

T.C.
NEV EH R ÜN VERS TES
SOSYAL B L MLER ENST TÜSÜ

AZERBAYCAN MASALLARININ TÜRK YE TÜRKÇES NE
AKTARILMASI VE AKTARMA SORUNLARI

Hazırlayan

Sermin YUMU AK

DANI MAN

Yrd. Doç. Dr. Parvana BAYRAM

TÜRK D L VE EDEB YATI ANAB L M DALI

YÜKSEK L SANS TEZ

2013

NEV EH R

T.C.
NEV EH R ÜN VERS TES
SOSYAL B L MLER ENST TÜSÜ

AZERBAYCAN MASALLARININ TÜRK YE TÜRKÇES NE
AKTARILMASI VE AKTARMA SORUNLARI

Hazırlayan

Sermin YUMU AK

DANI MAN

Yrd. Doç. Dr. Parvana BAYRAM

TÜRK D L VE EDEB YATI ANAB L M DALI

YÜKSEK L SANS TEZ

2013

NEV EH R

Bütün hakları saklıdır.

Kaynak göstermek ko uluyla alıntı ve gönderme yapılabilir.

© Sermin YUMU AK, 2013

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı, SOYADI: Sermin JUMUŞAK

İmza:

KILAVUZA UYGUNLUK ONAYI

“AZERBAJYCAN MASALLARININ TÜRKiYE TÜRKÇESİNE AKTARILMASI VE AKTARMA SORUNLARI” adlı yüksek lisans tezi Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Danışman

Sermin Yumusak
Ad, SOYADI

Ynl. Doç. Dr. Parvana BAYRAM
Ad, SOYADI

İmza

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Ad, Soyad, İmza

Ynl. Doç. Dr. Parvana BAYRAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ “KABUL VE ONAY” SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Parvana BAYRAM danışmanlığında Sermin YUMUŞAK tarafından hazırlanan “Azerbaycan Masallarının Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Aktarma Sorunları ” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

25 / 01 / 2013

(Tez savunma sınav tarihi)

JÜRİ:

Danışman :Yrd. Doç. Dr. Parvana BAYRAM

Üye : Prof. Dr. Çetin PEKACAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

(Handwritten signatures of the jury members: Parvana Bayram, Çetin Pekacar, and Ali Kozan)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 28.01.2013 tarih ve 2013.03.05 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

28 / 01 / 2013

ÖZET

AZERBAJCAN MASALLARININ TÜRK YE TÜRKÇES NE AKTARILMASI VE AKTARMA SORUNLARI

O uz grubu Türk lehçelerinden olan Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasında aktarmaların yapılması, Türk dünyası için söz konusu olması gereken kültür ba ının kuvvetlenmesi adına gerekmektedir. Bir toplumun gelece i olan yeni neslin yeti me sürecinde önemli i leve sahip masallar bu bakımdan önemli bir rol üstlenmektedir. Çalı mamızda, Azerbaycan folklorunda önemli bir yeri olan ve çocukların hayal dünyasını etkileyen masalları Türkiye Türkçesine aktarırken kar ıla tı ımız aktarma sorunları üzerinde durmayı amaçladık.

Ana hatlarıyla Azerbaycan masalları; hayvan masalları, sihirli masallar ve sosyal hayat masalları olarak ayrılmaktadır. Biz bu çalı mamızda sihirli masallardan seçti imiz on masalı Türkiye Türkçesine aktararak aktarma sorunlarını incelemeye çalı tık.

Çalı mamız giri ve üç bölümden olu maktadır. Bunun haricinde atasözleri ve deyimler sözlü ü, dizin, atasözleri ve deyimler dizini de çalı mamızda yer almaktadır.

Çalı mamız sonucunda aktarma i inin sanıldı ı kadar kolay olmadığı, gramer unsurlarının yanında, masal türüne ait özelliklerin yanı sıra kültürel özelliklerin, masalın sözlü kültür ürünü olmasının ve yalancı e de er kelimelerin her iki lehçe arasında yapılan aktarmayı biraz daha zorla tırdı ı dü üncesi olu tu. Ancak bütün bu zorluklara ra men Türk dünyasındaki birli in korunması amacıyla e itici bir de eri olan masalların ve di er türdeki eserlerin kar ılıklı olarak aktarılması gerekti i dü üncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: masal, Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, aktarma, aktarma sorunları

ABSTRACT

THE TRANSLATION OF AZERBAIJAN FOLK TALE TO TURKEY TURKISH AND TRASLATION PROBLEMS

The translation of between Turkey Turkish, that belongs to a Oghuz dialect, and Azerbaijan Turkish is necessary to strengthen essential culture connection in Turkish world. Folk tales that have an important function in the process of upbringing rising generation, play an important role in this respect. In this research we aimed to focus on quotation problems while translating folk tales which have an important position in Azerbaijan folklore and affecting children's dream world greatly.

Essentially Azerbaijan folk tales grouped as; animal folk tales, magical folk tales and social life folk tales. In this research we selected ten folk tales from magical folk tales. We tried to search quotation problems while translating these ten folk tales into turkey Turkish.

Our research consists of introduction and three parts. Additionally, index, proverbs and idioms dictionary and proverbs and idioms index also take place in our study.

At the end of this thesis we notice that translation is not as easy as known and we reach an opinion that grammar components, in addition to the features of folk tale cultural features, the product of verbal culture, folk tales, and foreign synonym words make things a bit difficult. Although all these difficulties we think that it is essential to translate educative folk tale and other kinds of literary works mutually so as to protect the unity in Turkish world.

Key words: folk tale, Azerbaijan Turkish, Turkey Turkish, translation, translation problems.

ÖNSÖZ

1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Türkistan'da, Kafkaslarda, Balkanlarda, Sibirya'da ve dünyanın birçok yerinde yaşayan Türk soylu topluluklarla olan ilişkilerimiz siyasî, ekonomik, kültürel vb. alanlarda her geçen gün artmaktadır. Türk toplulukları arasındaki kültürel bütünlüğü sağlamak için yollarından biri de üretilen kültür ve sanat eserlerinin karışıklıkla bilinmesidir. Sözünü ettiğimiz kültürel bütünlüğün sağlanmasına engel olan birtakım tarihî ve siyasî sebepler vardır. Bunların başında daha sonraları ortaya çıkmış olan farklı yazı dilleri ve yazı sistemlerinin kullanılıyor olması gelmektedir. Söz konusu bu engeli aşmanın yollarından biri de bilim, kültür ve sanat eserlerinin karışıklıkla aktarılmasıdır. Fakat lehçeler arası aktarma yapmanın görüldüğü kadar kolay olmadığı ve kendine göre zorlukları olduğu aktarılan eserlerde de görülmektedir.

Çalışmamızda Azerbaycan masallarından on tanesini Türkiye Türkçesine aktardık. Çalışma sırasında aynı gruba dahil, birbirine yakın iki lehçe arasında aktarma yapılması olmasına rağmen aktarma işinin ciddiyetinin getirdiği zorluklarla karşılaşıldı. Bu zorluklara bir de masal türünün sahip olduğu özellikleri iki lehçede de koruma çabası eklenince aktarma sorunları kaçınılmaz oldu.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Bunun yanında atasözleri ve deyimler sözlüğü, dizin, atasözleri ve deyimler dizini de bulunmaktadır.

Giriş bölümünde, Azerbaycan masalları ile ilgili genel bilgilere, masalın tanımına, Azerbaycan masallarının tasnifine, Azerbaycan ve Türk masalları üzerine yapılan çalışmalara, aktarma kavramına, aktarma meselelerine ve bu alanda yapılan çalışmalara yer verdik.

Birinci bölümde, aktarmak için seçtiğimiz otuz masal metinleri yer almakta olup bunlar kaynaklar kısmında da belirttiğimiz otuz "Azerbaycan Nağılları" adlı eserden alınmıştır.

İkinci bölümde, seçtiğimiz on masalın Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Masalların aktarılması sırasında dikkat ettiğimiz hususlar şunlardır: Aktarma sırasında, özel isimlerde Türkiye Türkçesine uyarlamayıp, Azerbaycan Türkçesindeki haliyle bırakmayı tercih ettik. Bunu yaparken özel isimlerde alfabeyi korumaya da özen gösterdik. Aktardığımız Azerbaycan masallarında görülen geçmiş zaman ve şimdiki zaman kullanılmasına rağmen biz Türkiye'deki bir masal okuyucusunu hedef aldığımız için Türk masallarının özelliklerini aktarmamızda yansıtılmaya çalıştık ve masalları duyulan geçmiş zamanda çekimlenmiş cümlelerle aktardık. Masallarda geçen deyim ve atasözlerinin Türkiye Türkçesinde karşılığı varsa Türkçe karşılığını vermek suretiyle aktardık, yoksa kelimeleri bire bir aktarmayı tercih edip atasözü ve deyimlerin açıklamasını dipnotta verdik. Masallarda yer alan formelleri de şiirselliği ve ahengini bozmamak için çoğunlukla Azerbaycan Türkçesindeki haliyle verip, mümkün olduğunca Türkiye Türkçesine aktarılmadığını dipnotta verdik. Masal metninin dilini ve üslubunu Türkiye Türkçesine uyarladık ve Azerbaycan masallarında sık sık karşımıza çıkan devrik cümleleri genellikle kurallı cümleler olarak aktarmaya çalıştık. Bunun yanında sürekli var olan –ki'li cümleleri de üslubu korumak için gerektiği yerlerde kullandık. Bütün bunları anlaşılabilir, masal okuyucularının fazla dipnot ve açıklamaya ihtiyaç duymadan okuyup anlayabileceği bir masal metni oluşturmak amacıyla yaptık.

Üçüncü bölümde, ele aldığımız masallardaki aktarma sorunlarına değindik. Aktarma sorunlarını karşıladığımız güçlükler doğrultusunda: atasözü ve deyimler, dua ve beddualar, ikilemeler, pekiştirmeler, yansıma kelimeler, birleştik zamanlı filler, özel isimler, hitaplar, ünlemler, tekerlemeler, edatlar, bağlaçlar, -ki'li cümle yapısı, anlatım zamanları, masala hakim olan devrik cümle yapısı, kültürel unsurların masallara yansımaları, şiirsellik, konuşma dili, ekler, yalancılık ve diğer kelimeler ve zamirler olmak üzere yirmi bir başlık altında inceledik. Belirlediğimiz bu sorunları masal metni içinden seçerek aldık. Yalnız hacmi fazla büyütmemek adına her bir aktarma sorunu için sorunu ifade edebileceğini düşündüğümüz ortalama beş örneği aktarma sorunları kısmında ele aldık. Bu bölümde, Dursun Zengin'in hazırladığı "Almancaya Çevrilen Türk Masallarında Çeviri Sorunları" adlı eseri kaynak kitap olarak göz önünde bulundurduk.

Bu bölümler haricinde, aktardığımız masallarda anlamının bilinmeyeceğini düşündüğümüz atasözleri ve deyimlerin bulunduğunu bir sözlüğe yer verdik.

Ayrıca, masalarda yer alan bilinmeyece ini dü ündü ümüz kelimelerin geçti i sayfaları gösteren bir dizin hazırlamanın yanında, atasözleri ve deyimlerin geçti i sayfaları belirten bir dizin daha olu turduk. Hazırladı ımız dizin bölümüyle tezimizi inceleyenlere kolaylık sa lamayı amaçlayarak çalı mamızı sonlandırdık.

Çalı mamızda üphesiz aksaklıklar ve hatalar olacaktır. Eksiklerimizin giderilmesi ve hatalarımızın düzeltilmesi için yapılacak olan yapıcı ele tirilere her zaman aç ız. imdiden katkıda bulunanlara te ekkür ediyoruz.

Bu çalı ma esnasında desteklerini esirgemeyen hocalarıma, öncelikle tezimin her a amasında bilgi ve görü lerini, yardımlarını ve deste ini benden esirgemeyen de erli danı manım Yrd. Doç. Dr. Parvana BAYRAM'a, bu çalı mayı bana öneren Yrd. Doç. Dr. Ünal Zal'a, yanımda olan aileme ve arkada larıma sonsuz te ekkürlerimi sunuyorum.

Sermin YUMU AK

NEV EH R 2013

Ç NDEK LER

ÖZET.....	I
ABSRTACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	IX
G R : GENEL B LG LER VE TANIMLAR.....	1
1. Masalın Tanımı.....	1
2.Azerbaycan Masalları ve Azerbaycan Masallarının Tasnifi.....	3
3.Masallar Üzerine Yapılan Çalı malar.....	4
3.1.Azerbaycan Masalları Üzerine Yapılan Çalı malar.....	5
3.2.Türk Masalları Üzerine Yapılan Çalı malar.....	9
4. Aktarma Kavramı, Aktarma Sorunları ve Bu Alanda Yapılan Çalı malar	28
1. BÖLÜM: MASAL MET NLER	37
1.1.M likm mm d.....	37
1.2. Ovçu Pirimin Na ılı	49
1.3. Sehrli Üzük.....	61
1.4.A ılı Qızın Na ılı.....	83
1.5. V falı At.....	90
1.6. A Qu	108

1.7. Yeddi Qarda Bir Bacı	118
1.8. A Atlı O lan	125
1.9. Oxxayla hm d	154
1.10. Hat min Na ılı.....	168
2. BÖLÜM: MASALLARIN AKTARIMI.....	212
2.1.M likm mm d.....	212
2.2.Avcı Pirim'in Masalı.....	225
2.3. Sihirli Yüzük	237
2.4. Akıllı Kızın Masalı	260
2.5.Vefalı At	267
2.6. Ak Ku	285
2.7. Yedi Karde , Bir Bacı	295
2.8. Beyaz Atlı O lan	303
2.9. Oxxay'la hm d	332
2.10. Hat m'in Masalı	347
3.BÖLÜM : AKTARMA SORUNLARI VE ÖRNEKLER.....	392
3.1.Atasözü ve Deyimler.....	392
3.2. Dua ve Beddualar.....	397
3.2.1. Dualar.....	398
3.2.2. Beddualar	398
3.3. kilemeler.....	399
3.4. Peki tirmeler	403
3.5. Yansıma Kelimeler	405
3.6. Birle ik Zamanlı Fiiller	408

3.7. Özel simler	410
3.8. Hitaplar	411
3.9. Ünlemler	413
3.10. Tekerlemeler	414
3.11. Edatlar	418
3.12. Bağlaçlar	419
3.13. “ki”li Cümle Yapısı	421
3.14. Anlatım Zamanları	422
3.15. Masala Hakim Olan Devrik Cümle Yapısı	424
3.16. Kültürel Unsurların Masallara Yansıması	425
3.17. İrişsellik	427
3.18. Konuşma Dili	429
3.19. Ekler	431
3.20. Yalancı E De er Kelimeler.....	432
3.20.1. Tam Yalancı E De er Kelimeler	433
3.20.2. Yarım Yalancı E De er Kelimeler	436
3.21. Zamirler	439
SONUÇ	442
ATASÖZLER VE DEYİMLER SÖZLÜ Ü	448
D Z N	459
ATASÖZÜ VE DEYİMLER D Z N	496
KAYNAKÇA	500

KISALTMALAR

AT. : Azerbaycan Türkçesi

TT. : Türkiye Türkçesi

C. : cilt

çev. : çeviren

esk. : eski

f. : fiil

mec. : mecazi anlamda

s. : sayfa

S. : sayı

vd. : Ve di erleri

vs. : vesaire

Yay. : Yayımlayan

Yay. Haz. : Yayına hazırlayan

G R

1.Masalın Tanımı:

Masal sözcü ü Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Masallar, a ızdan a ıza geçerek günümüze kadar gelen, ola anüstü varlıklar ve ahıslarla, ola anüstü yerlerde meydana gelen gerçeküstü olayları konu alan kalıpla mı ifadelerle ba layıp biten sözlü kültür ürünü bir türdür.

Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde masal sözcü ünün Arapça “mesel”in söyleni ve anlam de i ikli ine u ramasıyla ortaya çıktığı kabul edilmektedir(O uz, vd., 2007, s.136). Mesel: “**1.** Örnek, benzer, numune. **2.** Dokunaklı ve manalı söz. **3.** Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikaye” anlamlarındadır(Devellio lu, 2005, s.625).Türkçe Sözlükte ise kelime anlamı itibariyle masal: “Genellikle halkın yarattığı, a ızdan a za, ku aktan ku a a sürüp gelen, ço unlukla insanların veya tanrıların ba ından geçen, ola andığı olayları anlatan hikaye(Türkçe Sözlük, 2005, s.1349)” ekinde tanımlanmaktadır.

Emin Özdemir (1990), *Edebiyat Bilgileri Sözlü ü* adlı eserinde masalı “Genellikle halkın ortak yaratısı olan, a ızdan a za, ku aktan ku a a geçen, ola anüstü olay ve durumları ola anüstü ki ilerinin ba ından geçirerek anlatan bir tür halk hikayesi(s.188)” olarak tanımlar.

Pertev Naili Boratav (1982) masalı, “Nesirle söylenmiş dinlik ve büyüklük inanılardan ve törelerden ba ımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatıdır(s.75)” ekinde tanımlarken, ükrü Elçin(1981)’e göre masal, bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen ahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikayesidir(s.386). Masal, üzerinde

çokça çalışılmış bir konudur, masalla ilgili birçok araştırmacı önemli yorumlar yapmışlardır.¹

Zeynep Çetinkaya, “Masalların Türkçe Özetimindeki Yeri ve Önemi” adlı doktora tezinde masalın tanımına, bu türün sahip olduğu tüm özellikleri göz önünde bulundurarak, kapsamlı bir şekilde yer vermiştir. Zeynep Çetinkaya(2007)’ya göre masal, genellikle nesir halinde anlatılan, içlerinde nadiren de olsa manzum kısımlara yer verilen; başta, ortasında ve sonunda kendine özgü kalıplaşmış ifadeler bulunan; kahramanları insan, hayvan ve olağanüstü varlıklar olabilen, içinde olağanüstü olaylara yer veren, kahramanların yaşadıkları olaylar “masal dünyası” adı verilen belirsiz bir mekân ve zamanda gerçekleşen; büyükler tarafından küçüklere, kadın ve erkek yetkinler tarafından yetkinlere ve çocuklara, genellikle akamları ve ev ortamında anlatılan; bireyleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek, belli olguları ve olayları kavratmak için çoğunlukla sözlü olarak yaratılmış, sözlü olanların bir kısmı yazıya aktarılmış, bir kısmı ise yazılı olarak yaratılmış olan edebî bir türdür(s.9).

2.Azerbaycan Masalları ve Azerbaycan Masallarının Tasnifi:

Azerbaycan sözlü edebiyat ürünlerinin önemli bir parçası olan masallar “nağıl” olarak adlandırılmaktadır.

Masallar, Azerbaycan halkının tarihini, hayat tarzını, gelenek ve göreneklerini hayal ürünü unsurlarla bezeyerek ortaya koyan, ağızdan ağıza, nesilden nesle geçerek var olan bir türdür. Bunun için masallar, Azerbaycan halk edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır.

¹ Masal ile ilgili diğer kaynaklara bakılabilir:

1. Sakaoğlu, Saim, Gümüşhane Masalları, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973, s.5.
2. Karaalioğlu, Seyit Kemal, Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü, Okat Yayınları, İstanbul, 1962, s.93.Doğan, Mehmet, Doğan Büyük Türkçe Sözlük, Vadi Yayınları, Ankara, 2003, s.882.
3. Akar, Hatice, Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.4.Tezel, Naki, “Türk Halk Edebiyatında Masal”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: 19, S.207, 1968, s.448.
4. Öcal, Ahmet, “Bulgaristan Türk Masalları ile Yozgat(Karakuyu) Masallarının Karşılaştırılması”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.13, 2002, s. 114.
5. İsmail, Esmâ, Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması, C.1-2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.3.
6. Akay, Mehmet Ali, Türkçe Sözlük, Yeni Matbaa, Ankara, 1955, s. 509.
7. Seyidoğlu, Bilge, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.6, Dergah Yayınları, İstanbul, 1985, s. 149.Alptekin, Ali Berat, Taşeli Masalları, Akça Yayınları, Ankara, 2002, s. 11.Bayrı, M. Halit, “Halk Masalları Hakkında”, Halk Bilgisi Mecmuası ve Halk Bilgisi Haberleri Dergisi, C.5, s.185, 1936, s. 185.

Azerbaycan masalları, konu aldıkları sıradaki olayları, olağanüstü özelliklere sahip kahramanları, masal içerisinde zaman zaman yer alan kalıp ifadeleri ile diğer edebî türlerden ayrılmaktadır.

Kemale Yılmaz, “Azerbaycan Masallarının Analizine Dair Bir Deneme” adlı makalesinde Azerbaycan masallarını hayvan masalları, sihirli masallar ve maiyet masalları(sosyal hayat masalları) olarak üç kısma ayırarak şöyle yazmıştır:

“Azerbaycan masallarının en belirgin özelliği Azerbaycan halkının örf ve adetlerini, geleneksel düşünce tarzını, dinî yapısını, tarihsel süreçte geçirmiş olduğu değerleri ve çevre halklardan etkileniminin derecesini göstermesidir(Yılmaz, 2006, s.73).

Azerbaycan halk masallarının kendine has özellikleri vardır. Halk sanatçılarının asırlar boyu seçip, geliştirdiği ve ortaya koydukları bu özellikler, masalların edebî tesirini artırmak, hafızalarda daha kolay kalmasını temin etmek amaçlıdır. Masallar genelde tekerleme ile başlar, buna “pirov” denilmektedir. Bu bölümde tesirli sözler, ifade vasıtaları bulunmaktadır. Bunlar masalların genel içeriği ile ilgili değildir(Yılmaz, 2006, ss.73-74).”

Azerbaycan masalları, milletlerarası öğeler ve kendine has millî özellikler taşımaktadır. Sosyal ilişkilerin yanı sıra, toplumun yaantısı, ahlakı ve psikolojisi burada kendini bulmaktadır. Tabiat ve toplumdaki hadiseler Azerbaycan Türklerinin bakışı, atalarının düşüncesi, akıl dolu diyaloglar, tasvirler, dilin incelikleri, millî özellikler masalda yansıtılmaktadır(Qasımlı, 2004, s.9).

Azerbaycan folklorunun önemli bir ögesi olan masallar çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır:

Azerbaycan’da ilk masal tasnif denemesi Yusif Vezir Çemenzeminli’ye aittir. Çemenzeminli, günümüzdeki tasniften farklı olarak Azerbaycan masallarını “kadim ayinlerle ve Zerdütlükle ilgili masallar, tarihe yakın masallar ve çocuk masalları” olmak üzere üç gruba ayırmıştır(Efendiyev, 1981, s.115).

A.N. Afanasyev ve A.V. Viladimirov, masalları; hayvan masalları, sihirli masallar ve maiyet masalları olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

M.H. Tehmasib, beş ciltlik “Azerbaycan Naşılları” adlı eserinin birinci cildine yazdığı önsözde masalları hayvan masalları ve sihirli masallar olarak tasnif etmiştir(Köktürk, 1996, s. 45).

P. Efendiyev, 1985’te yayınlanan “Azerbaycan Edebiyatıncileri” adlı eserinin birinci cildindeki önsözünde masalları sihirli masallar, maiyet masalları,

tarihi masallar ve alegorik masallar olmak üzere dört gruba ayırımı tır(Köktürk, 1996, s.46).

Vagif Veliyev ise Azerbaycan Folkloru adlı eserinde çe itli masal tasniflerinden bahsettikten sonra kendisi de Azerbaycan masallarını hayvanlar aleminden bahseden masallar, sihirli masallar, mai et masalları olmak üzere üç grupta ele alır(Bakırcı, 2004, s.16).

Bu de erlendirmelerde de anla ılır ki Azerbaycan masalları genel olarak;

1. Hayvan masalları,
2. Sihirli masallar,
3. Mai et masalları ba lıkları altında toplanmı tır.

Aktardı ımız masalların künyesi olan *Azerbaycan Na ılları* adlı eserin önsözünde Azerbaycan masalları yukarıdaki genel sınıflandırmaya göre tasnif edilmi ve her bir grup için kısaca u açıklamalarda bulunulmu tur:

Masallar arasında hayvanlar hakkında olanlar, insanların ilk ça lardan beri hayvanlara yakın olmaları sebebiyle daha eskidir. nsanlar hayvanlarla kar ıla tıklarında meydana gelen mucizeli olaylar dilden dile aktarılarak zamanla hayvanlar hakkında masallar olu turmu tur.

Azerbaycan masalları arasında sihirli masallar daha çoktur. nsanlar uzun zaman tabiat olaylarının sırlarını anlayamamı lar ve bunlarla mücadelelerinde kendilerini güçsüz hissettikleri için bu güçleri sihirli zannetmi lerdir. Bu dü ünçe de zaman içerisinde sihirli masalların do masına neden olmu tur.

Masalların bir kısmı da aile ve sosyal hayatla ilgilidir. Böyle masallar “mai et masalları” olarak adlandırılır. Mai et masallarında halk hayatının, ya ayı ının her anı ayrı ayrı ifade edilir. Bu masalların ba ında güçsüz, beceriksiz, ellerinden bir i gelmeyen, tembel kahramanlar masal boyunca olayların de i mesiyle beraber de i erek bütün sorunları çözer; adaleti sa larlar.

3.Masallar Üzerine Yapılan Çalı malar:

Azerbaycan masalları ve Türk masalları üzerine yapılan çalı mlara ve onların içeriklerine yer verece imiz bu bölümde inceleyece imiz tezleri belirlemek için YÖK’ün Ulusal Tez Merkezini taradık.

Azerbaycan masalları ve Türk masallarıyla ilgili yazılan makaleleri tespit etmek için de önemli Türkoloji dergilerinin veri tabanını taradık. Bu dergiler: Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ara tırmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi Dil-

Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Gazi Üniversitesi Türkiyat Dergisi, Bilig Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, TÖMER Dil Dergisi, Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Milli Folklor Dergisi, Acta Turcica vb.dir. Bunlara ilaveten Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi'nin makale bilgi sistemi veri tabanı da tarafımızdan taranmıştır.

3.1.Azerbaycan Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Azerbaycan masalları üzerine Azerbaycan ve Rusya'da yapılan çalışmalar 19. yüzyılda başlamış, 20. yüzyılın ikinci yarısında hız kazanmıştır. Paşa Efendiye, *Azerbaycan İlahi Halk Edebiyatı* adlı eserinde Azerbaycan masalları üzerine Azerbaycan ve Rusya'da yapılan çalışmaları, yapıldıkları ilk tarihten itibaren ele alıp derlendirmiştir. Bu bilgiler ışığında hazırlanan çalışmalara değinecek olursak:

Azerbaycan masallarının ilmî ölçülere uygun derlenmesi, incelenmesi, yayımlanması ve diğer dillere tercümesi 19. yy.'da başlamıştır. İlk masal, kim tarafından derlendiği bilinmeyen "Polyarnaya Zvezda" (Kutup Yıldızı) adlı masalıdır. Rusçaya Senkovski tarafından tercüme edilen bu masal 1825'te yayımlanmıştır. 1852'de "Lyudyam Verit' Nelz'ya" (İnsanlara Güvenmek Olmaz) adlı bir masal "Kavkaz" gazetesinde yayımlanmıştır. SMOMPK (Qafqaz Rəziləri və Xalqlarının Təsviri Dairə Materialları Topluğu) dergisinde de masallarla ilgili yazılar yayımlanmış ve Azerbaycan halk edebiyatı ürünlerinden toplanan örnekler kitapçık olarak bastırılmıştır. Bu kitapçıklar arasında 1889'da yayımlanan Rehid Efendiye'nin "Uğur Başı" ve yine aynı yazara ait 1890'da yayımlanan "Besiretü'l-Etfal, 1912'de yayımlanan Firidun Köçerli'nin "Balalara Hediyeye" adlı kitabını, Yusuf Vezir Çemenzeminli'nin 1912'de yayımlanan "Melik Memmed" adlı eserini, H. Hesenzade'nin 1914'te yayımlanan "Tülkünün Nağılı" adlı eserini, C. Cuvarlı ve Y. Efendiye'nin 1915'te yayımlanan "Parahcan" adlı kitapçıklarını örnek verebiliriz.

Masalların geniş çaplı derlenmesi yönündeki uygulamalar, 20. yüzyıl ortalarında, Sovyet hakimiyeti döneminde başlamıştır. Azerbaycan Tetkik ve Tettebe Cemiyeti'nde E. Sübhanverdihanov, Y. V. Çemenzeminli, H. Zeynalı, H. Elizade, F. Babayev tarafından birçok masal derlenip yayımlanmıştır.1930'lu yıllarda

M. H. Tehmasib, E. Ahundov ve H. Seyidov tarafından da masal derlemeleri yapılmı tır.

ahin Köktürk, *Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmi Masalları*

Kar ıla tırma Denemesi adlı doktora tezinde, Azerbaycan masalları üzerine yapılan çalı malar hakkında bilgi vermi tir. İlk olarak Azerbaycan halk edebiyatı ürünlerinin toplanmasında önemli çalı maları olan A.V. Bagri üzerinde durmu tur. A.V. Bagri, 1924'te "Put kol" (Okul Yolu), "Etnografiya" mecmualarında, 1926'da "Narodnaya Slovesnost' Kavkaza" (Kafkasya Halk Edebiyatı) adlı bibliyografik kitabında Kafkas halkları edebiyatı ürünleriyle birlikte Azerbaycan sözlü halk edebiyatı ürünlerine geni bir kaynakçada yer vermi tir. O, 1928'de "Literaturniy Seminariy" (Edebiyat Güncesi) mecmuasında Azerbaycan masallarının toplanmasına ve ara tırılmasına yönelik makaleler yayımlamı tır.

Ehliman Ahundov'un da masallar konusunda büyük hizmeti oldu undan bahseden Köktürk, ara tırmacının iki yüzden fazla masal topladı na ve yayımladı na de inmi tir. Pek çok masal yayımlayan ve bunun üzerine makaleler yazan Ehliman Ahundov'un masal kitaplarından en önemlileri 1942-1949 yıllarında çıkan "Azerbaycan Na ılları" ve 1950-1956 yıllarında Rusça yayımlanmı olan "Azerbaydjanskije Skazki" (Azerbaycan Masalları) dir.

1985 yılında yayımlanan "Azerbaycan Edebiyyatı ncileri" adlı 12 ciltlik çalı manın masallara ayrılan birinci cildinin önsözünde Azerbaycan masallarının özellikleri, masalların kaynakları, sınıflandırılmasıyla ilgili bilgiler verilmi tir.

Azerbaycan masalları hakkında bilgi veren bir di er eser de be ciltlik "Azerbaycan Na ılları"dır. Bu serinin birinci cildine M.H. Tehmasib tarafından yazılan önsözde; masalların tasnifi, totemizmle, animizmle, esatirle ili kisi, bu ili kilerden bahsedilen masallar, Kelo lan ve kadın-kız tipi ve me hur yazarların masallardan yararlanması hakkında bilgi verilir(Köktürk, 1996, s. 29).

Seyidov Nureddin de "Azerbaycan Na ılları Hakkında" adlı makalesinde masallar üzerine yapılan çalı maları konu edinmi tir. Onun verdi i bilgilerden yararlanarak yapılan çalı malardan bahsedecek olursak: H. Elizade 1925'ten itibaren halk edebiyatı ürünlerini derleme çalı maları ba latmı tır. Onun, "Azerbaycan El Edebiyyatı" adlı kitabında topladı ı masallar, tasnif bakımından önemlidir.

1941'de Azerbaycan limler Akademisi tarafından yayımlanan "Azerbaycan Na ılları" adlı eserin birinci cildinde, eserin yayımlandı ı zamana kadar derleme ve ara tırma prensiplerine yeterince dikkat gösterilmemesinden kaynaklanan bazı

eksikliklerin bu çalı mayla azaldı ı görülür. Özellikle masallardaki ivenin ve masal anlatıcılarının üslubunun korunmasına özen gösterilmi tir.

Azerbaycan halk edebiyatı çalı malarında Mehemmed Hüseyin Tehmasib'in de eme i oldukça fazladır. 1941 yılında "Azerbaycan Na ılları" adlı eserini yayımlayan Tehmasib, masalların tahliline yönelik pek çok makale yazmı tir. Bunlardan "Azerbaycan Na ıllarında Keçel", "Efsanevi Ku lar", "Azerbaycan Halq Edebiyatında Div Sureti" adlı makaleleri önemlidir. Bu makalelerde Azerbaycan masallarında yer alan tiplerin tarihî kökeni çözümlenmeye çalı ılmı tir.

Bu konudaki di er iki çalı ma ise 1961–1964 yılları arasında Azerbaycan SSR EA ne riyatı tarafından be cilt olarak Bakü'de ne redilen "Azerbaycan Na ılları" ve Güney Azerbaycan'da Samed Behrengi ve Behruz Dehgani'nin Farsça ne rettikleri iki ciltlik "Efsanehaye Azerbaycan" (Azerbaycan Na ılları) adlı eserlerdir(Tantekin, 2004, s.3).

Gara Namazof'un 1976 yılında yazdı ı "Azerbaycan Sovyet U ađ Edebiyatı Antolojisi" adlı eserinde 32 ki iden toplanmı farklı türden 64 masala yer verilmi tir.

Aliye Aydın, Azerbaycan Masalları -2- Üzerine Bir Ara tırma (Masalların Propp Metoduyla ncelenmesi) adlı yüksek lisans tezinde, Azerbaycan masalları üzerine yapılan ara tırmalara yer vermi tir. Aydın'ın verdi i bilgiler ı ı nda de inece imiz çalı malar unlardır:

R.M. Eliyev'in 1992'de yayımladı ı "Azerbaycan Na ıllarında Mifik Görü ler" adlı kitabında Azerbaycan masallarında bulunan mitik unsurlar ve buna ba lı inançlardan bahsedilmektedir. Hatemi Tantekin'in 2004'te yayımladı ı "Şehrli Na ılların Ongon ve Esatiri Suretleri" adlı kitabında sihirli masallardan ve bunlarda yer alan motiflerden bahsedilmektedir.

Ehliman Ahundov ve Nureddin Seyidov'un hazırladı ı "Azerbaycan Na ılları" adlı eserde 36 masal bulunmaktadır. H. Zeynalı, "Na ıllarımızı Ne Cür Toplamalı" (Masallarımızı Nasıl Derlemeli) adlı makalesinde masalları derleme çalı malarında nasıl bir yol izlenece i, derleme kuralları ve dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinde durmu tur. Ayrıca H. Zeynalı Bakü'de "Güli-Gahgah" adlı masalı derlemi tir.

Türkiye'de de Azerbaycan masallarıyla ilgili birçok çalı ma yapılmı tir. Azerbaycan masalları üzerine yazılmı makale ve tezlerde Azerbaycan masalları çe itli yönlerden ele alınıp bu konuda bilgi verilmi tir. Öncelikle Azerbaycan masalları üzerine yazılmı makalelerden bahsetmek istiyoruz:

Kadriye Türkan'ın "Azeri Masallarında Av Kültü ve Av Anlayışı" adlı makalesinde Azerbaycan masallarının deşimez motifi olan ava ve bu motifin masallardaki deşlevlerine Azerbaycan Naşmaları'ndan örnekler alıntılanarak yer verilmiştir (Türkan, 2008).

Sedat Adıgüzel, " Bazı Azerbaycan Masallarında Yarı ve Rekabet Örnekleri" adlı makalesinde altı ayrı masalı inceleyerek bunlarda yarı ve rekabet konularını deşlemiştir (Adıgüzel, 2012).

Reza Khalily, "Azerbaycan Masallarında Şah Abbas'ın Tebdil-i Kıyafetleri" adlı makalesinde masalarda çeşitli anlamlar taşıyan kılık deşirme motifini ele almış, Şah Abbas'ın masalarda olumsuz bir karakter olarak kılık deşirme sebeplerine ve buna yüklenen anlamlara farklı masallar üzerinde durarak yer vermiştir (Khalily, 2012).

Azerbaycan masallarıyla ilgili yazılmış makaleler arasında Türkan Kodal Gözütok'un "Güney Azerbaycanlı Yazar Samed Behrengi'nin Hikaye ve Masal Dünyası"ndan da söz edebiliriz. Gözütok, Azerbaycan çocuk edebiyatında önemli bir isim olan Samed Behrengi'nin hayatıyla ilgili kısa bilgilere yer verdikten sonra eserlerinden bahsederek bu masalların temalarını tek tek ele alıp incelemiştir (Gözütok, 2008).

Pervane Bayram da "Anamın Naşmaları'nda Kaybolmaya Yüz Tutan Milli-Manevi Değerler" adlı tebliğinde, meşhur romancı Azize Caferzade'nin annesi Büyükhanım'dan dinleyip yazdığı "Anamın Naşmaları" adlı eserinde yer alan masallardan, bu masalların içeriklerinden ve günümüzde kaybolmaya yüz tutan millî-manevî değerlerden bahsetmiştir (Bayram, 2012).

Türkiye'de Azerbaycan masalları üzerine yüksek lisans ve doktora tezleri de hazırlanmıştır:

Ege Üniversitesi'nde Gülcan Gülmez tarafından hazırlanan Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları" adlı yüksek lisans tezinde masal kavramı, masalların deşer türlerle ilişkileri, masallar üzerine yapılan çalışmaları, Güney Azerbaycan hakkında bilgi, Güney Azerbaycan Halk Kültürü üzerine yapılan çalışmaları, Erdebil masallarının metinleri, epizotlar ve masalların motif yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca tezin sonuna masalarda geçen kelimelerin yer aldığı sözlük de ilave edilmiştir (Gülmez, 2008).

Atatürk Üniversitesi'nde Aliye Aydın tarafından hazırlanan "Azerbaycan Masalları -2- Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinde Azerbaycan

Türklerinde masal kavramına, masallarla ilgili yapılan çalı malara, masalların genel olarak tasnifine, Propp metodu hakkında bilgiye ve kırk üç masalın bu metotla incelemesine ve bu incelemelerden çıkartılan sonuçlara yer verilmi tir(Aydın, 2008).

Ahin Köktürk tarafından hazırlanan “Azerbaycan ve Türkiye’den Derlenmi Masalları Kar ıla tırma Denemesi” adlı doktora tezinde masal kavramına, masalların di er türlerle olan ilgisine, masallar üzerine yapılan ilmi çalı malara, Azerbaycan masallarının tasnif ve tahliline yer verilmi tir(Köktürk, 1996).

Nedim Bakırcı tarafından hazırlanan “Türk Dünyası Co rafyasından Tespit Edilmi Hayvan Masalları Üzerine Bir nceleme” adlı doktora tezinde, Türkiye dı ı Türklerdeki masal tasniflerine, özellikle Azerbaycan masallarının tasnifine geni yer verilerek Azerbaycan’da masallar üzerine yapılan çalı malar hakkında bilgi verilmi tir(Bakırcı, 2004).

Bahsetti imiz bu çalı malara ilaveten Azerbaycan masalları üzerine yazılmı iki tez daha bulunmaktadır.²

3.2.Türk Masalları Üzerine Yapılan Çalı malar:

Türkiye’de masallar üzerine yapılan çalı malar bir hayli fazladır. Gerek kitaplar, gerek tezler, gerekse makalelerde olsun masallar çok fazla konu edilmi tir ve masallar üzerine yapılan bu çalı malar da oldukça çe itlidir.

Türk kültür ve folkloruyla ciddi bir ekilde ilgilenen Ziya Gökalp, 1922 yılında, Diyarbakır’da çıkardı ı *Küçük Mecmua*’da halk masallarını ne retmi tir. Gökalp, bu masalları daha sonra *Altın I ik* adlı kitabına da alır(Sakao lu, 1973, s.54).

Nedim Bakırcı, *Türk Dünyası Co rafyasında Tespit Edilmi Hayvan Masalları Üzerine Bir nceleme* adlı 2 ciltten olu an doktora tezinde Türk masalları üzerine yapılmı çalı malardan da bahsetmi tir. Bakırcı’nın verdi i bilgilere de inecek olursak:

Halkevlerinin kurulmasıyla Türkiye’de halk edebiyatına yönelik çalı malar artmı , masallarla ilgili yapılan çalı malar da hız kazanmı tır.

² Birdal, Alikadir, Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir nceleme,(Danı man: Prof. Dr. Bilge Seyido lu, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Hafizo lu, Elif Berrak, Azerbaycan Masalları Üzerine Bir Ara tırma(Masalların Propp Metoduyla ncelenmesi), (Danı man: Prof. Dr. Bilge Seyido lu), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Türk masalları üzerine yapılan çalı maların tarihçesine kısaca de inen ilk yabancı ara tırmacı Otto Spies'tir. Spies, *Türkische Marchen*(1967) adlı eserinin “Sonsöz”ünde bu konudan bahsetmi tir.

Türk masalları üzerine yapılan çalı malar hakkında bilgi veren ilk ara tırmacılarından biri de Pertev Naili Boratav'dır. Boratav, 1969'da yayımlanan *Az Gittik Uz Gittik* adlı eserinin sonunda “*Türk Masalları Üzerine*” ba lı ı altında Türk masallarının tarihi geli imi ile birlikte masallarla ilgili çalı malar hakkında da bilgi vermi tir.

1971 yılına kadar yapılan çalı maları Saim Sakao lu aynı yıl tamamladı ı *Gümü hane Masalları Metin Toplama ve Tahlil* adlı doktora tezinde “*Türk Halk Masalları*” ba lı ı altında ele almı tir. Sakao lu bunun dı ındaki çalı malarında da masallardan bahsetmi tir.³

Türk Halk edebiyatı alanındaki önemli isimlerden Prof. Dr. Bilge Seyido lu'nun *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Ara tırmalar* ve Prof. Dr. Umay Günay'ın *Elazı Masalları* adlı doktora tezlerinde, masallar üzerine yapılan çalı malara de inilmi tir(Seyido lu, 1975; Günay, 1975).

Ali Berat Alptekin, 1982 yılında hazırladı ı *Ta eli Platosu Masallarında Motif ve Tip Ara tırması* adlı doktora tezinde 1971'den 1982'ye kadar yapılan çalı maları ele almı tir. Alptekin'in bu çalı ması 2002 yılında *Ta eli Masalları* adıyla yayımlanmı tir(Alptekin, 2002).

Esmâ im ek, 1990 yılında hazırladı ı *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Ara tırması* adlı doktora tezinde, 1982-1990 yılları arasında yapılmı masal çalı malarını de erlendirmi tir(im ek, 2001).

2001 yılında Ülkü Önal tarafından hazırlanan *Kartallar Padi ahı (Ardanuç Halk Masalları)* adlı kitap, Sunu , Önsöz ve Metinler'den olu maktadır. Sunu , Nail Tan ve Özgen Keskin tarafından yazılmı tir. Yazar, Önsöz'de masalın tanımını vermi , masallar üzerine yapılan bazı çalı malardan ve masalların nasıl derlendi inden bahsetmi tir. Metinler kısmında Ardanuç ismiyle ilgili bir efsane ve 32 masal yer almaktadır. Önal, masalları Ardanuç'un çe itli köylerini gezerek derlemi tir. Her masal metninin sonuna masalın kimden ve nereden derlendi i, masalı anlatanın do um tarihi, masalın derlendi i tarih ve metinlerde geçen bölgeye ait kelimeler anlamlarıyla birlikte verilmi tir(Bakırcı, 2004, s.86).

³Bu çalı malar bunlardır: Sakao lu, Saim (2002), “Masallar”, Türk Dünyası Ortak Edebiyatı / Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, C.2, Ankara; Sakao lu, Saim (1999), Masal Ara tırmaları, Ankara.

M. Öcal O uz ve Emine Aydo an'ın 2003–2004 Yıllarında Çorum'dan Derlenen Masallar adlı kitabı sunu , önsöz ve metinlerden oluşmaktadır. Kitapta 2003-2004 yıllarında öğrencilerin Çorum'dan derledikleri 59 masal metni yer almaktadır. Metinlerden 8'i hayvan masalıdır. Ayrıca masallardan 19'u isimlidir. Her masaldan önce derleyen, derleme tarihi, derleme yeri, kaynak ki i, anlatı mekanı, kaynak ki inin masalı kimden ö rendi i ve kaynak ki inin masalı kimlere anlattı ı gibi ba lıklarda derleme ile ilgili bilgiler verilmi tir. Metinler herhangi bir tasnife tabi tutulmamı tır(Bakırcı, 2004, s.86).

Nedim Bakırcı'nın Prof. Dr. Saim Sakao lu danı manlı nda yaptı ı *Türk Dünyası Co rafyasında Tespit Edilmi Hayvan Masalları Üzerine Bir nceleme* adlı doktora tezinde çalı manın hazırlandı ı zamana kadar yazılmı yüksek lisans ve doktora tezleri kronolojik sıra ile verilmi tir. Biz de bu listeye tezimizde yer verece iz. Burada yer alan tezler çalı manın hazırlandı ı yıla kadar olanlardır, daha sonra yapılan tezler de bu listeye tarafımızdan eklenmi tir.

Doktora tezleri:

1. Saim Sakao lu (1971), Gümü hane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil, (Danı man:Mehmet Kaplan).

Çalı mada Gümü hane ve Bayburt'tan derlenmi 70 masal yer almaktadır. Bu masallardan üçü hayvan masalı, altmı dördü asıl halk masalı, ikisi fıkra, biri zincirleme masalıdır.

2. Bilge Seyido lu (1972), Erzurum Halk Masalları Üzerine Ara tırmalar, (Danı man:Mehmet Kaplan).

Çalı mada Erzurum ve çevresinden derlenmi yetmi iki masal metnine yer verilmi tir.

3. Umay Günay (1974), Elazı Masalları (nceleme-Metin), (Danı man: Mehmet Kaplan).

Çalı mada Elazı merkezden derlenmi yetmi masal metnine yer verilmi ve bu masallara Propp metodu uygulanmı tır.

4. Ahmet Ali Arslan (1980), Kuzey Do u Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar, (Danı man: Ahmet Edip Uysal).

Eserde yetmi be masal metni bulunmaktadır. rlanda'dan 23, skoçya'dan 23, Türkiye'den(Kars'tan) otuz masal metni alınmı tır.

5. Ali Berat Alptekin (1982), Ta eli Platosu Masallarında Motif ve Tip Ara tırması, (Danı man: Saim Sakao lu).

Çalı mada, Ta eli Platosu adı verilen bölgeden derlenmi yetmi masal yer almaktadır. Bu masallardan 5'i hayvan masalı, 61'i asıl halk masalı, 2'si fıkra, 2'si de zincirleme masaldır.

6. Ziyat Abdülmecit Akkoyunlu (1982), Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri, (Danı man: Umay Günay).

7. Esmâ İmrek (1990), Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Ara tırması, (Danı man: Ali Berat Alptekin).

Eserde yer alan yetmi masal Kadirli, Ceyhan, Osmaniye ve Kozan'dan derlenmi tir. Bu metinden 5'i hayvan masalı, 61'i asıl halk masalı, 2'si fıkra, 2'si de zincirleme masaldır.

8. Mehmet Özçelik (1993), Afyonkarahisar Masalları (Ara tırma- nceleme Metin), (Danı man: Saim Sakao lu).

Çalı mada Afyon'dan derlenen yetmi masal metni yer almaktadır. Masalların ahıs kadrosu, mekan, motif sırası, formeller ve motifler üzerinde inceleme yapılmı tir.

9. Namık Aslan (1994), Yozgat Masallarında Motif ve Tip Ara tırması, (Danı man: Tuncer Gülensoy).

Çalı mada Yozgat çevresinden derlenmi altmı altı masal metnine yer verilmi tir.

10. Behiye Köksel (1995), Gaziantep Masalları Üzerine Bir nceleme, (Danı man: Saim Sakao lu).

Çalı mada Gaziantep'ten derlenmi ve önceki yıllarda dergilerde, kitaplarda yayımlanmı olan yetmi masal metnine yer verilmi tir.

11. Yılmaz Önay (1995), Van Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Saim Sakao lu).

Çalı mada Van ve çevresinden derlenmi yetmi masal metni bulunmaktadır.

12. Seyit Emiro lu (1996), Meram ilçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir nceleme, (Danı man: Saim Sakao lu).

Çalı mada yetmi masal metni yer almaktadır. Bu masalların tamamı Konya'nın Meram ilçesi ve çevresinden derlenmi tir.

13. Ruhi Kara (1996), Erzincan Masalları, (Danı man: Bilge Seyito lu).

Çalı mada Erzincan ve çevresinden derlenmi yetmi masal metni bulunmaktadır.

14. Ahmet Öcal (1999), Karakuyu Köyü (Bo azlıyan / Yozgat) Çevresi

Masalları, (Danı man: Bilge Seyido lu).

Çalı mada Yozgat'ın Bo azlıyan ilçesine ba lı Karakuyu Köyü masallarına yer verilmi tir(Bakırcı, 2004, 87-88).

Buraya kadarki bilgileri Nedim Bakırcı'ya istinaden veriyoruz(Bakırcı, 2004). Sonradan yapılan çalı malar ise a a idakilerdir:

15. Zeynep Çetinkaya (2007), Masalların Türkçe Ö retimindeki Yeri ve Önemi, (Danı man: Mehmet Yardımcı).

Bu çalı mada masalın Türkçe ö retiminde oynadı ı role dikkat çekilmeye çalı ılmı tır. Tez be bölümünden olu maktadır. Bizim çalı mamızı ilgilendiren kısım daha çok ikinci bölümdür ve bu bölümde masalın tanımına, kaynaklarına, türlerine, bölümlerine, genel özelliklerine, e itimdeki yerine, Türkçe ö retiminde kullanımı hakkında kuramsal bilgilere yer verilmi , masallarla ilgili yayın ve ara tırmalar hakkında bilgi verilmi tir.

16. Esra Mert (2009), Türkçe'nin Söz Varlı ı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdı ı Masallar, (Danı man: Cahit Kavcar).

Bu çalı mada Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdı ı yetmi masalın söz varlı ı üzerinde durulmu tur.

17. Ne e I ık (2009), Türk Masallarının Sembolik Açıdan Çözümlemesi, (Danı man:Esma im ek).

Mitoslar, rüyalar ve arketiplerle olan ba ı ile masallardaki sembol dilinin önemi üzerinde durulan çalı ma giri ve dört ayrı bölümden olu maktadır. Ekler kısmında verilen Türk masalları üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri de çalı mamız açısından önem ta ımaktadır.

18. Meriç Harmancı (2010), Türk Masallarında Kelo lan Tipi, (Danı man: Aynur Koçak).

Çalı ma giri ve altı bölümden olu maktadır. Giri bölümünde masal kavramı ve Kelo lan masalları hakkında bilgi verilerek Kelo lan masallarıyla ilgili yapılan çalı malara yer verilmi tir. Di er altı bölümden be i Kelo lan tipini ortaya koymaya yöneliktir, altıncı bölümde de Kelo lan masallarına yer verilmi tir.

19. Handan Kasımo lu (2010), Van Yöresine Ait Masallar, (Danı man: Pakize Aytaç).

Bu tez oldukça kapsamlı bir çalı madır. Üç bölümden olu maktadır. Birinci bölümde; masalların kayna ıyla ilgili bilgilere, masalların çıkı yeri, inceleme yöntemleri ve tasnif çalı malarına, masalların incelenmesindeki temel sorunlara,

masalların sınıflandırılmasına, masalların toplanması ve karakteristik yapılarının de erlendirilmesine, Van Türk halk masallarının ba lamsal ko ulları ve divanhane gelene ine, Van yöresine yönelik masallara ili kin yapılmı çalı malara, Van yöresine ili kin temel bilgilere yer verilmi tir. İkinci bölümde; masalların tasnif ve tahliline, Van Türk halk masallarında geçen kalıp ifadelerle, masallardaki kahraman ve karakterlere, di er masal unsurlarına, masallarda geçen âdet, gelenek, görenek ve inançlara, atasözü ve deyimlere yer verilmi tir. Üçüncü bölümde ise masalların anlatıcı ve motifler açısından analizi yapılmı tir. Son olarak ise masallara ili kin temel sonuçlar ve de erlendirmelerde bulunulmu tur.

Yukarıda ula ıp inceledi imiz doktora tezleri haricinde içeri ine ula amadı ımız tezler de vardır, imdilik bunların ismini zikretmekle yetinece iz. Bunların isimleri öyledir:

Gönül Gökdemir (2008), Kıbrıs Türk Kültüründe Masal Gelene i, (Danı man: Özkul Çobano lu).

Kadriye Türkan (2008), Türk Dünyası Masal Gelene inde amanistik Unsurlar, (Danı man: Özkul Çobano lu).

Burak Gökbulut (2010), Kıbrıs Türk Masalları ve Uygur Masalları Üzerinde Kar ıla tırmalı Bir Ara tırma (nceleme-Metinler), (Danı man: Mehmet Aça).

brahim Er ahin (2011), Kahramanmara Masalları Üzerine Tıp ve Motif Ara tırması, (Danı man:Gülhan Atnur).

Atiye Nazlı (2011), Binbir Gece Masalları'nın Anadolu Türk Masallarına Etkileri Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man:Seyit Emiro lu).

Nedim Bakırcı'nın hazırladı ı *Türk Dünyası Co rafyasında Tespit Edilmi Hayvan Masalları Üzerine Bir nceleme* adlı doktora tezinde, çalı manın hazırlandı ı 2004 yılına kadarki yüksek lisans tezlerinden de bahsedilmi tir. Bunlar:

1. Mehmet Yardımcı (1994), Ya ayan Malatya Masalları (Metinler ve ncelemeler), (Danı man: Bilge Seyido lu).

Çalı mada Malatya ve çevresinden derlenmi masal metinlerine yer verilmi tir.

2. Rasim Deniz (1993), Kayseri Masalları, (Danı man: Tuncer Gülensoy).

Çalı mada kırk masal metni bulunmaktadır. Bunlardan biri mitolojik, ikisi hayvan, otuz yedisi gerçek halk masalıdır.

3. Meriç Güven (1994), Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Ara tırması, (Danı man: MetinKarada).

Çalı mada Binbir Gece masallarının motif yapısı üzerinde durulmu tur.

4. Suna Pamir Bildik (1995), Yıldızlılı Atıflet Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Esmā im ek).

Çalı mada Atıflet Bildik'ten derlenen kırk masal metnine yer verilmi tir. Bu masalların tip, motif ve formel yapısı üzerinde durulmu tur.

5. aziye Demir im ek (1995), Aya Halk Masallarının Tip ve Motif Katalo u, (Danı man: Hasan Özdemir).

Çalı mada Aya ve çevresinden derlenen masallarda motif incelemesi yapılmı tır.

6. Mustafa Sever (1995), Erciyes Yöresi Masallarında Tipler, (Danı man: Ali Yakıcı).

Çalı mada Kayseri ve çevresinden derlenen masalların tip yapısı üzerinde durulmu tur.

7. Ekrem Kırāç (1996), Divri i Masalları, (Danı man: Do an Kaya).

Çalı mada Divri i ve çevresinden derlenmi masallara yer verilmi tir.

8. Halil Atay Göde (1997), Yalvaç Masalları Üzerine Bir nceleme, (Danı man: Mehmet Özçelik).

Çalı mada Isparta ilinin Yalvaç ilçesinden derlenen yetmi masal metnine yer verilmi tir. Bu metinlerden altısı hayvan masalı, altmı üçü asıl halk masalı, biri de zincirleme masaldır.

9. Feyzi Sarıççek (1997), Arapgir Masalları (ncelemeler-Metinler), (Danı man: Dilaver Düzgün).

Çalı mada Arapgir'den derlenen masallara yer verilmi tir.

10. Arzu Dolu (1997), Diyarbakır ve Yöresi Masallarında Motif ncelemesi, (Danı man: Ensar Aslan).

Diyarbakır ve yöresinden derlenen masallar üzerinde motif incelemesi yapılmı tır.

11. Melek Ketre (1998), Adana Masalları Ara tırması, (Danı man: Erman Artun).

Çalı mada Adana ve çevresinden derlenen masallara yer verilmi tir.

Çalı mada yer alan masalların ço u, ara tırmacının daha önce hazırladı ı lisans tezindeki metinlerdir.

12. Suzan Çelik (2000), Türk Masallarında Ölüm ve Yas, (Danı man: Esmā im ek).

2000 yılına kadar yapılan doktora tezlerinden seçilen metinlerden hareketle masallarda i lenen ölüm ve yas motifi mukayeseli bir ekilde incelenmi tir.

13. Çi dem Çorbacı (2000), Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar Motifi, (Danı man: Ali Berat Alptekin).

2000 yılına kadar yapılan doktora tezlerinden seçilen metinlerden hareketle masallarda i lenen yardımcı ihtiyar motifi mukayeseli bir ekilde incelenmi tir.

14. Ruhiye Eda Eser (2000), Türk Masallarında Çocuk Motifi, (Danı man: Esmâ İm ek).

2000 yılına kadar yapılan doktora tezlerinden seçilen metinlerden hareketle masallarda i lenen çocuk motifi mukayeseli bir ekilde incelenmi tir.

15. Nedim Bakırcı (2000), Ni de Masalları, (Danı man: Faruk Çolak).

Çalı mada Ni de ve çevresinden derlenen elli masal metnine yer verilmi tir.

16. Yılmaz Akgün (2000), Trabzon Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Öney).

Çalı mada Trabzon ve çevresinden derlenmi yetmi masal metnine yer verilmi tir.

17. Hüseyin Do ramacıo lu (2001), Kilis Masalları (Derleme ve Tahlil Çalı ması), (Danı man: Fuzuli Bayat).

Çalı mada Kilis ve çevresinden derlenen masallar çe itli yönleriyle incelenmi tir.

18. Metin Eren (2001), Bitlis Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Öney).

Bitlis ve çevresinden derlenmi masal metinlerine yer verilmi tir.

19. Ferit Ayyıldız (2001), spir ve Pazaryolu Yöresi Masalları, (Danı man: Bilge Seyido lu).

Bu çalı mada Erzurum'un spir ve Pazaryolu ilçelerinden derlenen masallara yer verilmi tir(Bakırcı, 2004, s. 88-91).

Buraya kadarki bilgileri de Nedim Bakırcı'nın çalı masına istinaden veriyoruz. A a ıda ismi geçen yüksek lisans tezleri ise sonraki dönemlerde yapılan çalı malardır.

20. Burcu Sarıkaya (2004), Türk Masallarında Aile Yapısı, (Danı man: Alaeddin Mehmeto lu).

Bu çalı ma dört bölümden olu maktadır. Birinci bölümde; Türk masallarından, masallarda yer alan tiplerden, masalların anlatılı sebeplerinden, masallardaki biçimsel öğelerden, masallardaki konu, masalların ortaya çıkı sebebi ve masallardaki kalıp ifadelerden bahsedilmi tir. kinci bölümde Türk masallarının tasnifinden bahsedilmi tir. Üçüncü bölümde Türk masallarında aile kavramı üzerinde durulmu tur. Dördüncü bölümde ise eski Türk toplumunda aile ve aile içi ili kiler ele alınmı tir.

21. Özlem Akar (2006), Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir nceleme, (Danı man: Pakize Aytaç).

Bu çalı ma dört bölümden olu maktadır. Birinci bölümde; masalın tanımına, edebiyatımızdaki yerine, masal anlatıcılarına yer verilmi tir. kinci bölümde masal incelemelerinde kullanılan kuramlara yer verilirken üçüncü bölümde aile kavramı ve kadın konusu ele alınmı tir. Dördüncü bölümde ise incelenen masal metinlerine ve bu metinlerdeki kadın figürünün incelenmesine yer verilmi tir.

22. Türkan Özokutan (2005), Kıbrıs Türk Masalları (Derleme- nceleme), (Danı man: eyma Güngör).

Çalı manın giri kısmında masalın tanımına, masalın di er türlerle olan ili kisine, halkbilimin tanımı ve tarihçesine, masal kaynaklarına, masalları inceleme metotlarına, Türk masallarıyla ilgili genel bilgilere yer verilmi tir. Birinci bölümde Kıbrıs Türk masallarındaki motiflere de inilmi tir. kinci bölümde ele alınan konulara, kahramanlara, mekanlara yer verilirken üçüncü bölümde Kıbrıs Türk masallarındaki e yalardan, bitki ve yiyeceklerden, mevsimler ve astronomi terimlerinden bahsedilmi tir. Dördüncü bölümde Kuzey Kıbrıs Türk masallarındaki yapı ve formellere, Kıbrıs Türk masallarının incelenmesine yer verilmi tir. Be inci bölümde Kıbrıs Türk masallarındaki adet ve inanmalara de inilerek çalı manın sonunda masal metinlerine yer verilmi tir.

23. Essin Kaplan (2010), Anadolu Türk Halk Masallarında Kılık De i tirme, (Danı man: brahim Dilek).

Bu çalı mada, masallarda geçen kılık de i tirme motifi ele alınmı tir. Çalı ma iki bölümden olu maktadır. Birinci bölümde masal ve motif kavramından, masallarda geçen kılık de i tirme motiflerden bahsedilmi tir. kinci bölümde ise masallarda geçen kılık de i tirme motiflerinin sınıflandırması yapılmı tir.

24. Satı Kumarta lıo lu (2006), Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Ara tırması, (Danı man: Ali Duymaz).

Bu çalı mada Balıkesir çevresinden derlenen yetmi masal ele alınmı tur. Giri kısmında, ara tırma alanının genel yapısı üzerinde durulmu tur. Birinci bölümde masallar üzerine yapılan çalı malardan bahsedilmi tir. kinci bölümde Balıkesir masallarının derleme ekilleriyle ilgili bilgi verilmi , üçüncü bölümde masal kavramı üzerinde durulmu tur. Dördüncü bölümde Balıkesir masallarının konu tasnifi ve motif sırası anlatılmı tur. Be inci bölümde Balıkesir masallarının ekil özellikleri ve formel ifadelerden bahsedilmi tir. Altıncı bölümde ise Balıkesir masallarının muhteva özelliklerinden, adet ve inanmalardan bahsedilerek son bölümde incelenen masal metinlerine yer verilmi tir.

25. Talha Tunç (2008), Manisa Masalları Üzerine Bir nceleme, (Danı man: Halil Atay Göde).

Çalı mada Manisa'dan derlenen masallar içinden seçilen yetmi masal üzerinde durulmu tur. Çalı ma giri ve üç bölümden olu maktadır. Giri te Manisa'ya ait bilgilere yer verilmi tir. Birinci bölümde Manisa masalları tip yönüyle incelenmi tir. kinci bölümde Manisa masallarındaki konu, kahramanlar, mekan, e ya ve formeller üzerinde durulmu tur. Üçüncü bölümde ise derlenen masal metinlerine yer verilmi tir.

26. Asuman Özkan (2008), Karakter Özellikleri tibiyle Erzincan Masallarındaki Tipler, (Danı man: Gülmisal Emiro lu).

Çalı ma, giri ve dört bölümden olu maktadır. Giri kısmında ara tırmanın amacı, önemi, kapsamı, metodu, varsayımlar, ara tırma ile ilgili kavramlar ve ara tırma üzerine yapılmı çalı malara yer vermi tir. Birinci bölümde Türk masallarının genel özelliklerinden bahsedilmi tir. kinci bölümde Erzincan masalları ve Erzincan masallarında yer alan kahramanlardan, üçüncü bölümde Erzincan masallarındaki kahramanların karakter özelliklerinden bahsedilmi tir. Son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmi tir.

27. Satiye Da ı (2008), Safranbolu Masalları, (Danı man: Ali Berat Alptekin).

Bu çalı ma da giri ve dört bölümden olu maktadır. Giri bölümünde; masalın tanımına, masalların kaynaklarına, masalın insan kültürü açısından önemine ve masalların sınıflandırılmasına yer verilmi tir. Birinci bölümde Safranbolu hakkında bilgiler verilmi tir. kinci bölümde Safranbolu masallarının derlenme ekillerinden bahsedilmi tir. Üçüncü bölümde masalların tasnifine ve masallardaki

tip numaralarına yer verilmi tir. Son bölümde ise Safranbolu masallarından örnekler verilmi tir.

28. Aysun Sadıç (2008), Masalarda Kadın (Güneydo u Anadolu ve Do u Akdeniz Masal Örnekleri), (Danı man: Behiye Köksel).

Sadıç'ın hazırladı ı tez, giri ve dört kısımdan olu maktadır. Giri bölümünde masal kavramına, masalların kaynaklarına ve masalları inceleme metotlarına yer verilmi tir. Birinci bölümde Türkiye'de yapılan bilimsel masal çalı malarına, ikinci bölümde Türk halk edebiyatında kadın üzerine yapılan çalı malara yer verilmi tir. Üçüncü bölümde incelenen metinlerden ve inceleme yönteminden bahsedilmi tir. Dördüncü bölümde; halk anlatmalarında kadının yerine, Türk kültüründe kadının yerine, masalarda kadınların özelliklerine yer verilmi tir.

29. Sevim en (2008), Anadolu Masallarında Kadının Yeri, (Danı man: Esmam ek).

Çalı manın giri bölümünde Türk kültüründe aile ve kadından bahsedilmi tir. Birinci bölümde masalın tanımına, genel özelliklerine, e itimsel i levine, masallardaki sembolik tiplere yer verilirken . kinci bölümde Anadolu masallarında kadının yerine de inilmi ve çe itli yönleriyle masalarda yer alan kadın tipleri göz önüne serilmi tir. Üçüncü bölümde ise masalarda aranan ideal kadın tipi ortaya konmu tur. Çalı manın sonunda örnek metinlere yer verilmi tir.

30. Aysun Dursun (2008), Kelo lan Masallarının Tespiti ve Tasnifi, (Danı man: M. Naci Önal).

Giri ve dört bölümden olu an çalı manın giri bölümünde; masalın tanımına, masalın ekil ve muhteva özelliklerine, masal tipi ve masalların tasnifine, Kelo lan masalları üzerine yapılan çalı malara, masal anlatılarında, televizyon, sinema, tiyatro, senfoni ve çizgi romanda Kelo lan tipine yer verilmi tir. Birinci bölümde e metinleri olan Kelo lan masallarının tespiti ve tasnifine yer verilirken ikinci bölümde de e metinleri olmayan Kelo lan masallarının tespitine yer verilmi tir. Üçüncü bölümde Kelo lan tipinin olu umu üzerinde durulmu tur. Son bölümde de masal metinlerine yer verilmi tir.

31. Berivan Can Emmez (2008), Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir nceleme, (Danı man: Muhtar Kutlu).

Çalı ma üç bölümden olu maktadır. Birinci bölümde masalın tanımına, kaynaklarına, sınıflandırılmasına, masalı konu eden akademik çalı malara yer verilmi tir. kinci bölümde çocuk edebiyatının tanımına, ülkemizde çocuk

edebiyatına, çocuk edebiyatı konulu yüksek lisans ve doktora tezlerine yer verilmi tir. Üçüncü bölümde ise dört masalın Propp metoduyla tahlili yapılmı tir.

32. Ömer Faruk Polat (2009), O uz Tansel'in Masallarında Çocuk ve E itim Teması, (Danı man: Hulusi Geçgel).

Çalı manın birinci bölümünde edebiyat ve çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatında masal, 5-9 ya arası çocukların geli imsel özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları, çocuk kitaplarında ve masallarında bulunması gereken özellikler, amaç, problem, varsayım, kapsam ve sınırlılıklara yer verilmi tir. kinci bölümde ara tırma yönteminden bahsedilmi tir. Üçüncü bölümde O uz Tansel'in ya amı, O uz Tansel'in masallarının özellikleri, O uz Tansel'in çocuk ve e itim üzerine dü ünceleri, ve O uz Tansel'in masallarının incelenmesine yer verilmi tir. Daha sonra aynı bölümde, O uz Tansel'in masallarında yer alan e itimle ilgili görü leri e itim felsefesi yakla ımlarıyla ili kilendirilmi tir. Son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmi tir.

33. Hidayet Aydın (2012), I dır Masalları(nceleme-Metin), (Danı man: Ensar Aslan).

Çalı ma giri ve sekiz bölümden olu maktadır. Giri kısmında I dır ile ilgili bilgi verilmi tir. Birinci bölümde masalın tanımı ve genel özellikleri hakkında bilgi verilerek I dır masallarını özellikleri belirlenmi tir. kinci bölümde Türkiye'de masal üzerine yapılan çalı malar ile I dır masalları üzerine yapılan çalı malar hakkında bilgi verilmi tir. Üçüncü bölümde, I dır masallarının ses kaydıyla tespiti, derleme esnasında kar ıla ılan zorluklar, derlemeye gidilen yerler, kaynak ki iler hakkında bilgi verilmi tir. Dördüncü bölümde derlenen masalların tip ve motif sırası, be inci bölümde I dır masallarında tespit edilen on iki konuya, tiplere, mekan ve e yalara yer verilmi tir. Altıncı bölümde I dır masallarının formel yapısı incelenmi , yedinci bölümde ise masalların motifleri Stith Thompson'ın "Motif Index of Folk-Literature" adlı eserindeki tasnife göre incelenmi tir. Sekizinci bölümde masal metinlerine yer verilmi tir. Çalı manın sonunda bir de sözlük yer almaktadır.

Bu tezlerden ba ka masalların e itimsel i levleri üzerinde duran ve masalların çocuk e itimi açısından incelendi i tezler de vardır. Çalı mamızda bilgi vermesi açısından bunların da zikredilmesinin uygun olaca ı kanaatindeyiz:

34. Ali Fuat Arıcı (2001), İkö retim Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Ö renci E itimine Katkıları, (Danı man: Lütfi Sezen).

35. Serdar Derman (2002), Anadil (Türkçe) Ö retiminde Masal Metinlerinin Kullanılması, (Danı man: brahim Altunel).

36. Ertu rul Karku (2008), İkö retim 2. Kademe Türkçe Ö retiminde Sosyal Becerilerin Geli tirilmesi Açısından Masallar, (Danı man: Mualla Murat).

37. Özlem Günaltılı Gündüz (2008), O uz Tansel'in Masal Kitaplarının E itim De eri ve Türkçe'ye Katkısı, (Danı man: Songül Ta).

38. Ela Sayar (2009), Samsun li ve İçelerinde Anlatılan Masalların Çocuk E itimi Açısından ncelenmesi, (Danı man: Seyit Emiro lu).

39. Seher nas (2011), Masal Türünün Çocuktaki Kavram Geli imine Etkisi Üzerine Bir Ara tırma (Cahit Zarifo lu Örne i), (Danı man: M. Hilmi Uçan).

40. Faruk Kayman(2011), Bingöl'de Anlatılan Masalların Çocuk E itimi Açısından ncelenmesi, (Danı man: Yılmaz Önay).

Yukarıda bahsetmi oldu umuz yüksek lisans tezlerinden ba ka içeri ine ula amadı ımız tezler de vardır ki bunların ismini vermekle yetinece iz:

41. Metin Ergün (1988), Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Saim Sakao lu).

42. Emin Ulu (1990), Tokat Çevresinde Cin Fıkraları ve Masalları, (Danı man: Turgut Karacan).

43. Rasim Deniz (1992), Kayseri Masalları, (Danı man: Tuncer Gülensoy).

44. Mustafa Sever (1995), Erciyes Yöresi Masallarında Tipler, (Danı man: Ali Yakıcı).

45. aziye im ek Demir (1995), Aya Halk Masallarının Tip ve Motif Katalo u, (Danı man: Hasan Özdemir).

46. Meriç Güven (1995), Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Ara tırması (Metin- nceleme), (Danı man: Metin Karada).

47. Ekrem Kıracı (1996), Divri i Masalları (nceleme-Metin), (Danı man: Do an Kaya).

48. Halil Altay Göde (1997), Yalvaç Masalları Üzerine Bir nceleme, (Danı man: Mehmet Özçelik).

49. Fevzi Sarıççek (1997), Arapgir Masalları (nceleme ve Metinler), (Danı man: Dilaver Düzgün).

50. Arzu Dolu (1997), Diyarbakır ve Yöresi Masallarda Motif ncelenmesi, (Danı man: Ensar Aslan).

51. Melek Ketre (1998), Adana Masalları Ara tırması, (Danı man: Erman Artun).
52. Yılmaz Akgün (2000), Trabzon Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Önay).
53. Çi dem Çorbacı (2000), Türk Masallarında Yardımcı htiyar Motifi, (Danı man: Ali Berat Alptekin).
54. nci Çakmakçı (2001), Dü sel mgeler ve Masallar, (Danı man: Hasan Pekmezci).
55. Suzan Çelik (2000), Türk Masallarında Ölüm ve Yas, (Danı man: Esmâ im ek).
56. Ruhiye Eda Eser (2000), Türk Masallarında Çocuk Motifi, (Danı man: Esmâ im ek).
57. Metin Eren (2001), Bitlis Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Önay).
58. Seyfullah Ya ar (2002), A rı Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Önay).
59. Cihat Karasu (2002), Bolu Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Önay).
60. Osman Alkan (2002), Aksaray linde Anlatılan Masalların Çocuk E itimi Açısından ncelenmesi, (Danı man: Seyit Emiro lu).
61. Hüseyin Do ramacıo lu (2002), Kilis Masalları Derleme ve Tahlil Çalı ması, (Danı man: Fuzuli Bayat).
62. Lazzat Ourokova (2001), Anadolu'daki Kelo lan Masalları ile Kazakistan'daki Toz a Bala Masallarının Mukayesesi, (Danı man: Naciye Yıldız).
63. Meltem Berki (2003), Hakkari Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Danı man: Yılmaz Önay).
64. Magdalena Sadzawiczny (2003), Türkiye Masallarında amanizm Ögeleri, (Danı man: Talat Halman).
65. Evrim Ölçer (2003), Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekan li kisi, (Danı man: Talat Halman).
66. Ay e Arzu Yılmaz Ertizman (2003), Türk Masalları ile Kitapların Halkbilimi Ara tırma Yöntemleri Açısından De erlendirilmesi (1928–2002), (Danı man: eyma Güngör).

67. Ümran Ekinci (2004), Türk Masallarında Çocuk E itimiyle İlgili Unsurlar, (Danı man: Ali Kafkasyalı).
68. Emine Özdemir (2004), Masalların Türkçe E itimindeki İlevi ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi, (Danı man: Bülent Arı).
69. Deniz Çalayan (2006), Türk Masallarında Hayvan Motifleri, (Danı man: Özkul Çobano lu).
70. Esra Akyol (2010), Mu la Masalları (Metin- nceleme), (Danı man: brahim Dilek).
71. Suzan Orçan (2011), Türk Masallarında Renk İmgesi, (Danı man: Özkul Çobano lu).
72. Sagıp Atlı (2011), Kastamonu Masalları (Ara tırma- nceleme-Metin), (Danı man: Mehmet Özçelik).
73. Naciye Arsoy (2011), Türk Masallarında Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılı ı ve Kadın, (Danı man: Kür at Öncül).
74. U ur Tuncel (2011), Süreli Yayınlardaki Masalla İlgili Çalı maların Açıklamalı Bibliyografyası, (Danı man: Abdulkadir Emeksiz).

Bu uzun listeden görüldü ü üzere Türkiye’de Türk masalları üzerine yapılmı yüksek lisan ve doktora tezleri çoktur. Bunun yanı sıra, Türk masallarını inceleyen makaleler de çoktur. Bu alanda yazılmı makalelere de de inmek istiyoruz:

Saim Sakao lu’nun “Masalların Olu umu Üzerine Farklı Bir Yakla ım” adlı makalesinde yazar, masal ara tırmalarında yıllardan beri belli kalıplar do rultusunda yapılan çalı malara farklı bir açıdan yaklaarak masallara toptan bir köken aramak yerine her masala ayrı bir köken aramanın daha do ru olaca ı görü ünü savunmu tur.

Saim Sakao lu, bir di er makalesi olan “Türk Masal Tipleri Katalo u Tasla ı Üzerine”de ise Türk masallarının tipleri üzerine yapılan bir çalı madır ve makalesinde Prof. Dr. Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav’a ait *Typen türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden adlı eserdeki 378 tipe yer vermi tir. Ancak çalı ma uluslararası kataloglama sistemine uymamaktadır. Sakao lu, “Bugün, son 40 yıldan beri yapılan de erli çalı malarla, eldeki masal sayısı büyük bir artı göstermektedir. O hâlde bu malzemedan yola çıkarak Aarne Thompson tip katalo una uygun bir çalı ma yapılmalıdır” görü ünü savunarak üniversiteleri i ba ına ça ırımı ve bunca masal zenginli imizin arasında örnek bir masal tipleri katalo umuzun olmamasını önemli bir eksik olarak gördü ünü belirtmi tir(Sakao lu, 2001).

Ali Berat Alptekin, “Hayvan Masallarının Formel Yapısı” adlı makalesinde Hayvan masallarındaki kalıpla mı ifadeler olan formelleri, Giri Formelleri, Ba layı Formelleri, Biti Formelleri ba lıkları altında inceleyerek formeller hakkında bilgi ve örneklere yer vermi tir(Alptekin, 2000).

M. Öcal O uz’un “Türkiye’de Mit ve Masal Çalı maları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tiple tirme Öyküsü” ba lıklı makalesinde masal alanında dünyaca tanınan Grimm karde lerin Alman milletinin kültürünü ve kökenini mit ve masalarda aradı nı vurgulayarak bu görü ün Türk aydınları arasında da etkili oldu unu ve Türk aydınlarının kökenlerini Türkmenistan’da aradıklarını söylemi tir. Türkmenistan’da Türk mitolojisinin izleri sürülürken, Anadolu’da da masalların toplandı na vurgu yapan O uz, 1940’larda hakim olan kavga ortamının folklor çalı malarını olumsuz etkiledi ine de inerek Türk mitolojisinin yerini Yunan mitolojisinin, Anadolu masallarının yerini de Grimm masallarının doldurdu unu söylemektedir. Bu kültürel tek-tiple meyi ise ba arısızlık olarak görmektedir(O uz, 2010).

Ahmet Öcal, “Bulgaristan Türk Masalları ile Yozgat (Karakuyu) Masallarının Kar ıla tırılması” adlı makalesinde masallarla ilgili kısa bilgiler vererek masalın genel tarifini yapmı tir. O, Bulgaristan bölgesinden derlenen be masal ile tip ve motif benzerli i içinde olan ve Yozgat Karakuyu çevresinden derlenen be masalın incelemesini yaptıktan sonra masalların aynı kaynaktan çıkmı olabilece i kanaatine varmı tir(Öcal, 2002).

Dilek Türkyılmaz’a ait “Masal Bilmece Ba lamında Türk Masallarında Bilmece Unsurları” adlı makalede sözlü kültür unsurlarının birbirleriyle geçi lilik halinde oldu u vurgulanmı tir. Türkyılmaz, masal ile bilmece arasındaki geçi lili in hangi noktalarda, ne ekilde meydana geldi ini örneklerle açıklamaya çalı mı tir(Türkyılmaz, 2009).

Bayram Ba ’ın “Türk Masallarının Söz Varlı ı Üzerine Bir De erlendirme” adlı makalesinde ilkö retim yüz temel eser içerisinde yer alan ve ö rencilerin okuma ve dinleme ihtimalinin en yüksek oldu u masal kitaplarının söz varlı ı incelenmi tir. Belirlenen söz varlı ı unsurlarından hareketle masalların çocukların söz varlı ına olan katkıları dile getirilmi tir(Ba , 2012).

Kadriye Türkan’ın “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü” adlı makalesinde, Türk tabiat kültlerinden olan “su kültü”nün, Türk dünyası masallarında nasıl yer aldı ndan bahsedilerek su kültü, Anadolu, Altay, Azerbaycan, Ardanuç, Adakale,

Ba kurt, Gagauz, Hakas, Kazak, Kerkük, Kıbrıs, Kırgız, Kumuk, Özbek, Uygur, Yakut masallarından seçilen örnekler üzerinden de erlendirilmi tir(Türkan, 2012).

Handan Kasımo lu'nun "Van Halk Masal ve Hikayelerinin cra Ba lamı Olarak Divanhane (Duvakhane) Gelene i" adlı makalesinde divanhanelerin, masalların ve halk hikayelerinin icrası ba lamında önemli bir kurumsal yapı oldu undan bahsetmi ve divanhanelerin Van yöresinde anlatı gelene inin olu masında ve sürdürülmesinde önemli bir rolünün oldu u vurgulanmı tır. Ancak 1970'li yıllardan sonra bu gelene in ve kültürün etkisinin azalmaya ba ladı ı dile getirilerek masal anlatıcılarının tespit edilmesinin ve divanhanelerde anlatılan masal ve hikayelerin derlenmesinin önemi üzerinde durulmu tur(Kasımo lu, 2011).

Ali Berat Alptekin, "Türk Masal ve Halk Hikayelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine" adlı makalesinde, görmeyen gözlerin tedavi edilme biçimlerini masallardan örnekler vererek anlatmı tır(Alptekin, 2009).

Kür at Öncül'ün "Masalarda Devlet Ku u Motifi" adlı makalesinde Türk masallarında ele alınan ve daha ziyade tarihsel kökenlerine vurgu yapılan "devlet ku u" motifi, halkbiliminde yer alan farklı yakla ımlar do rultusunda ele alınmı tır. "Devlet ku u" motifine ait temel de erlendirmeler özetlenmi , bunun Türk devlet anlayı ndaki yeri belirtilmi tir. Bu kapsamda masallardaki "devlet ku u" motifiyle, yönetim anlayı ı arasındaki tezaadın sebeplerinin çözümü için halkbilimi ürünlerine yakla ım metotlarından yararlanılmaya çalı ılarak konu ele alınmı tır(Öncül, 2009).

Mustafa ahin, "Masalların Çocuk Geli imine Etkilerinin Ö retmen Görü leri Açısından De erlendirilmesi" adlı makalesi için 2008-2009 e itim ve ö retim yılının ikinci yarısında Trabzon il merkezinde bulunan ilkö retim okullarının anasınıflarında çalı an 14 ö retmenle "özel durum çalı ması" yöntemini uygulayarak bir ara tırma ba latmı tır. Bu çalı mada ö retmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla "yarı yapılandırılmı görüş me formu" kullanmı , veri analizlerini "sürekli kar ıla tırmalı analiz" tekni i ile yapmı tır. Ara tırmasında anasınıfı ö retmenlerinin masalın tanımına ili kin görüş lerinin farklı oldu u, masal anlatma biçimlerinin ve nedenlerinin benzerlik gösterdi i, çocukların masalların çe itli özelliklerinden etkilendikleri ve bunda cinsiyet faktörünün etkili oldu u, masalların çocukların geli imi için önemli oldu u, ebeveynlerin çocuklarına ya larına uygun masallar anlatmalarının yararlı olaca ı sonuçlarına varmı tır(ahin, 2011).

Aysel Ergül “Binbir Gece Masallarında A ık Kadın Tipi: Aziz ve Azize Masalı” adlı makalesinde öncelikle tip kavramını açıklamı ve Binbir Gece masallarında yer alan kadın tiplerine de inmi ve daha sonra bu masalarda en çok i lenmi kadın tipi olan a ık kadın tipini, Binbir Gece masallarının karakteristik özelliklerini ta ıyan *Aziz ve Azize* masalı çerçevesinde ele almaya çalı mı tır(Ergül, 1999).

Saadet Karaköse, “Masalların Metafizi i Üzerine” adlı makalesinde insanlı a ç e itli mesajlar veren masalları metafizik dü ünceler açısından de erlendirerek ele almı tır(Karaköse, 2003).

Nilay Özer, “Zincirleme Masalarda Yapı ve lev” adlı makalesinde zincirleme masalı konu alarak bu masal türünün yapı ve i levini kavramak için yeni olanaklar aramı tır(Özer, 2004).

Ahmet Sarı’nın “Türk ve Alman Masallarında nsan Yiyicilik” adlı makalesinde masalarda farklı türlerin, yani devlerin, canavarların, insan görünü lü cadıların insan yeme eylemi incelenmi tir. Yazar, Türk ve Alman masallarında bu duruma uygun dü en bulguları makalede ele almaya çalı mı tır(Sarı, 2007).

Enver Naci Gök en’in “Masalın mkanları ve Ana Dile Hizmeti” adlı makalesinde masalın sahip oldu u özelliklere, bu özelliklerin meydana getirdi i sonuçlara ve ana dil ö renimindeki katkılarına de inilmi tir(Gök en, 1955).

Abdulkadir nan “Türk Destan ve Masallarında ‘Kırklar’ Motifi” adlı makalesinde Türk destan ve masallarında çok yaygın olarak kullanılan “kırk yi it” ve “kırk kız” motifinin küçük ve büyük derebeylikleri ellerinde tutan alplerin çevresinde olu tu u fikrini savunmu tur(nan, 1958).

Enver Naci Gök en “Masalın Dünü ve Bugünü” adlı makalesinde Tanzimat edebiyatı ve Milli edebiyat dönemi yazarlarının masaldan nasıl yararlandıklarından bahsetmi tir(Gök en, 1962).

Naki Tezel, “Türk Halk Edebiyatında Masal” ba lıklı makalesinde masal kelimesinin nereden geldi inden, masalın kaynaklarından, masalların biçimsel özelliklerinden, masal kahramanlarından, masalın öneminden, masalların toplanmasından ve masallarla ilgili yayınlardan bahsettikten sonra masalların derlenmesi gerekti ini vurgulamı tır(Tezel, 1968).

Nevzat Gözaydın, “Türk Masalları Üzerine” adlı makalesinde Federal Almanya’daki üniversitelerde masallar üzerine yapılan tezlerden ikisini seçmi ve bunlar üzerinde durarak bu çalı malar hakkında bilgi vermi tir(Gözaydın, 1998).

Kerim Aydın Erdem, “Günümüz Masalı Nasıl Olmalı?” başlıklı makalesinde önceleri masalın hayat bulduğu ortamı tarif ettikten sonra günümüz çocuklarının teknolojiyle iç içe yaşamasına değinerek bu çocukların artık eskisi gibi cinlerle, ortalığı kırıp geçiren ejderhalarla, buluttan saraylarla, konuşan hayvanlarla oyalanamayacağını ve masalların günümüz çocuklarına hitap edecek bir üslup geliştirmesi gerektiğini belirtmektedir (Erdem, 1995).

Esmâ İmrek “Kıbrıs’ta Anlatılan “Zengininan Fukara” Adlı Masal Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makalesinde, *Zengininan Fukara* adlı masalın motif sırasını vererek masala sonradan eklenen dinî ve efsanevî unsurlar hakkında bilgi vererek masala sonradan eklenen masal motifleri ve masalda yer alan Kıbrıs halk kültürü izlerini ön plana çıkarmıştır (İmrek, 2001).

Mustafa Sever “Bir Silifke Masalı ve Masal Üzerine Düşünceler” adlı makalesinde *Küçük ehzade* adlı bir Silifke masalının özellikleri üzerinde durmadan içerik özelliklerini araştırmaya, anlatıcının masalı anlatırken düşüncesini dünyasını veya çeşitli olay ve durumları yorumlama amaçlarını irdelemeye çalışmıştır. Çalımanın sonunda masal metni de verilmiştir (Sever, 2003).

Nilgün Çıblak “V. Propp’un Masal Çözümleme Metodu” adlı makalesinde tip ve motif terimlerini kısaca açıkladıktan sonra bu konuda çalışmaları yapan isimlerden bahsetmiştir. Daha sonra Rus halkbilimci Propp’un masalları yapı bakımından inceleme metodu üzerinde durmuş ve bu metodu Türkiye’de kullanan isimlerden ve çalışmalarından bahsetmiştir. Çalımanın sonunda bir masal metnine yer vermiştir (Çıblak, 2000).

Ziyat Akkoyulu “Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri” adlı makalesinde Arap ve Türk masallarının karşılaştırmalı değerlendirilmesinden ve iki milletin masallarındaki benzer motiflerden bahsetmiştir. Çalımanın sonunda Türk masallarının Binbir Gece masallarından etkilendiği sonucuna varılmıştır (Akkoyunlu, 1996).

İsmail Güleç, “Bir Varmı, Bir Yokmu, Masalların Farklı Anlatılması Üzerine Bir Deneme” adlı makalesinde masalları sadece insanları eğlendirerek hoş vakit geçirmek üzere anlatılan laf kalabalıkları olarak görmemek gerektiğini savunmuş ve masalların dinleyenleri eğlendiren ve düşündürdüren birer ders verme aracı olduğunu değinmiştir (Güleç, 2002).

Kadriye Türkan’ın “Türk Masallarında Mimari: Hamam ve Odaları” adlı makalesinde hamamın Türk masallarında kullanılma sıklığı açısından “hamamda

yıkanma, hamamda çalı ma, hamam yaptırıp haber alma, hamama toplayıp i aret arama, hamam vasıtasıyla tuza a d ü rme, hamamda do um, gizlenmek için hamama dönü me, hamamda yıkanarak ekil de i tirme, hamamda tedavi, hamamda kız be enme, gelin hamamı” olmak üzere üstlendi i fonksiyonlar, on bir ana ba lık altında de erlendirilmi tir(Türkan, 2009).

Pervin Ergun “Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay-Kelo lan” adlı makalesinde Altay destanlarının karakteristik motifi olan “Tas, Tastarakay” ile Anadolu Türk masallarının ünlü tipi “Kelo lan”ın aynı kökten geldi ine de inmi , Türk dünyasında tanınan bu karakterin, Türk kültürüne has önemli motiflerden biri oldu u dü üncesi üzerinde durmu tur(Ergun, 2005).

Mehmet evik’in, “Türkiye’de Batı Masalları ve Çocuklarımız” adlı makalesi “Türkiye’de çocuklar, Türk masallarından çok Batı masallarını biliyorlar” hipotezinden hareketle olu turulmu , Ankara’da yarısı ilkö retim ikinci kademe son sınıf (8. sınıf), yarısı da ortaö retim son sınıf (12. sınıf) ö rencileri olan iki grup halinde toplam 50 ö renciyle görü ülererek mülakat tekni iyle veri toplanmı tır. Görü melerden elde edilen bilgiler çe itli açılardan de erlendirilmi ve çalı manın sonunda tablolar halinde sunulmu tur(evik, 2008).

Buraya kadar derlemi oldu umuz bu bilgilerden hareketle masallarla ilgili Türkiye’de önemli çalı maların yapılmı oldu u görölmektedir. Masallar bilimsel çalı malarda sıklıkla ele alınmı ve masal türü birçok yönden incelenmi tir.

4.Aktarma Kavramı, Aktarma Sorunları ve Bu Alanda Yapılan alı malar:

Aktarma sözcü ünün sözlükteki kar ılı ı: “Aktarmak: ... 3. Bir dilden ba ka bir dile çevirmek, tercüme etmek. 4. Bir lehçeyi ba ka bir lehçeye uyarlamak” anlamlarında verilmi tir(Türkçe Sözlük, 2005, s.61).

Aktarma, aynı dilin farklı lehçelerine dayanan yazı dillerinin metinlerini birinden di erine çevirmektir.

Aktarma, kendine has kuralları ve standartla mı biçimleri olan bir yazı dilinden di er bir yazı diline yapıldı ı için çeviriye benzer; ancak farklı diller arasında de il de aynı dilin lehçeleri arasında yapıldı ı için de çeviriden ayrılır(Karado an, 2004, s.9).

Aktarma i i kaynak dilden hedef dile aktarılacak metni seçmeyle ba lar ve her iki lehçede var olan pek çok unsuru göz önünde bulundurarak dikkatle devam

ettirilecek bir süreç içerisinde gerçekleşir. Bu süreç için Mehman Musao lu u açıklamaları yapmaktadır:

“Kaynak dil aktarılan, hedef dil ise aktarma yapılan dildir. Kaynak metin, önce aktarılan dilden seçilerek alınır ve hedef dile aktarılır. Kaynak metnin hedef metne dönüşür, aktarma sürecini oluşturur. Aktarma sürecinde kaynak metin konu ve içerik bakımından incelenir. Kaynak ve hedef dillerdeki aynı ve farklı olan ve birbiriyle dil-üslûp varyantları ve yalancı e de erlik oluşturan kelimeler, dil bilgisi unsurları, çeşitli dil bilimsel, leksik ve deyim bilimsel birleştirmeler, kelime grupları, basit ve birleşik cümlelerin kullanımı, aktarılan dile ve düzenlenen metne göre belirlenir. Bunlar, metnin içeriğine göre seçilir, kaynak ve hedef dillerin ve metinlerin iç görünümlü kültürel bağlamında bilimsel olarak değerlendirilmeye aktarma sürecine alınır(Musao lu, 2009, s.219).”

Aynı dilin lehçeleri arasında dahi olsa aktarma yapılırken çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunları ulaştırma çabalarından yola çıkarak genel hatlarıyla belirtmeye çalışacağız.

Araştırmacılar, çalışmalarında metin aktarma meselelerine bazı farklı yönlerden yaklaşsalar da Fatih Kiri çio lu genel olarak üçe sınıflandırmıştır;

a- Kelimelerde yalancı e de erlik,

b- Eklerde yalancı e de erlik,

c- Orijinal metnin aslını koruma,

d- Orijinal metnin aslını uyarlama,

e- Yanlış kelime seçimi,

f- Atasözleri ve deyimleri yanlış aktarma,

g- Cümlelerin öğelerini doğru düzgün yerle tirememe gibi hususlar üzerinde durmuşturlar(Kiri çio lu, 2006, s.23-24).

Çidem Usta, lehçeler arası aktarma sorunları içinde imla ve noktalama hatalarını; küçük ve büyük harf kullanımı, noktalama işaretlerinin kullanımı, de bağlacının ve mi soru ekinin yazımı, birleşik kelimelerin yazımı, yanlış yazılan kelimelerin başlıkları altında ele almıştır(Usta, 2008, s.668-691).

Mustafa Uurlu, aktarma sorunlarını kelime hataları (aslını koruma, aslını uyarlama, yalancı e de er kelimeler, anlam alanları tam örtülmeyen kelimeler, anlam alanları hiç örtülmeyen kelimeler, yanlış kelime seçimi, kelimeler arası uyumsuzluk, kelime eksikliği, fazla kelimeleri kullanma), yapı hataları (yalancı e de er yapılar, kullanım alanı az örtülen yapılar), dizim hataları (kelime dizimi ile

ilgili hatalar, istem hataları, kaynak lehçedeki istemden kaynaklan hatalar, kaynak lehçedeki istemden kaynaklanmayan hatalar, cümlede yapı bozuklukları, cümlede anlam bozuklukları) ekinde sıralamı tır(U urlu, 2009, s.59-80).

Fatih Alkayı , kar ıla tı ı aktarma sorunlarını fiil kiplerinde kar ıla ılan aktarma meseleleri, sıfat-fiillerde kar ıla ılan aktarma meseleleri, zarf-fiillerde kar ıla ılan aktarma meseleleri ba lıkları altında toplamı tır(Alkayı , 2009, s.60-79).

Mehmet Kara, aktarma meselelerini kaynaklar(sözlükler, gramerler, aktarma sorunlarıyla ilgili bilimsel çalı malar), aktarıcının durumu ve aktarmanın kilitlendi i noktalar(aktarıcının titizli i, aktarıcının bilgi ve kültür düzeyi, ana-hedef lehçenin kar ılıklı iyi bilinmesi, ana lehçeye ait bir kelimenin hedef lehçede varmı gibi bazen aynen bazen de seslerin de i tirilerek aktarımı, yalancı e de erler meselesi, hedef lehçeye ait uygun kelimelerin seçilmesi, yanlış ek tercihi, ana lehçede eksiz oldu u halde hedef lehçede ek isteyen yapılar, iir aktarımındaki kayıplar, bazı ifadelerin dizili sırasında görülen problemler, kural aktarma, yansımali kelimelerin aktarımındaki sıkıntılar, deyimlerin aktarımında kar ıla ılan sıkıntılar, atasözlerinin aktarımındaki sıkıntılar, bitki ve hayvan adlarının çözümündeki yakla ım, yanlış istem(valenz) seçimi, ki i adlarına gelen eklerin durumu), hayat tarzının farklıla ması ekinde sıralamı tır(Kara, 2009, s.1056-1082).

Ünal Zal, aktarma sorunlarını aslını koruma, aslını uyarılama, yalancı e de er kelimeler, yanlış kelime seçimi, kelimeler arası uyumsuzluk, kelime eksikli i, kelime fazlalı ı, hedef lehçede olmayan kelime kullanma, yakın anlamlı kelime kullanma, a ız kelimeleri kullanma, dipnot kullanımı ile ilgili hatalar (dipnot gerektiren kelimeler, dipnot gerektirmeyen kelimeler) ba lıkları altında ele almı tır(Zal, 2009, s.431-.455).

Ahmet Karado an, aktarma sorunlarını ek düzeyindeki hatalar (aslını koruma, aslını uyarılama, yalancı e de er ekler, yanlış ek seçimi), kelime düzeyindeki hatalar (aslını koruma, aslını uyarılama, yalancı e de er kelimeler, yanlış kelime seçimi, kelimeler arası uyumsuzluk, kelime eksikli i, kelime fazlalı ı, hedef lehçede olmayan kelime kullanma, yakın anlamlı kelime kullanma, a ız kelimeleri kullanma, özel adlardaki hatalar, ses yansımali kelimelerdeki hatalar, edatların kullanımı ile ilgili hatalar, dipnot hataları), söz dizimi düzeyindeki hatalar (kelime dizimi ile ilgili hatalar, cümlede yapı bozuklu u, istem hataları, cümlede anlam bozuklu u, cümle eksikli i, cümle fazlalı ı, cümleyi farklı anlamda aktarma), cümle üstü birimlerdeki hatalar, deyimlerin aktarımındaki hatalar (aslını koruma, aslını uyarılama, yanlış

deyim seçimi, hedef lehçede olmayan deyim kullanımı, deymi deyim ile aktarmama), iir aktarımındaki hatalar (kaynak metne sadık kalmamaktan kaynaklanan kafiye hataları, kelime tercihinden kaynaklanan kafiye hataları) ekinde sınıflamı tır(Karado an, 2004, s.21-230).

Sedat Adıgüzel, eserlerin bir lehçeden di erine nakledilmesini hangi kavramla kar ılamak gerekti i sorununu ilk olarak ele almı , daha sonra eserlerin üslup özellikleri ve anlatım zenginliklerinin korunması sorununa de inerek Azerbaycan Türkçesinin vurgu, tonlama, ses ve söyleyi özelliklerine tam hâkim olmadan, söyleyi farklılıklarının anlama kataca ı zenginlikleri hesaba katmadan yapılan aktarmaların da sorun meydana getirece i kanaatine varmı tır(Adıgüzel, 2012, s.51-56).

Aktarma i i kolay bir i de ildir, titizlik, dikkat, çaba ve özveri gerektirmektedir. Aktarma i iyle u ra anlar bu i in önemini ve ciddiyetini kavramı olacaklar ki aktarma ve aktarma sorunları üzerinde çokça durmu lardır. 1990’larda, Sovyetler Birli i’nin yıkılmasından sonra hız kazanan aktarma çalı maları çe itli sorunları da beraberinde getirmi tir. Kaçınılmaz olan aktarma sorunları da üzerinde çalı ılması gereken bir konudur ki ara tırmacılar tarafından tezlere ve makalelere konu edilmi ve hâlâ da edilmektedir. Aktarma sorunları üzerine yapılan çalı malar a a ıdakilerdir:

Prof. Dr. Çetin Pekacar danı manlı nda Yasemin Altını ık tarafından hazırlanan “Kırgız Türkçesinden Yapılan Edebi Çevirilerde Kültürel Ögelerin Aktarımı -Sıngan Kılıç Romanı Örne inde-” adlı yüksek lisans tezinin birinci bölümünde aktarma sorunları üzerine yapılan çalı malara yer verilmi tir. Biz de bu bilgiler ı ı nda aktarma sorunları üzerine yapılan çalı maları ele alaca ız.

Ülkemizde, Ça da Türk Lehçeleri alanında bilimsel anlamda ilk çalı maları ba latan Ahmet B. Ercilasun, lehçeler arası aktarma sorunlarına da de inen ilk bilim adamlarındandır. O, Türk lehçelerini anlayabilmek için dikkat edilmesi gereken önemli noktalara de indi i makalesinde Türk lehçelerini ses, ekil ve kelime hazinesi bakımından kar ıla tırılmı tır(Ercilasun, 1992).

Ercilasun, 1994 tarihinde II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı’nda sundu u “Lehçelerden Türkiye Türkçesine Aktarma” adlı bildirisinde de, özellikle iirlerin aktarılmasında ahengin ve kafiyenin bozulmaması için bazı kelimelerin aynen alınıp dipnotta açıklanması gerekti ini belirtmi ; Türk dünyasının ve Türk lehçelerinin birbirine yakınlı ması için aktarmalarda deyimlerin oldu u gibi alınmasının ve

anlamı bilinemeyecek olan bazı kelimelerin de dipnotta açıklanmasının do ru olaca nı savunmu tur(Ercilasun, 1994).

A.Resulov'un "Akraba Diller ve 'Yalancı E De erler' Sorunu" adlı makalesi, Türk lehçeleri arasında yalancı e de erlik konusundan bahseden bir çalı madır. Müellif, makalesinde Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı e de er kelimeler üzerinde durarak konuyu açıklamaya çalı mı tır(Resulov, 1995).

Fatma Özkan, 1996 yılındaki 3.Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı'nda sundu u "Bugünkü Türk Lehçelerindeki leti imi Zorla tıran Kelimeler" adlı bildirisinde, Türk lehçelerinde aynı kökten gelen veya farklı köklerden gelen seste ya da lehçeler arası ses denklikleriyle seste gibi görünen kelimelerin farklı anlamlarda olabileceklerini savunarak aktarmada yalancı e de er kelimeler üzerinde durmu tur(Özkan, 1996).

Nurettin Demir, 1997 yılında yayımladı ı "Bir Tuva Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılması" adlı yazısında, bir Tuva masalını Türkiye Türkçesine aktarırken kullandı ı yöntemden bahsederek metnin aktarımını cümleler hâlinde, özgün biçimiyle alt alta vermi tir. Demir, bu çalı masında kullandı ı metottan bahsederken Türk lehçeleri arasındaki kelime e de erli i ve yalancı e de erlik konularını da ele almı tır(Demir, 1997).

Mustafa U urlu, Uluslar Arası Sözlükbilim Sempozyumu'nda sundu u "Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi" ba lıklı bildirisinde, Türk lehçeleri arasındaki farklılıkları "ses farklılıkları, kelime hazinesindeki farklılıklar, yapı farklılıkları, dizim farklılıkları" ba lıkları altında inceledikten sonra fiil tabanının istemi(Valenz) konusu üzerinde durmu ve Türk lehçeleri arasında istem farklarının aktarma meselelerine yol açaca nı vurgulamı tır(U urlu, 2001).

Mustafa U urlu, "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'Abay Yolu' Romanı" adlı çalı masında,"Abay Yolu" romanının aktarmasından hareketle iki lehçe arasında aktarma yaparken kar ıla ılabilecek sorunları ortaya çıkarmayı amaçlamı tır. Çalı masının sonunda; Kazak ve Türkiye Türkçesi arasında yapılacak bir aktarmada "kelime", "yapı" ve "dizim" yönünden aktarma sorunlarıyla kar ıla ılaca nı tespit etmi ; bu hatalara dü memek için önerilerde bulunmu tur(U urlu, 2009).

M. U urlu, "Türk Lehçeleri Arasında Kelime E De erli i" adlı makalesinde "Kelime e de erli i" terimini açıkladı , iki ayrı lehçede bulunan kelimelerin

birbirlerine 'kavram alanı' bakımından denk olma durumunu ifade etmi , Türk lehçeleri arasında yapılacak aktarmaların ba arılı olabilmesinin, "kaynak lehçe"deki bir kelimenin "hedef lehçe"deki e de erinin bilinmesi ve kullanılmasına ba lı oldu unu belirtmi ; kelime e de erli ini "birebir", "bire çok" ve "bire hiç" ba lıkları altında incelemi tir(U urlu, 2004).

Aysel Baytok, *Kırgızcadan Türkçeye Çeviri Meseleleri* adlı yüksek lisans tezinde, aktarma konusunda ayrıntılı biçimde bilgi vererek Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan aktarmalarda kar ıla ılan sorunları incelemi tir. Baytok, bu tezinde edebi metin çevirisi için Cengiz Aytmatov'un *Cemile ve Kızıl Elma* adlı hikâyelerini ve bunların Refik Özdek tarafından yapılan Türkçe çevirilerini; iir çevirisi için *Manas Destanı* ile Emine Gürsoy Naskali tarafından yapılan Türkçe çevirisini; bilimsel metinlerin çevirisi için de Yudahin'in *Kırgızca Sözlü ü*'nün Abdullah Taymas tarafından yapılan Türkçe çevirisini esas almı tir. Baytok, bu teziyle gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dı nda yapılan çalı maları iyi bir ekilde taraması neticesinde çeviri sorunları konusunda ayrıntılı bilgilere yer vermi tir(Baytok, 2003).

Dilek Ergönenç Akbaba, "Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı E De erler" adlı makalesiyle Nogay Türkçesi ile yazılmı eserlerden tespit edilen yalancı e de er kelimeleri listeleyp örnekler vererek yalancı e de erlik konusunu ele almı tir(Ergönenç, 2007).

Mehman Musao lu ve Ünal Zal, aktarma meseleleri üzerine son yıllarda çalı an isimlerdendir. Mehman Musao lu, "Türk Dünyasında Aktarma Çalı maları ve Kemal Abdulla'nın Eserleri Türkiye Türkçesinde" ba lıklı makalesinde aktarma bilimi kavramını bili sel ve bili imsel algılama temelinde ele almı ; kaynak ve hedef metinlerin bili sel eksende lengüistik incelenmesi üzerinde durmu tur(Musao lu, 2009).

Ünal Zal ise "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'ki A aç' iir Kitabı Üzerine" adlı makalesinde Türkmen iir Gurbannazar Ezizov'un *ki A aç* adlı iir kitabının Türkiye Türkçesine aktarılmasından hareketle iir türündeki eserlerin aktarımında kar ıla ılan aktarma sorunlarını belirlemeye çalı mı ve bu tür hatalardan kaçınılması için bazı önerilerde bulunmu tur. (Zal, 2009)

Türk lehçeleri arasındaki aktarma konusunda yazılmı bu önemli çalı malara ek olarak a a ıdaki çalı maları da zikretmek yerinde olacaktır.

Prof. Dr. Çetin Pekacar'ın danışmanlığı altında, Yasemin Altın'ın tarafından hazırlanan "Kırgız Türkçesinden Yapılan Edebi Çevirilerde Kültürel Ögelerin Aktarımı -Sıngan Kılıç Romanı Örneğinde-" adlı yüksek lisans tezinde, aktarma sorunlarıyla ilgili yapılan çalışmalardan farklı olarak kaynak dili konusunu an halkın kültüründe olup da hedef dili konusunu an halkın kültüründe olmayan ögelerin aktarımını ele alınmıştır. Bu çalışmada, Kırgız Türklerinin kültüründe yer alan fakat Türkiye Türklerinin kültüründe bulunmayan kültürel ögelerin aktarılmasında karşılaşılan sorunlar, Kırgız yazar Tölögön Kasımbekov'un ünlü *Sıngan Kılıç* romanının Dr. Saadettin Koç ve Dr. İbrahim Atabey tarafından Türkiye Türkçesine yapılan aktarımı olan *Kırılan Kılıç* üzerinden ele alınmıştır. Çalışmada kültürel ögeler; askerlik ve savaş ile ilgili kültürel ögeler, din ile ilgili kültürel ögeler, günlük yaşamla ilgili kültürel ögeler, hayvancılıkla ilgili kültürel ögeler, idare ve hukukla ilgili kültürel ögeler, milli oyunlar, müzik, eğlence ile ilgili kültürel ögeler, merasimle ilgili kültürel ögeler, saray ile ilgili kültürel ögeler başlıkları altında incelenmiştir (Altın, 2010).

Ahmet Karadoğan'ın "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları (Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme)" adlı doktora tezinde Türk lehçeleri arasındaki aktarma sorunları incelenmiş, çalışma, aktarma hatalarına ek, kelime, söz dizimi, cümle üstü birimler ve deyimler gibi çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmış ve temel hata tipleri tespit edilmeye çalışılarak konu, her hata tipi için 8-10 örnekle açıklanmaya çalışılmıştır (Karadoğan, 2004).

Mehman Musaoğlu'nun "Türkçede Çeviri ve Aktarma" adlı makalesinde çeviri ve aktarma arasındaki ortak ve farklı yönler üzerinde durulmuştur. Çalışmada, yabancı dillerden yapılan çevirilerin sonucunda, Türkiye Türkçesinde oluşan dil-kullanım gelişmelerine ve değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan bazı sözlüksel-dilbilgisel ve yazım sorunlarından bahsedilmiş, bunların çözümlenmesi için önerilerde bulunulmuş ve dilbilimsel bir proje sunulmuştur. Ayrıca makalede aktarma bilimi kavramının bazı ilkeleri belirlenmiş, Türkmen yazar Annaguli Nurmehmet'in Türkiye Türkçesine çevrilmiş eserlerinden örnekler verilmiştir (Musaoğlu, 2003a).

Çiğdem Usta'nın "Lehçeden Lehçeye Aktarma Sorunlarına Ek: İmla ve Noktalama Hataları" başlıklı makalesinde genel itibarıyla üzerinde durulan aktarma sorunlarından farklı olarak aktarmalarda imla ve noktalama hataları üzerinde

durulmu , ortaya atılan fikir Türkmen Türkçesinden örneklerle somutla tırılmaya çalı ılmı tır(Usta, 2008).

Sedat Adıgüzel, “Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasında Aktarma Üzerine Bazı Problemler” adlı makalesinde lehçeler arası aktarmanın zorlu undan bahsetmi ve aktarma yapan ki inin kaynak lehçe ve hedef lehçenin kelime hazinesi ve söyleyi özelliklerine hakim olması gerekti ini vurgulayarak aktarma i inin bu açıdan önemi ve kar ıla ılan sorunlar üzerinde durmu tur(Adıgüzel, 2012).

Ünal Zal’ın “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve Kültürel Ögelerin Aktarılması Üzerine” ba lıklı makalesinde kaynak lehçe olarak bazı Türk lehçeleri, hedef lehçe olarak ise Türkiye Türkçesi seçilmi ve Türk lehçelerinde olup da Türkiye Türkçesinde kar ılı ı olmayan kültürel ögelerin aktarımında kar ıla ılan problemler üzerinde durularak bazı önerilerde bulunulmu tur(Zal, 2010).

M. Fatih Alkayı , “Ça da Türk iveleri Arasında Aktarma Meseleleri (Yeni Uygur Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örne i” adlı makalesinde Uygur Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki aktarma meselelerini fiil kipleri, sıfat-fiiller, zarf-fiiller ba lıkları altında ele almı tır(Alkı , 2009).

Mehmet Kara, “Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar” adlı makalesinde aktarma sorunlarını “klasik aktarmalarda görülen sorunlar” ve “makine aktarmalarında kar ıla ılan sorunlar” ana ba lıkları altında detaylı bir eilde ele almı tır. Bu ba lıklar altında inceledi i sorunları çözmek için anlamları bire bir verilmi sözlüklerin ve kar ıla tırmalı gramer kitaplarının hazırlanmasının yanı sıra aktarıcının bilgi ve kültür düzeyinin yeterlili inin, i ini yaparken titiz bir yapıya sahip olmasının gereklili i üzerinde durmu tur(Kara, 2009).

Hanife Alkan, “Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı E De erler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örne i)” adlı makalesinde yalancı e de erlik sorunu üzerinde durmu tur. Özbek ve Yeni Uygur Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı e de er fiiller tespit edilerek bunlar arasındaki anlam farklılıklarına dikkat edilmi tir. Bu farklılıkların anlambilimsel olayların etkisiyle meydana geldi i vurgulanmı tır(Alkan, 2012).

Fatih Kiri çio lu tarafından yapılan bir ara tırmada Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ça da Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümü ö rencilerine de i ik zamanlarda Türkmen Türkçesiyle yazılmı üç farklı metin verilmi ,

ö rencilerin bu metinleri Türkiye Türkçesine aktarmaları istenmi tir. Bu ara tırma sonucunda Kiri çio lu'nun "Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Kar ıla ılan Bazı Problemler" adlı makalesinde ö rencilerin metin aktarma sırasında en çok yaptıkları hatalar belirlenerek hata tipleri ortaya konulmu tur(Kiri çio lu, 2006).

1. BÖLÜM

MASAL MET NLER

1.1.M L KM MM D

Biri varmı , biri yoxmu , bir pad ah varmı . Bu pad ahın da ba ında bir alma a acı varmı . Bu a ac birinci gün çiç k açarmı , ikinci günd çiç yini tök rmi , üçüncü günd bar ver rmi . Bu almanı h r k s yes ymi , on be ya ında o lan olarmı .

Pad ah h r gün s h r tezd n sübh açılan kimi durub ged rmi ba a ki, almanı d rib yesin, amma gör rmi ki, alma d rilib. Kor-pe man geri qayıdarmı . Bir gün bel , be gün bel , axırda pad ah t ng g lib böyük o lunu yanına ça ırdı. O ul atasının qullu una g l n kimi ba endirib dedi:

– Ata, s n f da olum, m n gör qulluq?

Atası dedi:

– Bel d i olar? M n pad ah ola -ola ba ımdaki almaya h sr t qalam, heç ondan yem y m. G r k n t h r olsa, almanı o urlayanı tutasan ki, t mbeh oluna.

O lan atasının lind n öpüb çıxdı, ox-kamanını götürüb, dava libasını geyinib getdi.

O lan bir saat gözl di, iki saat gözl di, sübh alma yeti n vaxt yuxu onu tutdu. Bir zaman ayılıb gördü ki, alma a acda yoxdur, d rilibdi. Pad ahın böyük o lu kor-pe man ev qayıtdı. O biri gün pad ah ortancıl o lunu yanına ça ırıb dedi:

– Bel d i olarmı? M n özüm pad ah ola-ola ba ımdakı almaya h sr t qalam, heç ondan yem y m. G r k n t h r olsa, alma o urlayanı tutasan ki, t nbeh oluna.

Ortancıl o lan atasının lind n öpüb çıxdı, ox-kamanını götürdü, dava libasını geyib, ba a getdi. Bu da bir saat gözl yib, iki saat gözl yib, axırda alma yeti n vaxtı yuxuya gedib yatdı. Bir zaman ayılıb gördü alma d rilib. Kor-pe man ev qayıtdı.

Bu x b ri pad ahın balaca o lu M likm mm d e itc k, atasının yanına g ldi, d bl ba endirib dedi:

– Ata, izin ver, bu s f r d alma a acının ke iyini m n ç kim.

Atası dedi:

– S nd n böyük qarda ların deyirdil r, alma a acının ke iyini ç kib , o runu tutaca ıq, amma tuta bilm dil r, kor-pe man geri qayıtdılar. ndi s n gedib n qayıracasın?

M likm mm d l ç km yib, atasından t v qq el di ki, ona izin versin. Atası çar-naçar izin verdi. M likm mm d kefi kök, dama ı ça , qayıdıb öz ota ına g ldi. El ki gün batdı, ax am oldu, M likm mm d qıvraq geyinib, ox-kamanını götürüb ba a getdi. O biri qarda ları kimi bir saat gözl di, iki saat gözl di, axırda gördü yuxusu g lir. X ncerini çıxarıb, barma ının ba ını yardı , yerin duz tökdü. Gec ta s h r kimi barma ının a rısından yata bilm di.

Sübh yaxın gördü ki, bir gurultu, bir n rilti qopub, ta n t h r... Durub a acın dalında gizl ndi ki, görsün bu n dir. Bir vaxt gördü ki, bir dev g lir, boyu minar kimi, adam baxanda ba rı yarılr, el bilirs n bir da qopub g lir.

M likm mm d o saat barma ını di l yib dedi:

– Aha, almanı aparın bu imi .

Dev g lib alma a acına yaxınlı anda M likm mm d bird n onun ba ına el bir qılinc vurdu ki, qılinc z rb d n iki parça olub lind n yer dü dü. Dev o saat qayıdıb, n r ç k -ç k qaçdı. Sabah olan kimi M likm mm d almaları yı ıb bir

nimç y qoydu, üstün d bir örtük ç kib atasına apardı. Pad ah almaları görc k çox ad oldu.

M likm mm d dedi:

– Ay ata, izin ver, qanın iziyn n gedib devi öldürüm.

Pad ah razı oldu. M likm mm d bir q d r d qo un verib, o biri o lanlarını da ona qo du ve yola saldı. Az gedib, üz gedib, d r , t p , düz gedib, bir quyuya rast g ldil r. Bildil r ki, dev bu quyuya giribdi. Quyunun a zına bir d yirman da ı qoyulmu du. Pad ahın o lanları ist dil r da ı götürüb iç ri girsinl r. vv l böyük o lan da dan yapı dı, n q d r çalı dı, yerind n t rp d bilm di. Ortancıl o lan ir li yeridi, bu da n q d r çalı dı, da a gücü çatmadı. Növb M likm mm d yeti di. O, da dan yapı dı, bir d f güc v rib, da ı götürdü , k nara atdı. Da ı atandan sonra devin dalınca quyuya girm k lazım idi. Yen böyük o lan qaba a yeriyib dedi:

– G r k m ni sallayasınız.

Dedil r:

– Yax ı.

O saat bir k ndir götürüb, onun belin ba ladılar, quyuya sallama a

ba ladılar. Bir az sallamı dılar ki b rk çı ırdı:

– Ay yandım, ç kin!

Pad ahın böyük o lunu quyudan ç kdil r. Ortancıl o lan qaba a yeriyib dedi:

– M ni quyuya sallayın, devin dalınca gedim.

Yen razı oldular, k ndiri belin ba layıb, onu quyuya salladılar.

Pad ahın ortancıl o lunu da el bir az quyuya sallamı dılar, quyudan s s g ldi:

– Ay yandım, ç kin!

Yen ç ktil r.

Axırda növb M likm mm d yeti di. M likm mm d qaba a yeriyib dedi:

– M ni quyuya sallayın, amma n q d r yandım des m, qulaq asmayın.

M likm mm di quyuya sallayanda o da o biri qarda lar kimi çı ırma a
ba ladı:

– Ay yandım, ç kin!

Bu sözl r qulaq asmadılar. M likm mm d bir az a a ı enmi di ki, gördü
yava -yava isti azalır. Quyunun t kin çatan kimi, bir o yana, bir bu yana baxıb
gördü bir yol var. Belind n k ndiri açıb yolnan ba ladı getm y . M likm mm d az
getdi, çok getdi, gedib bir ota a çıxtı. Qapını açıb bir bo ota a girdi, gördü ki, bu
ota n içind n d bir qapı var, bu qapını da açdı, bir ayrı ota a girdi. Onun da
qapısını açdı... Bel bel M likm mm d yeddinci qapını açdı. Gördü burda taxtın
üstünd el bir naz nin yl ib ki, yem , içm , x tti-xalına, gül-camalına tama a el .
Qızın dizi üst bir dev ba ını qoyub yatmı dı.

Qız M likm mm di görc k dedi:

– Ey cavan, kims n, n kar s n? Heyfs n, kaç gizl n. Dev yaralamb, acı ı
tutub. Ayılıb, s ni bir d qiq d sa qoymayıb yey c k.

M likm mm d d di:

M n el bu devi öldürm y g lmi m.

M likm mm d x nc rini ç kib, devin aya ını d lm y ba ladı. Dev gözl rini
açıb qıza dedi:

– Qoyma, aya ımı milç k yedi.

M likm mm d bir az sakit olub yen ba ladı devin aya ını d lm y . Dev
gözl rini açıb çı ırdı:

– Qoyma, aya ımı milç k yedi.

Üçüncü d f M likm mm d devin aya ını d l nd dev yerd n qalxıb qıza bir
apalaq vurdu, dedi:

– S n demir m aya ımı milç k yedi?!

Bu halda M likm mm d yerind n ir kimi ıçrayıb, devn n tuta dı. Bunlar

qırx gün, qırx gec gül dil r. Heç biri o birisini yıxa bilm di. Axırda h r ikisi gücd n dü dü. Dev dedi:

– H r k ss n, buraya g lmis n, bir az möhl t ver yatırım, sonra y n gül rik.

M likm mm d razı oldu. Dev ba ını yen qızın dizi üstün qoyub yatdı. Durdu, yen ba ladılar gül m y . Bu minvalnan yeddi gün, yeddi gec gül dil r.

Axırda qız M likm mm d dedi:

– Ey cavan, o taxçada bir ü var, bu devin canı o ü d di. Onu sındırmasan, dev güc g l bilm y c ks n.

M likm mm d sıçrayıb taxçadan ü ni yer çırpdı. ü nin içind n bir qu uçmaq ist y nd , M likm mm d o saat onu tutdu. Dev yerind n qalxıb yalvarma a ba ladı:

– O qu a d ym , dünyada n ist yirs n s n verim. O qu u öldürm , o m nim canımdı.

M likm mm d q bul etm yib dedi:

– M nim el axtardı ım bu idi.

Sonra qu un ba ını üzüb yer atdı; haman saat dev gurultu il taxtdan dü üb öldü.

M likm mm d devi öldürdükd n sonra ba ını qızın dizinin üst qoyub doyunca yatdı. Bir q d r keçdi, durub o biri ota a keçdi.

M likm mm d gördü ki, burda vv lkind n d göz l bir qız oturubdu, bunun da dizi üst bir dev ba ını qoyub yatıb. Qız M likm mm di gör nd dedi:

– Ey cavan, yazıqsan, qayıt qaç. ndic dev oyanar, s ni parça-parça el r. M likm mm d dedi:

– Qorxma, ay qız, bunu da öldür c y m.

M likm mm d qılincını çıxarıb devin aya ını d lm y ba ladı. Dev gözl rini

açıb qıza dedi:

– Qoyma, aya ımı milç k yedi.

M likm mm d bir az sakit olub, yen ba ladı devin aya ımı d lm y . Dev

gözl rini açıb qıza dedi:

– Qoyma, aya ımı milç k yedi.

M likm mm d üçüncü d f devin aya ımı d l nd , dev yerd n qalxıb qıza bir

apalaq vurdu, dedi:

– S n demir m, aya ımı milç k yedi?!

M likm mm d yen sıçrayıb devn n gül m y ba ladı. Bunlar qırx gün,

qırx gece gül ib bir-birini yıxa bilm dil r. Axırda M likm mm d devi yuxuya verdi, taxçadakı ü ni sındırıb, qu u tutdu, ba ını üz n kimi, dev gurultuynan yıxılıb öldü.

M likm mm d qızın dizi üst ba ını qoyub bir az dinc ldi, sonra durub üçüncü ota a girdi. Burda taxtın üst bir naz nin s n m yl mi di ki, o biri qızların ikisind n d göz l idi. El göz l idi ki, yem , içm , x tti-xalına, gül-camalına tama a el .

M likm mm d qıza lap ür kt n a iq oldu. Qızın da gözü M likm mm de dü dü.

Qız yalvardı ki, ay cavan, heyfs n, qaç gizl n. Dev g lib s ni yey c k.

M likm mm d qulaq asmayıb bir az oturdu, bir d gördü, n , göy guruldadı, ıldırım çaxdı, da kimi bir dev g ldi.

Bunlar qırx gün, qırx gec gül dil r. Bu devin d camı ü d idi.

M likm mm d ü ni c ld götürüb yer çırpdı, qu un bo azını üzdü, dev öldü.

M likm mm d kefi kök, dama ı ça ba ını qızın dizi üst qoyub yatdı.

M likm mm d yuxudan duran kimi, qızları ba ına yı ıb, v znd n yüngül, qiym td n a ır eyl rd n götürüb quyunun t kin g ldi. vv l böyük qızın belin

k ndir ba ladı, qarda ları yuxarı ç kdil r, ondan sonra ortancıl qızın. Növb balaca qıza g l nd , qız M likm mm d dedi:

– Qoy, vv l s nin belin k ndir ba layım, yuxarı ç ksinl r, sonra da m n çıxaram. Qorxuram ki, qarda ların gör rl r ki, m n o biril rd n göz l m, paxıllıqları tuta, k ndiri k sib, s ni quyuya salalar.

M likm mm d razı olmadı. Qız dedi:

– ndi ki, razı olmursan, barı, bu dedikl rim qulaq as. K ndiri k s c kl r, yen quyunun t kin dü c ks n. O vaxt döyü -döyü iki qoç g l c k; biri a , biri qara. A qoç qara qoçu qovacaq, onda atıl a qoçun belin . A qoçun belin min n kimi, i ıqlı dünyaya çıxacaxsan. Qara qoça mins n, qaranlıq dünyaya dü c ks n.

M likm mm d qızın sözün qulaq asandan sonra, onun belin ip ba ladı, qızı yuxarı ç kdil r. Kiçik qız quyudan çıxanda qarda ların a ılları ba larından çıxdı, dedil r:

– B s, M likm mm d kiçik qarda oldu u üçün göz l qızı özün götür c k. Bunların paxıllı ı tutdu, yarı yolda M likm mm din k ndirini k sdil r. O, appıltyınan quyunun t kin dü dü.

Quyuda M likm mm d bikef oturmu du. Bir d gördü ki, qız dey n a qoçnan qara qoç budu, döyü -döyü g lir. M likm mm d o saat sıçrayıb a qoçun belin mindi. Amma qoç onu qara qoçun belin tulladı. Qara qoç da M likm mm di götürüb qaranlıq dünyaya apardı.

Burada M likm mm d bir a acın dibin g ldi. El bir az oturmu du ki, gördü bu a aca bir jdaha dırma ır. jdaha bir az yuxarı qalxmı dı ki, a acın ba ından çoxlu qu balasının s si g ldi.

Dem , bu a aca Zümrüd qu unun yuvası var imi . Bu Zümrüd qu u havaxt ki, yumurtadan bala çıxarıb b sl rmi , balaları böyüy nd jdaha g lib onları yey rmi . Zümrüd qu u da bala üzün h sr t qalarmı . Bu d f d jdaha a aca dırma ırdı ki, yen Zümrüdün balaları yesin. M likm mm d bunu gördü, g ldi qılıcını ç kib jdahanı iki parça el di. Sonra a acın dibind yatdı.

Siz kimd n deyim Zümrüd qu undan. Zümrüd qu u balalarına d n g tirm y getmi di, qayıdıb g l nd a acın dibind gözün bir qaraltı d ydi. Qu el bildi ki, balalarını yey n bu adamdı. C ld gedib dimdiyın bir iri da aldı, ist di M likm mm din üstün salsın. Balaları yuvadan çı ırılıb qoymadılar, dedil r:

– B s, jdaha bizi yem k ist yirdi, bu o lan jdahanı öldürüb, canımızı qurtardı.

Zümrüd qu u da ı k nara atıb a a ı endi, qanadlarını M likm mm din üstün ç kdi.

M likm mm d yuxudan ayılıb qu u gördü, çox qorxdı.

Qu dedi:

– H r k ss n, n kar s n, qorxma. M n s n pislik el m r m. M n neç ildi ki, s n öldürdüyün jdahanın lind n bala üzün h sr t idim. ndi s n jdahanı öldürüb, m nim balalarını ölümd n qurtardın. Bu yax ılı n v zin n ist yirs n?

M likm mm d ba ına g l n q zavü-q d ri açıb qu a na ıl el di, dedi:

– Heç zad ist mir m, ancaq m ni i ıqlı dünyaya çıxart.

Zümrüd dedi:

– Onda g r k qırx aqqa t, qırx tuluq da su alıb g tir s n.

M likm mm d bilm di ki, qırx aqqa ti, qırx tuluq suyu haradan tapsın. Qu

M likm mm din bikef oldu unu görüb dedi:

– Ey M likm mm d, qırx a acılıqda bir pad ahın ölk si var. Bir jdaha g lib qaba ını k sib. N q d r rzuman p l vanlar gedibs , onu öldür bilm yib. Yeddi ildi ki, jdaha suyun qaba ını k sib. H r gün bir qız aparıb onun a zına atırlar.

jdaha qızı yey nd bir az su axır, camaat da su götürür. ndi görür m, s n qüvv tli p hl vansan, olsa-olsa, o jdahanı s n öldür bil rs n. Get o jdahanı öldür.

Pad ahtan qırx aqqa t, qırx tuluq su al. El ki, dedikl rim m l el din, bu tükümü oda tut, m n hazır olaram, s ni i ıqlı dünyaya çıxardaram.

B li, M likm mm d qu dan tükü alıb, yola dü dü. Az getdi, üz getdi, d r , t p düz getdi, g ldi Zümrüd dediye pad ahın ölk sin çıxtı. O g z -g z bir qarının qapısına g lib dedi:

– Qarı n n , Allah qona ı ist rs nmi ?

Qarı dedi:

– Niy ist mir m. Allaha da qurban olum, qona ına da.

M likm mm d gördü ki, bütün h r qara geyib. Qandan soru du:

– Qarı n n , bu camaat niy qara geyib?

Qarı dedi:

– Qadan alım, bir jdaha suyun qaba ını k sib, h r gün onun a zına bir qız atırıq, qızı yey n q d r bir az su axır, biz d götürürük . Ölk d n qız qurtarıb . Pad ahın gözünün a ı-qarası bir qızı var, sabah onu jdahanın a zına atacaqlar. Odu ki, camaat qara geyib.

M likm mm d ax am qarının evind yatdı. S h r tezd n jdahanın yerini qarından öyr ndi, ora getdi. Bir d gördü ki, camaat k bird n-s ir a la a-a la a pad ahın qızını suyun qaba ına g tirdil r. Qızı jdahanın a zına atmaq ist y nd M likm mm d ir li getdi, qılncı sivirib, jdahaya el bir qılnc vurdu ki, o iki parça oldu. Pad aha mu tuluqçu getdi. T nt n ile M likm mm di pad ahın hüzuruna apardılar. Pad ah üzünü M likm mm d tutub dedi:

– Ey o lan, o jdaha m nim rzuman p hl vanlanmın hamısını yeyib. S n bizim ölk ni b ladan qurtardın. ndi g l pad ahlı ımı s n v rim, qızımı da al, bütün taxt-tacıma sahib ol.

M likm mm d d bl g rnu el yib dedi:

– Pad ah sa olsun, s nd n heç zad ist mir m. M n qırx aqqa t, qırx tuluqda su ver, i ıqlı dünyaya çıxım.

Pad ah mr etdi, M likm mm d qırx aqqa t, qırx tuluq su hazır el dil r.

M likm mm d eyl ri alandan sonra pad ahnan xuda-hafizl ib h rd n k nara çıxdı. Zümrüd verdiyi tükü oda tütüdü.

O saat Zümrüd hazır oldu. ti qu un bir qanadının üstün qoydu, suyu da birin . Özü d Zümrüdün belin mindi, yola dü dül r. Qu göyün üzün qalxdı, qaranlıq dünyadan uzaqla ma a ba ladılar. M likm mm d a a ı baxdı, gördü ki, yer h l bir kimi görünür. Bir az da qalxtılar. M likm mm d bir d baxıb gördü ki, yer lap

gözd n itib. El qu ha vaxt “qa” dedi, M likm mm d td n verdi, “qu” dedi sudan verdi. ıqlı dünyaya birc m nzil qalmı dı ki, bir aqqa t M likm mm din lind n yer dü dü, qu “qa” dey nd M likm mm d m tt l qaldı, bilm di n el sin. lacı k sildi, qılıncı çıxarıb baldırının tind n k sib qu un a zına atdı. Zümrüd qu u gördü ki, bu t o biril r ox amır, çox irindi. Odur ki, dilinin altına qoydu, yem di. Axırncı m nzil d qurtardı. Zümrüd qu u M likm mm di i ıqlı dünyaya çıxartdı, qanadının üstünd n yer qoyub dedi:

– Di get.

M likm mm d dedi:

– S n get, m n özüm ged r m.

Zümrüd dedi:

– Yox, g r k s n ged s n.

M likm mm d axsaya-axsaya getm y ba ladı.

Zümrüd dedi:

– Ey o lan, s b b n di ki, axsayırsan?

M likm mm d hvalatı açıb na ıl el di:

– Daha n gizl dim, s n verdiyim axırncı t baldırım ti idi.

Qu o saat dilinin altından ti çıxarıb M likm mm din baldırına yapı dırdı .

Tüprüc yind n d sürtüb yax ı el di. Sonra öz tükünd n çıxarıb bir az M likm mm d verdi, dedi:

– Havaxt dara dü s n, bu tükl ri yandır, m n o saat g lib s ni dardan qurtararam.

Qu sözünü deyib, uçub getdi. M likm mm d yava yava g lib bir d rzi

dükənının qaba ına çıxdı, dedi:

– Ay usta, Allah rizasına, m ni yanında yird saxla.

Ustanın buna yazı ı g lib saxladı. M likm mm d yamaq-sökükd n tikirdi,

ustasına qulluq el yirdi. Bir gün adam g ldi ki, pad ah böyük o luna toy el yir , usta g lsin, patlar biçsin. D rzi sevin -sevin qayçısını da götürüb pad ahın imar tin getdi. M likm mm d bir az oturdu, sonra dükənı ba layıb bir gu y ç kildi, Zümrüd qu unun tükünü çıxarıb yandırdı. O saat Zümrüd hazır olub dedi:

– M n gör n qulluq?

M likm mm d dedi:

– Bu saat m n bir d st sarı paltar, qılınc, qalxan, bir d sarı yel atı g tir.

Zümrüd “Ba üst .”, - deyib, uçub getdi, bir az ç km di ki, M likm mm d

dey n eyl r hazır oldu. M likm mm d patları qıvraq geyindi, qılıncını belin ba ladı, qalxanı qoluna taxdı, birba atı pad ahın evinin qaba ına sürdü. Pad ahın böyük o lu da at çapırdı.

M likm mm d atını meydana salıb bir o ba a çapdı, bir bu ba a çapdı, sonra qılıncını çıxarıb pad ahın böyük o lunun boynunu vurdu.

Qo un bir-birin qarı dı. Camaat bir-birin d ydi. Hamı M likm mm din dalınca töküldü onu oxa basdılar. M likm mm d atı çapıb yel kimi gözd n itdi. Yen g lib dükanı açıb oturdu. Bir azdan sonra d rzi ba ını döy -döy dükana g ldi. M likm mm d durub, yalandan ustanın o t r fin bu t r fin keçib dedi:

– Ay usta, qurbanım olum, n olubdu?

Usta dedi:

– N olacaq, pad ahın evinin qaba ında at çapı ında hardansa suya dönmü sarı paltarlı bir atlı g ldi, bir az o ba a, bir az bu ba a at çapdı, bird n qılıncını ç kib pad ahın o lunun boynunu vurdu. Dalınca töküldül r, tuta bilm dil r.

M likm mm d yalandan bir az heyfsil nib, gedib yerind oturdu. Aradan bir neç vaxt da keçdi. Pad ahın böyük o lunun qırxı çıxdı.

Bir gün yen adam g ldi ki, pad ah ortancıl o luna toy el yir, usta g lsin paltar biçm y .

D rzi sevin -sevin qayçısını götürüb yola dü dü. M likm mm d d dükanda qaldı. Usta ged nd n sonra M likm mm d yen durub dükanı ba ladı. Haman küç y gedib, Zümrüdün tükünü yandırdı. O saatda Zümrüd hazır olub dedi:

– M n gör n qulluq?

M likm mm d dedi:

– Bu saat m n bir d st qırmızı paltar, qılınc, qalxan, bir d qırmızı at

g tır rs n.

Zümrüd, “Ba üst .” - d yib, bir d qıq d gedib atı, patları g tirdi.
M likm mm d qıs-qıvraq geyinib pad ahın imar tin t r f getdi.

Orda yen qo un, camaat düzülüb pad ahın o lunun at çapma ına tama a
el yirdil r.

M likm mm d atı meydana salıb bir o ba a, bir bu ba a çapdı, sonra pad ahın
ortancıl o lunun ba ını qılincnan vurub yer saldı, qaçdı. Qo un n g d r onun
dalınca at çapdısa, tuta bilm di, ox atdısa, vura bilm di.

Camaat, qo un t z d n qara geyib yasa batdı.

M likm mm d patlarını d yi ib dükana g ldi. Yen d rzi ba ına-gözün döy
döy geri qayıtdı.

M likm mm d dedi:

– Ay usta, s n n olub ki, h r yer ged nd ba ına-gözün döy döy
qayıdırsan?

Usta dedi:

– M rdimazar, kim idis , qırmızı paltar bir atlı g lib pad ahın gözünün a ı
qarası birc o lu qalmı dı, onun boynunu vurub qaçdı. Dalınca n g d r
töküldül rs , tuta bilm dil r, ox atdılar, vura bilm dil r.

Bu i d n bir neç vaxt keçdi, il ötdü, ay ötdü, günl rin bir günü, yen ustanın
yirdi dükanda oturmu du. Bird n yird ustasına dedi:

Dur get, pad aha mu tuluq ver ki, balaca o lunu tapmı am.

Usta cavabında dedi:

– d , d li olmamısan. Pad ah dem z ki, balaca o lum hardadı? Onda n
cavab ver r m?

M likm mm d ba ına g l n q zavü-q d ri açıb d rziy na ıl el di. D rzi
sevin -sevin birba pad ahın evin getdi. El darvazadan iç ri girmi di ki,
t l sdiyind n aya ı da a ili ib yıxıldı. Pad ah p nc r d n bunu görüb dedi:

– Y qin d rzid bir x b r var. Gedin bura g tirin.

Qul-qaraba tökülüb d rzini pad ahın qullu una g tirdil r.

D rzi yeti n kimi, pad aha ba endirib dedi:

– Pad ah, s n f da olum, m tulu umu ver, balaca o lun M likm mm din yerini deyim.

Pad ah az qaldı özünd n getsin, dedi:

– M likm mm d quyuda ölübdü. B s, ölü d diril rmi? Tez de görüm, bu n hvalatdı?

D rzi dedi:

– Mu tulu u verm s n, dem y c y m.

Pad ah v d verdi ki, ona özü a ırlı nda qızıl versin. D rzi M likm mm din ba ina g l n qezavü-q d ri na ıl el di.

Pad ah dedi:

– Ay m ni ist y n, d rziy x l t!...

D rziy o q d r x l t verdil r ki, ç kib apara bilm di. V zir, v kil tökülüb M likm mm din dalınca getdil r. Pad ah o lunun üzünd n, gözünd n öpdül r, sonra hamama apardılar, ahzad l r layiq paltar geyindirib, atasının qullu una g tirdil r. Pad ah o lunu duz kimi yaladı, ba rına basdı.

M likm mm d ba ina g l n hvalatı atasına na ıl el yib dedi:

– Ata, meydanda qarda larımı öldür n m n idim. Quyuda neç vaxt devl rl ll ib üç qız g tirmi dim. B s, r vadırmı , onlar k ndiri k sib m ni quyunun dibin salsınlar, ni anlımı özl rin götürsünl r?

Pad ah o lunun alnından öpüb, ükür el di ki, o, sa -salamatdı. Böyük qızı v zirin o luna, ortancılını v kilin o luna, kiçiyini d M likm mm d v rdil r. Qırx gün, qırx gec toy oldu. Onlar yedil r, yer keçdil r, siz yeyin, dövr keçin.

1.2.OVÇU P R M N N A ILI

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içind , x l bir saman içind , d v d ll klik el r köhn hamam içind . Hamamçının tası yox, baltaçının baltası, buradan bir tazı

keçdi, onun da xaltası yox. Qarı qa ıllaq atdı, d v nin budu batdı. Milç k mindik, Kür keçdik, yabaynan do a içdik. Günl rin bir gününd , M mm d N sir tinind , biri varydı, biri yoxuydu, bir Ovçu Pirim varydı. Bunun i i-pe si sabahdan ax ama kimi da da-da da, me d ovçuluq el m k idi.

Yen bir gün Ovçu Pirim ikara gedirdi. Yolda qaba ına bir ceyran çıxdı, tez oxu çill y qoyub ceyranı vurdu, g tirib evd d risini soyub, tini i l r taxıb kabab bi irm k ist di. Ovçu Pirim el ki, i l ri odun üstün qoydu, bir d gördü ki, tin h r tik si bir ceyran olub ba ladılar qaçma a. Pirim bu i lap m tt l qaldı. Il riyn n gözl rini ovu dururdu ki, görsün bu yuxudu, ya gerç k. Gördü ki, yox, balam, el do rudu. Aradan bir neç gün keçmi di. Ovçu Pirim fikirl di ki, ceyranın d risi çox q ngdi, aparım bunu pad aha ba ı layım. Pirim d rini g tirib pad aha verdi. V zir-v kil yı ılıb gördül r ki, bu el bir d ridi ki, heç qiym ti yoxdu. V zirin Ovçu Pirim paxıllı ı tutdu. Onun ba ını batırmaq ist di. Odur ki, dedi:

– Qibleyi-al m. Bu cür göz l d rini salma a göz l d bir imar t lazımdı. Özü d fil sümüyünd n, o da ki s nd yoxdu, vv lc fil sümüyünd n bir imar t tikdir. Sonra ceyran d risini d sal ev .

Pad ah dedi:

– V zir, m n bu q d r fil sümüyünü hardan tapım?

V zir dedi:

– Ceyranın d risini g tir n fil sümüyünü d g tir bil r. Ovçu Pirimi gönd r tapıb g tirsin.

Pad ah o saat Ovçu Pirimi ça ırtdırıb mr el di ki, yeddi günün müdd tin m n fil sümüyünd n bir imar t tikdirm s n boynunu vurduraca am. Yazıq Pirim kor-pe man qayıtdı ev . Öz-özün dedi: “Haqdı olur, m n niy ceyran d risini aparırdım ki, pad ah da m n bel deyirdi. Özüm öz limn n ba ıma b la açdım.” Bir az götür-qoydan sonra bu q rara g ldi ki, ba götürüb bu vilay td n ilim-ilim itsin. Boxçasına bir az çör k qoyub, oxunu, yayını da lin alıb ba ladı getm y . Az getdi, çox getdi, d r -t p düz getdi, g lib bir da m dibin çatdı. Gördü ki, uzaxda bir q ng a ilanla bir b d-heyb t qara ilan bir-birin sarma ıb. Qara ilan a ilanı az qalır ki, bo sun. Ovçu Pirimin a ilana h m yazı ı g ldi, h m d qeyr ti götürm di. Oxu çill y qoyub qara ilana ni an aldı. Amma b db xtlikd n ox a ilana d yib, onu

b rk yaraladı. Qara ilan qaçdı. A ilanının qı qırı ına bütün ilanlar tökülüb g ldil r. Dem , a ilan ilanlar pad ahının qızı imi . Odur ki, pad ah mr el di ki, qızımı vuramı yerd d olsa, göyd d olsa, tez tapıb m nim hüzuruma g tirin! B li, o saat ilanlar düzü-dünyanı axtarıb Ovçu Pirimi tapdılar. Qabaxlarına salıb ilanlar pad ahının imar tinin qapısının a zınatan qovdular. Ovçu Pirim çox bikef idi. Bu ilanlardan biri yolda Pirim dedi:

– Ey Ovçu, niy bikef olursan. Öz m linin c zasını ç kirs n .

Pirim dedi:

– Ey ilan, m n a ilana yax ılıq el m k ist yirdim, g ldi t rsin çıxdı, ona gör bikef m.

lan dedi:

– Pirim qa a, ilanlar pad ahı bils ki, bu i s nin namusuna toxunub, onda s nin günahından keç r.

Pirim baxdı ki, böyük bir da ın altından yol gedir, gethaget, düz g lib çıxdı ah olan yer . Gördü burda bir cah-calal var ki, heç deyil si deyil. H r yer qızıldan, gümü d n, l l-cavahiratdandır. Yuxarıda qızıl taxtın üstünd yek bir ilan oturub, ba nda da l l-cavahird n bir tacı var ki, adam baxanda gözü qama ır. Dem , bu, ilanlar pad ahı imi . Onun h r t r find n r ngb r ng, irili-xırdalı ilanlar dimdik qalxıb az qalırlar adamı yesinl r, bir xı ıltı, bir fi ıltı var ki, g l gör s n. Ovçu Pirim qorxusundan t rp n bilmirdi, aya ının altında o q d r ilan var idi ki, sayı-hesabı yox idi.

Ovçu Pirimin yaraladı ı a ilan da qapının yanında durmu du. lan dil g lib dedi:

Ey Ovçu Pirim, m n bilir m, s n m ni q sd n vurmادين, qara ilanı vurmaq ist yirdin, amma ox m n d ydi. ndi ilanlar pad ahıynan danı ib qurtarandan sonra des ki, m nd n n ist yirs n, onda qorxma, de ki, iki ey ist yir m, biri ya ıl qa lı üzüyü m n ver, ikincisi d a zıma tüpür. Atam n q d r q z bl ns d qorxma, el o eyl ri ist .

lanlar pad ahı ba ımı qaldırıb dedi:

– Ey o ul, s n n cür tli m nim qızımı vurubsan?

Ovçu Pirim dedi:

– Ey ilanlar pad ahı, m n s nin qızını q sd n vurmaq ist m dim. Gördüm ki, bir qara ilan onun boynuna sarma ıb bo maq ist yir. Namus m n güc g ldi, bu kifirlikd b dheyb t qara erk k ilan bel göyç k a ilanla niy oynasın. Odur ki, m n o qara ilanı ni an aldım, amma b db xtlikd n ox a ilana d ydi.

Pad ah bu sözü e id n kimi dedi:

– Ovçu Pirim, m nim qızımın namusunu ç kdiyın gör s ni öldürm y c y m. v zind m nd n n ist yirs n de verim.

Ovçu Pirim dedi:

– M nim taxsırım çoxdu, ölm k ist yir m pad ah sa olsun, el a zıma tüpür, qoy ölüm gedim, onda m n yax ılıq el mi olarsan.

Pad ah dedi:

– Ay Ovçu, axı m nim tüpürç yim z h rldi.

Sonra pad ah bir ilanı ça ırıb dedi:

– Tüpür bu da ın üstün Ovçu görsün.

lan da ın üstün tüpür n kimi da z h rin gücünd n parça-parça oldu.

Pad ah dedi:

– Ovçu, gördünmü z h rin gücünü?

Ovçu Pirim dedi:

– M n razıyam, tüpür .

Pad ah lacsız qalıb Ovçu Pirimin a zına tüpürdü .

Pad ah dedi:

– Ovçu, m nd n daha n ist y rs n?

Pirim dedi:

– Pad ah sa olsun, bir ey d ist yirdim, amma utanıram dem y .

lan dedi:

– Utanma, de!

Pirim dedi:

– Qorxuram verm y s n, and iç ki, anamın südü haqqı ver c y m, sonra deyim.

lan gördü ki, Pirim l ç kmir, odu ki, anasının südün and içdi.

Pirim dedi:

– S nin iki üzüyün var, biri ya ıl qa lı, o biri d sarı. M n o ya ıl qa lını ist yir m.

Pad ah bu sözü e id n kimi dimdik aya a qalxdı, gözl ri çıxdı k ll sin , dili bir qarı çıxdı e iy , a zından köpük da dandı, q z bl nib dedi:

– De görüm, s n kim öyr tdi bu sirri?!

Pirim dedi:

– Heç kim, özüm.

lan and içmi di, lacı k sildi, götürüb üzüyü verdi. Pirim üzüyü barma ına taxandan sonra dedi:

– Ey pad ah, bir üzük n di ki, onu verm k ist mirdin?

lan dedi:

Pirim, bil, agah ol ki, m nim tüpürç yim xalis sehirdi. Kimin a zına tüpürs m, o c mi qu ların, heyvanların, otların dilin bil c k, bu üzüyü d kim barma ına taxsa, dünyada n ist s o saat yanında hazır olacaq. Bax ona gör d m n bunu verm k ist mirdim.

Ovçu Pirim pad ahını yanından çıxan kimi gördü ki, bütün otların, çiç kl rin, a acların, heyvanların, ilanların hamısının dilini bilir. Ovçu Pirimi gör n kimi ilanlar yerin de iyind n ba larını çıxarıb dedil r:

– Ovçu Pirim, burada qırx küp qızıl var, m n onun üstünd yatıb qoruyuram, ist yirs n gedim, g l qızılları apar.

Pirim ilanların köm yil yerin altında n q d r qızıl varıydı, hamısının yerini öyr ndi. Odur ki, bu qızıllardan bir xeyli çıxarıb özüyn n apardı. Özü d yol ba ladı Hindistana sarı getm y . Qaba ına böyük bir göl ç ıxdı, öyr ndi ki, bütün fill r g lib bu göld n su içib, sonra da çimirl r. Ovçu Pirim ilanlar pad ahına ismarı gönd rdi ki, m n n cür el yim ki, bu fill ri öldürüb sümükl rini aparım. lanlar pad ahı öz v zirini köm y gönd rdi. V zir dedi:

– Ovçu Pirim, g r k biz bu gölü balnan dolduraq, fill r g lib göl gir nd bala batıb qalsınlar orda. Sonra da bütün ilanlara mr el r m fill rin tini yey rl r, qalar sümükl ri, h r ilan da bir sümük g tir r, saba atan s n fil sümüyünd n bir imar t tik rl r.

B li, Ovçu Pirim yolda aldı ı qızılları götürüb getdi bazara, n q d r bal satan vardısa hamısının pulunu verib yollandı ki, aparıb balı tök rsiniz filan göl . Bir günün içind göl o q d r bal tökdül r ki, göl palçiq kimi oldu. Fill r g lib çimm k ist y nd hamısı yapı ıb qaldılar. lanlar pad ahının v ziri mr el di bütün dünyadakı ilanların hamısı tökülüb g ldi. Fill ri çalıb öldürdül r, tl rini yeyib, h r si d bir sümük g tirdi. Sabaha kimi fil sümüyünd n göz l bir imar t tikdil r.

Ovçu Pirim gördü ki, ev hazırdı, özü d pad aha verdiyi v d tamamdı. Tez pad ahın yanına g lib dedi:

– Pad ah sa olsun, fil sümüyünd n ev hazırdı.

Pad ah baxıb gördü ki, do rudan, el bir imar tdi ki, dünyanın heç bir yerind bel bir imar t yoxdu. mar t o q d r hündürdü ki, dibi yerd n n m ç kir, ba ı buluddan. V zir Ovçu Pirimin sa g ldiyini görüb, ür yind bir az da kini artdı. Pad ah t z evin köçüb v zirin dedi:

– V zir, indi m nim çatı mayan bir eyim var, yoxsa yox?

V zir dedi:

– Qıbleyi-al m, bel bir göz l ev göz l d bir qız lazımdı ki, o da Çin pad ahının qızıdı. O qız da bu evd olsa, onda s nin h r eyin yerind olar.

Pad ah t z d n Ovçu Pirimi ça ırıb mr el di ki, indi d g r k Çin pad ahının qızını gedib g tir s n. Yazıx Pirim lacsız qayıtdı evin . Bir az çör kd n

zaddan götürüb ba ladı yol getm yin binasın qoyma a. Az getdi, çox getdi, iyn yarım yolda getdi. Yolda qaba ına bir ki i çıxdı. Gördü ki, bir zorba adamdı. El bil devdi. H r aya ında d yirman da ı, biri d bo azında. Bu ki i qu kimi c lddi . Heç el bil ki, bu d yirman da ları bunun aya ında deyil.

Ovçu Pirim ki iy yaxınla ıb dedi:

– Ay qarda , bu d yirman da larını niy ayaxlarına keçirib s n?

Ki i dedi:

– Ay Ovçu Pirim, g l m ni d özün yolda el , d rdimi s n söyl y c y m, h mi d s nn n hara des n ged r m.

Ovçu Pirim razı oldu. Ki i dedi:

– M n bir pad ahın p hl vanıydım . Özüm d el b rk qaçardım ki, dünyada heç kim m n çata bilm zdi. Bir gün pad ah m ni ça ırıb bir ka ız verdi ki, g r k bunu aparıb D rgah pad ahın v zirin verib, bir gün qayıdıp g l s n. D rgah pad ahın topra ına yeddi gün gücn n getm k olardı. M n bir gün gedib qayıtdım. G l nd yolda gördüm ki, arvadım pad ahın qara quluynan qucaxla ıb bir a acın dibind yatıblar. Qılıncı ç kib qara qulu öldürdüm. Arvadım qaçıb me d gizl ndi. Ba ladım arvadımı axtarma a, düz üç gün axtardım, dem , arvad g lib pad aha x b r verib ki, s nin p hl vanın çoxdan qayıdıb, amma pad ahın hüzuruna g lm k ist mir. Odur ki, pad ah q z bl nib mr el di ki, m nim ayaxlarıma, boynuma d yirman da ı keçirsinl r. O günn n m nim ayaxlanma, boynuma bu da ları keçiribl r ki, heç yer qaça bilm yim.

Ki i öz d rdini danı ıb qurtarandan sonra Ovçu Pirim d öz ba ına g l nl ri danı dı. G lib çıxdılar bir çayın qıra ına. Ovçu Pirimn n ayaxlarında d yirman da ı olan ki i me d n bir a ac qırıb çayın üstün uzatdılar ki, o t r f keçsinl r. Bir d gördül r ki, bir yek q n dli qarı qa, yanında öz qo unnarı g lib Ovçu Pirim dedi:

– Ovçu Pirim, m n qarı qaların pad ahıyam. M nim qo unlarım çaydan o t r f , bu t r f keç nd suda bo ulub öldürdül r. ndi s n bu körpünü düz ltdin, m nim qo unlarım çaydan rahat keçib ged c kl r. Biz s nd n çox razıyıq. N i in varsa de, onu yerin yetirr k. Qarı qalar pad ahının buynuzları, q n di, h mi d tükl ri var idi. Q n dinin ucundan bir azca qopardıb Ovçu Pirim verdi ki, n vaxt dara dü s n bunu oda tutarsan. Onda bütün qarı qalar s n köm y g l r.

B li, bu iki yolda gen yol ba layıb getm yin binasını qoydular . Az getdil r, çox getdil r, d r l r keçib da lar a dılar, ta ki, g lib çatdılar Çin pad ahının torpa na. Gedib pad ahın elçi da ının üstünd oturdular. O saat xidm tçil r pad aha x b r apardılar ki, b s iki n f r elçi da ının üstünd oturub .

Pad ah mr el di ki:

– Gedin onları g tirin m nim hüzuruma.

Xidm tçil r g lib Ovçu Pirimi apardılar, pad ahın yanına.

Pad ah dedi:

– Kims n? N y g libs n?

Ovçu Pirim dedi:

– M n ovçu adamam, g lmi em s nin qızını alıb aparam .

Pad ah dedi:

– M nim üç rtim var. g r onları yerin yetirs n, qızımı s n verr m. Yox, rtl ri yerin yetir bilm s n, onda s ni öldürtdür c y m.

Ovçu Pirim dedi:

– M n razıyam, de!

Pad ah dedi:

– Birinci rtim budur ki, on iki çuvalda on iki gil eyi bir-birin qatıb on iki a aclıq bir yer s p s n, özü d bir saatda onların hamısını yı ıb ayırd el y s n. İkinci rtim odu ki, qızım h r qoluna bir d yirman da ı taxıb q açacaq, s n d h r qoluna bir d yirman da ı taxıb g r k qızımnan ötü s n, onu öt bils n, onda qızı s n ver r m. Üçüncü rtim d odu ki, ilanlar pad ahının o lunun a zında oynatdı ı yek l li g r k m n g tir s n.

Ovçu Pirim pad ahın rtl rin razı oldu .

v v l- v v l qarı qalar pad ahının verdiyi q n di oda tutub bütün qarı qaları yanına yı dı. Bir saatın içind qarı qalar on iki qil eyi on iki a aclıqdan yı ıb hamısını ayırd el dil r.

Pad ah gördü ki, Pirim birinci rti yerin yetirdi .

Bu d f pad ahın qızı h r qolunda bir d yirman da ı çıxdı meydana. Qız do rudan, göz l idi. Adam üzün baxma nan doymaq bilmirdi. Q l mqa lı, uzunsaçlı, inc belli, irindilli, a üzlü, qaragözlü, hündürboylu, p hl van kimi bir qız idi. Ovçu Pirim gördü ki, yox, balam, dey s n, qıznan bacarmayacaq, odu ki, f nd qurub dedi:

– Pad ah sa olsun, bu m nim kiçik qarda ımdı, özü d h m ayaqlarında, h m d boynunda d yirman da ı var. El qoy qızın vv lc bunnan ötü sün, g r bunu öt bils , onda m nn n ötü r .

Qız razı oldu. Ba ladılar ötü m y . Ayaqlarında d yirman da ı olan p hl van , qızı ötüb keçdi. Pirim dedi:

– Pad ah, s nin qızın m nim kiçik qarda ımı öt bilm di, meydana girs m m ni heç öt bilm z.

Pad ah Ovçu Pirimin sözün razı oldu. Pad ahın üçüncü rti çox ç tin idi.

Ovçu Pirim ilanların dilini bilirdi. Odu ki, onları ça ırıb köm k ist di. lanlar pad ahının v ziri dedi:

– O l l ki, s n lazımdı, o qara ilanların pad ahının o lundadı. O ilan h mi gec l r çıxıb qaranlıqda l li göy atıb tutur, a zında oynadır. Onu almaq çox ç tindi. G r k biz gedib da ın dalında gizl n k, gec qara ilan l li atıb tutanda, s n oxnan ilanı vur, biz l li götür k.

Ovçu Pirim ilanların o q d r gözl di ki gec qaranlı ı du du. Qara ilan dilinin altında gizl tdiyi l li atıb tutanda Ovçu Pirim ilanı oxnan vurdu, tez a ilanlar l li g tirib Pirim verdil r. El bu vaxt bir d gördül r bir n rilti, xı ıltı g lir ki, el bil yer-göy l rz y g lir; h r t r fd n qara ilanların qo unu hücum el dil r. Qırx gün, qırx gec ilanların davası oldu. Qan su yerin axırdı. Bu davada qarı qalar da Ovçu Pirim köm k el yib qara ilanların yaralarına girib qanlarını sorurdular. Axırda da gördül r ki, heç biri dig rin bata bilmir. Odu ki, ç kilib h r öz yerin getdi. Ovçu Pirim d l li aparıb Çin pad ahına verdi.

Pad ah gördü ki, Pirim bütün rtl ri yerin yetirdi. lacsız qalıb qızını ona verdi. Ovçu Pirim qızı götürüb g ldi öz pad ahının yanına. Yolda g l nd Ovçu Pirim bütün ba ına g l n hvalatın hamısını qıza söyl di. Qız dedi:

– Ay Ovçu Pirim, m ni ki, pad aha aparırsan, m n ona getm y c y m. G l onu öldür k, cammız qurtarsın . Sonra s n ged r m.

Ovçu Pirim dedi:

– Pad ahı nec öldür k?

Qız dedi:

– O s nin i in deyil, m n özüm onu öldür r m.

B li, pad ah gördü ki, Ovçu Pirim qızı g tirib, ist di qıza yaxınla a, qız dedi:

– Yol g lmi m. Yorulmu am, m n yeddi gün möhl t ver, sonra evl n k.

Pad ah razı oldu. Qızı aparıb fil sümüyünd n tikilmi ev qoydular. Qız el

h m n gün x lv tc bir k nkan tapıb ev qapısının astanasında d rin bir quyu qazdırdı. Üstünü d h sirm n ördü. Özü d bu qapıdan heç kimi qoymurdu ki, bura pad ahındı. Yeddinci gün pad ah b z nib, geyinib-kecinib qızın yanına g ldi. Qız qapını açıb pad ahı h m n qapıdan apardı. El pad ah aya ını iç ri qoyan kimi guppultuynan getdi quyunun t kin . Sabah açıldı, gördül r pad ahdan bir x b r çıxmadı. Axırda v zir durub g ldi qızın yanına ki, b s pad ah hardadı? Qız v ziri d h m n qapıdan q bul el di. O da aya ını iç ri qoyan kimi gurubbaz getdi düz quyunun dibin . Ovçu Pirim Çin pad ahının qızıynan evl nib ba ladılar keyf dama nan gün keçirm y .

Ovçu Pirim barma ındakı üzüy baxıb ür yind n n keçirs ydi, o saat o ey qeybd n hazır olurdu. Pirim üzüy baxıb pad ahın imar tind n d q ng imar t ist di. O saat n riltiyn n-gurultuynan bir k rpici qızıl, bir k rpici gümü d n el bir saray tikildi ki, dünyada heç bir pad ahın bel imar ti yox idi. çind bir cahi-calal var idi ki, baxanda adamın a lı ba ından çıxardı, bir-birinin içind n qırx otaq vardı ki, hamısı qızıl, gümü , l l-cavahirat, yaqut, z b rcat, mirvariyn n doluydu.

Günl rin bir günü Pirimin köhn pe si gen yadına dü dü, bir ova çıxmaq ist di. Odu ki, arvadına dedi:

– Arvad, ür yim yaman ova çıxmaq ist yir, bu gün oxu, yayı götürüb me y ged c y m.

Arvad bu sözü e id n kimi iki aya ını bir ba ma a diriyib el nıx dedi ki, g r km n d ged m. Pirim n q d r d lil-d lal t el di ki, ay arvad, s nin bir u aq quca nda, biri d qarnında, bu halnan hara gedirs n, me d s nin n itin azıb? Arvad l ç km di ki, ç km di. Axırda bir at özü mindi, qarnında bir balası, yanında da qulunu olan bir at da arvadına verdi ki, heç olmasa a ır olsun, yolda yıxılıb el m sin. Arvad balaca o lunu da dalına ll yib sıçrayıb mindi ata, ba ladılar yol getm y . Pirim qabaqda, arvad da dalca gedirdi. Bird n Pirimin atı daldakı ata dedi:

– Ay madyan, niy gerid qalırsan, g lib m n çata bilmirs n?

Madyan cavab verdi ki:

– Görmürs nmi, bir bala m nim qarnımda, bir gözüm d qalıb qulunda, üstümd d bir u aqnan bir arvad, qarnında da bir bala. Bu boyda yükñ n s n nec çatım?

Ovçu Pirim atların bu danı ını e idib b rkd n güldü. Arvad rinin güldüyünü görüb dir ndi ki:

– De görüm, n olub ki, öz-özün gülürs n?

Pirim ist di sirri açıb desin, bir d gördü, atı dayandı, ir li baxıb gördü ki, bir ilan dimdik qalxıb dedi:

– Ey Ovçu Pirim, s n onu bil ki, bu sirri açsan öl c ks n. N bad dey s n! Pirim bu sözd n sonra arvadına heç n dem di. Arvad mindi cin atına, s n m ni ist mirs n, ist s ydin gülm yinin s b bini dey rdin. ndi ki, bel oldu, daha m n s nd oturmayaca am, qayıdıb ged c y m atam evin .

Arvad acıq el yib düz qayıtdı ev . Pirim n q d r el di arvadı qaytara bilm di.

Arvad qabaxda, Pirim d dalınca kor-pe man geri qayıdırdılar. Pirim öz-özün fikirl irdi ki, m n neyl yim, arvada bu sirri deyimmi, yoxsa yox? Bu hind Pirim gördü ki, yolda bir xoruz bir toyu u yanına ça ırır, toyuq bu d f d g lm di, ba ladı qaçma a. Xoruz hirsl nib toyu un dalınca dedi:

– Kül s nin ba ma, el bil s nd n savayı dünyada toyux yoxdu, s n olma, o

biri olsun, g lmirsin, c h n n m g l, m n d Ovçu Pirim deyil m ki, arvadın dalınca dü üb yalvaram.

Pirim bu sözl ri e id n kimi dedi:

– Xoruz qarda , b s m n neyl yim ki, arvad qayıtsın?

Xoruz dedi:

– Heç n , ev ged n kimi yıx yer , bir-iki ng zd , sonra da deyn n ki, hara gedirs n get.

Xoruzun sözü Pirimin a lına batdı, ev ged n kimi el d el di, arvadı döyüb qovladı. Arvad bir az e ikd , qaranlıqda qalıb, sonra kor-pe man qayıtdı ev , dedi:

– Ay Pirim, daha s nd n heç bir sirr soru mayaca am. B lk el sirdi ki, m n deyil si deyil.

O günd n arvad Piriml bir az mehriban dolandı. Aradan be -on gün keçdi.

Arvad gen sımsırı ını sallayıb ba ladı giley-güzar el m y ki, s n m ni özün arvad hesab el s ydin, sirrini d m n dey rdin. Arvad o q d r ah-zar el yib Ovçu Pirimin ba -beynini apardı ki, axırda Pirim cana doyub sirrini açıb arvada söyl di. Sonra dedi:

– Arvad, ona da bil ki, sirri s n söyl diyim gör m ni bir d gör bilm y c ks n, v h i heyvanlar, qurdlar-qu lar m ni yeyib öldür c kl r.

Arvad dedi:

– A ki i, el eyd n niy qorxursan, bir müdd t yerin altından la ım atıb orda oturarsan, ara s ngiy nn n sonra çıxarsan.

Pirim dedi:

– Arvad, bu olan ey deyil, m n gedib ov ovlamalıyam .

Ovçu Pirim oxunu, yayını da götürüb getdi me y t r f. Gördü ki, bir sürü canavar buna sarı g lir. Pirim baxdı ki, yaxında bir çoban qoyun otarır, özünü verdi çobanın yanına, hvalatı söyl yib ondan köm k ist di. Çobanın on-on be iti varıydı, h r biri jdaha kimi. Çoban dedi:

– Qarda , qorxma, itl ri salarıq canavarların canına, hamısını bo ub öldür r.

B li, bir d gördül r ki, canavarların sürüsünün a zı açıldı, el bil qo un g lir. Çoban itl r kış vurub saldı canavarların üstün . Bir t r fd n itl r, bir t r fd n d çobanla Pirim canavarların ba ladılar vuru ma a, düz sabah açılana kimi vuru dular. Canavarlar o g d r çox idil r ki, qırma nan qurtarmaq olmurdu. Çobanın itl rinin hamısı il-küt olub taq td n dü dül r. Yazıq itl r neyl sin, onlar on-on be idi, canavarlar minn n d çox. Çoban gördü ki, i i d n keçib, Pirimi çadırın altında gizl tdi. Amma bu da Pirimi ölümd n qurtara bilm di. Canavarlar Pirimi parça-parça el dil r. Ovçu Pirimin arvadı bu hvalatı e idib çox pe man oldu.

Na ıl tamama yetdi, camaat da durub evl rin getdi.

Göyd n üç alma dü dü, birini na ıl söyl y n yedi, birini k sin siz yeyin, birini d yolda Pirimin atının qaba na çıxan ilannan xoruz yarı bölüb yesinl r.

M n sa , siz salamat, m n yüz ya ayım, siz iki lli, hansı çoxdu, siz götürün, yerd qalanı m nim.

1.3.SEHRL ÜZÜK

Biri varmı , biri yoxmu , Allah varıymı , riki yoxuymu , bir qarının bir keç l n v si varıymı . Bunlar çox kasıblıxnan dolanırlarmı . Qarı h r gün bir k l f ip yirib verirmi n v sin ki, apanb bazarda satıb so annan çör k alsın. Yen bir gün qarı bir k l f ip yirib verdi keç l ki, satıb çör k alsın. Keç l k l fi götürüb g ldi bazara. Gördü yolun ortasında bir hay-küy var ki, g l gör s n, adamlar bir-birin qarı lb, h r nin lind bir yek d y n k bir iti döyürl r. Yazıx it gah ora qaçır, gah bura, heç kim ona qahmar çıxmır. El qalıb zingild y -zingild y . Keç lin ür yi yum aldı, it yazı ı g ldi, ir li durub dedi:

– Ay camaat, bu Allahın heyvanı siz neyl yib ki, onu döyüb öldürürsünüz? ti öldürm yn n liniz n g l c k, alın bu k l fi siz verim, o iti verin m n .

Adamlar ipi alıb iti verdilər keç l . Keç l iti götürüb qayıtdı evl rin .

Qapıdan iç ri gir nd anası gördü ki, keç l libo , yanında da bir it küçüyü g tirib, odu ki, dedi:

– Ay o ul, b s çör k almadın?

Keç l dedi:

– Ay n n , yolda gördüm ki, bu iti döyüb öldürürl r, yazı ım g ldi, k l fi verib bu iti aldım.

Arvad gördü ki, ç r n-p r n el m yn n heç n çıxmıyacaq, lacı k silib bir söz dem di. Bir az acı ı soyuyannan sonra yen bir k l f ip yirib verdi keç l , özü d b rk-b rk tap ırdı ki, bu d f d çör ksiz qayıtsan vay halına. B li, keç l dinm z-söyl m z k l fi götürüb getdi bazara. ndi d gördü ki, bazarda bir pi iyi döyürl r. r li durub adamlardan soru du ki, bu yazıq pi iyin taqsırı n di ki, onu döyürl r? Dedil r ki, q ssab tük nind n t o urlayıb, odu ki, döyürl r. Keç l dedi:

– , ac olsanız, el siz d o urlayarsınız da, alın bu ipi verim siz , o pi iyi verin m n .

Adamlar ipi alıb pi iyi verdilər keç l . Keç l indi d pi iyi götürüb g ldi evl rin . Qarı gördü ki, keç l g lir, amma quca ında çör k v zin bir pi ik g tirir. Qarı a zın açıb gözün yumdu, gözün açıb a zın yumdu, lin keç n da ı, k s yi keç lin t p sin vurdu ki, y acınnan ölürük, yem y bir tik çör k tapmırıq, h l gedib it-pi ik d g tirirs n?! Keç l gördü ki, anası düz deyir, and içdi ki, bu d f da heç n almıyacam. Qarı deyir -deyin bir k l f d yirib verdi keç l , özün d tap ırdı ki, bu d f d libo qayıtsan, ev g lm . Keç l k l fi götürüb bazara getdi, satıb çör k aldı, evl rin qayıtdı . Ax am çör kl rini yeyib, bir az da it-pi iy verib yatdılar.

Keç l gec yatanda fikirl irdi ki, yax ı, m n bu itn n-pi iyi ki, g tirmi m, özümüz yem y çör k tapmırıq, onlara n ver c m. Bird n a lına g ldi ki, sabah itn n pi iyi d götürüb me y apararam, b lk orada tülkü d n, çaqqaldan, td n m td n bir ey tapıb yedil r. Bu fikirn n keç l yatdı, s h r n n sin deyib itn n pi iyi d özüyn n apardı. Bunlar o q d r yol getdil r ki, lap yoruldu. Çıxdılar bir hündür da ın ba ına. Keç l gördü ki, bir ma aranın qaba ında üç div var, vallah,

bunlar bir b dheyb t divdil r, adam baxanda az qalır ba rı çatlasın; qulaxları lava boyda, di l ri fil di i boyda, n f s alanda burunları d mirçi körüyü kimi qalxır-dü ür. Dırnaxları kotan kimi, özü d bir-birinin quyru undan, buynuzundan yapı ıb dala ırlar. Keç l bunları gör n kimi ist di qaçsın, bird n it hürdü, divl r s s e idib tez Keç li tutdular. Keç l qorxusundan bilm di neyl sin. Yeddiba lı div dedi:

– Ey b ni insan, qorxma bizim rtimizi k s, s nn n i imiz olmasın.
Keç l dedi:

– N üstü dava eyl yirsiniz?
Üçba lı div dedi:

– Biz üç div iki qiym tli ey tapmı ıq, biri h zr t Süleymanın xalçası, biri d üzüyüdü. Xalçanın üstünd oturub des k ki, m ni h zr t Süleymanın e qin filan yer apar, o saat aparacaq, üzük d n d n dil k ist s n hazır olacaq. Bu iki eyi üç divin arasında böl bilmirik.

Keç l fikirl di ki, bu divl rin lind n qurtarmaq üçün bir f nd i l tsin. Odu ki, dedi:

– Ay div qarda lar, siz o eyl ri qoyun m nim yanımda. M n bu da ın ba ndan uza a bir da atım, siz üçünüz d gedin o da ın dalınca, kim da ı tez getirs xalça onun, üzük ikinci g l nin, kim lap axırda g ls , daha öz baxtından küssün.

Divl r ür kl rind fikirl dil r ki, üçüncü g l n el bu adamı h zm-rabed n keçir r.

B li, keç l bir yek da ı a a ı yumarladı, da t p si a a ı el gedirdi ki, ıldırım kimi. Divl r d da ın dalınca qaçırdılar. El divl r bir az aralanan kimi keç l üzüyü barma ına taxıb, itiy n pi iyini d xalçanın üstün oturdub dedi:

– Ey xalça, h zr t Süleyman e qin bizi apar düz evimiz .

O saat xalça göy qalxıb bunları apardı. Keç l göyd n baxıb gördü ki,

d ryanın qıra ıynan gedirl r. Yadına dü dü ki, itn n-pi ik d acdı, evd anasının da yem y heç n yi yoxdu. Öz-özün dedi:

– Ey xalça h zr t Süleyman e qin bizi burda endir yer , bir az balıx tutax. Xalça o saat bunarlı yer endirdi. Keç l üzüyü barma ından çıxardı dedi:

– Ey üzük, h z r t Süleyman e qin biz bir-iki balıx yetir.

Söz keç lin a zınnan çıxan kimi o saat gördül r ki, bir yek ana balıx sudan

iki balasını çıxardıb dedi:

– Alın, ikic balam var, onu da siz pe k verir m.

Keç l balıxları alıb, bir az çır-çırpı yı ıb, bir yax ı ocaq çatdı. Balı ın birini

kabab bi irdi. tn n pi iy d ver nd onlar yem dil r. Axırda keç l dedi ki, ay Allahın heyvanları, niy na ükülük el yirsiniz, yeyin d .

Bird n it dil g lib dedi:

– Ey keç l qarda , biz na ükür deyilik, bizim insafımız götürmür ki, onu yey k. O ana balı ın c mi iki balası vardı, onların ikisini d s n pe k el y nd , g r k s n insafa g lib balasının birini özün qaytaraydın. Amma s n bunu el m din. Odu ki, bunun altını ç k c ks n. Balı ın gözü balalarının dalınca qalmı dı, odu ki, yem dik.

Bu söhb td n sonra keç l gördü ki, s hv el yib. Durdu d ryanın qıra ında

Il rini yuma a, bir-iki ovuc su götürüb Il rini oxalayrdı ki, bird n üzük barma ından sürü üb dü dü d ryaya, n q d r axtardısa tapa bilm di. Axırda kor pe iman evl rin qayıtdı. Evl ri lap yaxındaydı deyin, bu d f heç xalçaya da minm di, büküp qoltu una vurdu, ba ladı getm y , itn n pi ik d bu i pe iman olmu dular. Odu ki, dedil r:

– Ay qarda , s n g t, biz bir az buralarda h rl n k, gör k üzüyü tapa bil rikmi?

Keç l g ldi evl rin , itn n pi ik d qaldılar d ryanın qıra ında. Bir d gördül r ki, bir qoca balıxçı g lib torunu atıb d ryaya, ba ladı balıx tutma a. Qocanın toruna bir yek balıx dü dü, ha ç kdis gücü çatmadı. t di iyn n toru tutub ç kdi, qocaya köm k el di. Toru birt h r k nar çıxardılar, içind n bir yek balıx çıxdı. Qoca fikirl di ki, bu itn n pi ik buna köm k el dil r. Odu ki, balı ın qarnını yarıb, içalatım itn n pi iyin qaba ına atdı ki, yazıxdılar, acdılar, yeyib doysunlar. tn n pi ik le in içini axtarıb üzüyü oradan tapdılar. Sevin -sevin apanb keç l

verdi r. Keç l üzüyü alıb itn n pi iyin ba ını sı alladı, onlara çoxlu yem k verib razılıq el di. Keç lin kefi kök ldi, n n sin dedi:

– N n , de görüm dünyada n göz l qız kimdi?

Qarı dedi:

– A bala, neyl yirs n kimdi?

Keç l dedi:

– Alıb özüm arvad el y c m.

N n si dedi:

– A bala, kirimi c otur yerind , s n bir keç lin biri, yatmaya heç yor an dö yin d yoxdu, el göz l qızlar pad ahlarda olur, onu da ki, s n verm zl r.

Keç l dedi:

– S nin oralarnan i in olmasın, s n de görüm, göz l qız kimin qızıdı?

Arvad dedi:

– M n e itmi m ki, n göz l qız Hindistan pad ahının kiçik qızıdı, amma onun da ni anlısı var.

Keç l dedi:

– Eybi yoxdu, m n o qızı alıb g tir c m.

S h r keç l durub, üzüyü dilinin altına qoyub dedi:

– Üzük, h zr t Süleyman e qin s nn n bir imar t ist yir m bir k rpici qızıldan, bir k rpici gümü d n. Özü d o q d r hündür olsun ki, ba ı bulutdan, bin si yerd n n m ç ksin.

O saat bir d gördü ki, gurultu-n riltiyn n bir imar t hazır oldu ki, keç lin dediyinn n d q ng. Keç lin n n si bu i lap m tt l qaldı. Keç l dedi:

– N n ev hazırdı, m n gedir m indi d haman qızı g tir m.

Keç l xalçanın üstünd oturub dedi:

– Xalça, h zr ti Sül yman e qin m ni apar Hindistan pad ahının torpa ına.

O saat xalça göy qalxıb keç li apardı Hindistan topra ına, düz pad ahın evinin qaba ında qoydu yer . El bu vaxtıydı ki, pad ahın qızı aynadan küç y baxırdı. Keç l qızı gör n kimi az qaldı a lı ba ından çıxsın, o saat dedi:

– El sl m n dey n göz ldi ki var!

Tez üzüyü dilinin altına qoyub dedi:

– Üzük, s nn n ist yir m ki, pad ahın bu göz l qızı bu saat m nim bu xalçamın üstünd olsun.

O d qıq gördü ki, qız xalçanın üst di. Dedi:

– Xalça, bizi h zr t Süleyman e qin apar öz evimiz .

Xalça göy qalxıb bunları düz g tirdi bir k rpici qızıl, bir k rpici gümü d n olan imar tin için . Qız baxıb gördü ki, bura el bir imar tdi ki, heç onun atası yuxusunda da gör bilm zdi.

Q r z, qıznan bir gün, be gün bel burda ömür sürsünl r, gör k Hindistan pad ahı neyl di. Hindistan pad ahı bir d x b r tutdu ki, b s qızı yoxa ç kilib. H r yer adam saldırdı, car ç kdirdi, qızdan bir sorax çıxmadı ki çıxmadı. Axırda pad ah ba v zirini yanına ça ırtdırıb dedi:

– V zir, günd on d f qolumun qarısı sıxılır, ür yim qısılır, qızımın getm yin döz bilmir m, bir t dbir gör.

V zir dedi:

– Qibleyi-al m, m n neç gündü fikirl ir m, çox götür-qoy el mi m, çoxlu r mmallar ça ırmı am; heç k s a ıllı bir söz dey bilmir. Birc r mmal dedi ki, qızı bir keç l o lan aparıb, özü d bir k rpici qızıl, bir k rpici gümü bir imar td saxlayır. ndi birc ümidim ona g lir ki, bir küp qarısı tapax, gönd r k h r yeri axtarsın, b lk bir x b r g tir bildi.

Pad ah o saat mr el di, bir küp gir n qarı tapıb g tirdil r. Pad ah baxıb gördü bu el bir qandı ki, üzün baxan g r k k ffar ver . Gözl ri ça , a zı yri, qılçası topal, beli donqar, qa qaba ınnan da ki lap z hrimar tökülür. Pad ah dedi:

– V zir, bu, il-kütün biridi, düz yerd yeri bilmir, a lım k smir ki, bunun linn ni g l .

Qarı dedi:

– Ey pad ah, s n m nim sür-süf tim baxma, gördüyüm i bax. De görüm m ni neyl yirs n ça ırıb?

Pad ah dedi:

– Qarı, m nim qızım bird n-bir yoxa ç kilib. H r yeri l k-v l k el mi m, tapa bilmirem. g r s n onu tapa bils n, n ist s n ver r m.

Qarı gülüb dedi:

– El bu?

Pad ah dedi:

– Bu, azdı?

Qarı dedi:

– Sa olmu , bel i l r m nim limd su içimi kimi bir eydi. Günü bu gün taparam, amma g r k m n x l t ver s n.

Pad ah o saat lini atıb qarının ovcuna bir xı ma qızıl basdı. Qarı qızılı gören kimi gözl ri siçan tutmu pi ik kimi dörd oldu. O saat dabanına tüpürüb evd n çıxdı. V zir, v kil qarının dalınca baxıb gördül r ki, el bil ki, hacıleyl kdi. Qarı evin g lib girdi küpün için , puçunu burdu, o saat küp gurultuynan-pırlıtynan qalxdı düz yeddinci göy . Qarı küpün içind göyd h r yeri dövran eyl yirdi, bir d gördü ki, uzaxda bir imar t görünür, el bil gün çıxıb h r yer i ıx salır . Küpü düz sürdü o t r f , g lib h r qıra nda bir xarabalıxda endi yer , küpd n çıxıb, özün yetmi yerd n sı al verdi, bir lin sa, bir lin d t sbeh alıb g ldi h m n imar tin qaba na. O q d r güddü ki, gördü pad ahın qızı kül fir ngiy çıxıb baxır. Tez qarı g lib kül fir nginin yanından keç nd bird n aya mı bo qoyub yıxıldı yer , ba ladı yalanan ax-uf el yib zarıma a. Qızın qarıya yazı ı g ldi, nök rl r mr el di ki, gedin o qarını g tirin ev , bir az çör kd n-zaddan ver k.

Nök rl r gedib, qarını yerd n qaldırıb g tirdil r qızın yanına.

Yaxı deyiblər, kor nə istər iki göz, biri yri, biri düz. El qarı da bunu ist yirdi ki, özünü birt h r qızın yanına salsın.

Qız qarını gör n kimi dedi:

– Qarı n n , hara gedirdin, niy yıxıldın?

Qarı t sbehini çevir -çevir dedi:

– Bıy, qarı n n s n qurban, n göz l-göyç k qızsan, lap pad ah qızına ox ayırsan. M n kasıb bir arvadam, heç kimim yoxdu, el s nin kimi insafli adamların süfr l rind n artıx qalan qır-qırıntıdan verirl r, birt h r dolanıram. ndi durub m scid gedirdim namaz qılma a, acınnan qılçalarım da taq t qalmamı dı deyin, da a ili ib yıxıldım.

Qızın qarıya yazı a g ldi, g tirib ona yem k verdi. Qarı doyunca yeyib qurtarandan sonra, ya lı dilini i salıb, qıza irin- irin el söhb t l r el di ki, atasının ayrılma dı, burda da bir keç lin qoca n n sinn n savayı, söhb t el m y adam yoxuydu. Qarının söhb ti qızın ür yini yum altdı. Qız da özünün bütün d rdini qarıya söyl di. Qarı gördü ki, qızın ür yi tamam yum alıb, n soru sa düzünü dey c k, odu ki, dedi:

– Qızım, bu cahi-c lal ki, görürs n, heç bir pad ahda ola bilm z, b s s nin rin bu boyda dövl ti hardan alıb?

Qız dedi:

– Qarı n n , vallah, bilmir m.

Qarı gördü fürs tdi, tez dedi:

– Onda y qin rin s ni ist mir.

Qız dedi:

– Yox, qarı n n , o m nn n öt ri ölür.

Qarı dedi:

– Qızım, onlar hamısı sözdü, g r rin s ni ist s , öz sirrini s n dey r.

Qarı sözünü qurtarıb qalxdı aya a getm y . Qız yalvardı ki, qarı n n , s n

Allah, sabah da g l biz , bir az söhb t el , t k m, yaman darıxıram.

– Qarı ba üst , n n s n qurban, deyib getdi.

Ax am oldu, keç l ev g l nd gördü arvadının qa qaba ı yern n gedir.

Dedi:

– S n n olub?

Qız dedi:

– S n m ni ist mirs n.

Keç l dedi:

– N y gör deyirs n ki, s ni ist mir m?

– M ni ist s n, bu var-dövl ti hardan alma ının sirrini m n dey rs n.

Keç l n q d r ist di dem sin, gördü olmur, qız l ç kmir. Axırda lacı

k sildi, dedi ki, hal-q ziy bel di: dilimin altında bir üzük var, onu limd tutub des m ki, h zr t Süleyman e qin , filan ey filan o lsun, o saat o dediyim ey olur. Bu yer saldı ımız ya ıl xalçanın da üst çıxıb des m ki, xalça , m ni h zr t Süleyman e qin , filan h r apar , xalça o saat qu kimi uçub m ni ora aparır. Bütün bu cahic lalı bu üzüy n xalçanın köm yiyn n düz ltmi m .

Qız rind n bu sözl ri e id nd n sonra rahat yatdı.

S h r oldu, günortaüstü qarı sasını yer dir y -dir y yen g ldi qızın yanına, o yandan, bu yandan söhb t eliy nn n sonra qız dedi:

– Qarı n n , ax am rimd n öyr ndim ki, bu dövl ti hardan alıb.

Qız keç lin dedikl rini tamam qarıya söyl di. Qarı ist diyin çatmı dı deyın

bugün dün nkind n d irin söhb t el di. Ax am oldu, keç l g ldi, amma qarı getm k ist m di. Yalannan özünü yer yıxıb dedi:

– Vay sancılandım!

Qarı yalannan bir hay- üy n saldı ki, vay qarannıx dü dü, m n nec ged c m.

Qız dedi:

– Qarı n n , n çoxdu yerimiz, bu gec bizd yatarsan, sabah yax ı olub ged rs n.

El qarı da bunu ist yiridi. O saat qızı qucaqlayıb marçamaç o üzünn n, bu üzünn n öpüp dedi:

– QIZIM, s ni görüm xo baxt olasan, qalmı dım fikird ki, bu sancıynan m n hara ged c m.

Gec yatmax vaxtı g l nd qarının yerini qapının yanınan saldılar. Qıznan o lan da evin yuxarı ba nda h r si bir yer salıb yatdılar.

Gec nin bir vaxtı imansız qarı durub bunların burnuna bihu darı iyl tdi, barma ıynan o lanın burnunu tutdu, o lanın n f si danıxdı, a zını açdı, qarı lini salıb dilinin altınan üzüyü götürdü. D st maz alıb namaz qıldı, xalçanın üstün oturub üzüy dedi:

– Xalça, h zr t Süleyman e qin qıznan m ni bu imar tl b rab r apar Hindistan pad ahının torpa na.

Qarı bu sözü dey n kimi bir d gördü qalxdı göyün üzün , bir göz qırpımında atdı Hindistana. Üzüyn n xalçanı da aparıb getdi pad ahın yanına, hvalatı tamam kamal söyl yib dedi:

– ndi gedib qızına baxa bil rs n.

Pad ah v ziri d götürüb getdi qızının yanına, gördü do rudan, bel bir imar t heç bir pad ahın torpa nda yoxdu. Özü d qızı h l yuxudan ayılmayıb. Pad ah qızını ayıldııb ba ladı d rdl m y .

Bunları burda qoyaq, gör k keç lin ba na n g ldi. Keç l bir d ayılıb gördü ki, n qız, n ev?! L l köçüb , yurdu qalıb. Qoca n n siyn n öz köhn evl rind bir cırıq h sirin üst qalıblar. O saat barma ını di l di ki, bizi did rgin salan y qin o qarı olacaq. Arvadımın dili dinc dursaydı, m nd n sirri soru masaydı, bel d olmazdı.

Keç l dedi:

– N n , yen ipd n-zaddan yir, aparım satım, bir az pp k alım.

Arvadın lacı k sildi, c hr ni, iyi götürüb, bir az yun yirib iplik el di, verdi

keç l ki, aparıb satsın. Keç l dedi:

– Eh, ay n n , bunnan n çıxacaq, bir-iki q pik-quru ver l r, ya verm y l r.

N n si dedi:

– Ay o ul, neyl yim, limd n ayrı i g lmir.

Keç l dedi:

– Ay n n , kasıbın baxtı olmaz, cibimd bir sa yer yoxdu ki, q pik quru umu ora qoyam, qorxuram it . B lk , köhn -kürü bir kis d n-zaddan ola?

N n si dedi:

– Bıy, ay o ul, yax ı yadıma saldın, ded nn n üç ey qalıb, bir pul kis si, bir düdük, bir d papax. D d n h mi dey rdi ki, bunları divl rin za za asınnan tapıb. M n el o vaxtdan onları sandıxda saxlayırdım, g tirim torbanı verim. Arvad g tirib bo kis ni n v sin verdi. Keç l ip yuma ını da götürüb getdi bazara. K l fi iki quru a satdı, bir quru una pp k aldı, bir quru unu da kis y saldı . Ax am oldu, keç l g ldi evl rin , çör kl rini yedil r, yatdılar. S h r arvad yen bir k l f verdi ki, keç l aparıb satsın. Keç l dedi:

– N n , dün n bir quru lux pp k almı dım, bir quru da artırıb kis m salmı dım. ndi bu bir quru u verim s n saxla, el günd bir quru artırsam yax ı olar.

Keç l kis ni açıb quru u çıxardanda gördü ki, pul dönüb qızıl olub. N n -bala bu i m tt l qaldılar. Keç l sevin -sevin getdi bazara, ipi satıb iki quru qazandı; bir quru lux çör k aldı, bir quru u da kis y saldı. Ev g lib kis ni açanda gördü ki, bu pul da qızıl olub. O saat bildil r ki, n sirr varsa, bu kis d di. Odu ki, n n -bala ll rin keç n da ı-d miri kis y doldurub bo aldan kimi hamısı qızıl oldu. Bir gün, be gün, keç l bu kis yn n o q d r varlandı ki, var-dövl t ba innan a dı. Bir qe eng imar t tikdirdi ki, vv lkind n d yax ı. mar t qızıl-gümü d n, l l-cavahiratdan bir b z k vurdurmu du ki, yeddi a aclıxdan gün kimi i ıx salırdı. Keç lin keyfi lap kök lmi di, odu ki dedi:

– N n , bu ki ilikd n deyil ki, m n burda duram, arvadım Hindistanda, Allaha ükür, var-dövl t des n bizd , ev-e ik des n bizd , g l s n burada ye-iç, dolan, m n gedim, b lk qızı tapa bildim.

N n si ist di razı olmasın, gördü yox, n v si dey s n l ç km y c k. laci
k sildi, razılıq verdi ki, o ul, yax ı, bu gec qal, sabah yola dü rs n .

N n -bala oturub d rdl dil r, bird n keç l dedi:

– N n , g r bu pul kis si olmasaydı, biz acından n gün qalardıx, qapı
qapı dü üb dil n rdik.

N n si dedi:

– H , ay o ul, neç il idi ki, o kis sandıxda dururdu, m n n bil ydim ki,
bu kis bel ymi .

Keç l dedi:

– H n , s n deyirdin ki, d d mn n bir papaxnan düdük d qalıb, bird n
onlarda da bir sirr olar. G tir bir baxaq, gör k onlar nec eydi.

Arvad durub sandıxdan papaxla düdüyü d g tirib o luna verdi. Keç l papa ı
qoydu ba ıma ki, görsün nec olur. El papa ı qoyan kimi n n si dedi:

– Bıy, ba ıma da lar, n v m qeyb oldu ki!?

Arvad ba ladı hay- iv n ki, bala, s n n c oldun?

Keç l el bildi ki, n n si d li oldu. Dedi:

– Ay n n , s n n olub, görmürs nmi burda, yanında oturmu am?!

Arvad dad-f ryad el di ki, ay o ul, vallah, s ni görmür m. Bird n keç lin
ür yin g ldi ki, dem k olmaz, t l bu papaxdan keçmi olar, tez papa ı ba ınnan
götürdü. O saat n n si keç li qucaqlayıb dedi:

– Ay bala, bu n i idi?

Keç l dedi:

– N n , darıxma, bu saat bu sirri tapacam .

Papa ı qoydu n n sinin ba ıma, baxdı ki, indi d arvad yoxa ç kildi. Keç l
sevin -sevin dedi:

– N n , tapdım, bu papa ı kim ba ıma qoyursa, göz görükmür, indi d m n

s ni görmürdüm.

Keç l ükr el di ki, bu lap yax ı oldu. Papa ı qoyaram ba ıma, heç kim m ni görm z, n keyfim ist y r el y r m.

Keç l dedi:

– N n , m nim gözüm bu düdükd n d su içmir. Gör s n, bunda n sirr var?

Düdüyü lin alıb, o üzün , bu üzün çevirdi, heç bir ey olmadı. Bird n a zına apardı ki, görsün çalınırımı, el birc d f üfürmü dü ki, bir d gördü ki, e ikd n bir s s-küy g lir, bir hay-h ir var ki, az qalır yer-göy l rz y g lsin. Qapını açdı ki, e iy baxsın, gördü burda o q d r qo un var, o q d r qo un var ki, iyn atsan yer dü m z. Keç li gör n kimi qo un ba çısı g lib ona yalvardı ki, dünyada n ist yirs n ver k, hara getm k ist yirs n aparax, s n o düdüyü çalma, bizim hamımızın qula ı onun s sind n kar olub. Keç l o saat ba a dü dü ki, düdükd d bu lam t varıymı . Keç l fürs ti fövt verm di, dedi:

– M ni aparın Hindistan torpa ına, m n d düdüyü çalmayım.

Qo un böyüyü o saat razı oldu.

Keç l n n siyn n halalla ıb dü dü qo un böyüyünün yanına, ba ladılar getm y . El bir az getmi dil r qo un böyüyü n el di, n el m di, keç l bir d baxıb gördü ki, budu Hindistan torpa ında, qızın imar tinin qaba ındadı. Keç l qo un böyüyünü buraxıb, özü ba ladı qızın yanına getm y . Gördü qızın imar ti h r t r fd n el hündür hasarla dövr l nib ki, ordan heç qu da s k bilm z. st di qapıdan x lv ti keçsin, gördü yox, bu da mümkün deyil. Qapıda iki el bı ıburma p hliyan durub ki, adamı az qalır gözüyn n yesin.

Keç l o q d r gözl di ki, qapı açılarda papa ı ba ına qoyub bir böyürd n girdi iç ri. Axtara-axtara düz gedip çıxdı qızın ota ına. Qapının arasınnan baxıb gördü ki, arvadı evd t kc oturub, qaba ında da bir yek qızıl nimç d a . Keç l papa ı ba ına qoyub girdi iç ri, sonra da qapını örtüb c ft sini d vurdu. Qız gördü qapı açıldı, sonra da öz-özün ba landı, amma iç ri heç kim girm di. Qızı v hm basdı ki, gör s n, bu n olan i di. Keç l yol g lib b rk acımı dı, a ı gör n kimi d b

rkannan yerd barda qurub baladı a ı yem y . Qız gördü a ı yeyirl r, amma göz adam-zad görükmür. Qorxudan qız qı qırıb qaçmaq ist y nd keç l s sl ndi ki, hara qaçırsan, m n s nin rin m, g lmi m s ni aparma a . Keç l papa ı ba ından götürüb yer qoydu, qız baxıb gördü ki, öz ridi. Dili tutula-tutula dedi:

– A ki i, bu n i di. S n cins n, yatins n n s n? M n agah el .

Keç l dedi:

– G l otur bir az d rdl k , sonra bil rs n.

Bunlar oturub balarına g l n q zavü-q d rd n danı dılar. Axırda keç l dedi:

– ndi dur hazırla , s ni aparma a g lmi m.

Qız dedi:

– A ki i, s nin evin yox, yem y çör yin yox, bu cür alaxana-balaxananı qoyub hara gedirs n, el qal burada olax.

Keç l dedi:

– i, s n n danı ırsan , indi el bir cahi-calal düz ltmi m ki, bu gördüyün mülk onun yanında tövl y ox ayır.

Qız inanmadı ki inanmadı. Dedi:

– Axı, niy m ni aldadırsan, s n o q d r pulu haradan aldın?

Keç l gördü olmur, axırı açıb dedi:

– Ay nat r s qızı nat r s , bax, bu kis ni görürs nmi, bunun için h r n qoysan dönüb olur qızıl. Bütün var-dövl ti bu kis yn n düz ltmi m.

Qız dedi:

– B s yax ı, indi s nin xalçan yox, üzüyün yox, bu uzax yolu n cür g lib çıxdın?

Keç l düdüyü çıxardıb dedi:

– Bax, bunu birc d f çalsam, hara ist s m m ni aparıb qoyarlar.

Bunları burada qoyax, siz x b r ver k pad ahdan.

Pad ah qorxurdu ki, qızını g lib apararlar. Odu ki, qızın ota ının üstünd n x lv tc bir baca açdırıb ora bir adam qoymu du ki, gec -gündüz qızı pusb gözl sin. Bu i d n qızın x b ri yox idi. Qızınan keç lin bu danı ıxlarını bacadan pusan adam e idib, düz qaça-qaça daban aldı pad ahın yanına, bütün gördükl rini danı dı.

Pad ah o q d r gözl di ki qıznan keç l soyunub yatdılar. Bunlar irin yuxuda yata-yata aynadan, bacadan dü üb keç lin l-aya ını sarıdılar, kis ni, papa ı, düdüyü d apanb pad aha verdil r. Keç li möhk m döyüb saldılar zindana.

Qızın da keç l o q d r meyli yoxuydu dey , atasına heç bir söz dem di.

Keç l zindanda qalmaxda olsun, siz kimn n deyim, keç lin n n sind n, itn n pi ikd n. Yazıx arvad h r gün keç lin cahi-c lalına baxıb ah ç kirdi. tn n pi ik d heç yer getmirdil r. Keç lin nin sin hayanlıq el yirdil r. Arvad da el hörünü salmı dı itn n pi iy .

Bir gün keç lin n n sinin yen n v si yadına dü mü dü deyin bikef idi. tn n pi ik sözü bir yer qoydular ki, bu heç ki ilikd n deyil ki, keç l bizi ölümd n qurtardı, g r k biz d ona yax ılıq el y k, ged k onu tapax, üzüyü pad ahdan alax.

tn n pi ik yol ba layıb düz getdil r Hindistan torpa ına. Pi ik qabaqda qaçardı, it d onu qovurdu, el gedirdil r ki, heç qu da onlara çata bilm zdi. Bunlar bu getm yn n düz qırx gün, qırx gec yol getdil r, çaylar keçdil r, da lar a dılar, axırı Hindistana çatdılar. Gedib qızın imar tini tapdılar. Pi ik qapını açıb miyoldaya miyoldaya girdi qızı yanına. Keç lin avradı o saat pi iyi tanıdı. Qız n q d r pi iyi sı alladı, çör k verdis , el miyoltusu k sm di, gözü o üz , bu üz baxırdı. Qız ba a dü dü ki, pi ik keç li axtarır. Odu ki, dedi:

– Ay Allahın hevanı, bilir m keç li axtarırsan, o zindandadı.

Qızın söz a zınnan qurtarmamı pi ik l it qapıdan çıxdı, zindana üz qoydular. Pi ik bacadan özünü iç ri saldı, ba ladı miyoldama a. Keç l o saat pi iyini tanıdı. Pi ik dil açıb insan kimi dedi:

– tn n m n g lmi ik üzün n xalçanı o urlayıb s ni buradan aparax.

Keç l dedi:

– Üzük pad ahın dilinin altındadı, xalça da taxtın qaba ında yer salınıb.

Aynadan-qapıdan n q d r boylandılarsa, girm y bir yer tapmadılar. Pi ik o t r f-bu t r f boylanırdı, bir d gördü ki, bir siçan qapının altınan çıxıb qaçır. Tez xirt kl yib siçanı tutdu. Siçan gözünün ya mını sel kimi axıdıb ba ladı yalvarma a, dedi:

– S ni and verir m ananın südün , m ni yem , balalanım var, acdılar, onlara yem k aparıram.

Pi ik dedi:

– S nn n bir rtim var, onu el s n yem r m.

Siçan dedi:

– rtin n di?

Pi ik dedi:

– G r k s n qapının güngünn n bir de ik açasan, m n d s nn n ordan gir k iç ri. Pad ahın dilinin altında bir üzük var, onu çıxardıb ver rs n m n , onnan sonra s nn n i im yoxdu.

Siçan lini gözünün üst qoyub dedi:

– Ba üst , o m nim limd .

Siçan o saat di iyn n qapının taxtasını xırhaxırnan k sib bir de ik açdı.

Pi iyn n girdil r iç ri. Pi ik tez dırma ıb c ft ni iç rid n açdı, qapının arasını açix qoydu. Gördül r pad ah taxtın üst fishafısınan yatır. Pi ik tez yerd n xalçanı qatlayıb verdi it . Siçan taxtın üst o üz , bu üz hoppanıb çıxdı pad ahın sin sinin üstün , yava ca quyru unun ucunu pad ahın burnunun deyi in saldı , o saat pad ah asqırdı, üzük a zından sıçrayıb yer dü dü. Pi ik üzüyü götürüb siçana razılıx el yib çıxdı e iy . t xalçanı, pi ik d üzüyü götürüb getdil r keç lin yanına, üzüyü verdil r keç l . Keç l dedi:

– Üzük, h zr t Süleyman e qin , m ni bu zindannan qurtar.

Söz a zınnan qurtaran kimi bir d gördü ki, zindanın qapısı açıldı. Keç l çıxıb itn n d görü dü. Üçü d oturdular xalçanın üstünd . Keç l yen dedi:

– Xalça, h zr t Süleyman e qin , arvadımı da burda s nd n ist yir m. Bizi apar öz evimiz .

Bir d gördül r arvadı da xalçanın üstünd di. Xalça qalxıb göy , uça-uça bunları düz g tirdi öz evl rin . Keç lin n n si sevindiyyind n bilm di neyl sin.

Bunları burda qoyax, gör k pad ah nec oldu. Pad ah yuxudan ayılıb gördü xalça yerd yoxdu, dilini t rp dib gördü ki, üzük d qeyb ç kilib. Pad ah dizin döy -döy qaldı, r s t- iv n saldı, v zir-v kili ba ına yı dı, bir çar ist di. Axırda v zir dedi:

– Qibleyi-al m sa olsun, bu i birc küp qarısınnan savayı, heç kim ncam ç km y c k, s n onu ça ırtdır.

Pad ah o saat haman küp gir n qarını g tirdi hüzuruna. hvalatı ona söyl yib köm k ist di. Qarı vv lc çox n m-nüm el di ki, axı, onlar m ni tanıyırlar, bu d f harda görs l r tutub öldür rl r. Pad ah qarının ovcuna iki xı ma qızıl qoyub dedi:

– M n bilmir m, neyl yirs n el , qızımı tap g tir.

Qarı qızılı gör n kimi ba yib getdi. Qarı küpün için girib düz qalxdı göyün yeddinci qatına, gedib keç lin oldu u h r çatdı. Bir xarabalıxda küpünü gizl dib, bir sehir oxudu, özünü el di on be ya ına bakir bir qız. Düz g lib keç lin aynasının qaba nda oturdu. El bu hind keç lin arvadı aynadan qızı gördü, adam gönd rdi ki, gedin o qızı ça ırın görüm buralarda n axtarır. Gedib qız sif tin dü mü küp qarısını g tirdil r. Keç lin arvadı dedi:

– Ay q ng qız, buralarda n axtarırsan?

Qız dedi:

– Ay xanım, vallah, m n köçd n azıb qalmı am, ata-anamı axtardım, tapa bilm dim, indi gec l m y bir yer axtarıram, g lib çıxmı am bura.

Pad ah qızının buna yazı ı g ldi, rini himn n ba a saldı ki, n deyirs n, bunu yanımızda saxlayaxmı?

Keç l fik irl di ki, arvadım atası evind hüröyün böyümü adamdı, indi burda t kc qula ı batmı adam kimi qalıb, el bu qıznan gününü keçir r, darıxmaz, odu ki, ba ıynan razılıx verdi. Pad ah qızı dedi:

– Ay q ıng qız, m n d gündüzl r evd t k qalıb darıxıram, g l s n qal m nim yanımda, n vaxt atan-anan g l r, onda ged rs n.

Yax ı deyibl r, kor n ist r iki göz, biri yri, biri düz. Qız el bel i i Allahdan ist yirdi. Odu ki, özünü tülkülüy qoyub dedi:

– Xanım, s n ki, deyirs n qal, qalıram yanında.

B li, gec oldu, yatmax vaxtı g ldi, yer salıb h r si bir t r fd yatdılar.

Gec d n bir az keçmi keç l yenic yuxuda getmi di ki, h nir qız durub r-arvadın burnuna bihu darı iyl tdi, sonra üzüyü keç lin dilinin altınnan çıxardıb dedi:

– Üzük, bir göz qırpımında qıznan m ni bu imar tn n bir yerd , h zr t Süleyman e qin apar Hindistana.

Söz tamam olan kimi qarının m tl bi hazır oldu, qız gözün açanda gördü ki, Hindistanda atasının yanındadı. Bu t r fd n keç l d ayılıb gördü ki, n n siyn n yen qalıb öz köhn daxmalarında birc cırıq t lisin üstünd . Keç l boynunun süsünün bir yumruş vurdu ki, kül m nim ba ıma, bu t l y gin o qızdan keçdi, m n niy onu ev qoyurdum ki, bel d oldu. Keç l and içdi ki, vallah, g r m nim bir d yönüm dü s . Hindistana gets m, g r k pad ahnan qarıya bir turp kdir m ki, qıyamatacan yadlarınnan çıxmasın.

Bu i l r keç l yaman s r el mi di. N yeyirdi, n içirdi, acınan quruyub laf l ng y dönmü dü. Bir gün ax am vaxtı keç l n n sin dedi:

– N n , m ni riz -riz do rasalar da, burda duran deyil m, gedir m, ya m n ver n Allah, ya da pad aha.

N n si n q d r yalvar-yapı el di ki, o ul, bu vaxt hara gedirs n, qal, sabah get.

Keç l dedi:

– N n , h mizatım tutub, daha dura bilmir m, m n getdim.

N n si gördü ki, keç l dediyind n dönm y c k. Odu ki, dedi:

– O ul, get, yolun u ur olsun.

Keç l evd n çıxdı, az getdi, çox dayandı, çox getdi, az dayandı, da lar a dı, çaylar keçdi, g lib bir me y çıxdı. Keç l acmı dı, yem y bir ey axtarırdı . Gördü ki, me doludu cır meyv yn n. Bir az almadan-armuddan, gavalıdan d rib doldurdu xurcununa. Ür yi zilirdi, iki d n gavalı götürüb a zına atdı, el gavalını yeyib qurtaran kimi bir d gördü ki, t p sinin ortasınnan iki buynuz çıxdı. N q d r çalı dı ki, buynuzları qoparsın, gördü mümkün olmur. Qaldı m tt l ki, gör s n, bu niy bel oldu, a lına da g lm di ki, bunu eliy n gavalıdı. Bir azdan sonra xurcununnan bir armud çıxarıb yedi. Bu d f gördü ki, el bil düz-dünya h rlı ndi bunun ba ına, k ll -mayallax d ydi yer . O saat ba ı qaldı yerd , ayaxları göyd . Keç l tamam ça ba qaldı. N q d r el di, aya a qalxa bilm di. Ba a dü dü ki, bunu bu gün salan yediyi meyv l rdi. Yazıx keç l ba ı yerd , ayaxları göyd ll riyn n ölüm-zülüm bir xeli gedib me d n çıxdı, gördü a a ıda bir q ng örü var. Yendi örü , ist di bir az uzanıb dincini alsın, gördü yox, n uzanmaq, n dinc lm k heç biri mümkün deyil. Keç l lap t ng g ldi.

Öz-özün fikirl di ki, m ni bu gün salan gavalıynan armud oldu. Allaha t v kkül, qoy almadan da birini yeyim, ya m ni bir az da pis gün salsın, ya da öldürsün, canım qurtarsın. Bu fikirn n almadan birini yedi. Almanı yey nd n sonra n görs yax ıdı, bir d gördü ki, t z d n dönüb anadang lm oldu. N buynuz var, n bir ey. Ba ladı yen h mi ki kimi yerim y . Keç l ist di ki, xurcundakı meyv l ri bo altsın yer , bird n a lına g ldi ki, ay gidi, el yax ı oldu. Ged r m Hindistana, bunları birt h r fırlıdan-zadnan ver r m pad aha yey r, buynuz çıxardı t p si üst qalar. Keç l xurcunu çiyinin salıb soraxla a-soraxla a yol ba ladı Hindistana getm y . El bir az getmi di ki, gördü bir kahanın qaba ında bir b dheyb t div, ayaxları qalxıb göy , ba ı qalıb yerd . Div el q z bl nib, el q z bl nib, dırnaqlarıynan yeri kotan kimi e ir, n r sinn n da -da l rz y g lib sir. Keç l divi gör nd ist di qaçsın, div onu gördü, ça ırdı dedi:

– Ey b ni-insan, m nim limn n heç yana qaça bilm y c ks n, nahax ziyy t ç km , g l yanıma, m n neç ill rdi ki, bel t p si üst qalmı am, g r d rdim lac el y bils n, n ist s n onu ver c m, yox lac el y bilm s n, s ni bire tik y dürm k el yib yey c m.

Keç l ba a dü dü ki, div onun kimi armud yeyib bu gün dü üb. Odu ki, xurcununnan bir alma çıxardı verdi div , dedi:

– Bu almanı ye, yax ı olacaqsan.

Div almanı yey n kimi, qalxıb durdu ayaq üst , sevindiyyə n keç li ba ladı

duz kimi yalama a. Div dedi:

– Qarda , indi de görüm m nn n n ist yirs n?

Keç l dedi:

– S nn n heç n ist mir m, birc m ni aparıb qoyasan Hindistana.

Div o saat lini gözünün üstün qoyub dedi:

– M nim gözüm üst , min dalıma, özü d gözünü yum.

B li, keç l xurcununu çiyin salıb mindi divin dalına. Div bir lövh oxuyub t nur el di göy , uça-uça keç li aparıb qoydu Hindistana, sonra özü qayıdıb g ldi.

Keç l Hindistana çatmaxda olsun, siz kimn n x b r verim, pad ahdan.

Dem , pad aha soyux d yib, bir az kefsizmi . Keç l gördü ki, car ç kirl r ki, b s, pad ah azarlayıb, kimdi yax ı h kim, g lsin onu yax ı el sin, çoxlu x l t alsın. Keç l fürs ti fövta verm yib tez bir h kim paltarı tapıb geydi, xurcundakı meyv l rd n d bir az cibin doldurub getdi pad ahın yanına, hvalatı söyl di ki, b s m n s ni yax ı eliy bil r m.

Pad ah dedi:

– H kim, m nim ba ımda bu saat bir a rı var ki, bütün dünya gözüm qarannıx görünür. M ni yax ı el s n, n ist s n ver c m.

Keç l cibinn n bir armudnan bir gavalı çıxarıb verdi pad aha, dedi:

– Al bunların ikisini d bird n ye, sa alacaqsan.

Pad ah armudnan gavalını yey n kimi t p sinn n bir buynuz çıxartdı, özü d ayaxları qalxdı göy , ba ı endi yer , qaldı t p si üst . O saat hay-küy dü dü, keç li tutdular. Keç l dedi:

– Heç z hm t ç km yin, m n qaçb-eliy si deyil m.

V zir arif adamdı, gördü ki, pad ah k ll mayallax olannan sonra h kim lini belin qoyub k l kimi baxır, özü d su du adama ox ayır . Odu ki, dedi:

– Ay h kim, bu n i di, niy bel oldu?

Keç l dedi:

– Haqqı odur, bel pad aha bu da azdı.

Pad ah h kimi bel gör nd cin vurdu beynin ki, bu saat vurun bu m lunun boynunu. Keç l aqqıltıyan gülüb dedi:

– Ay pad ah, s n a ıllı adam olsaydın, m nim ölümüm f rman verm zdin. S nin d rmanını m nd n savayı, heç kim bilmir. M n olmayannan sonra heç kim s ni yax ı eliy bilm y c k, t p si üst qalıb s n d öl c ks n.

Pad ah gördü h kim düz deyir. Odur ki, onu dil tutub dedi:

– H kim, n ist yirs n verim, m ni yax ı el .

Keç l dedi:

– Üzüyü, xalçanı, papa ı, kis ni, düdüyü.

Pad ah o saat bildi ki, bu qızını aparın keç ldi. Pad ah keç l n q d r h d qorxu g ldis , bir ey çıxmadı. Axırda mr el di g tırib keç lin ist diyi eyl rin hamısını verdil r. Keç l eyl ri alannan sonra dedi:

– Pad ah, m n s ni bu d f yax ı eliy c m, amma sonra m n x yan t el s n, and olsun atamın rvahına, s n bir divan tutacam, ll zin ni zb rd n oxuyacaqsan.

Pad ah and-aman el y nn n sonra keç l çıxardıb ona bir alma verdi. Pad ahın gözü qorxmı du deyın yem k ist m di. Keç l dedi:

– Ye, qorxma, s nin d rmanın bu almadadı.

Pad ah almanı yey n kimi durub oturdu yerind , buynuzu da dü dü yer .

Hamı bu i m tt l qaldı.

Keç l xalçaynan üzüyü alandan sonra g ldi arvadının yanına, onu da xalçanın üstünd oturub dedi:

– Xalça, h zr t Süleyman e qin , bizi apar öz qızıl k rpicli evimiz .

Xalça göy qalxıb bunları g tirdi öz imar tl rin .

Keç l n n siyn n görüüb öpüdü. t n n pi iyi d doyuzdurub öz yanında saxladı. O gün n n itn n pi ik imar tinin dörd t r fini gözl yib h nd v r bir adam da buraxmırdılar.

Günn rin birind keç l arvadına dedi:

– Yax ı, s n m nn n h r n x b r alırdinsa, m n s n deyirdim, indi s n d m n de görüm s n ki, üzüyün sirrini bilirdin, qarı s ni o urlayıb aparannan sonra niy m ni axtarmırdın?

Qız dedi:

– Vallah, Allahdan gizlin deyil, s nn n n gizlin. M n baxıb görürdüm ki, s n qoçaq, m rd o lansan, amma ba ına baxanda adamın qol-qanadı sınıb yanına dü ürdü. S nin keç l olma ın m ni yaman m yus el yirdi. Odu ki, qalmı dım iki da ın arasında.

Bu söz keç li yaman b rk tutdu, bir xeyli fikr getdi, bird n yadına dü dü ki, ay gidi, m nim barma ımdaki üzük dünyada n ist s n onu verir, m n niy d rdim onnan lac ist mir m?

Keç l tez üzüyü barma ınnan çıxardı oturma xalçanın üstünd , dedi:

– Üzük, h zr t Süleyman e qin , m ni el yer apar ki, orda ba ımın d rmanı olsun.

Söz tamam olan kimi xalça qalxdı r , o q d r yol getdi, o q d r yol getdi ki, gedib dünyanın axırına çıxdı, orda bir me nin için endi. Keç l gördü yanında bir q ng bulax var ki, suyu dumduru göz ya ı kimi. Suyun içind ki da lar el göz l, el q ngdi ki, el bil l l-cavahıratdı. Hava çox istiydi, keç l d neç gün idi yol g lirdi deyın, toz-torpa ın içind ydi. Odu ki, paltarlarını soyunub özünü verdi bula ın suyuna, bir çala düz ldib doyunca çimdi. Sonra çıxıb qıraxda ba ladı suyunu d rm y , lini atdı ki, ba ını qurulasın, gördü y , ba ı teyz n tükdü. Özün inanmadı, bir d lini apardı saçına, gördü do rudan da ba ına tük g lib. yilib suda öz klin baxdı, gördü ni anadan öt ri ba ında bir tük tapılmayan keç lin ba ı tük n n doludu. Keç l sevindiyind n bilm di neyl sin. Oturdu xalçanın üstünd , düz g ldi evl rin .

Arvadı keç li gör nd az qaldı tanımasın. Keç l el q ng o lan olmu du ki, üzün baxan deyirdi bir d baxım. Bayax qızın m h bb ti bir idis , indi artıb oldu min. r-arvad yeyib-içib ke f ç kdil r, siz d yeyin, için, muradınıza çatın.

Göyd n üç alma dü dü, biri m nim, biri itn n pi iyin, biri d qulaq asanlann.

1.4.A İLLI QIZIN NA İLİ

Biri var idi, biri yox idi, bir pad ahla v zir var idi. Bir gün bunlar ovdan qayıdanda yolda bir qarıya rast g ldil r.

Pad ah atın ba ını saxlayıb dedi:

– Ay qarı, buralarda n g zirs n, i in-pe n n di?

Qarı dedi:

– M nim pe m ev tikm k, ev yıxmaqdır.

Pad ah dedi:

– S n n s n ki, ev tikib, ev yıxasan?

Qarı dedi:

– Ey pad ah, s n h l bilmirs n ki, arvad yıxmayan ev min il tikili qalar?

Pad ah qarının bu sözünd n narazı qaldı.

V zir dedi:

– Qibleyi-al m sa olsun, qarı düz deyir.

Pad ah razı olmadı ki, olmadı. Ev g l n kimi h r ikisi mübahis el dil r.

Pad ahın üç qızı var idi. O, evin g l n kimi qızlarını yanına ça ırıb dedi:

– Qızlarım, deyin görüm evi arvad tik r, ya ki i?

Böyük qız dedi:

– Evi, lb tt , ki i tik r.

Pad ah dedi:

– Sa ol, qızım, düz deyirs n.

Sonra pad ah üzünü ortancıl qızına tutub dedi:

– Qızım, s n n deyirs n?

Ortancıl qız dedi:

– Atayı-mehriban, arvad n dir ki, onun tikdiyi ev n ola?! lb tt , evi ki i tik r.

Pad ah bu d f kiçik qızından soru du :

– Qızım, b s s n n deyirs n?

Kiçik qız dedi:

– Ata, evi arvad tik r.

Bu söz pad ahı q z bl ndirdi. O, qızına dedi:

– ndi ki bel oldu, s ni evsiz-e iksiz adama ver r m, sonra gör k nec ev tik c ks n.

Pad ahın qızları burda qalsın, siz x b r ver k Fatı qarıdan.

h rin k narında qazma daxmada Fatı qarı adında bir qoca arvad olurdu. Bunun hm d adlı t nb l bir n v si vardı.

hm d o q d r aciz idi ki, yerind n t rp nm y d acizlik ç kirdi.

Pad ah h min qarını yanına ça ıtdırıb dedi:

– Qarı, m n kiçik qızımı s nin n v n verir m. Görür m kasıb adamsan, odurki, ged nd toysuz-na arasız onu da özünl apar.

Qarı dedi:

– Ey pad ah, s nin qızın hara, m nim n v m hara?! N v min ynind bir paltarı var ki, cındırından cin hürkür. Yem y bir tik çör yi yoxdur. O, ah qızını nec saxlaya bil r, g l s n bu fikrind n l ç k!

Pad ah dedi:

– Qarı, s nin i in yoxdur. Apar, qızı verdim n v n .

Qarının lacı k sildi, qızı yanına salıb g tirdi evl rin . hvalatı n v sin

söyl di. hm d bu i lap m tt l qalmı dı, bilmirdi n desin.

Qız ev g l nd n sonra gördü ki, hm d o q d r t nb ldi ki, heç yerind n t rp nm k ist mir, çör yini d yatdı ı yerd yeyir. Qız çox a illı idi. Ev g l n günd n ba ladı hm di dil tutma a. Birinci d f süfr ni evin yuxarı ba ında saldı. hm di ça ırdı ki, g l çör yini ye. hm d n q d r yalvardı ki, m nim payımı g tir yerimd yeyim, qız razı olmadı. hm d gördü ki, acından öl c k, lacı k sildi , sürün -sürün süfr nin qıra ına g ldi. Çör k yeyib qurtaran kimi yen gedib yerin girdi. Bel -bel qız h r gün süfr ni ba qa yerd salıb , hm di oraya ça ırdı. Bir neç günd n sonra hm d daha özü durub süfr nin qıra ına g lirdi. Qız gördü ki, hm d bir az qoçaqla ıb, ona gör bu d f süfr ni h y td , göy otların üstünd saldı. hm d çör yini yeyib qurtaran kimi yen gedib girdi yerin , ba ladı yatma a.

Aradan bir neç gün keç nd n sonra pad ah qızı hm di indi d küç y çıxartmaq fikrin dü dü. Qız öyr nmi di ki, hm d qoz-fındı ı xo layır. Odur ki, bazardan bir-iki girv nk qoz, fındıq aldı, onu evd n küç qapısının a zına kimi töküb dedi:

– hm d, daha b sdir evd xorhaxor yatdı n. Dur, heç olmasa bu fındıqları, qozları yı g tir yey k.

hm d sürün -sürün birt h r qozları, fındıqları yı a-yı a küç qapısından çıxdı, bir az o t r f-bu t r f baxıb, yen qayıtdı ev , girdi yerin . Qız gördü hm d küç y çıxma ı öyr ndi. Ba ladı n olur-olsun, g r k gedib i l y s n.

hm d dedi:

– M nim sen tim yoxdur, n i gör bil r m?

Qız dedi:

– S n çıx küç y s sl ki, ay i gördür n, ay i gördür n! Kim yaxınla ıb birsöz des , ucuzuna-bahasına baxma. Get, o s n i gördür c k.

Qız hm di birt h r küç y çıxartdı. hm d yolun ortasında dayanıb , hey deyirdi:

– Ay i gördür n! Ay i gördür n!

Bird n bir ki i g lib dedi:

- O ul, m nim bir ba ım var, g l onu bell , s n bir manat pul verim.
hm d ist di razı olmasın. Qızın sözü yadına dü dü, dinm z-söyl m z

ki inin yanına dü üb getdi. Ax ama kimi yer bell di, ax am bir manat alıb, g ldi.
Yolda gördü ki, bir pi ik satırlar, bir manatı verib, pi iyi aldı. hm d ev g l n kimi
pad ah qızı dedi:

- hm d n i gördün, n qazandın?
hm d dedi:

- Bir manat qazanmı dım, onu da verib bu pi iyi aldım.
Qız dedi:

– hm d, sabahdan s n g r k bir uzaq yer s f r çıxasan, gedib h r yeri
gör s n.

hm d dedi:

- M n s f r nec çıxa bil r m, pulum yox, atım yox, yolu tanımıram.
Qız dedi:

– Sabah ged rs n bazara, yolun k narında dayanıb gözl rs n. Gör c ks n
ki, d v karvanları gedir. Karvanba ıya dey rs n ki, m ni d özünüzl aparın, siz
köm k edim. O, razı olsa, onlara qo ulub ged rs n.

hm d bilirdi ki, qız dediyini ed c k. Ona gör dinm z-söyl m z razı oldu.
S h r açıldı, gedib yolun k narında gözl di, gördü ki, bir qatar d v g lir. hm d
karvanba ıya yaxınla ıb dedi:

- M ni d özünüzl apararsınız mı?
Karvanba ı dedi:

- El apararam! Bel adamı göyd axtarırdım, yerd lim dü dü.

Dem , karvanba ı karvanın qaba ında bel bir adam aparır, yolda bir s hralıq
var, oradan keç nd suları tamam qurtarır, h min bu s hrada bir su quyusu varmı ,
karvanba ı özü il götürdüyü adamı h min quyuya sallayıb oradan su çıxardardı.
Quyuya sallanan adam bir d geri qayıtmaz, qalıb orada öl rmi .

Karvanba ı hm di özü il götürüb yola dü dül r, az getdil r, çox dayandılar, çox getdil r, az dayandılar. G lib h min quru s hraya çatdılar . Suları tamam qurtarmı dı. Karvanba ı dedi:

– Bala, g l s ni sallayaq quyuya, bir az su çıxart.

hm din heç n d n x b ri yox idi dey razı oldu. Belin ip ba layıb salladılar quyuya. hm d quyunun dibin dü üb belind n k ndiri açdı. Gördü bura el yek yerdir ki, ucu-buca ı görünmür. Bir xeyli yol gedib axan bir çaya rast g ldi. Tuluqları doldurub hayladı ki, ç ksintl r. Bird n bir n rilti, gurultu qopdu ki, az qaldı ba rı çatlasın. Bir d gördü ki, bir b dheyb t div budur k sdi ba ının üstünü. hm d ist di qaça, gördü mümkün deyil, qaçma a yer yoxdur.

Div dedi:

– Ey b ni-ad m, görür m qaçmaq ist yirs n. Onu bil ki, limd n heç yer qaçabilm zs n. Bura qu g ls , qanad salar , qatır g ls , dırnaq salar. S n n cür tl g lib bu m kana çıxıbsan? ndi bil, agah ol, s nd n bir söz x b r alaca am, g r düzünü dedin, canın qurtardı, dey bilm s n, s ni tik -tik ed c y m.

Div onu yanına salıb apardı öz sarayına.

hm d gördü ki, bura el göz l q sdir ki, adam baxanda heyran qalır. Q sr n q sr, h r yeri z r-ziba. Otaqlar qa -da , l l-cavahiratla dolu, bir cah-c lal var ki, baxanda adamın a zı açıla qalır. Div ota dan-ota a keçib otuz doqquz qapı açdı, qırxıncı otaqda qızıl m cm yinin içind bir qurba a gördü. Div qurba anın yanında dayanıb dedi:

– Ey b ni-ad m, indi de görüm, dünyada n göz l n dir?

hm d dedi:

– Dünyada n göz l ey könül sev ndir.

Bu söz divin çox xo una g ldi, çünki özü h min qurba anı sevirdi.

Div hm di öldürm k fikrind n l ç kdi, özün d bir nar il bir qoz

ba ı layıb azad el di. hm d divd n ayrılıb g ldi quyunun dibin , n q d r s sl di, harayına çatan olmadı. Çünki kavran çoxdan getmi di. hm d g l nd bazardan aldı ı pi iyi d özü il g tirmi di. El ki kavran yola dü dü , pi ik quyunun ba ından

İç km di. Barmı quyuya salıb hey miyoldadı. Pi ik gec s h r kimi quyunun ba nda miyoldadı.

S h r tezd n ayrı bir karvan g lib quyunun yanından keç nd gördül r ki, bir pi ik quyunun ba nda bir miyo-miyo salıb ki, adamın yazı ı g lir. Karvanba ı öz özün dedi: “Burda n c bir sirr var.” Quyuya yaxınla dı. Gördü s s g lir.

– Ey yoldan keç nl r, m ni quyudan çıxardın!

Karvanba ı yolda larını ça ırdı, k ndir sallayıb hm di quyudan çıxartdılar.

hm d ba ına g l n hvalatı danı ıb, bunlarla yola dü dü. G lib qayı baldırların torpa ına çatdılar. Karvançılar i l rini yerb yer el yib bir evd qonaq qaldılar. Ax am oldu, süfr salındı, ortalı a yem k getiril nd , ev sahibi arvadlı-u aqlı h r si lin bir toxmaq alıb qonaqların ba ının üstünd dayandılar. Qonaqlar bu i me tt l qalmı dılar. El bilirdil r, ev sahibl ri bunları öldürm k ist yirl r. Karvanba ı dedi:

– Ay qarda lar, bizi öldürm k fikriniz varsa, el çör k yem mi d n öldürün, canımız qurtarsın. Daha bu n ad tdir, vv lc çör k verib, sonra öldürürsünüz?

Ev sahibi dedi:

– Biz sizi öldürm k fikrind deyilik. Qoyun ortalı a çör k g lsin, onda gör rsiniz ki, n yi gözl yirik.

B li, ortalı a çör k g ldi, o saat h r t r fd n o q d r sıçan, siçovul töküldü ki, qablarda di ç km y bir sümük d qalmadı. li toxmaqlılar dem bu sıçanları gözl yirmi l r. Bunlar ba ladılar toxmaqla sıçanları vurma a, c misi be -on sıçan öldür bildil r: qalanları tamam xör kl ri yeyib yuvalarına qaçdılar. Qonaqlar bu hvalata mat qalmı dılar. hm d ev sahibin yana ıb dedi:

– Qarda , sizd bir-iki pi ik olmazmı ki, g tirib ev buraxasınız, bu sıçanların kökünü k s ?

Ev sahibi dedi:

– Pi ik n olan eydi? Bizim yerl rd pi ik tapılmaz.

hm d gördü buralarda pi ik olmur, gedib öz pi iyini g tirdi. T z d n xör k

g tirdil r. hm d pi iyi ev buraxdı. Siçanlar çıxan kimi pi ik bunu burda, onu orda bo up hamısını öldürdü. Ev sahibi bu i heyran qaldı. Odur ki, hm dl sövd l ib pi iyi çoxlu qızıla d yi dil r. hm d qızilları , divin ba ı ladı ı narı, qozu bir adama verib evl rin gönd rdi, özü karvanba ı il h rb h r, k ndb k nd g zib alver el di. Bunlar burada qalsınlar, gör k hm din avradı nec oldu?

Qız hm din gönd rdiyi qızilları alan kimi bazardan b nna-f hl ça ırıb yeddım rt b li bir imar t tikdirdi. Bu el bir imar t oldu ki, pad ahın sarayı onun yanında tövl y ox ayırdı. Qız, hm dın gönd rdiyi narı k sib yem k ist di, gördü narın içi l l-cavahiratla doludur. Bu cavahıratı xırdalayıb evin içini tamam z r zibayla doldurdu.

Aradan bir xeyli müdd t keçdi, hm d s f rd n qayıdıb g ldi. Evl rinin yerind yeddım rt b li imar t görüb evl rini tanımadı. Qapıdakı göz tçid n evl rinin yerini x b r aldı. Göz tçi dedi:

– S n dediyin ev el bu imar tin özüdür.
hm d el bildi ki, göz tçi onu el salır. Odur ki, dedi:

– Ay qarda , niy m ni aldadırsan?
Bu vaxt s s hm dın n n si çıxıb onu ça ırdı. Dedi:

– Ay bala, yoxsa evimizi tanımırsan? S n g d nd n sonra arvadın tikdirib.
hm d ev girib cah-c lalı görüb heyran qaldı. Arvadı evi nec tikdirdiyini

hm d söyl di. Sonra hm din gönd rdiyi qozu sındırdı, içind n bir d st pad ahyana ip k paltar çıxdı, h min paltarı rin geyindirib dedi:

– hm d, indi hazırlıq görüb, atamı qonaq ça ıracaqsan, o s nd n n x b r alsa, düzünü dey rs n.

B li, s h r açıldı, qız atasını bütün yaxın adamları il birlikd qonaq ça ırdı.

Pad ah qızının evin gir nd gördü ki, burada bir cah-c lal var ki, heç onun x zin sind d bel eyl r yoxdur. Qız atasını hörm tl q bul ed nd n sonra ortalı a xör k g tirildi. Süfr y dünyanın bütün naz-nem tl ri düzölmü dü. L zz tli xör kl rd n yeyib, doyandan sonra pad ah hm dd n soru du:

– O ul, bu cah-c lalı kim düz ldib, bu imar ti kim tikdirib?

hm d bütün hvalatı ba dan-aya a kimi pad aha söyl yib dedi:

– Pad ah sa olsun, bu d m-d sğahın hamısını qızın düz ldib, evi d o tikdirib, m ni d a gün o çıxardı.

Qız bu sözl ri e id n kimi üzünü atasına tutub dedi:

– Ata, indi gördün ki, evi arvad tik r?

Pad ah qızın do ru dediyini görüb ba mı a a ı saldı, dedi:

– Qızım, s n haqlı imi s n.

Pad ah t z d n qızına yeddi gün, yeddi gec toy el di.

1.5.V FALİAT

Keçmi zamanlarda bir pad ah var idi. Bu pad ahın üç o lu var idi. Çarx h rl ndi, c l onu bo azladı. Pad ah can ver n zaman o lanlarını ba ma c m el yib dedi:

– O lanlarım, m nim siz üç v siyy tim var. Bu v siyy tl r m l etm s niz ba mız çox b lalar ç k c k. V siyy timin biri budu: “ ikara ged nd üçünüz d bir yerd gedin. kinci v siyy tim, ayrı-ayrı s f r getm yin. Üçüncü v siyy tim, a ac dibind , divar dibind v me arasında olan ç m nd yatmayın.”

Pad ah sözünü tamam el yib, canını o lanlarına tap ırdı. O lanlar atalarını k fn d fn el dil r. Qırx gün qırx gec el ad ti il ona yas saxladılar. Gözl rinin ya ı quruyandan sonra böyük qarda dedi:

– G lin ikara çıxaq, q mimiz bir az da ılsın.

H r üçü niz , ox, k m nd, mud götürüb atlara süvar oldular, biz n habiz n, ova çıxdılar. Ax ama kimi ovlayıb, qu ladılar. Ax am me arasında bir ç m nliy çıxdılar.

Böyük qarda dedi:

– Bu gec burada qalaq.

Kiçik qarda M lik M h mm d dedi:

– Yox, ged k. Atamız v siyy t el y ib ki, me arasında ç m nlikd qalmayın.

Onun sözüne fikir verm dil r, atlardan a ırılıb ç m nlikd qalası oldular.

Qarda lar yatan zaman M lik M h mm d öz-özün dedi: “Atam nahaq yer v siyy t el m yib. M n yatmayıb bu gec qarovul ç k c y m. Görüm burda n var, n hadis olacaq.”

O lan o gec yatmayıb qarovul ç kdi. Gec d n xeyli keçmi di. Bir d gördü, budu bir div g lir, buynuzlannın h r biri bir çinar. M lik M h mm d gözl di. Div lap yaxına g l nd onun t p sin el bir qılnc vurdu ki, beyni xa xa kimi yer töküldü.

B li, sabah açıldı, qarda lar bir q d r d yol getdil r. Bir yerd qaranlıq dü dü. Qarda lar ha yatma a yer axtardılar, münasib yer tapmadılar ki, tapmadılar. Bir divar dibind dayandılar. Böyük qarda dedi:

– Bura daldadı, burda qalaq.

M lik M h mm d dedi:

– Atamız v siyy t el yib ki, divar dibind qalmayın.

Böyük qarda dedi:

– H r v siyy t inanmazlar. Divar dibind biz n olacaq.

Kiçik qarda ın sözün baxmadılar, orada qalası oldular. Qarda lar yıxılıb

yatdılar. T ke M lik M h mm d oyaq qaldı. M lik M h mm d yen fikirl di: “Atam nahaq yer v siyy t el m yib. Y gin burda i var. Yatmayım, görüm n olacaq.” M lik M h mm d yatmayıb ke ik ç kdi. Gec nin bir al mind bir d gördü, budu bir div yeddi d yirman da ımı bir yek a acın ba ına keçirib, onlara t r f g lir. M lik M h mm d gizl ndi. O, divarın dibind n keçm k ist y nd onun ba ına bir qılnc vurub öldürdü. Bundan da salamat qurtardılar. S h ri el yib, yola dü dü l r. Üçüncü gün bir me y çatdılar. Me d qaranlıq dü dü, bir yana çıxa bilm dil r.

Böyük qarda dedi:

– Burda qalaq.

Kiçik qarda dedi:

Atamız v siyy t el yib ki, me arasında qalmayın.

Böyük qarda dedi:

– ki yerd qaldıq, biz heç bir zad olmadı, burda da olmayacaq. Yıxılın yatın.

Qarda lar yıxılıb yatdılar, amma M lik M h mm d barma ını yarıb için duz doldurdu, yatmayıb qarovul ç kdi. Gördü, budu bir n h ng div g lir, ömründ bel eyb c r div görm yib. M lik M h mm d özün ür k-dir k verib dayandı. Div M lik M h mm d çatmamı dedi:

– Ey M lik M h mm d, hardasansa çıx. Menim iki qarda ımı öldürüb ür yim da ç kmis n. S ni tik -tik el m s m anamın südü m n haram olsun. M lik M h mm d gizlind n çıxıb dedi:

– Ey m lun div, lind n g l ni ikin qaba ç k. Bu meydan, bu eytan. Div muda l atmaq ist y nd , M lik M h mm d fürs ti ld n verm di, c ld qılınıcı ç kdi, onun ba ına el çırpdı ki, qılınıc iki qarı onun ba ına i l di, div a ır yaralandı. li bo aldı, qaça-qaça M lik M h mm d dedi:

– Ey M lik M h mm d, bil, agah ol, filan da da bir quyu var. O quyuda çoxlu l l-cavahirat var. Get götür, halalın olsun.

S h r açıldı, qula ınız ad x b rl r e itsin. M lik M h mm d divl ri öldürdüyünü qarda larına söyl yib dedi:

– Divin üçüncü qarda ımı da yaraladım. O dedi, filan da da bir quyu var. O quyuda çoxlu l l-cavahirat var.

ndi g lin o da a ged k, do ru olar, l l -cavahiratı apararıq. Olmaz, qayıdıb evimiz ged rik.

Qarda lar atalarına r hm t oxudular. Bir-birin qo ulub düz da a getdil r. G zib-dolanıb quyunu tapdılar. Quyuya kim dü sün, kim dü sün. M lik M h mm d dedi:

– M ni sallayın.

M lik M h mm di quyuya salladılar . O, quyuya dü üb gördü bu quyuda o q d r l l-cavahir, almaz v ba qa yatır var ki, d r -t p l rd , çingillarin sayı var, onların sayı yoxdu. Bu l l-cavahiri, almazı v ba qa yatırı ipl bayıra ç kdirdi. Quyunun dibini g z nd gördü, burada üç naz nin s n mi saçından asıblar. M lik M h mm d qızları açıb yer qoydu. Xırda qızla hdü-peyman eyl y nd n sonra onu da ipl k nara ç kdirdi. Quyunun dibind t k özü qaldı. Qarda lar bir-birin dedil r:

– M lik M h mm d k nara çıxsa, bütün bu var-dövl t , l l-cavahir sahib duracaq. Yax ısı budu ki, onu quyuda qoyaq, ölüb ba ımızdan r dd olsun, var dövl t d özümüz sahib olaq. Bel d el dil r, M lik M h mm di quyuda qoyub yuxarı ç km dil r. Qırx d v g tirdil r. Yatırı d v l r çatdılar , qızları da götürüb saraylarına getdil r. M lik M h mm d bildi ki, qarda ları onu quyunun dibind qoyub gedibl r. O ba ladı quyunun dibi il getm y . Qırx gün, qırx gec yol getdi, axırda bir h r g lib çıxdı. G z -g z bir tacirin dükanının qaba ına g ldi. Tacir dedi:

– M ni nök r saxlarsanmı?

Tacir dedi:

– lind n n i g lir?

M lik M h mm d dedi:

– Meht rlik.

Tacirin bir yax ı atı var idi, amma meht ri yox idi. O el çoxdan meht r axtarırdı. Çox ad oldu. M lik M h mm d tacirin atına çox yax ı baxırdı. Vaxtlı vaxtında yem yini, arpasını verirdi, tumarlayırdı, suya aparırdı. Bir gün atı suya aparanda tacirin arvadı ona diqq tli baxdı. Gördü, do rudan da, eyibsiz o landır. Bir könlü d n min könlü ona a iq oldu. ç ri bazarına od dü dü . Tüstüsü gedib ür yin doldu. Onun d rdind n n gündüz s bri, n gec q ran var idi. Bir neç gün bel g lib keçdi. Bir gün M lik M h mm di yanına ça ırıb dedi:

– O lan, s nd n ötrü ölür m, g r k m nn n ba bir el y s n.

M lik M h mm d razı olmurdu. Axırda tacirin arvadının acı ı tutdu. Öz

özün dedi: “Yax ı, M lik M h mm d, s nn n m nimki qalsın. S n dünyada ya asan öyün rs n.” Arvad axtarıb bir küp qarısı tapdı.

Qarının ovcuna bir ç ng qızıl basıb dedi:

– Qarı n n , imanına qurban olum, bizim bu nö k ri öldür.

Qarı dedi:

– Qarı n n n, qadanı alsın, öldürm k asandı . Onu el yer gönd rm k lazımdır, h r tik si bir qu un a zında getsin.

Tacirin arvadı dedi:

– Qarı n n , m n onu hara gönd rim ki, gözümün qaba ından r dd olub getsin, ölüb qurda-qu a yem olsun.

Qarı dedi:

– rin dey rs n, el bir otaq tikdir r ki, divarları min bir r ng çalar. çin gir nd el bil rs n, c nn t girmis n. M lik M h mm di gönd r r, ustasını tapma a. Tapa bilm y c k, ölüb qurd-qu a yem olacaq.

Tacirin arvadı qarıya bir ç ng d qızıl verib yola saldı, rinin yanına g lib dedi:

– A ki i, g rek el bir otaq tikdir s n ki, divarları min bir r ng çala, için gir nd el bil s n, c nn t gir rs n. Bel otaq tikdirm s n s nd oturmayaca am.

Tacir arvadından b rk qorxurdu. vv ld n civolu vermi di lin . Arvadına dedi:

– Ay arvad, m n el ustanı hardan tapım ki, s n dey n ota ı tiksın. El söz danı ki, a ıl k s n olsun.

Arvad dedi:

– Uzun danı ma. Ustanın yerini M lik M h mm d bilir, gönd r rs n g tir r.

Tacir M lik M h mm di yanına ça ırıb dedi:

– M lik M h mm d, el bir ev tikdirm k ist yir m ki, divarları min bir r ng çalsın. çin gir n el bilsin c nn t girir. Deyirl r, bunun ustasını ancaq s n tapıb g tir bil rs n. G r k gedib tapasan.

M lik M h mm d barma ını di l di, bildi ki, bunun ar acı arvaddan keçib, dedi:

– Tacir a a, insafsızlıq el m . M n g rib adamam. S n dediyin ustanı hardan tapa bil r m. kincisin qalan yerd , el bir evi tik n olmaz.

Tacir dedi:

– Uzun danı ma, get tap g tir. Yoxsa s ni tik -tik do raram.

M lik M h mm d bir söz dem di. Bikef, m lul atını yanına g ldi. Kefi p j mürd oldu undan atına yem, arpa verm k yadından çıxdı. Axurun böyründ onu yuxu tutdu. At onu bu hal td görüb insan kimi dil açıb dedi:

– Ey M lik M h mm d, bu gün m n niy yem vermirs n? M n s nd bu sif ti heç görm mi dim.

M lik M h mm d yuxudan aylan kimi yerind n dik sıçrayıb dedi:

– Ey at, m ni ba ı la, fikrim da ınıq oldu undan yem yadımdan çıxıb. Yem g tirib atn qaba ına tökdü. At dilini d yem vurmayıb dedi:

– Ey M lik M h mm d, indi de görüm niy kefsizs n? Niy fikrin da ınıqdı?

M lik M h mm d dedi:

– Bir az x st l nmi m. Ayrı i yoxdu.

At dedi:

– Ey M lik M h mm d, kefsizliyinin s b bini m n dem s n, and olsun anamın südün , yem dilimi d vurmayaca am. Özüm d ba götürüb ged c y m.

M lik M h mm d dedi:

– Ey at, ür yini xarab el m k ist mirdim. Tacir m n deyir ki, g r k el bir usta tapasan, m n bir ev tiksin, divarları h r r ng çalsın, için gir n el bilsin c nn t girib.

At dedi:

– Ey M lik M h mm d, onun çar sini m n s n dey r m, gedib el usta

g tir rs n. Heç q m yem . S n tacir dey rs n ki, atı ver minim, gedim ustanı tapım g tirim.

M lik M h mm d tacirin yanına gedib dedi:

– Usta uzaq yerd di, atı ver minim, gedim g tirim.

Tacir dedi:

– Verdim, min get.

M lik M h mm d düz atın yanına g ldi. At onu gör n kimi dedi:

– N oldu?

M lik M h mm d dedi:

– Verdi.

At dedi:

– Yolçu yolda g r k.

M lik M h mm d atı bayıra ç kib süvar oldu. At yel dönüb, onu bir xaraba q birsanlı a çıxartdı, yeddi q bir keçdi, s kkizinci q bird dayamb dedi:

– M lik M h mm d, bu q br bir qamçı vur.

M lik M h mm d, q br bir qamçı vurdu. O saat q bir nim q oldu. At onu

öyr tdi. M lik M h mm d atın öyr tdiyi kimi dedi:

– M lik Cüm üd, M lik M h mm d deyir ki, hacatlarını götürüb g lsin, bizim evi tiksin.

Q bird n s s g ldi:

– Hacatlarım iç rid di, g l götür ged k.

At bunu e id nd dedi:

– M lik M h mm d, qorxma, q br gir. Qaba ına iki örtülü xalça, iki d açıq xalça çıxacaq. Örtülü xalçaları aç, açıq xalçaları ört. Qaba ına iki qapı çıxacaq, biri örtülü, biri açıq. Örtülü qapını açarsan, açıq qapını ört rs n. Qaba ına bir at v bir it çıxacaq. Atın qaba ında sümük, itin qaba ında ot olacaq. Otu götürüb atın qaba ına, sümüyü götürüb itin qaba ına qoyarsan. Sonra bir qarıya rast g l c ks n. Qarını gör nd dey rs n:

– Qarı n n , o lun deyir ki, hacatları versin. Qarı di l rini itil y c k s ni yesin. Onun yanında bir dolu xurcun gör c ks n. Hacatlar o xurcundadı. S n c ld xurcunu götürüb qaçarsan. S ni heç k s tutmayacaq, qorxma.

M lik M h mm d atı k narda qoyub q br girdi. Q brin içi il bir q d r getdikd n sonra qaba ına iki örtülü xalça, iki d açiq xalça çıxdı. Örtülü xalçaları açdı, açiq xalçaları örtüdü. Bir az da ged nd n sonra qaba ına bir örtülü qapı, bir açiq qapı çıxdı, örtülü qapını açdı, açiq qapını örtüdü. Sonra qaba ına bir at, bir it çıxdı. Atın qaba ında sümük, itin qaba ında ot var idi. Sümüyü götürüb itin qaba ına, otu da götürüb atın qaba ına qoydu. Axırda gedib bir qarıya ürcah oldu, dedi:

– Qarı n n , o lun deyir hacatları versin.

Qarı onu gör nd çox sevindi, di l rini itil di onu yesin. M lik M h mm d onun gözünd n o urlanıb hacat olan xurcunu götürüb qaçdı. Qarı onu gör nd qı qırdı:

– At, tut.

At dedi:

– Niy tutum? S n m nim qaba ıma sümük qoymu dun. O, sümüyü götürüb itin qaba ına, otu da götürüb m nim qaba ıma qoydu. Bu m n yax ılıq eyl yib, yamanlıq ki el m yib.

Qarı dedi:

– t, tut.

t dedi:

– Özünü el salmısan, yoxsa m ni? Bu m n yax ılıqdan ba qa n el yib ki, tutam. M nim qaba ıma ot qoymu dun. Bu otu götürüb atın qaba ına qoydu, sümüyü d m nim qaba ıma. ndi xırda-xırda yeyib ona dua el yir m. Qarı dedi:

– Örtülü qapı tut.

Örtülü qapı dedi:

– Niy tutum? M n ki yamanlıq el m yib. N vaxt idi örtülü qalmı dım, bu açdı.

Qarı dedi:

– Açıq qapı, tut.

Açıq qapı dedi:

– Niy tutum? O ki m n yax ılıq el yib. Bacarsam v zini çıxaram. N vaxtidi açıq qalmı dım. O m ni örtüdü, dinc ldim.

Qarı dedi:

– Açıq xalça, tut.

Açıq xalça dedi:

– Ay imansız küp qarısı, niy tuturam? N vaxt idi, açıq qalmı dım, canıma toz dolurdu. S nin aya ının altında canım çıxırdı. Bu qatladı, dinc ldim.

Qarı dedi:

– Örtülü xalça, tut.

Örtülü xalça dedi:

– Niy tutum? N vaxt idi, örtülü qalmı dım. Güv -zad dara ıb canımı didirdi. Bu açdı, dinc ldim.

Heç biri M lik M h mm di tutmadı. O, q bird n düz k nara çıxdı. Hacat olan xurcunu atın qaba ına qoydu. At dedi:

– ndi M lik Cüm üd x b r ver ki, hacatları g tirdim. M lik M h mm d q br dedi:

– Ay M lik Cüm üd, hacatları g tirdim.

Q bird n s s g ldi:

– Ged k!

At dedi:

– M lik M h mm d, q bird olan sümükl ri k nara çıxart, yerb yer qura dır.

M lik M h mm d q bird olan sümükl ri k nara çıxartdı, yerb yer qura dırdı.

At dedi:

– M lik M h mm d, bir balaca m ni gözl . M n gedim dirilik suyu g tirim, ona can verim.

At yel dönüb yox oldu. Aradan yarım saat keçm mi geri qayıtdı. At a zı su il dolu g lmi di. O, suyu M lik Cüm üdün a zına tökdü. M lik Cüm üd asqırıb aya a qalxdı, dedi:

– Xo g lmisiniz, ged k!

M lik M h mm dl M lik Cüm üd t rke ata mindil r. At onları tacirin qapısına g tirdi. M lik M h mm d atı tövl d ba ladı, rahatlayıb M lik Cüm üdl tacirin yanına getdi, dedi:

– Ustanı g tirmi m.

Tacir dedi:

– Evi tikdir. Ancaq dediyim kimi olsun.

M lik Cüm üd dedi:

– M n evin divarlarını tikib ged c y m. Üstünü özünüz dö y rsiniz.

Tacir dedi:

– Yax ı, divarlarını s n düz lt. Üstü asandı.

M lik Cüm üd i ba ladı. Bir ay iç risind el bir ev tikdi, min bir r ng verirdi. çin gir n el bilirdi c nn t girir. Tacirin a zı lap açıq qalmı dı.

B li, M lik Cüm üd i ini qurtardı, haqqını alıb getdi. Evin üstü açıq idi. Tacir n q d r a ac g tirdis ev çatmadı. Bütün dünyaya x b r verdi. Bu ev uzunluqda a ac tapılmadı ki, tapılmadı. O biri t r fd n tacirin arvadı yen d M lik M h mm dd n l ç kmirdi. Arvad qarını ça ırıb dedi:

– Qarı n n , M lik M h mm d gedib usta g tirdi. S n dediyind n d yax ı evtikdirdi. Axı m nim ba rım çatladı. N t h r ed k ki, o ölüb r dd olsun, m nim gözüm onu görm sin.

Qarı dedi:

– Ay ba ı küllü, evinizin üstün a ac tapmırsınız. Ona deyin, tikdirdiyin

kimi, a ac da tapmalısan. Hardan tapacaq? Gedib g z c k, me l rd canavarlara yem olacaq. S nin d gözün onu görm y c k.

Tacir arvadı qarıya bir ç ng qızıl verib yola saldıqdan sonra rini ça ırıb dedi:

– A ba ı batmı ki i, a ac axtarırsan, tapmırsan. Evi tikdir n a acı da tapa bil r. M lik M h mm di gönd r, gedib tapsın.

Tacir, arvadının sözünü b y ndi. O saat M lik M h mm di yanına ça ırıb dedi:

– Ger k evin üstün a ac tapasan.

M lik M h mm d dedi:

– Ay insafsız, s n bütün dünyanı g zmiş n, tapmamısan. B s m n hardan tapım?

Tacir dedi:

– Uzun danı ma, s n yeddi gün möhl t verir m.

M lik M h mm d bikef atın yanına g ldi. At onu q mli görüb dedi:

– Ay v falı dostum, niy bikefs n? Tacir yen s ni hara gönd rm k ist yir?

M lik M h mm d dedi:

– B s, m n deyir ki, evin üstün çatan a ac tapmalısan. M n el a acı haradan tapım?

At dedi:

– Q m yem , taparıq. Qırx çubuq götür, m ni min. M n göy qalxaca am. H rd n çubu un biri il m ni vurub, çubu u yer burax.

M lik M h mm d qırx çubuq götürüb ata mindi. At o saat göy qalxdı. M lik M h mm d h r d f çubuqların biri il atı vurub çubu u yer atdı. Çubuq dönüb uzun tir oldu. Bel -bel çubuqların hamısını ata vurub yer atdı. Çubuqların hamısı dönüb tir oldu. At a a ı endi, M lik M h mm d dedi:

– Get tacir x b r ver, tirl ri aparsınlar.

M lik M h mm d gedib tacir x b r verdi. Tacir tirl ri g tirtidi. Evin üstünü örtürdü.

Tacirin arvadı yen M lik M h mm dd n l ç km di. M lik M h mm d onun gözün görün nd el bil ür yin ox d yirdi. Onu öldürm k üçün f ndi-fel keçdi. At bunu M lik M h mm d x b r verdi. M lik M h mm d dedi:

– B s m n n el yim?

At dedi:

– S n tacird n icaz al, çıx get. Tacir s n dey c k ki, s n m n çox yax ılıq el mis n, m nd n n ist yirs n? Onda dey rs n, s nd n bir at ist yir m. Ver r, m n s ni bu qaranlıq dünyadan i ıqlı dünyaya çıxardaram.

M lik M h mm d tacirin yanına g lib dedi:

– M n çoxdandır ki, s nin yanında meht rlik el yir m. indi ata-anamın yanına getm k ist yir m. izin verin gedim.

Tacir dedi:

– Ay M lik M h mm d, s n m n çox yax ılıq el mis n. M nd n n ist yirs n?

M lik M h mm d dedi:

– S nd n heç zad ist mir m. Birc atını m n ba ı la . Aya ımı yerd n qaldırsın.

Tacir dedi:

– Atı s n verdim, min get. Allah amanatında olasan.

M lik M h mm d tacirl salamatla dı, atın yanına g lib dedi:

– B s, tacir s ni m n ba ı ladı.

At dedi:

– M lik M h mm d, o evi tik n, q bir adamı M lik Cüm üd qayırdı m q f si d lin al, belim min, bu qaranlıq dünyadan i ıqlı dünyaya çıxaq.

M lik M h mm d dedi:

– Q f ssiz çıxıb bilm rikmi?

At dedi:

– O q f s s nin lınd olmasa, s ni vurub yer salarlar. Q f s ki lınd di, heçk s biz s mt g lm z.

M lik M h mm d ata minib q f si lin aldı. At qanad açıb havaya qalxdı. Yetmi bir gün yol gedib, i ıqlı dünyaya çıxdı. ıqlı dünyada atı sürhasür bir d yirmanın qaba ına g ldil r. Baxdılar ki, eytan papa ını yri qoyub burada dayanıb. eytanın lınd bir tutuqu u var idi. eytan M lik M h mm di gör n kimi sevinib dedi:

– Ey, lınd olan q f si m n ver, bu qu u için qoyaca am .

M lik M h mm d dedi:

– Niy verir m, m g r d liy m? Yax ı adamsansa, s n qu u m n ver, qoyum q f sin için .

eytan dedi:

– Onda qoymayaca am ged s n. G r k q f si m n ver s n.

At onların rini k sm k üçün dedi:

– Dava-dala el m yin. H r niz üç d f ba qa dona dü ün . g r M lik M h mm d s ni tapa bilm s q f si versin s n , s n M lik M h mm di tapa bilm s n tutuqu unu ver rs n ona.

eytan bu rt razı oldu. vv l- vv l M lik M h mm d gözl rini yumdu.

eytan çöp olub tutuqu unun qanadının arasına girdi. M lik M h mm d gözl rini açdı. O t r f-bu t r f baxanda, at ona dedi:

– M lik M h mm d, gözl ha, bird n qu qanadlanıb qaçar.

M lik M h mm d o saat ba a dü dü ki, eytan qu un qanadının altında

gizl nib, dedi:

– Ay keç papaq eytan, tutuqu unun qanadının altından k nara çıx.

eytan k nara çıxıb dedi:

- Yax ı, birincini tapdın. ndi ikincisini tap görüm.

M lik M h mm d gözl rini yumdu, eytan d n olub tutuqu onun qaba ına töküldü. M lik M h mm d gözl rini açanda at dedi:

- M lik M h mm d, tez ol, tap, tutunun d n yem k vaxtıdı, acdı.

M lik M h mm d o saat ba a dü dü ki, eytan d n olub, tutuqu onun qaba ına tökülüb, dedi:

- Ay eytan, tutuqu onun qaba ından qalx. Bird n el bil r d ns n, s ni yey r.

eytan dedi:

- Yax ı, bunu da tapdın. ndi üçüncüsünü tap.

M lik M h mm d gözl rini yumdu.

eytan bir tük olub qu un tükün qarı dı. M lik M h mm d gözl rini açanda at dedi:

- M lik M h mm d, qoça ım, tükü qutuya sahib olacaqsan, tez tap.

M lik M h mm d bildi ki, eytan tük olub qu un tükün qarı ıb, dedi:

- eytan qarda , gözl rin tük dolar. Tutuqu onun tük l rinin içind n k nara çıx.

Növb eytana çatdı. eytan gözl rini yumdu. M lik M h mm d hiyl y keçdi, ba ladı atılıb-dü m y . Tutuqu onun fikri buna c lb olundu, ba ladı gülm y . Onun ba ı gülm y qarı anda M lik M h mm d onun gözl rind n o urlandı, bir nal olub atın aya ına vuruldu. eytan gözl rini açıb qu un üzün baxdı ki, M lik M h mm din yerini ona bildirsin. Qu ba ını buladı. eytan o yana-bu yana baxıb dedi:

- M lik M h mm d, s ni tapa bilm dim, hardasan, çıx.

M lik M h mm d atn aya ının altından k nara çıxdı. Yen eytan gözl rini yumdu. Bu d f M lik M h mm d ba ladı meymun kimi mayallaq a ma a . Tutuqu u gülm y ba layanda M lik M h mm d onun gözl rind n o urlanıb bir tük oldu, atının belin yapı dı. Onu qu görm di. eytan gözl rini açıb qu a baxdı ki, M lik M h mm din yerini öyr nsin. Qu ba ını buladı. eytan b rkd n dedi:

– M lik M h mm d, s ni tapa bilm dim, hardasan, çıx.

M lik M h mm d atn belind n yer dü dü. eytan yen gözl rini yumdu.

Bu d f M lik M h mm d a ız-gözünü ydi, gülm li oyun çıxartdı. Qu b rk gülüb qarnını qucaqlayanda M lik M h mm d onun gözl rind n o urlanıb , bir tel oldu, atın qaba ına dü dü, qu onu görm di. eytan gözl rini açıb qu un üzün baxdı. Qu ba ını buladı. eytan ba ını qa ıyıb dedi:

– M lik M h mm d, qoça ım, hardasan , çıx, tutuqu unu s n verdim. M n sözümün üstünd duran adamam.

M lik M h mm d atn yanına g lib qab a ında durdu. eytan tutuqu unu ona verib dedi:

– Bu qu bütün sehril ri bilir. S n qışm t imi . Apar, ür yinin ya ını buna yedir. S n köm k el y c k, s ni ölümd n qurtaracaq.

M lik M h mm d qu u ondan alıb q f s saldı . eytanla salamatla ıb yola dü dü. Gec ni gündüz qatdı, g lib öz h rl rin çatdı. Qarda ları onun g ldiyini bildil r, x cal tl rind n üzün çıxa bilm dil r. Böyük qarda pad ah idi. Ortancıl qarda da v zir. Pad ah ortancıl qarda a dedi:

– M lik M h mm d ölm yib g lib. Biz ng l olacaq. Bizd n intiqam alacaq. Bir keçi su bulandırması eleyib, onu lap tez öldürm k lazımdır.

Bunların fikirl rini at M lik M h mm d x b r verdi. M lik M h mm d dedi:

– M nim v falı dostum, b s m n neyl yim? Pad ahlıq onların lind , qo un onların lind . lacım ona qalıb ki, sizi götür m, ölk d n çıxam.

At dedi:

– Onlar s ni qonaq ça ıracaqlar. S n çalı onların qonaqlı ına getm . g r gets n, tutuqu unu da özünü apar. Tutuqu u hardan gets , s n d ordan get. H r n yes , ondan ye, yem diyı eyl ri yem .

Günl rin bir günü qarda lar M lik M h mm di yanlarına ça ırıb dedil r:

– Qarda , xo g libs n. Biz s n yamanlıq el mi ik. eyl ri quyudan ç kib qurataranda qaranlıq dü dü. Quyu bird n yox oldu. ıqlananda n q d r axtardıq quyunu tapmadıq. Quyu qeyb olmu du. Ona gör d kor-pe man çıxıb g ldik.

M lik M h mm d dedi:

– N el diniz, el diniz. Ondan keçib, t z söz danı n.

Pad ah dedi:

– Sabah biz qonaqsan. G tirdiyimiz kiçik bacı s ni gözl yir. Toy el y c yik, onu da, quyudan çıxan eyl ri d siz ver c yik.

M lik M h mm d dedi:

– M n heç bir ey lazım deyil.

M lik M h mm d geri qayıdıb hvalatı ata v qu a na ıl el di. Qu dedi:

– Ay M lik M h mm d, qorxma, m ni d götür ged k. Onlar s ni öldürm k ist yirl r. M n onların ba ına oyun açaca am.

At dedi:

– Dedikl rimi yadından çıxartmazsan.

B li, sabah açıldı, bir n f r g lib M lik M h mm d dedi:

– B s, pad ah s ni qonaq ça ırır.

M lik M h mm d qu u da götürüb, qarda larının qonaqlı ına getdi.

Tutuqu u qabaqca, M lik M h mm d onun dalınca gedib pad ahın sarayına çıxdılar. Qu M lik M h mm di qabaq qapıdan aparmadı, dal qapıdan apardı. M lik M h mm d, qarda ları n vazi l q bul el yib yuxarı ba da yl dirdil r. Qaba a yem k g ldi. M lik M h mm din qaba ına qızıl bo qabda yem k qoydular. M lik

M h mm d qu a baxırdı. Qu boynunu qatlayıb sakitc dayanmı dı, yem y s mt g lmiridi. Pad ah M lik M h mm d dedi:

– Qarda , M lik M h mm d, niy yemirs n?

M lik M h mm d dedi:

– M n hd el mi m, bu qu la rt ba lamı am. Bu yem diyi xör kl ri m n d yem yim.

Dedil r:

– Adam da qu un sözün baxarmı? Canım, yem yini ye. Bu x rci biz s nd n ötrü ç kmi ik.

M lik M h mm d çox üz vurdular. Onu üz d n-gözd n saldılar. lini yem y uzadanda qu onun lin bir dimdik vurdu, gözl rini a artdı. M lik M h mm d lini tez k nara ç kib dedi:

– Tutuqu u yem diyi xör yi yes m da olaram. Onun üçün m n üz vurmayın.

Pad ah mr el di. Xör yi aparıb ayrısını g tirdil r. Qu bunu da yem di.

Pad ah lap p rt oldu. lacı olsaydı, dartıb qu un bo azını üz rdı. Tutuqu u qapı dimdiyi il v zirin qaba ına it l di, v zirin qabını da öz qabaqlarına ç kdi. M lik M h mm d dedi:

– Qu du, a lı k smir, bunu b y nir. Eybi yoxdur, qarda , biz bu xör yi yey rik, s n d bizim xör yimizi ye.

M lik M h mm dl qu v zirin qaba ından g l n xör yi ba ladılar irin- irin yem y . V zir d pad ahın üzün baxdı: “B s m n n t h r el yim?”

Pad ah ona i ar el di ki, “Özünü naxo lu a vur, çıx get.”

V zir xör yi yem yib dedi:

– Qarda lar, m n b rk naxo lamı am. caz verin gedim.

B li, v zir çıxıb getdi. Qonaqlıq qurtarandan sonra M lik M h mm dl qu

ev qayıtdılar. Sabah açıldı, pad ah qırmızı geyinib taxta çıxdı, v ziri yanına ça ırıb dedi:

– V zir, n q d r ki tutuqu u var, M lik M h mm d heç zad el m k olmaz. Tutuqu unu onun lind n almaq lazımdı.

V zir dedi:

– ah, ça ır degin n, g r k tutuqu unu ver s n m n .

Bu söz pad ahın a lına batdı. O saat M lik M h mm di yanına ça ırtırıb

dedi:

– G r k tutuqu unu ver s n m n .

M lik M h mm d dedi:

– Qarda , dal tin güc elem . M n el o qu il günümü keçirir m. B s onu vers m s n , n eyl y r m?

Pad ah dedi:

– M n dal t-m dal t tanımıram. Verm s n m n , boynunu vurduraca am. M lik M h mm d gördü: xeyr a, qarda ı a acın o biri ba ını çevirib. Bir söz

des , boynunu vurduracaq, keçi su bulandırması el yir. Tez ev qayıdıb hvalatı atla tutuqu uya danı dı. Qu dedi:

– M lik M h mm d, qorxma, m ni apar pad aha ver. Dalısı il i in yoxdu.

M lik M h mm d tutuqu unu aparıb verdi pad aha. Qu pad ahın xidm tind

dayandı. M lik M h mm d d çıxıb evl rin getdi. Qu bir sehr oxudu, pad ah taxta yapı dı. Çöl çıxmaq ist y nd gördü taxta yapı ıb. Ça ırıb v zir dedi:

– V zir, dey s n, taxta yapı mı am. Bu n t h r hvalatdır? V zir yaxın ged nd qu sehr oxudu, v zir d pad aha yapı dı. V kil g ldi görsün bu n

hvalatdı. O da v zir yapı dı. S s-küy pad ahın bütün yanları, simsarları,

h r ml ri g ldi. Qu sehr oxudu, onlar da bir-birin yapı dılar. Qu gedib M lik

M h mm d , ata x b r verdi. M lik M h mm d g ldi. Pad ah onu gör n kimi dedi:

– Qarda , bir q l tdi el mi m. pad ahlı ı da, var-yoxu da s n verdim, m ni bu b ladan qurtar.

M lik M h mm d dedi:

– xtiyar tutuqu udadır. Bir söz dey r m, m ni d siz yapı dırar.

At da g lib çıxdı. Bu adamların bir t r find n qu , bir t r find n d at tutdu, göyün yeddinci qatına qaldırdılar. Oradan buraxdılar, h r biri bir ölk y dü üb, parça-parça oldular.

Camaat yı ıldı. M lik M h mm di özl rin pad ah, atı v zir, tutuqu unu da v kil seçdil r. Quyudan çıxardılan xırda qız M lik M h mm di gözl yirdi . Xırda qızı g tirdil r. Qırx gün, qırx gec onunla M lik M h mm d toy el dil r. M lik M h mm d dal tli bir pad ah oldu, r iyy tin h r d rdin çar el di. Onlar yedil r, yer keçdil r. Xeyir r hm t, r l n t.

1.6. A QU

Biri var idi, biri yox idi, bir pad ah var idi. Bu pad ahın arvadının boynuna n q d r u aq dü ürdüs , hamısı do ulanda ölüdü. N q d r t bib, tilsim, cadu el tdirirdil rs , heç bir fayda vermirdi.

Günl rin bir gününd yen d pad ahın z n ni hamil olur. Do masına bir q d r qalmı , pad ah z n nini öz qayınatasının yanına gönd rir ki, b lk orada yax ı baxalar. Gün keçir, ay dolanır, pad ahın bir o lu olur. B li, müjd -müjd üstünd n g lir. Pad ah z n nin sifari gönd rir ki, h l bir neç vaxt qalsın orda, u a ın bir az sümüyü b rkisin, g l r, yen bir q zavü-q d r üz ver r.

Bunlar burada qalmaqda olsunlar, s n kimd x b r verim, pad ahın v zirind n.

Pad ahın bir x bis v ziri var idi. Çoxdan fürs t axtarırdı ki, onu öldürüb özü pad ahı a keçsin. Bir t r fd n gördü ki, yox, pad ahın o lu da oldu, ta pad ah öls d buna bir ey çatmayacaq, q t el di ki, g r k pad ahı öldürüb onun n slini yer üzünd n k s . B li, bir gec öz adamların götürüb özü keçdi onun yerin , yl di taxtda.

Sabahısı gün öz adamlarından bir d st gönd rdi pad ahın z n ninin yanına. Bir nam d yalandan pad ahın dilind n yazdı ki, b s , naxo am, g r k durmayıb

g l s n. Pad ahın külf t i k cav y minib bu qasidl r l yola dü dü. G lib bunlar bir da m dam nind dü rg el dil r. El ki gec yanya g ldi, bu qasidl rin ba çısı g ldi pad ahın arvadının çadırına. V zir ona tap ırmı dı ki, arvadı da, u a ı da orada öldürsün. G lib girdi iç riy , tutdu avradın qolundan. Arvad gördü ki, bu m lunun fikri pisdi, üzün ona tutub dedi:

– S n n kims n s n ki, öz pad ahının arvadına sata maq ist yirs n?
Qasidba ı gülüb dedi:

– N pad ah, n pad ah arvadı? S nin rin çoxdan o dünyaya t rif aparıb. ndi pad ah s nin rinin v ziridir. Biz d onun m ril g lmi ik ki, u a ımı da gönd r k atasının yanına.

Arvad bunu e itc k u a ı qamarlayıb özün atdı bayıra. Qasidba ı bir s s vurdu, ke ikçil r oyandılar, dü dü l r arvadın dalınca. Arvad gördü yox, az qalıb ki, ona çatsınlar. Bir yer , bir göy baxıb u a ı atdı d r y . Ke ikçil r çatıb , arvadı öldürdü l r, tay u a ın dalınca d r y enm dil r, bildil r ki, o da hökm n orda da lara d yib ölüb.

Bunlar pad ahın yanına getm kd olsunlar, s n kimd n x b r verim, köhn pad ahın qarda ından.

Köhn pad ahın bir qarda ı var idi. Bu vaxtlarda s yah t getmi di. S yah td n qaydıb i i bel gör nd baxdı ki, onu da öldür c kl r, ba ma bir az adam yı ıb ç kildi da a. Pad ah bu hvalatı e idib onun dalınca qo un gönd rdi. Ancaq qo un onu tuta bilm di. Pad ahla onun arası n düz ldi, n d onu yox el y bildi. V zir h r n t dbir gördüs vec g lm di ki, g lm di.

Köhn pad ahın qarda ı getdikc qüvv t l ndi. Bunlar bir gün g lib h min da a çıxdılar. sg rl rin biri burada d r d , ir yuvasının qaba ında oynayan bir u aq tapdı; g tirdi pad ahın qarda ının yanına. Pad ahın qarda ı baxdı ki, bu u a ın qolunda bir bazub nd var. Bazub ndi oxuyub gördü öz qarda ının u a ıdı. Dem , bu h min u aqmı ki, arvad bunu d r y atmı dı. U aq ir südü il b sl ndiyin gör adın qoydular irzad. Amma irzad el do rudan da ir kimi gümrah bir u aqdı. Q r z, bu u aq el xırdalı ından at belind g zdi, ox atdı, qılinc-q m oynatdı. On dörd-on be ya ma çatanda m lli-ba lı bir p hl van oldu.

Bu x b r ki yayıldı t rafa, pad ahın o lu tapılıb, öz misinin yanındadı, bunların gücü bir az da artdı, v zir gördü yox, i xarabdı. T dbir tökdü. Axırda, günl rin birind böyük yaylaq tikdirdi, göz l h m d hiyl g rlikd eytana papaq tik n qızını da aparıb qoydu ora.

irzad bir gün t kba ma q t çıxmı dı. G z -g z g lib h min bu yer çıxdı. Yaman acmı dı. Bir ox qoydu çill y , atıb bir qu vurdu. Qu gedib dü dü h min bu qızın qalaçasına. irzad bir k m nd atıb qalxdı bura. Baxdı ki, kül fir ngid bir qız oturub, bir qız oturub ki, suya deyir axma, aya deyir baxma.

Qız irzadı görc k g lib p l ti açıb onu d v t etdi ev . Özü d tez atasına qasid gönd rdi ki, durmasın g lsin. irzadı salmı am c ng . irzad ey -i r t m ul idi, bir d p nc r y baxdı gördü ki, d ryayi-l k rdi ki, g lir. i ba a dü dü . Qalxdı aya a. El birinci d f qızın ba ın k sib onu c h nn m vasil el di. Sonra tez özünü m hl y salıb mindi ata. Dalın bariya t r f verib ba ladı c ng . S n olasan bir, dü m n ola d ryayi-ümman. irzadın h r t r fini aldılar. irzad baxdı ki, daha lap gücd n dü ür. El az qalmı dı ki, onun i in bitir l r, bir d bir s s g ldi ki:

– Qarda o lu, qorxma, g ldim!

irzad misinin s sini tanıdı, el bildi ki, gözl ri i ıqlandı, qollarına qüvv t g ldi. Özünü vurdu d ryayi-l k r . Bir c ngi-m lub oldu ki, ruzigarın gözü bel ey görm mi di. Qo undan qırılan qırıldı, t slim olan oldu, pad ahı öldürüb h ri aldılar. irzad pad ahlı ı misin verib, özü ba ladı kefel yib gün keçirm y .

Pad ahın, y ni irzadın misinin iki o lu var idi. Ancaq pad ah irzadı onlardan çox ist yirdi. Bu o lanların ür yin v sv s dü dü. Gözl ri bunu götürm di. Pad ah bunu sezib, bir gün onların üçünü d ça ırdırdı hüzuruna, dedi:

– Balalarım, siz üçünüz d m nim balamsınız. M n o adamı çox ist r m ki, o igid olsun. Sizin hansınız igidsiniz?

H r üzün bir t r f çevirdi. Pad ah bunu görüb dedi:

– Dem k, hamınız ö zünüzü igid hesab el yirsiniz. Onda m n bir rt qoyuram. Kim m nim atımın aya ının d ym diyi yerd n m n görm diyim bir ey g tirs , o igiddi. Böyük o lan qaba a yeridi, z mini- d b öpdü, pad ah da ona yolx rci verib mür xx s buyurdu.

O lan atı minib yola dü dü. Gec ni gündüz saldı, gündüzü gec y saldı, düz iki ay yol getdi. ki ayın tamamında bir yerd n keçirdi, bird n onun atı xorradı. Atı dayandırıb gördü ki, bir a acın dibind böyük bir l l var. Atdan dü dü, fikirl di ki, g r atam bu yerl r g lmi olsaydı, y qin ki, bunu burda qoymazdı. L li götürüb atın ba ın qaytardı. h rd x b r çıxdı ki, pad ahın böyük o lu g lir. B li, pad ah mr el di, onu pi vaz el dil r. Sabahı hamı geyindi-kecindi, h r öz yerin tutdu, divan quruldu, o lan g tirdiyi l li bir xonçaya qoyub g tirdi pad ahın hüzuruna. Pad ah o lunun alnından öpdü, bir açar verib dedi:

– h rin qıra ındakı da ın altında bir kaha var. Kahada m nim qırx ota ım var. Apar bu l li qoy on birinci ota a.

O lan gedib on birinci ota ı açıb gördü bura o cür l ll rl doludu.

Növb g ldi ortancıl o ula. Bu da üç ay yol ged nd n sonra çatdı bir me y , gördü ki, burda yax ı meyv l r var. Dedi bir-ikisini d rim yeyim, yaxınla dı, gördü bunlar hamısı qızıldı. Bir heyb bunlardan doldurub yola dü dü. B li, g lib çatdı. Pad ah bunun da alnından öpüb dedi:

– Get, apar qoy iyirmi birinci ota a.

O lan gedib gördü ki, o otaq da doludu el qızıl meyv l rl .

Növb g ldi irzada.

irzad z mini- d b öpüb dedi:

– mi, m n s nin atnla ged c y m.

Pad ah mr verdi, öz atını verdil r irzada. irzad atı minib dü dü yola, atın ba ın buraxdı. At birba yola dü dü, trafına heç fikir verm yib gedirdi. Bel likl , düz altı ay yol getdi, yeddinci aya dön nd bird n at dayandı, bir finxırıb aya ın yer döydü, bir d ki, dönüb dala baxıb kü n di, özün c ml dirdi. B li, irzad bildi ki, at bundan o yana getm yir. Atın d hn -yüy nind n dartıb ba ladı yava -yava sürm y . Bir q d r getmi di, bir d gördü yerd bir ey y anır. Atı saxladı, dü üb baxdı, gördü bu, öz-özünd n yanan bir çıraqdı. Çıra ın ora-burasına baxanda gördü bunun bir yerind yazılıb ki, “Ay bunu tapan adam, bu çıraqdan dünyada iki d n dir.” irzad

fikirli di; ola bil r ki, bunun birini d m m tapmı ola, ür yind q t el di ki, ikincisini d tapmamı ev dön si deyil. Atın qarınaltısını b rkidib yola ba ladı.

Çox g zdi, az getdi, orda deyildim, hesablayaydım, axirül mr g lib çıxdı bir h r . Karvansarada dü üb bir m nzil kir l di ki, bir gün qalib bir az istirah tçilik el sin. Gec bunun m nzilin bir n f r d adam g ldi. irzad bir d baxdı ki, bu qonaq xurcundan bir d n çıraç çıxarıb yandırdı. Baxdı ki, ad , el h min çıra ın tayı.

irzad qonaq il tanı oldu. Öz hvalatın ona danı ıb h min çıra ı ondan ist di. Qonaq dedi:

– M n çıra ı s n ver r m, ancaq s n d v zind g r k m n bir ey ver s n.

irzad dedi ki:

– H r n ist s n, hazıram verm y .

Onda qonaq dedi ki:

– Buradan biraylıq yolda divl r olurlar. Onların yax ı göy rçinl ri var. g r o güy rçinl rd n bir cüt erk k, di i m n g tir bils n, m n bu çıra ı s n ver r m.

irzad razı oldu. Yolu ondan soru ub sabah tezd n “A amı Allah saxlasın.” deyib yola dü dü. Az getdi, üz getdi, d r , t p düz getdi, g lib h min yer çatdı. Bir da m t yind n keç nd bir s s e itdi. Dönüb gördü ki, da m üstünd bir a qu oturub onu ça ırır. irzad dayandı. Qu dedi:

– irzad, bu adam s ni ölüm gönd rir. Bu divl r o göy rçinl ri atalarından çox ist yirl r. S n g r k gec ni yarıya verib, onları yuxaladıb sonra ged s n.

irzad atdan dü dü, gözl di, gec özün verdi barıya t r f. Barının yanına çatmı dı ki, bir d gördü qu deyir:

– irzad, tamah s n güc el m sin. Bir cütd n artıq tutmayasan ha...

irzad barıdan a ıb girdi m hl y ! m kl y -im kl y g lib çatdı

göy rçinl rin yanına. Baxdı, vallah, bunlar el güy rçinl rdir ki, el bir cüt göz lazımdır ki, bunlara tama a el sin. Bunlardan bir cüt tutdu. st di qayıtsın. H r n q d r el di, ayaqları getm di, gözü qalmı dı göy rçinl rd . Axırda özün saxlaya

bilm yib bir cüt d tutdu. El bil ki, el göy rçinl r buna b ndmi l r. Bir s s-küy qaldırdılar ki, tay n bilim nec . Divl r oyanıb irzadı tutdular.

irzad hvalatı onlara danı dı. Onlar dedil r:

– Biz bunlardan bir cüt ver rik s n , amma bu rtl ki, bu yaxınlarda divl r var, onlarda yax ı üzüm var, o üzümd n bir s b t biz g tir s n.

irzad atını minib üz qoydu o t r f . Az getdi, çox getdi, g lib çıxdı h min divl rin vilay tin . El atdan dü üb t z c ç kilmi di bir kolun dibin ki, h min s si yen d e idib ba m qaldıranda, a qu u ba ının üstünd gördü.

– irzad, m nim m sl h tim qulaq asmadın. Ona gör d müsib t dü dün. Aç qulaqlarını, yax ı e it. Bax s n deyir m, tamah el yib, ikinci s b ti götürm y s n ha...

irzad gözl di, gec ni yanya verib k m ndi atdı barıya, k m ndd n sallana sallana dırma ıb dü dü o t r f . Sürün -sürün g ldi anbara. Gördü budu ha üzüm s b tl ri düzülüb burdan ora. Fikirl di ki, qoy bir az qabaqca özüm yeyim, sonra da bir s b t aparım. yl di s b tin ba ında. irzad kimi bir p hl vana bir s b t üzüm n ed c k. Onun harasında qalacaq. Bir, iki, üç, be s b t qurtardı. El s b td ki axırncı salxımı götürmü dü ki, bir d gördü s b t yen doldu üzüml . irzad gözl rin inanmadı. Bir s b t d ç kdi qaba ına, yen yedi. El ki üzüm qurtardı, s b t yen qeyb n doldu. irzad qaldı m tt l. S b tin birini götürdü, fikirl di ki, ay dili-qafil, heç insaf deyil ki, m n bu s b tl rin birini d mim aparmayım. Tamah ona güc el di, ikinci s b ti d götürdü. El lini ikinci s b t vurma du ki, bütün s b tl r qı qrdılar. Divl r tökülüb onu tutdular. irzad bütün q ziyy sini bunlara danı dı. Divl rin böyüyü bir q viheyk l eydi, üzünü tutdu irzada, dedi:

– Bu yaxınlarda a divin m sk ni var. Onun bir qızı var ki, m n ona a iq m. g r onu m n g tirs n, s n bir s b t üzüm ver r m.

irzad atı mindi. Kor-pe man, özün söy -söy üz qoydu indi d a divin vilay tin . B li, g lib çataçatdaydı ki, yen a qu k sdı onun ba ının üstünü, dedi:

– Ey tamahkar insan, s n bu d f hökm n ölüm gedirs n. Qulaq ver m n .

A divin qızı bu saat yeddi günlük yuxudadı. O, ayda bir d f bel yatır. Yeddi günlük yuxu yatanda o qırx saçı il çarmıxa ç kili olur. Onu açmaq mümkün olmaz. A divin s rtövl d qırx çarmıxlı bir atı var. Onun yanına qu qu lu u il dü bilm z. S n g r k o atı min s n, sonra qızı yerd n qaldırasan. Bir inci d f qaldırdın qaldırmısan, qaldırmadın diz c n da olacaqsan, ikinci d f qaldırmasan qur a a kimi, üçüncü d f qaldırmasan bütün da olub qalacaqsan orda.

irzad yeti di m h lli-m xsuda. Özünü verdi s rtövl y . Gördü, b li, a qu un dediyi kimi, burada bir at var ki, el bil jdahadır. Özün c ml dirdi, bir qo a t pik vurub atıldı, t rlan turaca qonan kimi qondu atın belin . Özün atın belind rahatlayandan sonra el ki, d hn -yüy ni lind möhk ml tdi, ondna sonra qılıncını ç kib bir-bir ipl ri üst n yuxarı k sm y ba ladı. At çarmıxdan azad olandan sonra ist di bir güc el sin, gördü yox, üstünd ki can o candan deyil. irzad onun ba n dönd rdi qızın yanına. G ldi çatdı qızın b rab rin . Gördü qız, n qız. Do rudan, el bil Mu an durnasıdı. yildi, lin saldı qızın belinin altından, bir d f güc verdi, heç bir ey çıxmadı. Baxdı ki, b li, diz q d r oldu da . Bir d lini saldı, yen güc verdi, qız yerind n t rp ndi, amma qaldıra bilm di. Qur a a kimi oldu da . irzad atın yüy nini b rk tutub dedi:

– Vallah, bu d f ya s ni qaldıraca am, ya atın belini sındıraca am.

lin yen d saldı qızın belin . Bir “ya m d d” deyib qızı dik qaldırdı. Baxdı ki, da tan silkindi. Birba atı vurdu. Daldan min cür s s e idilirdi ki, ay tut, ay qoyma. irzad dala baxmayıb atı çapdı. Bir q d r keç nd n sonra s s-s mir k sildi. irzad atı möhk m vururdu, bird n yen a qu zahir oldu.

irzad, m n qulaq as. Bu qızın yuxudan oyanma na bir saat qalıb. Bu yuxudan duranda el qı qıracaq ki, bütün da -da l rz y g l c k. S nin qulaqların o s s tab g tirm yib partlar. Atdan dü , bu saat bir ar n eni, üç ar n d rini bir x nd k qaz, gir için gızl n. Bax s n deyir m, o vaxta q d r çıxmazsan ki, o ba layar anasının südün and içm y .

irzad atdan dü dü. A qu un dediyi kimi bir x nd k qazıb girdi için .

Do rudan da, yarım saatdan sonra qız el qı qırdı ki, üç ar n d rinlikd olan irzadın tükl ri dik-dik durdu.

irzad öz-özün dedi:

– c b almalı z n ndi. H r yuxudan duranda bel qı qırsa, h rd qulaqlı adam qalmaz.

Qız bir o yana baxdı, bir bu yana baxdı, özünd n ba qa heç k si görm di.

Orasında deyim ki, irzad onu möhk m-möhk m bir a aca sarımı dı.

Qız ba ladı yalvarma a:

– Kims ns çıx, h r n y deyirs n and içim, m ni aç, m n tay oldum s nin.

irzad o vaxta q d r çıxmadı ki, qız anasının südün and içdi. irzad çıxdı, qızı açdı, aldı y h r qa ına, dü dü yola. Az getmi dil r, çox getmi dil r bir kül k qopdu, bir s m sdi, bir s m sdi ki, dedi atdan dü üb bir yerd daldalanmasaz, hdinizi k s c y m.

irzad gördü daha lac yoxdu. Gördü qalaça var, atı vurdu qalaçanın p l tin t r f ki, atdan dü . A qu cayna ında bir qılınc, alıcı qu kimi ı ıdı irzadın üstün . Hansı t r fd n dü m k ist dis qoymadı. At qaçır, a qu vurur, at qaçır, a qu vurur. Yazıq irzad bel bir halda b lk , yalan olmasın, iki saat bu kül kd , qiyam td at çapdı. Bir saatdan sonra kül k k sildi, a qu da qalxdı göy .

El bir az getmi dil r, bir d gördül r bir göz l at belind bir qızıl y h r otlayır. At el di ki, el di ki, el bil belinin üstü bir yumurtadı.

Qız dedi:

– irzad, bu atı tuta bils ydik, m n min rdim, h m s n rahat olardın, h m d m n.

El bu söyd ydi, at bir ki n yib ba ladı bunlara yaxınla ma a. At lap yaxınla anda irzad lini uzatdı ki, onu tuta, a qu ıldırım kimi ı ıyıb irzadın linin üstünd n vurdu, atı da vurub qaçırtdı. irzad a qu un bu h r k tind n çox p rt oldusa da, ancaq canını di in tutub bir söz dem di. Bu minvalla g ldil r. B li, birinci divl rin qalaçası göründü, a qu dedi:

– Dayan, irzad, m n görür m ki, s n bu qızı ist yirs n, bu qız da s ni. Bunu aparıb divl r verm k ki ilikd n deyil.

N el di, n el m di, qızın üzünd n keçm yib dedi:

– Qız qoy burda gözl sin, apar m ni divl r t hvil ver.

irzad qızı çöld qoydu, a qu u qız v zin aparıb divl r t hvil verib, bir s b t üzüm aldı. Qayıtdı, qızı da götürüb yola düz ldi. G lib çatdılar üzüm ist y n divl rin vilay tin . El qalaçaya çatmı dılar ki, a qu özünü yetirdi:

– Dayan, irzad, m ni apar üzüm v zin t hvil ver.

irzad qaldı mat-m tt l ki, bu nec i di. Q r z, aparıb bu d f d onu üzüm v zin t hvil verib bir cüt göy rçin aldı. Gedib bu minval il çatdılar hamam çıraç olan xsin yanına. Q r z, burada göy rçin adına a qu u t hvil verib çıra ı alıb, düz ldi yola, öz misinin vilay tin . Gedib h r çatanda gördü bir qoca ki i dayanıb. Ki i bunları görç k dedi:

– Hardasız? Di g lin çıxın da!

irzad baxdı ki, bu, a qu du.

B li, misi, hvalatı bildi, bunları pi vaz el dil r. misi eyl r baxıb

irzadın alnından öpüb dedi:

– Bala, s n g tirdin.

Qırx gün, qırx gec toy el yib qızı aldılar irzada.

G linl b y g rd y gir n gec g linin yanına b yl b rab r, a qu da girdi.

irzad n q d r el dis , a qu dedi:

– Olmaz ki, olmaz. M n bu gec burda yataca am.

irzad çox dedi, a qu az e itdi. Üzün salıb gec ni onlarla bir otaqda yatdı.

S h r tezd n irzad misinin yanına gedib a qu un gec ki i ini ona dedi, özü d xahi el di ki, a qu u m ml k td n çıxarsın. misi bilirdi ki, a qu ona köm k el yib. N q d r d lil-d layil el di, olmadı ki, olmadı. Axırda a qu u ça ırtdırıb hvalatı ona bildirdi.

A qu dedi:

– Ondan soru un gör k, m n ona n pislik el mi m.

irzad qa qabaqlı dedi:

– M ni çov unda, qiyam td qoymadı atdan dü üb, özümü qoruyam, qızıl y h rli atı qoymadı tutam, bu gec d ki, bel .

A qu bir ah ç kib dedi:

– Çov unda ondan ötrü qoymadım s n dü s n ki, o çov un qızın atasıydı. S n ki n q d r o atın üstünd idin, o s n bata bilmirdi. st yirdi s ni atdan yer salıb öldürsün. Bel di, ya bel deyil, qız? – deyib üzünü tutdu qıza.

Qız dedi:

– B li, bel di.

– O qızıl y h rli atı qoymadım tutasan, ona gör ki, o, qızın misi idi. S ni n lin ona d yc k, o s ni ç kib atdan vuracaqdı yer . Bel di, ya bel deyil, qız?

Qız dedi:

– B li, bel di.

Bu gec s nin yanında ona gör yatdım ki, qızın qarda ı qara ilan olub g lmi di s ni h lak el sin. Gec s n yuxuda ik n m n onu öldürmü m, bu da c md yi. Bel di, ya bel deyil, qız?

Qız dedi:

– B li, düzdü.

Sonra a qu bir ah ç kib dedi:

– M nim alınma yazılmı dı ki, m n g r k bir adama köm k eley m. g r o adam m rd çıxsı, ona ged m, g r nankor çıxsı öl m. ndi m nim vaxtım tamamdı, m n ölür m.

Bunu deyib a qu da oldu. Hamı a ladı. Amma a lamaqdan n çıxacaq. irzadın nam rdliyi onu da a dönd rdi.

1.7.YEDDİ QARDA , BİR BACI

Biri var idi, biri yox idi, bir ananın yeddi oğlu var idi. Günlərin bir günü yeddi qardaş yaraqlanıb ova gediş oldular. Analarını çağırıb dedilər:

– Ana, biz ova gedirik. Düz bir ildən sonra qayıdacaq. Bu müddətdə gər qızın olsa, qapıya ləkə asarsan, yox, oğlun olsa, ox-yay asarsan. Oğlan olsa, biz bə götürüb gedəcəyik, qız olsa, qayıdıb gələcəyik. Heç insaf deyil ki, yeddi qardaşın bir bacısı olmasın.

Yeddi qardaş ova getdi. Gün keçdi, ay dolandı, ananın bir qızı oldu. Adını Nardanxatun qoydular.

Ata-ana sevinib qapıdan ləkə asdı. Bunların bir paxıl qonulları var idi, gecələyi götürüb, yerinə bir yay asdı. Yeddi qardaş qayıdıb gördü ki, qapıdan yay asılıb. Bə götürüb getdilər. Az getdilər, çox getdilər, neçə gündən sonra bir dəyə çatdılar.

Bu dədə yeddi qardaşdan bəqəbni-adəm yox idi. Dəməntyəmlik, göyçmənlilik idi. Yaxı ov yeri idi. Yeddi qardaş bu dədədə bir məərə tapıb orada yə adılar. Ov ovlayıb, dolanmağa bəladılar.

Ay keçdi, il dolandı. Nardanxatun böyük gözəl bir qız oldu. Amma tək idi. Nə bacısı var idi, nə qardaşı. Mehrini heyvanlara salmışdı, səhərdən axşamə kimi dana otarırdı, suvarırdı, bütün günü evin bu yeganə heyvanı ilə keçirirdi.

Günlərin bir günü dana azarladı. Ata baxdı ki, dana ölçək, tez dananın bəməni kəsdə. Nardanxatun ələyə-ələyə heyvanın içəlatını yuyanda bir qar ağlib suyun qırağındakı ağaca qondu. Bir dəfə qırıldıyıb dedi:

– Nardanxatun, niyə ələyirsən?

Nardanxatun dedi:

– Bu kənddə bütün qızların bacısı var, qardaşı var. Amma məntəkəm. Var yox bir ələdanam var idi, o da öldü. İndi ona ələlayıram.

Qar ağ dedi:

– Ay Nardanxatun, sənin yeddi qardaşın var. Sənəndüüb ki, dana üçün ələlayırsan?

Nardanxatun bunu bilmirdi. Ata-anası bu hvalatı ondan gizl tmi di.

Qar a dedi:

– Paxıl qon u s nin qarda larını itkin salıb. M nim balalarım yeddi gündür ki, acdır. S n o içalatı m n ver, aparım balalarımı doydurum, sonra s ni qarda larına yetir r m.

Nardanxatun içalatı qar aya verdi. Qar a balalarını yax ıca yedizdir nd n sonra Nardanxatunun yanına g lib dedi:

– Get bir torba d n götür g l, s ni aparım qarda larına çatdırım.
Nardanxatun getdi, bir torba d n götürüb qayıtdı.

Qar a dedi:

– Nardanxatun, torbanı de , m nim aya ıma keçir. M n göyn n uçaca am, torbadan d n tökül c k, s n d d nin izi il g l c ks n.

Nardanxatun torbanı de ib, qu un aya ına keçirdi. Qu göy il uçurdu. D n bir-bir torbadan yer dü ürdü. Nardanxatun da d n dü n yerl yeri yirdi.

Qar a göyl , Nardanxatun yerl o q d r getdil r ki, axırda qarda ların ya adı ı da a çatdılar. Qar a dedi:

– Qarda ların bu da dadır. Salamət qal, m n gedir m.

Qar a uçub geri qayıtdı. Nardanxatun da da g z -g z gedib, qarda larının qaldı ı ma araya çatdı. Gördü qapıda bir o lan yatıb. Nardanxatun o lanı oyatmadı. ç ri girib gördü burada t, çör k, h r ey var. Çör kd n yedi. Evi, e iyi sildi, süpürdü, ti d do radı, xör k bi irdi, hazır qoydu. Sonra çıxdı, bir yanda gizl ndi.

Ax am oldu. Çöld ki qarda lar g ldil r. Gördül r xör k bi ib, ev-e ik silinib-süpürülüb. Çöld n g l n qarda lar evd qalan qar da a dedil r:

– Bu i i s n görmüs n?

Qarda na lac dedi:

– B li, m n görmü m.

Qarda lar yeyib-içib yatdılar. Sabah açıldı, qalxdılar. ndi d qarda ların bir

ayrısı evd qaldı. Qalanı ova getdi.

Evd qalan qarda t k oldu undan bir az oturdu, durub uzandı, yatdı.

Bu yatan kimi yen Nardaxatun g ldi, evi-e iyi sildi-süpürdü, xör k bi irdi, özüd bir az yedi, getdi yerind gizl ndi.

Yatan qarda oyandı, gördü ev silinib-süpürülüb, xör k bi irilib, hazır qoyulub.

Ax am oldu. Çöld n qarda lar q ldil r. Gördül r ev-e ik süpürülüb, xör k hazırdı. Dedil r:

– Ay qarda , bu i l ri s n gördün?

Qarda dedi:

– B li, m n gördüm.

Qarda lar yen d yeyib-içib yatdılar.

Sabah açıldı, qalxdılar. Bu d f d evd qarda ların o birisi qaldı. Qalanı çıxdı, ova getdi.

Evd qalan qarda da bir az oturub, sonra darıxıb yatdı. Yen Nardaxatun ev g ldi, sildi-süpürdü, xör k bi irdi, bir az da özü yedi, getdi yerind gizl ndi. Evd qalan qarda yuxudan oyanıb gördü ev süpürülüb, xör k bi irilib, h r ey yerb yerind dir.

Ax am oldu. Qarda lar çöld n g ldil r. Gördül r ev-e ik süpürülüb, xör k bi ib, hazırdı. Dedil r:

– Ay qarda , bu i l ri s n gördün?

Qarda dedi:

– B li, m n gördüm.

Qarda lar yeyib-içib yatdılar. Sabah açıldı, yen qalxıb ova getdil r. Bu d f lap böyük qarda evd qaldı. Bu da t k oldu undan uzanıb yatdı. Yen Nardaxatun çıxıb evi süpürdü, xör yi bi irdi, getdi yerind gizl ndi. Ax am oldu, qarda lar g ldil r. Böyük qarda a dedil r:

– Bu i l r i s n gördün?

O dedi:

– Yox, m n görm dim. M n yatmı dım, oyandım, baxdım ki, ev d süpürülüb, xör k d bi irilib.

Bu sözü e id n o biri qarda lar dedil r:

– Biz d evd qalanda bel olmu du.

Dedil r:

– Y qin buralarda adam peyda olub. Durun axtaraq, tapağ.

Qarda lar durub h r yanı g zdil r, amma axtardıqlarını tapa bilm dil r.

Sabah açıldı, qarda ların altısı ova getdi. Bu d f kiçik qarda evd qaldı.

Kiçik qarda qapının a zında uzandı, ancaq yatmadı. Nardanxatun bunu yatmı bilib g ldi. Evi süpürdü, xör yi bi irdi, ist di getsin, kiçik qarda yay-oxu ç kib dedi:

– Getm , vurdum! De görüm kims n?

Nardanxatun dedi:

– Vurma, düzünü deyim.

Kiçik qarda dedi:

– Vurmaram, de!

Nardanxatun dedi:

– M n yeddi qarda bacısı Nardanxatunam. Paxıl qon u m nim qarda larımı itkin salıb. Onda m n u aq idim. Böyüdüm, yeddi qarda ım oldu unu bilib, onları axtara-axtara g lib bura çıxmı am.

Nardanxatun h r eyi traflı danı dı .

Qarda baxdı ki, bu qız do rudan da onların bacılarıdır. Qızı qucaqlayıb dedi:

– Bacı, s nin qarda ların bizik.

Nardanxatun qarda ı il öpü üb görü dü. Ax am oldu, altı qarda da g ldi.

hvalatı e idib onlar da bacıları Nardanxatunla görü dül r, öpü dül r, yeyib-içib yatdılar.

Sabah açıldı, yeddi qarda ova ged si oldu. Dedil r:

– Bacı, s n evd t k qalırsan. Gözl , oca ın odunu keçirm , buralarda od tapılmır. Bizim bir qonur pi iyimiz var, n tapsan, n yes n, onunla yarı böl. O s nin qulaq yolda ın olacaq.

Qarda lar ova getdil r, Nardanxatun evd qaldı, sildi-süpürdü, xör k bi irdi.

Ax am oldu, qarda lar g ldil r, yedil r-içdil r, yatdılar. Sabah oldu yen ova getdil r.

Bir gün yen Nardanxatunun qarda ları ova getmi di. Qız yerl ri yı ırdı , bird n kiçik qarda ının yerind , bir d n ki mi tapdı. Ki mi i a zına atdı. Pi ik bunu gördü, acıqlandı. Nardanxatun e iy çxanda oca ı keçirdi. Nardanxatun iç ri girdi, gördü ocaq keçib. Bildi ki, qonur pi iyin i idir. Qarda ların g lm k vaxtına az qalmı dı, xör k is hazır deyildi, gördü uzaqdan tüstü görünür. Tez tüstü g l n t r f yüyürdü. Xeyli getdi, gördü tüstü g l n yer bir böyük imar tdir. mar t çatdı, otaqları g zm y ba ladı. Bir ota a girdi, baxdı ki, burada bir qız saçından asılıb. Qız Nardanxatunu görüb dedi:

– Ay bacı, s n bura niy g libs n?

Nardanxatun dedi:

– Od aparma a g lmi m. B s s ni kim saçından asıb?

Qız dedi:

– Bura div m kamdı. M ni bura g tirib saçımdan da asan odur. ndi g lib s ni öldür r, tez çıx get.

Nardanxatun dedi:

– M n nec od aparım?

Qız dedi:

– Odu çox götürs n div bil r. Orada qayçı var, götür, oddan bir azca k s, ski arasına qoy, apar.

Nardanxatun qızın dediyi kimi el di. Qayçı il oddan k sib götürdü, ski

arasına qoydu. Amma yadından çıxdı, qayçı oca ın qıra ında qaldı. Nardaxatunun cibində bir yumaq sap vardı. Qız imar t d n çıxıb ged nd sapın ucu açıldı. Bel c , Nardaxatun ev g ldi. Oca ı qaladı, xör yi bi irm y ba ladi.

O t r fd n div d öz evin g ldi, iç ri gir n kimi adam iyi aldı, dedi:

– Qız, düzünü de görüm, s nin yanına kim g lmi di?

Qız dedi:

– S nin qorxundan kim bura ayaq basa bil r?

Div bird baxdı, oca ın qıra ında qayçı görüb dedi:

– Bu qayçı niy buradadı? Od k sib aparıblar?

Qız dedi:

– M nim yanıma heç k s g lm yib.

Div e iy çıxdı, o t r f -bu t r f boylandı. Bird n sapı gördü. Bildi ki,

buraya b ni-ad m g lib. Sapın ucundan tutub yı a-yı a getdi. G lib ma araya çıxdı. Gördü qapı kilidlidi. Div qapının de iyind n baxıb iç rid Nardaxatunu gördü, dedi:

– Ay qız, a zım çox acıdır, n olar, barma ını qapının arasından çıxart, sorum, a zımın acısı k silsin.

Nardaxatun dedi:

– A zına z h r tökülsün, barma ını niy s nin a zına verir m ki, çeyn y s n?

Div dedi:

– Çeyn m r m. ya barma ını ver, sorum, ya da gedib qarda larını tutub yey c y m.

Nardaxatun qarda larını çox ist yirdi. Odur ki, lacsız qalıb barma ını qapının de iyind n çıxartdı. Div bir sordu, iki soranda qızın barma ından qan axma a ba ladi. Div o q d r sordu ki, qız yarımcan dü dü. Div çıxıb getdi. Qız haçandan-haçana ayıldı.

Ax am oldu, qarda lar g ldil r. Baxdılar ki, bacılarının r ngi el solub ki, yüz ilin x st sin ox ayır. Qarda ları Nardaxatundan bunun s b bini soru dular.

Nardanxatun v v l dandı, amma sonra boynuna aldı, hvalatı qarda larına söyl di. Qarda lar qapının a zında d rin bir quyu qazdılar. Quyunun üstünü örtül r. Dedil r:

– Bacı, biz gizl nirik. S n yen ev gir. Ma aranın qapısını iç rid n ba la. Div qapıya g l nd qoy bu quyuya dü sün, oxla vurub öldür k. Yeddi qarda ll rind yay-ox h r bir yana gizl ndi. Nardanxatun iç ri girdi, qapını ba ladı. O t r fd n div g ldi. Qapıya çatan kimi quyuya dü dü. Yeddi qarda h r t r fd n onu oxa tutdular. Div öldü. Yeddi qarda divin üstünü da la, a acla, torpaqla t p kimi qaldırdılar.

Qarda lar yen d günd ova gedirdil r. Ceyran, mlik vurub g tirirdil r, bacıları bi irirdi, yeyib dolanırdılar.

Div basdırılan yerd n yax ı penc r çıxmı dı. Bir gün Nardanxatun o penc rd n yı ıb bi irirdi. Qarda lar ax am ev g ldil r. Nardanxatun penc ri ç kib onların qaba ına qoydu. O penc ri yey n kimi, qarda lar dönüb qoyun oldular.

Nardanxatun onları qaba ına qatıb a laya-a laya çöll ri g zirdi. Bir qoca buna rast oldu.

Qoca dedi:

– Ay qızım, niy a layırsan?

Nardanxatun dedi:

– Bu qoyunlar m nim qarda larımdır. Bunlar bir div öldürüb qapımızda basdırmı dılar. O yerd n penc r çıxmı dı, m n penc ri yı ıb bi irdim, qarda larıma verdim. Onlar da bel c , dönüb qoyun oldular. ndi qaba ıma qatıb a laya-a laya çöll ri g zdirir m.

Qoca dedi:

– Ay qız, m n s nin qarda larını adam el y r m, ancaq m n neyl s m, s n g r k uf da dem y s n.

Nardanxatun dedi:

– Dem r m.

Qocanın lind bir a ac vardı. O a acla qarda ları bir-bir vurma a ba ladı.

Nardanxatun dözdü. Bel c qarda ların altısı adam oldu. Qoca kiçik qarda ı vuranda Nardanxatun döz bilm yib “Uf, bacın ölsün, ay qarda !”, - dedi. Bu sözd n kiçik qarda qur aqdan a a ı qoyun, qur aqdan yuxarı adam oldu.

Qoca dedi:

– Ay qız, i i korladın! Uf dem s ydin, bu da xalis adam olacaqdı. ndi ist s nki, bel olsun, onda qarda larınla öldürülmü o divin imar tin get. Orada saçından asılmı bir qız var. O qızı aç, yer dü ürt. Divin canını ondan ist . Divin canı ü d bir göy rçindi. ü ni qır , göy rçini çıxanda tut, öldür.

Nardanxatun qocaya “Sa ol.” deyib, qarda ları il divin imar tin getdi. ç ri girdi, qızı yer dü ürttü. Ondan divin canını ist di. Qız gedib bir ü g tirdi. Nardanxatun ü ni da a vurdu, ü qırıldı, iç rid n bir göy rçin çıxdı. Nardanxatun göy rçini tutub öldürdü. O saat kiçik qarda da adam oldu.

Qarda lar divin var-dövl tini d götürüb yola dü dül r. Getdil r, qabaqca saçından asılan o qızı ata-anasına çatdırdılar. Sonra oradan yola dü üb, yeddi gün, yeddi gec yol getdil r. G lib öz evl rin yeti dil r. Onlar nlik edib, bacılı-qarda lı firavan ömür sürdül r. Siz d bacılı-qarda lı xo b xt olasınız.

1.8.A ATLI O LAN

Biri var idi, biri yox idi. Dö güvar adlı zülmkar bir pad ah var idi. Dünya görmü qocaların dediyin gör , bu pad ah el cavanlıqdan zazil adam imi . Pad ahlı ı l almaq üçün qoca atasını da özü z h rl yib öldürmü imi .

Bu pad ah taxt-taca çıxan günd n camaatın günü lap qara olmu du. O, ist yin çatmaq üçün yüzl rc adamı öldür r, birc d f d olsun uf dem zdi. Qon u pad ahlarla da yola getm zdi. ld bir yer hücum ed rdi. Sava ardı, vuru ardı, qanı su yerin axıdardı. Bel ki, hamının gözünü qorxutmu du. Bu pad ahın u a ı yox idi. N q d r evl nirdis , u a ı olmurdu.

Pad ah ild üç arvad alardı. El ki, gürdü u aq olmadı, arvadın üçünü d ya öldür rdi, ya zindana salardı , ya da qovub ayrı üç arvad alardı.

Günl rin bir gününd bir d rvi bu pad ahın yanına g ldi, dedi:

– Pad ah sa olsun, m n s n bir d rman ver r m, h r arvaddan bir o lun olar. Amma bir rtim var.

Pad ah soru du:

– N rt?

D rvi dedi:

– U aqlar on be ya ına çatanda birini m n verm lis n.

Pad ah razla dı. D rvi pad aha bir d rman verdi. Sonra dedi:

– Bu d rmanı dörd yer böl rs n. Bir payını özün yey rs n, üç payını da arvadlarına ver rs n.

Pad ah d rmanı aldı. D rvi çıxıb getdi. Pad ah d rvi in dediyi kimi el di. Gün keçdi, ay dolandı, pad ahın h r avradından bir o lu oldu. Pad ahın arvadlarından biri xan qızı idi. Odur ki, ondan olan o lanın adını Xanbala qoydular. İkinci arvadı b y qızı idi. Onun da o lunun adını B ybala qoydular. Üçüncü arvadı bir yoxsul d v çinin qızı idi. Ondan olan o lanın adını da N rbala qoydular.

Aylar keçdi, ill r dolandı, u aqlar on dörd ya ı qurtarıb on be ya a ayaq qoydular. N rbalanı sarayda h mi l salardılar. O biri qarda lar onu gah n r balası, gah d v balası, gah da kö k dey ça ırardılar. N rbalanın anasına da hamı a a ın z rl baxırdı. O biri arvadlar onu qulluqçu kimi i l dirdil r. Pad ah özü d N rbalanı saymırdı. H mi o biri o lanlarını “M nim B ybalam”, “M nim Xanbalam” dey sevib ox ayırdı. Buna g l nd gülüb deyirdi:

– P h, p h... Bir adamın ki, babası d v çi ola... Gör onun axırı n olar da...

N rbala neç d f ist mi di ki, qaçıb getsin, amma anası qoymamı dı, demi di:

– Bala, atan çox hirslidi, haraya qaçsan, s ni tapıb öldür r.

slind is N rbala o biri qarda larından h m güçlü, h m d a ıllı idi.

Gün o gün oldu ki, u aqların on be ya ı tamam oldu. Ax ama bir az qalmı

d rvi g lib çıxdı. Pad ah dedi:

– D rvi , bilir m niy g libs n. Ancaq s n g l m nd n u aq ist m . Mal, dövl t n q d r ist yirs n s n verim, çıx get.

D rvi dedi:

– Yox, m n heç n lazım deyil. Ya u aqlardan birini ver, ya da bu saat el bir ey el r m ki, üçü d öl r.

Pad ah dedi:

– ndi ki, bel di, onda qoy N rbala qurban olsun Xanbala il B ybalaya. Apar n el yirs n el .

Pad ah mr el di, c lladlar N rbalanı tutub qollarını ba ladılar, verdil r

d rvi . N rbalanın anası i i bilib özünü atdı pad ahın ayaqlarına, dedi:

– Aman günüdü, m nim o lumu b db xt el m !

Pad ah g z bl nib mr el di, arvadı da saldılar zindana. D rvi N rbalanı götürüb yola dü dü. Amma N rbala anasının zindana salınmasından x b r tutmadı.

N rbala il d rvi az getdil r, çox getdil r, s h r az qalmı çatdılar iki da m arasına. D rvi qabaqda, N rbala da qolları ba lı onun dalınca gedirdi. Bird n bir s s e itdi. Baxdı ki, bir quru k ll onun yanınca dı ırlana-dı ırlana gedir. Özü d damı ır. N rbala diqq tl qulaq verdi, gördü k ll deyir:

– N rbala, e it, bil. Bu d rvi adam yey ndi . M n d s nin kimi cavan bir o lan idim. D rvi m ni atamdan, anamdan alıb g tirdi, t ndir salıb bi irdi, yedi. Özünü qoru. Bizim qanımızı ondan al!

K ll bu sözl ri deyib yox oldu.

N rbala getdi fikr , bilm di ki, n el sin. Qayıdıb qaça bilm zdi, çünki ll ri ba lı idi. N q d r qaçsaydı da, axırda d rvi onu tutacaqdı.

N rbala ba ı a a ı bel fikirl rl gedirdi, bird n d rvi dedi:

– Çatdıq.

N rbalanı qaldırıb gördü ki, d r nin lap qurtaraca nda, heç k sin a lına g lm y n bir yerd , böyük bir binanın qaba ındadırlar. D rvi cibind n bir d st açar çıxardı. Bu açarlardan biri il qapını açdı. Qabaqca N rbalanı iç riy saldı , sonra da özü girib; yen d qapını ba ladı . Onlar dar, qaranlıq bir yerd n keçib, bir ota a girdil r. Otaq da qaranlıq idi. D rvi onu s alınmı bir d st yor an-dö yin yanına g tirib dedi:

– H m gecdi, h m d yorulmu uq. Yataq, sabah danı arıq. m nim heç k sim yoxdu. S ni özüm o ul ed c y m.

Bunu deyib d rvi otaqdan çıxdı, qapını da daldan ba layıb getdi. N rbalanı do rudan da yorulmu du. El qolları ba lı uzanıb yatdı. Amma s h r q d r rahat yata bilm di. Tez-tez diksinib yuxudan oyanırdı. trafa qulaq asıb yen d yatırdı. S h r d rvi in ayaq s sl ri onu oyatdı . Qulaq verib gördü ki, d rvi qapını açır. Tez sıçrayıb aya a qalxdı. D rvi iç riy girdi. Onun qollarını açıb dedi:

– Bu mal, bu dövlt hamısı s nindi. Biz burda ata-bala kimi dolanaca ıq. Ancaq çör yimiz yoxdu. G l qabaqca t ndiri yandırıb çör k bi ir k, sonra gör s n n l r göst r c y m.

T ndir dey nd k ll nin dedikl ri N rbalanın yadına dü dü . Ancaq o, indi qorxmurdu. ll ri açıq idi. D rvi in ona gücü çatmazdı . Ancaq bel irin- irin danı ma ından ba a dü mü dü ki, d rvi çox hiyl g r adamdı. Ona gör d d rvi in bütün sözl rin , h r k tl rin çox diqq tl fikir verirdi.

D rvi N rbalanı yan ota a apardı . N rbalanı baxdı ki, bura t ndir damıdır. D rvi dedi:

– O ul, h m x mir yo urmalyıq, h m d t ndiri yandırmalyıq. Hansını s n el yirs n?

N rbalanı dedi:

– Baba d rvi , biz ki, ata-bala oluruq, daha yaramaz ki, m n duran yerd s ni gör s n. Bundan sonra bu il rin hamısını m n gör c y m. Ancaq h l heç birini bacarmıram. Bu günlüy s n el , m n baxım, öyr nim . D rvi dedi:

– Do ru deyirs n, bala. Bax, öyr n!

Bunu deyib d rvi t ndiri yandırdı. Sonra un g tirib x mir yo urma a ba ladı. El ki, x mir hazır oldu, t ndir d tüstüd n dü üb köz rdi, d rvi aya a durub yek , qara bir tiyan g tirdi, t ndirin için saldı. N rbala baxdı ki, bu tiyan el bu t ndir üçün düz ldilib. Tiyanın qulpları t n dirin qıra ına dayanmı dı, onu çox a a ı dü m y qoymurdu. Tiyanın dibi t ndird ki oddan bir az yuxarıda dayanırdı. N rbala soru du:

– Baba d rvi , b s bu tiyan n üçündü?

D rvi dedi:

– O lum, çör yi t ndir yox, bu tiyanın divarlarına yapaca ıq. Bu onun üçündü ki, çör k küt dü nd d t ndir dü üb xarab olmasın.

N rbala ba a dü dü ki, d rvi yalan deyir. O saat k ll nin sözl ri onun yadına dü dü. D rvi in m qs di aydın idi. O, ist yirdi ki, N rbalanı h min tiyanın için basıb bi irsin. N rbala heç bir söz dem yib gözl di ki, görsün i in axırını olur.

D rvi yl ib x miri künd l di, sonra künd l ri yastladı. N rbala da ona köm k edirdi. Amma N rbala açıq görürdü ki, d rvi q sd n yava t rp nir. D rvi o q d r gözl di ki, t ndird ki tiyan od kimi qızardı. Aya a qalxıb t ndirin qıra ında oturdu, tiyanın istiliyini yoxladı. Sonra N rbalaya dedi:

– ndi g l otur, çör kl ri yap.

N rbala bu d f d heç bir söz dem yib t ndirin qıra ında oturdu. D rvi çör kl rd n birini ona verib, dedi:

– Amma t ndirin için el sallan ki, çör yi oda yaxın yapa bil s n, yoxsa bi m z.

N rbala:

– Ba üst -deyib özünü el göst rdi ki, guya çör k yapma a hazırlar. Amma slind bir balaca yilib qoltu unun altından d rvi baxma a ba ladı. Gördü ki, d rvi s s olmasın dey barmaqlarının ucunda divara yaxınla dı, oradan tiyanın qapa mını götürdü. Bir lin balaca bir balta alıb ona t r f g lm y ba ladı. N rbala gördü ki, k ll nin dedikl ri düz imi . D rvi ist yir ki, onu balta il vurub tiyanın için salsın, sonra da qapa mını örtüb bi irsin.

D rvi yaxınla anda N rbala c ld bir h r k tl sıçrayıb aya a qalxdı, dedi:

– Baba d rvi , m n heç vaxt t ndir çör k yapmamı am, limd x mir t ndir yils m, özüm d yıxılaram, çör yi d salaram. Al, birini s n yap, baxım, öyr nim, o biril rini m n yaparam.

D rvi acıqlanmı dı. Amma q sd n üz vurmayıb, tez lind ki eyl ri yer qoydu, çör yi N rbalanın lind n aldı, özü t ndirin ba ında yl di.

N rbala o q d r göz l di ki, d rvi lind ki çör yi yapmaq üçün ba ıa a ı t ndir sallandı. N rbala “Ba qası üçün quyu qazanın özünü quyuya salmaq lazımdı” deyib d rvi bir t pik vurdu. D rvi ba ı üst t ndir yıxıldı. N rbala tez qapa ı tiyanın a zına basdı. Özü d çıxıb üstünd oturdu. D rvi n q d r qı qırdısa, N rbala qapa ın üstünd n qalxmadı. Bir az keçdikd n sonra d rvi in s si k sildi .

D rvi öl nd n sonra N rbala d rvi in sarayını g zm y ba ladı. Sarayda qırx otaq var idi, hamısı bir-birind n göz l idi. Dünyada n ist s n, buradan tapmaq mümkün idi.

N rbala otuz doqquz otaq g zib qurtardıqdan sonra, qırxıncı ota ın qapısını açdı. Baxdı ki, bura t miz, s liq li bir tövl di. Tövl d bir at, bir aslan ba lanıb, böyük bir q f sd d göz l bir qu var. N rbalanı görc k at ki n di, aslan n rild di, qu adam kimi danı ıb N rbalaya dedi:

– Xo g lmis n! Biz neç müdd tdi ki, burada sirik. Amma bilirdik ki, d rvi n q d r hiyl g r olsa da, axırda el bir igid tapılacaq ki, ona qalıb g l c k.

N rbala baxdı ki, d rvi atın qaba ına t qoyub, aslanın qaba ına d n töküb, qu un da qaba ına ot qoyub. Tez götürüb d yi dirdi, ti aslana, otu ata, d ni is qu a verdi. Heyvanların üçü d s sl nib N rbalaya “Sa ol” dedil r. Sonra qu dedi:

– N rbala, s n bizim yeml rimizi d yi din, h r k s öz yemini verdin, görünürki, s n haqsızlı ı sevm y n, insaflı bir adamsan. Biz bel bir adamın yolunda ölüm d ged rik. H r n ç tin i in olsa, biz de. Biz s n köm k el m y hazırıq.

N rbala dedi:

– M nim insafım q bul el m z ki, siz burda, bu qaranlıq tövl d , q f sd ,

z ncirl ba lı qalasız. M n sizi açıb buraxıram. Sonrasını özünüz bil rsiniz. Ged rsiz, xo g ldiz, yox g r qalarsız, m n d öl n q d r sizinl dostluq el m y hazıram.

Bunu deyib, N rbala onların üçünü d açıb buraxdı. Heyvanlar qaçmaq v zin , üzl rini N rbalanın ll rin , ayaqlarına sürtm y , onu yalama a ba ladılar.

Qu dedi:

– Biz gündüzl ri gedib g z c yik, dolanaca ıq, özümüz yem tapaca ıq, ax amları h mi buraya g l c yik.

Qu sözünü qurtarıb uçdu. Atla aslan da çıxıb bir d qıq d yox oldular.

N rbala d rvi in ba çasını g zm y ba ladı. Ba ça el bir ba ça idi ki, nec dey rl r, gül bülbülü, bülbül gülü ça ırırdı. Burada el göz l meyv l r, güll r, çiç kl r var idi ki, N rbala bunları öz atasının n m hur ba larında da görm mi di. N rbala o q d r g zdi ki, lap yorulub ld n dü dü. Axırda yı dı ı meyv l ri yedi, bula ın ba ında uzanıb yatdı. Az yatdı, çox yatdı, bilm di, bir vaxt gözl rini açanda gördü ki, at bir t r find , aslan da o biri t r find durub, qu da ba ının üstünd ki da da oturub. Heyvanlar N rbalaya yem k d g tirmi dil r. Aslan bir ceyran ovlayıb g tirmi di. Qu is bir k klik tutub g tirmi di. N rbala özün xör k d hazırladı, yedi, içdi, yatdı.

Bu günd n N rbala heyvanlarla dost oldu. Günl r keçti, h ft l r dolandı. N rbala darıxma a ba ladı. Heyvanlar bunu ba a dü dü l r. Bir ax am qu dedi:

– g r çox darıxırsansa, biz s ni h r aparaq.

N rbala öyr nib bildi ki, bu h r atasının çox incitdiyi bir pad ahın paytaxtıdı. Qorxdu ki, h rd tanımb el keç bil r. Axı , onlar n bilirl r ki, atası onun özünün d dü m ni olub, bil -bil q sd n ölüm gönd rib. Qu N rbalanı fikirli görüb dedi:

– Biz bilirik, s n n fikir el yirs n. Ancaq qorxma. Paltarını d yi . Köhn bir paltar gey. Biz s ni s h r tezd n, h l i ıqlanmamı h r çatdıraq. G z rs n, dolanarsan, ax am qaranlıq dü nd n sonra da g lib s ni g tir rik.

Nrbala razıladı. Gecni yatdılar. S h r h l i ıqlanmamı Nrbala qalxdı, bir d st köhn paltar geyindi, baına da bir köhn d smal ba ladı, ata mindi. At altında, aslan yanında, qu da ba ının üstünd h l s h r açılmamı h r çatdı. At h rin k narında uca bir hasarın yanında dayandı. Nrbala dü dü. Qu hasarı göst rib dedi:

– Bura pad ahın gül ba ıdı. Yay, yaz, bir d payız f sill rind pad ahın qızları bu ba dakı sarayda ya ayırlar.

Sonra tükünd n bir d n d ç kib Nrbalaya verdi:

– G zib dolanarsan, ax am is bizi burda gözl y rs n, ancaq i di, bird n biz g l n q d r ba ına bir q za g ls , bu tükü yandırarsan, biz harda olsaq, s nin köm yin g l rik.

Heyvanlar getdil r. Nrbala da yava -yava h r t r f g ldi. h r böyük idi, tanı da yoxudu. Nrbala t k ba ına o q d r g zdi ki, lap yorulub ld n dü dü. Ax ama bir q d r qalmı h min ba ın yanına g ldi, hasarın yanında dayandı, gözl m y ba ladı. Bird n ba ın qapısı açıldı, iç rid n a saqqal bir qoca çıxdı. Nrbala d bl salam verdi. Qoca salamı alıb dedi:

– O lum, q rib adama ox ayırsan. Kims n? Burada niy dayanmısan? B lk yatma a yerin yoxdu?

Nrbala indiy q d r heç k sd n bel irin söz e itm mi di. Gördüyü ki il r ; atası, qarda ları, saraydakı adamlar olmu du ki, onların hamısı da onu l salıb gül rdi. Bunlardan ba qa Nrbala bir d d rvi i görmü dü ki, o da onu öldürm k ist mi di. Nrbalanın qocadan çox xo u g ldi, dedi:

– B li, q rib m. Birinci d f dir ki, h r g lmi m. ndi yolda larımı gözl yir m ki, onlara qo ulub k ndimiz gedim.

Qoca dedi:

– O lum, m n bu ba ın ba banyam. Buranı m n salmı am. Bu a acları M n yeti dirmi m. Bir neç d f bizim qon uluqda olan pad ah qo un ç kib bizim üstümüz g lib, h rimizi talayıb , adamlarımızı qırıb, amma duru g tir bilm yib, qaçıb gedib. H r d f ged nd bizim ba ı da viran qoyub, sonradan yen

düz ltmı m . M n görür m ki, s n bir yax ı u aqsan. M nim d heç k sim yoxdu. O pad ah axırını d f bizim üstümüz g l nd m nim d evimi talan el di ki, var-yox bir e o lum var idi, onu da öldürdü. ndi s ni gördüm, yaman ür yim yatdın. g r ayrı bir i in, pe n yoxdursa, g l m n agird ol, birlikd i l y k, m nim ömrüm çox qalmayıb. st mir m ki, m nd n sonra ba na ı adam lin dü üb xarab ola.

N rbala dedi:

– G l r m, mi, ancaq bu gün g r k k ndimiz gedib anamdan icaz alam, sonra g l m.

Qoca öz evini N rbalaya göst rib, dedi:

– g r g ls n, qapını döyüb m ni ça ırarsan.

N rbala dedi:

– Ba üst .

Ba ban evin girdi. N rbala da hasarın yanına qayıtdı. Amma N rbalanı fikir götürmü dü ki, gör s n ba ban hansı qon u pad ahdan dan ır. B lk el onun atasından dan ır. N rbala bu fikird idi ki, at, aslan ve qu g ldi. N rbala yen d atı mindi, aslan yanında, qu da ba ının üstünd ev g ldi. Evd N rbala dostlarına dedi:

– M n burda adamsızlıqdan, bir d i sizlikd n darıxıram . Gedib ba bana agird olaca am.

S h r tezd n heyvanlar onu yen d h min ba ın yanına g tirdil r.

Qu tükünd n bir neç d n ç kib ona verib dedi:

– Biz orda qalaca ıq, n zaman s n lazım ols aq, tükü yandırıp bizi ça ırarsan.

N rbala dostları il görü dü. Onlar getdil r. N rbala da ba bana agird olub ba da i l m y ba ladı.

Bu, h rin n göz l ba ı hesab olunurdu. Özü d pad ahın idi. Pad ahın üç qızı var idi. Qızlar h r gün ax am ba ı g z rdil r. N rbalanın ba a g ldiyi günün ax am ı qızlar ad tlı ri üzr ba a g zm y çıxmı dılar. N rbala da ba ın bir t r find

ba banla i l yirdi. Qızlar bir q d r g zdikd n sonra ba banın yanına g ldil r. Böyük qız dedi:

– Ba ban, ba dakı güll r açılıb, bunlardan niy d st tutub s h rl r biz g tirmirs n?

– Xanım, m n q sd n d st tutub g tirmir m ki, özünüz g lib d r siniz. Ortancıl qız a zını büzüb dedi:

– Yax ıdı... Gülü biz özümüz g lib d r c yiks , b s s ni niy saxlayırıq? Ba ban dedi:

– Xanım, m n el dem dim. Axı gül d rm yin özünün ba qa l zz ti var. M n el bildim ki, bu siz d lazımı l zz t verir. ndi ki, bel di, ba üst . S h r d st tutub N rbalaya il gönd r r m.

Böyük qız soru du:

– Kiml gönd r rs n?

Ba ban N rbalanı göst rib dedi:

– N rbalaynan.

Böyük qız N rbalaya baxıb, ba ladı gülm y .

– N rbalaya... N rbalaya... Ada bax ha... N rbalaya...

Ortancıl qız dedi:

– Yax ı addı... n r, y ni d v ... N rbalaya, y ni d v balası.

Böyük qız dedi:

– Y ni kö k... El özü d lap d v balasına ox ayır.

Ortancıl qız dedi:

– M n gülü özün g tir rs n. M n onun paltarından iyir nir m.

Kiçik qız hirsl nib bacılarına dedi:

– Siz el h mi bel siz. Niy , ona n olub ki? N olsun ki, paltarı bir az köhn di, siz onun gözl rin baxın. Görün n a ıllı gözl ri var!

Böyük qız dedi:

– N ... Yek ... Qara...

Ortancıl qız dedi:

– El lap d v gözün ox ayır.

Kiçik qız üzünü N rbalaya tutub dedi:

– S n bunlara fikir verm , ay o lan. S h r m n gülü özün g tir rs n.

Bacılar gülü üb dedil r:

– S h r tezd n s n bir d st d v gülü g tir c k.

N rbala dedi:

– Xanımlar, varın ver n utanmaz. H r k s öz qabiliyy tin gör , öz qanaca ina gör i gör r. M n el gül g tir r m ki, balaca xanımın ba ı a a ı olmaz.

Qızlar gülü -gülü dedil r:

– S h r baxarıq.

Qızların N rbalanı l saldıqlarını gör n ba ban çox q mgin olub dedi:

– Darıxma, o lum. Onların sözl ri s n toxunmasın.

N rbala dedi:

– Yox, mi. Bu sözl r m nim üçün t z deyil. Bel sözl ri çox e itmi m.

Ba ban N rbalanı da götürüb ev g ldi. Bir az çör k yeyib yatdılar. El ki,

ba ban yuxuya getdi. N rbala qalxıb çöl çıxdı. Qu ver n tükün birini yandırdı. Be d qiq keçm mi qu hazır oldu, dedi:

– N olub, N rbala?

N rbala dedi:

– G r k s h r açılmamı m n bir d st gül g tir s n. Amma el gül tapmalısın ki, bu pad ahın m ml k tind olmasın.

Qu cavab verdi:

– Ba üst . M n s n bir d st gül g tir r m ki, g l n il bu vaxta q d r qalsın, heç solmasın.

Qu uçuş getdi. N rbalada g lib yatdı. S h r tezd n ba ban N rbalanı oyatdı ki:

– Dur, bala. M n böyük xanımlar üçün gül yı ma a gedir m. Dur s n d , ged k. O balaca xanım böyük l rin ikisind n a ıllı, yax ı qızdı. S n g r k ona el d st tutasan ki, ba ıa a ı olmasın.

N rbalada dedi:

– S n get. M n d bu saat g lir m.

Ba ban ba a getdi, iki d st gül yı ıb, qızları apardı. Qızlar baxdılar ki, ba ban gülü g tirdi, amma N rbalada yoxdu. Yen d gülüb, kiçik qızı l salma a ba ladılar. El bu vaxt N rbalada g ldi. d bl salam verib, lind ki gül d st sini kiçik qızın qaba ına qoydu, dedi:

– Xanım, bu el güldü ki, g l n il bu vaxta q d r qalacaq, solmayacaq.

Güll r o q d r göz l idi ki, qızlar heç bir söz dey bilm dil r. H r öz gülünü ota ına apardı. Gec ni yatdılar. S h r durub gördül r ki, ba banın g tirdiyi güll r yava -yava solur. Amma kiçik qızın gülü el di ki, el bil, bu saat d rilib.

Bir gün, iki gün, üç gün bir h ft keçdi. N rbalanın g tirdiyi güll r solmadı ki, solmadı. Bacılar kiçik qızdan gizli bütün ba ı g zdil r. Ba a dü dül r ki, N rbalada güll ri ayrı yerd n g tirib. Bacılar paxıllıqdan azarladılar. X b r gedib pad aha çatdı ki, b s ba banın agirdi onun kiçik qızına bir d st solmayan gül g tirib, o biri qızlar da buna döz bilm yib, azarlayıblar. Pad ah dedi:

– Burda n ç tin i var ki? Sabah ça ır ıb dey r m, gedib onlar üçün d g tir r.

Sabahısı gün pad ah N rbalanı yanına ça ırdı, dedi:

– A g d , o gülü s n g tiribs n?

N rbalada cavab verdi:

– B li.

Pad ah dedi:

– Bu gün gedib ondan iki d st d g tir rs n.

Pad ah bu sözləri dediyi vaxt və zirin, və kilin o lanları da burada idilər.

Və zirin o lu durub dedi:

– Pad ah sağ olsun, bunun özü nədi ki, gətirdiyi gül nə ola?

Və kilin o lu dedi:

– Sən icaz ver, biz gedib ondan da yaxşı gül tapaq.

Nərbala çox sakit dedi:

– Siz ondan yaxşı gül tapa bilməzsiniz. O el güldü ki, dərildikdən sonra bir il solmur. Çalının onun özündən tapın.

Pad ah dedi:

– Sən onu hardan dərdmişən?

Nərbala dedi:

– O gülləri mən dərdmişim. O gülləri atlı, a çuxalı, a papaqlı bir o lan bazara aparırdı, mən ondan aldım, aparıb xanıma verdim.

Pad ah dedi:

– Bəs bilmədin o, gülü hardan gətirirdi?

Nərbala dedi:

– Sorudum, dedi ki, bax, o dağın dalından yığılım.

Pad ah dedi:

– Yaxşı, get yığıl.

Nərbala dedi:

– Pad ah sağ olsun, mən burada qərib bir o lanam. Özümün də atım yox, ulaım yox, nə il gedim?

Və zirin o lu ilə və kilin o lu qalxdılar ki:

– Pad ah sağ olsun, biz duran yerdə kimdi ki, ah qızlarına gül gətir?!
zin verin, biz gedək.

Pad ah icaz verdi. O lanlar hazırlamağa getdilər. Nərbala da başa gəlidi.

Gün keçdi, ax am oldu. N rbalə il bə ban yatma a hazırla ırdılar ki, qapı yava ca döyüldü. Bə ban durub qapını açdı. Pad ahın kiçik qızı iç riy girdi. N rbalə d bl aya a qalxıb salam verdi. Qız soru du:

- S n gülün yerini onlara dedinmi?
 - B li, xanım dedim.
 - Sabah onlar o güld n tapıb g tir bil c kl r mi?
- N rbalə duruxdu. Qız bir d soru du:

- Dem k ki, sabah onlar o güld n g tir c kl r?
- N rbalə dedi:

– M n siz yalan dem k ist mir m, xanım. Ona gör d sizin xo unuza g ls d , g lm s d , düzünü dey c y m.

Qız baxdı ki, N rbalə çox ciddi o landı , dedi:

- El m n d ist yir m ki, düzünü dey s n.
- N rbalə dedi:

- Çünki onlar o gülü tapa bilm zl r.

Qız dedi:

– Dem k ki, s n gülün yerini onlara düz dem mis n. Halbuki bu saat deyirdins n yalançı deyils n.

N rbalə dedi:

– M n yalan dem mi m. M n demi m ki, o gülü a atlı, a çuxalı, a papaqlı bir o lan g tirib. Bu da düzdü.

Qız dedi:

- B s o o lan kimdi?

N rbalə dedi:

– Xanım, bayaq dedim ki, m n siz yalan danı a bilm r m. Düzünü d h l lik demir m. Odu ki, xahi edir m bu sualı m n verm y sizin.

Qız baxdı ki, xeyr, N rbalə çox a ıllı adandı. Fikr getdi, dedi:

- N rbalə, m n ist yir m ki, sabah onlar o güld n tapıb g tirsinl r.

N rbalaya soru du:

– Niy ?

Qız dedi:

– M nim bacılarım çox hiyl g r , insafsızdırlar. M n bu saat onların söhb tini e itmi m. Onlar bu i üçün s nd n, bir d ba bandan intiqam almaq ist yirl r. g r sabah gül tapılmasa, onlar v zirin o lu il v kilin o lunu öyr d c kl r ki, gülün yerini dey n q d r s n c za versinl r, sonra da öldürsünl r.

N rbalaya gülüb dedi:

– Xanım, s n m nim ba ban o lu oldu uma baxma. Onlar heç yel olub yanımdan da öt bilm zl r.

Qız baxdı ki, yox, N rbalaya h m d igid o landı. Ür yind lap sevindi, dedi:

– N rbalaya, onlar atamı da yoldan çıxaracaqlar ki, ba bana c za versin.

N rbalaya soru du:

– Ona niy ?

Qız dedi:

– Birinci ona gör ki, o s ni haradan tapıb g tirib?

N rbalaya dedi:

– Bu bar d ona heç kim bir söz dey bilm z. Çünki m n onun n v siy m. M nim anam onun qızı idi. Biz k ndd ya ayırdıq. ndi anam ölüb, babamın yanına g lmi m.

Qız ba bana baxdı. Ba ban gördü ki, o lan çox a illıdı. Dedi:

– B li, xanım. O m nim n v mdi.

Qız Nerbalaya dedi:

– ndi ki, bel di, s n g r k razı olmayasan ki, atam s nin babana c za ver . Onlar ist yirl r ki, atam ona c za versin ki, niy indiy kimi güld n tapıb bu ba da km yib.

Bunu e id n N rbalaya fikr getdi.

– Xanım, xahi el yir m be c d qiq burda dayanasan. M n bu saat

g lir m.

N rbala çöl çıxıb tükü yandırdı. Qu o saat özünü yetirdi. N rbala qu dan soru du:

– De görüm, o gülün tumundan tapıb g tir bil rs nmi?

Qu dedi:

– Taparam.

N rbala dedi:

– S h r açılmamı atı m n çatdırarsan. Üstünd d atın öz r ngind bir d st a paltar, a papaq olsun.

Qu dedi:

– Ba üst .

N rbala dedi:

– Bir d m n iki d st solmayan güld n g tir rs n.

Qu dedi:

– Ba üst .

Qu uçub getdi. N rbala iç riy qayıdıb qıza dedi:

– Xanım, siz ki, bacılarınız kimi dikba , ba qalarını lı salan, özünü hamıdan uca tutan deyilsiniz, m n ömrümün axırına q d r sizinl dost olaca am. Arxayın ola bil rsiniz. Sabah onlar gül tapacaq.

Qız ba bana baxdı, ba ban qıza, amma heç biri bir söz dem di. Qız çıxıb getdi. N rbala il ba ban da yerl rin girib yatdılar.

Seh r yaxın qu iki d st gül, bir d atı g tirdi. N rbala a patları geyindi. A papa ı qoydu, atı mindi, güll ri d götürüb bir ba pad aha dediyi da ın dalına getdi. S h r açıldı. N rbala baxdı ki, budu v zirin o lu il v kilin o lu g lirl r. Tez üzünü a bir d smalla örtüdü ki, tanımasınlar. Atı minib yava -yava onlara t r f sürm y ba ladı. O lanlar baxdılar ki, N rbalanın dediyi kimi, a patlarlı, a atlı adam g lir. Özü d h min güld n lind iki d st g tirir. Bir ist dil r hücum el yib onu vurub öldürsünl r, atı da, gülü d alsınlar. Amma bir ata, bir o lana baxıb qorxdular. Salam verib soru dular ki:

– O gülü hardan alıbsan?

N r bala s sini d yi ib dedi:

– Bu gül m nim ba ımda bitir.

Dedil r:

– Neç y deyirs n sat alağ.

N r bala dedi:

– Satmıram.

Dedil r:

– Onda el -bel ver, x st miz var. H kiml r bu gülü d rman deyibl r.

N r bala dedi:

– ndi ki, x st niz var, ver r m. Amma v zind h r nizin qoluna bir dam a basmalıyam.

O lanlar gördül r ki, ayrı yolla gülü ala bilm y c kl r fikirl dil r ki, paltarın altında bizim qolumuzda dam a oldu unu kim gör c k. Razıla dılar. N r bala h r sinin sa qoluna bir dam a basıb, güll ri onlara verdi, özü d atı vurub bir d qıq d göz d n itdi. El ki, t p nin dalına yeti di, atdan dü dü, paltarını d yi ib atı yola saldı, ev g ldi. Bir-iki saatdan sonra bütün h r s s yayıldı ki, v zirl v kilin o lu büyük igidlik göst ribl r. Amma qollarındaki dam adan heç k sin x b ri olmadı. El h min gün v zirl v kil pad ahın yanına g ldil r. V zir ba yib dedi:

– Pad ah sa olsun, m nim o lum çox büyük igidlik göst rdi. S nin büyük qızının ist diyi gülü tapıb g tirdi. ndi m n elçiliy g lmi m. g r icaz vers n, büyük qızını o luma ist r m.

V zird n sonra v kil ba yib dedi:

– Pad ah sa olsun, razılıq ver, ortancıl qızını da m nim o luma ni anlayağ.

Pad ah dedi:

– Sizin o lanlarınız igid olduqlarını sübut el dil r. M nim sözüm yoxdu, ancağ g r k m nim qızlarımın üçünün d toyu bird n ola. Bir d g r k qızlar özl ri dey l r ki, kim r getm k ist yirl r.

Pad ah mr el di, sabahısı gün bütün hali sarayın qaba ına yı ı dı. Qızların üçü d eyvanda oturdu. H r sinin d lin bir alma verdil r. Tap ırdılar ki, kim hansı o lanı ist yirs , almanı ona atsın. Sonra o lanlar bir-bir g lib eyvanın qaba ından keçm y ba ladılar. Kiçik qız almanı atmadı. Bütün o lanlar keçib qurtardı . Pad ah axırda adam gönd rdi ki:

– Qız niy almanı atmır?

Qız cavab verdi ki:

– M nim gözl diyim h l g lm yib.

Ha fikirl dil r kim qalıb, tapa bilm dil r. Çünkü h rin o lanlarının hamısı g lib keçmi di. Axırda adamlardan biri dedi:

– Ba banın n v si N rbala qalıb.

Adam gönd rdil r, o da g ldi. Onu slind el -bel ça ırmı dılar. Heç k s inanmırdı ki, pad ahın qızı ona alma ata. Amma i ba qa cür oldu. N rbala g lib eyvanın qaba ından keç nd , kiçik qız lind ki almamı ona atdı. Bunu gör n pad ah cin atına mindi, dedi:

– O ki bu g d y alma atdı, daha m nim qızım deyil. Özünü d el gücl g d y ver c y m. Qoy hamı ona gülsün.

Pad ah büyük qızı il ortancıl qızına çoxlu cehiz verdi, yax ı toy el di, kiçik qıza is heç bir ey verm yib ba banın evin gönd rdi. Ba ban, N rbala, bir d kiçik qız bir evd ya ama a ba ladılar. Amma qız igid qız idi. Özü heç fikir el mirdi, ba banı, N rbalanı da fikir el m y qoymurdu.

Bu i in üstünd n bir müdd t keçdi.

Bir gün pad ah b rk azarladı. Bo azı el i di ki, heç bir ey keçm di. N q d r d rman verdil r, köm k el m di. Axırda m hur bir h kim tapı b g tirdil r. H kim dedi:

– S n g r k bir neç gün ov tinin suyunu iç s n.

Kür k nl r bunu e itdil r. Atlarını minib ov axtarma a getdil r. Bu hvalatı

N rbala da e itdi. Qu un tükünü yandırdı. A paltarı geydi, atı mindi, aslan yanında, qu da ba ının üstünd özünü yetirdi bir bula ın ba ına atdan dü dü, heyvanlara dedi:

– N q d r bu trafda ov varsa, hamısını yı ın buraya.

Bir saatın içind bula ın ba ı doldu ovla. Bir t r fd n at, bir t r fd n aslan,

bir t r fd n qu , bir t r fd n d o lan özü dörd t r fi k sdil r.

Kür k nl r h r yeri axtarıb, ld n-ayaqdan dü dül r, ov tapa bilm dil r. Geri qayıdan ba baxdılar ki, bula ın ba ı doludu ovla. Oxlarını düz ldib vurmaq ist y nd N rbala bu t r fd n çıxdı, dedi:

– N el yirsiniz! Görmürsünüz onların sahibi buradadı!

Kür k nl r baxdılar ki, h min a atlı o landı, dedil r:

– Ovun n sahibi?!

N rbala dedi:

– Onda bir balaca dayanın, bu saat gör rsiniz ki, ovların sahibi var, ya yoxdu.

Bunu deyib N rbala k m nd atdı, ovlardan birini tutdu. Sonra bir fit verdi.

Bir t r fd n qu , bir t r fd n at, bir t r fd n d aslan onun yanına g ldil r. Ovlar hamısı qaçıb getdil r. Kür k nl r i i bel gör nd lap m tt l qaldılar. N rbala gülüb dedi:

– M n bilir m ki, sizin qayımatanız b rk x st di. H kiml r d ona ov tinin suyunu d rman deyibl r. Bax, bu ovu m n sizin üçün tutmu am. Amma rtim var, indi d h r nizin sol qoluna bir dam ı basaca am.

Kür k nl r baxdılar ki, ayrı çar yoxdu. Razı oldular. N rbala onların qollarına dam a basdı, sonra dedi:

– Ancaq ovun ba ını k sib götür c y m.

Kür k nl r buna da razı oldular. N rbala ovun ba ını k sdi. Kes -k s

deyirdi:

– Adı ba ına, dadı ba ına.

N rbalə el ki, i ini qurtardı, ovun k ll sini götürdü, atı mindi, aslan yanında, qu da ba ının üstündə be d qiq nin içində gözdə n itdi.

Kür k nl r ovu g tirib g ldil r. Arvadları tez ovu bi irdil r, suyunu pad aha verdil r. Amma bu d rman pad aha heç bir köm k el m di. Ona gör köm k el m di ki, N rbalə onun ba ını k s ndə demi di: “Adı ba ına, dadı ba ına.” Ovun da bütün dadı ba ına keçmi di.

N rbalə el ki, t p nin dalına çatdı, yen d heyvanları buraxdı, paltarını d yi di, ovun k ll sini d götürüb ev g ldi. Ba banla qız k lleni görüb soru dular :

– Bu n di?

N rbalə dedi:

– Pad ahın kür k nl ri ov vurdular, ba ını k sib atdılar, m n d götürüb g tirdim, bi ir siniz.

Ba ban qıza baxdı, qız ba bana baxdı, übh l ndil r, amma bir söz dem dil r. O lan qıza dedi:

– g r ist yirs n ki, atan yax ı olsun, o k ll ni bi ir, suyundan bir qab ona ver.

Qız k ll ni bi irm k ist m di. Çünki atası onun özün d heç baxmaq ist mirdi. Onun g tirdiyi xör yi yey rdimi? Özü d ki, xör k d bir xör k ola. O biri kür k nl rin vurduqları ovun k ll sinin suyu. Ba ban dedi:

– Qızım, o n deyir, el c d el , o biri eyi bilm s dem z.

Qız k ll ni bi irdi, suyundan bir qab atasına apardı. Amma qorxudan özü onun yanına gir bilm di. Bir qoca day si var idi. Ona verib gönd rdi. Pad ah k ll nin suyundan bir qa ıq içdi, gözl ri i ıqlandı . Bir qa ıq da içdi, el bil bo azı açılma a ba ladı. Qabı iki lli tutub ba ına ç kdi , qurtarandan sonra qı qırdı ki:

– Bundan yen d verin.

Day qaçıb kiçik qızın xör k qazanını götürüb g tirdi. Ax ama q d r pad ah

k ll nin suyunu içib qurtardı. S h r sapsa lam olub aya a durdu. Bütün h r s s yayıldı ki, kür k nlerin vurub g tirdiyi ovun suyu pad ahı sa aldı. Pad ah el ki sa aldı, day ni yanına ça ırdı:

– S n o xör yi hardan almı dın? Onun dadı ba qa idi. Kür k nl rimin vurdu u ovdan deyildi.

Day açıb hvalatı danı dı. Pad ah birc k lm d olsun danı madı. hvalat gizli qaldı. Kür k nl r d ki, onsuz da lov a idil r. Bu i d n sonra bir az da lov alanma a ba ladılar. Özl rini el ç kirdil r ki, daha yer -göy sı ı mrdılar.

Bu i in üstünd n bir müdd t keçdi. Bir gün qasidl r x b r g tirdi ki, Dö güvar pad ah yen d qo un ç kib onların üstün g lir. Bütün hali bir-birin d ydi. Çünki bu yerin halisi Dö güvar pad ahın davasını, zülmünü görmü dü.

Pad ah mr el yib v zir, v kili yı dı. Qo un hazırlama a ba ladılar. Üç günd n sonra Dö güvar pad ah qo unu il g lib h rin trafını tutdu, pad aha da bel bir m ktub gönd rdi:

– “Ey pad ah, g lib h rinin trafını tutmu am. Birc d f qo una mr vers m, h rind da da üstünd qalmaz. S n üç gün möhl t verir m. Menim iki o lum var, s nin iki kür k nin. Birinci gün m nim Xanbala o lum s nin büyük kür k ninl vuru acaq. kinci gün B ybala o lum o biri kür k ninl vuru acaq. Üçüncü gün s ninl özüm vuru aca am. Hansı t r f basıldı, o t r f t slim olmalıdı. Ya rti q bul el , ya da h ri xarabaya çevirib yerind turp k c y m.”

Pad ah h r adamlarını ça ırıb m ktubu oxudu. Çar l ri k silib rti q bul el dil r. Kür k nl r hazırla ma a ba ladılar.

S h r qo unlar üz-üz dayandı. Kür k nl r geyinib getdil r. N rbala kiçik qıza dedi:

– Get, atana de, m n d bir at, bir qılınc versin. Düzdü, m n gücsüz m, dava zad görm mis m, amma, heç olmazsa, qo unun içind dayanıb qaraltı ed r m ki...

Qız getm k ist m di. Çünki sarayda hamı ona, bir d N rbalaya çox pis n z rl baxdı. H mi l salıb gülürdü. Bacıları il yezn l ri d ki, N rbalanın adını d v balası qoymu dular. Bilirdi ki, indi d gedib at ist s , hamı ona gül c k. Odur

ki, getmək istəmirdi. Amma Nərbala lıç kəndi. Qız axırda durub atasının yanına getdi.

– Ata, mənə lıç, bir qılınc da biz versinlər.

Padşah gülüb dedi:

– Nə var? Yoxsa dəvə balası qeyrət gəlib?!

Qız hirsli nib dedi:

– Ata, niyə bizi lıç salırsan?

Padşah da hirsli nib cavab verdi:

– Sən gərək elə o lənə rəged yədin ki, indi qonunun qabağında dayana idi. Amma kim getdin, bir gədən birisin. Bacılarını görürsən?

Qız dedi:

– Nə olar. Bütün bacılar ağıllı olmaz, bütün kürəknlər də ididə olmaz.

Padşahın ürəyi kövrəldi. Bir də onun gətirdiyi xörək yadına düşdü. Dedi:

– Bir mənə de görüm, sənə onda xörəyi haradan alıb mənə gətirdin?

Qız havalatıdanırdı:

– O biri kürəknlər ov vurmudular, bəni kəsib atmadılar. Nərbala götürüb evə gətirdi. Mən xörəyi həmin o kəllədən bəyirmidim.

Padşah fikrə getdi, dedi:

– Yaxşı, bəssənənin hardan alına gəldi ki, ondan mənə göndərdin?

Qız dedi:

– Nərbala mənə dedi ki, gərətanın sağ almasını istəyirsən, o xörəkdən ona göndər.

Padşah daha heç bir söz demədi. Çadırı tapırdı ki, Nərbalaya bir at, bir də qılınc versinlər.

Qonunun böyüyü gülməyə üçün Nərbalaya bir axsaq yabı, bir də yarısı qırılmış bir qılınc göndərdi.

Bəbənyabı ilə qılıncı görüb eləcədən güldü ki, o lənə da qız da qorxdular. Bəbənyabı dedi:

– Ay bala, ür yini sıxma.

N rbala cavab verdi:

– Ür yimi niy sıxıram? G l, gör k.

N rbala qabaqda, ba ban da dalda yabının ipind n tutub meydana g ldil r.

Süpürg çil r meydanı süpürdü l r, t bil vuruldu. Dö güvar pad ahın

t r find n Xanbala meydana çıxıb p hl van ist di. Bu t r fd n d böyük kür k n meydana çıxdı. El birinci vuru da bildi ki, Xanbala kür k ni basacaq, odur ki, ba bana dedi:

– S n burda dayan m n bu saat g lir m.

N rbala meydandan çıxdı, bir dalda yer ç kilib tükü yandırdı. Qu hazır olub

dedi:

– N olub, N rbala?

N rbala cavab verdi ki:

– Bu saat atı, bir d patlarlarımı m n çatdır .

Be c d qıq keçm mi hamısı hazır oldu. N rbala atı mindi, t p nin üstün

qalxıb baxdı ki, Xanbala kür k nin qollarını ba layır.

Xanbalanın adamları böyük kür k ni sir el yib apardalar. Dö güvar

pad ahın adamları adlıq t bili çaldılar. Xanbala lov a-lov a meydanı g zib, p hlivan ist m y ba ladı.

N rbala atı vurdu. Bir d baxdılar ki, a atlı adam budu ıldırım kimi g lir.

N rbala meydanı bir d f dolanıb Xanbalaya dedi:

– Xanbala, lov alanma. Pad ahın kür k ni m n m. S nin indi tutub sir el ediyin m nim qullarımdan biridi. nanmırsan, mr el onun qollarındaki dam alara baxsınlar.

N rbalanın sözl rini h r iki t r f e itdi. Bu t r fd d hamı m tt l qaldı ki, gör s n, bu kimdi?

Dö güvar pad ah is o saat mr el di. sir tutulmu böyük kür k nin qollarına baxdılar. Gördül r ki, h r iki qolunda dam a var. El z nn el dil r ki, sl kür k n, do rudan da, meydandakı o landı, bu da onun quludu.

T z d n dava t bili vuruldu. Xanbala il N rbala vuru ma a ba ladılar. Amma bu vuru ma çox ç km di. N rbala el birinci z rb d Xanbalanı vurub atdan saldı, dü üb qollarını ba ladı, pad ahın qaba ına g tirdi. Pad ah N rbalanı tanıya bilm di, çünki onun üzü örtülü idi. N rbala Xanbalanı t hvil verib dedi:

– Pad ah, ona heç bir ey el m yib zindanda saxlarsan. Sabah keç r, ikinci gün keç r, üçüncü gün onu s nd n ist y c y m.

Sonra N rbala atını Dö güvar pad ahın qaba ına sürüb dedi:

– Pad ah, dava qurtarana q d r m nim nök rim sizd qalacaq. Ba ına bir i g ls , özünd n küs.

Bunu deyib N rbala atını vurdu, getm k ist di. El bu vaxt Xanbalanın qarda ı B ybala ona bir ox atdı. Ox N rbalanın qoluna d ydi. N rbala dönüb dedi:

– M n bilir m, bu vaxt oxu atan B ybaladı. M n d bel c oxla onu vura bil rdim. Amma m n nam rd deyil m. Sabah meydanda görü rik.

N rbala geri qayıdıb bu biri t r f g ldi. Üzünü camaata tutub dedi:

– Qorxmayın, sabah bu vaxt m n yen g l c y m.

Pad ah baxdı ki, N rbalanın qolundan qan axır. Tez öz d smalını çıxarıb onun yarasına ba ladı. N rbala atı vurdu. Bir d qiq nin içind gözd n itdi. El ki, t p nin dalına keçdi, atı buraxıb piyada ba banın yanına qayıtdı.

Ba ban dedi:

– O lum, gördün n oldu?

N rbala dedi:

– Hamısını gördüm. O h min o landı ki, solmayan gülü m n vermi di.

Camaat geri qayıtdı. Ba banla N rbala da qayıdıb ev g ldil r. hvalat bütün

h r yayıldı. Ancaq heç kim bilm di ki, a atlı kim imi .

Gec yatdılar. N rbalanın yarası onu incitm y ba ladı. Ba banla qız yuxudan oyandılar. Baxdılar ki, N rbala yuxuda zarıldayır. Qız yor anı qaldıranda baxdı ki, N rbalanın qolu bir d smalla ba lıdı, d smal da qanlıdı. hvalatı ba bana dedi. Ba ban N rbalanı oyatdı. Nerbala baxdı ki, i in üstü açılıb dedi:

– S h r meydana bir sg rin niz si qoluma batdı.

N rbalanın yarasını açdılar. D rman qoyub t z d n ba ladılar. N rbala yatdı.

Qız d smalı da yuyub h y td ki a acın buda ma s rdi.

S her açıldı. Hamı durdu. Ba banla N rbala da çolaq yabını götürüb meydana getdil r.

Pad ah h y td n keç nd gördü ki, dün n meydana vuru an o lanın qoluna ba ladı ı d smal kiçik qızgilin qapısında a aca s rilib. Qızı ça ırıb soru du:

– Bu n d smaldı?

Qız dedi:

– Dün n meydana bir sg rin niz si N rbalanın qolunu yaralayıb.

Bilmir m, hardansa bu d smalı tapıb qolunu ba lamı dı.

Pad ah fikr getdi. Amma bir q rara g l bilm di. Meydanda döyü t bili vuruldu. Pad ah meydana yollandı.

Bu gün d B ybala il ikinci kür k n meydana çıxdılar. Yen d N rbala bir b han il ba banı orada qoyub özü t p nin dalına keçdi. Baxdı ki, heyvanlar onu orada gözl yirl r. Geyinib atı mindi, hazır dayandı. Yarım saat keçm mi B ybala ikinci kür k ni atdan vurub yıxdı, qollarını ba ladı.

N rbala atı mahmızladı. Yen d baxdılar ki, a atlı o lan budu yel kimi g lir.

N rbala özünü meydana yetirib dedi:

– M n bu gün d sizi aldatdım. O tutdu unuz da m nim qulumdu. nanmırsınız, qollarındaki dam alara baxın.

Baxıb gördül r ki, bu o lanın da qolları dam alıdı. Yenid n döyü t bili vuruldu. N rbala B ybalanı da tutub qollarını ba ladı, g tirib pad aha t hvil verdi. Amma bu d f N rbala alnından yaralanmı dı. D smal hvalatı pad ahın yadına dü dü. Tez cibind n t z bir d smal çıxarıb onun alnını ba ladı. N rbala evl rin g ldi.

N rbala alnının qanını yuyub t mizl di, d rman vurdu, d smalı bir t r f atıb yatdı. S h r qız bunu da yuyub a acın buda ına s rdi. Pad ah ged nd q sd n yolunu bu t r fd n saldı. Baxdı ki, h min dün nki d smal yen d yuyulub kiçik qızgilin qapısındaki a aca s rilib. Qızdan soru du :

– Bu n d smaldı?

Qız N rbalanın dediyi kimi cavab verdi:

– sg rl rd n birinin niz si N rbalanın alnını cızımı dı. O da alnını bu d smalla ba lamı dı. O d smaldı yumu am.

Pad ah qaldı m tt l ki, gör s n, bu nec sirdi. Ancaq yen d m s l ni aydınla dırma a vaxt tapa bilm di. Çünki bu gün onun öz növb si idi. Dö güvar pad ahla vuru malı idi.

Döyü t bili vuruldu. Dö güvar pad ah meydana g lib pad ahı döyü ça ırdı. Pad ah el ata minm k ist yirdi ki, a atlı o lan yen d göründü. Özünü Dö güvar pad aha yetirib dedi:

– S nin t r find n h l m n üstün g l n adam olmayıb. Qanuna gör s n qabaqca m ni basmalısan. Buyur.

Dö güvar onsuz da onun lind n yanıqlı idi. El q z bl nmi di ki, a zından köpük da lanırdı. Qılıncını ç kib N rbalaya hücum etdi. N rbala k m ndi atıb yarı yolda onun bo azına keçirdi, ç kib atdan saldı. H r iki t r fin adamları l vurub

“Sa ol.” dedil r, s s göy ucaldı. N rbala onu yerd n qaldırdı, ll rini ba ladı. Sonra ata minib uca s sl h r iki t r f dedi:

– Dava qurtardı. Sabah bu vaxt, bax el buradaca danı ıq aparaca ıq. Özü d danı ı ı m n aparacam.

H r yerd n l vurdular. N rbala üzünü Dö güvar pad aha tutub dedi:

– mr el ki, sabah tutdu unuz iki n f ri buraya g tirsinl r. Bir d m n e itmi m ki, s nin bir d v çi qızı arvadın var imi . O da g r k sabah burda olsun.

Dö güvar dedi:

– M n n bilim indi o hardadı?

N rbala dedi:

– Bilmir m, sabah o burda olmasa, s nin d , o lanlarının da ba ını öz ll riml k s c y m.

Sonra N rbala üzünü o biri pad aha tutub dedi:

– S nin t r find n d sabah s n özün, v zirin, v kilin, üç qızın, bir qoca ba banın burda olmalıdırlar. mr el rs n, bu pad ahın sir dü mü o lanlarını g tir rl r.

N rbala sözl rini qurtarıb atı çapdı. At bir d qi q nin içind gözd n itdi.

H r iki t r f sabahın açılmasını gözl dil r. N rbala da evl rin g ldi. Ba ban dedi:

– Ay bala, o o lan kimdis , çox böyük igidlik el di, qır ının qaba ını aldı. Özü d sabah bizi meydana ça ırttırıb.

N rbala dedi:

– Yax ı-yax ı qulaq asarsınız, sonra g lib m n d damı arsınız.

Gec ni yatdılar. S h r meydan süpürüldü. H r iki t r fin adamları meydana topla dılar, a atlı igidi gözl m y ba ladılar.

Düz dün nki vaxt çatanda N rbala a geyimd , a atın üstünd meydanın ortasına g ldi. ar el di. Qolları ba lı Xanbalanı, B ybalanı v Dö güvar pad ahı g tirib bir t r fd oturdular. Sonra pad ah, v zir, v kil, qızlar v ba ban g ldi. N rbalanın anasını da g tirdi l r. N rbala gözlatı anasına baxıb gördü ki, arvad qocalıb, arıqlayıb, bir d ri, bir sümük qalıb.

N rbalaya atını meydanın ortasına sürdü ki, hamı onu görsün, s sını e itsin. O, uca s sl dedi:

– M n bil r m ki, hamı m nim kim oldu umu bilm k ist yir .
H r yerd n dedil r:

– Düzdü, bilm k ist yirik.

N rbalaya dedi:

– Burda oturanlardan ikisi m ni el bu geyimd tanıyır. Onlar kimdil rs , dursunlar aya a.

Heç k s durmadı. N rbalaya dedi:

– Utanmaqdan keçib. g r durmasalar, m n özüm bo azlarından yapı ıb qaldıraca am.

N rbalaya üzünü pad aha tutub dedi:

– Bunlar s nin kür k nl rindi. S n ona gör qızlarını bunlara verdin ki, bunlar q hr manlıq göst rib solmayan gülü tapıb g tirmi dil r. Qoy hamı e itsin ki, o gülü onlara m n vermi dim. v zind is h r sin sa qoluna bir dam a vurma dum. nanmırsız baxın!

Açıb gördül r ki, do rudu. N rbalaya pad aha dedi:

– S n azarlayanda bunlar ikinci d f q hr manlıq göst rdil r. G dib s nin üçün ov tutub g tirdil r. O ovu da bunlara m n vermi dim. v zind d sol qollarına dam a vurma dum. nanmırsız baxın!

Açıb gördül r ki, bu da do rudu. N rbalaya dedi:

– Hamı gördü. g r m n olmasaydım, onlar da sir getmi di, s n d .

Hamı dedi:

– Düzdü.

N rbalaya dedi:

– Qoy hamı görsün ki, m n kim m.

Bunu deyib N rbalaya üzünü açdı, üstündə geymi oldu u a paltarını çıxartdı.

Hamı baxdı ki, N rbaladı. Bütün meydandakılar lı çaldılar . Kiçik qızla bə bən bir-birini qucaqlayıb sevindiklərindən u aq kimi a lıdılar. N rbalaya dönüb Dö güvargilərlə g ldi, dedi:

– Məni tanıyırsınızmı?

N Dö güvar, nə Xanbala, nə də Bəybala N rbalanı tanıya bildilər. N rbalaya

anasının qabasına gedib dedi:

– Sən necə? Məni tanıya bilirsənmi?

Arvad ona baxdı, gözlərini yumdu. Sonra yenidən gözlərini açıb bə bən baxdı.

– N rbalaya! O lum!... - deyib özünü onun üstünə atdı. Onlar qucaqlandı, öpüdülər, sonra yenidən gözlərini açıb N rbalaya sorudu :

– Ana, de görüm sən bu müddətdə harda idin?

Anası dedi:

– Dö güvar padşahsənə dərviş verdikdən sonra, məni də zindana saldı. Dünən axşam məni ordan çıxarıb gətirdilər.

Dö güvar padşahın N rbalaya olduğunu bilən kimi durub yüyürdü, dedi:

– N rbalaya! O lum!

N rbalaya onun yaxasından tutub yerində oturtdu, dedi:

– Mənsən olun olsaydım, məni qurban verməzdin.

Sonra üzünü camaata tutub dedi:

– Bunlar da, bu birilərdə, - o, Dö güvargilərlə o biri padşahları göstərdim. Nəni həmişə el salardılar. Adıma dəvə balası deyirdilər. Ona görə ki, mənim bu anam xan qızı, bəy qızı deyildi, yoxsul bir dəvəçinin qızı idi. Buna görə də Dö güvar o biri oğlanlarını məndən üstün tutdu, məni də dərviş verdi, anamı da zindana saldı. Bu biri padşah isə öz kiçik qızını evindən qovdu. Nədi, nədi, qızı məni sevirdi. Məni oğulluğa götürdüyün görə qoca bəbəni çox incitdilər. Nədi bunların hamısı mənimləlimdə sirdi. Mənim bunları öldürməyə haqqım var. Amma öldürməyə cəy mə. Bunların hər sinin altına bir dam a vuracağam. Qoy bütün aləm bilsin ki, bu dam aları kim vurub və nə üçün vurub.

Sonra üzünü baba bana tutub dedi:

– Baba, dur, bunların hər sinin alınına bir damla vur.

Babam durdu. Kişiyə ahdin, iki vətən, vətən kilin, iki ahd oğlunun, iki ahd qızının, iki kürəkənin alınına qara damla vurdu. Sonra Nəribəyə hər iki tərəfdən dedi:

– Cəmət, mən bax o iki dağın arasındakı qalaçada ya ayacaqam, kim siz zülm edəsiniz, mən deyirəm.

Nəribəyə sözünü qurtarıb anasını, babanı, bir də kiçik qızı götürüb qalaçaya getdi.

Deyərkən, nə qədər Nəribəyə sağıdı, qorxudan heç kim yoxsullara zülm etməyibilmirdi.

1.9.OXXAYLA HƏM DƏ

Nəribəyə-nəribəyə bilməyən. Bilmədən söyləməyən. Ahdan gəlmiyə nökrəm, dəniz, qabırğalarını sökürəm. Siz hardan danıyırsınız, kimdən danıyırsınız, keçmişlərdə bir kişiyə var imi. Bu kişinin gözünün ayaq-qarası, aman-zaman bir cəmətə var imi. Kişiyə oğlunu çox istəyirəm, onu əlinə dan-qaraya vurmağa qoymazmı.

Kişiyə çox kasıbçılıqdan dolanarmı. Hər gün gedib dəryaya tor atıb, balıq tutarmı, tutduyu balıqları satıb, birtərə dolanarmı. Kişiyə oğlunun adı həmədir imi.

Bəli, ay dolanır, il keçir, həmədən dörd yata çatır. Kişiyə deyir:

– Oğul, mən heç bir elmdən xəbərim yoxdur, özü də yazı-pozu bilmirəm. Ona görə də ömrüm-günüm dəryaya tor atıb, balıq tutmaqla keçib. İndi görürsən ki, qocalıb ləndü müəm. Daha tor atmağa taqtim yoxdur. Oğul, istəmirəm sən də mən kimi olasan. Odu ki, səni oxumağa qoymaq istəyirəm. Bəlkə bir elm öyrənib, adam olasan. Mən kimi zəbiyyətçiyəm sən.

həmə deyir:

– Ey atayim-mehriban, buyuruqsən. Nəməsləht görürsən, el də el rəm.

Ki i deyir:

- B r k llah, o lum, hazırla , bir yax ı molla tapaq, s n elm öyr tsin. Ata-bala gec ni yatıb, sübh tezd n dururlar. Çantalarına bir az ayınnan

oyunna qoyub, yola dü ürl r. Az gedirl r, çox gedirl r, bu k nd m nim, o k nd s nin. Soraqlar ırlar, bir yax ı molla tapa bilmirl r. Axırda g lib çıxırlar me d bir bula ın üstün . Ki i deyir:

- O ul, çox yorulmu uq. H m d acmı ıq. G l bu bula ın ba ında bir az çör k yeyib dinc l k.

Ata-bala bir az ordan, çör kd n yeyib, bula ın suyundan içirl r. Yayın isti günü s rin, buz kimi bulaq suyu ki inin çox xo una g lir.

- Oxxay, n q ng sudu.

El bu söz ki inin a zından çıxan kimi, suyun ortasından bir ki i çıxıb deyir:

- A ki i, m ni ça ırıb neyl yirs n? M n gör n qulluq?

hm din atası sudan çıxan adamı görüb, lap m tt l qalır. Az qalır nitqi

tutulsun. Hannan-hana özün g lib deyir:

- Ay qarda , s n kims n, m n s ni n vaxt ça ırdım?

Sudan çıxan adam deyir:

- B s, oxxay dey n s n deyildin?

Ki i deyir:

- N olsun ki, oxxay dey n m n idim.

Sudan çıxan adam deyir:

- El o olsun ki, m nim adım Oxxaydı. S n m ni ça ırdın, m n d g ldim.

Ki i deyir:

- S nin adın Oxxay imi .

- A ki i, yax ı, de görüm hara gedirs n, m qs din n di?

Ki i deyir:

- Vallah, hal-q ziyy bel di, o lumu oxutmaq üçün molla axtarma a

gedir m.

Oxxay deyir:

– M n n yax ı molla hardan taparsan. Ver o lunu oxudum. G l n il g l apar. O vaxtacan c mi elml ri öyr nib, açarların qoysun cibin .

Ki i razı olub o lunu verir Oxxaya. Bir az da dil-a ız el yib, yalvarır ki, s n Allah, birc d n o lum var, onnan yax ı mu ayat ol.

– Arxayın ol. Ona el baxaca am ki, heç ruhu da incim sin. N vaxt o lunu ür yin ist s , g l bula ın ba ına. Sudan iç, Oxxay de, o saat o lun yanında hazır olacaq.

Ki i o lu il öpü üb xudahafızl n n sonra, ba ladı daban alıb, evin sarı qayıtma a. Oxxay da hm di qoltu una vurub, bir ismi- z m oxuyub, batır suyun altına. hm d bir d gözün açıb görür ki, bir qalaçanın içində di. Amma üstü-ba ı islanmayıb, heç el bil suyun dibin batan bunlar deyilmi . Qalır m tt l ki, gör n bu n i di.

Bunlar qalaçaya çatan kimi Oxxay hm di aparıb, bir ota a qoyur. Özün d tap ırır ki, s nin yerin bura olacaq. Özü d çıxıb gedir. Oxxay ged nd n sonra hm d qapını açıb, çöl çıxır, trafa baxır, onu vahim bürüyür. hm d görür ki, o, büyük bir qalaçanın içində di. Qalaçanın bir k rpici qızıldan, bir k rpici gümü d ndi. Bura l l-cavahiratdan, mirvari v z b rcatdan o q d r b z k-düz k vurulub ki, adam baxanda gözl ri qama ır. hm d bir az ir li gedib görür ki, qalaçanın bir t r fi tamam ba -ba çadı. Amma bu baxçada bit n h r n varsa, hamısının r ngi qırmızıdı. Qalaçanın o biri t r fin keçib görür ki, burda o q d r vahim li heyvanlar var ki, adam baxanda az qalır ür yi partlasın. ir, p l ng, jdaha, ayı, canavar, tülkü, çaqqal, ilan, n deyim, h r n des n var. Tez yava ca burdan da ç kilib, qalaçanın o biri yanına gedir. Görür ki, burada h r n varsa, da dan, torpaqdan tutmu suya q d r h r ey alı ıb yanır. Alov, tüstü, duman asimana qalxır. Görür, bura tamam d ryayi-ümmandı. Göz i l dikc hara baxırsan sudu. hm d bir o t r f , bir bu t r f baxıb görür ki, suyun qıra nda bir bo g mi var, fikirl ir ki, dey s n, Oxxay m nim atamı aldatdı, yax ısı budu m ni öldürm mi el bu g miy minim qaçım . hm d g miy minib, ba layır getm y . Yeddi gün, yeddi gec suyun üzünd yol gedir. Bir d baxıb görür ki, qaba nda bir el divar durub ki, dibi d ryada, ba ı göyün yeddi qatında.

Divar tamam insan k ll sind n hörülüb. hm d divara yaxınla an kimi doxsan doqquz yerd n s s g lir:

– Ey cavan, özün yazı ın g lsin, n bad g mid n dü s n. Aya ın yer d y n kimi, Oxxay s ni d bizim günümüz salacaq. Biz d vaxtil s nin kimi cavan idik. Oxxay bizi aldadıb, öz qalaçasına g tirdi. Sonra h r mizi bir b han il öldürüb, bu gün qoydu. Cavan o lan, indi hara gets n, Oxxay g lib s ni tapacaq. X b r alacaq ki, hara gedirdin? Dey rs n ki, ür yim darıxırdı. D ryanı g zm y çıxmı dım. Onda Oxxay s ni öldürm yib, aparacaq yen qalaçaya. Biz n q d r el dik, bu qalaçadan qaça bilm dik. Bu qalaçanın sirrini bir onun qızından ba qa, heç k s bilmir. Çalı o qızdan bu sirri öyr n. g r öyr n bildin, s n ölüm yoxdu, öyr n bilm s n, onda s n d bizim günümüz dü c ks n!

El bu vaxt hm d görür ki, d ryanın ortası bulaq kimi pıqqapıq qaynadı, Oxxay ba ını qaldırıb, sudan çıxdı. hm d acıqlanıb dedi:

– S n buralarda n g zirs n?!

hm d deyir:

– Gördüm t kc qalmı am, ür yim darıxır. Odu ki, g miy mindim ki, bir az d ryada g zim, ür yim açılsın.

Oxxay daha hm d bir söz dem yib, yanına salıb, g tirir qalaçaya, özün d tap ırır:

– hm d, m nim burda qırx ota ım var, darıxanda h rd n bir-ikisini g zs n, ür yin açılar. Al bu otuz doqquz ota ın açarını verir m s n . Amma qırxıncı ota ı n bad açasan!

hm d açarları alıb, qoyur cibin . Oxxay qapıdan çıxan kimi hm d ba layır otaqları g zm y . Otaqların hansını açır, görür burda bir cahi-c lal var ki, heç bir pad ahın x zin sind olmaz. Qu iliyi, can d rmanı, h r n d s n, burda tapmaq olar.

hm d otuz doqquz ota ın hamısını g zir, g lib qırxıncı otaqda dayanır. Öz-özün deyir: “Gör s n, burda n var ki, Oxxay bu ota ın açarını verm di?” Odu ki, g l el bu qapını da aç. N olar-olar.

hm d qılıfı sındırır, iç ri girir. Görür ki, qırxıncı otaq onun gördüyü otuz doqquz ota ın hamısından seçilir. ç rid h r n varsa, hamısı zil qaraya bürünüb,

yer cürb cür xalılar, zilil r dö nib. Hamısı zil qara. Ev tamam brilyanta tutulmu qara v qablarla, güldanlarla, amdanlarla b z nib. Evin lap ba ında qara m rm rd n taxtın üstünd almaz kimi ox salan bir qız üzüqoylu uzanıb a layır. S s qız ba ımı qaldırıb baxır. hm d görür bu el bir qızdı, yem , içm , x tti-xalina, gül camalina tama a el . Alma kimi yanaqları, lal kimi dodaqları, inci di l r, a buxaxdan cücü di l r, g l m ni gör, d rdimd n öl. hm d qızı gör n kimi bir könüld n min könül ona a iq olur. Göz llikd hm d qızdan heç d geri qalmırdı. Qız da hm di gör n kimi onun göz lliyin valeh olub, ür yind ona m h bb t ba layır. Bir xeyli götür-qoydan sonra hm d qızdan soru ur:

– Ey naz nin s n m, bir m ni agah el , görüm s n kims n, n çis n? Bu qara otaqda t k-t nha neyl yirs n?

Qız deyir:

– Ey o lan, s n bil v agah ol ki, m nim ba ımın tükü sanı bura igidl r, p hlivanlar g lib, m n heç birisin sirr açmamı am. Görür m m rif tli, qabiliyy tli adama ox ayırsan. Odur ki, s n sirr açıram. M n Oxxayın qızıyam. Bu gördüyün qalaça atamındı. Özü d yeddiqat yerin t kind yerl ir. Burda h r n gözün görükürs , hamısı sehrli, tilsimlidi. M nim bu qara otaqda olma ımın s b bi odu ki, atam ba ımın tükü sanı adamları aldadıb, bura g tirib. Onlara zülm el yir. M n onlara köm k el m yim dey h r yeni adam g tir nd m ni tilsiml yib, bu ota a salır. M n d d rdd n-q md n bu ota ı qara b z yib, içind otururam.

Qız d rdini söyl y -söyl y hm dl çıxır e iy . Qalaçanın dörd t r fini g z -g z deyir:

– hm d, qalaçanın qaba ındakı bu baxçaya qırmızı baxça deyirl r. Burda h r n ks n hamısı qırmızı r ngd çıxar. Atam bu baxçada o q d r ba k sib ki, a aclar, otlar, çiç kl r su v zin qan içib. Odur ki, burda h r n bitirs , al qırmızı r ngd olur.

Qalaçanın o biri t r fin keçib v h i heyvanları görürl r. Qız deyir:

– Bu gördüyün cürb cür heyvanların hamısı vaxtil insan idil r. Atam bunları tilsiml yib, h r sini bir heyvan klin salıb.

Sonra g lib qalaçanın o biri t r find ki ad-alova baxdılar. Qız deyir:

– hm d, bu gördüyün od-alov atamın öldürdüyü adamların ah-nal sinn n, q z binn n m l g lib.

Axırda onlar g lib, d ryanın qıra ında dayanırlar, qız yen deyir:

– Bu d rya günahsız öl nl rin göz ya ınnan m l g lmi dir. Görür m s n yax ı o lansan, s n yazı ım g lir. st mir m atam s ni d bunların günün salsın. S n bir neç söz öyr d c y m, onları yadında yax ı saxla. Oxxay adamları g tirib, vv lc oxudur. Günd onlara bir tilsim öyr dir. Aradan doxsan doqquz gün keç nd n sonra onları imtahan el yir. Yax ı bil nl ri öldürür. Korazehinl ri qurda, qu a, heyvana dönd rir. Heç n bilm y nl ri buraxır. ndi s n atam öyr tdiyi tilsiml rin hamısını yax ı öyr n. Amma imtahan el y nd h r n soru sa, den n bilmir m. Ancaq bu yolla onun lind n qurtara bil rs n.

Oxxay h r gün hm d bir cür heyvanın cildin girm yi öyr dir. Doxsan doqquz günün içind hm d h r kl dü m yi öyr nir. Vaxt tamam olur. Oxxay g lib hm di imtahan el yir, ondan h r n x b r alırsa, hm d deyir:

– Usta, yadımdan çıxıb, heç n bilmir m.

Oxxay hm d h d -qorxu g lib bir xeyli döyür, b rk -bo a ç kir.

– d , zalım o lu, m n s n bu q d r d rs öyr tmi m, heç biri d yadında qalmayıb?

hm d deyir:

– Usta, görmürs nmi, heç n bilmir m. Bir ey bils m, deyib canımı qurtardım d .

El bu vaxt hm d in atası bula ın ba ına g lir. Doyunca sudan içib Oxxay deyir. Oxxay da hm di götürüb, gedir bula ın ba ına, atasına deyir:

– O lun f lin biridi. N q d r el dim heç n öyr n bilm di. M n bel aciz u aq lazım deyil. Al apar, bunan oxuyan olmaz.

Ki i o lunu götürüb, qayıdır evl rin , hm d söyündüyünd n bilmir neyl sin. Bir az ged nd n sonra yolda atasına deyir:

– Ata, s n qabaxca get, m n bu saat g lir m.

Ki i razi olur. hm d bir az ayaq saxlayib, bir kolun dalına girir. Cildini d yi ir olur, bir axsaq turac. Ba layır atasının qaba ında o t r f , bu t r f qaçma a. Ki i çox ll ir, turacı tutsun, tuta bilmir. Turac gedib, yen h min kolun dibin girir. hm d yen adam klin dü üb, g lir atasının yanına. Atası deyir:

– O ul, m n s nd n heç yarımadım. S ni oxutdum ki, bir mirz olasan, qazanıb getir s n, m n d rahat oturub yey m. F ras tsiz çıxdım, bu olmadı. ndic qaba ında bir axsaq turac var idi. N q d r ll dim, tuta bilm dim. Heç olmasa yanımda olsaydın, onu tutub k s rdik. Birgünlük azuq miz olardı.

Atasının bu sözün hm d b rk d n gülür. Ki i deyir:

– Bala, niy güldün? Burda gülm li n var?

hm d deyir:

– Ata, heç n , sonra gülm yimin s b bini dey r m.

Yazıq ki i daha n bilsin ki, hm d bütün elml ri, tilsiml ri öyr nib. Özünü

yoxlayırmı . hm d deyir:

– Ata, heç darıxma, el s n dey n olacax, evd rahatca oturacaqsan, m n qazanıb, s ni dolandıraca am.

Ki i deyir:

– Ay o ul, axı s n m ni n yn n dolandıracaqsan?

hm d deyir:

– ndi ki, el oldu, el buradaca deyim, s n d bil. ndi m n bir yax ı at olaca am. Aparıb m ni yüz manata satarsan. Amma n bad yüy nimi satasan ha! g r s ni aldadıb, yüy nimi alsalar, onda bir d m nim üzümü gör bilm zs n.

hm d sözünü deyib, qurtaran kimi olur q ng bir köhl n at. Atası atı ç k ç k aparır düz bazara. At o q d r q ng imi üstünd dava dü ür. O deyir m n alaca am, bu deyir m n alaca am. Axırda bir qolu zorlu çıxıb, atı ki id n yüz manata alır. Atı alan n q d r yalvar-yaxar el yirs d , ki i yüy ni satmır. Bu pulnan onlar bir xeyli dolanırlar. Ki inin keyfi kök lir. Bir azdan hm d yen insan cildin dü üb evl rin qayıdır.

Günl rın birind onların pulları qurtarır. hm d yen at olur. Bu d f atı alan bir hündürboylu d rvi ki ini üz d n-gözd n salıb, yüy ni zorla alır. Dem , bu d f atı alan Oxxay imi . Ki i ev qayıdıb n q d r gözl yirs , hm d g lib çıxmır. Bird n hm din dediyi sözl r yadına dü ür. Ki i iki lli ba ına qapaz vurub deyir:

– Ay haray, indi m n n el yim? Niy yüy ni limn n verdim?! M n bir d hm din üzünü görm y c y m.

Ki i burda t k-t nha qalma qda olsun, gör k hm din ba ına n i g lir.

hm d at cildind ba ını qaldırıb görür ki, yüy ni öz ustasının lind di. Oxxay hm di, ç k -ç k g tirir öz qalaçasına. Atın yüy nini qızına verib, deyir:

– Bunu saxla, qoyma qaçma a. Gedim qılnc g tirim, ba ını k s k.

Qız baxıb görür ki, bu g l n hm ddi. Atası onu bu d f sa buraxmayacaq.

Qızın bir t r fd n hm d yazı ı g lir, bir t r fd n d ür yind ona m h bb ti var imi . Açıq-a kar onu buraxma a da atasınnan qorxur. Odu ki, yüy nin altını açıb, el amanatca qoyub deyir:

– hm d, yüy ni bo altmı am, ba ını birc d f t rp ts n açılacaq. Atam g l nd ba ını t rp dib qaçarsan.

Qız sözünü qurtarmı dı ki, Oxxay lind siyirm qılnc g lib dayanır atın qaba nda, deyir:

– hm d, bu ya a çatmı am, h l m ni aldadan olmayıb. Amma s n aldatdın, dedin ki, heç n bilmir m. ndi d rsini zb rd n bil rs n.

Oxxay qılncı ç kir ki, hm din boynunu vursun. At ba ını yuxarı qaldıranda yüy n yer dü ür. O saat hm d sehr oxuyub, bir d li ceyran olur, ba layır me l rn n, da larnan qaçma a. Oxxay qılncı yer atıb, o da bir sehr oxuyub dönüb olur mahir bir ovçu. lind oxu-yayı dü ür bu ceyranın dalına. Ceyran qaçır, ovçu qovur, da lar a ırlar, d r l r keçirl r. Bulaqlardan su içirl r, axırda ikisi d yorulub ld n dü ürl r. hm d görür ki, Oxxay ona çathaçatdı, tez bir qızıl balıq olub, verir özünü d ryaya. Oxxay da dönüb olur bir qoca torçu, ba layır d ryada balıq tutma a. Balıq qaçır, balıqçı torun atır. hm d d ryadan çıxır, tez bir qoz a acı olub, ba ın bir küncünd bitir. Oxxay o saat dönüb, bir ala qar a olur. Ba layır a acdan bütün

qozları da ıma a. hm d görür ki, Oxxay yen ondan el ç kmir, dönüb bir qızıl alma olub, girib sandıqda gizl nir. Oxxay iyl yib-çüyl yib hm din y rini tapır, sandı ı açır hm d tez dönüb, bir alac hr olur. Oxxay da dönüb bir çala an olur, ba layır onu qovma a. hm d qaçır, Oxxay qovur. Biri qaçıb, o biri qovmaqda olsun, g lib bir h rin üstün çatırlar. H min h rin pad ahı öz arvadınan yas m n ba ında oturm mu . Oxxay hm di qova-qova g lib bu baxçanın üstün çatırlar. hm d tez bir d st qızıl gül olub, dü ür pad ahın arvadının quca ına. Oxxay bu i i bel gör nd , bir d rvi olub, ba layır pad ahın yanında oxuma a. Oxxay avazla oxuyur, adamı valeh el yir. D rvi oxuyub qurtarandan sonra pad ah ona h r n verirs almır, deyir:

– Pad ah, indi ki, m n yax ılıq el m k ist yirs n, el o arvadının quca ındakı bir d st gülü vers n kifay tdir.

Pad ah n q d r ist yir ki, gülü verm sin, d rvi qır-saqqız olub, l ç kmir. Axırda pad ah p rt olub, gülü verm k ist yir. hm d i i bel gör nd bir vird oxuyub, bir ovuc darı olub yer tökülür. O saat d rvi bir cüc li toyuq olub, ba layır darıları d nl m y . Oxxay darını yeyib qurtarır. Arxayın olur ki, daha hm d öldü. Dem , darının bir d n si pad ahın aya ının altında qalbmı . hm d tez bir çaqqal klin dü üb, toyu u da, cüc l ri d bo ub öldürür, Oxxayı c h nn m vasil el yir.

hm d, Oxxayın tilsimini sındırıb, onu öldür nd n sonra, yadına dü ür ki, bu, ki ilikd n deyil. Oxxayın qızı m ni ölümd n qurtardı, qalaçanın bütün sirl rini öyr tdi m n , böyük yax ılıqlar el di, amma m n onun atasını öldür m, özüm d çıxam ged m. ndi yax ısı budu gedib, Oxxayın qızını tapıb, onu da zab- ziyy td n qurtaram. Özü d göz l-göyç k qızdı. g r m n g lm y razı olsa, onu alam, özüm arvad el y m. hm d bir vird oxuyub, qalxır göy . Göyün yeddi qatınan uçub, düz g lib dü ür h min bula ın ba ına. hm d Oxxayın bütüm tilsiml rini bilir dey , bula ın ba ına çatan kimi el a zını açmamı qalaçanın qapısı taybatay açılır.

hm d qalaçadan iç ri girib, düz gedir qırxıncı ota a. Qapını açıb, öz gözl rin inanmır. Otaqdakı qara eyl rin hamısı dönüb, al- lvan, dum-a appaq olmu du. Amma birc qız ba dan-aya a qara geyinmi di. hm d iç ri girib, qızla görü ür, bir xeyli d rdl nd n sonra deyir:

– M ni bir sird n agah el görüm, niy vv ll r qapqara b z nmi otaq indi al lvan b z nib, özün d qara geyibs n?

Qız deyir:

– hm d, h r ey m n yandır. Bilir m s n Oxxayı öldürüb s n. M n buna bir t r fd n sevinir m. Yax ı oldu el o öz c zasına çatdı. Ona gör d qara b z diyim ota ı indi dönd rib al- lvan b z mi m. O biri t r fd n d d rd ç kir m, nec olsa, yen atadı, ona gör d qara geymi m.

Qız sözünü qurtarıb, gedir o biri ota a. Özün yetmi yeddi qat b z k-düz k verib, z r-zibadan el paltar geyir ki, adamın üzün ox salır. Qız geyinib kecin nn n sonra g lir hm din yanına. hm d baxıb görür qızın göz lliyi vv l bir idis , indi olub min. Az qalır hm din hu u ba ından çıxsın. Bir könüld n min könül a iq olur qıza, deyir:

– Ey göz l s n m! ndi n d yirs n, m n g lmi m s ni aparam . M n g lm y razısanmı?

Qız deyir:

– Razıyam, amma m n el o lana getm k ist yir m ki, o m n v falı olsun, h m igid, h m d a ıllı olsun.

hm d deyir:

– M g r m n v fasızam, v fasız olsaydım, Oxxayı öldür nd n sonra s nin yanına g lm z idim. Qoçaq olmasaydım, bütün al m qan udduran Oxxayı öldür bilm z idim. A ıllı olmasaydım, tilsiml ri sındıra bilm zdim.

Qız deyir:

– Bu sözl rin hamısı do rudur. Bunları s n özünd n öt ri el yibs n. ndi m n bilm k ist yir m görüm, m nim yolumda neyn y rs n. M n s n o zaman ged r m ki, gedib a divin almalarının sirrini öyr nib, g lib m n dey s n.

hm d lini gözünün üst qoyub deyir:

– O m nim gözüm üst .

El o saat qalaçadan çıxıb, ba layır yol getm yin binasını qoyma a, az gedir, çox dayanır, çox gedir, az dayanır. G lib bir me y çatır .

hm di me llikd qoyaq, gör k qız neyn yir. Bu t r fd n qız göy qalxıb uça uça düz g lir. hm din getdiyi me y . Qız göz llikd misli -b rab ri olmayan bir p ri klin dü üb , hm din qabı ına çıxır. Qız hm di gör n kimi deyir:

– O lan, soru maq ayıb olmasın, hardan g lib, hara gedirs n?

hm d deyir:

– Heç, el bel , yolumu itirib, g lib bura çıxmı am.

Qız deyir:

– hm d, s n m nd n heç n gizl tm , m n filan pad ahın qızıyam. Bütün elml rd n x b rdaram. Oxxayın qızı atasının intiqamını almaq üçün s ni ged r g lm z yola gön dirir ki, gedib ona sehrli almaların sirrini öyr n s n. G l s n bu yoldan dön.

hm d deyir:

– Ey göz l p ri, m n Oxxayın qızına söz vermi m. Öls m d , qalsam da, gedib almaların sirrini öyr n c y m.

Qız deyir:

– hm d yoxsa qorxursan ki, Oxxayın qızı lind n çıxa? M nim haram ondan skikdir? Razi olsan, ged rik bizim h r , orda evl n rik, s ni dünya malından q ni ed r m. Atam da qocalıb, onun taxt-tacına sahib olarsan.

hm d deyir:

– Ey p ri, m n heç n lazım deyil. M n Oxxayın qızına söz vermi m, onu alacam.

hm d sözünü qurtarıb, heç dalına da baxmır, ba layır yol getm y . El bir az getmi di ki, qız tez cildini d yi ib, olur bir p hl van. K s yolnan gedib çıxır

hm din qaba ına. hm d baxıb görür ki, ona sarı el bir n h ng p hl van g lir ki, boyu çinar boyda. H r qolunda yeddi d yirman da ı. Da ları el oynadır, el bil lind çibin oynayır. P hl van hm din yolunu k sib deyir:

– Ey cavan o lan, hara bel ?

hm d deyir:

– Gedir m sehrli almaların sirrini öyr nm y .

P hl van b rkd n q hq h ç kib deyir:

– d , zalım o lu, m n yek likd p hlivan gedib, o almaların sirrini öyr n bilm dim. ndi s n bir tik u aq öyr n c ks n.?!

hm d deyir:

– Öyr n bilm r m d bilm r m. Bu yolda öldü var, döndü yoxdu.

P hl vandan soru ur:

– B s, yax ı, ay p hl van qarda , s n hara gedirs n?

P hl van deyir:

– Ey cavan, Oxxay adlı bir tilsimkarın göz l-göyç k, a ıllı bir qızı var. Oxxayın sa lı nda heç bir ki i o qıza yaxın dü bilmirdi. ndi e itmi m ki, Oxxay ölüb, gedir m onun qızını zornan qaçırdam.

hm d deyir:

– Ey p hl van s n d bil ki, o qız m nim ni anlımdır. N q d r m n sa am , heç kim onu qaçırda bilm z.

P hl van bu sözl ri e id n kimi cin vurur k ll sin , gözl ri h d q sind n çıxır, a zı köpükl n -köpükl n deyir:

– d , bir buna bax, bir tik u aq da m n meydan oxuyur. El bu d yirman da larının birini üstün salsam, altında xa ıl kimi zil rs n.

hm d, p hl vanın bel co du unu gör nd , qılncını ç kib deyir:

– Ey p hlivan, çox da boy-buxununa, qoluna güv nm , bo danı maqdan bir ey çıxmaz. Bu meydan, bu eytan, kim kimi öldürs , qam halaldı!

Qız görür ki, hm d bu sınaqdan da yax ı çıkdı, deyir:

– Ey cavan, s nin kimi u aq-mu aqla vuru sam, m n skiklik g l r. Odu ki, s ni öldürmür m, çıx get.

Bu sözl ri deyib, ba mı a a ı salır, çıxıb gedir.

hm d t z d n yol getm kd olsun. Qız bu d f d cildini d yi ir, qoca qarı a div klin dü ür. Gedib hm din yolunun qaba ındakı xaraba bir qalaçanın qapısında oturur. hm d g lib qalaçaya çatanda görür qapıda bir qoca qarı oturub, alt doda ı yer süpürür, üst doda ı göy. Sir-sif tind n z hrimar tökülür. Qarı hm di gör n kimi deyir:

– Ey b ni-insan, bura qu g ls qanad salar, qatır g ls dırnaq salar. S n n cür tl buralara ayaq basıbsan?

hm d deyir:

– Ey qarı n n , m n a devd ki sehrli almaların sirrini öyr nm y g lmi m.

Qarı b rkd n gülüb deyir:

M nim ba ımın tükü sanı p hl vanlar, igidl r g lib bu sirri öyr n bilm yib, ba larını qoyublar. G l gör k indi s n neyl y c ks n.

Qarı hm di yanına salıb, aparır bir ota a. Bir qızıl m cm yinin içind üç d n qızıl alma g tirir. Almaların üçü d bir r ngd , bir ölçüd , bu boyda. Qarı deyir:

– O lan, s ninl vv lc bir rtim var. O rtimi yerin yetirs n , bil c y m ki, n a ıllı o lansan. Almaların da sirrini öyr nib, çıxıb ged c ks n. Yox, rtimi yerin yetir bilm s n, ba ını b d nind n ayırıb, ananı a lar qoyaca am .

hm d deyir:

– Qarı n n , m n razıyam, de gör k n deyirs n?

Qarı deyir:

– Bu almaların biri birillik, biri ikiillik, biri d üçillikdi. Bu sirri t kc m nd n ba qa heç kim bilmir. ndi s n görs t görüm bunların hansı birillik, hansı ikiillik, hansı üçillikdir?

hm d deyir:

– Qarı n n , bu m nim limd su içimi kimi bir eydi. Dur bir qab su g tir, bu saat deyim.

Qarı bir qab su g tirib qoyur hm din qaba ına, hm d almaların üçünü d salır suya. Almaların biri o saat batır suyun dibin , ikincisi suyun ortasında qalır, üçüncüsü is suyun üzünd üzür.

hm d deyir:

– Qarı n n , suyun dibin çök n alma t z di, h m d a ırdı. O, birillikdi. Suyun oratasındakı alma bir xeyli qalıb suyunu ç kib dey yüngüll ib. Bu da ikiillikdi. Lap suyun üstünd qalan alma is tamam quruyub, suyunu ç kib. Bu da üçillikdi.

Qarı görür hamısını düz dedi. Odu ki, deyir:

– Bala, el o almaların sirri bunda idi ki, s n özün tapdın. Görür m çox a ıllı o lansan, s ni öldürmür m, indi çıxıb ged bil rs n.

hm d üzünü çevirir ki, çıxıb getsin. Qız qarı cildini d yi ib, dü ür vv lki klin , “ hm d, hm d” deyib, onu s sl yir. hm d geri baxıb gözl rin inanmır.

Dev qarısı dönüb Oxxayın qızı olmu du. hm d gözünü ovu durub, qıza deyir:

– Bu n hvalatdı , m n yuxumu görür m, n di?

Qız deyir:

– hm d, s n yuxu-zad görmürs n, bu gördüyün qarı m n özüm m. Yolda s nin qaba ına çıxan pad ah qızı da, p hl van da m n özüm idim. S ni sınaqdan keçiririm. ükür olsun Allaha, bütün sınaqlardan çıxdın. ndi m n s nin m, n deyirs n el y k.

hm d deyir:

– Yax ısı budur vv lc ged k qalaçadək adamların hamısını tilsimd n qurtaraq. Sonra da ged k gözü yolda qalan atamı sevindirib, toyumuzu ed k.

hm dn n qız g lirl r qalaçaya. Oxxayın tilsim saldı ı adamların hamısı dirildirl r. Bu adamlar hm dn n qızın l-aya ına dö nib deyirl r:

– Siz ki bizi tilsimd n qurtardınız, öl n c n siz qulluq el m y hazırıq.

hm d deyir:

– Biz heç bir qulluq lazım deyil. Birc xahi im odur ki, indi biz gedirik atamın yanına. Orda toy el yib evl n c yik. Siz d bizn n gedib, toyda yeyib, içib, adlıq el y siniz. Sonra da kim hara ist yir, çıxıb ged bil r.

hm dn n qız Oxxayın var-dövl tind n qiym td a ır, ç kid yüngül eyl rd n götürür l r, sonra adamlara deyirl r:

– Kim n ist yirs , bu x zin d n götürsün.

Adamlar da ist dikl ri q d r qızıldan gümü d n götürüb, ba layırlar getm y .

Gethaget, g lib çıxırlar hm dgilin evl rin . hm din atası görür ki, qabaqda o luynan bir göz l qız, dallarınca da o q d r qo un g lir ki, iyn atsan yer dü m z . hm d g lib, atasının yanına çatır. Ata-bala öpü üb görü ürl r. Ki i deyir:

– O ul, bu n qo undu, bu vaxtacan hardaydın?

hm d atasını oturub, ba ına g l n hvalatların hamısını bir-bir ona söyl yir.

Ba layırlar haman günd n toy t darükü görm y . Qırx gün, qırx gec el toy olur ki, ruzigarın gözü indiy q d r bel bir toy görm yib. O lannan qız evl nib öz arzularına çatırlar. Siz d muradınıza çatasınız .

1.10.HAT M N NA ILI

Biri varıdı, biri yoxudu, Hat m adlı bir dövl tli varıdı. Hat m çox s xav tli, liaçq, fa ır-füq ranı dost tutan bir adam idi. O, yeddi yolun ayrıcında bir imar t salmı dı, imar t qırx qapı qoymu du. Qullarına, k nızl rin tap ırmı dı ki, bura g l nl r h r qapıdan gir nd bir qızıl versinl r. Bel ki, bura g l n h r adam qırx qızıl alırdı.

Günl rin bir gününd bir d rvi oxuya-oxuya g ldi. Hat min imar tin . Ad t gör , h r qapıdan gir nd bir qızıl aldı. El ki, g ldi çıxdı qırxıncı qapıya, gördü ki, h min otaqda Hat m özü yl ib. D rvi ba ladı oxuma a. Hat m gördü bu çox yax ı d rvi dı, çox da yax ı s si var. Quluna dedi:

– Get, baba d rvi de ki, z hm t ç kib buyursun iç ri.

Bir qızıl da qula verdi ki, versin d rvi . Qul qızılı hörm tn n d rvi verib dedi:

– Baba d rvi , a am deyir z hm t ç kib buyursun iç ri, bir neç gün biz qonaq olsun, biz d feyziyab olaq.

D rvi lebbeyk deyib, girdi iç ri. Hat m o saat aya a durdu, hörm tli d rvi yer göst rdi. D rvi salam verib yl di . Hat m d yl ib, buyurdu taam g tirdil r. Allah verdiyind n yedil r, çör kl rini yeyib qurtarandan sonra Hat m üzün d rvi tutub dedi:

Baba d rvi , d rvi dediyin el bir adamdı ki, dünyanın h r t r fin gedir çox eyl r görür. Bax, bu gördüyün imar t m nimdi, qırx qapısı var, özün gördüyün kimi, h r qapıdan gir n bir qızıl verirl r. Bu ehsan hamısı m nimdi. Budu, yeddi ildi bu imar ti saldırmı am, h r gün bel ihsan verir m. Bu yeddi yoldan g lib keç n öz payını almamı getm z. n allah, n q d r ömrüm var, bu ehsanı ver c y m. ndi s n dünya görmü s n, de görüm heç m n s xav td adam görmüs nmi?

D rvi bir az fikr gedib dedi:

– Ey Hat m, b li, görmü m. filan yerd qırx yolun a zında bir imar t tikilib, h r yolda da bir qul durub, o imar tin bir a acılı ndan ötüb keç ni t v qqeyn n, minn tn n qaytarıb g tirirl r o imar t . Ona qızıl patnosda, qızıl nimç d xör k verirl r, sonra yalvarırlar ki, bir neç gün qal. Neç gün qalsa, h min qaydaynan günd üç d f qızıl padnosun içind qızıl nimç d plov ver c kl r. H r d f xör k yediyi qabları da ayrıca yı acaqlar. Axırda ged nd içind xör k yediyin qabların hamısını ver c kl r s n , aparacaqsan. Bel likn n günd yüzl rn n adam orada xör k yeyir, ged nd hansı qabda xör k yeyibs , onu da özüyn n aparır. M nim özümü orada üç gün saxladılar, ged nd d h l yalvarırdılar ki, bir neç gün d qal, ancaq m n razı olmadım. M n dünya malı lazım deyil. st dim içind xör k yediyim qabları da götürm y m, ancaq qoymadılar, dedil r ki, buranın qanunu budu , g r k qabları götür s n. ndi, ey Hat m, s n özün fikirl , gör s n s xav tli s n, yoxsa o imar tin sahibi?!

Hat m bir q d r fikr gedib dedi:

– Baba d rvi , lb tt , onun müqabilind m nim s xav tim heçdi. Ancaq da da da qızıl olsa, bu s xav t davam eyl m z, qurtarar. De görüm, onun sahibi kimdi? Burda y qin bir sirr var.

D rvi dedi:

– Ey Hat m, bil v agah ol, ehsanın sahibini özünd n, bir d Allahdan ba qa heç kim tanımır. g r bilm k ist s n, özün get, b lk bir ey öyr n s n.

Hat m yen d fikr gedib dedi:

– B li, a a d rvi , m n ora getm liy m.

O, gec ni d rvi n n keçirdi, s h r açılan kimi xudahafizl ib , d rvi getdi öz

i inin dalınca, Hat m d üz qoydu b rri-biyabana, d rvi ni an verdiyi yer sarı getm y . B li, Hat m ç kib çarı m dabanını, qırıb yerin amanını, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, na ıllarda m nzil olmaz, az getdi, üz getdi, d r -t p düz getdi, bir neç günd n sonra g ldi çıxdı h min d rvi ni an verdiyi yer . Gördü uzaqdan imaret görünür. Fikir el di ki, qoy görüm d rvi dedikl ri düz olacaqmı? Üz qoydu imar t t r f yox, ayrı t r f getm y . Gördü dalınca bir s s g lir. Qayıdı baxanda gördü, do rudan da, bir quldu, budu ıldırım kimi buna t r f yüyür -yüyür deyir:

– Ey yolnan ged n, s ni and verir m Allaha! H r kims n, n çis n, dayan, s n sözüm var.

Hat m dayandı. Qul yeti ib d bn n salam verdi, cavab alandan sonra dedi:

– O lan, g r k m nn n ged s n o görün n imar t .

Hat m q sd n özünü bilm m zliy vurub dedi:

– M nim o imar td n i im var, yolumdan olaram.

Qul yen d bn n dedi:

– Görür m s n q ribs n, nab l ds n. O imar td ehsan verilir. Burdan qırx yol keçir, bu yolun h r sind m nim kimi bir qul durub. Bizim borcumuzdu, yolnan keç nl ri aparaq ora, ta ki, öz paylarını alsınlar, ondan sonra getsinl r. ndi s ni and verir m Allaha, g l m nn n ged k, yoxsa m ni öz i imd n qovarlar .

Hat m gördü ki, d rvi buna n demi di, do ru çıxır. Öz-özün fikir el di ki, gedim bu sirri axıracan öyr nim.

Yava -yava g ldil r imar t çatdılar. Hat m gördü nec ki, d rvi demi di, el d var, h r kim hansı qabda xör k yeyirs , qabı da ged nd verirl r h min adam aparır.

Özü d bu imar td n q d r qab i l nirs , hamısı qızıldandı.

Hat m öz-özün dedi: bu olası i deyil, burda bir sirr var, g r k bu imar tin sahibini gör m. Hat m lazimi hörm t el dil r. O saat qızıl padnos içind qızıl nimç l rd xör k g tirdil r. Hat m xör yi yeyib, rb ti iç n kimi qullar, k nizr g lib qabları yı ı dırıb qoydular Hat min xurcununa.

Hat m üç gün burda qaldı, gördü xeyr, h r gün bunun hörm ti artır, qabları da h min qaydaynan yı ıb onun xurcununa qoyurlar. Hat m y qın el di, bildi ki, lap bir il d burda qalsa, gün-günd n hörm ti artacaq. Öz-özün dedi, m n pul lazım deyil, mal lazım deyil, m nim burda yubanma ım yersizdi. ndi g r k sl m qş dim ba layım, vaxt keçirm k olmaz.

O saat Hat m qulların birini i ar yn n ça ırdı. Qul hazır olub dedi:

– N qullu un var, buyur, can-ba nan yerin yetirim.

Hat m dedi:

– Qul sahibi olasan, s n qullu um yoxdu, ancaq m n bu d f ehsanın sahibini görm k ist yir m.

Qul gülüb dedi:

– Bu, çox ç tin m s l di. Bax, m n yeddi ildi burda qulluq el yir m, h l ehsan sahibini görm mi m. Bilmir m adı n di, özü n di, insandı, cindi, p ridi, n di? Burda gördüyün bu q d r qulların, qulluqçuların hamısı da m nim kimidir. Heç k s onu görm yib d , tanımır da.

Hat m bir az fikr gedib dedi:

– Heç olmasa, onun siz mrini, buyru unu yerin yetir n quldan, k nizr n varmı?

Qul dedi:

– B li, bir k niz var, o lazımı mri verir, lazımı x b ri d aparıb g tirir.

Hat m dedi:

– O k nizi get ça ır, g lsin bura.

Qul ba üst deyib, o saat k nizi ça ırdı, k niz hazır olan kimi Hat m k niz

dedi:

– Get a ana de ki, g r izin vers , m n onu görm k ist yir m.

K niz ba ını bulayıb dedi:

– Bu mümkün deyil, heç m n d onu görmür m, ancaq p rd dalından danı ırıq, xör yini d apanb h min p rd nin dalında qoyub çıxıram. ndiy kimi onun üzünü d görm mi m.

Hat m dedi:

– Get a ana salam söyl , de ki, g r p rd nin dalından onnan danı ma a m n izin verm zs , m n bu ehsanların heç birini q bul el m y c y m.

K niz ba üst deyib getdi, bir azdan sonra qayıdıb dedi:

– A am s n salam söyl yib deyir: - H r n lazımdı ist sin, n q d r dövl t deyir verim, ancaq m nd n o xahi i el m sin.

Hat m deyir:

– A ana get deyn n, qonaq deyir, m n dünya malı lazım deyil, m nim onan bir neç sözüm var. zin vers g l r m, p rd dalından danı aram, izin verm s çıxıb ged r m.

K niz ba üst deyib, yen getdi. Bir azdan sonra qayıdıb g ldi, üzünü

Hat m tutub dedi:

A am salam el yib deyir, m n hd el mi m, bu qapıya g l nin n hac ti olsa, yerin yetir m. ndi ki, s n d a amnan danı maq ist yirs n, buyur, izindi.

Hat m bunu e id n kimi ad olub , durdu dü dü k nizin dalınca. Bir neç otaq keçib g ldil r çıxdılar lap dalda bir ota a. Hat m gördü ota ın ortasından bir p rd açılıb.

K niz Hat mi p rd nin qaba ında qoyub dedi:

– Buyur, danı , m nim a am bu p rd nin dalındadı, - sonra özü qayıdıb çıxdı.

Hat m p rd y sarı g lib salam verdi, p rd nin dalından bir xs cavab qaytardı. Sonra dedi:

– Ey qonaq, söyl görüm, m nn n danı maq n yin lazımdır?

Hat m cavab verdi:

– Ey xs, bil v agah ol ki, m nim adıma Hat m deyirl r. M nim dünya malına ehtiyacım yoxdu. Filan yerd yeddi yolun ayrıcında bir imar tim var, bu imar tn d qırx qapısı var. H r kim o qapıya g lirs , h r qapıdan gir nd bir qızıl ehsan alır. Bir gün bir d rvi g ldi. Qırx qızıl alıb getm k ist y nd , m n onu qonaq saxladım, söhb t snasında s nin s xav tind n m n x b r verdi. M n t ccüb el yib, özüm gözüml görm k üçün bura g ldim. ndi görür m, d rvi n deyibs , hamısı düzdü. Ancaq bilmir m ki, bu nec sirrdi. Bu ehsanın qaba ında da -da da dayanmaz. ndi s n g r k bu sirrd n m ni agah el y s n, görüm, bu nec i di?

O xs p rd nin dalından cavab verdi:

– Ey Hat m, g r m nim sirrimd n agah olmaq ist yirs ns , g r k ged s n filan h rd bir h kim var, onun d rdind n x b r bil s n, sonra g lib onun sirrini m n söyl y s n, m n d öz sirrimi s n açaram.

Hat m rti q bul edib, h min xsn n hd-peyman el yib dü dü yola. Az getdi, üz getdi, d r -t p düz getdi, getdi çıxdı h min h r . Dü dü bir karvansaraya, m nzil tutub rahat oldu. Ondan sonra ba ladı h kimi sora el m y . Karvansaraçıdan x b r aldı, karvansaraçı dedi:

– O lum, o h kim ild bir d f çaxır h rin filan yerind bir meydan var, o meydana. O gün hamı h r hli d yı ı ır ora. H kim bir-bir hamının v znini⁴ tutur, h r k sin n d rdi var, d rmanın deyir. ndi s n gözl , h min gün m n s n x b r ver r m, ged rik, m n d ged c y m. H kim g lib hamının v znin tutacaq, d rdini dey c k. Növb s n çatanda, s n d dey c k ki, s nin d rdin filandı, onda gör rs n n deyir, m l el rs n.

⁴ N bzini.

B li, Hat m bu x b ri karvansaraçdan e id nd n sonra arxayın olub, öz m nzilin getdi. Bir müdd t keç nd n sonra karvansaraç x b r verdi:

– Hat m, bala, sabah vaxtdı, tezd n durarsan, ged rik meydana.

O gec ni keçirdil r. S h r üzünüz xeyr açılsın, el ki, s h r açıldı, Hat ml karvansaraçı durdular getdil r meydana t r f. Yeti ib gördül r hamı c rg yn n durub. Bunlar da bir t r fd durdular.

Bir az keç nd n sonra gördül r, budu, h kim bir öküz minib, bir qul da yed yini ç k -ç k g ldil r. H kim meydana çatan kimi öküzd n dü dü, ipini verdi qula, qul da ç kib öküzü bir yanda saxladı. H kim meydanın bir ba ından dü üb adamlara baxma a ba ladı. Birin dedi:

– S nin d rmanın filan eydi. Birin dedi, filan eydi, el ki, növb t çatdı . karvansaraçıya, ona da dedi, karvansaramı t miz saxla. Hat min v znini tutan kimi dedi:

– O ul, s nin d rdin m nlikdi, bir az gözl , i imi qurtarım ged k.

H kim el ki, meydanı dövr el di, qurtardı, öküzü minib, Hat mi d götürdü, g ldi evin .

Hat m gördü bu h kimin bir imar ti var, heç pad aha müy ss r deyil. Oturdular, çör kd n-zaddan yey nd n sonra, ba ladılar söhb t . Hat m söhb t arasında d rdini açıb h kim dedi. H kim cavabında:

– Ey Hat m, s nin d rdin asandı, ancaq m nim bir rtim var, g r k onu q bul el y s n, sonra m n sirrimi açıb s n dey r m.

Hat m dedi:

– Buyur, h r n rtin olsa, yerin yetirm y hazıram.

H kim ad olub dedi:

– Ey Hat m, filan h rd bir pad ah var. Onun gözl ri yeddi ildi tutulub. Mün cciml r ona deyirdil r, s nin gözünün d rmanı atının dırna ı d ym y n yerd di. H min pad ahın da üç o lu var. Böyüyü xan qızındandı, ortancılı b y qızındandı, kiçiyi d r iyy t qızındandı. H r il pad ah xannan, b y qızınnan olan

o lanlarını gönd rir gözünün d rmanı üçün, onlar da gedib bir neç yer g zirl r, axırda deyirl r, bizim atımızın dırna ı heç ömründ bura d ym yib. Tez bir az xo larına g l n otdan, alaqdan, çiç kd n-zaddan yı ıb qayıdırlar. Onların da heç bir s ri olmur. Amma kiçik o lunun adı brahimdi. Neç d f ist yib getsin, atası izin verm yib ki, m nim xanzad , b yzad övladlarım bir ey el y bilm yib, indi s n gedib n el y c ks n. Ona gör d h mi brahim q mgindi. Özü d fa ır-füq ramı, q rib-qürübü dost tutur. Ged rs n h min vilay t , çox tezlikn n o brahimn n dostla arsan, sonra m nd n ona salam yetir rs n, dey rs n, onun atasının gözünün d rmanı Gülüstani - r m pad ahının qızının ba çasındadı. M n s n bir ka ız ver r m, bir az da dava. Onları da ver rs n brahim . O, ka ızda yazılanlara m l el y r, ondan sonra atasının gözünün d rmanını g tir bil r.

Hat m o gec ni h kimn n keçirdi, s h r yola dü nd h kim ona dedi:

– Ey Hat m, brahim p ril r pad ahının qızıynan evl n c k. S n d qızı gör c ks n. El ki, qızı gördün, m nim dilimc ona salam el yib dey rs n ki, m nim kitabımı tapıb versin. Kitabı tapıb ver n kimi, dayanmayıb g l rs n. Ondan sonra m nim sirrimi bil rs n.

Hat m ad oldu, h kimn n görü üb, öpü üb ayrıldı.

Hat m d r l rd n yel kimi, t p l rd n sel kimi, badeyi-s rs r kimi, da ların dabanıynan, yolların k narıynan, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, bir müdd td n sonra g lib çıxdı h min kor pad ahın vilay tin . Soraqla ıb brahimi tapdı. Birt h rn n tanı oldu. brahim Hat min q ribliyini bil n kimi, onnan qarda lıq oldu, Hat mi götürüb g ldi evl rin . Anasına tap ırdı:

– Ana, Hat m m nim qarda ımdı, ondan mu ayat ol .

Anası dedi:

– Balama da qurban olum, onun qarda lı ına da, gözüm üst yeri var.

B li, brahimn n Hat m burda qalmaqda olsun, siz x b r verim kor

pad ahdan.

Kor pad ah bir gün v zir-v kilini ça ırıb, mr el di hazırlıq görsünl r. Böyük o luynan ortancıl o lu ged c k onun gözün d rman tapma a.

brahim bu hvalatı e id n kimi çox bikef oldu. Çünki atası ona izin vermirdi qarda larıynan ged .

Hat m brahimin bikefliyini gör n kimi ba ladı s b bini x b r alma a.
brahim vv lc dem k ist m di. Sonra gördü Hat m bikef olur, odu ki, dedi:

– Qarda , bilirs n ki, sabah qarda larım ged c k atamın gözün d rman axtarma a, ancaq atam m ni qoymur m n d gedim, ona gör bikef m.

Hat m dedi:

– S n d get, ta niy bikef olursan?

brahim dedi:

– El d rd d odu ki, atam qoymur. Deyir, r iyy t qızından olubsan.

Bunu deyib, brahim ba ladı a lama a. Hat min ür yi tab el m di, durub

brahimin boynunu qucaqlayıb dedi:

– Ey qarda , bil, agah ol, m n bu i l ri vv lc d n bilirdim, ancaq özüm s n q sd n demirdim. ndi bilm lis n, m n el bura s nin d rdin lac el m y g lmi m, s nn n d tam olma ım el bunun üçündü.

Hat m bütün hvalatı ba dan axıra kimi brahim m n siz söyl y n kimi söyl di. Habel h kimin hvalatını na ıl el di. brahim h kimin sifarı mı e id n kimi Hat min boynunu qucaqlayıb dedi:

– Bir tez ol, ka ızı, bir d d rmanı m n ver, and içir m s nin canına, lap ölüm olsa, q bul el yib ged c y m.

Hat m h kimin ka ızını çıxardıb verdi brahim .

brahim h kimin ka ızını oxuyub gördü yazır: “Ey brahim, qibl y t r f üç gün at sür rs n, dördüncü gün bir me y çıxacaqsan. Orda bir dev var, yeddi ildi aya ına bir çinar buda ı batıb, ta ölüm halındadı. Onun aya ının altında bir quyu qazıb gir rs n için . Sonra q filed n çinar parçasını onun aya ından ç kib atarsan k nara, tez özünü quyuda gizl d rs n. Dev ça ırıb dey c k:

– Ey m ni bel incid n, lim dü idin, tini a ı ıcan, qanını qa ı ıcan el y rdim.

S n dinm z-söyl m z quyuda oturarsan. El ki, qan-çirk getdi qurtardı, onda dev yatıb rahat olacaq, sonra ayılıb dey c k:

– Ax, ey m ni bel dinc ld n, lim dü ydin, and olsun Süleyman pey mb rin üzüyünün naxı na, h r n ist s n ver rdim. Onda çıxarsan, h min d rmanı tök rs n onun yarasına, yarası o saat sa alacaq. Sonra o n des , m l ed rs n.”

brahim ad oldu. Hat mn n vidala ıb, getdi, pad ahın m clisin . Üzünü tutub atasına dedi:

– Ata, m n d bir at ver, m n d ist yir m gedim, b lk Allah rast saldı, gözünün d rmanını tapdım.

Atası gülüb dedi:

– Axma m danı dı ı söz bax, m nim xanzad , b yzad o lanlarım tapmır, indi s n g lib d rdim d rman tapacaqsan?

brahim bikef, m lul durub qayıtdı geri. Hat m brahimi bikef gör nd hvalını soru du. brahim hvalatı tamam na ıl el di.

Hat m dedi:

– S n q m el m , m n düz ld r m.

Durub aya a yava -yava g ldi brahimin anasının yanına, dedi:

– Ana, pad ah brahim at vermir, o da atasının gözün d rman axtarma a ged . brahim d cavandı , atasının bel k miltifat⁵ olmasından sınıır. S n özün get, pad ahı dil tut, gör bir yabıdan -zaddan ala bil rs nmi?

Ana q lbi yum aq olar. brahimin anasının ür yi yanı b, durdu getdi pad ahın yanına. Pad ah dedi:

– Ey arvad, n var bel ?

Arvad cavabında dedi:

– Qibleyi-al m sa olsun, n olar, r iyy t qızından olanda, yazıqdı, ür yini

⁵ Az iltifatlı, az hörm tli.

sındırma, n çoxdu tövl d at, bir yabı da brahim ver, o da getsin, Allaha da xo ged r.

Pad ah bir az fikir el yib, ür yi yum aldı, v zir dedi:

– V zir, tövl d bir gözü kor, bir aya ı da topal yabı var, onu da ver brahim , qoy o da c h nn m olsun getsin.

V zir mr el di, h min topal yabını da brahim hazırladılar. Anası qayıdıb

hvalatı brahim , bir d Hat m na il el di. H r üçü ad olub hazırlı a ba ladılar. Xülas , o gec ni sabah el yib, sabah üzünüz xeyr açılısın, s h r açılan kimi brahim da ayından-oyundan götürüb, atın belin a ırıb, özü d mindi üst . Hat mi anasına tap ırdı, anasını da Hat m , h r ikisiyn n öpü üb-görü üb ayrıldı.

B li, h rd n çıxıb, üz qoydu qibl t r f getm y . Qarda ları gördü brahim qibl t r f gedir, bunlar da a ızlarını çevirdil r ayrı t r f getm y .

Bunları öz yolunda qoyaq, gör k brahim nec oldu.

brahim iki gün yol getdi. Gördü, yabı tay lap yorulub, getmir. Dü üb yer , yabını qatdı qaba ına. Gethaget, az getdi, çox getdi, d r -t p düz getdi, getdi çıxdı h kim ni an verdiyi me y . Yabının belind n yükünü alıb qoydu yer , sonra yabının cilovunu ba ından çıxarıb ötürdü me y , dedi:

– Get, hara ist yirs n, ta s n m n lazım deyils n.

Ba ladı me ni axtarma a, ta ki g lib çıxdı bir yer , gördü bir dev yer yıxılıb n r-n r n rild yir. Tay ölüm halındadı.

Tez ba ladı bu devin ayaq s mtind n, bir yerd n, quyu qazma a. Quyunu qazandan sonra girdi h min quyuya, üstün ax- v ln n örtüdü, li çıxma a bir yer qoydu. Q fild n yapı dı çinar buda ınnan, ya Allah deyib, ç kib devin aya ından çıxartdı, atdı k nara, özü d tez quyuda gizl ndi. Dev bir n r ç kib dedi:

– Ay m ni bel incid n, lim dü idin, tini a ı ıcan eliy rdim, qanını qa ı ıcan.

brahim ç kilib quyunun dibin qısıldı. Devin aya ından çirk, qan sel kimi axma a ba ladı. Bir azdan sonra dev rahat olub, yuxuya getdi.

Çoxdan aya ının a rısının acısından yatmamı dı, ona gör dev tamam üç gün, üç gec yatdı, dördüncü gün ayılıb dedi:

– Ux, ey m ni bel dinc ld n, lim dü idin, and olsun Süleyman pey mb rin üzüyünün naxı ina, h r n ist s n ver rdim.

brahim o saat sıçrayıb quyudan çıxdı k nara, dedi:

– M n buradayam, ancaq h l g r k s nin aya ına d rman vuram sa ala, sonra danı aq.

Dev brahimin o üzünd n, bu üzünd n öpüb dedi:

– brahim, s n m ni ölümd n qurtardın. S nn n ölünc qarda am, n ist s n, yerin yetir c y m.

brahim h kimin gönd rdiyi d rmanı devin aya ına vuran kimi, aya ı oldu anadang lm sappasa . Ondan sonra üzünü tutub dev dedi:

– Qarda , indi g r k m ni s n aparasan Gülüstani- r m . M nim atamın gözü kordu. Davası Gülüstani- r md p ril r pad ahının qızı M l k xatının ba çasındadı.

Dev dedi:

– Paho, qarda , bu, çox ç tin i di. Özü d m n bilmir m Gülüstani- r m hardadı. Amma qorxma, m nd n o yana, üç aylıq yolda qarda ım var, o m nd n yüz ya böyükdü. Ged rik ora, ola bil r ki, o buna lac el sin. Ancaq, qarda , özün gördün, m n yeddi ildi x st y m, çox z ifl mi m. Bir neç gün ovdan-zaddan vur, bir hala g lim, sonra ged rik. S n darıxma, Allah k rimdi.

brahim o saat ox-yayın götürdü. Bir neç maraldan, ceyrandan, k ld n vurub g tirdi, kabab el yib yedil r.

Müxt s r, h r gün bu dev bir çöl heyvanı yeyirdi. Qırx günd n sonra dev hala g lib dedi:

– Qarda , indi bu gün yola dü bil rik.

Dev brahimi d alıb çiyinin , qalxıb havaya, dü dü yola. Üç gün yol

ged nd n sonra, g ldil r, dü dül r bir da ın t yin . brahim gördü bu da ın ba ında bir kaha görünür. Yava -yava g lib çıxdılar bura, gördül r burda bir dev oturub, q ddi minar kimi, ba ı günb z kimi. Bunları gör n t ki yerind n sıçrayıb qarda ıynan qucaqla dı. Sonra dedi:

– Qarda , xo g lmis n, be g lmis n, n c b- c b?! Yeddi ildi harda idin, n bilirdin ki, m n çoxdan b ri adam ti yem mi m, m n b ni-ad m g tirmis n? brahimn n g l n div dedi:

– Qarda , fikrini ça dırma. brahim bizim qarda ımızdı. Yeddi ildi ki, m nim aya ıma bir çinar buda ı batmı dı. Filan me d olurdu, m ni ölümd n brahim qurtardı. Özü d atasının gözünün d rmanından öt ri Gülüstani- r m ged c k. G r k brahimi Gülüstani- r m aparasan.

Dev bunu e id n kimi yerind n qalxıb brahimi ba rına basdı, o üzünd n, bu üzünd n öpüb dedi:

– Qarda , and olsun Süleyman pey mb rin cıqqasına⁶, m n bilmir m Gürcüstani- r m ha t r fd di. Amma yen d ür yini qısmı. Bizim böyük qarda ımız üç aylıq yol m nd n bu yanda olur. O m nd n üç yüz ya böyükdü. S ni apararam onun yanına, o lac el r. Ancaq h l g r k bir neç gün m n qonaq qalasan, bu yolun a rısı canından çıxa.

brahim üç gün burda qaldı. El ki dincl rin aldılar, devl rin xırda qarda ları qaldı burda, ortancıl qarda ları brahimi alıb dalına t nur eyl di⁷ göy .

Üç ay tamam yol gedib, g ldi çıxdı böyük qarda ının m kanına. Dü dül r uca da m dibin . Yen bu da da da bir ma ara var idi. Yava -yava çıxdılar ma araya t r f. brahim gördü burda bir dev oturub, o biril ri buna mu tuluqdu. Dev bunları gör n kimi qalxıb aya a dedi:

– Qarda , bizi hardan yad el din, n bildin ki, m n çoxdan ad mizad ti yem mi m?

Ortancıl qarda gülüb cavab verdi:

– Qarda , s hv el m , brahim bizim qarda ımızdı. O bizim balaca

⁶ Cıqqa “tac” yerind i l nmi dir.

⁷ Göy ç kildi, uçdu.

qarda ımızı ölümd n qurtarıb. Özü d Gülüstani- r m ged c k, g r k onu aparasan.

Bütün hvalatı m n siz na ıl el y n kimi, ortancıl dev böyük qarda a na ıl el di. Böyük dev dedi:

– Qarda , m n aparma a brahimi apararam. Ancaq bu, çox a ır m s l di. Qorxuram brahimin ba ına bir q za g l .

brahim dedi:

– Qarda , s n m ni apar, qalanınnan i in olmasın.

Dev dedi:

– H l bir neç gün m n qonaq qalın, dinc lin, sonra apararam. Amma g r km n n des m, m l el y s n.

brahim dedi:

– Ba üst , h r n des n, el d el r m.

Tamam bir ay dev brahimgili qonaq saxladı. H r gün brahimi devl r aparırdı ova, g zdirirdil r, ovlayırdılar, qu luyurdular, yen qayıdırdılar. Xülas , qoymurdular ki, brahim q m ç ksin. Böyük qarda brahimi sev nd , öpüb qucaqlayanda, atıb tutanda ortancıl qarda deyirdi:

– Qarda , n q d r olsa, brahim b ni-ad mdi, onda n can var, çox da brahimi incitm .

Xülas , bir aydan sonra böyük qarda nan brahim hazırlanırdılar getm y .

Böyük qarda üzün tutub ortancıl qarda a dedi:

– Qarda , biz brahimn n qaydıncı, s n bizi burda gözl y rs n, m n g tirib brahimi ver r m s n , s n d aparıb balaca qarda ımıza ver rs n, o da aparar öz atasının vilay tin .

Dev razı oldu. Ondan sonra böyük dev alıb brahimi arxasına, qalxdı havaya, üz qoydu Gülüstani- r m t r f getm y . Bir az ged nd n sonra brahimd n soru du , ü ümürs n ki?

brahim dedi:

– Ü üyür m.

Onda dev endi bir az a a ı, bir q d r d ged nd n sonra soru du ki,

istil nmirs nmi? brahim dedi:

– B li, istil nmi m.

ndi d dev bir azca yuxarı qalxdı. Bel -bel isti olanda yuxarı qalxırdı, soyuq

olanda a a ı enirdi. Axır ki, birt h rn n günortaya q d r yol getdil r. Günortaüstü bir ç m ni-bas fa⁸ yerd dü dü l r. Ceyrandan, maraldan ovlayıb, kababdan-zaddan düz ldib yedil r. Sonra yen d dev brahimi dalına alıb, qalxdı havaya, üz qoydu Gülüstani- r m t r f getm y . Ax ama q d r gedib yen bir ç m ni-bas fa yerd dü dü l r. ikardan-zaddan hazırlayıb yedil r, gec ni d bir ma arada keçirib, tezd n yola dü dü l r.

H r gün bir aylıq yol gedirdil r. Bel likl , tamam qırx gün yol getdil r, ta ki, g lib çıxdılar Gülüstani- r min s rhedin . Qırx birinci gün günorta zamanı dü dü l r bir ç m ni-bas fa yerd . brahim gördü, paho, bura heç gördüyü yerl r ox amır , h r t r f gül, çiç k, a aclar ba ç kib r -f l y , bülbüll r c h-c h vurur, vallah, deyirs n bura c nn tin bir gu sidi .

Dev gördü brahimin a zı açıla qalıb, dedi:

– Qarda , bu h l harasıdı. S n p ril r pad ahının s rh dind s n. Gülüstani r m ged nd , gör rs n orda n var.

Xülas , ovdan-zaddan vurub günorta xör yini yedil r, sonra dev üzünü tutub

brahim dedi:

– Qarda , indi ta m n burdan o yana ged bilm r m. S n özün t k getm lis n. M n s n g linc burda gözl y c y m. Ancaq m n s n bir ey öyr tm liy m. G r k onlara m l ed s n. ndi qulaq as. Gör n deyir m!

brahim dedi:

– Qarda , söyl , m n hazıram dedikl rin m l el m y .

⁸ S faı ç m n.

Dev dedi:

– Qarda , el ki, p ril r pad ahının torpa ına ay aq qoydun, ta s n gündüz yol ged bilm zs n, g r k gec yol gedib, s h r açılarda quyu qazıb gizl n s n. Burdan p ril r pad ahının qızı M l k xatının ba ına q d r qırx m nzildi. G r k h r m nzili bir gec d ged s n. Özü d bel ged s n ki, s h r açılan kimi, quyunu da qazıb gizl n bil s n. Yoxsa s ni devl r tutub, parça-parça ed rl r. Burdan o yana b ni-insan aya ı d ym yib, d y d bilm z, oralar tamam devl r, p ril r m sk nidir. Bir d , brahim, qırxıncı quyunu p ril r pad ahının qızı M l k xatının ba ının qapısının lap a zında qazmalısan. Çünkü s nin atanın gözünün d rmanı o ba dadı. O ba m yeddiba lı qırx dev qarovulçusu var. Onlar altı ay ba da qalırlar, altı ay s yah t gedill r. Altı ay ovlayıb, qu layandan sonra qayıdırlar. O devl r ged nd bir löh oxuyurlar, qapılar açılır, çıxırlar ba çadan çöl . Sonra yen bir löh oxuyurlar, qapılar ba lanır. g r o löhl ri bilm s n, min çalı asan, ba a gir bilm zs n. G r k h r löh oxunan kimi öyr n s n. El ki, devl r getdi, quyudan çıxarsan, birinci löhü oxuyarsan qapılar açılar, ged rs n iç ri. H min löhü oxuyarsan, qapılar örtül r. Ba larsan ba ı gezm y . Qaba ına bir uca a ac çıxacaq, gör c ks n onun h r yarpa ının dibind bir qumrov⁹ asılıb. S nin atanın gözünün d rmanı h min a acın yarpaqlarıdır. G r k o yarpaqları el üz s n ki, qumrov t rp nm y . g r qumrov t rp ns , onun s si altı aylıq yola ged c k, devl r o s si e id c k, o saat ba da hazır olacaqlar. Çünkü o devl r altı aylıq yolu bir saata g lirl r. On lar da ki g ldi, s nin ta min canın olsa, birisi sa qurtarmaz. Yava ca g r k o a aca çıxasan, ehtiyatnan o yarpaqlardan qopardasan, n q d r lazımdı qoynunu, qoltu unu doldurub, yava ca a acdan dü s n. Yen h min löhl ri oxuyub ba dan çıxarsan, h min quyularda gizl n -gizl ne qayıdarsan geri. M n burda s ni üç ay gözl y c y m. G lm s n, bil c y m ki, ölübs n. Qayıdıb ged c y m. G ls n, s ni götürüb qayıdaca am öz m nzilim , ordan da o biri qarda larımnan ged rs n vilay tin . Ancaq m n dedikl rimi yadında yax ı saxla.

Dev brahimn n ax amacan o yandan, bu yandan söhb t el di. Ele ki, ax am oldu, brahim devn n vidala ıb, dü dü yola. O gec ni yol gedib, sabaha yaxın bir quyu qazıb içind qizl ndi. Ax ama q d r gözl yib, l-ayaq yı ılandan sonra dü dü yola. O gec ni d yol gedib sübh açılarda yen d quyu qazıb gizl ndi. Bel -bel gec yol gedib, gündüz quyu qazıb gizl nirdi, ta ki otuz doqquz gün ötdü , qırxıncı

⁹ Zınqrov.

gün s h r açılana yaxın, axırınıc qyuyu M l k xatnın lap qapısının a zında qazıb gizl ndi.

Bir neç gün gözl di ki, görüm g lib-ged n olacaqmı. Gec l r çıxıb ovlayır, qu layır, gündüzl r d gizl nirdi. Heç bilmirdi ki, ba dadı, yoxsa ovdadı. Bel likl , üç gün keçdi. Dördüncü gün gördü ba t r fd n h nirti g lir. brahim n f sini için ç kib, qulaq asdı, gördü budu devl r g lir.

Fikir verdi, devl r löhu oxuyan kimi bu da zb rl di. Qapı açılıb devl r çıxdı çöl . brahim devl ri gör nd , b d nin l rz dü üb qorxusundan özünü itirdi.

brahim ömründ bel devl r görm mi di. Boyları minar kimi, qolları çinar kimi, buynuzları incir buda ı kimi. H r birinin yeddi ba ı var idi. H r si yeddi d yirman da nı bir çinar a acının ba na keçirib, almı dılar ll rin . brahim öz-özün fikir el di ki, g r bu dari- üm adı¹⁰ da a vursalar, da da ılar. Yen bir löh oxudular, qapılar ba landı, ondan sonra gurhagurnan çıxıb getdil r. brahim lüstü ikinci löhü d öyr ndi. Devl r ged nd n sonra bir q d r özünü toxdadıb, Allah, s nd n m d d deyib, quyudan çıxdı bayıra. Birinci löhü oxudu, qapılar taybatay açıldı. brahim girdi ba a. Ondan sonra ikinci lövü d oxudu, qapılar yen d öz qaydasıynan ba landı.

brahim trafa baxıb gördü, vallah, bura bir ba dı, deyirs n c nn tin bir gu sidi. A aclar ba ç kib r -f l y , ç m ni-bas fa bir yerdı. H r t r fd n sular axır, çiç kl r açılıb, tri h r t r fi bürüyür. H r a iq öz yarına min diln n naz el yir. brahimin a lı ba ndan çıxmı dı, bilmirdi n el sin. Uçan qu lara baxsın, yoxsa bülbülün güln n oynama ma t ma a el sin. Bird n brahimin qula na bir çal ı s si g ldi. S si e id n kimi bir gül kolunun içind gizl ndi. Baxdı gördü bir d st qızdı, çala-çala, oxuya-oxuya budu g lir. Vallah, yem , içm , bunların x tti -xalına, gül camalına tama a el . brahim heyran qalıb, öz-özün fikir edirdi ki, xudav nda, bu göz llikd d can, bu göz llikd d m kan olarmı!

Qızlar yava -yava g lib, brahimin böyründ n keçdil r. brahim öz-özün dedi ki, s n öl s n, bunlar n çidirl r, hara gedirl r, onu bilm yinc , heç bir i gör bilm r m.

¹⁰ üm ad a acını (dir yini).

Gözlü di, qızlar bir az aralanan kimi, koldan çıxıb, bu da qarabaqara düdü bunların dalınca, onlar hara getdis, brahim onların izini n gedirdi.

Bir vaxt brahim gördü bir qalaça görünür ki, parlıtısından göz qamaır. brahim bir az da yaxınlaıb gizlndi, gördü qızlar glib bu qalaçaya daxil olurlar. brahim özür yind dedi:

– Ey dadi-bidad, heç dinmə, nəmma varsa, bu qalaçada var. Gərək bunu öyrənəm. Devlər hıltı ay ovda olacaqlar. Ona kimi mən çox ilr görbilərəm.

brahim gizlndiyi yerdən çıxıb, yavaş-yavaş qalaçaya tərfglib, gördü, paho, buranın kərpicinin biri qızıldandı, biri gümüdü. Heyran qalıb gəz-gəz qalaçanın qapısını tapdı. Gördü el qapı açıqdı. Allaha pənah deyib, girdi içəri. Gördü nə, vətli bəbunun yanında ndi! Bu el bəbdı ki, mislini Allah-taala bir d yaratmayıb. Dünyada hər nə meyvə desən, burda var. Dünyada hər nə gül, çiçək desən, burda var. Dünyada hər nə quə desən, burda var. Xülasə, Allah nə qədər göz ləy yaradıbsa, el bil hamısını bura yığıblar. brahim bunları görüb, sərmsə olmu du. Bilmirdi ki, hansına tama a elsin. Veyllən-veyllən gəldi çıxdı bir yer. Gördü burda bir çarhovuz var, daının biri qırmızı yaqutdan, biri zəbərtdən.¹¹ Su f vvar verib qalxır havaya, sonra tökülür gülab kimi hovuzə. brahim hovuzun trafına dolanırdı. Gördü səs gəlir. Tez bir aacın dibində gizlndi. Gördü, budu bir neç qız l rind pal-paltar gəlirlər, hovuzun başında göz l bir yer seçib, ip k xalılar dödlər yer. Qızın biri o birin dedi:

– Bacı, bu gün xanım başə çıxacaq. Heç olmasa, biz d bir az kefelrik. brahim bunu e idnd özür yind dedi:

– Qulluqçuları bu göz llikd olanın özü görkən göz llikd olacaq! Fər döyib düzdükdən sonra qızlar getdi.

brahim yerin bərkidib, xanımın yolunu gözləməyə başladı. Bir qədər keçdi, gördü, budu bir d st qız qabaqda çala-çala, oynaya-oynaya gəlir. Bunların dalınca qırx inc qız, bir-birindən göz l, bir qızın saçlarını bəz yib qoyublar qızıl padnosa ki, yer düməsin. brahim o saat bildi ki, Mələk xatın budu. Diqqət el yib gördü, bu el bir göz ldi ki, Allah xo gündə, xo saatda yaradıb. Görkən göz ldi!

¹¹ Qiymətli daıdır.

Naz nin s n m, f ri t kirdar, g l m ni gör, d rdimd n öl, can alan, a i q öldür n, inc miyan, nazik b d n, sünbül ni an.

Xülas , brahim bu qızı gör nd a lı ba ından gedib, bihu olub yıxıldı. Bir vaxt ayıldı gördü n , gün az galıb batsın. Qız-zad n g zir, l l çöküb, yurdu qalıb. Bunlar n t h r g lib, n t h r gedib, heç birind n x b ri olmayıb. brahim bir ba ına vurdu, bir gözün , dedi:

– Ey dad, bu n i idi m n el dim, ar vad kimi ür yim gedib, barı heç olmasa, bilm dim hardan g ldi, hara getdi. Bir q d r fikir el yib axırda toxdadı. Öz özün dedi ki, bu ba dan çıxıb qaçmayacaq, harda olsa taparam. M n tapa bilm s m d , lb tt , özü heç olmasa, ba a seyr çıxacaq. Fikirl -fikirl durub ba ı dolanırdı. Gördü uzaqdan bir imar t görünür. ad olub bildi ki, bu imar t M l k xatnın imar tidi . Yava ca, pusa-pusa imar t yaxınla dı. A acların yanında gizl nib gördü bu imar t tamam a m rm rd n tikilib. Diqq t el yib gördü devd n, p rid n heç biri yoxdu. Bir q d r arxayınla ıb a acların, kolların dalında qısıla-qısıla g ldi p nc r nin qaba ına. ç ri baxıb gördü, vallah, M l k xatn el bil on dörd gec lik aydı. Oturub taxtın üst , qaba ında k nizr l- l üst qoyub durublar. Onlar xanımın saçlarını gülabnan yuyub gör b nd¹² ortasında topladılar.

brahimin az qalırdı ki, ür yi getsin. Ancaq birt h r özün zor el yib dayandı.

Bir q d r keç nd n sonra yen d çalıb-oxuyan qızlar g ldil r. Kimi çalırdı, kimi oxuyurdu, kimi d oynayırdı. Ta ki gec d n bir müdd t keçti, xanım bu qızları azad el yib taamın yedi, sonra soyunub yatdı. Qızlar bir qızıl amdan ba mın üst , bir qızıl amdan da aya mın altına qoyub b d nnüma güzünün birini ba mın üstünd n, birini d aya mın altından söyk yib getdil r.

brahim o q d r gözl di ki, qız yatdı. Qapını açıb girdi iç ri. vv lc , l üzünü t miz-t miz yudu, t r-t miz silib quruladı, sonra qızın xör yini ç kib qaba ına, yl ib d bn n yedi, durdu t z d n l-üzünü yudu. Silib quruladı, g ldi p rd ni qalxızdı. Bir lini taxtın o t r find n qoyub, bir lin bu t r find n qoyub, M l k xatnın o üzünd n, bu üzünd n öpüb otaqdan çıxdı.

G lib ba çada bir x lv t yer tapıb yatdı. El ki s h r oldu, brahimi qoyaq yatmaqda. Siz kimd n x b r verim, M l k xatından.

¹² “Boyun” anlamındadır.

M l k xatn yerind n durub b d nnüma güzgüy baxanda, gördü üzün l k dü üb. O saat bildi ki, öpülüb. Üstünü vurmayıb, qızlara izin verdi, paltarını g tirdil r, lazımı zin ti vurandan sonra, mr el di xör yini g tirsinl r. Xonçanı g tirib açanda, gördül r, paho, xonça bombo du. El bil on d f yuyulub. Qızlar el donub yerl rind qaldılar. El ki M l k xatından gördü qızlar donuxub qalıblar, dedi:

– N olub, niy g lmirsiniz?

Qızlardan biri qeyr t g lib dedi:

– Xanım, vallah, lap m tt l qalmalı i di. Xör yi kim is yeyib, xonça bombo du.

M l k xatn bunu e id nd , a lı ba ından çıxıb qı qırdı:

– Ç p ll r, düzün deyin görüm, bu nec i di? Xör k yeyilib, üzümd n d öpülmü dü. Kim m nim ota ıma g l bil r? Burda sizd n ba qa kim var?

Qız m tt l qalıb dedil r:

– Xanım, s n do ru deyirs n. Bura heç k s g l bilm z. Amma bir i d var ki, biz qız, s n qız, biz s nin üzünd n niy öp k? Bu bir, ikincisi, g r biz xör k yem k ist yiriks , Allaha ükür, a bazxanada doludu, orda yey rik. Biz dey n yoxdu ki, niy yeyirsiniz. Ta s nin xör yini niy yeyirik?!

Bu sözl r M l k xatnın a lına batıb, fikr getdi. Bir azdan sonra ba ını qaldırıb qızlara dedi:

– Bax, bu sirr birinizin a zından çıxmamaladı. Bu söz yayılsa, bu i i tutan qorxar, bir d g lm z. Qoy el bilsin ki, guya heç tutdu u i i ba a dü n olmayıb. Onda m n özüm bil r m n ed r m. Motala dadanan köp k bir d g l r.

Ondan sonra qızlara mr el di, a xanadan t z xör k g tirdil r. Qız xör yini yedi, l-üzünü yuyub t mizl di, sonra qızlara mr el di ki, hazırlıq görsünl r, ba a seyr çıxaca am. Bunlar h min gün cahi-c lalnan ba a çıxmaqda olsun, gör k brahim n el di.

S h rin göz l mehi d brahimin üzün vurub onu yuxudan ayıldı. Tez durub bula ın suyunda l-üzünü yudu. Çarhovuza yaxın bir yerd oturub ax amkı halı fikir el yirdi ki, ya r b, gör n, bunlar yuxudu, ya gerç kdi.

Bird n qula ına ça lı s si g ldi. Ba mı qalxızıb baxanda gördü, dün nki d st di, yen g lir. Y qın el di ki, yuxu deyil, bunlar hamısı gerç kdi, zahird görür. H min qaydaynan qızlar, yen ip k xalıları dö di. Dalınca da qırx inc qız M l k xatnın saçlarını qızıl padnosda dalınca g tirib, qabaqlarında çal ıçılar çala çala, oynaya-oynaya g lib yl dil r.

Qızlar ba ladılar oxuyub-çalma a; kimi oynayır, kimi çalır, kimi d oxuyurdu. Amma brahim baxıb gördü ki, M l k xatnın q mgindi , heç üzü açılmır. O saat bildi ki, xanım m s l ni bilib. Öz ür yind dedi:

– Vallah, lap m ni tik -tik do rasan da, s nd n l ç k n deyil m. Bu gec d s ni h min kök salaca am.

N is , brahim o q d r tama a el di ki, qızlar kefl rini ç kib getdil r.

M l k xatn ged nd el bil brahimin d camı onnan gedirdi. Qızlar gözd n it n kimi, brahim durdu ba ı g zm y . brahimin ba ı qızların ey -i r tin el qar nı mı dı ki, yem k-içm yi d yaddan çıxartmı dı. ndi ba a dü dü ki, acıyıb. Bir az o meyv d n, bu meyv d n yeyib toqqasının altını b rki tdi.

brahim ba da o q d r dolandı ki, ta ax am oldu. Gün batan kimi özünü verdi imar t sarı. Tay öyr nmi di. H min qaydaynan g lib, p nc r nin qaba ında gizl ndi. O q d r gözl di ki, qızlar dövranı tamam el di, ged nd k nızl r M l k xatnın xör yini g tirdil r, süfr saldılar. M l k xatn bir az könülsüz xör kd n-zaddan yedi qurtardı. O saat ayrı k nızl r g lib xanımın pal-paltarını soyundurdular. Xanım yıxılıb qızıl taxtın üstün uzandı. Amma M l k xatn n q d r çalı dı ki, yatmasın, mümkün el y bilm di, yuxu tutub yatdı. brahim b r d ¹³ durmu du. Qız yatan kimi özünü saldı iç ri. Yen d qaydaynan xör yi yedi, qızın o üzünd n, bu üzünd n bir cüt öpü alıb yola dü dü. brahim ta b l dl mi di. G lib h r gec yatdı ı yerd yatdı. El ki s h r açıldı, brahim yerind n qalxıb bir az ayından oyundan yedi, yen d özünü yetirdi hovuzun ba ına. Bir yerd gizl nib ba ladı

¹³ “Pusqu, gizli yer” anlamındadır.

marıtdama a. Tay brahim dadanmı dı, eytan zo alın dibini k s n kimi, hovuzu gözd n qoymurdu.

Siz kimd n x b r verim. O biri t r fd n M l k xatın tezd n yuxudan aylıb , güzgüy baxıb gördü ki, yen üzünd n öpülüb. O saat bildi ki, ki i yen g lib. Ta bir söz dem yib, k nızl ri d ça ırmadı, özü geyinib yuyundu, t mızl ndi, yalandan süfr ni açıb, g tirib bo xonçanı da qoydu süfr y . K nızl r g lib hvalatı gör nd haraya dü dü l r. Q sd n qız gülüb dedi:

– Dün nki i gör m n gec ni yatmadım , sabaha q d r pusdum. Ona gör d acıdım, tezd n d sizi dur uzma a qıymadım, çör yimi özüm yedim.

Ondan sonra mr el di ki, qızlar hazırla sınlar ba a seyr çıxma a. Qızlar yen d h min c lalnan g zm y çıxdılar. Qızlar h r si bir t r fd çalmaqda, ça ırmaqda idi. Amma M l k xatının zahird ad göründüs d , batınd qan a layırdı. brahim bunu görüb bildi ki, M l k xatın bu gec onu n t h r olsa pusacaq. Yen d h mi ki qaydaynan qızlar ax am olanda qayıtdılar geri. brahim d ba ladı g zm y . O q d r g zdi, lap qaranlıq dü dü. Yava ca özünü yetirdi xanımın p nc r sin , trafa baxıb gördü ki, qaravulçu-zad yoxdu. Arxayın olub, ba ladı imar t daxil olma a. Amma siz x b r verim M l k xatından.

M l k xatın g zm kd n qayıdan kimi, xör yini yeyib dedi:

– Qızlar, b s bu gec m n yor unam, yataca am, ona gör d ey -i r t lazım deyil. Hamınız azadsınız, ç kilin öz yeriniz , istirah t m ul olun.

Qızlar da ıldı h r si öz ota ına. Ondan sonra M l k xatın paltarını soyunduran qızları da azad edib, bir almas götürüb, barma ını almasnan yarıb, yerin duz basdı. Sonra g lib uzandı qızıl çarpayının üst . Barma ının sızıltasından yuxusu tamam ç kildi. Yalandan özünü yuxulu a vurdu ki, görsün neç gündü bunun xör yini yeyib, üzünd n öp n kimdi. Gec d n bir r keçmi di, gördü budu qapı açıldı. Gözünün altıynan baxıb gördü, paho, bir ad mzada¹⁴ iç ri girdi.

Axı, deyir m, yen bel i ad mzadadan çıxar.

Amma M l k xatın m tt l qalmı dı ki, bu nec i di. Ad mzada bura haradan g lib çıxa bil r? M l k xatın baxıb gördü ki, bu el göz l o landı ki,

¹⁴ Adam o lu.

deyirs n Yusib dirilib g lir. Allah-taala xo günd , xo saatda bunu yaradıb.

M l k xatn bir könüld n min könül brahim a iq oldu. Öz -özün dedi:

– g r bu ad mzanın d bi-qanaca ı m n dey n olsa, buna r ged c y m. g r yox, olmasa, and olsun Süleyman pey mb rin üzüyünün naxı ina, bunu el bir c zaynan öldür c y m ki, dill rd dastan olsun.

M l k xatn baxırdı, gördü brahim, vv lc , d bn n l-üzünü yudu, silib quruladı, sonrada süfr ni g tirib, d bn n, nec ki qaydasıdı açdı qaba ina. Ondan sonra xonçanı g tirib qoydu süfr y , ba ladı xör yi yem y . d bn n xör yi yedi.

M l k xatn baxırdı, gördü, yox, bu çox layiqli o landı, çox ad oldu.

brahim xör yi yeyib qurtarandan sonra qalxdı aya a. Nec ki, qaydasıdı, xonçanı götürüb süfr ni s liq yn n yı ı dırdı. Ondan sonra l-üzünü t miz yudu, quruladı, mü k- mb rn n a zını-burnunu yaxaladı, tirl nib yava -yava yön ldi M l k xatna t r f. Xanım o saat gözünü yumdu. Yalandan özünü yuxuya verib ba ladı gözl m y . O q d r gözl di ki, brahim g lib çatdı. linin birini qızıl taxtın o t r fin qoyub, birini d bu t r fin qoyub, yildi üzünd n öpsün, M l k xatn yapı ıb brahimin bil yind n dedi:

– d , nam rbud o lu nam rbud, de görüm n cür tl m nim üzüm d n öpürs n?! H l xör yimi yediyin, m nim ba çama girdiyin b s deyil, üzüm d n d öpürs n?! Nec s n, indi hökm el yim, s ni parça-parça el sinl r, sora da c md yini oda salıb külünü d kül y versinl r?

brahim baxıb gördü tay qorxma ın yeri deyil, özü ür yind dedi, i, ölm k ölm kdi, xırıldamaq n dem kdi, h r n olar-olar. Üzün tutub xanıma dedi:

– H r n buyursan, q bul el m y hazıram. M n bu canı biryolluq s nin yolunda qoymu am. Min d f ölüb-dirils m, yen hamısını s nin yolunda qurban ed r m. Oda atıb yandırsalar da, of dem r m. K silsin bir ba ki, o, yar yolunda c falar ç km y .

M l k xatn gördü brahim çox d bli v a ıllı o landı. Onun danı ıqları xo una g lib dedi:

– Ey ad mzada, vv l de görüm kims n, n çis n, nec olub m nim ba ıma

gir bilibsin? Mənim bəni qırx dəv qoruyur, hər birinin yeddi bəni var, onların qorxusundan qubələmənim bənin həndəvərinə dolana bilməz. Məni bütün pərişan padahyam. Pərişan mənim kanına da bir adam ayağı düşüb bilməz. De görüm, bu Gülüstani- rəmə torpağına necür gəl bildin? Axı, mənim qapımın tilsimi var, onu dəvərdən bəni qəhiç kim bil bilməz, necə oldu ki, sənə o tilsimləri bildin? Bunların hamısını doğrudürüst xəbərləyir. Sonra baxırıq, sən nə etmək lazımdı.

brahim bəni gələn həvələri necə ki mən sizə söhbət etmədim, qızın əli eldi. Qız bunları eşidəndə ad olub, brahimin həndəvərinə oxudu. gər brahim məni həbbət bir idis, indi mən oldum. Qız brahimin əlinədən öpüb dedi:

– Ey brahim, bil ki, sənənin həndəvərinə günahın varıdı, hamı sənə bəni ladım. İndi budu, yeddi ildə atam ölüb, onun yerində padaham. Nə qədər pərişan, dəvərdən, fəritlər var, hamısı mənə təbədi. Özünü də görürsən ki, necə ləlim var; heç bir əd məzad padahında ola bilməz. Məni alarsan, öləncə bir yerdə dövrən sürürük.

brahim bunu eşidən kimi çox sevindi. Özünə xanımın ayağına salıb bilmirdi ki, nə əli sən. Məlik xatun brahimi bəniyə basıb dedi:

– Mənim zizim, heç fikirləməyin, Allah, sabah toyumuza bəniyə. El Allah sənəni yetirib.

Ondan sonra brahimi də soyundurdu. Hər ikisi qol-boyun olub yatdılar.

Gecə sabaha kimi öpüdürlər, bir yerdə qucaqlayıb yatdılar. Səndə olan kimi, Məlik xatun məni eldi, brahimi apardılar hamama, səndə libasını çıxarıb bir dəst padahyanə libas geydirdilər. brahimin göz liliyi on qat da artdı. Hamamdan qayıdanda brahim xanıma dəbənin təzim əli yib, qulluğunda durdu. Məlik xatun da brahimin əlinə tutub öz yanında oturdu. Ondan sonra məni eldi, bütün pərişan padahının qəlmi ilə yəni yerdə, nə qədər tanıyan pərişan, dəvərdən, fəritlər varıdı, hamısı hazır oldu. Bütün Gülüstani- rəmə çirə bən oldu. Qırx gün, qırx gecə toy olub, əhsan verilib, qırx birinci gün pərişan qazısı Məlik xatunun kəbinəni kəsdib brahimə. Qızın əli verib mübarək bəzlik əli yəni sora çıxıb getdilər.

brahim nə Məlik xatun bəniyə dövrən sürməyi. Bir gün Məlik xatun gördü brahim çox bəkefdi, dedi:

– Ay brahim, m g r bundan sonra da s nin d rdin olacaq? De görüm d rdin n di? M n s nin bikef olma ına döz bilm r m.

brahim a layıb dedi:

– Xanım, axı m n g lmi dim atamın gözün d rman aparam. g r gedib ev çıxmaresa, onda m n n olaram? Ki i g r k sözünün üst möhk m ola!

Xanım ç kib brahimin üzünd n öpüb dedi:

– Ey brahim, niy a layırsan. And olsun Süleyman pey mb rin üzüyünün naxı ına, indi m h bb tim s n bir min oldu. Çünki el m n fikirl irdim ki, dey rl r ad m zad v fasız olur, g r brahim d m n ba ı qarı ıb, ata -anasını yaddan çıxarsa, o da biv fadı. Amma indi m n isbat el din ki, s n v fasız deyils n. M n s ni yola salaram, atanın gözünün d rmanını apararsan. Amma s nn n bir rtim var, g r k üç aya kimi qayıdasan.

brahim razı oldu, rt qoydular. O saat qız mr el di, bir k niz gedib h min yarpaqdan n q d r lazım idi, yı dı, g tirdi, verdi brahim . M l k xatın mr el di , bir dev ça ırdılar. O, brahimi dev tap ırıb dedi:

– G r k brahimi aparasan filan yerd bir dev var, ver s n ona. Dilind n d bir salamatlıq ka ızı alıb, g tir s n m n .

Dev ba üst deyib, brahimi alıb dalına, ist di dü sün yola.

Xanım dedi:

– Ey dev, s n deyir m, brahimi el aparasan ki, gül q d r incim sin. g r onun bir yeri incis , vay s nin halına!

Bir ka ız da brahimin dostu dev yazdı ki, m nim torpa ımda ta qorxusuz g z bil rsiniz, brahimi aparıb ver rs n atasına, sonra da hamınız bir yerd qayıdarsınız Gülüstani- r m , burda rahatlı nan ya ayarsınız.

brahimn n öpü üb görü nd n sonra dev brahimi götürüb dü dü yola. Qırx günlük yolu bir günd gedib, dü dü l r h min devin yanına. Dev brahimi gör n kimi, ba rına basıb dedi.

– Qarda , de görüm, bu nec i di, nec oldu ki, s ni öldürm dil r?

brahim ka ızı dev verib, hvalatı ona na ıl el di. Dev brahimin

M l k xatını almasını bil nd , çox ad olub, sevindiyyind n atlıb-dü m y ba ladı.

brahimin salamat g lib çıxmasına gör , bir ka ız da o biri dev verib, geri qaytardı. Altı aylıq yolu on günd g lib çıxdılar, böyük qarda ın m kamna . Gördü ortancıl dev bunların yolunu gözl yir. Öpü dü l r, görü dü l r, hval soranda böyük dev dedi:

– Qarda , gözünüz aydın olsun, qarda ınız brahim Gülüstani- r m pad ahı M l k xatınnan evl nib. ndi ta Gülüstani - r md , qarda ımızın yanında olaca ıq.

Ondan sonra bütün hvalatı v ka ız m s l sini na ıl el di . O da ad olub, on gün orda qalandan sonra, ortancıl qarda brahimi d götürüb, öpü ü b, görü ü b böyük qarda dan ayrıldılar. Altı aylıq yolu on günd g lib çatdılar ortancıl qarda ın m kamna . Gördül r kiçik qarda bunların yolunu gözl yir . Onnan da öpü dü l r, qucaqla dılar, hvalatı ona söyl dil r. O da ad oldu . On gün burda qaldılar. Ortancıl qarda nan xudahafızl nd n sonra, kiçik qarda nan brahim atasının vilay tin t r f yola dü dü . On gün yol gedib, çatdılar brahimin atasının ya adı ı h rin k narına .

Dev brahimi yer qoyub dedi:

– Qarda , sa lıqnan qal. Amma özünü qarda larından gözl , onlar s ni öldür c kl r. M n d s ni h min me d gözl y c y m. ini qurtarandan sonra g l rs n, ged rik Gülüstani- r m . brahim atasına t r f getm y , dev d öz yerin qayıtma a ba ladı.

El ki, brahim g ldi çıxdı evlerin , gördü Hat mn n anası çox nigarandılar. Bunun yolunu gözl yirl r. Anası o lunu sa -salamat gör n kimi, sevindiyyind n bihu oldu. Hu a g l nd n sonra, o lunu ba rına basıb, Allaha ükür el di. brahim anasıyan, Hat mn n öpü ü b, görü ü b bütün hvalatı onlara na ıl el di. Hat m brahim tap ırdı ki, M l k xatınnan evl ndiyini heç k s dem sin. Bir az oturandan sonra brahimn n Hat m durub getdil r pad ahın yanına. Pad ahın o biri o lanları yen d heç bir ey tapmamı dılar. Bo , atıla-atıla g zib-g zib qayıtmı dılar geri.

zin alıb, iç ri girib, pad aha ba endirdil r. Sonra brahim d bn n atası na dedi:

– Ata, tay q m ç km , gözl rinin d rmanını g tirmi m.

brahimin bu sözün inanmayıb, o saat münccimlərinin həkimləri çağırdılar.

Həkimlər yarpağa baxan kimi dedilər:

– Qibleyi-alm, düzdü, sənin gözlərini yaxşı eləsən, ancaq bu dərman yaxşı edəcək.

Padşah ad olub, brahimi basdıbaşına. Həkimlər həmin yarpaqdan zib padşahın gözlərini mələmələldilər. On günün içində padşahın gözləri yaxşı oldu, elbilki, heç kor deyilmədi. Brahimi, atası gözü açıldıktan sonra eləstəyirdi ki, təbirsaat gözündən kənara qoymurdu. Hər gün brahim Hatmənin gəlirdi padşahın yanına, otururdular, söhbət eləyirdilər, hələ çörəklərini də bir yerdə yeyirdilər. Xan, bəy qızından olan oğlanlarını padşah gözündən salmışdı. Onlar da padşahın qorxusundan üzdərbrahim bir söz deyilmirdilər, hələ hörmət eləyirdilər. Amma batında brahimi görmək istəməyirdilər. Bir gün böyük qardaş ortancıl qardaş dedi:

– Qardaş, bu necə olanı de ki, biz bəy, xan qızından olaq, atamız bizi istəməsin, o ləvəndin birisini istəsin? Sən öləsən, atamız ki belə bəsləyib, axırda öləndə brahimi öz yerində padşah eləcə ki, biz qalacaq qıraxdan baxa-baxa. Gərək buna bir əlac eləyək. Ortancıl qardaş dedi:

– Qardaş, sən düz deyirsən, amma biz neynəyiblik? Gərək gözləyək atamız ölsün.

Böyük qardaş dedi:

– Qardaş, biz o vaxtı gözləyiblik. Gərək vaxtın bəhimizə çarçılacaq, çünki atamız ölənkimi brahim onun yerində padşah olacaq. Onda heç nə eləyiblik.

Ortancıl qardaş başına ağısalıb, bir qədər fikirləndikdən sonra dedi:

– Qardaş, sənin fikrində, de görüm nətdəbir tükürsən?

Böyük qardaş dedi:

– Brahimi özümüzün nəikara aparaq, orda öldürüb, paltarını da qana boyuyub, ağılaya-ağılaya qayıdaq atamızın yanına, deyə ki, brahimi pələng yedi.

Ortancıl qardaş dedi:

– Qarda , bu yax ı t dbirdi, amma atamız brahimi gözünd n k nara qoymur.

Böyük qarda dedi:

– Orası m nim i imdi, s nin n borcuna qa lıb.

H r iki qarda razıla ıb rt qoydular.

O biri gün böyük qarda ı gedib v zirin evin , yalvardı ki, atama den n biz ova ged c yik, brahim d icaz versin bizn n getsin ova , qarda ımızdı, könlümüz ist yir. O özü d bir q d r ikar-zad el y r, ür yi açılar, qız-zad deyil ki, brahimi p rd d saxlayır.

V zir razı olub, söz verdi ki, düz ld r. Onun s h ri qayda üz d pad ah m clisd oturmdu. Sa ında, solunda v zir, v kil brahimn n Hat m d qar ısında söhb t el yirdil r. Pad ah ın böyük o lu üzünü atasına tutub dedi:

– Qibleyi-al m sa olsun, biz yax ında yeddi günün müdd tin ova çıxaca ıq. S nd n xahi edirik ki, brahim d izin ver, bizn n ova getsin, onun da ür yi açılar, cavandı. Axı, biz d qarda ıq, könlümü z ist yir ki, brahim bizim ey i r timizd n k narda qalmasın.

Pad ah dedi:

– O lum, m n qoca bir ki iy m, ür yim darıxır. Qoyun brahim qalsın, m nl söhb t el sin, siz özünüz gedin.

Böyük qarda çox t v qq el y nd n sonra v zir d onlara köm kçi olub izin aldı. Amma Hat m brahim x lv tc dedi:

– Qarda , indi ki, s n ged n oldun, izin al, m n d s nn n gedim. brahim Hat m d izin alıb, üç gün hazırlıq gördül r. Dördüncü gün s f r çıxdılar. Üç gün yol ged nn n sonra düz ngahda çadır qurdular, çoxlu ov el yib yedil r, axırda susadılar. Ora su, bura su, gördül r, xeyr, su tapmaq mümkün deyil. Ba ladılar m sl h tl m y .

brahim dedi:

– Qarda lar, heç buralarda su yeri bilirsinizmi? Siz buralara çox g lib gedibsiniz, m n nab l d m.

Böyük qarda üzünü tutub brahim cavab verdi:

– Qarda , buradan üç saatlıq yol o yana m n bir quyu görmü düm, g r qurumayıbsa, onda su var.

brahim dedi:

– Onda ged k bir az su g tir k.

Üç qarda üçü d hazırla dılar getm y . Hat m dedi:

– M n d ged c y m.

Böyük qarda cavab verdi:

– Yox, s n qona ımızsan, heç vaxt m n razı olmaram s n ziyy t ç k s n.

Hat m n q d r el di, razı olmadılar . Üç qarda dü dül r yola. El ki, g ldil r quyunun ba ına, böyük qarda üzünü tutub o biril rin dedi:

– Qarda lar, m ni sallayın quyuya, m n su verim, siz ç kin qabları doldurun, axırda da m ni ç k rsiniz, ged rik.

Ortancıl qarda cavab verdi:

– Qarda , heç vaxt bu olmaz ki, m n dura-dura s n quyuya en s n. S n m nd n böyüks n, quyuya girm k m nim borcumdu.

brahim dedi:

– Qarda lar, sizin ikiniz d s hvsiniz. M n hamınızdan kiçiy m, ona gör d quyuya girm k m nim borcumdu. M ni sallayın.

Onlar el Allahdan ist yirdil r ki, brahi m ensin quyuya. Böyük qarda nan ortancıl qarda qabaqdan özl ri öz aralarında el sözl mi dil r ki, m n bel dey c y m, s n d bel dey rs n. brahimi sallarıq quyuya, su ver r, qabları doldurarıq, sonrakı asandır. Onlar ad olub brahimin paltarını soyundurdular, ynind birc köyn kn n dizlik qaldı. Belin ip ba layıb salladılar quyuya. Bu quyunun da d rinliyi qırx r in idi. El ki, brahim suya çatdı , ba ladı tuluqları bir bir doldurdu, ba ladı ip , qarda ları ç kdi. O q d r su verdi ki, qabların hamısı doldu. Ondan sonra ipi ba ladı öz belin dedi:

– Qarda lar, di m ni ç kin ged k.

Qarda lar brahimi ç kdil r. El ki, brahim quyunun a zına yaxınla dı, ipi x nc rn n k sdil r. brahim guppultuynan gedib dü dü quyunun dibin . Böyük qarda ba ını quyuya salıb dedi:

– brahim, indi halın nec di? El sl pad ahlıq el m li yer buradı. Di burada n q d r ist yirs n pad ahlıq el .

Ondan sonra qayıdıb g ldil r atlarının yanına. brahimin atını bir neç yerd n yaralayıb, köyn yini d didik-didik el yib, atın qanına bula dırıb üz qoydular dü rg y t r f getm y . El ki dü rg y yaxınla dılar, yalandan ba ladılar a lama a, biri deyirdi, ay belimi sındıran qarda , o biri deyirdi, vay ür yimin dir yi qarda ! Bunların iv nin Hat mn n qulluqçular yüyürüüb soru dular, n var, n olub?

Böyük qarda dedi:

– N olacaq, evimiz yıxıldı, brahimi p l ng yedi.

Hat m o saat bildi ki, burda bir k l k var. Soru du:

– N cür oldu, yedi? Bir na ıl el yin gör k.

Böyük qarda dedi:

– Biz getmi dik quyudan su içm y . brahimi qoymu duq bir az aralıda, atları gözl yirdi. Bird n bir ceyran çıxdı, brahim atını mindi ki, ceyranı qovub tutsun. M n n q d r s sl dim ki, getm , baxmadı. Ba ladı ceyranı qovma a. Biz tez su ç kib atlara yükl dik, sonra getdik brahimi tapma a. Onda gördük, p l ng qarda ımızı parçalayıb yeyib, atını da bu hala salıb. Bu da qanlı köyn yidi.

Bunu deyib ba ladılar yen yalandan a lama a. O gec sabaha kimi dü rg d heç biri yatmayıb a ladılar, sıtqadılar. S h r açılan kimi atılıb, a laya a laya üz qoydular h rl rin t r f. Üç günd n sonra g lib h r çatdılar . Pad ah el ki, bu x b ri o lanlarından e itdi, brahimin qanlı köyn yini gördü, davam el y bilm yib ür yi getdi. Pad ahı özün g tirdil r, yen ür yi getdi. Axırı birt h r özün g ldi. Amma pad ah brahimin d rdin davam el y bilm yib bir h ft d n sonra ömrünü ba ı ladı siz . Böyük o lu oldu pad ah, ortancıl o lu da oldu v zir.

brahimin anası da o günd n ür kkeçm naxo lu una dü mü dü. Amma Hat m ona t s lli verib dedi:

– Ana, vallah, s n qorxma, brahim ölm yib, bu k l kdi, özü d qarda larının k l yidi. Darıxma, harda olsa, tezlikn n gör rs n.

Xülas , bel -bel o q d r damı dı ki, arvadı arxayın el di.

Siz kimd n x b r verim, brahimd n. El ki, ipi qarda ları k sdi. brahim dü dü quyuya. Allah t r fi, quyunun suyu çoxudu. brahim suya dü ü b batdı, sonra da su onu qalxızdı. O saat özün itirm yib, bir da dan yapı dı, çıxıb sudan k nara, bir yerd oturdu, qarda ı dediyi sözl ri d e itdi. O saat bildi ki, qarda ları ona t l qurmu lar. Ona gör cavab verm di. Qarda ları da el bildil r ki, brahim öldü, çıxıb getdil r. brahim quyuda qalmaqda olsun, siz be k lm x b r verim M l k xatından.

H r gün M l k xatın brahimin yolunu gözl yirdi , onun s bri-aramı k silmi di. El ki, qoydu u vaxt tamam oldu, y qın el di ki, brahimin ba ı lind deyil. Bildi ki, brahimin t h ri olsa, yeddi yerd n z ncirl s l r d , bir saat dayanmazdı, g l rdi.

O saat mr el di, Gülistani- r md n q d r dev, p ri varıdı, hamısı hazırlandı. brahimn n qarda lıq olan devl ri d götürüb on günün tamamında özl rini yetirdil r brahimin atasının vilay tin . Gec yn n h rin dörd trafına td n divar ç kdil r. M l k xatın mr el di ki, h r gir n toxunmayın, amma h rd n qoymazsınız bir pi ik d çöl çıxsın. Tezd n pad ah lin qab almı dı, gördü, pah pah h rin dörd t r fi me olub. Tez bir qasid gönd rdi ki, gör bu nec hvalatdı, bizim h rin trafında me ki yoxudu? Qasid bir azdan sonra r ngi qaçmı , doda ı yarılmı qayıdıb x b r g tirdi:

– Qibleyi-al m, s n gördüyün me deyil. Bunlar hamısı devl rin buynuzudu. Özü d hamısı yeddiba lı devdi. Ba ına çar qıl, brahimi ist yirl r. Bir arvad pad ahları var, deyir ki, bu saat pad ah brahimi verir versin, vermir, h ri tamam alt-üst el tdir c y m, da -da üst qoymayaca am.

Qorxusundan pad ahın doda ı yarılıb ba ladı qan axma a. Yerind n duran hvalatı bel görüb, qaçdı divanxanaya. Az keçm di bütün aya ı yer tutan yı ıldı divanxananın qaba ına. Hamı qorxudan ba ını itirmi di. Bilmirdi n el sin. Bu zaman bir dev lind nam g lib pad aha dedi:

P ril r pad ahı M l k xatın deyir ki, bu saat brahimi götürüb hüzuruma g lsin, yoxsa h ri alt-üst etdir c y m.

Pad ah nam ni oxuyub cavab verdi ki, axı, brahim ölüb, m n hardan alım brahimi ki, ora da aparım?!

Dev dedi:

– M n bilmir m, onda özün get cavab ver.

Pad ahın lacı k silib, v zirini d götürüb, g ldi M l k xatının hüzuruna. Ba endirib, yeddi yerd k rnu el y nd n sonra hvalatı na ıl el dil r. M l k xatın dedi:

– brahim öl nd siz iki qarda dan ba qa orada tay kim vardı?

Pad ah bağ endirib cavab verdi:

– brahimin öz qarda lı ı Hat m d oradaydı.

M l k xatın Hat min adını brahimd n e itmi di, bilird i ki, Hat m yalan danı maz. O saat Hat min dalınca adam gönd rdi. O biri t r fd n d Hat m brahimin anasıynan oturub ona t s lli verirdi. S s-küyü e idib çöl çıxdı, gördü camaat o yan-bu yana qaçı ır. Soru du ki, n var? hvalatı na ıl el dil r. Hat m M l k xatının g lm sini e id n kimi, ad olub tez iç ri girib, brahimin anasını da i d n x b rdar el di. H r ikisi ad oldu. Hat m dedi:

– Ana, m n bir özümü M l k xatına yetirim, gör k birt h r el y bil rikmi. Hat m xudahafizl ib, evd n çıxdı. Yolnan gedirdi, qaba ına h min dalınca gönd ril n adam çıxdı. kisi d b rab r qayıtdılar. M l k xatın Hat mi tanıyan kimi, hörm t el yib oturtdu. Ondan sonra üzünü tutub Hat m dedi:

– Hat m, cavab ver görüm, brahim öl n neç gündü?

Hat m cavab verdi:

– Qibleyi-al m, öldüyün y qin bilmir m, amma yox oldu u qırx gündü.

M l k xatın bu sözü Hat md n e id n kimi, üzü qızıl gül kimi açıldı,

sevindiyyind n gözünd n ya axıtma a ba ladı. Üzünü Hat m tutub t l sik soru du:

– Nec ? brahimin ölümünü s n öz gözün n görm dinmi?

Hat m cavab verdi:

– Xeyr, qibleyi-al m, h tta m n brahimin ölümün inanmıram. Ona n ng l olubsa, yanında duran bu pad ahnan v zird n olubdu. Bunlar onun böyük qarda larıdı. Bunlar ona paxıllıq el yirdil r.

Bütün hvalatı ba dan-aya a kimi M l k xatna na ıl el di. M l k xatn i i bilib, üzün tutdu brahimin qarda larına, dedi:

– Düzünü deyin görüm, brahimi neyl misiniz?

Onlar cavab verdil r:

– Qibleyi-al m, bir öz qarda ımıza n el y bil rdik, brahimi p l ng parçaladı, öldürdü.

M l k xatn mr el di:

– i l ri qızardın!

i l r oca a düzülüb qızaranda, pad ah gördü, yox, ta bu xına o xınadan deyil, laç k silib üzünü tutdu M l k xatna, dedi:

– Qibleyi-al m, bir q l tdi el mi ik, izin ver düzünü deyim.

M l k xatn cavab verdi:

– Dey bil rs n, izindi.

Pad ah dedi:

– brahimi filan yerd , bir quyu var, salmı ıq ora. Tay ölüb-qaldı ını bilmirik.

M l k xatn bunu e id n kimi, üzünü tutub bir f ri t y , dedi:

– Amandı, bu saat brahimin ölüsünü, ya dirisini s nd n ist yir m.

F ri t ba üst de yib, göz yumub açınca, yox oldu. Bir neç d çiq d n sonra qayıdıb brahimi yer qoydu. M l k xatn özünü brahimin üstün salıb, lini dö ün qoyanda gördü, h l brahimin canı var. S sl ndi:

– Ay aman, h kim g tirin!

O saat h kim hazır el dil r. H kim brahim bir dava verdi, brahim ba ladi
h r k t g lm y . H kim dedi:

– Qibleyi-al m, heç qorxma. brahimi sabah tezd n sappasa s n
ver c y m.

M l k xatın brahimi tap ırdı ona. Ondan sonra f ri t l r mr el di,
pad ahında, v zirin d boynunu cüc boynu kimi qopartsınlar. Sonra c lalnan köçüb
daxil oldular h r . Pad ahın m nzilind q rar tutub, brahimin anasını g tirib,
hvalatı ona da x b r verdil r. Sonra mr el di m clis quruldu. brahimin anası,
Hat m, bir d M l k xatın o gec sabaha kimi adyanalıq el dil r, bütün fa ır
füq raya ehsan verdil r.

h r hli hvalatı bel görüb ad oldular. H r k s arxayın öz evin qayıdıb
istirah t el dil r. El ki, s h r açıldı, h kim brahimi geyindirib g tirdi
M l k xatının hüzuruna. T z d n hamısı öpü üb, görü üb ad oldular. H kimin d
x l tini verib azad el dil r. Amma brahim el anqlamı dı ki, bir d ri, bir sümük
qalmı dı. Bir yandan M l k xatın, bir yandan anası ondan el mu ayat oldular ki, bir
h ft iç risind m l g lib, vv lki halına dü dü.

Bir gün M l k xatın, Hat m, bir d brahim oturub söhb t edirdil r.
M l k xatın dedi:

– brahim, bizim burda oturma ımıza d ym z. S n burda, m n Gülüstani
r md qala bilm rik. G tir qarda mın yerind bir pad ah tik, biz ananı da götürüb
ged k Gülüstani- r m .

brahim d razı olub dedi ki, Hat mi burda pad ah qoyaq. Hat m razı olmayıb
dedi:

– Qibleyi-al m, m n pad ahlıq lazım deyil, m nim ba qa bir dil yim var.

M l k xatın dedi:

– H r n dil yin var, söyl .

– Qibleyi-al m sa olsun, o h kim ki, m ni brahimin üst gönd rib,
atasının gözünün d rmanını deyib, o m n tap ırımı dı ki, s ni gör nd xahi el yim,
onun bir kitabı itib, o kitabı tapasan.

M l k xatn mr el di, n q d r f ri t varıdı, c m oldu. Üzünü onlara tutub dedi:

– G r k hamınız bir-bir g lib m nim qaba ımdan keç siniz.

F ri t l r ba ladılar bir-bir M l k xatnın qaba ından keçm y . Hamı keçib

qurtarandan sonra M l k xatn soru du :

– Tay f ri t l rd n qalan yoxdu?

Dedil r:

– Qibleyi-al m sa olsun, filan yerd bir topal f ri t var.

Onu da g tirdil r. G lib M l k xatnın qaba ından keç nd , M l k xatn onu

dayandırdı, dedi:

– Ver kitabı!

F ri t and içdi ki, kitab m nd yoxdu. M l k xatn dedi:

– Od yandırın, bu m lunu atın oda.

F ri t gördü i xarabdı , dedi:

– Xanım, m ni oda atmayın, kitabın yerini deyim.

– De, atmaram, ancaq g r k and iç s n ki, bir d bel i tutmaram.

F ri t and içib dedi:

– Xanım, d ll k g lsin, m nim bu kür yimi yarsın, kitab orda tn n d rinin arasındadı, çıxartsın.

D ll k ça ırdılar, g ldi f ri t nin kür yinin ortasını yardı, kitabı çıxartdı. Kitabı verdil r Hat m . Hat m brahimn n, M l k xatnnan vidala ıb , dü dü yola h kim t r f. Hat mi getm kd qoyaq, gör k M l k xatnnan brahim neyl dil r.

Bir neç gün brahimn n atasının vilay tind qalandan sonra v ziri orda pad ah qoyub M l k xatn brahimi, anasını, bir d h min brahimn n qarda lıq olan üç devi d götürüb getdi Gülistani- r md xo b xtlkn n ya adılar.

ndi gör k Hat m harda qaldı. Hat m brahimn n ayrılıb gün bir m nzil , teyyi-m nazil, bir neç günd n sonra özünü yetirdi h min h kim olan h r . Gedib

h kimin qapısını döydü. H min qul ki, öküzün yed yini ç kirdi, g lib qapını açdı.
Hat mi gör n kimi tanıyıb dedi:

– Buyur!

Hat m iç ri girib, birba getdi h kimin yanına. H kim Hat mn n görü üb

hval-pürs n olandan sonra soru du ki, kitabı g tirdinmi? Hat m dedi:

– B li, g tirdim.

Hat m çıxarıb kitabı verdi, h kim sevinib dedi:

– Ey Hat m, indi vv la g r k m nim tutdu um i l ri gör s n, ondan sonra
sirrimi bil s n.

H kim o saat s sl ndi, qul hazır oldu. O dedi:

– Qul, ver kitabı!

Qul dinm di:

– Qul, ver kitabı!

Bu d f d qul ba mı a a ı salıb dinm di. H kim bir d dedi:

– Qul, ver kitabı!

Qul yen cavab verm di. Üç d f tamam olub, cavab almayanda, h kim

göyd n qılıncı alıb qulun boynunu vurdu. Ba dü dü yer , ondan sonra ba ı götürüb
qoydu yerin , bir d rman vurdu, qul oldu yen anadang lm . Asqırıb qalxdı
yerind n, h kim qula dedi:

– S n azadsan, get öküzü getir bura.

Qul ba üst deyib, öküzü hazır el di, h kim üzünü tutub öküz dedi:

– Öküz, ver kitabı!

Cavab almadı.

Yen dedi:

– Öküz, ver kitabı!

Öküz cavab verm di, h kim bir d dedi:

– Öküz, s n deyir m, ver kitabı!

Yen cavab olmadı. H kim gördü cavab olmadı, bubnun da boynunu vurdu, ba ı bir t r f dü dü, le i bir t r f . Ondan sonra h kim durdu aya a, öküzün ba ını qoydu yerin , bir dava sürtdü, öküz d oldu sapsa lam, durdu aya a, ba ladı m l m y . Öküzü d azad el yib, qula dedi:

– Get iti g tir bura.

Qul gedib iti g tirdi. H kim üzünü it tutub dedi:

– t, ver kitabı!

t dinm di. Bir d dedi, it yen dinm di, üçüncü d f dedi. Gördü yen cavab olmadı. tin d boynunu o biril ri kimi vurdu, ba ı dü dü yer . Ondan sonra yen ba ı qoyub le i üst , dirildib. Onu da gönd rdi yerin . Ondan sonra bir qaplan g tirdi, dedi:

– Qaplan, ver kitabı!

Buna da üç d f dedi, cavab almayıb onun da ba ını vurdu. Qaplanın da ba ını qoydu yerin , bir dava sürtdü, o da oldu h m nki qaplan. Üzünü tutub Hat m dedi:

– Gördün?

Hat m dedi:

– B li, gördüm.

– Di, onda dur dalımca g l.

Hat m gördü bir p rd asılıb, h min qara it d ba lanıb bura. H kim gedib ist di p rd ni qalxızsın, h min qara it dartım az qaldı ki, z nciri qırıb h kimi tutsun. H kim göyd n bir allaq alıb, iti o q d r vurdu ki, axırı it sakit oldu. Ondan sonra p rd ni qalxızıb gördü ki, bir xs yatıb, üzün d bir örtük ç kilib. H kim örtüyü götürdü. Hat m gördü, vallah, burda bir qız yatıb, el bil ki, on dörd gec lik aydır. X tti-xalı b n f kimi, Züleyxaya b rab rdi. Hat m diqq tl qıza baxanda qız diksindi. Qız M l k xatna o q d r ox ayırdı ki, el bir bir almayıb ortadan iki yer bölünmü dü. H kim kitabı açdı, bir yerin baxdı, tez yüyürüb i qabın¹⁵ birind n bir

¹⁵ kaf: Rusça bir kelime olan dolap anlamındaki “ kaf”ın ek almı eklidir.

d rman g tirib qızın burnuna tutan kimi, qız ayılıb qalxdı aya a. O saat gülümsünüb dedi:

– H kim, m n n çox yatmı am.

H kim dedi:

– B li, xanım, s n yeddi ildi ki, yatırsan.

Xanım t ccüb el yib dedi:

– M n el bilirdim ki, ya iki gündü, ya üç gündü yatıram. Bu nec olan i di?

– Xeyr, xanım, s n düz yeddi ildi ki, yatırsan. ndi s kkizinci il ayaq basır.

S ni m n d rmannan saxlayırdım.

Ondan sonra Hat m dedi:

– ndi g l b ri, s ni bu gördükl rin sird n x b rdar el yim. S n m n yax ılıq el mis n ki, ölünc n s n qulluq el s m, yen v zi çıxmaz.

H kim Hat mi d götürüb, g ldi yen h m nki ota a. Üzünü Hat m tutub

dedi:

– Ey Hat m, o gördüyün qız m nim ikinci arvadımdı. Gülüstani- r m pad ahının qızı M l k xatunun küçük bacısıdı. O qara it d ki, gördün, orda ba lanmı dı. O da m nim birinci arvadımdı. O öküz d yirdimdi. Qul ki varıdı, o da el qulumdu. O ki qaldı qaplan, o da birinci arvadımın anasıdı, m nim qayınanamdı. H min gördüyün yatan qıza kitabı o urlayan f ri t a iq olmu du. M n h mi o qız olan ota ı qoruyurdum ki, f ri t d n ona azar toxunmasın. H tta f ri t nin bir aya ını da m n topal el mi m. Ondan sonra ta o f ri t qız olan ota a g l bilmirdi. Qorxurdu ki, ba ına yen bir i g tir m. Amma qayınanamnan birin ci arvadım bu qızın göz lliyin paxıllıq el yirdil r. H mi m ni pusub fürs t axtarırdılar ki, ona bir z r r versinl r. M n d onları gözd n qoymurdum. Günl rin bir gününd h min qızı bir ba a rısı tutdu. N q d r d rman verdim, lac olmadı. Bu kitaba baxıb gördüm ki, g r k onu yatırdım, ba ının qapa ını götürüb beynin baxam. Qızı yatırdım. Ba ının qapa ını götürüb, qapını da ba lamı dım, daldan bizi heç kim görm sin. Çünkü bizi gör n olsaydı, qızı ayıltmaq ç tin olardı. N is , qızın beynin baxanda gördüm, bir balaca göy g n qızın qula ından girib, keçib gedib lap

beyin p rd sin yapı ıb. st dim g n ni naqqa nan qopardım. yird m ni qapının de iyind n pusurmu . Bird n qı qırdı:

– Ay aman, naqqa ı qızdır, ondan sonra g n ni qopart, g n p rd y yapı ıb, g r a zı bo almasa, p rd yırtılar, qız öl r.

M n bunu e id nd acı ım tutub, qapını açdım ki, yird c za ver m. yird qaçdı o biri ota a. M n hirsimd n bilm yib kitabı atmı am yer . yirdi tutub bir- iki vurdum; ür yim soyudu; dedim gedib qızı ayıldım, sonra s ni qovaca am. G lib naqqa ı qızdırdım, g n y tutdum, naqqa isti oldu undan g n nin a zı bo alıb öz-özün qopdu. Yen qızın ba ımın qapa ın qoydum yerin , bir dava verdim o saat ba yen biti ıb anadando ma kimi oldu. Ancaq qızı ayıltmaq üçün tay kitab lazımdı, çünkü bizi görmü dü l r. l atdım qoltu umdan kitabı çıxardım, gördüm kitab yoxdu. O saat a lıma g ldi ki, yirdin dalınca ged nd hirsl nib kitabı atdım, yen tez o biri ota a qaçdım ki, kitabı g tir m, gördüm kitab yoxdu. Ora kitab, bura kitab, kitab hardaydı, tapılmadı ki tapılmadı. Evd olanların hamısını yı ıb kitabı ist dim, and içdil r ki, x b rimiz yoxdu. Gah yalvardım, gah x l t boyun oldum, gah qorxudum, yen bir ey çıxmadı. lacım k silib and içdim ki, kitabı tapıncan sizi günd on d f öldür c y m. Odu ki, bunların h r sini bir yer salıb, günd on d f kitabı ist yir m , cavab olmur, öldürür m, yen dirildir m.

ndi, ey Hat m, h mi lik ür k sıxıntısından qurtardım. Bu saat m n bunların hamısını vv lki sur t qaytararam. M n el bildim ki, kitabı bunlar götürüb. M n hirsl ndiyimd n özümü itirib f ri t ni gör bilm mi m. O da fürs ti q nim t bilib kitabı aparıbmı .

H kim öz sirrini na ıl el y nd n sonra iti d , öküzü d , qaplanı da öz vv lki hallarına qaytarıb, öpü ü b barı dılar. P ril r pad ahının qızını da h kim g tirdi bura. Hamısı qucaqla ıb a la dılar, bir-birl rin n hdi-peyman el dil r ki, bir d bir-birin paxıllıq el m sinl r. Hamısı ad olub, Hat m dua el dil r. Hat m ist di ged , h kim onu dayandırıb dedi:

– Ey Hat m, ala s n bir d rman verir m, o sirri d bil nd n sonra lazım olacaqdı.

Hat m d rmanı alıb, h kimn n görü üb, öpü üb, dü dü yolun a ına. Ç kib çarı m dabanın, qırıb yerin damarın, d r l rd n sel kimi, t p rd n yel kimi, badeyi s rs r kimi, acı biyanlıq, çox-çox qamı lıq, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, gec ni gündüz qatıb, gündüzü gec y , bir neç günd n sonra g lib çıxdı h min qırx yolun ayrıcına. Özünü saldı iç ri. O saat qullar, k nızl r bunu yl dirdil r. Çör kd n zaddan g tirdil r, yeyib bir balaca hala g ldi. Ondan sonra ba k nizi ist yib dedi:

– Get a ana deyn n ki, Hat m g lib, izin ver rs g lim, qoydu unuz rti yerin yetirim.

K nız ba üst deyib getdi. Bir neç d qıq d n sonra qayıdıb dedi:

– A am deyir, buyursun.

K nız dü dü qaba a, Hat m d onun dalıncan, g ldil r h min ota a ki, bu ehsan sahibi orada otururdu. K nız qabaqkı kimi Hat mi iç ri salıb qayıtdı geri, öz i inin dalıncan. Hat m ir li yeriyib salam verdi. Cavab alandan sonra p rd nin dalından s s g ldi:

– Ey Hat m, söyl , görüm, h kimin sirrini bildinmi, yoxsa libo g lmis n? Niy gec g ldin?

Hat m cavab verib dedi:

– Xeyr, libo g lm mi m, h kimin sirrini öyr nmi m .

– Xeyl is de, rtini yerin yetir k, m nim d sirrimi öyr n c ks n .

Hat m ad olub bütün ba ına g l n i l ri, gördükl rini, e itdikl rini ba dan aya a q d r m n siz na ıl el y n kimi, bir-bir na ıl el di. O t r fd n, p rd nin dalından s s g ldi:

– Ey Hat m, indi qulaq as, m n d öz sirrimi söyl yim. Köç ri qızıydım. Atam-anam çox dindar, Allahdan qorxan, q ribl ri dost tutan adamlar idil r. Bir gün bizim obamıza bir d rvi g lib çıxdı. Ba ladı q sid oxuma a. Anam g tirib buna pay ver nd d rvi dedi:

– Bacı, yor unam, Allah e qin , m ni bu gün qonaq el .

Anam dedi:

– Baba d rvi , Allaha da qurban olum, qona ına da, buyur yl , gözümüz üst yerin var.

D rvi g lib yl di, m n d 16-17 ya ında bir qızıdım. Gördüm el bu d rvi m n baxır. M n m h l qoymadım. Bir azdan sonra atam da i d n qayıtdı, d rvi i evd görüb çox ad oldu. Xo -be el yib oturdu, çör kd n-zaddan hazırladıq. Allah ver nd n yedil r, içdil r, sonra atam dedi:

Baba d rvi , indi buyur gör k hardan g lib, hara gedirs n? Bir q d r söhb t el , qulaq asağ.

D rvi cavab verdi:

– Elin da a çıxan vaxtıdır, dedim çıxım elin için , biz az ya dan, pendird n yundan-zaddan yı ım. ndi g lib çıxmı am sizin obaya. Niyy tim var, bir neç gün burada qalam, sonra gedim ba qa obaya.

Atam dedi:

– Çox yax ı olar, ancaq, baba d rvi , n q d r ki, bu obadasan, gündüz gedib qism tini yı arsan, ax am olanda yen g l rs n bura. Bax, utanıb l m , lap öz evindi. Borcumuzdu, limizd n g l n q d r s n qulluq el y k.

D rvi razılıq el yib, qalxdı obanı g zm y . Ax amça ı yı dı ı qism tini d götürüb g lirdi biz . O, gec ni yatırdı, s h r açılarda çör yini-zadını yeyib, yen çıxırdı obaya. Bel likl , qırx gün bizd qalıb, tay oldu ev adamının biri.

Bir gün d atamdan m ni ist di. Atam da anamnan m sl h tl nd n sonra m ni d rvi r verdil r. D rvi d bizn n köçüb getdi yayla a. Q zadan yaylaqda atamnan-anam ömrünü ba ı ladı Allaha, qaldıq d rvi n n m n. Bunu da deyim ki, o günd n ki, m ni d rvi vermi dil r, o m n bir arvad kimi baxmırdı, el qızıdım. Amma zahird m nn n çox mehribandı. M n utandı ımdan d rdimi ata-anama da dey bilm dim. Ata-anam da öldü, ta bir k sim qalmadı. Ata-anamın da el s n dey n artıq dövl ti yoxudu, el birt h r özl rini gizl yirdil r. D rvi n n m sl h tl ib, atdan, ulaqdan n vardı, satıb, ata-anama ehsan verdim. Az-çox qalanını da götürüb dü dük yola. Bilmirdim hara gedirik, d rvi d n d soru murdum . D rvi in meyl m n vv lki kimiydi. Heç d yi m mi di. M n d öz ür yimd fikir

el yirdim ki, b lk d rvi m ni aparıb öz yerind arvad el m k ist yir, qoy bir az gözl yim.

Bel c on gün yol ged nd n sonra, g lib çıxdıq h min bu qırx yolun ayrıcına. D rvi ba ladı burada bina tikdirm y , bir d n d erk k meymun küçüyü aldı. El ki, bu bina ba a g ldi, yı ı dıq için . Bir otaq m n verib, bir otaqda da özü oturdu. Tay m n görükmürdü d , el o meymunu b sl yirdi. Tainki bu meymun böyüdü, kök ldi. Bir gün d rvi m nim yanına g lib dedi:

– Xanım, g r k bu meymunnan ba bir olasan.

M n razı olmadım, m ni ba ladı h d l m y , döym y . M n a ladım,

olmadı, d rvi dedi:

– Olmaz, g r k meymunnan ba bir olasan.

M n gördüm ki, bu d rvi m nd n l götürm y c k. Fikir el dim ki,

qaba ima n g ls , Allaha p nah el yib, qaçaca am. D rvi m nim h r k timd n fikrimi anlayıb, l-aya ımdan çarmıxa ç kib, meymunla m ni görü dürdü, dedi:

– M n deyirdim xo nan olsun. ndi ki, razı olmursan, m n d bel el r m.

Meymunu m nim yanına salıb dedi:

– Xanım, s n öz rinin dediyin qulaq asmadın, amma m n yen s ni ba ı layıram, çünkü s n bilmirs n ki, bu i bel olmasa, s n m nim arvadım ola bilm zdin. Burda tilsim var. ndi bundan sonra s n m nim arvadımsan. Ancaq bir az m n möhl t ver.

Bel -bel m n t s lli verirdi. Amma m n el a layırdım. D rvi m ni inandırmaq üçün h min meymunu da vurdu gözümün qaba nda öldürdü. Amma m nim tay bu d rvi d n z hl m gedirdi, görm y gözüm yoxudu. O da m nd n göz götürmürdü, m ni qoruyurdu. Özüm d sözn n t s lli verirdi. Tay m n l vurmurdu. Bir müdd t el bel keçdi. Bir gün gördüm hamil y m. D rvi bunu bil nd n sora m n lap mehribanlıq el yirdi. Günd bir d f yanına g lib, hvalımı soru urdu. Deyirdi, tay qorxma, bizim vaxtımıza az qalıb. Qırx günd n sonra tilsim tamam sınacaq, ondan sonra biz r-arvad olaca ıq.

M n a layıb göz ya ı tökm kd n ba qa cavab vermirdim. O da çıxıb gedirdi, ancaq m ni gözd n qoymurdu. N is , vaxt tamam oldu, m n bari-h ml mi yer qoydum, bir o lum oldu. M n u a ı mayalamaq ist mirdim. D rvi yalvarıb-yapı ıb dedi:

– Bu u a ın günahına batma, bunun t qsiri n di, mayala, ölm sin.

M n vv lc mayalamaq ist mirdim, sora Allahdan qorxub u a ı mayladım.

Yava -yava u a a isindim. El ki, qırx gün tamam oldu, d rvi g lib u a ı m nd n aldı, aparıb ba ladı özü saxlama a. M n n q d r yalvardım ki, u a ı ver özüm saxlayım, acıqlanıb, özümü d qovdu. Tay d rvi m ni heç dindirmirdi d . Aylanan bir-birimizin üzünü d görmürdük. El onun pe si u a ı b sl m k olmu du, m nim d pe m a lamaq. U aq yeriyib yüyür n oldu, el kök lmi di ki, tay d risin sı mırdı.

Bir gün d rvi bir qızıl l y n g tirdi, bu u a ın l-aya ını ba layıb, gözümün qaba nda ba ını k sdi. M n n q d r a ladım, yalvardım, baxmadı. Ondan sonra u a ın d risini soyub, tini qovurdu. N q d r ya ı varıdı çıxartdı, bir qaba doldurub, qoydu sandı na, a zını da ba ladı. H min bu gördüyün a xananı açıb, ba ladı yolnan gedib-g l n xör k verm y . H r kimin xör yin o u a ın ya ından bir damcı töküdü, xör yi yey n kimi, adam dönüb olurdu l l, qızıl. Bel -bel yeddi il bu yoldan g lib-ged n n q d r adam oldusa, hamısını qızıl el yib yı dı anbarlara. Axırda u a ın ya ı tamam qurtarıb siyrintisi qaldı. D rvi plov hazırladı. Yeddi ilidi bir k lm danı mamı dıq, g ldi m nim yanma, dedi:

– Xanım, qorxma s ni qızıl el m r m. g r heyl fikir olsa, bu yeddi ild ed rdim.

M n o günd n onun li d y n eyi yem zdim. H r eyimi özüm hazırlayıb, özüm yey rdim. D rvi d bunu bilirdi. Amma özünü bilm m zliy qoyurdu. Fikirl ib gördüm, getm kd n ba qa, lac yoxdu. Na lac qalıb getdim. Gördüm d rvi ikimiz d bir qabda xör k qoyub. Bildim ki, m ni kl ndirm m k üçün el el yib, ya ı, xör yin m nim t r fimd olan yerin töküüb.

D rvi çör k-zad g tirm y ged nd m n fürs t tapıb qabı h rl dim, d rvi t r fi m nim qaba ıma dü dü, m nim t r fim is d rvi in qaba ına dü dü. Ba ladıq

yem y . El bir apalaq, iki apalaq xörkd n götürmü dük, d rvi s r el di. Bildi ki, qabı çevirmi m, durdu aya a. M n yön ldim ki, qaçam. Ya lı lini çırpdı üstüm . Ya m nim bir t refim d ydi. O saat d rvi l l, qızıl oldu. M nim d harama ki, ya d ymi di oram qızıl oldu. ndi, ey Hat m, bir t r fım tamam qızıldı. H kim s n davanı ki verib, g l ondan ç k m nim qızıl olan yerim .

O saat Hat m aya a qalxıb keçdi p rd nin dalına , gördü, vallah, bu el göz ldi, misli yoxdu. Amma bir t r fi tamam qızıldı. Davadan qızın ndamina ç k n kimi qız oldu anadando ma, sappasa , qalxdı aya a.

Qız dedi:

– D rvi in adamlardan el diyi qızıldan yeddi ildi ki, ehsan verir m. Min il d vers m, yen qurtarmaz.

Hat m dedi:

– D rvi i n el din?

Qız cavab verdi:

– O m lunu lap vv lc ritdirib qab-qa ıq qayırdırdım.

Ondan sonra Hat mn n qız endi anbarlara, gördü n , anbarlar a zinacan

doludu qızıl olmu adamnan. Hat m bir t r fd n, qız da bir t r fd n ba ladılar h kim ver n davadan bu qızillara vurma a. H r kim bir damcı vurdular, o saat asqırıb ayılırdı. Bunlara dua oxuya-oxuya dü ürdül r yola. Ax ama kimi bir d n d qızıl qalmadı. Hamısın adam el yib azad el dil r. Yerd qalan tör-töküntünü, imar ti d ba ı ladılar orda i l y n qullara, k nizl r .

Ondan sonra Hat m molla g tirib, h min arvadın k binini k sdirdi özün . Sonra onu da götürüb, bir cüt at alıb mindil r, dü dü l r yola. Gün bir m nzil, teyyi m nazil, gec ni gündüz , gündüzü gec y vurub, g lib çıxdılar m ml k tl rin . ad ür yn n gün keçirib ömür sürdül r.

Onlar yeyib, içib yer keçdil r. Siz d dövr keçin.

2. BÖLÜM

MASALLARIN AKTARIMI

2.1.M L KM MM D

Bir varmı , bir yokmu . Bir padi ah varmı . Bu padi ahın bahçesinde bir elma a acı varmı . Bu a aç, birinci gün çiçek açarmı , ikinci gün çiçe ini dökermi , üçüncü gün ise meyve verirmi . Bu elmayı kim yerse on be ya nda bir gence dönü ürmü .

Padi ah erkenden, gün do ar do maz uyanarak elmayı toplayıp yemek için bahçeye gidermi . Ama elmanın bir ba kası tarafından toplandı ını görünce üzülerək geri dönermi . Bir gün böyle, be gün böyle, sonunda padi ah usanmı ve büyük o lunu yanına ça ırmı . O lu babasının huzuruna gelir gelmez ba e erek:

- Babacı ım, kurbanın olayım, bir emrin var mı? Demi .

Babası:

- Böyle ey mi olur? Ben padi ah oldu um halde bahçemdeki elmaya hasret kalayım, ondan hiç yemeyeyim. Ne yap, et, elma hırsızını yakala ki bundan sonrakilere ders olsun.

O lan babasının elinden öpmü , ok ve yayını yanına alıp sava elbiselerini giyinerek çıkmı .

O lan bir saat bekleme , iki saat bekleme , seher vaktine do ru uykusu gelmi . Bir süre sonra uyandı nda elmaların a açta olmadı ını, toplandı ını görmü .

Padi ahın büyük o lu emeline ula amadan eve dönmü . Ertesi gün padi ah ortanca o lunu yanına ça ırıp demi :

- Böyle ey mi olur? Ben kendim padi ah oldu um halde bahçemdeki elmaya hasret kalayım, ondan hiç yemeyeyim. Ne yap, et, elma hırsızını yakala ki bundan sonrakilere ders olsun.

Ortanca o lan babasının elinden öpüp çıkmı . Ok ve yayını yanına almı , sava elbiselerini giyinerek bahçeye gitmi . Bu da bir saat bekleme , iki saat bekleme , sonunda elmanın olgunla tı ı vakitte uyuyakalmı . Bir süre sonra uyandı ında elmaların toplandı ını görmü . Eli bo eve dönmü .

Bu haberi padi ahın küçük o lu M likm mm d i itince babasının yanına gelmi , edeple ba e erek demi :

- Babacı ım, izin ver, bu defa da elma a acının nöbetini ben tutayım.
Babası demi :

- Senden önce büyük karde lerin “Elma a acının nöbetini tutup hırsız yakalayaca ız.” dediler. Ama yakalayamadılar, eli bo geri döndüler. İmdi sen gidip ne yapacaksın?

M likm mm d ısrarından vazgeçmeyerek babasından ona izin vermesini rica etmi . Babası mecburen izin vermi . M likm mm d keyfi yerinde, ne eyle kendi odasına gelmi . Gün batmı , ak am olmu , M likm mm d sıkı giyinip, ok ve yayını alıp bahçeye gitmi . Di er karde leri gibi bir saat bekleme , iki saat bekleme , sonunda uykusunun geldi ini fark etmi . Hançerini çıkarıp parma ının ba ını yarmı , üstüne tuz dökmü . Gecedен sabaha kadar parma ının acısından uyuyamamı .

Seher vaktine yakın öyle bir gürültü, öyle bir patırtı kopmu ki anlatamam. Kalkıp a acın arkasında gizlenmi . Bir de ne görsün? Bakmı ki kar ıdan bir dev geliyor; boyu minare gibi, insan bakınca ödü kopuyor, sanki bir da yerinden koparak geliyor.

M likm mm d o anda parma ını ısırarak demi :

- te, elmayı çalan buymu .

Dev gelip elma a acına yaklaınca M likm mm d birden onun başına öyle bir kılıç vurmuş ki kılıç iki parçaya olup yere düşmüş . Dev o anda geri dönüp nara atarak kaçmış .

Sabah oldu unda M likm mm d elmaları toplayıp bir tabağa koymuş , üstüne de bir örtü örterek babasına götürmüştü . Padişah elmaları görünce çok mutlu olmuş .

M likm mm d demi :

- Babacım, izin ver, kan izini takip ederek devini bulup öldüreyim.

Padişah kabul etmiş , M likm mm d'e biraz asker vererek diğer kardeşleriyle birlikte onu göndermiş . Az gitmiş , uz gitmiş , dere tepe düz gitmiş , bir kuyuya rastlamış lar. Devini o kuyuya girdiğini anlamış lar. Kuyunun ağzına bir demir tasma koyulmuş mu . Padişahın o tasmayı kaldırıarak içeri girmek istemiş ler. Önce büyük olan tasma tutmuş , ne kadar uğraşsa yerinden kılmıdatamamış . Ortanca olan ileri , bu da ne kadar uğraşsa tasma a güç yetirememiş . Sıra M likm mm d'ine gelmiş . O, tasma tutmuş , bir defa denemiş , tasmayı götürüp kenara atmış . Tasmayı attıktan sonra devini takip ederek kuyuya girmek gerekiyormuş . Tekrar büyük olan ileri yürüyüp demi :

- Beni ağza sarkıttın.

Demiş ler:

- Tamam.

Hemen bir ip alıp onun beline bağlamış lar, kuyuya sarkıtmaya başlamış lar. Biraz sarkıttmış lar ki o, avazı çıktığı kadar bağlamaya başlamış :

- Aman, yandım! Çekin.

Padişahın büyük olanı kuyudan çekmiş ler. Ortanca olan ileri yürüyüp demi :

- İmdi de beni kuyuya sarkıttın, devini peşinden ben gideyim.

Gene razı olmuş lar, ipi beline bağlayıp onu kuyuya sarkıttmış lar.

Padişahın ortanca olanı da biraz kuyuya sarkıttmış lar ki kuyudan ses gelmiş :

- Aman, yandım, Çekin!

Gene çekmi ler.

Sonunda sıra M likm mm d'e gelmi . M likm mm d ileri yürüyüp demi :

- Beni kuyuya sarkıtın ama ne kadar “Yandım!” desem de kulak asmayın.

M likm mm d'i kuyuya sarkıtınca o da di er karde leri gibi ba ırmaya

ba lamı :

- Aman, yandım, çekin!

Bu sözleri dikkate almamı lar. M likm mm d biraz a a ıya in ince yava yava ısının azaldı ını fark etmi . Kuyunun dibine ula ınca bir o yana bakmı , bir bu yana bakmı , bir yol oldu unu görmü . Belindeki ipi açıp yola koyulmu , M likm mm d az gitmi , uz gitmi , bir odaya gelip çıkmı . Kapıyı açıp bo bir odaya girmi , bu odanın içinde de bir kapı oldu unu görmü , bu kapıyı da açmı , bir ba ka odaya girmi . Onun da kapısını açmı . Böylece M likm mm d yedinci kapıyı açmı . Burada tahtın üstünde öyle bir nazlı güzelin oturdu unu görmü ki gül yüzünü seyret. Kızın dizinin üstüne bir dev, ba ını koyup yatıyormu .

Kız, M likm mm d'i görünce demi :

- Delikanlı! Kimsin? Necisin? Kaç gizlen. Dev yaralandı ı için çok kızgın.

Uyanırsa seni bir dakikada yer, sa bırakmaz.

M likm mm d demi :

- Ben bu devi öldürmeye geldim.

M likm mm d hançerini çekip devin aya ını oymaya ba lamı . Dev gözlerini

açıp kıza demi :

- Dikkat et, aya ını karasinek yemesin.

M likm mm d biraz bekleyip gene ba lamı devin aya ını oymaya. Dev

gözlerini açarak ba ırmı :

- Dikkat etsene, aya ını karasinek yedi.

M likm mm d devin aya ını üçüncü defa oyunca dev yerinden kalkarak kıza

bir tokat atmı ve öyle demi :

- Sana aya ımı karasinek yedi demiyor muyum?

Bu durumda M likm mm d yerinden aslan gibi fırlayıp devle mücadele etmi .

Bunlar kırk gün, kırk gece güre mi ler. Biri di erini yenememi . Sonunda her ikisi de güçten dü mü , dev demi :

- Her kimsen, buraya gelmi sin, biraz izin ver, yatayım, sonra gene güre iriz.

M likm mm d kabul etmi . Dev ba ını gene kızın dizinin üstüne koyup yatmı . Kalkıp gene güre meye ba lamı lar. Bu ekilde yedi gün, yedi gece güre mi ler.

Sonunda kız M likm mm d'e demi :

- Delikanlı, o tahçada¹⁶ bir i e var, bu devin canı o i ede. Onu kırmazsan deve asla güç yetiremezsin.

M likm mm d fırlayıp tahçadan i eyi almı ve yere çalmı . i enin içinden bir ku çıkarak uçmak isteyince M likm mm d o anda ku u yakalamı . Dev yerinden kalkıp yalvarmaya ba lamı :

- O ku a dokunma, dünyada istedi in ne varsa sana veririm. O ku u öldürme, o benim canım.

M likm mm d kabul etmeyip demi :

Zaten benim aradı ım da buydu.

Sonra ku un ba ını koparıp yere atmı . Hemen o anda dev gürültüyle tahtan dü üp ölmü .

M likm mm d devi öldürdüktan sonra ba ını kızın dizi üstüne koyup doyuncaya kadar yatmı . Bir süre geçtikten sonra kalkıp di er odaya geçmi .

M likm mm d burada öncekinden de güzel bir kızın oturdu unu görmü . Bunun dizinin üstüne de bir dev ba ını koyup yatıyormu . Kız M likm mm d'i görünce demi :

¹⁶ Dolap olarak kullanmak için duvara oyulmu yer.

– Delikanlı! Yazık olur sana. Geri dön. Git. İmdi dev uyanır, seni parça parça eder.

M likm mm d demi :

Kız, korkma, bunu da öldürecek im!

M likm mm d kılıcını çıkarıp devin aya ını oymaya başlamı . Dev gözlerini açıpkıza demi :

Dikkat et, aya ını karasinek yemesin.

M likm mm d biraz bekledikten sonra gene devin aya ını oymaya başlamı .

Dev gözlerini açıp kıza demi :

– Dikkat et, aya ını karasinek yemesin.

M likm mm d üçüncü defa devin aya ını oyunca dev yattı ı yerden kalkıp

kıza bir tokat atmı , demi :

– Sana aya ını karasinek yedi demiyor muyum?

M likm mm d gene fırlayıp devle güre meye başlamı . Bunlar kırk gün, kırk

gece güre mi ler, birbirini yenememi ler. Sonunda M likm mm d devi kandırıp tahtadaki i eyi kırmı , ku u yakalamı . Ba ını koparıncaya dev gürültüyle dü üp ölmü .

M likm mm d ba ını kızın dizinin üstüne koyup biraz dinlenmi , sonra kalkıp üçüncü odaya girmi . Burada da kızların ikisinden de güzel, nazlı bir kız tahtın üstüne oturuyormu . Bu kız öyle güzelmi ki kızın gül yüzünü seyret.

M likm mm d kıza delicesine a ık olmu . Kızın da gönlü M likm mm d' e dü mü . Kız, “Delikanlı! Yanlı yapıyorsun. Kaç, gizlen, dev gelip seni yiyecek.” diye yalvarmı .

M likm mm d kızın söylediklerine aldırmadan biraz oturmu , bir de görmü ki gök gürlemi , yıldırım çakmı , da gibi bir dev gelmi . Bunlar kırk gün, kırk gece güre mi ler. Bu devin de canı i edeymi . M likm mm d i eyi hızlıca alıp yere atmı , ku un bo azını kesmi , dev ölmü .

M likm mm d keyfi yerinde, ne eli bir ekilde ba ını kızın dizinin üstüne koyup yatmı .

M likm mm d uykudan uyanır uyanmaz kızları ba ına toplayıp yükte hafif, pahada a ır eylerden alarak kuyunun dibine gelmi . Önce büyük kızın beline ip ba lamı , M likm mm d'in karde leri kızını yukarı çekmi ler, ondan sonra ortanca kızını çekmi ler. Sıra küçük kıza gelince kız M likm mm d'e demi :

- zin ver de ilk önce senin beline ip ba layalım, yukarı çeksinler, sonra da ben çıkarım. Benim di erlerinden daha güzel oldu umu görünce karde lerinin kıskançlıktan ipi keserek seni kuyuda bırakmalarından korkuyorum.

M likm mm d razı olmamı , kız demi :

- imdi, mademki, razı olmuyorsun, bari bu dediklerime kulak ver. pi kesecekler, gene kuyunun dibine dü eceksin. O zaman dövü erek iki koç gelecek; biri ak, biri kara. Ak koç, kara koçu kovalayacak. O zaman ak koğun beline atla. Ak koğun beline binince ı ıklı dünyaya çıkacaksın. Kara koça binersen karanlık dünyaya dü eceksin.

M likm mm d kızın sözünü dinledikten sonra ipi onun beline ba lamı . Kızını yukarı çekmi ler. Küçük kız kuyudan çıkınca karde lerin akli ba ından gitmi .

Demi ler:

- Evet, M likm mm d küçük karde oldu u için güzel kızını kendine alacak. Bunların kıskançlı ı tutmu , yarı yolda M likm mm d'in ipini kesmi ler. O, gürültüyle kuyunun dibine dü mü .

Kuyuda M likm mm d üzgün bir ekilde oturuyormu . Bir de görmü ki, kızın dedi i ak koç ile kara koç buymu , dövü e dövü e geliyormu . M likm mm d o anda fırlayıp ak koğun beline binmi . Ama koç onu kara koğun beline atmı . Kara koç da M likm mm d'i alıp karanlık dünyaya götürmü . Burada M likm mm d bir a acın dibine gelmi . Öylece otururken bu a aca bir ejderhanın tırmandı ını görmü . Ejderha yukarı tırmanırken M likm mm d a açtan ku yavrularının sesini duymu . Me er bu a açta Zümrüd ku unun yuvası varmı . Bu Zümrüd ku u ne zaman yumurtadan yavru çıkarıp beslemeye ba lasa yavruları büyümeden ejderha gelip

onları yermi . Zümrüd ku u da yavrularına hasret kalırmı . Bu defa da ejderha gene Zümrüd'ün yavrularını yemek için a aca tırmanırken M likm mm d bunu görmü . Gelmi , kılıcını çekip ejderhayı iki parçaya bölmü . Sonra a acın altında yatmı .

Size kimden haber vereyim? Zümrüd ku undan. Zümrüd ku u yavrularına yem getirmeye gitmi . Geri dönüp geldi inde gözüne bir karartı ili mi . Ku yavrularını yiyenin bu adam oldu unu zannetmi . Acele gidip gagasına iri bir ta almı , M likm mm d'in üstüne bırakmak istemi . Yavruları yuvadan ba rı ıp izin vermemi ler, demi ler:

– Evet, ejderha bizi yemek istiyordu, bu o lan ejderhayı öldürüp canımızı kurtardı.

Zümrüd ku u ta ı kenara atıp a a ı inmi , kanatlarını M likm mm d'in üzerine germi .

M likm mm d uykudan uyanıp ku u görmü , çok korkmu .

Ku demi :

– Kimsin? Necisin? Korkma. Ben sana kötülük yapmam. Ben yıllardır senin öldürdü ün ejderha yüzünden yavrularımın hasretiyle ya amaktaydım. imdi sen ejderhayı öldürüp yavrularımı ölümden kurtardın. Bu iyili in kar ılı nda benden ne istersin?

M likm mm d ba ından geçen olayları ku a anlatmı . Demi :

– Hiçbir ey istemiyorum yalnız beni ı ıklı dünyaya çıkart.

Zümrüd demi :

– Bunun için kırk parça et, kırk tulum da su alıp getirmelisin.

M likm mm d kırk parça eti, kırk tulum suyu nereden bulaca ını bilememi .

Ku M likm mm d'in üzöldü ünü görüp demi :

– M likm mm d! Kırk a açlık mesafede bir padi ahın ülkesi var. Bir ejderha orayı istila etmi . Ne kadar güçlü pehlivanlar gittiyse de onu öldürememi . Yedi yıldır ejderha ehre giden suyu ele geçirmi . Her gün bir kız götürüp onun a zına atıyorlar. Ejderha kızı yerken ehre biraz su akıtıyor, halk da ihtiyacı olan

suyu o sırada alıyor. İmdi ben, senin kuvvetli bir pehlivan oldu unu gördüm. O ejderhayı ancak sen öldürebilirsin. Git, o ejderhayı öldür. Padi ahtan kırk parça et, kırk tulum su al. Söylediklerimi yerine getirdi in zaman bu tüyümü ate e at, ben hazır olur, seni ı ıklı dünyaya çıkarırım.

Evet, M likm mm d ku tan tüyü alıp yola çıkmı . Az gitmi , uz gitmi , dere tepe düz gitmi . Gelip, Zümrüd'ün dedi i padi ahın ülkesine çıkmı . O, geze geze, ihtiyar bir kadının kapısına varmış , demi :

- İhtiyar nine, Tanrı misafirini a ırlamak ister misin?

İhtiyar kadın demi :

- Neden istemeyeyim? Allah'a da kurban olayım, misafirine de.

M likm mm d bütün ehrin kara giydi ini görmü . İhtiyar kadına sormuş :

- İhtiyar nine, bu halk niye kara giymi ?

İhtiyar kadın demi :

- Kurban olayım. Bir ejderha suyumuzun önünü kesmiş , her gün onun a zına bir kız atıyoruz, kızını yiyinceye kadar biraz su akıtıyor. Biz de dolduruyoruz. Ülkede kız tükendi. Padi ahın biricik kızını var. Sabah onu da ejderhanın a zına atacaktılar. Bunun için halk karalar giymi .

M likm mm d ak am ihtiyar kadının evinde yatmış . Sabah aceleyle ejderhanın yerini ihtiyar kadından öğrenmiş , oraya gitmiş . Bir de görmüş ki, halk -büyükten küçü e- a laya a laya padi ahın kızını suyun önüne getirmekte. Kızını ejderhanın a zına atmak istediklerinde M likm mm d hemen gitmiş , kılıcını sıyırıp ejderhaya öyle bir kılıç vurmüş ki o, iki parça olmuş . Padi aha müjdecisi gitmiş . Tantana ile M likm mm d'i padi ahın huzuruna götürmüş ler. Padi ah M likm mm d'e demi :

- O lum, o ejderha benim güçlü pehlivanlarımdan hepsini yedi. Sen bizim ülkemizi beladan kurtardın. İmdi gel, padi ahlı ı sana vereyim. Kızını da al, bütün tahtıma, tacıma sahip ol.

M likm mm d edeple ba e erek demi :

- Padi ahım sa olsun, hiçbir ey istemiyorum. Bana kırk parça et, kırk tulum da su ver. İ ıklı dünyaya çıkayım.

Padi ah emretmi . M likm mm d'e kırk parça et, kırk tulum su hazırlamı lar. M likm mm d bunları aldıktan sonra padi ahla vedala ıp ehirden dı arı çıkmı . Zümrüd'ün verdi i tüyü ate te yakmı . O anda Zümrüd hazır olmu . Eti ku un bir kanadının üstüne koymu , suyu da di erine. Kendisi de Zümrüd'ün sırtına binmi ve yola çıkmı lar. Ku , gökyüzüne yükselmi . Karanlık dünyadan uzakla maya ba lamı lar. M likm mm d a a ı bakmı , yerin kalbur gibi delik delik göründü ünü fark etmi . Biraz daha yükselmi ler, M likm mm d bir daha bakmı . Yerin tam olarak gözden kayboldu unu görmü . Me er ku ne zaman “Ka!” demi , M likm mm d etten vermi , “Ku!” demi , sudan vermi . I ıklı dünyaya az bir mesafe kaldı ında bir parça et M likm mm d'in elinden yere dü mü . Ku “Ka!” dedi inde M likm mm d çaresiz kalmı . Ne yapaca ını bilememi , a ırmı . Kılıcını çekip baldırının etinden kesip ku un a zına atmı . Zümrüd ku u bu etin di erlerine benzemedi ini, çok tatlı oldu unu görmü . Bu nedenle dilinin altına koymu , yememi . Sonunda yol da bitmi . Zümrüd ku u M likm mm d'i ı ıklı dünyaya çıkartmı . Kanadının üstünden yere koyup demi :

- Hadi git.

M likm mm d demi :

- Sen git, ben kendim giderim.

Zümrüd demi :

- Hayır, sen gitmelisin.

M likm mm d aksaya aksaya gitmeye ba lamı .

Zümrüd demi :

- O lan! Neden aksıyorsun?

M likm mm d olanı biteni anlatmı .

- Gizlemenin faydası yok. Sana verdi im sonuncu et baldırımın etiydi.

Ku o anda dilinin altından eti çıkarıp M likm mm d'in baldırına yapı tırmı . Tükürü ünden de sürüp iyile tirmi . Sonra kendi tüyünden koparıp biraz M likm mm d'e vererek demi :

- Ne zaman ba ın sıkı sa bu tüyleri yak, ben o anda gelip seni kötü durumdan kurtarırım.

Ku diyece ini diyip uçup gitmi . M likm mm d yava yava gelip bir terzi dükkanının önüne çıkmı , demi :

- Ustam, Allah rızası için, beni yanına çırak olarak al.

Usta buna acıyıp yanına almı . M likm mm d sökükleri diker, yama yaparmı . Ustasına hizmet edermi . Bir gün bir adam gelerek padi ahın büyük o luna dü ün yaptı ını, padi ahın “Terzi gelsin, elbise diksin.” dedi ini bildirmi . Terzi sevine sevine, makasını da götürüp padi ahın sarayına gitmi . M likm mm d biraz oturmu , sonra dükkanı kilitleyip bir kö eye çekilmi . Zümrüd ku unun tüyünü çıkarıp yakmı . O anda Zümrüd hazır olup demi :

- Dile benden ne dilerse?

M likm mm d demi :

- u an bana bir takım sarı elbise, kılıç, kalkan, bir de sarı renkli, yel süratli bir at getir.

Zümrüd “Ba üstüne.” deyip uçup gitmi . Kısa sürede M likm mm d’in istediklerini hazır etmi . M likm mm d elbiseyi kısıvrak giyinmi , kılıcını beline ba lamı , kalkanı koluna takmı , atını do ruca padi ahın sarayının önüne sürmü . Bu sırada padi ahın büyük o lu da atını dörtnele sürmekteymi .

M likm mm d atıyla meydana girerek bir o tarafa ko turmu , bir bu tarafa ko turmu . Sonra kılıcını çıkarıp padi ahın büyük o lunun kellesini uçurmu .

Ordu, halk birbirine karı mı . Hepsi M likm mm d’in pe ine takılmı . Onu ok ya muruna tutmu lar. M likm mm d atını rüzgar hızıyla ko turup gözden kaybolmu . Tekrar gelip dükkanı açıp oturmu . Biraz sonra terzi ba ını döve döve dükkana gelmi . M likm mm d kalkıp yalandan, hiçbir ey bilmiyor gibi yaparak, ustanın o tarafına, bu tarafına geçmi ve demi :

- Ustam! Kurbanın olayım, ne oldu?

Usta demi :

- Ne olacak? Padi ahın sarayının önünde at ko tururken neredeyse

sırlıklam olmu sarı elbiseli bir atlı geldi, bir o tarafa, bir bu tarafa at ko turdu, birden kılıcını çekip padi ahın o lunun boynunu kesti. Arkasından gittiler, yakalayamadılar.

M likm mm d yalandan üzölmü gibi yaparak gidip yerine oturmu . Aradan biraz zaman geçmi . Padi ahın büyük o lunun kırkı çıkmı .

Bir gün yine bir adam gelip padi ahın ortanca o luna dü ün yaptı ını, padi ahın “Terzi gelsin, elbise diksin.” dedi ini terziye bildirmi .

Terzi sevine sevine makasını alıp yola çıkmı . M likm mm d de dükkanda kalmı . Usta gittikten sonra M likm mm d yine kalkıp dükkanı kilitlemi . Hemen soka a çıkıp Zümrüd ku unun tüyünü yakmı . O anda Zümrüd hazır olup demi :

- Dile benden ne dilersen.

M likm mm d demi :

- Hemen bana bir takım kırmızı elbise, kılıç, kalkan, bir de kırmızı at getir. Zümrüd “Ba üstüne.” deyip bir dakikada gidip atı, elbiseyi getirmi . M likm mm d kısıvrak giyinip padi ahın sarayına do ru gitmi .

Orada yine ordu, halk toplanıp padi ahın o lunun at ko turmasını seyrediyorlarmı .

M likm mm d atı meydana bırakıp bir o yana, bir bu yana ko turmu , sonra padi ahın ortanca o lunun ba ını kılıçla kesip yere atmı , kaçmı . Ordu her ne kadar ardından at ko turmu sa da tutamamı lar, ok atmı larsa da vuramamı lar.

Halk, ordu yeniden kara giyip üzölmü ler.

M likm mm d elbisesini de i tirip dükkana gelmi . Yine terzi ba ını, gözünü döve döve geri dönmü .

M likm mm d demi :

- Ustam! Sana ne oldu ki her nereye gitsen ba ını, gözünü döve döve geri dönüyorsun?

Usta demi :

- Kimsenin tanımadı ı, kötü niyetli, kırmızı elbiseli bir atlı gelip padi ahın

gözbebe i olan, yegane o lunun boynunu kesip kaçtı. Ardından ne kadar ko tularsa da tutamadılar, ok attılar, vuramadılar.

Bu olayın üstünden biraz zaman geçmi , yıl geçmi , ay dolanmı günlerden bir gün, yine ustanın çıra ı dükkanda oturuyormu . Birden çırak ustasına demi :

- Kalk, git, padi aha küçük o lunu buldu una dair müjde ver.

Usta öyle cevap vermi :

- O lum, deli misin? Padi ah “ Küçük o lum nerede?” demez mi? O zaman ne cevap vereyim?

M likm mm d ba ına gelen olayları terziye anlatmı . Terzi sevine sevine dosdo ru padi ahın sarayına gitmi . Me er, büyük kapıdan içeri girdi inde acele etti inden aya ı ta a takılıp dü mü . Padi ah pencereden bunu görüp demi :

- üphesiz terzide bir haber var. Gidin hemen buraya getirin.

Hizmetçiler gidip terziyi padi ahın huzuruna getirmi ler.

Terzi gelince padi aha ba e ip demi :

- Padi ahım, sana feda olayım, müjdem verirsen küçük o lun M likm mm d'in yerini söyleyece im.

Bu haberi duyan padi ah az kalsın kendinden geçiyormu , demi :

- M likm mm d kuyuda ölmü tü. Hiç ölü dirilir mi? Çabuk anlat bakayım, neler oluyor?

Terzi demi :

- Müjdem vermezsen anlatmayaca ım.

Padi ah ona kendi a ırında altın verece ine dair söz vermi . Terzi M likm mm d'in ba ından geçen olayları anlatmı .

Padi ah demi :

- Her kim beni seviyorsa terziye bah i versin!

Terziye o kadar bah i vermi ler ki çekip götürmemi . Vezir, vekil yola

çıkarak M likm mm d'in pe inden gitmi ler. Padi ahın o lunun yüzünden gözünden öpmü ler. Sonra hamama götürmü ler. ehzadelere layık elbise giydirip babasının huzuruna getirmi ler. Padi ah o lunu öpüp koklamı , ba rına ba mı .

M likm mm d ba ından geçen olayları babasına anlatıp demi :

- Baba, meydanda karde lerimi öldüren bendim. Kuyuda uzun zaman devlerle mücadele ederek üç kız getirmi tim. Peki, ipi kesip beni kuyunun dibinde bıraktıkları, ni anlımı kendilerine almaları sence do ru mudur?

Padi ah o lunun alnından öpüp onun sa selamet oldu una ükretmi . Büyük kıızı vezirin o luna, ortancayı vekilin o luna, küçü ünü de M likm mm d'e vermi ler. Kırk gün, kırk gece dü ün olmu . Onlar yemi ler, yere geçmi ler. Siz yiyin, devre geçin.¹⁷

2.2. AVCI P R M' N MASALI

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içind , x lbir saman içind , d v d ll klik el r köhn hamam içind . Hamamcının taşı yox, baltaçının baltası, buradan bir tazı keçdi, onun da xaltası yox. Qarı qa ıllaq atdı, d v nin budu batdı. Milç k mindik, Kür keçdik, yabaynan do a içdik.¹⁸ Günl rin bir gününd , M mm d N sir tinind , biri varıydı, biri yoxuydu.¹⁹ Bir Avcı Pirim varmı . O, bütün gününü sabahtan ak ama kadar da larda, ormanlarda avcılık yapmakla geçirmekteymi .

Günlerden bir gün Avcı Pirim ava gitmi . Yolda önüne bir ceylan çıkmı , hemen oku yaya koyup ceylanı vurmu . Getirip evde derisini yüzerek etini i lere takıp pi irmek istemi . Avcı Pirim i leri ate in üstüne koyarken etin her parçasının ceylana dönü üp kaçmaya ba ladı ını görmü . Pirim bu i e çok a ırmı . Rüya mı, gerçek mi oldu unu anlamak için gözlerini elleriyle ovu turmu . Bakmı ki, hayır, canım, gördükleri gerçe in ta kendisidir. Aradan birkaç gün geçmi ve Avcı Pirim,

¹⁷ Bunlar kalıpla mı ifadeler(formeller)dir. Anlamı: Onlar yediler, içtiler, hayatlarını ya adılar, bu dünyadan gittiler. Siz ise yiyin, için ve zamanınızı ya ayın.

¹⁸ **Yabayla toyga çorbası içmek:** Gerçekle mesi imkansız olan i ler yapmak. (**Yaba:** Çatal biçiminde tarım aracı.)

¹⁹ “Dönen fele in rüzgarı hamam hamam içinde, kalbur saman içinde, develer tellaklık yapar eski hamam içinde. Hamamcının taşı yok, baltacının baltası, buradan bir tazı geçti, onun da tasması yok. Karınca tekme attı, devenin budu kırıldı. Karasine e bindik, Kür ırma nı geçtik, yabayla toyga çorbası içtik. Günlerden bir gün M mm d N sir kö esinde biri varmı , biri yokmu .” Anlamında kalıpla mı bir ifadedir.

“Ceylanın derisi çok güzel, götürüyüm bunu padi aha vereyim.” diye dü ünceye dalmı . Pirim derisini götürüp padi aha vermi . Vezir, vekil toplanmı ve bu derinin paha biçilmez oldu unu fark etmi ler. Vezir, Avcı Pirim’i kıskanmı . Onu ortadan kaldırmak istemi . Bu nedenle demi :

– Padi ahım, böyle güzel deriyi koymaya fil kemi inden yapılmı güzel de bir saray lazım. Bu da sende yok. Önce fil kemi inden bir saray in a ettir. Sonra ceylan derisini de içine koyarsın.

Padi ah demi :

– Vezir ben bu kadar fil kemi ini nerenden bulayım?

Vezir demi :

– Ceylanın derisini getiren filin kemi ini de getirebilir. Avcı Pirim’i gönder, bulup getirsin.

Padi ah o anda Avcı Pirim’i ça ırıp emir vermi . “Yedi gün içinde bana fil kemi inden saray yaptırmazsan boynunu vurduraca ım.” demi . Zavallı Pirim pi man halde eve dönmü . Kendi kendine demi : “Bana müstahaktır. Ben niye ceylan derisini götürdüm sanki? Padi ah da bana böyle dedi. Kendim kendi elimle ba ıma bela açtım.” Biraz dü ündükten sonra ba ını alıp gitmeye, iz bırakmadan bu ülkeden kaçmaya karar vermi . Bohçasına biraz ekmek koyup, okunu, yayını da eline alıp gitmeye ba lamı . Az gitmi , çok gitmi , dere tepe düz gitmi , gelip bir da ın ete ine varmı . Uzakta güzel bir ak yılanla korkunç bir kara yılanın birbirine sarıldı ını görmü . Kara yılan ak yılanı neredeyse bo mak üzereymi . Avcı Pirim ak yılanı hem acımı hem yüre i el vermemi . Oku yaya koyup kara yılanı ni an almı . Ama talihsizlikten ok ak yılanı isabet etmi , onu fena halde yaralamı . Kara yılan kaçmı . Ak yılanın ba ırmasına bütün yılanlar akı ıp gelmi . Me erse ak yılan, yılanlar padi ahının kızısını . Bu nedenle padi ah, “Kızımı vurana yerde de olsa, gökte de olsa çabuk bulup huzuruma getirin.” diye emir vermi . Evet, o anda yılanlar her yeri arayıp Avcı Pirim’i bulmu lar. Önlerine katıp yılanlar padi ahının sarayının kapısına kadar kovalamı lar. Avcı Pirim çok üzgünmü . Bu yılanlardan biri yolda Pirim’e demi :

– Avcı, niye üzülüyorsun? Kendi yaptı ının cezasını çekiyorsun.

Pirim demi :

- Yılan! Ben ak yılanı iyilik yapmak istiyordum, tam tersi oldu, bunun için canım sıkkın.

Yılan demi :

- Pirim abi, yılanlar padi ahı senin bu i i namus meselesi bildi in için yaptı ını ö renince seni affeder.

Pirim, büyük bir da ın altından yol geçti ini görmü . Epey yol giderek do ruca ahın oldu u yere gelip çıkmı . Görmü ki buradaki zenginlik anlatılacak gibi de il. Buradaki her ey altından, gümü ten, mücevherden yapılmı . Yukarıda altın tahtın üstüne kocaman bir yılan oturmu , ba ında da mücevherden bir tacı varmı ki görenlerin gözleri kama ıyormu . Me er bu yılanlar padi ahıymı . Onun her tarafından rengarenk, irili ufaklı yılanlar dimdik aha kalkmı , az kalsın adamı yiyeceklermi . Bir hı ıltı, bir fı ıltı varmı ki görmelisin. Avcı Pirim korkusundan kımıldayamıyormu . Aya ının altında o kadar yılan varmı ki haddi hesabı yokmu .

Avcı Pirim'in yaraladı ı ak yılan da kapının yanında duruyormu . Yılan dile gelip demi :

- Avcı Pirim! Sen beni kasten vurmadin, ben biliyorum. Kara yılanı vurmak istiyordun ama ok bana isabet etti. imdi yılanlar padi ahıyla konu up seni kurtardıktan sonra "Benden ne istiyorsun?" derse o zaman korkma, " ki ey istiyorum: Birincisi ye il ta lı yüzü ü bana ver, ikincisi de a zıma tükür." de. Babam ne kadar hiddetlense de korkma, dedi im gibi o eyleri iste.

Yılanlar padi ahı ba ını kaldırıp demi :

- O lum, sen hangi cesaretle benim kızımı vurdun?

Avcı Pirim demi :

- Yılanlar padi ahı! Ben senin kızını kasten vurmamak istemedim. Bir kara yılanın onun boynuna sarılıp bo mak istedi ini gördüm. Bu i benim haysiyetime dokundu. Çirkin, korkunç görünü lü, kara erkek yılan, böyle güzel ak yılanla niye oynasın? Bu sebeple ben o karayılanı ni an aldım ama talihsizlikten ok ak yılanı isabet etti.

Padi ah bu sözleri i itince demi :

- Avcı Pirim, benim kızımın namusunu korudu un için seni öldürmeyece im. Kar ılı nda benden ne istiyorsan söyle vereyim.

Avcı Pirim demi :

- Benim günahım çok, ölmek istiyorum, padi ah sa olsun, sadece benim a zıma tükür, izin ver, ölüp gideyim. O zaman bana iyilik etmi olursun.

Padi ah demi :

- Avcı! Ama benim tükürü üm zehirlidir.

Sonra padi ah bir yılanı ça ırıp demi :

- Tükür bu ta ın üstüne Avcı görsün.

Yılan ta ın üstüne tükürünce ta zehrin gücünden parça parça olmu .

Padi ah demi :

- Avcı gördün mü zehrin gücünü?

Avcı Pirim demi :

- Ben razıyım, tükür.

Padi ah çaresiz kalıp Avcı Pirim'in a zına tükürmü .

Padi ah demi :

- Avcı benden daha ne istiyorsun?

Pirim demi :

- Padi ah sa olsun, bir ey daha istiyordum ama demeye utanıyorum.

Yılan demi :

- Utanma, de!

Pirim demi :

- Vermeyece inden korkuyorum, annenin sütü üzerine yemin edersen söylerim.

Yılan bakmı ki Pirim vazgeçmiyor. O zaman annesinin sütünün üstüne yemin etmi .

Pirim demi :

- Senin iki yüzü ün var: biri ye il ta lı, di eri sarı. Ben o ye il ta lıyı istiyorum.

Padi ah bu sözü i itince dimdik aya a kalkmı , çok sinirlenmi , dili bir karı görünmü , a zından köpükler çıkmı , kızarak demi :

- Söyle bakayım, sana bu sırrı kim ö retti?

Pirim demi :

- Hiç kimse ö retmedi, kendim ö rendim.

Yılan yemin etti i için çaresiz kalmı , getirip yüzü ü vermi . Pirim yüzü ü parma ına taktıktan sonra demi :

- Padi ahım! Bu yüzü ün ne özelli i var ki onu vermek istemiyorsun?

Yılan demi :

- Pirim, bil, haberdar ol ki, benim tükürü üm gerçekten sihirlidir. Kimin a zına tükürsem, o bütün ku ların, hayvanların, otların dilini bilecek, bu yüzü ü de kim parma ına taksa, dünyada ne isterse anında yanında hazır bulacak. te bu sebeple bunu vermek istemiyordum.

Avcı Pirim padi ahın yanından çıktı ında bütün otların, a açların, hayvanların, yılanların hepsinin dilini anladı nı fark etmi . Avcı Pirim'i görünce yılanlar topra ın altından ba larını çıkarıp demi ler:

- Avcı Pirim burada kırk küp altın var, ben onun üstünde yatıp koruyorum, istiyorsan gideyim, gel, altınları götür.

Pirim yılanların yardımıyla yerin altında ne kadar altın varsa hepsinin yerini ö renmi . Me er bu altınlardan bir hayli çıkarıp yanına almı . Kendisi Hindistan tarafına gitmek üzere yola çıkmı . Önüne büyük bir göl çıkmı . Bütün fillerin bu gölden su içtikten sonra burada yıkandıklarını ö renmi . Avcı Pirim yılanlar padi ahına "Bu filleri öldürüp kemiklerini alabilmem için ne yapmam gerekir?" diye haber göndermi . Yılanlar padi ahı kendi vezirini yardıma göndermi . Vezir demi :

- Avcı Pirim biz bu gölü balla doldurmalyız. Filler gelip göle girdi inde

bala batıp orada kalacaklar. Sonra da bütün yılanlara emir veririm, fillerin etini yerler, kalır kemikleri, her yılan da bir kemik getirir, sabaha kadar sana fil kemi inden bir saray yaparlar.

Evet, Avcı Pirim yolda aldığı altınları götürüp pazara gitmişti. Ne kadar bal satan varsa hepsinin parasını verip balı filan göle dökmek için yola koyulmuştu. Bir günün içinde göle o kadar bal dökmüşler ki göl balçık gibi olmuştu. Filler gelip yıkanmak istediğinde hepsi yapıp kalmışlar. Yılanlar padi ahının veziri emretmişti, bütün dünyadaki yılanların hepsi gelmişti. Filleri sokup öldürmüşler. Etlerini yiyip hepsi de bir kemik getirmişti. Sabaha kadar fil kemi inden güzel bir saray inşa etmişler.

Avcı Pirim sarayın hazır olduğunu görmüş, hem de kendisinin padi aha verdiği söz yerine gelmişti. Hemen padi ahın yanına giderek demi :

- Padi ah sağ olsun, fil kemi inden saray hazırdır.

Padi ah bakıp görmüş ki, hakikaten, dünyanın hiçbir yerinde olmayan bir saray yapılmış. Saray o kadar yüksekmiş ki, altı yerden ıslanıyormuş, başı buluttan. Avcı Pirim'in sağ geldiğini görünce vezirin yüreğindeki kin biraz daha artmış. Padi ah yeni sarayına gidip vezirine demi :

- Vezir, şimdi benim bir eksiğim var mı, yoksa her şey tam mı?

Vezir demi :

- Padi ahım, böyle güzel bir saraya güzel de bir kız lazımdır ki o da Çin padi ahının kızıdır. O kız da bu sarayda olsa, o zaman senin her şeyin tam olur.

Padi ah yeniden Avcı Pirim'i çağırıp şimdi de Çin padi ahının kızını getirmesi için emir vermişti. Zavallı Pirim çaresiz dönmüş evine. Yanına biraz eklemek filan alarak yol hazırlıklarına başlamış. Az gitmişti, çok gitmişti, inenin yarısı kadar yol gitmişti. Yolda önüne bir adam çıkmış. Dev gibi iri yarı olan bu adamın her ayağında bir de irmen taşı varmış, biri de boğazındaymış. Bu kiki kuğu gibi hızlıymış. Sanki bu de irmen taşları hiç bunun ayağında değilmiş.

Avcı Pirim adama yaklaşıp demi :

- Kardeşim! Bu de irmen taşlarını niye ayaklarına geçirdin?

Adam demi :

- Avcı Pirim! Gel beni de kendine yolda yap, derdimi sana söyleyece im, hem de nereye dersen seninle gelece im.

Avcı Pirim razı olmu , adam demi :

- Ben bir padi ahın pehlivanıydım. Öyle hızlı ko ardım ki dünyada hiç kimse bana ula amazdı. Bir gün padi ah beni ça ırdı. Dergah padi ahının vezirine verip bir gün içinde geri dönmem için bir mektup verdi. Dergah padi ahın ülkesine yedi güne ancak gidilebilirdi. Ben bir gün içinde gidip döndüm. Geldi imde yolda, e imin padi ahın zenci kölesiyle koyun koyuna bir a acın altında yattıklarını gördüm. Kılıcı çekip zenci köleyi öldürdüm. E im kaçıp ormanda gizlendi. Ba ladım e imi aramaya. Tam üç gün aradım. Me er, e im padi aha gelerek “Senin pehlivanın çoktan gelmi ama padi ahın huzuruna gelmek istemiyor.” diye haber vermi . Bu sebeple padi ah sinirlenerek hiçbir yere kaçamayayım diye benim ayaklarıma, boynuma bu ta ları geçirmeleri için emir vermi .

Adam kendi derdini anlatıp bitirdikten sonra Avcı Pirim de ba ından geçenleri anlatmı . Gelip bir çayın kenarına çıkmı lar. Avcı Pirim ile ayaklarında de irmen ta ı olan adam ormandan bir a aç kesip di er tarafa geçmek için çayın üstüne uzatmı lar. Bir de görmü ler ki, büyük bir kanatlı karınca yanında kendi askerleriyle gelip Avcı Pirim’e demi :

- Avcı Pirim, ben karıncalar padi ahıyım. Benim askerlerim çaydan o tarafa, bu tarafa geçerken suda bo ulup ölüyorlardı. imdi sen bu köprüyü düzelttin. Benim askerlerim çaydan rahatça geçip gidecekler. Biz senden çok memnunuz. Ne i in varsa söyle, onu yerine getirelim.

Karıncalar padi ahının boynuzları, kanadı, hem de tüyleri varmı . Kanadının ucundan birazcık kopartıp Avcı Pirim’e sıkıntıya dü tü ünde ate e atması ve bütün karıncaların yardımına gelmesi için vermi .

Evet, bu iki yolda yine yola çıkmak için hazırlıklara ba lamı lar. Az gitmi ler, çok gitmi ler, dere geçip da lar a mı lar. Ta ki, Çin padi ahının topra ına

gelip ula mı lar. Gidip padi ahın elçi ta ının²⁰ üstüne oturma lar. O anda hizmetçiler padi aha elçi ta ının üstünde iki ki inin oturdu u haberini ula tırmı lar.

Padi ah emir vermi :

- Gidin, onları getirin benim huzuruma.

Hizmetçiler gidip Avcı Pirim'i götürmü ler padi ahın yanına.

Padi ah demi :

- Kimsin? Ne istiyorsun?

Avcı Pirim demi :

- Ben bir avcıyım, senin kızını götürmeye geldim.

Padi ah demi :

- Benim üç artım var. E er onları yerine getirirsen kızımı sana veririm.

Hayır, artları yerine getiremezsen, o zaman seni öldürtece im.

Avcı Pirim demi :

- Ben razıyım, söyle.

Padi ah demi :

- Birinci artım udur ki, on iki çuvalda on iki damla nesneyi birbirine katıp on iki a açlık bir yere serpeceksin. Sonra da bir saat içinde bunların hepsini toplayıp ayıracaksın. kinci artım udur ki, kızım her koluna bir de irmen ta ı takıp kaçacak, sen de her koluna bir de irmen ta ı takıp kızımınla yarı acaksın. Onu geçebilirsen o zaman kızı sana veririm. Üçüncü artım da udur ki, yılanlar padi ahının o lunun dilinin altında tuttu u büyük, kıymetli ta ı bana getirmelisin.

Avcı Pirim padi ahın artlarını kabul etmi .

Önce karıncalar padi ahının verdi i kanadı yakıp bütün karıncaları yanına topladı . Bir saatin içinde karıncalar on iki damla eyi on iki a açlıktan toplayıp hepsini ayırmı lar.

Padi ah Pirim'in birinci artı yerine getirdi ini görmü . Bu defa padi ahın kızı her kolunda bir de irmen ta ı, çıkmı meydana. Kız gerçekten güzelmi . nsan

²⁰ Masallarda, padi ahın kızını istemek için gelen elçilerin oturması maksadıyla saray meydanına konan özel ta .

yüzüne bakmaya doyamıyormu . Kalem ka lı, uzun saçlı, ince belli, irin dilli, ak yüzlü, kara gözlü, uzun boylu, pehlivan gibi bir kızmı . Avcı Pirim görmü ki, hayır, efendim, galiba kızı yenemeyecek, o anda hile yapıp öyle demi :

- Padi ah sa olsun, bu benim küçük karde imdir. Kendisinin de hem ayaklarında hem de boynunda de irmen ta ı var. zin ver, kızın önce bununla yarısı n. E er bunu geçebilirse o zaman benimle yarır.

Kız kabul etmi , ba lamı lar yarımaya. Ayaklarında de irmen ta ı olan pehlivan, kızı yenivermi . Pirim demi :

- Padi ah senin kızın benim küçük karde imi bile yenedi. Meydana çıksam beni hiç yenemez.

Padi ah Avcı Pirim'in sözünü haklı bulmu . Padi ahın üçüncü artı çok zormu . Avcı Pirim yılanların dilini biliyormu . O nedenle onları ça ırıp yardım istemi . Yılanlar padi ahının veziri demi :

- Sana lazım olan o mücevher, karayılanların padi ahının o lundadır. O yılan her gece çıkıp karanlıkta mücevheri gökyüzüne atıp tutar, a zında oynatır. Onu almak çok zordur. Biz gidip da ın arkasında gizlenmeliyiz. Gece kara yılan mücevheri atıp tuttu unda sen okla yılanı vur, biz mücevheri götürelim.

Avcı Pirim yılanları o kadar bekleme ki gece karanlı ı çökmü . Kara yılan dilinin altında gizledi i mücevheri atıp tuttu unda Avcı Pirim yılanı okla vurmu , aceleyle ak yılanlar mücevheri getirip Pirim'e vermi ler. te o zaman bir de görmü ler ki bir gürültü, bir hı ırtı geliyormu ki, yer gök titriyor zannedersin. Her taraftan kara yılanların ordusu hücum ediyormu . Kırk gün, kırk gece yılanların vuru ması olmu . Kan, su gibi akıyormu . Bu vuru mada karıncalar da Avcı Pirim'e yardım ederek kara yılanların yaralarına girip kanlarını emiyorlarmı . Sonunda hiçbiri di erini yenemeyece ini anlamı . O nedenle herkes çekilip kendi yerine gitmi . Avcı Pirim de mücevheri götürüp Çin padi ahına vermi . Padi ah Pirim'in bütün artları yerine getirdi ini görmü . Çaresiz kalıp kızını ona vermi . Avcı Pirim kızı alıp kendi padi ahının yanına gelmi . Yolculuk sırasında Avcı Pirim ba ına gelen bütün olayları kıza söylemi . Kız demi :

- Avcı Pirim, beni padi aha götürüyorsun ama ben onunla evlenmeyeceğim. Gel onu öldürelim, canımızı kurtaralım. Sonra seninle evlenirim.

Avcı Pirim demi :

- Padi ahı nasıl öldürelim?

Kız demi :

- O senin yapacağın işi de il. Ben kendim onu öldürürüm.

Evet, padi ah Avcı Pirim'in kızı getirdiğini görmü . Kıza yaklaştırmak istemi , kız demi :

- Yoldan geldim, yoruldu, bana yedi gün zaman ver, sonra evlenelim.

Padi ah kabul etmi . Kızı götürüp fil kemiğinden in a edilmiş saraya

koydu lar. Kız aynı gün gizlice kuyu kazıp birini bulup evin kapısının e i inde derin bir kuyu kazdırmı . Üstünü de hasırla örttü . Kendisinde “Burası padi ahındır.” diye bu kapıdan hiç kimsenin geçmesine izin vermiyormu . Yedinci gün padi ah süslenip, giyinip, kuşanıp kızın yanına gelmi . Kız kapıyı açıp padi ahı aynı kapıdan içeri almı . Meğer padi ah ayağını içeri koyduğunda gürültüyle kuyunun dibine gitmi . Sabah oldu , padi ahtan bir haber çıkmadı . Sonunda vezir padi ahın nerede olduğunu sormak için kızın yanına gelmi . Kız veziri de aynı kapıdan kabul etmi . O da ayağını içeri koyar koymaz, gülmeye gitmi do ruca kuyunun dibine. Avcı Pirim Çin padi ahının kızıyla evlenip mutlu bir şekilde yaşamaya başlamı lar.

Avcı Pirim parmağındaki yüzü e bakarak kalbinden ne geçirirse o anda, o eyley gâipten hazır olurmu . Pirim yüzü e bakarak padi ahın sarayından da güzel saray istemi . O anda gürültüyle, patırtıyla bir tu lusu altından, bir tu lusu gümü ten öyle bir saray dikilmi ki dünyada hiçbir padi ahın böyle sarayı yokmu . Çinde öyle bir ihtiyaç varmı ki bakınca insanın aklı bağından çıkarmı . Çiçe hepsi altın, gümü , lal, yakut, zümrüt, inciyle dolu toplam kırk odası varmı .

Günlerden bir gün Pirim'in eski mesleğini yine aklına gelmi . Ava çıkmak istemi . O nedenle e ine demi :

- Hanım, canım çok avlanmak istiyor. Bugün oku, yayı alıp ormana gideceğim.

E i bu sözü duyunca ısrarla “Ben de gelece im.” diye inat etmi . Pirim:
“Karıcı ım! Senin bir çocuk kuca ında, bir çocuk karnında, bu halle nereye gidersin,
ormanda senin ne i in var?” diye ikna etmeye çalı mı . E i vazgeçmemi . Sonunda
bir ata kendi binmi . Yava yava gelsin, yolda dü üp kalmasın diye karnında bir
çocu u, yanında de di er çocu u olan e ine de bir at vermi . Kadın küçük o lunu da
sırtına alarak sıçrayıp binmi ata. Ba lamı lar yol almaya. Pirim önde, e i de arkada
gidiyormu . Birden Pirim’in atı arkadaki ata demi :

- Di i at! Niye geride kalıyorsun? Gelip bana yeti emiyorsun?

Di i at cevap vermi :

- Görmüyor musun? Karnımda bir yavru var, bir gözümle de yanımdan
ayrılmasın diye tayı kollamaktayım. Üstümde de bir çocukla bir kadın, kadının
karnında da bir çocuk. Bu kadar yükü sana nasıl ula ayım?

Avcı Pirim atların bu konu masını i itip kuvvetlice gülmü . Kadın e inin
güldü ünü görüp ısrar etmi :

- Söyle bakayım, ne oldu ki kendi kendine gülüyorsun?

Pirim sırrı açıp demek istemi , bir de bakmı ki atı yürümüyor. leri bakıp
görmü ki bir yılan dimdik kalkıp demi :

- Aman Avcı Pirim! Sen, bu sırrı açarsan öleceksin. Sakın söyleme.

Pirim bu sözden sonra e ine hiçbir ey dememi . E i: “Sen beni sevmiyorsun,
sevseydin gülmenin sebebini söyledin.” diye küplere binmi . “Madem böyle oldu.
Artık ben senin yanında durmayaca ım. Geri dönüp babamın sarayına gidece im.”
diyerek küsmü ve do ruca evin yolunu tutmu . Pirim ne kadar u ra sa da onu geri
döndürememi .

Kadın önde, Pirim de arkada pi man bir halde geri dönmü ler. Pirim kendi
kendine “Ben ne yapayım? E ime bu sırrı söyleyeyim mi, yoksa söylemeyeyim mi?”
diye dü ünmekteymi . Bu esnada Pirim, yolda bir horozun bir tavu u yanına
ça ırdı ını, tavu un ise gelmedi ini aksine kaçmaya ba ladı ını görmü . Horoz kızıp
tavu un ardından demi :

- Allah seni kahretsin, senden ba ka dünyada tavuk yok mu? Bilirsin, sen olmazsan bir ba kası olur, gelmiyorsan cehenneme kadar yolun var, ben Avcı Pirim de ilim ki e imin pe ine dü üp yalvarayım.

Pirim bu sözü i itince demi :

- Horoz karde , peki, ben ne yapayım ki e im geri dönsün?

Horoz demi :

- Hiçbir ey, eve gider gitmez yere yatır, bir iki a zına vur, sonra da “Nereye gidersen git.” de.

Horozun sözü Pirim’in aklına yatmış , eve gider gitmez öyle de yapmış , e ini dövüp kovmuş . E i biraz dı arıda, karanlıkta kaldıktan sonra pi man bir halde eve geri dönmü .

Demi :

- Pirim! Artık sana hiçbir ey sormayaca ım. Belki öyle bir sırdır ki söylenecek de ildir.

Kadın o günden sonra Pirim’le biraz daha iyi geçinmiş . Aradan be -on gün geçmiş . Kadın yine suratını asarak “Sen beni kendine e kabul etseydin sırrını da bana söyledin.” diye ba lamı ikayet etmeye. Kadın o kadar sızlanmış ki Avcı Pirim’in ba ını i irmiş . Sonunda Pirim bıkmış , sırrını e ine söylemiş . Sonra demi :

- Hanım, unu bil ki, sırrımı sana söyledi im için beni bir daha göremeyeceksin. Vah i hayvanlar, kurtlar, ku lar beni yiyerek öldürecekler.

Kadın demi :

- A adam, bunun için niye korkuyorsun? Bir müddet yerin altını kazarak orada oturursun, ortalık sakinle tikten sonra çıkarsın.

Pirim demi :

- Hanım, bu olacak ey de il. Benim gidip ava çıkmam lazım. Avcı Pirim okunu, yayını da alıp ormana do ru gitmiş . Bir sürü canavarın kendisine do ru geldi ini görmü . Pirim yakında bir çobanın koyun otlattı ını görmü . Çobanın

yanına gitmi . Durumu anlatıp ondan yardım istemi . Çobanın on-on be köpe i varmı . Her biri ejderha gibiyim . Çoban demi :

- Karde , korkma, canavarların üstüne köpekleri salarız, hepsini bo up öldürür.

Evet, bir de görmü ler ki, canavar sürüsünün önü açılmı , sürekli akın ediyorlarmı . Zannedersin ki ordu geliyor. Çoban köpeklerini kı kırtıp canavarların üstüne salmı . Bir taraftan köpekler, bir taraftan da çobanla Pirim canavarlarla mücadele etmeye ba lamı . Tam sabaha kadar mücadele etmi ler. Canavarlar o kadar çokmu ki öldürmekle bitmiyormu . Çobanın köpeklerinin hepsinin iddetli dövü mekten peri an olup takatleri kesilmi . Yazık, köpekler ne yapsın? Onlar on-on be mi , canavarlar binden de çok. Çoban i i ten geçti ini görmü , Pirim'i çadırın altına gizlemi . Ama bu da Pirim'i ölümden kurtaramamı . Canavarlar Pirim'i parça parça etmi ler. Avcı Pirim'in e i bu olanları duyunca çok pi man olmu .

Masal tamamlanmı , halk da kalkıp evlerine gitmi .

Gökten üç elma dü mü , birini masal anlatan yemi , birini keserek siz yiyin, birini de yolda Pirim'in atının önüne çıkan yılanla horoz ikiye bölüp yesinler.

Ben sa , siz selamet, ben yüz yıl ya ayayım, siz iki elli, hangisi çoksa siz alın. Geride kalanı da benim olsun.

2.3.S H RL YÜZÜK

Bir varmı , bir yokmu . Allah varmı , orta ı yokmu , bir ihtiyar kadının kel torunu varmı . htiyar kadın her gün bir ip e irir, götürüp pazarda satarak so anla ekmek alması için torununa verirmi . Yine bir gün ihtiyar kadın bir yumak ip e irerek satıp ekmek alması için Kel'e vermi . Kel yuma ı alıp pazara gitmi . Yolun ortasında bir karga a oldu unu görmü ki gelip görmelisin. Adamlar tela a kapılmı , herkesin elinde kocaman bir de nek bir köpe i dövüyorlarmı . Yazık, köpek bir oraya kaçıyor, bir buraya, hiç kimse ona arka çıkmıyormu . nleyerek havlayarak öylece kalmı . Kel merhamete gelmi . Köpe e acımı , ileri çıkıp demi :

- Ey cemaat, bu Allah'ın hayvanı size ne yapmı ki onu dövüp öldürüyorsunuz? Köpe i öldürmekle elinize ne geçecek? Alın bu yuma ı size vereyim, o köpe i bana verin.

Adamlar ipi alıp köpe i vermi ler Kel'e. Kel köpe i alıp geri dönmü evlerine. Kapıdan içeri girdi inde kadın, Kel'in elinin bo oldu unu, yanında da bir köpek yavrusu getirdi ini görmü . Bu nedenle demi :

- O lum! Neden ekmek almadın?

Kel demi :

- Ninesci im, yolda köpe i döverek öldüreceklerini gördüm. Acıdım, yuma ı verip bu köpe i aldım.

Kadın bo konu manın kimseye yaramayaca ını anlamı . Çaresiz kalıp bir eydememi . Biraz sakinle tikten sonra yine bir yumak ip e irip vermi Kel'e, kendisine de "Bu defa da ekmeksiz geri dönersen vay haline." diye sıkıca tembihlemi . Evet, Kel itiraz etmeden yuma ı alıp gitmi pazara. imdi de pazarda insanların bir kediyi dövüklerini görmü . leri gidip adamlara "Bu zavallı kedinin günahı nedir ki onu dövüyorsunuz?" diye sormu . "Kasap dükkanından et çalmı , o nedenle dövüyorlar." demi ler. Kel demi :

- Ee, aç olursanız, siz kendiniz de çalarsınız, alın bu ipi vereyim size, o kediyi bana verin.

Adamlar ipi alıp, kediyi vermi ler Kel'e. Kel imdi de kediyi yanına alıp gelmi evlerine. Ya lı kadın Kel'in geldi ini ancak kuca ında ekmek yerine kedi getirdi ini görmü . Ya lı kadın açmı a zını, yummu gözünü. Eline geçen ta ı, topra ı "O lum, açlıktan ölüyoruz, yemek için bir lokma ekmek bulamıyoruz, bir de gidip kedi köpek getiriyorsun." diye Kel'in kafasına atmı . Kel ninesinin do ru söyledi ini anlamı . Bu defa hiçbir ey almayaca ına yemin etmi . htiyar kadın söylene söylene bir yumak daha e irip vermi Kel'e. Kendisine de "Bu defa da elibo dönersen, eve gelme." diye tembihlemi . Kel yuma ı alıp pazara gitmi . Satıp ekmek almı . Evlerine geri dönmü . Ak am ekmeklerini yiyip biraz da kedi, köpe e verip yatmı lar.

Kel gece yatınca “ yi de, ben bu köpekle kediyi getirdim ama kendimiz yemeye ekmek bulamıyoruz, onlara ne verece im?” diye dü ünüyormu . Birden “Sabah kediyi köpe i götürüp ormana bırakırım. Belki orada tilki, çakal veya ba ka bir ey bulup yerler.” diye dü ünümü . Bu dü ünüyle Kel yatmı . Sabah durumu ninesine bildirerek köpekle kediyi de kendisiyle birlikte götürmü . Bunlar o kadar yol gitmi ler ki çok yorulmu lar. Yüksek bir da ın ba ına çıkmı lar. Kel bir ma aranın önünde üç devin oldu unu görmü . Vallahi, bunlar korkunç görünü lü devlermi , insan bakınca çok korkarmı . Kulakları lava kadar, di leri fil di i büyüklü ündeymi . Nefes aldıklarında burunları demirci körü ü gibi kalkıp inermi . Tırnakları pulluk gibiydi . Kendileri de birbirlerinin kuyru undan, boynuzlarından tutup kavga ediyorlarmı . Kel bunları görünce kaçmak istemi , birden köpek havlamı , devler sesi i itip hemen Kel’i tutmu lar. Kel korkusundan ne yapaca ını bilememi . Yediba lı dev demi :

- Ey insano lu! Korkma, bizimle anla , seninle i imiz olmasın.

Kel demi :

- Niçin kavga ediyorsunuz?

Üçba lı dev demi :

- Biz üç dev, iki de erli ey bulduk, biri Hazret-i Süleyman’ın halısı, biri de yüzü ü. Halının üstüne oturup “Beni Hazret-i Süleyman’ın hatrına filan yere götür.” desek o anda götüreceksin, yüzükten de ne istesen o anda hazır olacak. Bu iki eyi üç devin arasında bölemiyoruz.

Kel, “Devlerin elinden kurtulmak için bir hile yapmak gerekir.” diye dü ünümü . O nedenle, demi :

- Dev karde ler, siz o eyleri bana verin. Ben bu da ın ba ından uza a bir ta atayım. Siz üçünüz de o ta ın pe inden gidin. Kim ta ı erken getirirse halı onun, yüzük ikinci gelenin, kim en son gelirse artık kendi bahtına küssün.

Devler içlerinden “Üçüncü gelen de bu adamı yer.” diye dü ünümü ler.

Evet, Kel kocaman bir ta ı a a ı yuvarlamı . Ta a a ı öyle iniyormu ki yıldırım gibi. Devler de ta ın ardından gitmi ler. Devler biraz uzakla ınca Kel yüzü ü parma ına takarak köpekle kediyi de halının üstüne oturtup demi :

- Ey halı! Hazret-i Süleyman a kına bizi do ru evimize götür.

O anda halı gö e kalkıp bunları götürmü . Kel gökten bakıp deniz kenarından gittiklerini görmü . Aklına köpekle kedinin aç oldu u gelmi . Evde ninesinin de yemek için hiçbir eyi yokmu . Kendi kendine demi :

- Ey halı! Hazret-i Süleyman a kına bizi burada yere indir. Biraz balık tutalım.

Halı o anda bunları yere indirmi . Kel yüzü ü parma ından çıkartıp demi :

- Ey Yüzük! Hazret-i Süleyman a kına bize bir-iki balık ula tır.

Söz Kel'in a zından çıkar çıkmaz o anda büyük bir ana balı ın sudan iki yavrusunu çıkarttı ını görmü ler. Demi :

- Alın, iki tane yavrum var. Onları da size ba ı lıyorum.

Kel balıkları alıp biraz çalı çırpı toplayıp bir güzel ate yakmı . Balı ın birini ate te pi irmi . Köpekle kediye de vermi . Onlar yememi ler. Sonunda Kel, "Allah'ın hayvanları! Niçin ükürsüzlük ediyorsunuz? Yesenize." demi .

Birden köpek dile gelip demi :

- Kel karde im! Biz ükürsüz de iliz, bizim merhametimiz onu yemeye el vermiyor. O ana balı ın toplam iki yavrusu vardı. Onların ikisini de sana verdi inde insafa gelmeliydin. Yavrusunun birini kendisine verseydin. Ama sen bunu yapmadın. O nedenle sen bunun zararını göreceksin. Balı ın gözü yavrularının arkasından bakakaldı. Bu nedenle yemedik.

Bu sohbetten sonra Kel yanlı yaptı ını anlamı . Ba lamı denizin kenarında ellerini temizlemeye, bir iki avuç su alıp ellerini ovalarken birden yüzük parma ından kayıp dü mü denize, ne kadar aramı sa da bulamamı . Sonunda pi man halde evlerine dönmü ler. Evleri hemen yakında oldu u için bu defa hiç halıya da binmemi , büküp kolunun altına almı , ba lamı gitmeye, köpekle kedi de bu i e pi man olmu lar. O nedenle demi ler:

- Karde im! Sen git, biz biraz buralarda dola alım, bakalım yüzü ü bulabilecek miyiz?

Kel evine gitmi . Köpekle kedi de deniz kenarında kalmı lar. Bir de görmü ler ki bir ya lı balıkçı gelmi , a ı atmı denize, ba lamı balık tutmaya. htiyarin a ına kocaman bir balık dü mü . Ne kadar çekmi se de gücü yetmemi . Köpek di iyle a ı tutup çekmi . htiyara yardım etmi . A ı bir ekilde kenara çıkartmı lar. çinden kocaman bir balık çıkmı . htiyar “Bu köpekle kedi bana yardım ettiler.” diye dü ünümü . Bu nedenle de balı ın karnını yarıp iç organlarını “Çaresizler, açlar, yiyip doysunlar.” diye köpekle kedinin önüne atmı . Köpekle kedi le in içini arayıp yüzü ü orada bulmu lar. Sevine sevine götürüp Kel’e vermi ler. Kel yüzü ü alıp köpekle kedinin ba ını ok amı , onlara çok yemek verip te ekkür etmi . Kel’in keyfi yerine gelmi . Ninesine demi :

- Nine dünyada en güzel kız kimdir? Söyle bakayım.

Ya lı kadın demi :

- A evladım, kim oldu unu ne yapacaksın?

Kel demi :

- Evlenip kedime e yapaca ım.

Ninesi demi :

- A evladım, sessizce otur yerinde, sen kelin tekisin. Yatmak için yorganın, yata ın yok. Öyle güzel kızlar padi ahlarda olur, onu da sana vermezler.

Kel demi :

- Sen onları dü ünme, sen söyle bakayım, en güzel kız, kimin kızıdır?

Kadın demi :

- Ben en güzel kızın Hindistan padi ahının küçük kızı oldu unu duydum. Ama onun da ni anlısı var.

Kel demi :

- Sorun de il, ben o kızı alıp getirece im.

Sabah Kel kalkarak yüzü ü dilinin altına koyup demi :

- Yüzük, Hazreti Süleyman a kına senden bir tu lası altından, bir tu lası gümü ten bir saray istiyorum. Bu saray o kadar yüksek olsun ki altı yerden, çatısı da buluttan ıslansın.

O anda gürültüyle, uultuyla istediğinden de güzel bir sarayın hazır olduğunu görmü . Kel'in ninesi bu işe çok aırmı . Kel demi :

- Nine ev hazır, şimdi ben gidiyorum kızını getirmeye.

Kel halının üstüne oturup demi :

- Halı, Hazret-i Süleyman a kına beni Hindistan padişahının topraklarına götür.

O anda halı göreyükselip Kel'i götürmü Hindistan toprağına. Tam padişahının sarayının önünde koymu yere. Evet, bu sırada padişahın kızını pencereden sokağı bakıyormu . Kel kızını gördüğünde az kalsın aklı başından çıkacaktı . O anda demi :

- Tam da benim istediğim güzellikteymi .

Aceleyle yüzünü dilinin altına koyup demi :

- Yüzük senden padişahın bu güzel kızının uyan benim bu halımın üstünde olmasını istiyorum. O anda kızın halının üstünde olduğunu görmü , demi :

- Halı, bizi Hazreti Süleyman a kına kendi evimize götür.

Halı göreykalkıp bunları doruca bir tu lusu altın, bir tu lusu gümü ten olan sarayın içine getirmi . Kız bakıp görmü ki burası onun babasının hiçbir zaman rüyasında dahi göremeyeceği bir evmi .

Kısacası, kızla bir gün, beş gün burada böyle ömür sürsünler. Görelim, Hindistan padişahı neylemi ? Hindistan padişahı bir de sorup öğrenmiş ki meşher kızını ortadan kaybolmuş . Her yere adam göndermiş . Arattırılmış , kızdan bir haber çıkmamış . Sonunda padişah bavezirini de yanına çağırıp demi :

- Vezir günde on defa vücudum uyuuyor, kederleniyorum, kızımın gitmesine sabredemiyorum, bir çözüm bulun.

Vezir demi :

- Hükümdarım, ben günlerdir düşünüyorum, çok falcılar çağırdım, hiç kimse akla yatan bir şey söyleyemedi. Bir falcı, kızını kel bir olanın götürdüğünü dedi. Kendisi de bir tu lusu altından, bir tu lusu gümü ten sarayda saklıyor. şimdi

umudum falcı bir kadın bulmakta, gönderelim her yeri arasın, belki bir haber getirebilir.

Padi ah o anda emir vermi , falcı bir kadın bulup getirmi ler. Padi ah bakmı , görmü , bu öyle bir kadınmı ki yüzüne bakan sadaka verilmeliymi . Gözleri a 1, a zı e ri, baca ı topal, beli kambur, suratından dü en bin parçaymı . Padi ah demi :

- Vezir, bu, kötürüm birisidir. Düz yerde yürüyemiyor. Bunun elinden bir i gelece ini aklım almıyor.

htiyar kadın demi :

- Padi ahım! Sen benim görünü üme bakma, gördü üm i e bak. Söyle bakalım, beni niçin ça ırdın?

Padi ah demi :

- htiyar kadın, benim kızım birden bire ortadan kayboldu. Her yeri altüst ettim ama bulamıyorum. E er sen, onu bulabilirsen ne istersen veririm.

htiyar kadın gülerek demi :

- Hepsi bu mu?

Padi ah demi :

- Bu, az mı?

htiyar kadın demi :

- Padi ah sa olsun, böyle i ler bana su içmek kadar basit gelir. Hemen bugün bulurum ama bana bah i vermen gerek.

Padi ah o anda elini atmı , ya lı kadının avucuna bir avuç altın vermi .

htiyar kadın altını görünce gözleri fal ta ı gibi açılmı . O anda tabanları ya layıp evden çıkmı . Vezir, vekil ihtiyar kadının ardından bakınca onun leyle e benzedi ini görmü ler. htiyar kadın eve gelip girmi küpün içine. Çalı tırmaya ba lamı . O anda küp gürültüyle patırtıyla kalkmı do ruca yedinci gö e. htiyar kadın küpün içinde, gökte her yeri dola ıyormu . Birden uzakta bir saray göründü ünü fark etmi . Saray öyle parlıyormu ki sanki güne çıkmı da her tarafa ı ık saçmaktaymı . Küpü do ruca o tarafa sürmü , gelmi , ehri kenarında bir harabelikte inmi yere. Küpten çıkmı . Kendisini yetmi yerden süslemi . Bir eline asa, bir eline de tespih alıp

gelmi hemen sarayın önüne. Çok beklemedi . Padi ahın kızının balkona çıkıp baktı nı görmü . Ya lı kadın gelip aceleyle balkonun altından geçerken birden dengesini kaybederek yere dü mü . Ba lamı yalandan ah uf edip inlemeye. Kız ihtiyar kadına acımı , hizmetçilerin onu saraya getirmeleri ve karnını doyurmaları için emir verdi .

Hizmetçiler gidip ihtiyar kadını yerden kaldırıp getirmişler kızın yanına. Yerinde söylenmiş bir laf var: “Kör ne ister? ki göz; biri e ri, biri düz.” Zaten ihtiyar kadının iste i de bir ekilde kızın yanına ulaşmış .

Kız ihtiyar kadını görünce demi :

- İhtiyar nine, nereye gidiyordun, niye dü tün?

İhtiyar kadın tespini çevire çevire demi :

- Vay, ihtiyar nine sana kurban olsun, ne güzel bir kızsın, padi ah kızına benziyorsun. Ben yoksul bir kadını, hiç kimsem yok, zaten senin gibi insafli insanların sofralarından arta kalan kırıntıları verirler, ben de onunla kıt kanaat geçinirim. İmdi kalkıp mescide namaz kılmaya gidiyordum. Açlıktan bacaklarımda takat kalmadı ı için ta a takılıp dü tüm.

Kız, ihtiyar kadına merhamet etmiş . Getirip ona yemek vermiş . İhtiyar kadın doyunca, yiyip bitirdikten sonra, tatlı dilini kullanıp kızla güzel güzel sohbetler etmiş . Kız, anne babasından ayrılmış , burada da Kel'in ihtiyar bir ninesinden ba ka sohbet edecek insan yokmu . İhtiyar kadının sohbeti kızın merhamete getirmiş . Kız da kendisinin bütün derdini ona söylemiş . İhtiyar kadın, kızın iyice mülayimleşti ini, ne sorsa do rusunu söyleyece ini anlamış . Bu nedenle demi :

- Kızım bu ihti am hiçbir padi ahta olamaz. Peki, senin e in bu kadar mala mülke nasıl sahip oldu?

Kız demi :

- İhtiyar nine, vallahi bilmiyorum.

İhtiyar kadın bunu fırsat bilmiş , hemen demi :

- O zaman, üphesiz e in seni sevmiyor.

Kız demi :

- Hayır, ihtiyar nine, o benim derdimden deli olur.

htiyar kadın demi :

- Kızım onların hepsi laftır, e er e in seni sevseydi kendi sırrını sana söylerdi.

htiyar kadın sözünü bitirip gitmek için aya a kalkmı . Kız “ htiyar nine, Allah a kına, sabah da gel bize, biraz sohbet et, yalnızım, çok sıkılıyorum.” diye yalvarmı .

htiyar kadın:

- Ba üstüne, nine sana kurban olsun. Diyerek gitmi .

Ak am olmu , Kel eve geldi inde e inin çok somurttu unu fark etmi .

Demi :

- Sana ne oldu?

Kız demi :

- Sen beni sevmiyorsun.

Kel demi :

- Niçin seni sevmedi imi dü ünüyorsun?

- Beni sevseydin, bu var olan mala mülke nasıl sahip oldu unun sırrını bana söyledin.

Kel ne kadar söylemek istemese de, bakmı ki olmuyor, kız vazgeçmiyor. Sonunda çaresiz kalmı . Dilimin altında bir yüzük var. Onu elimde tutup “Hazret-i Süleyman a kına bu i , bu ekilde olsun.” desem o anda dedi im ey olur. Bu yere serdi imiz ye il halının da üstüne çıkıp desem ki, “Halı, beni Hazret-i Süleyman a kına filan ehre götür.”, halı o anda ku gibi uçarak beni oraya götürür. Bütün bu ihti ama bu yüzükle halının yardımıyla sahip oldum, demi .

Kız e inden bu sözleri duyduktan sonra rahatça yatmı .

Sabah olmu , kadın ö le vakti esasını yere dayaya dayaya tekrar gelmi kızın yanına. Oradan, buradan konu tuktan sonra kız demi :

- htiyar nine, ak am e imden bu mala mülke nasıl sahip oldu unu ö rendim.

Kız Kel'in dediklerinin hepsini ihtiyar kadına söylemi . ihtiyar kadın istedi ini elde etti i için bugün dünkünden de ho sohbet etmi . Ak am olmu , Kel eve gelmi , ama ihtiyar kadın gitmek istememi . Yalandan kendini yere atıp demi :

- mdat, sancılandım!

htiyar kadın yalandan bir haykırmı ki “Vay karanlık çöktü, ben nasıl giderim? Her yerde in cin top oynuyor.” diye.

Kız demi :

- ihtiyar nine, yerimiz çok, bu gece bizde yatarsın, sabah iyile ip gidersin. Zaten ihtiyar kadının iste i de buymu . O anda kızı kucaklayıp apur upur bir o yana ından, bir bu yana ından öpüp demi :

- Kızım, Allah seni mesut etsin, ben de bu sancıyla nasıl gidece im diye tasalanmaya ba lamı tım.

Gece yatma vakti geldi inde ihtiyar kadının yata ını kapıya yakın hazırlamı lar. Kızla o lan da evin yukarı ba ına bir yer yapıp yatmı lar.

Gecenin bir vakti imansız ihtiyar kadın kalkıp bunların burnuna uyku getirici madde sürmü . Parma ıyla o lanın burnunu tutmu . O lanın nefesi daralmı , a zını açmı . ihtiyar kadın elini sokup dilinin altındaki yüzü ü almı . Abdest alıp namaz kılmı , halının üstüne oturup yüzü e demi :

- Halı, Hazret-i Süleyman a kına kızla beni bu sarayla beraber götür Hindistan padi ahının topraklarına.

htiyar kadın bu sözleri söyleyince bir de bakmı ki gökyüzüne kalkmaktaymı .

Göz açıp kapayınca kadar Hindistan'a ula mı . Yüzükle halıyı götürüp gitmi padi ahın yanına, durumu tamamıyla anlatıp demi :

- imdi gidip kızına bakabilirsin.

Padi ah, veziri de götürüp gitmi kızının yanına. Böyle bir sarayın gerçekten hiçbir padi ahın topraklarında olmadığını görmü . Kızı da hala uykudan uyanamamı . Padi ah kızını uyandırıp ba lamı dertle meye.

Bunları burada bırakalım, görelim Kel'in ba ına ne gelmi ? Kel bir de uyanıp görmü ki ne kız var, ne ev. Evin yerinde yellere esiyor. İhtiyar ninesiyle kendi eski evlerinde bir yırtık hasırın üstünde kalmı lar. O anda onları peri an edenin o ihtiyar kadın oldu unu anlamı . “Karım dilini tutsaydı, bana sırrı sormasaydı, böyle olmazdı.” diye dü ünümü . Kel demi :

- Nine, yine ipten e ir, götüreyim satayım, biraz ekmek alayım. Kadın çaresiz kalmı , kirmeni güzelce götürüp, biraz yün e irip iplik yapmı .

Pazara götürüp satması için Kel'e vermi . Kel demi :

- Ah nineci im! Bundan ne olacak? Bir iki bozuk para ya verirler, ya vermezler.

Ninesi demi :

- Evladım! Ne yapayım? Elimden ba ka i gelmiyor.

Kel demi :

- Nineci im! Fakirin talihi olmaz, cebimde sa lam bir yer yok ki bozuk paramı oraya koyayım. Kaybolmasından korkuyorum. Belki eski püskü bir torban vardır.

Ninesi demi :

- Vah, o lum! yi ki aklıma getirdin. Dedenden üç ey kaldı: bir para kesesi, bir düdük, bir de kalpak. Deden hep bunları devlerin barına ında buldu unu söylüyordu. Ben o zamandan beri onları sandıkta saklıyordum. Getireyim, keseyi vereyim.

Kadın getirip bo keseyi torununa vermi . Kel ip yuma ını da alıp gitmi pazara. Yuma ını iki kuru a satmı . Bir kuru uyla ekmek almı , bir kuru unu da keseye koymu . Ak am olmu , Kel gelmi evlerine. Ekmeklerini yemi ler, yatmı lar. Sabah kadın yine Kel'e götürüp satması için bir yumak vermi . Kel demi :

- Nine dün bir kuru luk ekmek almı tım, bir kuru da arttırıp keseme koymu tum. İmdi bu bir kuru u vereyim, sen sakla. Bu ekilde günde bir kuru arttırırsam güzel olur.

Kel keseyi açıp kuru u çıkarttı İnda paranın altına döndü ünü görmü . Nine, torun bu i e a ırmı lar. Kel sevine sevine gitmi pazara. pi satıp iki kuru kazanmı . Bir kuru luk ekmek almı , bir kuru u da keseye atmı . Eve gelip keseyi açtı İnda bu paranın da altın oldu unu görmü . O anda bu kesede bir sır oldu unu anlamı lar. Nine, torun ellerine geçen ta ı, demiri keseye doldurup bo alttıklarında hepsi altın oluyormu . Bir gün, be gün, kel bu keseye o kadar zenginle mi ki zenginli i kat kat artmı . Bir güzel saray in a ettirmi ki öncekinden de güzel. Saraya altın-gümü ten, lal-mücevherden bir süs yaptırmı ki yedi a aç mesafeden güne gibi ı ık saçmaktaymı . Kel'in keyfi çok iyi olmu . O nedenle ki:

- Ben burada durayım, e im Hindistan'da. Bu erkekli e yakı maz. Allah'a ükür zenginlik desen bizde, mal-mülk desen bizde, gel sen burada ye, iç, gez. Ben gideyim, belki kızı bulabilirim.

Ninesi önce gitmesine razı olmamı , sonra bakmı ki olmayacak, torunu belli ki vazgeçmeyecek. Çaresiz kalmı , kabul etmi . "Peki, o ul, o zaman bu gece kal, sabah yola çıkarsın." demi .

Nine-torun oturup dertle mi ler, birden Kel demi :

- Nine e er bu para kesesi olmasaydı, biz açlıktan ne günlere kalırdık, kapı kapı dola ıp dilenirdik.

Ninesi demi :

- Evet, o lum, kaç yıldır o kese sandıkta duruyordu. Ben nerden bileyim ki bu kese böyleymi .

Kel demi :

- Hani, sen dedemden bir kalpakla düdük de kaldı ımı söylüyordun. Aynı zamanda onlarda da bir sır olabilir. Getir bir bakalım, görelim onlar nasıl eydir?

Kadın kalkıp sandıktan kalpakla düdü ü de getirip o lana vermi . Ne olaca mı merak eden Kel kalpa ı ba ına koymu . Ba ına geçirir geçirmez ninesi demi :

- Vay ba ına gelenler, torunum kayboldu.

Kadın ba lamı haykırmaya, “Yavrum, sana ne oldu?” diye. Kel, ninesinin delirdi ini zannetmi . Demi :

- Nineci im! Sana ne oldu? Görmüyor musun, buradayım? Yanında oturuyorum.

Kadın: “O ul, vallahi, seni görmüyorum.” diye feryat figan etmi . Birden Kel içinden “Acaba marifet bu kalpakta mı gizli?” diye dü ünümü . Hemen kalpa ı ba ından çıkarmı , o anda ninesi Kel’i kucaklayıp demi :

- O lum, bu nasıl i tir?

Kel demi :

- Nine, canımı sıkma, imdi bu sırrı çözece im.

Kalpa ı koymu ninesinin ba ına. imdi de kadının yok oldu unu görmü .

Kel sevine sevine demi :

- Nine, buldum. Bu kalpa ı kimin ba ına koyarsan görünmüyor. imdi de ben seni görmüyorum.

Kel bunun çok güzel oldu unu dü ünerek ükretmi . “Kalpa ı ba ına koyunca hiç kimse beni görmüyor. Kimse görmeden canımın istedi ini yaparım.” diye dü ünümü .

Kel demi :

- Nine, ben bu düdükten de üpheleniyorum. Bakalım bunda ne sır var?

Düdü ü eline alıp o yüzünü, bu yüzünü çevirmi . Hiçbir ey olmamı .

Çalıyor mu diye birden a zına götürmü . Bir defa üfürünce dı arıdan bir gürültü, bir haykırı koptu unu, neredeyse yerin gö ün titredi ini görmü . Kapıyı açıp dı arı bakmı . Burada o kadar asker varmı , o kadar asker varmı ki i ne atsan yere

dü mezmi . Kel'i gördü ünde askerlerin komutanı gelip “Dünyada ne istiyorsan verelim, nereye gitmek istiyorsan götürelim, yeter ki sen o düdü ü çalma, bizim hepimizin kula ı onun sesinden sa ır oldu.” diye yalvarmı . Kel o anda düdükte de böyle bir marifetin oldu unu anlamı . Kel fırsatı kaçırmamı , demi :

- Beni Hindistan topra ına götürürseniz, ben de çalmam.
Askerlerin komutanı o anda kabul etmi .

Kel ninesiyle helalle ip askerlerin komutanının yanına gitmi , ba lamı lar gitmeye. O ekilde biraz gitmi ler. Kel, askerlerin komutanı ne yaptı, ne yapmadı, bilememi . Bir de bakmı ki ayakları Hindistan topraklarında, kızın evinin önündeymi . Kel askerlerin komutanını oldu u yerde bırakıp kendisi ba lamı kızın yanına gitmeye. Kızın sarayının her taraftan öyle büyük duvarlarla sarıldı ını görmü ki hiç kimse cesaret edip oradan geçemezmi . Kapıdan gizlice geçmek istemi , bakmı ki olmayacak, bu da mümkün de il. Kapıda iki tane boylu poslu pehlivan duruyormu ki insanı az kalsın gözleriyle yermi .

Kel kapı açıldı ında kalpa ı ba ına koyup bir kenardan içeri girmek için çok bekleme . Etrafı kontrol ederek do ruca gidip çıkmı kızın odasına. Kapının arasından bakıp e inin sarayda tek ba ına oturdu unu görmü , önünde de güzel bir altın tabakta yemek varmı . Kel kalpa ı ba ına koyup içeri girmi . Sonra da kapıyı örtüp kilitlemi . Kız kapının açıldı ını, sonra da kendi kendine kilitlendi ini ama hiç kimsenin içeri girmedi ini görmü . Kız, “Bu nasıl oldu?” diye öyle bir korkmu ki görmelisin. Kel yoldan geldi inden çok açmı , yeme i görünce edeple yerde ba da kurup ba lamı yemekten yemeye. Kız yeme in yendi ini görmü ama görünürde insan filan yokmu . Korkudan kız haykırıp kaçmak istedi inde Kel, “Nereye kaçıyorsun? Ben senin e inim. Seni götürmeye geldim.” diye seslenmi . Kel kalpa ı çıkarıp yere koymu . Kız bakınca e i oldu unu görmü . Kekeleyerek demi :

- A adam, bu nasıl i tir? Sen cin misin, eytan mısın, nedin? Bana söyle.
Kel demi :

- Gel, otur, biraz dertle elim. Sonra ö renirsin.
Bunlar oturup ba larına gelen olayları anlatmı lar. Sonunda Kel demi :

- İmdi kalk, hazırlan, seni götürmeye geldim.

Kız demi :

- A adam, senin evin yok, yemeye ekme in yok, böylesi rahatı bırakıp nereye gidiyorsun? En iyisi kal, burada ya ayalım.

Kel demi :

- A kadın, senin dedi in laf mı yani? İmdi öyle bir ihti amlı saray yaptım ki bu gördü ün saray onun yanında ahır gibi kalır.

Kız inanmamı , demi :

- Peki, niye beni aldatıyorsun, sen o kadar parayı nereden aldın?

Kel bakmı ki olmuyor, sonunda açıklamı , demi :

- natçının kızı inatçı! Bak, bu keseyi görüyor musun? Bunun içine ne koyarsan altına dönüyor. Bütün zenginli imi bu keseyle meydana getirdim.

Kız demi :

- Çok güzel, İmdi senin halın yok, yüzü ün yok, bu uzak yolu nasıl geldin?

Kel düdü ü çıkartıp demi :

- Bak, bunu bir defa çalsam, nereye istesem beni götürüp bırakırlar.

Bunları burada bırakalım, size haber verelim padi ahtan. Padi ah kızını yine gelip kaçırlar diye çok korkuyormu . Bu nedenle kızın odasının üstünden gizlice bir delik açtırıp gece gündüz gizlice gözetlemesi için oraya bir adam koymu . Bundan kızın haberi yokmu . Delikte gizlenen adam kızla Kel'in konu malarını i itip do ruca ko mu padi ahın yanına, bütün gördüklerini anlatmı .

Padi ah kızıyla Kel'in soyunup yatmalarını bekleme . Bunlar tatlı tatlı uyurken pencereden, bacadan girip Kel'in elini aya ını ba lamı lar. Keseyi, kalpa ı, düdü ü alıp padi aha vermi ler. Kel'i bir güzel döverek zindana atmı lar. Kızın da Kel'e çok meyli yokmu , o nedenle babasına hiçbir ey söylememi .

Kel zindanda kalmakta olsun, size kimden haber vereyim? Kel'in ninesinden, köpekten, kediden. Yazık, kadın her gün kelin zenginli ine bakıp ah edermi . Köpekle kedi de hiçbir yere gitmiyorlarmı . Kel'in ninesine can yolda ı olmu lar. Kadın da o ekilde köpekle kediye sevgisini vermi .

Bir gün Kel'in ninesinin yine torunu aklına geldi inden keyifsizmi . Köpeklerle kedi "Bu hiç erkekli e sı ar mı? O bizi ölümden kurtardı. Biz de ona iyilik yapmalıyız. Gidelim, onu bulalım. Yüzü ü padi ahtan alalım." diye anla mı lar.

Köpeklerle kedi yola çıkıp do ruca gitmi ler Hindistan topra ına. Kedi önden gidiyormu , köpek de onu takip ediyormu . Öyle gidiyorlarmı ki hiçbir ku onlara ula amazmı . Bunlar bu yürüyü le tam kırk gün, kırk gece yol gitmi ler. Çaylar geçmi ler, da lar a mı lar. Sonunda Hindistan'a ula mı lar. Gidip kızın sarayını bulmu lar. Kedi kapıyı açıp miyavlaya miyavlaya girmi kızın yanına. Kel'in e i o anda kediyi tanıdı . Kız ne kadar kediyi ok amı sa, ekmek vermi se de kedi miyavlamasını kesmemi . Gözü o yana, bu yana bakıyormu . Kız kedinin Kel'i aradı mı anlamı . Bu nedenle de daha "Ey Allah'ın hayvanı! Biliyorum Kel'i arıyorsun. O zindanda." der demez kediyi köpek kapıdan çıkı mı , zindana do ru yola koyulmu lar. Kedi bacadan kendini içeri atmı , ba lamı miyavlamaya. Kel o anda kedisini tanıdı . Kedi insan gibi konu up demi :

- Köpeklerle ben geldik, yüzükle halıyı gizlice alıp seni buradan götürece iz.

Kel demi :

- Yüzük padi ahın dilinin altında. Halı da tahtın önünde yere serilmi .

Pencereden, kapıdan ne kadar etrafa bakınmı larsa da girmek için bir yer

bulamamı lar. Kedi o yana, bu yana bakınmı , bir farenin kapının altından çıkıp kaçtı mı görmü . Hemen gırtlaklayıp fareyi tutmu . Fare gözünün ya ını sel gibi akıtıp ba lamı yalvarmaya, demi :

- Ananın sütü hatrına beni yeme, yavrularım var, açlar, onlara yemek götürüyordum.

Kedi demi :

- Sana bir artım var, onu yaparsan yemem.

Fare demi :

- artın nedir?

Kedi demi :

- Sen kapının altından bir delik açmalısın, ben de seninle oradan içeri

girece im. Padi ahın dilinin altında bir yüzük var, onu çıkartıp bana verirsen, bundan sonra seninle i im olmaz.

Fare elini gözünün üstüne koyup demi :

- Ba üstüne, ben bunu yaparım.

Fare hemen di leriyle kapının tahtasını kıtır kıtır kesip bir delik açmı .

Kediyle girmi ler içeri. Kedi aceleyle tırmanıp kilidi içeriden açmı , kapıyı aralamı . Padi ahın tahtının üstünde horultuyla yattı ını görmü ler. Kedi aceleyle yerden halıyı katlayıp vermi köpe e. Fare tahtın üstüne bir o tarafa, bir bu tarafa hoplayarak çıkmı padi ahın gö sünün üstüne. Yava ça kuyru unun ucunu padi ahın burnunun deli ine koymu , o anda padi ah hap ırmı , yüzük a zından fırlayıp yere dü mü . Kedi yüzü ü alıp, fareye te ekkür edip çıkmı dı arı. Köpek halıyı, kedi de yüzü ü alıp gitmi ler Kel'in yanına, yüzü ü vermi ler Kel'e. Kel demi :

- Yüzük, Hazret-i Süleyman a kına, beni bu zindandan kurtar.

Söz a zından çıktı ı gibi zindanın kapısının açıldı ını görmü . Kel çıkıp

köpeklede görü mü . Üçü de oturmı lar halının üstüne. Kel yine demi :

- Halı, Hazret-i Süleyman a kına, e imin de burada olmasını senden istiyorum. Bizi götür kendi evimize.

Bir de görmü ler ki e i de halının üstünde. Halı kalkmı gö e, uçarak bunları do ruca getirmi kendi evlerine. Kel'in ninesi sevincinden ne yapaca ını bilememi .

Bunları burada bırakalım, görelim padi ah nasıl olmu . Padi ah uykudan kalkıp halının yerde olmadı ını görmü . Dilini kımıldatmı . Yüzü ün de kayboldu unu görmü . Padi ah dizini döve döve kalkmı , feryat etmi . Veziri, vekili ba ına toplanmı . Bir çare istemi . Sonunda vezir demi :

- Padi ah sa olsun. Bu i te falcı kadından ba ka hiç kimse çıkı yolu bulamayacak, sen onu ça ırttır.

Padi ah hemen falcı kadını getirtmi huzuruna. Durumu ona anlatıp

yardım istemi . Kadın önce “Onlar beni tanıyorlar, bu defa nerede görseler tutup öldürürler.” diye çok kem küm etmi . Padi ah kadının avucuna iki avuç altın koyup demi :

– Ben bilmiyorum, ne yaparsan yap, kızımı bul, getir.

Kadın altını görünce ba mını e ip gitmi . Kadın küpün içine girip do ruca kalkmı gö ün yedinci katına. Gidip Kel’in oldu u ehre ula mı . Bir harabede küpünü gizleyip bir sihir yapmı , kendini on be ya ında bekar bir kız yapmı . Do ruca gelip Kel’in penceresinin önüne oturmı . Tam da bu sırada Kel’in e i pencereden kızı görmü . “Gidin, o kızı ça ırın, anlayalım buralarda ne arıyor?” diye adam göndermi . Gidip kız kılı ına girmi falcıyı getirmi ler. Kel’in e i, demi :

– Ey güzel kız, buralarda ne arıyorsun?

Kız demi :

– Hanımım, vallahi, ben yolumu kaybederek kafileden uzak dü tüm.

Babamı, annemi aradım, bulamadım. İmdi gece kalmak için bir yer arıyorum. Gelip çıktım buraya.

Padi ahın kızı buna acımı . E ine, “Ne diyorsun, bunu yanımızda misafir edelim mi?” diye ka göz i aretiyle anlatmı .

Kel, “E im, baba evinde rahata alı mı bir insandır. İmdi burada yalnız, kimsesiz kaldı. Böylece kızla gününü geçirir. Sıkılmaz.” diye dü ünmü . Bu nedenle ba ıyla onaylamı . Padi ah kızı demi :

– Ey güzel kız! Ben de gündüzleri evde tek ba ıma kalıp sıkılıyorum, gel sen kal benim yanımda. Annen, baban ne zaman gelirse o zaman gidersin.

yi demi ler. Kör ne ister? ki göz: biri e ri, biri düz. Kız da zaten bunu istiyormu . Gene kurnazlık edip demi :

– Hanım, mademki sen kal diyorsun, ben de kalırım.

Evet, gece olmu , yatma vakti gelmi . Yatak açıp hepsi bir tarafta yatmı lar.

Geceden biraz geçmi , Kel de uyuduktan sonra kız yava ça kalkıp karı kocanın burnuna uyku verici madde sürüp sonra yüzü ü Kel'in dilinin altından çıkartıp demi :

- Yüzük, bir göz kırpıncaya kadar kızla beni bu sarayla birlikte Hazret-i Süleyman a kına Hindistan'a götür.

Söz tamamlanınca kadının iste i gerçekleş mi , kız gözünü açınca görmü ki Hindistan'da babasının yanındadır. Bir taraftan Kel de uyanınca ninesiyle yine bir yırtık çuvalın üstünde kendi eski evlerinde kaldıklarını görmü . Kel "Vay ba ına gelenler. Bu hile üphesiz o kızın i idir. Ben niye onu eve kabul ettim ki böyle oldu?" diye boynunun arkasına vurmu . Kel "Vallahi, e er benim bir daha yolum dü se, Hindistan'a gitsem, padi ahla ihtiyar kadına öyle bir oyun oynamalıyım ki kıyamete kadar akıllarından çıkmasın." diye yemin etmi .

Bu ba ına gelenler Kel'i çok etkilemi . Ne yer, ne içermi . Açlıktan bir deri bir kemik kalmı . Bir gün ak am vakti Kel ninesine demi :

- Nine, beni lime lime do rasalar da buralarda duramam, gidiyorum, Allah yabana verir, ya padi aha.

Ninesi " O ul, bu vakitte nereye gidiyorsun? Kal, sabah git." diye ne kadar yalvarmı sa da Kel ikna olmamı , demi :

- Ninesi im, canıma tak etti artık duramıyorum. Ben gidiyorum.

Ninesi Kel'in ciddi oldu unu anlayınca demi :

- O ul, git, yolun açık olsun.

Kel evden çıkmı , az gitmi , çok sabretmi ; çok gitmi , az sabretmi . Da lar a mı , çaylar geçmi , gelip bir ormana çıkmı . Kel acıkmı , yemek için bir eyler aramı . Ormanın yaban meyveleriyle dolu oldu unu görmü . Biraz elmadan, armuttan, erikten toplayıp doldurmu heybesine. çi eziliyormu açlıktan, iki tane eri i a zına atmı . Eri i yiyip bitirdi inde ba ının ortasından iki boynuz çıktı ını görmü . Boynuzları ne kadar koparmaya çalı mı sa da mümkün olmamı . "Bu niye böyle oldu?" diye iyice a ırmı . Buna sebebin erik oldu u aklına gelmemi . Biraz sonra heybesinden armut çıkarıp yemi . Bu defa da sanki düz dünyanın ters döndü ünü zannetmi . Ba a a ı de mi yere. O anda ba ı yerde kalmı , ayakları

havada. Kel tamamen çaresiz kalmı . Ne kadar u ra mı sa da aya a kalkmamı . Kendisini bu duruma dü ürenin yedi i meyveler oldu unu anlamı . Zavallı Kel ba ı yerde, ayakları havada, elleriyle zor zahmet bir hayli gidip ormandan çıkmı . A a ıda bir güzel mera oldu unu görmü . nmi meraya. Biraz meraya uzanıp dinlenmek istemi . Bakmı olmuyor. Ne uzanmak, ne dinlenmek, hiçbiri mümkün de il. Kel'in canına tak etmi .

Kendi kendine “Beni bu duruma getiren erikle armut oldu.” diye dü ünmü . Allah'a tevekkül edip elmadan birini yiyeyim. Ya daha kötü bir duruma dü ürür ya da öldürür, canımı kurtarır. Bu dü ünçeyle elmalardan birini yemi . Elmayı yedikten sonra, ne olsa iyi? Bir de görmü ki yeniden dönüp eskisi gibi olmu . Ne boynuz var, ne bir ey. Ba lamı yine her zamanki gibi yürümeye. Kel heybesindeki meyveleri yere bo altmak istemi . Birden “Hey gidi, ne iyi oldu. Giderim Hindistan'a, bunları bir ekilde hileyle veririm padi aha, yer, boynuz çıkartıp tepetaklak dü er.” fikri gelmi . Kel heybesini omzuna atıp sora sora ba lamı Hindistan'a gitmeye. Biraz gidince ma aranın önünde korkunç bir dev görmü . Ayakları gökyüzüne kalkmı , ba ı yere gelmi . Dev öyle öfkelenmi , öyle öfkelenmi ki tırnaklarıyla yeri pulluk gibi kazıyor, narasıyla da ta titreyip hareket ediyormu . Kel dev'i gördü ünde kaçmak istemi , dev onu görmü , ça ırıp demi :

- nsano lu, benim elimden hiçbir yere kaçamazsın. Bo una eziyet çekme, gel yanıma, ben nice yıllardır böyle ba a a ı kaldım. E er derdime çare bulabilirsen, ne istersen onu verece im. Yok, çare bulamazsan, seni bir lokmada dürüm yapıp yiyece im.

Kel anlamı ki dev onun gibi armut yiyip bu duruma gelmi . Bu nedenle heybesinden bir elma çıkartıp vermi deve, demi :

- Bu elmayı ye, iyi olacaksın.

Dev elmayı yedi inde, ayaküstü kalkmı , sevincinden ba lamı Kel'i öpüp kucaklamaya. Dev demi :

- Karde , imdi söyle bakayım, benden ne istiyorsun?

Kel demi :

- Senden hiçbir ey istemiyorum. Bir tek beni götürüp Hindistan'a

ula tırmanı istiyorum.

Dev o anda elini gözünün üstüne koyup demi :

- Ba üstüne, bin arkama, kendin de gözünü kapat.

Evet, Kel heybesini omzuna atıp binmi devin arkasına. Dev bir büyü okuyup

havalanmı gökyüzüne, uçarak Kel'i götürüp ula tırmı Hindistan'a. Sonra kendisi geri dönüp gelmi .

Kel Hindistan'a ula makta olsun. Size kimden haber vereyim? Padi ahtan. Me erse padi ah ü ütmü , biraz keyifsizmi . Kel padi ahın hastalandı ını, "Kim iyi doktorsa gelsin, padi ahı iyile tirsin, çok bah i alsın." diye ilan ettiklerini görmü . Kel bu fırsatı kaçırmamı , hemen bir doktor kıyafeti bulup giymi , heybesindeki meyvelerden de biraz cebine doldurup gitmi padi ahın yanına. "Evet, ben sizi iyile tirebilirim." diyerek durumu anlatmı .

Padi ah demi :

- Doktor, u anda benim ba ımda öyle bir a rı var ki bütün dünya gözüme karanlık görünüyor. Beni iyile tirirsen ne istersen sana verece im.

Kel cebinden bir armutla bir erik çıkartıp vermi padi aha, demi :

- Al, bunların ikisini birden ye, iyile eceksin.

Padi ah armutla eri i yedi inde ba ından bir boynuz çıkartmı , ayakları da

kalkmı gö e. Ba ı inmi yere, kalmı ba a a ı. O anda bir karı ıklıktır çıkmı , Kel'i tutmu lar. Kel demi :

- Hiç zahmet etmeyin, ben kaçacak de ilim.

Vezir akıllı adammmı , görmü ki, padi ah tepetaklak olduktan sonra doktor

elini beline koymu , manda gibi bakmaktadır, hem de suçlu birine benziyor. Bu nedenle demi :

- Doktor! Bu nasıl i tir? Niye böyle oldu?

Kel demi :

- Hak etti, böyle padi aha bu da azdır.

Padi ah doktoru böyle görünce çok sinirlenmi , “Hemen vurun bu melunun boynunu.” demi . Kel kahkahayla gülüp demi :

– Padi ahım! Sen akıllı adam olsaydın, benim ölümüne ferman vermezdin. Senin çareni benden ba ka hiç kimse bilmiyor. Ben olmadıktan sonra hiç kimse seni iyile tiremeyecek. Tepetaklak kalıp sen de böyle öleceksin.

Padi ah bakmı ki doktor do ru söylüyor. Bu sebeple konu maya ba layıp demi :

– Doktor, ne istiyorsan vereyim, beni iyile tir.

Kel demi :

– Yüzü ü, halıyı, kalpa ı, keseyi, düdü ü.

Padi ah o anda bunun kızını kaçırın Kel oldu unu anlamı . Padi ah Kel’i ne kadar tehdit etmi se, korkutmu sa, bir ey çıkmamı . Sonunda emir vermi , getirip Kel’in istedi i eylerin hepsini vermi ler. Kel onları aldıktan sonra demi :

Padi ah ben seni bu defa iyile tirece im ama sonra bana hainlik edersen, yemin ederim babamın ruhuna, sana bir ceza verece im ki Nas suresini ezberden okuyacaksın.

Padi ah yemin ettikten sonra Kel çıkartıp ona bir elma vermi . Padi ahın gözü korkmu , onun için yemek istememi . Kel demi :

– Ye, korkma, senin çaren bu elmadadır.

Padi ah elmayı yiyip yerine oturmu , boynuzu da yere dü mü . Hepsi bu i e a ırmı lar.

Kel halıyla yüzü ü aldıktan sonra gelmi e inin yanına. Onu da halının üstüne oturtup demi :

– Halı, Hazret-i Süleyman a kına, bizi götür kendi altın kerpiçli evimize. Halı gö e kalkıp bunları getirmi kendi saraylarına.

Kel ninesiyle görü üp öpü mü . Köpekle kediyi de doyurup kendi yanında

muhafaza etmi . O günden sonra köpekle kedi sarayın dört tarafını bekleyip etrafa bir insanın gelmesine izin vermiyorlarmı .

Günlerden bir gün Kel e ine demi :

- yi, sen benden ne öğrenmek istediysen ben sana söyledim, imdi sen de bana söyle bakalım. Sen yüzü ün sırrını biliyordun, kadın seni kaçırıp götürdükten sonra neden beni aramadın?

Kız demi :

- Vallahi, Allah'tan gizli de il, senden niye gizleyeyim? Ben senin yi it, mert bir delikanlı oldu unu anlasam da ne zaman ba ına bakıp kelli ini görsem kolum kanadım kırılıp yanına dü üyor, beni senden so utuyordu. Senin kel olman beni çok üzüyordu. Bu sebeple de, iki arada bir derede kaldım.

Bu söz Kel'i çok üzmü . Bir hayli dü ünümü , birden “Hey gidi, benim parma ımdaki yüzük dünyada ne istersem onu verir. Ben niye derdime ondan çare istemiyorum?” diye aklına gelmi .

Kel aceleyle yüzü ü parma ından çıkartıp oturma halının üstüne, demi :

- Yüzük, Hazret-i Süleyman a kına, beni öyle bir yere götür ki orada ba ımın dermanı olsun.

Sözünü tamamladıktan sonra halı kalkmı gökyüzüne, o kadar yol gitmi , o kadar yol gitmi ki gidip dünyanın sonuna çıkmı . Orada bir ormanın içine inmi . Kel yanında suyu dupduru, gözya ı gibi güzel bir pınarın oldu unu görmü . Suyun içindeki ta lar öyle güzel, öyle süslüymü ki, sanırsın lal mücevher. Hava çok sıcakmı . Kel de kaç gündür yol geldi i için toz toprak içindeymi . Bu nedenle elbiselerini çıkartıp kendisini pınarın suyuna bırakmı , bir çukur meydana getirip gönlünce yıkanmı . Sonra çıkıp kenarda ba lamı kurulanmaya, ba ını kurulamak için elini kaldırıncı bir de ne görsün? Aman Allah, ba ı tamamen saçla kaplı. Gördü üne inanmamı , bir de elini götürmü saçına, gerçekten de ba ında saç oldu unu görmü . E ilip suda kendi görüntüsüne bakmı . Ba ında bir tane bile saç bulunmayan Kel, ba ımın saçla kaplı oldu unu görmü ve sevincinden ne yapaca ını bilememi . Oturma halının üstüne, do ruca gelmi evine.

E i Kel'i görünce az daha tanıyamayacakmı . Kel öyle yakı ıklı o lan olmu ki, yüzüne bakan bir daha bakarmı . Az evvel kızın sevgisi bir idiyse, imdi bin olmu . Karı koca yiyip, içip ho vakit geçirmi ler, siz de yiyin, için, istedi inize ula n.

Gökten üç elma dü mü , biri benim, biri kedi ile köpe in, biri de dinleyenlerin.

2.4.AKILLI KIZIN MASALI

Bir varmı , bir yokmu . Bir padi ahla bir vezir varmı . Bir gün bunlar avdan dönerken yolda ihtiyar bir kadına rastlamı lar. Padi ah dizgini çekip demi :

- İhtiyar kadın! Buralarda neden geziyorsun? İnin gücün nedir?

İhtiyar kadın demi :

- Benim i im ev yapmak, ev yıkmaktır.

Padi ah demi :

- Sen kimsin ki ev yapıp, ev yıkacaksın?

İhtiyar kadın demi :

- Padi ahım! Sen hala kadının yıkmadı ı evin bin yıl ayakta kalaca mını bilmiyor musun?

Padi ah kadının bu sözünden memnun olmu .

Vezir demi :

- Padi ahım sa olsun, kadın do ru diyor.

Padi ah asla ikna olmamı . Eve gelir gelmez her ikisi kendi aralarında tartı mı lar.

Padi ahın üç kızı varmı . O, evine gelir gelmez kızlarını yanına ça ırmı ve demi :

- Kızlarım, söyleyin bakayım, evi kadın mı kurar, erkek mi?

Büyük kız demi :

- Evi elbette erkek kurar.

Padi ah demi :

- Sa ol kızım, do ru söylüyorsun.

Sonra padi ah ortanca kızına dönüp demi :

- Kızım sen ne diyorsun?

Ortanca kız demi :

- Merhametli babacı ım, kadın nedir ki onun kurdu u ev ne olsun? Elbette evi erkek kurar.

Padi ah bu defa küçük kıza sormu :

- Kızım, peki, sen ne diyorsun?

Küçük kız demi :

- Baba, evi kadın kurar.

Bu söz padi ahı hiddetlendirmi . O, kızına demi :

- Demek öyle? Seni evsiz barksız insana vereyim de nasıl ev kuracaksın görelim?

Padi ahın kızları burada kalsın. Size Fatı kadından haber verelim.

ehrin kenarında toprak kulübede Fatı kadın adında bir ihtiyar kadın varmı . Bunun hm d adında tembel bir torunu varmı . hm d o kadar beceriksizmi ki yerinden kımıldamayı da ba aramazmı .

Padi ah aynı ihtiyar kadını yanına ça ırıp demi :

- htiyar kadın ben küçük kızımı senin torununa veriyorum. Görüyorum yoksul insansın. O nedenle, dü ünsüz davulsuz onu da kendinle götür.

htiyar kadın demi :

- Padi ahım, senin kızın benim torunumun dengi mi? Sen bunun kılık kıyafetine bir bak, üstü ba ı peri an. Yemeye bir lokma ekme i bile yok. O, padi ah kızına nasıl bakar? Gel sen bu dü üncenden vazgeç.

Padi ah demi :

- htiyar kadın, seni ilgilendirmez. Götür, kızını verdim torununa.

htiyar kadın çaresiz kalmı , kızını yanına alıp getirmi evlerine. Durumu

torununa anlatmı . hm d çok a ırmı , ne diyece ini bilememi . Kız eve geldikten sonra hm d'in çok tembel oldu unu, hiç yerinden kıınıldamak istemedi ini anlamı ve ekme ini de yattı ı yerden yedi ini görmü . Kız çok akıllıymı . Eve geldi i gün ba lamı hm d'i yola getirmeye. Birinci defa sofrayı evin yukarı tarafına kurmu . “Gel, ekme ini ye.” diye hm d'i ça ırmı . hm d “Benim payımı getir, yerimde yiyeyim.” diye ne kadar yalvarmı sa da kız kabul etmemi . hm d acından ölece ini anlayınca çaresiz kalmı , sürüne sürüne sofranın yanına gelmi . Ekme ini yiyip bitirince tekrar gidip yerine oturmu . Böyle böyle kız her gün sofrayı ba ka yerde hazırlayıp hm d'i oraya ça ırıyor mu . Bir zaman sonra hm d kendi kendine sofranın yanına gelmi . Kız hm d'in biraz daha yüreklendi ini görmü . Onun için bu defa sofrayı bahçede, gök otların üstüne kurmu . hm d ekme ini yiyip bitirince tekrar yerine gitmi , ba lamı yatmaya.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra padi ah kızını hm d'i imdi de soka a çıkarmak dü ünçesine kapılmı . Kız hm d'in cevizi, fıındı ı sevdi ini ö renmi . Bu nedenle de pazardan bir-iki girvenke²¹ ceviz, fıındık almı . Bunları, evden sokak kapısının a zına kadar döküp demi :

- hm d, yeter artık evde horlayarak yattı ın. Kalk, hiç de ilse bu fıındıkları, cevizleri topla, getir, yiyelim.

hm d sürüne sürüne bin bir zorlukla cevizleri, fıındıkları toplaya toplaya sokak kapısından çıkmı . Biraz o yana, bu yana bakıp yine dönmü eve, oturmu yerine. Kız hm d'in soka a çıkmayı ö rendi ini görmü . Ne i olursa olsun gidip çalı malısın, diye söylenmeye ba lamı .

hm d demi :

- Benim sanatım yoktur, ne i yapabilirim?

Kız demi :

Sen soka a çık, “ veren, i veren!” diye seslen. Kim yakla ıp bir ey

²¹400 gramlık a ırlık ölçüsü.

söylese ucuzuna, pahalısına bakma. Git, o sana i yaptıracak.

Kız hm d'i güçlkle soka a çıkarmı , hm d yolun ortasında durup sesleniyormu :

- arıyorum, i arıyorum!

Birden birisi gelip demi :

- O ul, benim bir ba ım var. Gel, onu belle. Sana bir manat²² para vereyim.

hm d kabul etmek istememi . Kızın sözü aklına gelmi , konu madan adamın pe ine dü üp gitmi . Ak ama kadar topra ı bellemi , ak am bir manat almı , gelmi . Yolda bir kedi sattıklarını görmü , bir manatı verip kediyi almı . hm d eve geldi inde padi ah kızını demi :

- hm d ne i yaptın, ne kazandın?

hm d demi :

- Bir manat kazanmı tım, onu da verip bu kediyi aldım.

Kız demi :

- hm d, sabah olunca sen uzak bir yere seyahate çıkmalısın. Gidip her yeri görmelisin.

hm d demi :

- Ben nasıl seyahate çıkabilirim? Param yok, atım yok, yolu da bilmiyorum.

Kız demi :

- Sabah gidersin pazara. Yolun kenarında durup beklersin. Deve kervanının gitti ini göreceksin. Kervancıba ına, "Beni de kendinizle götürün, size yardım edeyim." dersin. O kabul ederse onlara katılıp gidersin.

hm d, kızın dedi ini yapaca ını biliyormu . Onun için bir ey demeden razı olmu . Sabah olmu , gidip yolun kenarında beklemi . Bir katar deve kervanının geldi ini görmü . hm d kervancıba ına yakla ıp demi :

- Beni de kendinizle götürür müsünüz?

Kervancıba ı demi :

²²Azerbaycan'da para birimi.

- Evet, götürürüm. Böyle adamı gökte ararken yerde buldum.

Me er, kervancıba ı kervanın önünde böyle bir adam götürür, yol üstünde bulunan çölden geçerken suların hepsini bitirir, aynı çölde olan su kuyusuna kendisiyle birlikte götürdü ü adamı sallayıp oradan su çıkarttırır mı . Kuyuya sallanan adam bir daha geri dönmez, orada kalıp ölü mü .

Kervancıba ı hm d'i yanına alarak yola çıkmı lar. Az gitmi ler, çok yakla mı lar. Çok gitmi ler, az yakla mı lar. Gelip aynı kuru çöle ula mı lar. Suları tamamen bitirmi ler. Kervancıba ı demi :

- O ul, gel seni kuyuya sallayalım. Biraz su çıkart.

hm d'in hiçbir eyden haberi olmadı ından kabul etmi . Beline ip ba layıp sallamı lar kuyuya. hm d kuyunun dibine inip belindeki ipi açmı . Burasının ucu buca ı görünmeyen, kocaman bir yer oldu unu görmü . Bir hayli yol almı , akan bir çaya rastlamı . Tulumları doldurup çekmeleri için seslenmi . Birden bir harıltı, gürültü kopmu ki çok korkmu . Bir de görmü ki korkunç bir dev yanına geliyor. hm d kaçmak istemi ancak mümkün olmadı ını anlamı , kaçacak yer yokmu .

Dev demi :

- nsano lu, kaçmak istedi ini biliyorum. unu bil ki, elimden hiçbir yere kaçamazsın. Burası ku uçmaz, kervan geçmez bir yerdir. Sen ne cesaretle gelip buraya varmı sın? imdi bil, haberdar ol, sana bir ey soraca ım. E er do ruyu söylersen canını kurtarırısın. Demezsен, seni parça parça yapaca ım.

Dev onu yanına alıp götürmü kendi sarayına.

hm d buranın öyle bir güzel saray oldu unu görmü ki insan bakınca hayran kalırmı . Saray ki ne saray, her yanı mücevher. Odalar kıymetli ta lar, mücevherle dolu. Bir gösteri var ki bakınca insanın a zı açık kalıyor. Dev odadan odaya geçip otuz dokuz kapı açmı , kırkıncı odada altın sininin içinde bir kurba a görmü . Dev kurba anın yanında durup demi :

- nsano lu! imdi dünyada en güzel eyin ne oldu unu söyle bakalım.

hm d demi :

- Dünyada en güzel şey arzulanan, istenendir.

Bu söz devin çok hoşuna gitmi . Çünkü kendisi aynı kurbağayı sevmekteymi .

Dev, ihm d'i öldürmek fikrinden vazgeçmi . Kendisine de bir nar ile bir ceviz verip serbest bırakmış . ihm d devden ayrılıp gelmiş kuyunun dibine. Ne kadar seslenmişse de sesine cevap veren olmamış . Çünkü kervan çoktan gitmiş . ihm d gelirken pazardan aldığı kediyi de kendisiyle getirmiş . Kervan yola çıkmış ancak kedi kuyunun başından ayrılmamış . Başını kuyuya sokup hep miyavlamış . Kedi gece, sabaha kadar, kuyunun başında miyavlamış .

Sabah hemen başka bir kervan gelip kuyunun yanından geçerken bir kedinin kuyunun başında miyavladığını görmüşler ki duyanların içi parçalanırmış . Kervancıbaşı kendi kendine demi : “Burada ne işe bir sır var.” Kuyuya yaklaştı . Ses geldiğini fark etmiş .

- Yoldan geçenler! Beni kuyudan çıkartın.

Kervancıbaşı yoldaşlarını çağırmış , ip sallayıp ihm d'i kuyudan çıkartmış lar. ihm d başına gelen durumu anlatıp bunlarla yola çıkmış , kayı baldırların²³ toprağına ulaşmış lar. Kervancılar işlerini yoluna koyup bir evde misafir olmuş lar. Akşam olmuş , sofraya kurulmuş . Ortaya yemek getirildiğinde ev sahibi kadınlı-çocuklu, hepsi, eline bir tokmak alıp misafirlerin başının üstünde durmuş lar. Konuklar bu işe alışmış lar. Ev sahiplerinin bunları öldürmek istediğini zannetmiş ler. Kervancıbaşı demi :

- Kardeşlerim! Bizi öldürmek niyetindeyseniz ekmek yedirmeden öldürün de kurtulalım. Bu nasıl adettir? Önce ekmek verip sonra öldürüyorsunuz.

Ev sahibi demi :

- Biz sizi öldürmek niyetinde değiliz. Hele bir ortaya ekmek gelsin, o zaman neyi beklediğimizi anlarsınız.

²³1. Zayıf ancak çok kuvvetli, tuttuğundan ayırmak mümkün olmayan (adam). 2. Efsanelerde insan veya hayvana yapıldığında ondan ayrılmayan hayali bir varlık.

Evet, ortalı a ekme gelmi , o anda her taraftan o kadar fare ü ü mü ki tabaklarda yiyecek hiçbir ey kalmamı . Eli tokmıklılar me erse bu fareleri bekliyorlarmı . Bunlar ba lamı lar tokmakla farelere vurmaya. Sadece be -on tanesini öldürebilmi ler. Di erleri yemeklerin tamamını yiyerek yuvalarına kaçmı lar. Misafirler bu duruma a ırmı lar. hm d ev sahibine yakla ıp demi :

- Karde sizde bir-iki tane kedi yok mu? Getirip eve bırakırsanız, bu farelerin kökünü kurutur.

Ev sahibi demi :

- Kedi nasıl bir ey? Bizim buralarda kedi bulunmaz.

hm d buralarda kedi bulunmadı ını anlamı . Gidip kendi kedisini getirmi .

Yeniden yemek getirmi ler. hm d kediyi eve bırakmı . Fareler çıktı ında kedi bunu burada, onu orada bo up hepsini öldürmü . Ev sahibi bu i e hayran kalmı . O nedenle ki hm d'le alı veri te anla ıp kediyi çok miktarda altına takas etmi ler.

hm d altınları, devin verdi i narı, cevizi bir adama verip evlerine göndermi . Kendisi kervancıba ıyla ehir ehir, kent kent gezip alı veri yapmı . Bunlar burada kalsınlar, görelim hm d'in e ine ne olmu ?

Kız, hm d'in gönderdi i altınları alınca pazardan usta, i çi ça ırıp yedi katlı bir saray yaptırmı . Bu öyle bir saray olmu ki padi ahın sarayı onun yanında ahıra benziyormu . Kız, hm d'in gönderdi i narı kesip yemek istemi . Narın içinin mücevher dolu oldu unu görmü . Bu mücevherleri parçalayıp evin içinini tamamen mücevherle doldurmu .

Aradan bir hayli zaman geçmi , hm d seyahatten dönüp gelmi . Evlerinin yerinde yedi katlı bir saray görüp tanıyamamı . Kapıdaki bekçiden evlerinin yerini ö renmi . Bekçi demi :

- Senin aradı ın ev, i te bu ev.

hm d bekçinin onu yanlı yere gönderdi ini zannetmi . Bu nedenle demi :

- Karde im! Niçin beni kandırıyorsun?

O anda sese hm d'in ninesi çıkıp onu ça ırmı . Demi :

- O lum! Yoksa evimizi tanımıyor musun? Sen gittikten sonra e in yaptırdı.

hm d eve girip, a aayı görünce hayran olmu . E i evi nasıl yaptırdı ını

hm d'e söylemi . Sonra hm d'in gönderdi i cevizi kırmı , içinden bir takım padi aha layık elbise çıkmı . Hemen elbiseyi e ine giydirip demi :

- hm d, imdi hazırlık yapıp babamı davet edeceksin. O, sana ne sorarsa do rusunu söyleyeceksin.

Evet, sabah olmu . Kız, babasını bütün yakın adamlarıyla birlikte davet etmi .

Padi ah kızının evine girince burada öyle bir a aa oldu unu görmü ki onun hazinesinde bile böyle eyler yokmu . Kız, babasını saygıyla kabul ettikten sonra ortaya yemek getirilmi . Sofrayı dünyanın bütün nimetleriyle donatmı . Lezzetli yemeklerden yiyip doyduktan sonra padi ah hm d'e sormu :

- O ul, bu a aayı kim meydana getirdi? Bu evi kim yaptırdı?

hm d bütün olanları ba tan sona kadar padi aha söyleyip demi :

- Padi ah sa olsun, bu gösteri in hepsini kızın meydana getirdi, evi de o yaptırdı, beni de ak güne o çıkarttı.

Kız bu sözleri duyunca babasına dönüp demi :

- Baba, evi kadın yapar, imdi anladın mı?

Padi ah kızın do ru söyledi ini anlayınca ba nını a a ı e ip demi :

- Kızım, sen haklıymı sın.

Padi ah kızına, yeniden, yedi gün, yedi gece dü ün yapmı .

2.5.VEFALI AT

Geçmi zamanlarda bir padi ah varmı . Bu padi ahın üç o lu varmı . Zaman geçmi ve ecel onu yakalamı . Padi ah can verece i zaman o ullarını ba ına toplayıp demi :

- O ullarım, benim size üç vasiyetim var. Bu vasiyetlerimi yerine

getirmezseniz ba nınıza çok belalar gelecek. Vasiyetimin biri udur: “Ava giderken üçünüz de birlikte gidin.” kinci vasiyetim: “Sefere yalnız gitmeyin.” Üçüncü vasiyetim: “A aç dibinde, duvar dibinde ve orman içindeki çimende yatmayın.”

Padi ah sözünü tamamlayıp ölmü . O ullar babalarını defnetmi ler. Kırk gün, kırk gece geleneklere uyarak ona yas tutmu lar. Gözlerinin ya ı kurduktan sonra büyük karde demi :

- Gelin ava çıkalım, üzüntümüz biraz da ılsın.

Her üçü de mızrak, ok, kement, topuz götürüp atlara binmi ler. Ardından ava çıkmı lar. Ak ama kadar avlanmı lar, ku avlamı lar. Ak am orman içinde bir çimenli e ula mı lar.

Büyük karde demi :

- Bu gece burada kalalım.

Küçük karde M lik M h mm d demi :

- Hayır, gidelim. Babamız bize “Orman içindeki çimenlikte kalmayın.” diye vasiyet etti.

Onun sözünü dinlememi ler. Atlarından inip çimenlikte kalmak istemi ler. Karde lerinin yataca ı anda M lik M h mm d kendi kendine demi : “Babam bo yere nasihat etmez. Ben yatmayıp bu gece nöbet tutayım. Bakalım burada ne var, ne olacak?”

O lan o gece yatmayıp nöbet tutmu . Gecedен hayli zaman geçmi . Boynuzlarının her biri çınar gibi olan bir devin geldi ini görmü . M lik M h mm d bekle mi . Dev iyice yakla nca onun tepesine öyle bir kılıç vurmu ki beyni ha ha gibi yere dökülmü .

Evet, sabah olmu . Karde ler biraz daha yol almı lar. Bir yerde karanlık çökmü . Karde ler yatmak için yer aramı lar ancak uygun yer bulamamı lar. Bir duvar dibine yakla mı lar. Büyük karde demi :

- Burası emin yerdir, burada kalalım.

M lik M h mm d demi :

- Babamız bize “Duvar dibinde yatmayın.” diye vasiyet etti.

Büyük karde demi :

- Her vasiyete inanmazlar. Duvar dibinde bize ne olacak?

Küçük karde in sözünü dinlememi ler, orada kalacak olmu lar. Karde ler yatmı lar. Sadece M lik M h mm d uyanık kalmı . M lik M h mm d yine dü ünümü : “Babam bo yere nasihat etmedi. Mutlaka bu i in içinde bir i var, yatmayayım da ne olaca ını göreyim.”

M lik M h mm d yatmayıp nöbet tutmu . Gecenin bir vaktinde devin yedi de irmen ta ını bir a acın ba ına geçirip onlara do ru geldi ini görmü . M lik M h mm d gizlenmi . Dev duvardan geçmek isterken onun ba ına bir kılıç vurup öldürmü . Bu beladan da kurtulmu lar. Sabah olunca yola çıkmı lar. Üçüncü gün bir ormana ula mı lar. Ormanda karanlık bastırmı , bir yere gidememi ler.

Büyük karde demi :

- Burada kalalım.

Küçük karde demi :

- “Babamız ormanın içinde kalmayın.” diye vasiyet etmi ti.

Büyük karde demi :

- ki yerde kaldık, bize hiçbir ey olmadı, burada da olmayacak, yatın.

Karde ler yatmı lar. Ama M lik M h mm d parma ını kesip içine tuz doldurmu . Yatmayıp nöbet tutmu . te, kocaman bir devin geldi ini görmü . Ömründe böyle çirkin dev görmemi . M lik M h mm d kendi kendine cesaret vermi , sakinle mi . Dev M lik M h mm d’i bulamamı demi :

- M lik M h mm d, neredeyse, çık. Benim iki karde imi öldürüp yüre imi da ladın. Seni parça parça yapmazsam anamın sütü bana haram olsun!

M lik M h mm d gizlendi i yerden çıkıp demi :

- Melun dev! Elinden geleni ardına koyma. te hendek, i te deve.

Dev topuza el atmak istedi inde M lik M h mm dbuna fırsat vermemi , hızlıca kılıcı çekmi . Onun ba ına öyle vurmu ki kılıç onun ba ına iki karı kadar saplanmı . Dev a ır yaralanmı . Çaresiz kalmı , kaçarak M lik M h mm d’e demi :

- M lik M h mm d, bil, haberdar ol, filan da da bir kuyu var. O kuyuda birçok mücevher var. Git, al, senin olsun.

Sabah olmu , kula ınız güzel haberler i itsin. M lik M h mm d karde lerine devleri öldürdü ünü söyleyipdemi :

- Dev in üçüncü karde ini de yaraladım, o bana filan da da bir kuyu oldu unu ve bu kuyuda birçok mücevher oldu unu söyledi. İmdi gelin, o da a gidelim, e er varsa o mücevherleri alalım, yoksa geri dönüp evimize gideriz.

Karde ler babalarını rahmetle anmı lar. Birlikte do ruca da a gitmi ler. Gezip, dolanıp kuyuyu bulmu lar. Kuyuya kim insin, kim insin? M lik M h mm d demi :

- Beni indirin.

M lik M h mm d'i kuyuya indirmi ler. M lik M h mm dkuyuya inince görmü ki kuyuda o kadar çok mücevher, elmas, altın, gümü varmı ki dere tepelerdeki çakılların sayısı varmı , onların yokmu . Bu mücevherleri, elması, altını, gümü ü iple dı arıya çıkartmı lar. Kuyunun dibini gezerken burada üç nazlı güzeli saçından astıkların görmü . M lik M h mm d kızları çözüp yere indirmi . Küçük kızla anla tıktan sonra onu da iple dı arı çektirmi . Kuyunun dibinde sadece kendisi kalmı . Karde ler birbirlerine demi ler:

- M lik M h mm ddı arı çıksa tüm bu mala mülke, mücevhere sahip olacak. En iyisi onu kuyuda bırakalım, ölüp ba ımızdan defolsun. Mala mülke de kendimiz sahip olalım. Dedikleri gibi de yapmı lar. M lik M h mm d'i kuyuda koyup yukarı çekmemi ler. Kırk deve getirmi ler. Altını, gümü ü develere yüklemi ler. Kızları da alıp saraylarına gitmi ler. M lik M h mm d karde lerinin onu kuyunun dibinde koyup gittiklerini anlamı . O, kuyunun dibinde gitmeye ba lamı . Kırk gün, kırk gece yol gitmi . Sonunda bir ehre ula mı . Geze geze bir tacirin dükkanının önüne gelmi .

Tüccara demi :

- Beni hizmetçi olarak yanına alır mısın?

Tüccar demi :

- Elinden ne i gelir?

M lik M h mm d demi :

- Seyislik.

Tüccarın güzel bir atı varmı . Ama seyisi yokmu . O çoktandır seyis arıyormu . Çok memnun olmu . M lik M h mm d tacirin atına çok iyi bakıyormu . Vakitlice yeme ini, arpasını vaktinde veriyormu , tımarlıyormu . Suyu götürüyormu . Bir gün atı suya götürdü ünde tacirin karısı ona dikkatle bakmı . Gerçekten de kusursuz bir o lan oldu unu görmü . Görür görmez ona a ık olmu . Gönlüne ate dü mü . Bu ate in dumanı kalbine ula mı . Onun derdinden deli divane olmu . Bir zaman böyle gelip geçmi . Bir gün M lik M h mm d'i yanına ça ırıp demi :

- O lan, senin için ölüyorum. Benimle olur musun?

M lik M h mm d razı olmamı . Sonunda tüccarın e i kızımı . Kendi kendine demi : “Güzel, M lik M h mm d, seninle hesapla aca ız. Sen bu dünyada ya arsan övünürsün.” Tüccarın e i arayıp bir falcı kadın bulmu .

Kadının avucuna bir avuç altın koyup demi :

- htiyar nine, oca ına dü tüm, bizim hizmetçiyi öldür. Kadın demi :

- htiyar ninen sana kurban olsun. Öldürmek kolay. Onu öyle bir yere göndermek gerekir ki her parçası bir ku un a zına gitsin.

Tacirin karısı demi :

- htiyar nine, ben onu nereye göndereyim? Gözümün önünden defolup gitsin, ölüp kurda ku a yem olsun.

Kadın demi :

Kocana de, öyle bir oda yaptırısın ki duvarları rengârenk olsun. nsan içeri girdi inde cennete girdi ini zannetsin. M lik M h mm d'i ustasını bulmaya gönderirsin. Bulamayıp ölür, kurda, ku a yem olur.

Tüccarın e i kadına bir avuç daha altın verip göndermi . E inin yanına gelip demi :

- Kocacı ım, bana öyle bir oda yaptır ki duvarları rengarenk olsun. çine girince cennete girdi imizi zannedelim. E er böyle bir oda yaptırmazsan seninle kalmayaca ım.

Tacir karısından çok korkuyormu . Dizginleri önceden eline vermi . E ine demi :

- Hanımım, ben senin dedi in gibi odayı yapabilecek böyle bir ustayı nereden bulayım? Öyle ey iste ki akla yatkın olsun.

Kadın demi :

- Çok konu ma. Ustanın yerini M lik M h mm d biliyor. Gönderirsin, getirir.

Tüccar M lik M h mm d'i yanına ça ırıp demi :

- M lik M h mm döyle bir ev yaptırmak istiyorum ki duvarları rengarenk olsun. çine giren cennete girdi ini sansın. Bunun ustasını ancak senin bulup getirebilece ini söylüyorlar. Gidip bulmalısın.

M lik M h mm dparma ını ısırma , bu oyunu kadının yaptı ını anlamı .

Demi :

- Tüccar abi, insafsızlık etme. Ben bir garip adamım, senin dedi in ustayı nereden bulabilirim? kincisine gelince böyle bir ev yapan olmaz.

Tüccar demi :

- Çok konu ma, git, bul, getir. Yoksa seni parça parça do rarım.

M lik M h mm d bir ey dememi . Keyifsizce, üzgün bir halde atının yanına gelmi . Keyfi bozuk oldu undan atına yem, arpa vermek aklından çıkmı . Ahırın yanında uykusu gelmi . At onun bu halini görünce insan gibi dile gelip demi :

- M lik M h mm d, bugün neden bana yem vermiyorsun? Ben seni hiç böyle görmemi tim.

M lik M h mm d uykudan uyanır uyanmaz yerinden fırlayıp demi :

- Ey at, beni ba ı la, aklım karı ık oldu undan yem vermeyi unuttum, getirip atın önüne yem dökmü . At yemi a zına bile almamı , demi :

- M lik M h mm d! imdi söyle bakalım, niye keyifsizsin? Niçin aklın karı ık?

M lik M h mm d demi :

- Biraz hastayım, ba ka bir ey yok.

At demi :

- M lik M h mm d! Keyifsizli inin nedenini bana söylemezsen annemin sütü üstüne yemin ederim, yemi a zıma almayaca ım. Kendim de ba ımı alıp gidece im. M lik M h mm d demi :

- Ey at, seni üzmem istemiyordum. Tüccar bana diyor ki: “Duvarları rengarenk olan, içine girenin cennete girdi ini zannedece i bir ev yapacak usta bulmalısın.”

At demi :

- M lik M h mm d! Onun çaresini ben sana söyleyeyim. Gidip bu ustayı getirirsin. Hiç üzülme. Sen tüccara de ki: “Bana atı ver, bineyim, gidip ustayı bulup getireyim.”

M lik M h mm d tüccarın yanına gidip demi :

- Usta uzak yerde imi , atı ver, bineyim, gidip getireyim.

Tüccar demi :

- Verdim, bin, git.

M lik M h mm d do ruca atın yanına gelmi , at onu görünce demi :

- Ne oldu?

M lik M h mm d demi :

- Verdi.

At demi :

- Yolcu yolunda gerek.

M lik M h mm d atı açık bir alana çekip binmi . At sanki rüzgâra dönmü .

Onu harabe bir mezarlı a getirmi . Yedi mezar geçmi , sekizinci mezarda durup demi :

- M lik M h mm d, bu mezara bir kamçı vur.

M lik M h mm d mezara bir kamçı vurmu . O an mezar ortadan ikiye

ayrılmı . At, M lik M h mm d'e ö retmi . M lik atın ö retti i gibi demi :

- M lik Cüm üd, M lik M h mm ddiyor ki: “ htiyacı olacak aletleri götürsün, gelsin, bizim evi yapsın.”

Kabirden ses gelmi :

- Gerekli aletler içerdedir, gel, götür, gidelim.

At bunu i itince demi :

- M lik M h mm d korkma, gir mezara. Önüne iki örtülü halı, iki de açık halı çıkacak. Örtülü halıları aç, açık halıları ört. Önüne iki kapı çıkacak. Biri örtülü, biri açık. Örtülü kapıyı açarsın, açık kapıyı örtersin. Önüne bir at, bir de köpek çıkacak. Köpe in önünde ot, atın önünde kemik olacak. Otu götürüp atın önüne, kemi i götürüp köpe in önüne koyarsın. Sonra bir kadına rastlayacaksın. Kadını gördü ünde dersin:

- htiyar nine, o lun “Gerekli malzemeleri versin.” diyor. Kadın seni yemek için di lerini bileyecek. Onun yanında dolu bir heybe göreceksin. Gerekli aletler o heybede. Sen hızlıca heybeyi alıp kaçarsın. Seni kimse tutmayacak, korkma.

M lik M h mm d atı kenara bırakıp mezara girmi . Mezarın içinde bir müddet ilerledikten sonra önüne iki örtülü halı, iki açık halı çıkmı . Açık halıyı örtmü , örtülü halıyı açmı . Biraz daha ilerledikten sonra kar ısına bir örtülü kapı, bir açık kapı çıkmı . Örtülü kapıyı açmı , açık kapıyı örtmü . Sonra kar ısına bir at, bir köpek çıkmı . Atın önünde kemik, köpe in önünde ot varmı . Kemi i götürüp köpe in önüne, otu götürüp atın önüne koymu . Sonunda gidip bir kadına rastlayıp demi :

- htiyar nine, o lun gerekli malzemeleri vermeni söylüyor.

Kadın onu gördü ünde çok sevinmi , onu yemek için di lerini bilemi . M lik M h mm d ona fark ettirmeden aletlerin oldu u heybeyi alıp kaçmı . Kadın onu gördü ünde ba ırmı :

- At, tut!

At demi :

- Niye tutayım? Sen benim önüme kemik koymu tun. O, kemi i götürüp

köpe in önüne, otu da getirip benim önüme koydu. O, bana iyilik etti, kötülük etmedi.

htiyar kadın demi :

- Köpek, tut!

Köpek demi :

- Kendinle mi dalga geçiyorsun, yoksa benimle mi? Bu, bana iyilikten ba ka ne yaptı ki tutayım? Benim önüme ot koymu tun. Bu otu götürüp atın önüne koydu, kemi i de benim önüme. imdi az az yiyip ona dua ediyorum. htiyar kadın demi :

- Örtülü kapı, tut!

Örtülü kapı demi :

- Niye tutayım? Bana kötülük etmedi ki. Ne zamandır kapalı kalmı tım, bu açtı.

htiyar kadın demi :

- Açık kapı, tut!

Açık kapı demi :

- Niye tutayım? O, bana iyilik etti. Ke ke elimden gelse de ben de ona iyilikte bulunabilsem. Ne zamandır açık kalmı tım. O, beni örttü, dinlendim.

htiyar kadın demi :

- Açık halı, tut!

Açık halı demi :

- mansız hilekar kadın, niye tutayım? Ne zamandır açık kalmı tım, üzerim tozla dolmu tu. Senin aya ının altında canım çıkıyordu. Bu katladı, dinlendim.

htiyar kadindemi :

- Örtülü halı, tut!

Örtülü halı demi :

- Niye tutayım? Ne zamandır örtülü kalmı tım. Güveler üzerime toplanıp beni paramparça ediyordu. O, beni açtı, dinlendim.

Hiçbiri M lik M h mm d'i tutmamı . O, kabirden do ruca kenara çıkmı .
Gerekli malzemelerin oldu u heybeyi atın önüne koymu .

At demi :

- İmdi M lik Cüm üd'e gerekli malzemeyi getirdi ini haber ver. M lik
M h mm d kabre demi :

- M lik Cüm üd, gerekli malzemeyi getirdim.

Kabirden ses gelmi :

- Gidelim!

At demi :

- M lik M h mm d, mezardaki kemikleri dı arı çıkart, yerli yerince ekle.
M lik M h mm dkabirde olan kemikleri kenara çıkartmı , düzenli bir ekilde
eklemi .

At demi :

- M lik M h mm d biraz beni bekle. Ben gideyim, hayat suyu getireyim.
Ona can vereyim.

At rüzgar gibi yok olmu . Aradan yarım saat geçmeden geri dönmü . At a zı
suyla dolu gelmi . O, suyu M lik Cüm üd'ün a zına dökmü . M lik Cüm üd
öksürüp aya a kalmı , demi :

- Ho geldiniz, hadi gidelim.

M lik M h mm d ile M lik Cüm üd birlikte ata binmi ler. At onları tüccarın
kapısına getirmi . M lik M h mm d atı ahıra ba lamı . M lik Cüm üd'le tüccarın
yanına gitmi , demi :

- Ustayı getirdim.

Tüccar demi :

- Evi yaptır ama dedi im gibi olsun.

M lik Cüm üd demi :

- Ben evin duvarlarını dikip gidece im. Gerisini kendiniz yaparsınız.

Tüccar demi :

- Tamam, duvarlarını sen yap, gerisi kalsın.

M lik Cüm üd i e ba lamı . Bir ay içerisinde öyle bir ev yapmı ki bu ev bin bir renk saçıyormu , içine giren cennete girdi ini zannedi yormu . Tüccarın a zı hayretten açık kalmı .

Evet, M lik M h mm d i ini bitirmi , hakkını alıp gitmi . Evin üstü açkım . Tüccar ne kadar a aç getirdiyse de eve yetmemi . Bütün dünyaya haber vermi . Bu evin uzunlu unda a aç bulunamamı . Öbür taraftan tüccarın karısı yine de M lik M h mm d'den vazgeçmi yormu . Kadın yine ihtiyarı ça ırıp demi :

- İhtiyar nine, M lik M h mm d gidip usta getirmi . Senin dedi inden de güzel bir ev yaptırmı . Ama ben kıskançlıktan çatladım. Nasıl bir yol bulalım ki o ölüp defolsun, benim gözüm onu görmesin?

İhtiyar kadın demi :

- Ey ba ı dertli! Evinizin üstüne a aç bulamıyorsunuz. Ona deyin ki yaptırdı ı gibi a acıda bulsun. Nereden bulacak? Gidip gezecek, ormanda canavarlara yem olacak. Senin de gözün onu görmeyecek.

Tüccarın karısı ihtiyar kadına bir avuç altın verip gönderdikten sonra e ini ça ırıp demi :

- Evi yıkılasıca! A aç arıyorsun, bulamıyorsun. Evi yaptıran a acı da bulabilir. M lik M h mm d'i gönder, gidip bulsun.

Tüccar e inin sözünü do ru bulmu . O anda M lik M h mm d'i yanına ça ırıp demi :

- Evin üstüne a aç bulmalısın.

M lik M h mm d demi :

- A insafsız, sen bütün dünyayı gezdin, bulamadın. Peki, ben nereden bulayım?

Tüccar demi :

- Çok konu ma, sana yedi gün mühlet veriyorum.

M lik M h mm d üzgün bir ekilde atın yanına gelmi . At onu kederli görüp demi :

- Vefalı dostum! Neden üzgünsün? Tacir yine seni nereye göndermek istiyor?

M lik M h mm d demi :

- Evet, bana evin üstüne yetecek a aç bul, diyor. Ben o kadar a acı nereden bulayım?

At demi :

- Üzülme, buluruz. Sen bana kırk çubuk getir, bana bin. Ben gökyüzüne kalkaca ım. Zaman zaman çubuklardan biriyle bana vurup çubu u yere bırak.

M lik M h mm d kırk çubuk alıp ata binmi . At o anda gökyüzüne kalkmı . M lik M h mm d her defasında çubukların biriyle ata vurup çubu u yere atmı . Çubuk uzun bir kalasa dönü mü . At a a ı inip M lik M h mm d'e demi :

- Git, tüccara haber ver. Kalasları götürsünler.

M lik M h mm d gidip tüccara haber vermi . Tüccar kalasları getirtmi . Evin üstünü örttürmü .

Tüccarın e i yine M lik M h mm d'den vazgeçmemi . M lik M h mm d'i gördü ünde sanki kalbine ok batıyormu . Onu öldürmek için hilelere ba lamı . At bunu M lik M h mm d'e haber vermi . M lik M h mm d demi :

- Peki, ben ne yapayım?

At demi :

- Sen tacirden izin al, çık, git. Tüccar sana "Sen bana çok iyilik ettin. Benden ne istiyorsun?" diyecek. O anda bir at istedi ini söylersin. Verir, ben seni bu karanlık dünyadan ı ıklı dünyaya çıkartırım.

M lik M h mm d tüccarın yanına gelip demi :

- Ben çoktandır ki senin yanında seyis olarak çalışıyorum. İmdi annemin, babamın yanına gitmek istiyorum. zin verin, gideyim. Tüccar demi :

- M lik M h mm d! Sen bana çok iyilik ettin. Benden ne istiyorsun?

M lik M h mm d demi :

- Senden hiçbir ey istemiyorum. Sadece atını bana ver. Aya ımı yerden kessin.

Tüccar demi :

- Atı sana verdim, bin, git. Allah'a emanet ol.

M lik M h mm d tacirle vedala mı . Atın yanına gelip demi :

- Evet, tacir seni bana vermi .

At demi :

- M lik M h mm d, o evi yapan, mezardaki insan M lik Cüm üd'e yaptı ım kafesi de eline al, sırtıma bin, bu karanlık dünyadan ı ıklı dünyaya çıkalm.

M lik M h mm d demi :

- Kafes olmadan çıkamaz mıyız?

At demi :

- O kafes senin elinde olmazsa seni vurup yere atarlar. Kafes elinde olursa hiç kimse bizim yanımıza gelmez.

M lik M h mm d ata binip kafesi eline almı . At kanatlanıp havaya kalkmı . Yetmi bir gün yol gidipı ıklı dünyaya çıkmı . I ıklı dünyada atı süre süre bir de irmenin önüne gelmi ler. Bir de bakmı lar ki, eytan külahını ba ına yan koyarak²⁴ burada beklemektedir. eytanın elinde bir papa an varmı . eytan M lik M h mm d'i görünce sevinerek demi :

- Hey, elindeki kafesi bana ver, bu ku u içine koyaca ım.

M lik M h mm d demi :

- Neden vereyim, deli miyim ben? yi niyetli biriysen sen bana ku u ver, ku u kafesin içine koyayım.

eytan demi :

- Öyleyse koymayaca ım, git. Kafesi bana vermelisin.

At onların münaka asına son vermek için demi :

²⁴ "Külahını yan koymak: "Keyfi yerinde olmak" anlamında bir deyimdir.

- Tartı mayın, ikiniz de üçer defa kılık de i tirin. M lik M h mm d seni bulamazsa kafesi sana verir, sen M lik M h mm d'i bulmazsan papa anı ona verirsin. eytan bu öneriyi kabul etmi . Önce M lik M h mm d gözlerini kapatmı . eytan çöp olup papa anın kanadının arasına girmi . M lik M h mm d gözlerini açmı . O tarafa, bu tarafa baktı ında at ona demi :

- M lik M h mm d, bekle ha, birden ku kanatlanıp kaçar.

M lik M h mm d, o anda eytanın ku un kanadının altında gizlendi ini anlamı . Demi :

- Keçe kalpaklı eytan! Papa anın kanadının altından dı arı çık.

eytan dı arı çıkıp demi :

- Güzel, birinciyi buldun, imdi ikincisini bul, göreyim.

M lik M h mm dgözlerini kapatmı . eytan yem olup papa anın önüne dökülmü . M lik M h mm d gözlerini açınca at demi :

- M lik M h mm d, acele et, bul, papa anın yem yeme vakti, papa an aç.

M lik M h mm d o anda eytanın yem olup papa anın önüne döküldü ünü anlamı ve demi :

- eytan, papa anın önünden kalk. Seni yem zannedip hemen yer. eytan

demi :

- Peki, bunu da buldun. imdi üçüncüsünü bul.

M lik M h mm d gözlerini kapatmı . eytan tüy olup ku un tüyelerine karı mı . M lik M h mm d gözlerini açınca at demi :

- M lik M h mm d, yi idim, tüylü kutuya sahip olacaksın, hemen bul.

M lik M h mm d eytanın tüy olup ku un tüyelerine karı tı ını anlamı , demi :

- eytan karde , gözlerine tüy dolar, papa anın tüyelerinin içinden dı arı çık.

Sıra eytana gelmi . eytan gözlerini kapatmı . M lik M h mm d hile yapmı , hoplayıp zıplamaya ba lamı . Papa anın dikkatini çekmi , papa an ba lamı gülmeye. O gülmekle me gulken M lik M h mm d gözden kaybolmu , bir nal olup atın aya ına takılmı . eytan gözlerini açıp M lik M h mm d'in yerini ona

bildirmedi için ku un yüzüne bakmı . Ku ba ını oynatmı . eytan o yana, bu yana bakarak demi :

- M lik M h mm d seni bulamadım, neredeyse çık.

M lik M h mm d atın aya ının altından dı arı çıkmı . Yine eytan gözlerini kapatmı , bu defa M lik M h mm d maymun gibi takla atmaya ba lamı . Papa an gülmeye ba ladı ında M lik M h mm d gözden kaybolmu , bir tüy olmu , atının beline yapı mı . Ku onu görmemi . eytan gözünü açıp M lik M h mm d'in yerini ö renmek için ku a bakmı . Ku ba ını oynatmı . eytan sertçe demi :

- M lik M h mm d, seni bulamadım, neredeyse çık.

M lik M h mm d atın sırtından yere inmi . eytan yine gözlerini kapamı . Bu defa M lik M h mm d a zını yüzünü e erek gülünç oyunlar çıkartmı . Ku sertçe gülüp karnını tuttu unda M lik M h mm d onun gözünden kaybolup bir tel olmu , atın önüne dü mü , ku onu görmemi . eytan gözlerini açıp ku un yüzüne bakmı . Ku ba ını oynatmı . eytan ba ını ka ıyıp demi :

- M lik M h mm d, yi idim, neredeyse çık, papa anı sana verdim. Ben sözümde duran biriyim.

M lik M h mm d atın yanına gelip önünde durmu . eytan papa anı ona verip demi :

- Bu ku bütün sihirleri biliyor. Sana kısmetmi , götür, bununla ilgilen. Sana yardım edecek, seni ölümden kurtaracak.

M lik M h mm d ku u ondan alıp kafese koymu , eytanla vedala ıp yola çıkmı . Gecesini gündüzüne katmı , sonunda memleketine ula mı . Karde leri onun geldi ini ö renmi ler. Utançlarından yüzüne bakamamı lar. Büyük karde padi ahmı , ortanca karde de vezir. Padi ah, ortanca karde e demi :

- M lik M h mm d ölmemi , gelmi . Bize engel olacak. Bizden intikam alacak. Bir bahane bulup onu hemen öldürmek gerek.

At, bunların dü üncelerini M lik M h mm d'e haber vermi . M lik M h mm d demi :

- Benim vefalı dostum, peki, ben ne yapayım? Padi ahlık onların elinde, ordu onların elinde. Ba ka çarem yok, sizi götüreyim, ülkeden çıkayım.

At demi :

- Onlar seni misafir edecekler. Sen onların davetine gitmemeye çalı . E er gidersen papa anı da yanında götür. Papa an nereden giderse sen de oradan git. Her ne yerse ondan ye, yemedi i eyleri yeme.

Günlerden bir gün karde ler M lik M h mm d'i yanlarına ça ırıp demi ler:

- Karde im, ho geldin. Biz, sana kötülük ettik. E yaları kuyudan çekip çıkarttı ımızda hava karardı. Kuyu birden yok oldu. Gündüz olunca ne kadar aradık, kuyuyu bulamadık. Kuyu kaybolmu tu. Onun için pi man halde çıkıp geldik.

M lik M h mm d demi :

- Ne yaptysanız, yaptınız. Onları bırakıp yeni eyler söyleyin.

Padi ah demi :

- Sabah bize misafirsin, getirdi imiz küçük kız karde seni bekliyor. Dü ün yapaca ız, onu da, kuyudan çıkanları da size verece iz.

M lik M h mm d demi :

- Bana hiçbir ey lazım de il.

M lik M h mm d geri dönüp durumu ata ve ku a anlatmı . Ku demi :

- M lik M h mm d, korkma, beni de götür gidelim. Onlar seni öldürmek istiyorlar. Ben onların ba ına çorap örece im.

At demi :

- Dediklerimi aklımdan çıkarma.

Evet, sabah olmu , bir asker gelip M lik M h mm d'e demi :

- Evet, padi ahseni davet ediyor.

M lik M h mm d, ku u da alıp karde lerinin davetine gitmi . Papa an önden, M lik M h mm d onun arkasından gidip padi ahın sarayına çıkmı lar. Ku , M lik M h mm d'i ön kapıdan göndermemi , arka kapıdan götürmü . Karde leri M lik M h mm d'i nezaketle kabul edip ba kö ede oturtmu lar. Önlerine yemek gelmi . M lik M h mm d'in önüne altın tabakta yemek koymu lar. M lik

M h mm d ku a bakıyormu . Ku boynunu büküp sakince duruyormu , yeme e dokunmuyormu . Padi ah M lik M h mm d'e demi :

- Karde im, M lik M h mm d, neden yemiyorsun?

M lik M h mm d demi :

- Ben ahdettim, bu ku la anla tım. Bunun yemedi i yemekleri ben de yemiyorum.

Demi ler:

- nsan ku un sözüne bakar mı? Canım, yeme ini ye. Bunu senin için yaptık.

M lik M h mm d'e çok ısrar etmi ler. Yemeye mecbur etmi ler. Elini yeme e uzattı ında ku onun eline bir gaga vurmu , ka göz i areti yapmı . M lik M h mm d elini hemen kenara çekip demi :

- Papa anın yemedi i yeme i yersem ta olurum. O yüzden bana ısrar etmeyin.

Padi ah emir vermi . Yeme i götürüp di erini getirmi ler. Ku bunu da yememi . Padi ah çok sinirlenmi . Çaresi olsaymı , kalkıp ku un bo azını kopartacakmı . Papa an taba ı gagasıyla vezirin önüne itmi , vezirin taba ını da kendi önüne çekmi . M lik M h mm d demi :

- Ku anlamıyor, bunu be eniyor. Zararı yok karde im, biz bu yeme i yeriz. Sen de bizim yeme imizi ye.

M lik M h mm d'le ku vezirin önünden gelen yeme i ba lamı lar tatlı tatlı yemeye. Vezir de “Peki, ben nasıl bir yol bulayım?” diye padi ahın yüzüne bakmı .

Padi ah ona: “Kendini kötü hisset, çık, git.” diye i aret etmi .

Vezir yeme i yememi , demi :

- Karde ler ben çok kötü oldum. zin verin gideyim.

Peki, vezir çıkıp gitmi . Misafirlik bittikten sonra M lik M h mm d ile ku eve dönmü ler. Sabah olmu , padi ah kırmızı giyinip tahta çıkmı , veziri yanına ça ırıp demi :

- Vezir, papa anı oldu u sürece M lik M h mm d'e hiçbir ey yapamayız.
Papa anı onun elinden almalıyız.

Vezir demi :

- ah, papa anı size vermesi gerekti ini söyleyin.

Bu söz padi ahın aklına yatmı , o anda M lik M h mm d'i yanına ça ırıp
demi :

- Papa anı bana vermelisin.

M lik M h mm d demi :

- Karde , adil ol. Ben o ku la günümü geçiriyorum. Peki, onu sana verirsem
ne yaparım?

Padi ah demi :

- Ben adalet madalet bilmiyorum. Bana vermezsen kelleni uçuraca ım.

M lik M h mm d durumun ciddiyetini anlamı . Karde i aba altından sopa
gösteriyormu . Bir ey söylese boynunu vurduracakmı , basbaya ı haksızlık
yapmaktaymı . Hemen eve dönüp durumu atla papa ana anlatmı . Ku demi :

- M lik M h mm d, korkma, beni götür, padi aha ver, gerisine karı ma.

M lik, papa anı götürüp vermi padi aha. Ku padi ahın hizmetine girmi .
M lik M h mm d de çıkıp evlerine gitmi . Ku bir sihir yapmı , padi ah tahta
yapı mı . Dı arı çıkmak istedi inde tahta yapı tı ını fark etmi . Ça ırıp vezire
demi :

- Vezir, söyle, tahta yapı tım. Bu nasıl durumdur?

Vezir yakla ınca ku sihir yapmı . Vezir de padi aha yapı mı . Bakan bunun
nasıl oldu unu anlamak için gelmi . O da vezire yapı mı . Gürültüye padi ahın
bütün adamları, yakınları, e leri gelmi . Ku sihir yapmı , onlar da birbirlerine
yapı mı lar. Ku gidip M lik M h mm d'e, ata haber vermi . M lik M h mm d
gelmi . Padi ah onu gördü ünde demi :

- Karde , söz veriyorum. Padi ahlı ı da, varımı, yo umu da sana verdim,
beni bu beladan kurtar.

M lik M h mm d demi :

- Papa an ne derse o olur. Bir ey söylesem beni de size yapı tırır.

At da gelip çıkmı . Bu adamların bir tarafından ku , bir tarafından da at tutmu , gö ün yedinci katına kaldırmı lar. Oradan bırakmı lar, her biri bir ülkeye dü üp parça parça olmu lar.

Halk toplanmı . M lik M h mm d'i kendilerine padi ah, atı vezir, papa anı da bakan seçmi ler. Kuyudan çıkartılan küçük kız M lik M h mm d'i bekliyormu . Küçük kızı getirmi ler. Kırk gün, kırk gece onunla M lik M h mm d'e dü ün yapmı lar. M lik M h mm d adaletli bir padi ah olmu , halkının her derdine çare bulmu . Onlar yemi ler, içmi ler, hayatlarını tamamlamı lar. Hayra rahmet, ere lanet.

2.6.AK KU

Bir varmı , bir yokmu , bir padi ah varmı . Bu padi ahın çocuklarının hepsi do ar do maz ölüyormu . Kaç doktora sormu lar; ne kadar sihir, büyü yaptırmı larsa da hiçbir faydası olmamı .

Günlerden bir gün yine padi ahın e i hamileymi . Do umuna az zaman kalmı . Padi ah, e ini belki orada daha iyi bakarlar diye babasının evine göndermi . Gün geçmi , ay dolanmı , padi ahın bir o lu olmu . Evet, müjde müjde üstüne gelmi . Padi ah e ine: “Biraz orada kalsın, çocu un kemi i biraz güçlensin, öyle gelsin, yine kötü bir durum meydana gelmesin.” diye haber göndermi .

Bunlar burada kalsınlar, sana kimden haber vereyim? Padi ahın vezirinden.

Padi ahın hain bir veziri varmı . Uzun zamandır, onu öldürüp kendisinin padi ah olması için fırsat kolluyormu . Bir de bakmı ki mümkün de il. Padi ahın o lu da olmu . Padi ah ölse de buna bir ey kalmayacakmı . Bu sorunu kökten halletmek için padi ahı öldürüp onun neslini yeryüzünden kesmeli, diye dü ünümü . Evet, bir gece kendi adamlarını alıp onun yerine geçmi , tahta oturmu .

Sabah olunca kendi adamlarından bir kısmını padi ahın e inin yanına göndermi . Padi ahın dilinden “ yi de ilim, gecikme, hemen gelmen gerek.” diye

yalandan bir mektup yazmı . Padi ahın e i tahtırevana binip bu elçilerle birlikte yola çıkmı . Bunlar bir da ın ete ine gelip konaklamı lar. Gece yarısı olunca bu elçilerin ba ı padi ahın e inin çadırına gelmi . Vezir ona padi ahın e ini de, o lunu da öldürmesi için tembihlemi . Gelip içeriye girmi , kadının kolundan tutmu . Padi ahın e i bu melunun niyetinin kötü oldu unu anlamı . Dönüp demi :

- Sen nasıl bir insansın ki padi ahının e ine zarar vermeye kalkı ıyorsun?
Elçiba ı gülüp demi :

- Hangi padi ah, hangi padi ahın e inden bahsediyorsun? Senin e in çoktan öbür dünyaya gitti. İmdi padi ah, senin e inin veziridir. Biz de onun emriyle o lunu babasının yanına götürmek için geldik.

Padi ahın e i bunu duyunca o lunu alıp dı arı ko mu . Elçiba ı bir ba ırmı , nöbetçiler uyanmı lar, kadının pe ine dü mü ler. Kadın kurtulmanın mümkün olmayaca mı ve az sonra yakalanaca mı anlayınca bir yere, bir gö e bakıp o lunu dereye atmı . Nöbetçiler kadını yakalayıp öldürmü ler. Artık çocu un arkasından dereye inmemi ler. O da mutlaka orada ta lara çarpıp ölür, diye dü ünmü ler.

Bunlar yeni padi ahın yanına gitmekte olsunlar, sana kimden haber vereyim?
Eski padi ahın karde inden.

Eski padi ahın bir karde i varmı . Bu olaylardan önce seyahate çıkmı . Seyahatten dönüp durumu böyle görünce onu da öldüreceklerini anlamı , yanına biraz adam alıp da a çıkmı . Padi ah olanları i itip onun ardından ordu göndermi . Ancak asker onu yakalayamamı . Padi ahla onun arası ne düzelmi , ne de onu yok edebilmi . Vezir her ne yol bulduysa i e yaramamı .

Eski padi ahın karde i gittikçe kuvvetlenmi . Bunlar bir gün gelip aynı da a çıkmı lar. Askerlerden biri burada, dereye, aslan yuvasının önünde oynayan bir çocuk bulmu . Padi ahın karde inin yanına getirmi ler. Padi ahın karde i bu çocu un kolunda bir bilezik oldu unu görmü . Bilezi i okuyunca karde inin çocu u oldu unu anlamı . Me er bu, kadının dereye attı ı çocukmu . Çocuk aslan sütüyle beslendi i için adını irzad koymu lar. Ama irzad gerçekten de aslan gibi bir çocukmu . Kısacası, bu çocuk küçüklü ünden beri at sırtında gezmi , ok atmı , kılıç, kama kullanmı . On dört – on be ya ına geldi inde güçlü kuvvetli bir pehlivan olmu . “Padi ahın o lu bulunmu , amcasının yanında, bunların gücü biraz daha

arttı.” haberi etrafa yayıldı . Vezir bakımı , böyle olmayacak, i ler kötüye gidiyor. Çözüm arandı . Sonunda, günlerden bir gün büyük bir yayla yaptırdı . Hem güzel, hem de hilekarlıkta eytana pabucunu ters giydiren kızını götürdü , koymu oraya.

irzad bir gün tek ba ına gezmeye çıkmı . Geze geze gelip aynı yere ula mı . Çok acıkmı . Bir ok koymu yaya, atmı , bir ku vurmu . Ku gidip dü mü bu kızın küçük kalesine. irzad bir kement atıp buraya çıkmı . Balkonda bir kızın oturdu unu görmü . Bu öyle bir kızımı ki suya “Akma.”, aya “Bakma.” diyor.

Kız, irzad’ı görünce kapıyı açtı , onu eve davet etmi . Kendi de hemen, vakit kaybetmeden gelmesi için babasına “ irzad’ı tuza a dü ürdüm.” diye haber göndermi . irzad zevk ve sefayla me gulken birden pencereye bakımı ve birçok askerini geldi ini fark etmi . ba a dü mü . Kalkımı aya a. İlk önce kızın ba ını kesip onu cehenneme göndermi . Sonra hemen avluya çıkıp atına binmi . Arkasını duvara verip sava maya ba lamı . Sen birsin; dü man derya, umman. irzad’ın her tarafını ku atmı lar. irzad çok güç kaybetti ini ve az sonra yakalanaca ını anlamı . Birden bir ses duymu :

- Karde o lu, korkma, geldim.

irzad amcasının sesini tanıdı . Gözleri aydınlandı , kollarına kuvvet gelmi . Kendisini sayısız askerinin içine atmı . Ma lubiyete u ratımı , rüzgarın gözü böyle bir ey görmemi . Askerlerden ölen ölmü , teslim olan olmu , padi ahı öldürüp ehri almı lar. irzad padi ahlı ı amcasına verip kendisi ba lamı keyif yapmaya, gün geçirmeye.

Padi ahın, yani irzad’ın amcasının iki o lu varmı . Ancak padi ah irzad’ı onlardan çok seviyormu . Bu o lanların yüre ine üphe dü mü . Buna tahammül edememi ler. Padi ah bunu fark edip bir gün onların üçünü de ça ırttı huzuruna, demi :

- Evlatlarım, siz içiniz de benim evladımsınız. Benim sevdi im insan çok yi it olmalı. Siz hanginiz yi itsiniz?

Hepsi yüzünü bir tarafa çevirmi . Padi ah bunu görünce demi :

- Demek, hepiniz kendinizi yi it sayıyorsunuz. O zaman ben bir art

koyuyorum. Kim benim atımın ayağının basmadığı yerden bana görmediğim bir şey getirirse yitirir.

Büyük olan ileri yürümü, el etek öpmü. Padişah da ona yolda harcayacağı parayı verip gitmesi için izin verdi. O lan ata binip yola çıkmı. Gecesini gündüzüne katıp tam iki ay yol gitmi. İki ay sonra bir yerden geçerken atı birden ürkmü. Atı durdurup bir ağacın dibinde büyük bir lal olduğunu görmü. Attan inmi. “Eğer babam bu yerlere gelmiş olsaydı, şüphesiz ki, bunu burada bırakmazdı.” dedi. Lali alıp atı geri çevirmi. Padişahın büyük olanın geldiğine dair haber şehirde yayılmış. Evet, padişah emir verdi, onu karıştırdılar. Sabah hepsi giyinip kuşanmış, herkes kendi yerini almış, divan kurulmuş, o lan getirdiği lali bir tepsiye koyup padişahın huzuruna getirmi. Padişah o lanın alnından öpmü. Bir anahtar verdi :

– Şehrin kenarındaki dağın altında bir mağara var. Mağarada benim kırk odam var. Götür, bunu koy, on birinci odaya.

O lan gidip, on birinci odayı açmış, buranın çeyrek çeyrek lallerle dolu olduğunu görmü.

Sıra gelmiş ortanca olanına. Bu da üç ay yol gittikten sonra bir ormana ulaşmış, burada güzel meyvelerin olduğunu görmü. Bir ikisini toplayayım, yiyeyim, dedi. Yaklaşmış, bunların hepsinin altın olduğunu görmü. Bunlardan bir heybe doldurup yola çıkmış. Sonunda babasının sarayına ulaşmış. Padişah bunun da alnından öpüp dedi :

– Git, götür, koy yirmi birinci odaya.

O lan gidip o odanın da bunun gibi altın meyvelerle dolu olduğunu görmü.

Sıra gelmiş İzzad’a.

İzzad el etek öpüp dedi :

– Amca, ben senin atınla gideceğim.

Padişah emir verdi, kendi atını verdi İzzad’a. İzzad ata binip yola çıkmış, atı kendi haline bırakmış. At yola koyulmuş. Etrafına hiç bakmadan gidiyormuş. Böylece, tam altı ay yol gitmiş. Yedinci aya gelince at birden durmuş.

Ses çıkartarak aya ını yere vurmu . Sonra dönüp arkasına bakmı , ki nemi , dikkat kesilmi . Evet, irzad atın buradan ba ka yere gitmeyece ini anlamı . Atın geminden tutup ba lamı yava yava sürmeye. Biraz gitmi , yerde bir eyin yandı ını fark etmi . Atı durdurmu , e ilip bakmı . Bunun bir lamba oldu unu anlamı . Lambanın orasına, burasına baktı nda bunun bir yerinde “Ey bunu bulan insan! Bu lambadan dünyada iki tanedir.” yazıldı ını görmü . irzad “Bunun di erini amcam bulmu olabilir” diye dü ünümü . kincisini de bulmadan eve dönmek istememi . Atın kayı ını sa lamla tırıp yola çıkmı .

Çok mu gezmi , az mı gitmi , orada olmadı ımdan hesaplayamadım. Sonunda gelip çıkmı bir ehre. Kervansarayaya gelip, bir gün kalıp, biraz dinlenmek için bir yer kiralamı . Gece bunun yanına bir asker gelmi . irzad bu misafirin heybesinden bir tane lamba çıkarıp yaktı ını görmü . Bakmı ki, aman Allah’ım, aynı lambanın e i.

irzad misafir ile tanı mı . Kendi durumunu ona anlatıp aynı lambayı ondan istemi . Misafir demi :

- Ben lambayı sana veririm ancak sen de kar ılı nda bana bir ey vermelisin.

irzad demi :

- Ne istersen vermeye hazırım.

O sırada misafir demi :

- Buradan bir ay süren yolda devler var. Onların güzel güvercinleri var. E er o güvercinlerden bir çift erkek ve di i güvercin bana getirebilirsen, ben bu lambayı sana veririm.

irzad kabul etmi . Ondan yolu ö renerek sabah erkenden “Beyimi Allah korusun.” deyip yola çıkmı . Az gitmi , uz gitmi . Dere, tepe düz gitmi . Gelip aynı yere çıkmı . Bir da ın ete inden geçerken ses i itmi . Dönmü , ak birku un da ın üstüne konup onu ça ırdı ını fark etmi . irzad durmu . Ku demi :

- irzad, bu adam seni ölüme gönderiyor. Bu devler, o güvercinleri babalarından çok seviyorlar. Sen gece yarısında onlar uyuduktan sonra gitmelisin.

irzad attan inmi , bekleme , gece duvara do ru ilerleme . Duvarın

yanına varınca bir de bakmı ki ku öyle demektedir:

- irzad, açgözlülük sana zarar vermesin. Sakın bir çiftten fazla tutmayasın ha...

irzad duvardan atlayıp girmi avluya. Emekleye emekleye gelip ula mı güvercinlerin yanına. Bakmı ki vallahi, bunlar öyle güvercinlermi ki bir çift göz lazımmı onları seyretmeye. Bunlardan bir çift tutmu . Götürmek istemi . Her ne kadar u ra mı sa ayakları gitmemi , gözü güvercinlerde kalmı . Sonunda kendisine engel olamamı , bir çift daha tutmu . Sanki, güvercinler bunu bekliyormu . Bir gürültü çıkarmı lar ki anlatamam. Devler uyanıp irzad'ı yakalamı lar.

irzad durumu onlara anlatmı . Onlar demi ler:

- Bu yakınlardaki devlerde bulunan güzel üzümlerden bir sepet bize getirirsen bunlardan bir çiftini sana veririz.

irzad atına binip o tarafa gitmi . Az gitmi , çok gitmi , gelip çıkmı dedikleri devlerin ülkesine. Öylece, attan inmi , bir a acın dibinde durdu u anda aynı sesi yine i itmi , ba nını kaldırdı nda ak ku u ba nının üstünde görmü .

- irzad benim tavsiyemi dinlemedin, onun için de kötü duruma dü tün. Aç kulaklarını, iyicedinle. Bak sana ne diyorum; açgözlülük yapıp ikinci sepeti sakın alma ha...

irzad bekleme , gece yarısında kemendi duvara atmı , kementten asıla asıla tırmanıp o tarafa inmi . Sürüne sürüne ambara gelmi . te, üzüm sepetlerinin buradan oraya kadar sıralandı nı görmü . “Bırak önce biraz kendim yiyeyim. Sonra da bir sepet götüreyim.” diye dü ünmü . irzad gibi bir pehlivana bir sepet üzüm ne yapacak? Onun nesine yetecek? Bir, iki, üç, be sepet bitirmi . Öylece sepetteki sonuncu salkımı alınca bir de görmü ki sepet yine üzümle dolmu . irzad gözlerine inanamamı . Bir sepet daha çekmi önüne, yine yemi . Me er üzümü bitirir bitirmez sepet yine aniden dolmu . irzad a ırmı . Sepetin birini yemi . “Bilgisiz! Bu sepetlerden birini amcama götürmemem insafsızlık olur?” diye dü ünmü . Nefsine hakim olamamı , ikinci sepeti de yemi . Elini ikinci sepete uzatır uzatmaz bütün

sepetler haykırmaya başlamışlar. Devler akın akın gelip onu yakalamışlar. İrzad bütün olanları bunlara da anlatmış. Devlerin başındaki dev çok heybetliymiş.

İrzad'a dönüp demiş :

- Bu yakınlarda beyaz devin evi var. Onun bir kızı var, ben ona aşıyorum. Eğer onu bana getirirsen sana bir sepet üzüm veririm.

İrzad ata binmiş. Pisman halde, kendisine kızarak ak devin ülkesine doğru yola çıkmış. Evet, gelip ulaşmak üzereymiş ki yine ak kuşu yanına gelerek demiş :

- Ağgözlü insan! Sen bu defa mutlaka ölüme gidiyorsun. Bana kulak ver. Ak devin kızı şu anda yedi günlük uykuda. O, ayda bir defa böyle yatar. Yedi günlük uykuya yattığında o, saçının kırk yerinden çarpmıha çekili olur. Onu açmak mümkün olmaz. Ak devin has ahırda kırk direğe bağlı bir atı var. Onun yanına kuşu, kuşluyla inemez. Sen, o ata binmelisin. Sonra kızı yerden kaldırmalısın. Birinci defa kaldırdın, kaldırdın. Kaldıramadın, dizine kadar taş olacaksın. İkinci defa kaldıramazsan kuşaına kadar, üçüncü defa kaldıramazsan tamamen taş olup orada kalacaksın.

İrzad varmış bahsedilen yere. Kendisi girmiş has ahıra. Evet, ak kuşunun dediği gibi, burada ejderha gibi bir atın olduğunu fark etmiş. Kendisini toplamış, bir çift tekme vurup atlamış, terlan turaca konar gibi²⁵ binmiş atın üstüne. Atın üstüne yerle tikten sonra gemi sıkıca tutmuş. Ondan sonra kılıcını çekip bir bir ipleri, üstten başlayarak, kesmeye başlamış. At çarpmıhtan kurtulduktan sonra üstündekini atmak için bir hamle yapmış ama olmamış. Sırtındakinin öyle sıradan bir binici olmadığını anlamış. İrzad onun başını çevirmiş kızın yanına. Gelmiş, ulaşmış kızın yanına. Görmüş kız, ne kız. Sanki, Mugan²⁶ turnası. Etilmiş, elini kızın belinin altına sokmuş. Bir defa denemiş, hiçbir sonuç elde edememiş. Gerçekten dize kadar taş olduğunu fark etmiş. Bir daha elini koymuş, yine denemiş, kız yerinden kıyıldamış ama kaldıramamış. Kuşaına kadar taş olmuş. İrzad atın gemini sıkıca tutup demiş :

- Vallahi, bu defa ya seni kaldıracam, ya atın belini kıracağım.

Elini yine kızın beline koymuş. "Ya medet!" deyip kızı yukarıya doğru

²⁵**Terlan:** Güçlü gagası ve uzun kanatları olan yırtıcı bir kuş, **Turac:**Sülüngillerden, erkeğinin ayağı mahzumlu, eti için avlanan kuş. (Altaylı, Seyfettin, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 2, MEB Yayınları, İstanbul, 1994.) **Terlan turaca konar gibi:** Hıımla, cesur bir şekilde.

²⁶ Azerbaycan'da tarihi geçmişi olan bir bölge.

kaldırımı . Bakımı ki ta olmaktan kurtulmuş . Durmadan atı sürmü . “Aman tut, aman bırakma.” diye arkadan bin çe it ses duyulmaktaydı . irzad hiç arkasına bakmayıp atı hızlıca sürmü . Bir miktar geçtikten sonra ses kesildi . irzad atı hızlıca sürüyormuş . Birden yine ak ku görünmü .

– irzad bana kulak ver. Bu kızın uykudan uyanmasına bir saat kalmı . Bu uykudan kalktı ında öyle ba ırarak ki bütün da ta titreyecek. Senin kulakların o sese dayanamayıp patlar. Attan in, hemen bir ar ın eni, üç ar ın derinli i olan bir hendek kaz, gir, içine gizlen. Bak, sana diyorum, o annesinin sütünün üzerine yemin edinceye kadar dı arı çıkma.

irzad attan inmi . Ak ku un dedi i gibi bir hendek kazıp girmi içine.

Gerçekten de yarım saat sonra kız öyle ba ırımı ki üç ar ın derinlikte olan irzad’ın tüyleri diken diken olmuş .

irzad kendi kendine demi :

– Tam da evlenilecek kadınmı ha! Uykudan her uyandı ında böyle ba ırırsa bütün ehirdekilerin kulak zarı patlar.

Kız bir o yana bakımı , bir bu yana bakımı . Kendisinden ba ka hiç kimseyi görememi . Unutmadan unu da söyleyelim ki irzad onu sımsıkı bir a aca ba lamı .

Kız ba lamı yalvarmaya:

– Kimsen çık, her neye derssen yemin edeyim, beni çöz, ben senin e in olayım.

irzad, kız annesinin sütü üzerine yemin edinceye kadar çıkmamı . irzad çıkmı , kızı çözmü . Alımı eyeri eline, yola çıkmı . Az gitmi ler, çok gitmi ler. Bir fırtına kopmuş , bir rüzgar esmi , bir rüzgar esmi ki: “Attan inip bir yerde saklanmazsan takatinizi kesece im.” diyormuş .

irzad ba ka çaresi olmadı ını anlamı . Bakımı kale var, attan inmek için atı sürmü kalenin kapısına do ru. Ak ku pençesiyle bir kılıç, yırtıcı bir ku gibi hücum etmi irzad’ın üstüne. Hangi taraftan inmek istediye izin vermemi . At kaçıyor, ak ku vuruyor; at kaçıyor, ak ku vuruyormuş . Yazık irzad böyle bir halde belki,

yalan olmasın, iki saat bu rüzgarda, kıyamette at ko turmu . Bir saat sonra rüzgar kesilmi . Ak ku da gökyüzüne kalkmı .

O ekilde biraz gitmi ler, bir de görmü ler, sırtında altından eyer olan güzel bir at otluyormu . At çok güzelmi , hele sırtı sanki bir yumurta gibiydi .

Kız demi :

- irzad bu atı tutabilseydik, ben binerdim, hem sen rahat olurdun, hem ben.

Öyle tam bu sözü derken at ki nemi ve bunlara yakla maya ba lamı .

At çok yaklaınca irzad onu tutmak için elini uzatır uzatmaz ak ku yıldırım gibi hücum ederek irzad'ın elinin üstünden vurmu . Atı da vurup kaçtırmı . irzad ak ku un bu hareketine çok bozulmu sa da, istemeyerek de olsa, bir ey dememi . Bu ekilde gelmi ler. Evet, birinci devlerin kalesi görünmü . Ak ku demi :

- Bekle, irzad, ben görüyorum ki, sen bu kızı seviyorsun, bu kız da seni. Bu haldeyken onu götürüp devlere vermek insanlı a sı maz.

Ne yapmı , ne yapmamı , kızı kıramamı , demi :

- Kızı bırak, burada beklesin, götür beni devlere ver.

irzad kızı dı arıda bırakmı . Ak ku u, kızın yerine götürüp devlere vererek bir sepet üzüm almı . Geri dönmü , kızı da alıp yola çıkmı . Gelip ula mı lar üzüm isteyen devlerin ehline. Kaleye varınca ak ku yine demi :

- Bekle, irzad, beni götür üzüm kar ılı nda bunlara ver.

irzad "Bu nasıl i ?" diye a ırıp kalmı . Kısacası, bu defa da götürüp onu üzüm kar ılı nda vererek bir çift güvercin almı . Böyle alıp vererek sonunda elinde çirak olan adama ula mı . Kısacası, burada güvercin yerine ak ku u verip çira ı olarak amcasının ülkesine do ru yola çıkmı lar. ehre ulaınca ya lı bir adamın bekledi ini görmü . Adam bunları görünce demi :

- Neredesiniz? Hadi yeti in artık!

irzad bakmı ki bu ak ku . Evet, amcası durumu anlamı , bunları kar ılamı .

Amcası getirdiklerine bakarak irzad'ın alnından öpüp demi :

- O lum, istedi imi sen getirdin.

Kırk gün, kırk gece dü ün yapıp kızı irzad'a almı lar.

Dü ün bittikten sonra gelinin yanına beyle beraber ak ku da girmi . irzad ne kadar u ra tıysa ak ku demi :

- Asla olmaz. Ben de bu gece burada yataca ım.

irzad çok demi , ak ku az i itmi . Israr ederek geceyi onlarla aynı odada geçirmi . Sabah erkenden irzad amcasının yanına gidip ak ku un gece yaptı nı ona söylemi . Ak ku u memleketten çıkarması için rica etmi . Amcası ak ku un ona yardım etti ini söylemi . Ne kadar ispatlamaya çalı mı sa da olmamı . Sonunda ak ku u ça ırttırıp durumu ona anlatmı .

Ak ku demi :

- Ona sorun görelim, ben ona ne kötülük etmi im?

irzad sinirlice demi :

- Tipide, ya murda, kendimi korumak için attan inmemeye izin vermedi.

Altın e erli atı tutmama izin vermedi. Bu gece de böyle. Ak ku bir ah çekip demi :

- Tipide, ya murda; o tipi, ya mur kızın babası oldu u için senin inmene izin vermedim. Sen o atın üstüneyken sana gücü yetmezdi. Seni attan yere indirip öldürmek istiyordu. "Böyle mi, de il mi kız?" deyip kıza dönmü .

Kız demi :

- Evet, böyledir.

- Kızın amcası oldu u için o altın eyerli atı tutmana izin vermedim. Senin elin ona deyecek, o seni çekip attan yere vuracaktı. Böyle mi, de il mi kız?

Kız demi :

- Evet, böyledir.

- Bu gece, kızın karde i kara yılan olup geldi i için, seni yok edece i için senin yanında yattım. Gece sen uykuda iken ben onu öldürdüm. Bu da cesedi. Böyle mi, de il mi kız?

Kız demi :

- Evet, do ru.

Sonra ak ku bir ah çekip demi :

- Benim alınma yazılmı tı, ben bir insana yardım edecektim. E er o adam mert çıkarsa onunla evlenecek, nankör çıkarsa ölecektim. İmdi benim vaktim tamamlandı. Ben ölüyorum.

Bunu deyip ak ku ta olmu . Hepsi a lamı . Ama a lamaktan ne çıkar? İrzad'ın namertli i onu ta a çevirmi .

2.7.YEDİ KARDE , BİR BACI

Bir var mı , bir yok mu , bir annenin yedi o lu var mı . Günlerden bir gün yedi karde silahlanıp ava giderken annelerini ça ırıp demi ler ki:

- Anne biz ava gidiyoruz, avdan tam bir sene sonra dönece iz. Bu sürede e er bir kızın olursa kapıya elek asarsın, ayet o lun olursa ok ve yay asarsın. O lan olursa ba ımızı alıp gideriz, e er kız olursa eve döneriz. Yedi karde in bir bacısının olmaması insafsızlık olur.

Yedi karde ava gitmi ler. Gün geçmi , ay dolan mı , annelerinin bir kızı olmu . Adını Nardanxatun koymu .

Anne ve baba sevinçli bir ekilde kapıya elek asmı lar. Bunların bir de kıskanç bir kom usu var mı . Kıskanç kom u gece, kapıdaki ele i alıp yerine ok ve yay asmı . Yedi karde eve döndüklerinde bakmı lar ki kapıda ok ve yay asılmı , ba ını alıp gitmi ler. Az gitmi ler, çok gitmi ler, bir da a var mı lar.

Bu da da yedi karde ten ba ka kimse yok mu . Da ın ete i ormanlık ve ye il çimenlik mi . Burası avlanmak için çok iyi bir yer mi . Yedi karde burada bir ma ara bulmu lar ve buraya yerle mi ler. Avlanıp geçinmeye ba lamı lar.

Ay geçmi , yıl dolan mı . Nardanxatun yeti kin güzel bir kız olmu . Ama yalnız mı . Ne karde i var mı , ne bacısı. Nardanxatun sevgisini hayvanlara vermi . Sabahtan ak ama kadar danayı otlatır mı , sularmı , bütün gününü evin tek hayvanıyla geçirir mi .

Günlerden bir gün dana hastalanmı . Baba dananın ölece ini anlayınca hemen dananın ba ını kesmi . Nardanxatun a laya a laya hayvanın i kembesini temizlerken bir karga gelmi , suyun kenarındaki a aca konmu . Bir defa ötüp demi :

- Nardanxatun neden a lıyorsun?

Nardanxatun demi :

- Bu ehirde bütün kızların bacısı var, karde i var. Ama ben yalnızım. Varım, yo um bir ala danam vardı, o da öldü. imdi ona a lıyorum.

Karga demi :

- Nardanxatun, senin yedi karde in var. Yedi karde in bacısı da bir dana için a lar mı?

Nardanxatun bunu bilmiyormu . Anne ve babası bu durumu ondan gizlemi ler.

Karga demi :

- Kıskanç kom u senin karde lerini yok etti. Benim yavrularım yedi gündür aç. Sen, o i kembeyi bana ver, götürüyim yavrularımın karnını doyurayım, sonra da seni karde lerine kavu turayım.

Nardanxatun i kembeleri kargaya vermi . Karga yavrularının karnını güzelce doyurduktan sonra Nardanxatun'un yanına gelip demi :

- Git, bir torba yem getir, gel. Seni karde lerine götürüyim.

Nardanxatun bir torba yem getirip, geri dönmü .

Karga demi

- Nardanxatun torbayı del ve aya ıma geçir. Ben gökte uçarken torbadan yem dökülecek, sen de yemlerin izinden geleceksin.

Nardanxatun torbayı delip, ku un aya ına geçirmi , gökte uçuyormu . Yem bir bir torbadan yere dü üyormu ve kız da yemin dü tü ü yerden yürüyormu .

Karga gökte, Nardanxatun yerde bir müddet gitmi ler, sonunda karde lerinin ya adı ı da a ula mı lar. Karga demi :

- Karde lerin bu da da. Hadi selametle, ben gidiyorum.

Karga uçup geri dönmü . Nardanxatun da da geze geze gitmi , karde lerinin kaldı ı ma araya ula mı . Kapıda bir o lanın yattı ını görmü . Nardanxatun o lanı uyandırmamı . çeriye girip burada et, ekmek ve her eyin oldu unu görmü . Ekmekten yemi . Evi, e i i silmi , süpürümü ; eti de do ramı , yemek pi irmi , hazırlamı , koymu . Sonra gitmi , gizlenmi .

Ak am olunca dı arıdaki karde ler gelmi ler. Yeme in pi ti ini, evin, e i in silinip süpürüldü ünü görmü ler. Dı arıdan gelen karde ler evde kalan karde e demi ler:

- Bu i i sen mi yaptın?

Karde çaresizce demi :

- Evet, ben yaptım.

Karde ler yiyip içip yatmı lar. Sabah olunca kalkmı lar. imdi de karde lerden birisi evde kalmı , di erleri ava çıkmı lar.

Evde kalan karde yalnız oldu u için biraz oturmu , kalkıp uzanmı , yatmı .

O yattı ında Nardanxatun tekrar çıkmı , evi, e i i silip süpürümü . Yemek pi irmi , kendisi de biraz yemi . Gitmi , yerinde gizlenmi .

Yatan karde uyanmı , evin silinip süpürdü ünü, yeme in pi irilip, hazırlanıp, kondu unu görmü .

Ak am olmu , dı arıdan karde ler gelmi ler. Evin e i in süpürüldü ünü, yemeklerin hazırlandı ını görmü ler. Demi ler:

- Karde im, bunları sen mi yaptın?

Karde demi :

- Tabi ben yaptım.

Karde ler yine yiyip içip yatmı lar.

Sabah olunca kalkmı lar. Bu defa da karde lerden di eri kalmı . Öbürleri çıkmı , ava gitmi .

Evde kalan karde de biraz oturmu , sonra sıkılıp yatmı . Yine Nardanxatun eve gelmi , silmi süpürümü , yemek pi irmi , biraz da kendisi yemi , gitmi , yerinde

gizlenmi . Evde kalan karde uyanınca evin süpürüldü ünü, yeme in pi irildi ini görmü , her ey yerli yerindeymi .

Ak am olunca karde ler dı arıdan gelmi ler. Evin, e i in süpürüldü ünü, yeme in pi irildi ini, hazırlandı ını görmü ler. Demi ler:

- Karde im, tüm bunları sen mi yaptın?

Karde demi :

- Elbette ben yaptım.

Karde ler yiyip içip yatmı lar. Sabah olmu . Yine kalkıp ava gitmi ler. Bu defa sadece büyük karde evde kalmı . Bu da yalnız oldu undan uzanıp yatmı . Yine Nardanxatun çıkıp evi süpürmü , yeme i pi irmi , gitmi yerinde gizlenmi . Ak am olmu , karde ler gelmi ler. Büyük karde e demi ler:

- Bu i leri sen mi yaptın?

O demi :

- Hayır, ben yapmadım. Ben uyuyordum, uyandım, baktım ki her yer süpürülmü , yemek de pi irilmi .

Bunları duyan di er karde ler demi ler:

- Biz de evde kaldı ımızda böyle olmu tu.

Demi ler:

- Muhakkak burada birileri var. Arayıp bulalım.

Karde ler her yeri aramı lar ama aradıklarını bulamamı lar.

Sabah olunca karde lerin altısı ava gitmi , en küçük karde evde kalmı . Küçük karde kapının önüne uzanmı . Ancak uyumamı . Nardanxatun bunu uyuyor zannedip gelmi . Evi silip süpürmü ve yeme i pi irmi . Gitmek istemi , küçük karde oku, yayı çekip demi :

- Gitme, vururum! Söyle bakayım kimsin?

Nardanxatun demi :

- Vurma, do rusunu söyleyeyim.

Küçük karde demi :

- Vurmuyorum, söyle.

Nardanxatun demi :

- Ben yedi karde in kız karde i Nardanxatun'um. Yani sizin kız karde inizim. Kıskanç kom u benim karde lerimi kandırmı . O zamanlar ben çocuktum, imdi büyüdüm. Yedi karde im oldu unu ö rendim, onları araya araya gelip buraya ula tım.

Nardanxatun her eyi ayrıntılı bir ekilde anlatmı .

Küçük karde gerçekten de bu kızın, onların bacıları oldu unu görmü . Kızı kucaklayıp demi :

- Bacı, senin karde lerin biziz.

- Nardanxatun karde iyle sarılıp hasret gidermi . Ak am olunca di er altı karde i de gelmi . Durumu onlara da anlatmı lar. Onlar da kız karde leri Nardanxatun'la yemek yiyip, hasret gidermi ler ve sonra da uykuya dalmı lar.

Sabah olmu , yedi karde ava gideceklermi . Demi ler:

- Bacı, sen evde kal. Dikkat et, oca ın ate i sönmesin, buralarda ate bulunmuyor. Bizim bir kahverengi kedimiz var, ne bulursan, ne yersen onunla payla . O sana arkada lık yapar.

Karde ler ava gitmi ler. Nardanxatun evde kalmı , evi silip süpürmü , yemek pi irmi . Ak am olmu . Karde ler gelmi ler. Yemi ler, içmi ler, yatmı lar. Sabah olmu , gene ava gitmi ler.

Bir gün gene Nardanxatun'un karde leri ava gitmi . Kız yerleri topluyormu . Birden küçük karde inin yerinde birtane kuru üzüm bulmu . Üzümü a zına atmı . Kedi bunu görmü ve çok öfkelenmi . Nardanxatun dı arı çıkınca ate i söndürmü . Nardanxatun içeri girmi ve bir de bakmı ki ate sönümü . Kahverengi kedinin yaptı ını anlamı . Karde ler de gelmek üzereymi , yemek de hazır de ilmi . Uzaklarda bir duman görmü , aceleyle dumanın oldu u tarafa yürümü . Hayli gitmi , dumanın geldi i yerin büyük bir ev oldu unu görmü . Eve ula mı . Odaları gezmeye ba lamı . Bir odaya girmi , saçlarından asılmı bir kız görmü . Kız Nardanxatun'u görüp demi :

- Bacı, neden geldin sen buraya?

Nardanxatun demi :

- Ate aramaya geldim. Seni kim astı saçlarından böyle?

Kız demi :

- Burası devin evidir. Beni buraya getirip saçlarımdan asan odur. İmdi gelirse seni öldürür, çabuk çık, git.

Nardanxatun demi :

- Ben ate i nasıl götürebilirim?

Kız demi :

- Ate i çok alırsan dev anlar. Orada bir makas var, git ate ten biraz kopar ve bezin arasına koyarak götür.

Nardanxatun kızın dedi i gibi yapmı . Makas ile ate ten koparıp götürmü , bezin arasına koymu . Ama makası oca ın önünde bıraktı ını unutmu . Nardanxatun'un cebinde bir yumak iplik varmı . Kız evden çıkıp giderken ipin ucu açılmı . Böylece Nardanxatun eve gelmi . Oca ı topladı . Yeme i pi irmeye ba lamı .

Di er yandan dev de kendi evine gelmi . Evine geldi inde insan kokusu almı . Demi :

- Kız, do ru söyle bakayım, senin yanına kim geldi?

Kız demi :

- Senin korkundan kim buraya ayak basabilir ki?

Dev bakmı , oca ın önünde makası görmü , demi :

- Bu makas neden burada duruyor? Ate i koparıp alan mı oldu?

Kız demi :

- Kimse gelmedi benim yanıma.

Dev dı arı çıkmı , o yana, bu yana bakınmı . Birden ipi görmü . Buraya bir insano lunun geldi ini anlamı . pin ucundan tutup toplaya toplaya gitmi . Gelip ma araya varmı . Kapının kilitli oldu unu görmü . Dev kapının deli inden bakıp, içeride Nardanxatun'u görüp demi :

- Kız, a zım çok acıdır, ne olur parma ını kapının arasından çıkart da sorayım, a zımın acısı geçsin.

Nardanxatun demi :

- A zına zehir dökülsün, e mi? Parma ımı senin a zına vereyim de sen de çi ne, öyle mi?

Dev demi :

- Yok, çi nemeyece im. Ya parma ını ver, sorayım ya da gidip karde lerini yakalayıp yiyece im.

Nardanxatun karde lerini çok seviyormu . O nedenle çaresiz kalıp parma ını kapının deli inden çıkarttı . Dev bir sormu , ikinci sordu unda kızın parma ından kan akmaya ba lamı . Dev o kadar sormu ki kız takatsiz kalmı . Dev çıkıp gitmi . Bir süre sonra kız kendine gelmi .

Ak am olmu , karde ler gelmi ler. Bakmı lar ki kız karde lerinin rengi öyle solgunmu ki, sanki yüz yıldır hasta yatmaktaymı . Karde leri Nardanxatun'a sebebini sormu lar. Nardanxatun önce saklamı ama sonra itiraf etmi , durumu karde lerine söylemi . Karde ler kapının önüne derin bir kuyu kazmı lar. Kuyunun üstünü kapatmı lar. Demi ler:

- Bacı, biz saklanaca ız, sen yine eve gir. Ma aranın kapısını içeriden kilitle. Dev kapıya geldi inde kuyuya dü sün, biz de okla onu vurup öldürelim.

Yedi karde ellerine yay ve oklarını alıp gizlenmi ler. Nardanxatun içeri girmi , kapısını kilitlemi . Di er taraftan dev gelmi . Kapıya varır varmaz kuyuya dü mü . Yedi karde her taraftan onu oka tutmu lar. Dev ölmü . Yedi karde devin üstünü ta la, a açla, toprakla örtüp da gibi kaldırmı lar. Kuyuyu toprakla kapatmı lar. Böylece devden kurtulmu lar.

Karde ler yine bir gün ava gidiyorlarmı . Ceylan, ceylan yavrusu vurup getirmi ler, karde leri pi irmi , yiyip dola ıyorlarmı .

Devin gömüldü ü yerden güzel pancarlar çıkmı . Bir gün Nardanxatun o pancarlardan toplayıp pi irmi . Karde ler ak am eve gelmi ler. Nardanxatun pancarı alıp onların önüne koymu . Karde ler bu yemekten yiyince koyun olmu lar.

Nardanxatun onları önüne katıp a laya a laya ovaları gezdirmi . Bir ihtiyara rast gelmi . htiyar demi :

- Kızım, neden a lıyorsun?

Nardanxatun demi :

- Bu koyunlar benim karde lerimdir. Bunlar, bir devi öldürüp kapımızın önüne gömmü lerdı. O yerden pancar çıktı, ben de o pancarları toplayıp yemek yaptım, karde lerime yedirdim. Onlar da böyle koyun oldular. İmdi önüme katıp a laya a laya ovaları gezdiriyorum.

htiyar demi :

- Kızım, ben senin karde lerini insan yaparım ancak ben ne yaparsam yapayımsen 'uf' dememelisin.

Nardanxatun demi :

- Demem.

htiyarın elinde bir a aç varmı . htiyar, o a açla karde lere birer birer vurmaya ba lamı . Nardanxatun sabretmi . Böylece karde lerinin altısı insan olmu . htiyar küçük karde e vurdu unda Nardanxatun dayanamaz ve "Uff, bacın ölsün karde im!" demi . Bacısının böyle demesi küçük karde in yarısı insan, yarısı koyun olmasına neden olmu .

htiyar demi :

- Kızım, i i bozdun. "Uf!" demeseydin bu da insan olacaktı. İmdi böyle kalmasını istemiyorsan o zaman karde lerinle öldürdü ünüz o devin evine git. Orada saçından asılı bir kız var. O kızı çöz, yere indir. Ondan devin canını iste. Devin canı i ede bir güvercindir, i eyi kır, hemen güvercini çıkınca yakala ve öldür.

Nardanxatun, ihtiyara te ekkür etmi ve karde leriyle devin evine gitmi . çeri girip kızı yere indirmi . Kızdan devin canını istemi . Kız gidip bir i e getirmi , Nardanxatun i eyi ta a vurmu , i e kırılmı , içinden bir güvercin çıkmı . Nardanxatun güvercini yakalayıp öldürmü . O anda küçük karde de insan olmu .

Karde ler devin tüm mallarını da alıp yola dü mü ler. Gitmi ler, önce saçından asılı olan kızı anne-babasına teslim etmi ler. Sonra oradan ayrılıp yedi gün,

yedi gece yol gitmi ler ve kendi evlerine ula mı lar. Onlar enlik yapmı lar. Bacılı karde li çok ömür sürmü ler. Siz de bacılı-karde li mutlu olasınız...

2.8.BEYAZ ATLI O LAN

Bir varmı , bir yokmu . Dö güvar adında zalim bir padi ah varmı . Dünya görmü ya lıların dedi ine göre, bu padi ah gençli inden beri kötü bir adamdı . Padi ahlı ı ele geçirmek için ihtiyar babasını da kendisi zehirleyip öldürmü .

Bu padi ah tahta çıktı ı günden itibaren halkının günü kapkara olmu . O, istedi ine ula mak için yüzlerce adamı öldürmü , bir kez bile uf dememi . Kom u padi ahlarla da anla amazdı . Her sene bir yere hücum edermi , sava ırımı , vuru urmu , kanı su yerine akıtırmı . Bu nedenle, hepsinin gözünü korkutmu . Bu padi ahın çocu u yokmu . Ne kadar evlenirse evlensin çocu u olmuyormu .

Padi ah yılda üç e alırmı . Öyle ki, çocu u olmadı nı görünce e lerini ya öldürürmü ya hapse atarmı ya da onları kovup yerine üç ayrı e daha alırmı .

Günlerden bir gün bir dervi bu padi ahın yanına gelmi , demi :

- Padi ahım sa olsun, ben sana her e inden bir o lun olmasını sa layacak bir derman bulaca ım. Ama bir artım var.

Padi ah sormu :

- O art nedir?

Dervi demi :

- Çocuklar on be ya ına geldiklerinde onlardan birini bana vermelisin.

Padi ah kabul etmi . Dervi padi aha ilacını vermi . Sonra demi :

- Bu ilacı dört parçaya böl. Birini sen di er üçünü ise e lerine ver.

Padi ah ilacını almı . Dervi çıkıp gitmi . Padi ah dervi in dedi i gibi yapmı . Gün geçmi , ay dolanmı , padi ahın her e inden bir erkek evladı olmu . Padi ahın e lerinden biri han kızımı . O nedenle ondan olan o lunun adını Xanbala koymu lar. kinci e i bey kızımı . Onun da o lunun adını da B ybala koymu lar. Üçüncü e i yoksul bir deveci kızımı . Ondan olan o lunun adını ise N rbala koymu lar.

Aylar geçmi , yıllar dolanmı , çocuklar on dört ya ını bitirip on be lerine girmi ler. N rbala'yı sarayda daima ba ıbo bırakırlarmı . Karde leri onu kah 'N r balası' kah 'deve balası' diye ça ırılırlarmı . N rbala'nın annesini de hepsi küçümserlermi . Öbür kadınlar onu köle gibi çalı tırılırlarmı . Padi ahın kendisi de N rbala'yı evladından saymıyormu , onu önemsemyormu . Di er bütün çocuklarını "Benim B ybala'm", "Benim Xanbala'm" diyerek sevip ok arken sıra ona geldi inde gülüp öyle diyormu :

- Peh peh... Bir ki inin büyük babası deveci olursa onun sonu ne olabilir ki...

N rbala çok defa kaçıp gitmek istese de annesi buna izin vermezmi ve öyle dermi :

- O lum, baban çok hırslı, nereye gitsen seni bulup öldürür.
Aslında N rbala di er karde lerinden daha güçlü ve akıllı biriymi .

Çocukların her birinin on be ine bastı ı gün gelmi . Ak ama do ru dervi gelmi . Padi ah öyle demi :

- Dervi , niye geldi ini biliyorum. Ancak yine de sen benden çocuklarımı isteme. Ne kadar mal mülk istersen vereyim, al, git.

Dervi demi :

- Yok, bana hiçbiri lazım de il. Ya çocuklarından birini bana verirsin ya da imdi öyle bir ey yaparım ki evlatlarının üçü de ölür.

Padi ah demi ki:

- Madem öyle Xanbala ile B ybala için N rbala'yı kurban ediyorum. Al, ne yaparsan yap.

Padi ahın emri üzerine cellatlar N rbala'yı tutup kollarını ba lamı lar, onu dervi e vermi ler. N rbala'nın annesi olacakları anlayıp padi ahın ayaklarına kapanmı , demi :

- Acı, merhamet et, benim o lumu mutsuz etme!

Padi ah sinirlenip kadını hapse atmaları için emredince kadın zindana götürülmü , dervi N rbala'yı alıp yola çıkmı . Ama N rbala annesinin hapse atıldı ından habersizmi .

N rbala ile dervi az gitmi ler, çok gitmi ler, gün a arırken iki da ın arasındaki bir yere varmı lar. Dervi önde N rbala dervi in ardı sıra, kolları ba lı bir ekilde giderken birden bir ses i itmi . Hemen yanında yuvarlana yuvarlana giden bir kurukafa oldu unu görmü . Kurukafanın konu tu unu fark eden N rbala, ona dikkat kesilmi . Kellenin dediklerini i itmi :

- N rbala, unu bil ki, bu dervi insan eti yemektedir. Ben de senin gibi genç bir o landım. Dervi beni ailemden ayırıp aldı ve tandırda pi irip yedi. Kendini koru, bizim öcümüzü ondan al.

Kelle bu sözleri söyleyip ortalıktan kaybolmu .

N rbala dü ünümü , ne yapaca ını bilememi , eli kolu ba lı oldu u için dönüp kaçamamı . Ne kadar kaçarsa kaçsın sonunda dervi onu yakalayacakmı .

N rbala ba ı yerde bu ekilde dü ünüyle gidiyorken birden dervi öyle demi :

- Vardık.

N rbala ba ını kaldırıp etrafına baktı ında derenin sonunda, hiç kimsenin aklına gelmeyecek bir yerde, büyük bir binanın önünde olduklarını görmü . Dervi cebinden bir deste anahtar çıkarmı . Bu anahtarlardan biriyle kapıyı açmı . Önüne N rbala'yı alıp arkasından girmi ve yine kapıyı kilitlemi . Onlar dar, karanlık bir yerden geçip bir odaya girmi ler. Oda da karanlıkmı . Dervi onu serili bir yata ın yanına getirip öyle demi :

- Hem vakit geç oldu, hem de biz yorulduk. İmdi uyuyalım, sabah konu uruz. Benim hiç kimsem yok, seni kendime evlat edinece im.

Bunları söyleyip dervi odadan çıkmı . Kapıyı da arkadan kilitleyip gitmi . N rbala gerçekten de yorgunmu . Elleri kolları ba lı bir ekilde yatmı . Ama sabaha kadar rahat yatamamı . Ara ara korkarak uykudan kalkmı , etrafa kulak verip tekrar uykuya dalarmı . Sabah dervi in ayak sesleriyle uyanmı , kulak verdi inde dervi in kapıyı açtı ını anlamı . Hemen sıçrayıp aya a kalkmı . Dervi içeriye girip, onun kollarını çözüp demi :

- Bu mal mülk hepsi senindir, biz burada baba-o ul gibi ya ayaca ız. Ama ekme imiz yok, gel önce tandırı yakıp çörek pi irelim, sonra bak, sana neler gösterece im.

Tandır deyince kellenin dedikleri N rbala'nın aklına gelmi . Ama o imdi korkmuyormu . Ellerindeki ba lar çözülmü ve dervi in gücü ona yetmezmi . Ancak dervi in tatlı tatlı konu masından dervi in çok hilekar bir insan oldu unu anlamı . Bundan dolayı da dervi in bütün sözlerine, hareketlerine çok dikkat etmeye ba lamı .

Dervi N rbala'yı yan odaya götürmü , N rbala buranın tandırın üstü oldu unu fark etmi . Dervi demi :

- O ul, hem hamuru yo urmalı, hem de tandırı yakmalıyız. Sen hangisini yaparsın?

N rbala demi :

- Baba dervi , biz madem ki baba-o uluz, sen i yapıp ben oturursam do ru olmaz. Bundan sonra i lerin hepsini ben yapaca ım. Ancak hiçbirini yapmayı bilmiyorum. Bugünlük sen yap, ben izleyip ö reneyim.

Dervi demi :

- Do ru diyorsun evlat, izle ö ren!

Bunu deyip dervi tandırı yakmı , sonra unu getirip hamuru yo urmaya ba lamı . Böylece hamur hazırlanmı . Tandırın da alevi azalıp kor olmu . Dervi aya a kalkıp, kocaman kara bir kazan getirip tandırın içine yerle tirmi . N rbala bu kazanın tandır için yapıldı ını görmü . Kazanın kulpları tandırın kenarına yerle mi , onun a a 1 inmesine izin vermiyormu . Kazanın tabanı tandırdaki ate ten biraz yukarıda duruyormu . N rbala sormu :

- Baba dervi , bu kazan ne için?

Dervi demi :

- O lum, ekme i tandırda de il, bu aracın kenarlarında yapaca ız. Bu ekme in tandıra dü üp harap olmasını engellemek içindir.

N rbala dervi in yalan söyledi ini dü ünümü ve o anda kurukafanın sözleri aklına gelmi . Dervi in niyeti ortadaymı . O, N rbala'yı hemen o kazana koyup pi irmek istiyormu . N rbala i in sonunun ne oldu unu görmek içinsusup bekleme .

Dervi oyalanarak hamurdan bezeler yapmı , sonra bezeleri açmı . N rbala da ona yardım etmi . Ama N rbala dervi in kasıtlı olarak oyalandı ını açıkça görüyormu . Dervi o kadar bekleme ki tandırdaki kazan nar gibi kızarmı . Aya a kalkıp tandırın kenarına oturmu ve kazanın ısını kontrol etmi .Sonra da N rbala'ya demi :

- İmdi gel, otur, ekmekleri yap.

N rbala bu kez de hiçbir ey söylemeyip tandırın kenarına oturmu . Dervi ekmeklerden birini ona verip demi :

- Ama tandırın içine o kadar gir ki ekme i ate e yakın koyabil, yoksa pi mez.

N rbala:

“Ba üstüne.” deyip kendini ekme yapmaya hazırlanıyor göstermi ama aslında bir yandan da kolunun altından dervi e bakmaya başlamı . Ve dervi in ses olmasın diye parmak ucunda, sessizce duvara do ru yakla ıp oradan kazanın kapa ını götürdü ünü görmü . Eline büyük bir balta alıp o lana do ru gelmeye başlad ını görünce kurukafanın dediklerinin do ru oldu unu fark etmi . Dervi onu baltayla vurup, tandıra koyup, sonra da kapa ını kapatıp pi irmek istiyormu .

Dervi yakla tı ında N rbala çevik bir hareketle sıçrayıp kalkmı , demi :

- Baba dervi , ben hiçbir zaman tandırda ekme pi irmedim. Elimdeki hamurla tandıra e ilsem, ben de dü erim, çöre i de dü ürürüm. Al, birini sen yap, bakayım, ö reneyim, ötekileri de ben yaparım.

Dervi sinirlenmi ama bunu belli etmeyip hemen elindekileri yere koymu , ekme i N rbala'nın elinden alıp kendisi tandırın kenarına oturmu .

N rbala dervi in elindeki ekme i yapmak için tandıra kafasını sokmasını bekleme . N rbala, “Ba kasının kuyusunu kazanın kendisini kuyuya atmak lazım.” deyip dervi e bir tekme atmı . Böylece dervi ba ı üzerine tandıra dü mü . N rbala hemen kazanın kapa ını kapatmı , kendi de çıkıp üzerine oturmu . Dervi ne kadar

ba ırdıysa da N rbala kapa ın üstünden kalkmamı . Biraz sonra dervi in sesi kesilmi .

Dervi öldükten sonra, N rbala dervi in sarayını gezmeye ba lamı . Kırk oda varmı , hepsi de birbirinden güzelmi . Dünyada ne istesen burada bulmak mümkünmü .

Nrbala otuz dokuz oda gezdikten sonra kırkıncı odanın kapısını açmı . Burasının temiz, muntazam bir ahır oldu unu görmü . Ahırda bir at ve aslan ba lanmı , büyük bir kafeste de güzel bir ku varmı . N rbala'yı görünce at ki nemi , aslan kükremini , ku insan gibi konu up N rbala'ya demi :

- Ho geldin, uzun zamandır biz burada esiriz. Ama dervi ne kadar kurnaz olsa da sonunda böyle bir yi idin ortaya çıkıp onu yenece ini biliyorduk.

N rbala, dervi in atın önüne et; aslanın önüne yem; ku un taba ına ot koydu unu görünce hemen onları de i tirmi . Eti aslana, otu ata, yemi de ku a vermi . Hayvanların üçü de N rbala'ya "Sa ol." demi ler. Sonra ku demi :

- N rbala sen bizim yemlerimizi de i tirip herkese kendine has olan yemini verdin. Belli ki sen haksızlı ı sevmeyen, insafılı bir ki isin. Biz böyle bir insanın u runa ölürüz. Her ne i in olursa bize söyle, biz sana yardım etmeye hazırız.

N rbala demi :

- Sizin karanlık bir ahırda, kafeste zincire ba lı olarak kalmanıza gönlüm elvermez. Ben sizi çözüp serbest bırakırım, sonrasını siz bilirsiniz. Giderseniz "Güle güle.", yok e er kalırsanız ben de ölünceye kadar sizinle dost olmaya hazırım.

Bunu deyip N rbala onların üçünü de çözüp bırakmı . Hayvanlar kaçmak yerine, yüzlerini N rbala'nın ellerine, ayaklarına sürtmeye, onu yalamaya ba lamı lar.

Ku öyle demi :

- Biz gündüzleri gezip dola aca ız, kendimize yem bulaca ız. Ak amları ise hep buraya gelece iz.

Ku sözünü bitirip uçmu . Atla aslan da bir dakikada ortadan yok olmu lar.

N rbala dervi in bahçesini dola maya ba lamı . Bahçe öyle bir bahçeymi ki, nasıl derler, gül bülbülü, bülbül de gülü ça ırırmı . Burada öyle güzel meyveler, güller ve çiçekler varmı ki N rbala bunları kendi öz babasının en me hur bahçesinde bile görmemi . N rbala öyle çok gezmi ki çok yorulup halden dü mü . Sonunda topladı ı meyveleri yemi . Pınarın ba ına uzanıp uyumu . Az mı yatmı , çok mu yatmı bilmemi , bir an gözlerini açtı ında bir tarafında at, bir tarafında aslanın durdu unu görmü , ba taraftaki ta ta da ku oturuyormu . Hayvanlar N rbala'ya yemek de getirmi . Aslan bir ceylan, ku ise bir keklik avlayıp getirmi . N rbala kendine yemek hazırlamı , yemi , içmi , yatmı .

Bugünden itibaren N rbala hayvanlarla dost olmu . Günler geçmi , haftalar dolanmı , N rbala sıkılmaya ba lamı . Hayvanlar bunu fark etmi ler. Bir ak am ku demi :

- E er çok sıkıldıysan biz seni ehre götürece iz.

N rbala, bu ehirin babasının çok incitti i padi ahın ba kenti oldu unu ö renmi . ehirde tanınıp yakalanmaktan korkmu . Evet, babasının kendisinin de dü manı oldu unu, kasıtlı olarak o lunu ölüme yolladı ını kim bilebilirmi ki? Ku N rbala'yı dü ünceli görüp demi :

- Biz senin ne dü ündü ünü biliyoruz. Ancak korkma. Kıyafetini de i tir, eski bir elbise giy. Gün do madan önce seni ehre ula tırırız, gezip dola ırsın, ak am karanlık olduktan sonra da gelip seni alırız.

N rbala kabul etmi . O ak am yatmı lar, gün do madan önce N rbala uyanıp bir takım eski elbise giymi , ba ına da bir eski havlu ba lamı ve ata binmi . Altında at, yanında aslan, ku da ba ının üstünde henüz güne do madan ehre ula mı . At ehriin kenarında büyük bir duvarın yanında durmu . N rbala inmi , ku duvarı gösterip demi :

- Burası padi ahın gül bahçesiydi, ilkbahar, yaz, bir de sonbahar mevsiminde padi ahın kızları buradaki sarayda ya arlar.

Sonra tüyünden bir tane koparıp N rbala'ya vermi . “Gezip dolan, ak amleyin bizi burada bekle. Ancak ola ki biz gelene kadar ba ına bir ey gelirse bu tüyü yak. Biz nerede olsak senin yardımına geliriz.” demi .

Hayvanlar gitmi , N rbala da yava yava ehre do ru gelmi . ehir büyükmü , tanıdık da yokmu . N rbala tek ba ına o kadar çok gezmi ki çok yorgun dü mü . Ak ama çok az kala hemen ba a gelip duvarın yanında durmu , beklemeye ba lamı . Birden ba ın kapısı açılmı . çeriden ak sakallı bir ihtiyar çıkmı . N rbala saygılı bir ekilde ona selam vermi . Ya lı adam selamı alıp demi

- O lum, garip adama benziyorsun. Kimsin, burada ne i in var? Yatacak yerin mi yok?

N rbala imdiye kadar hiç kimseden böyle güzel sözler i itmemi . Gördü ü ki iler, karde leri, babası ve saraydaki adamların hepsi onunla dalga geçip gülerlermi . Bunların dı ında N rbala bir de dervi i görmü ki o da onu öldürmek istemi . Ya lı adam N rbala'nın çok ho una gitti i için ona demi :

- Evet, çaresizim, ilk defa ehre geldim. imdi arkada larımın gelmesini ve onlara katılıp bize gitmeyi bekliyorum.

Ya lı adam demi :

- O lum, ben bu bahçenin bahçıvanıyım. Bunları ben diktim, a açları ben yeti tirdim. Birçok defa bizim kom u padi ah, ordusuyla üstümüze geldi, ehri basıp adamlarımızı öldürdü. Ama dayanamayıp, kaçıp gitti. Her gidi inde bizim ba ı da talan etti, sonradan yine ben düzelttim. Ben senin iyi bir çocuk oldu unu dü ünüyorum. Benim de kimsem yok. O padi ah en son geli inde, bizim üstümüze geldi ve benim evimi de talan etti. Varım yo um bir o lum vardı, onu da öldürdü.

imdi seni görünce çok be endim. E er ba ka bir i in gücün yoksa gel, benim çıra ım ol, birlikte çalı alım. Fazla ömrüm kalmadı ı için ben öldükten sonra ba ın acemi birinin elinde harap olmasını da istemiyorum.

N rbala demi :

- Gelirim amca, ama bugün bize gidip annemden izin almam gerek, ondan sonra gelirim.

Ya lı adam kendi evini N rbala'ya gösterip demi :

- Geldi inde kapıyı vurup beni ça ırırsın.

N rbala demi :

- Ba üstüne.

Bahçıvan evine girmi , N rbala da duvarın yanına gitmi . Ama N rbala'nın akli bahçıvanın hangi padi ahtan bahsetti indeymi . Belki kendi babasından bahsediyormu . N rbala böyle dü ünürken at, aslan ve ku gelmi . N rbala yine ata binmi , aslan yanında, ku da ba ının üstünde eve gelmi . N rbala dostlarına demi :

- Ben burada yalnızlıktan, bir de i sizlikten daralıyorum. Gidip bahçıvana çırak olaca ım.

Sabah olur olmaz hayvanlar onu yine aynı bahçenin yanına getirmi ler.

Ku tüyünden birkaç tanekopararak ona verip demi :

- Biz orada kalaca ız, ne zaman sana lazım olursak tüyü yakıp bizi ça ır. N rbala dostlarıyla konu mu . Onlar gitmi ler. N rbala da çırak olup ba da çalı maya ba lamı .

Bu ba , ehrin en güzel ba larındanmı ve padi ahın ba ıymı . Padi ahın üç kızı varmı . Bu kızlar her ak am ba ı gezerlermi . N rbala'nın ba a geldi i ak am kızlar adetleri üzere ba ı gezmeye çıkmı lar. N rbala da ba ın bir tarafında bahçıvanla çalı ıyormu , kızlar biraz gezdikten sonra bahçıvanın yanına gitmi ler. Büyük kız demi :

- Bahçıvan, ba daki güller açılmı . Neden bir deste toplayıp bize getirmiyorsun?

- Hanım, ben kasıtlı olarak gül toplamıyorum, gelip kendinizin toplamanızı istiyorum.

Ortanca kız a zını büzüp demi :

- yi de biz gülleri kendimiz toplayacaksak seni niye tuttuk.

Bahçıvan öyle demi :

- Hanım, ben öyle demedim. Ama gül toplamanın ayrı bir keyfi var. Ben bunun kesinlikle sizin de ho unuza gidece ini dü ündüm. imdi dedi inizi anladım, ba üstüne. Sabah deste olu turup N rbala ile gönderirim.

Büyük kız sormu :

- Kimle göndereceksin?

Bahçıvan N r bala'yı göstererek demi :

- N r bala ile.

Büyük kız N r bala'ya bakıp gülmeye ba lamı .

- N r bala, N r bala... Ada bak ha... N r bala...

Ortanca kız demi :

- Güzel ad. N r, yani deve; N r bala, yani deve o lan...

Büyük kız öyle demi :

- Yani deve... Öyle, kendisi de deve yavrusuna çok benziyor.

Ortanca kız demi :

- Bana gülü sen getir. Ben onun giysisinden i reniyorum.

Küçük kız bacılarına sinirlenip demi :

- Siz hep böyle yapıyorsunuz. Onun nesi var? Üstü ba ı kötüyse ne olmu ?

Siz onun gözüne bakın, ne kadar akıllı gözleri var, bir bakın.

Büyük kız öyle demi :

- Ne... Kocaman... Kara ...

Ortanca kız demi ki:

- Öyle, tamamen deve gözünü anımsatıyor...

Küçük kız N r bala'ya dönüp demi :

- Sen bunlara aldırma, ey o lan. Sabah bana gülleri sen getir.

Bacılar gülü üp demi :

- Sabah erkenden sana bir deste deve gülü getirecek.

N r bala demi :

- Hanımlar, varını veren utanmamı ²⁷, herkes kendi yetene ine göre, kendi marifetine göre i yapar. Ben öyle gül getiririm ki küçük hanımı utandırmam.

²⁷**Varını veren utanmamı** :Kendisinden bir ey istenen kimse elinde ne varsa onu verebilir; bunun az veya niteliksiz olmasından utanç duymamalıdır.

Kızlar gülü e gülü e demi :

- Sabah görece iz.

Kızların N rbala'yla dalga geçtiklerini gören bahçıvan çok kederlenerek demi :

- Canını sıkma, o lum. Onların sözleri seni incitmesin.

N rbala demi ki:

- Yok, amca. Bu sözler benim için ilk de il. Böyle sözleri çok i itmi tim.

Bahçıvan N rbala'yı da alıp eve gelmi . Biraz ekmek yiyip yatmı lar.

Bahçıvan uyuyunca N rbala kalkıp dı arı çıkmı . Ku un verdi i tüylerden birini yakmı . Be dakika geçmeden ku hazır olmu . Demi :

- Ne oldu, N rbala?

N rbala demi :

- Gün a armadan bana bir deste gül getirmelisin. Ama öyle güller bulmalısın ki bu padi ahın diyarında olmasın.

Ku cevap vermi :

- Ba üstüne. Ben sana öyle bir gül demeti getirece im ki gelecek yıl bu zamana kadar kalacak, hiç solmayacak.

Ku uçup gitmi . N rbala da gelip yatmı . Sabah hemen bahçıvan N rbala'yı uyandırmı :

- Kalk,yavrum. Ben büyük hanımlar için gül toplamaya gidiyorum. Sen de kalk da birlikte gidelim. O küçük hanım, büyüklerin ikisinden de akıllı, güzel bir kızdı. Sen öyle bir demet yapmalısın ki o utanmasın.

N rbala demi ki:

- Sen git. Ben de imdi gelirim.

Bahçıvan ba a gitmi , iki deste gül toplayıp kızlara götürmü . Kızlar gülü bahçıvanın getirdi ini ama N rbala'nın olmadı nı görünce gülü üp küçük kızla alay etmeye ba lamı lar. O anda N rbala gelmi . Edeple selam vererek elindeki gül destesini küçük kızın önüne koyup demi :

- Hanım, bu öyle bir güldür ki gelecek yıl bu zamana kadar kalacak, solmayacak.

Güller öyle güzelmi ki kızlar hiçbir söz söyleyememi . Herkes kendi gülnü alıp odasına götürmü . Gece yatmı lar ve sabah bakmı lar ki bahçıvanın getirdi i güller yava yava solarken küçük kızın gülü sanki dalından yeni koparılmı gibiymi .

Bir gün, iki gün, bir hafta geçmi . N rbalanın getirdi i güller yine de solmamı . Kız karde ler küçük karde lerinden habersiz bahçeyi gezmi ler, N rbalanın bu gülleri ba ka yerden getirdi ini anlamı lar ve karde ler kıskançlıktan hastalanmı lar. Me er bahçıvanın çıra nın küçük kızına bir deste solmayan gül getirdi i, öbür kızlarının da bunu kıskanarak hastalandı ı haberi padi aha ula mı . Padi ah demi :

- Bunda ne zorluk var ki? Sabah ça ırıp ondan üçüne de getirmesini söylerim.

O günün sabahı padi ah N rbalayı yanına ça ırıp demi :

- O lan, o gülü sen mi getirdin?

N rbalaya cevap vermi :

- Evet.

Padi ah demi :

- Bugün gidip ondan iki deste daha getir.

Padi ah bu sözleri dedi i an vezirin, vekilin o ulları da oradalarmı .

Vezirin o lu kalkıp demi :

- Padi ahımız sa olsun, bunun kendisi nedir ki, getirdi i güller de ne olsun?

Vekilin o lu demi :

- Sen izin ver, biz gidip ondan da güzel gül toplayalım.

N rbalaya çok sakın bir ekilde demi :

- Siz onlardan daha güzel bir gül bulamazsınız. O, öyle bir gül ki koparıldıktan sonra bir yıl solmuyor. Onun gibi bir gül bulmaya u ra ın.

Padi ah demi :

- Sen onu nereden topladın?

N rbala demi :

- O gülleri ben toplamadım. O gülleri beyaz atlı, beyaz elbiseli, beyaz külahlı bir o lan çar ıya götürüyordu, ben ondan aldım, götürüp hanıma verdim.

Padi ah demi ki:

- O zaman onu nereden getirdi ini bilmiyorsun?

N rbala demi :

- Sordu umda o da ın arkasından topladım, dedi.

Padi ah demi :

- yi, git, topla ve getir.

N rbala demi :

- Padi ahımız sa olsun, ben burada zavallı bir o lanım. Kendi atım yok, aracım yok, ne ile gideyim?

Vezir ve vekilin o ulları kalkıp demi ler ki:

- Padi ahımız sa olsun, biz dururken o kimdir ki, ah kızlarına gül getirecek? zin verin, biz gidip getirelim.

Padi ah izin verince o lanlar hazırlanmaya koyulmu lar. N rbala da ba a gelmi . Gün bitip ak am olmu . N rbala ile bahçıvan yatmaya hazırlanırken kapı yava ça çalınmı . Bahçıvan gidip kapıyı açmı . Padi ahın küçük kızı içeri girmi . N rbala saygısından aya a kalkıp selam vermi . Kız sormu :

- Sen gülün yerini onlara söyledin mi?

- Evet, hanım, söyledim.

- Sabah onlar o gülden bulup getirebilecekler mi?

N rbala dü ünümü , kız bir kez daha sormu :

- Demek ki sabah onlar o gülden getirecekler.

N rbala demi :

- Ben size yalan söylemek istemiyorum hanım. Onun için sizin ho unuza

gitse de gitmese de do rusunu söyleyece im.

Kız, N rbala'nın çok ciddi bir o lan oldu unu anlamı ve demi :

- Elbette, ben de do rusunu söylemeni istiyorum.

N rbala demi :

- Onlar, o gülü bulamazlar.

Kız demi :

- Demek ki sen onlara gülün yerini do ru söylemedin. Oysaki daha imdi yalancı olmadı mı söylemi tin.

N rbala demi :

- Ben yalan söylemedim. Ben onu beyaz atlı, beyaz elbiseli, beyaz külahlı bir o lanın getirdi ini söyledim. Bu da do ru.

Kız demi :

- Peki, o o lan kim?

N rbala demi :

- Hanım, az evvel size yalan söyleyemedi imi belirttim. Do rusunu da imdilik söylemiyorum. Bu nedenle de rica ediyorum bana bu soruyu sormayın.

Kız, N rbala'nın çok akıllı birisi oldu unu anlamı . Dü ünerek öyle demi :

- N rbala, sabah onların o gülden bulup getirmelerini istiyorum.

N rbala sormu :

- Niye?

Kız demi :

- Benim bacılarım çok hileci ve insafsızdırlar. Ben imdi onların sohbetini duydum. Onlar bu i için senden, bir de bahçivandan intikam almak istiyorlar. E er sabah gül bulunmazsa onlar, vezir ve vekilin o ullarına gülün yerini dedirtene kadar sana ceza verip sonra da seni öldürmelerini tembihleyecekler.

N rbala gülüp demi :

- Hanım, sen benim bahçivan o lu oldu uma bakma. Onlar rüzgar bile

olsalar yanımdan geçemezler.

Kız, N rbala'nın korkusuz bir yi it oldu unu anlamı . Gönülden sevinip demi :

- N rbala, onlar babamın aklını çelerek bahçivana da ceza verdirtecekler.

N rbala sormu :

- Ona niye ceza verecekler?

Kız demi :

- Birincisi, o seni nereden bulup getirdi?

N rbala demi :

- Bu konuda kimse ona bir ey diyemez. Çünkü ben onun torunuyum. Benim annem, onun kızıydı. Biz köyde ya ıyorduk. İmdi annem öldü ü için dedemin yanına geldim.

Kız bahçivana bakmı . Bahçıvan, o lanın akıllı oldu unu görmü . Demi :

- Evet, hanım. O, benim torunum.

Kız, N rbala'ya demi :

- Babamın dedene neden ceza vermesine razı olmadı ını İmdi anlıyorum. Onlar, o gülü bulup bizim bahçemize dikmedi i için babamın onu cezalandırmasını istiyor.

Bunu duyan N rbala dü ünümü :

- Hanım, rica ediyorum be dakika burada bekle. Ben İmdi geliyorum.

N rbala dı arı çıkıp tüyü yakmı . Ku hemen gelmi . N rbala ku a sormu :

- O gülün tohumundan bulup getirebilir misin?

Ku demi :

- Bulurum.

N rbala demi :

- Sabah olmadan atı bana ula tırırısın. Üstünde de atın kendi renginde bir deste beyaz elbise, beyaz külah olsun.

Ku demi ki:

- Ba üstüne.

N rbala demi ki:

- Bir de bana iki deste solmayan gülden getir.

Ku demi :

- Ba üstüne.

Ku uçup gitmi . N rbala içeriye dönüp kıza demi :

- Hanım, siz bacılarınız gibi, dik ba lı, ba kalarıyla alay eden, kibirli biri de ilsiniz. Ben ölünceye kadar sizinle dost olaca ım. Emin olabilirsiniz ki sabah onlar gülü bulacak.

Kız bahçivana, bahçivan da kıza bakmı ama bir ey söyleyememi ler. Kız çıkıp gitmi , N rbala ile bahçivan da yerlerine girip yatmı lar.

Sabaha kar ı ku iki deste gül ve bir de atı getirmi . N rbala beyaz kıyafetlerini giyinmi , beyaz külahı takmı ve ata binmi . Gülleri de bir ba ına padi aha götürüp söyledi i da ın arkasına getirmi . Sabah olunca N rbala, vezirle vekilin o lunun geldi ini görmü . Hemen yüzünü, tanınmasın diye, beyaz bir örtüyle kapatmı , ata binip yava yava onlara do ru sürmeye ba lamı . O lanlar N rbala'nın dedi i gibi beyaz elbiseli, beyaz atlı adamın geldi ini görmü ler, elinde de aynı güllerden iki deste varmı . Bir an için içlerinden, hücum edip, onu öldürüp atı ve gülü almak gelmi ama bir ata, bir o lana bakıp korkmu lar. Selam verip sormu lar:

- O gülü nereden aldın?

N rbala sesini de i tirip demi :

- Bu gül benim ba ımda yeti iyor.

Demi ler:

- Kaça veriyorsan satın alalım.

N rbala demi :

- Satmıyorum.

Demi ler:

- O zaman öylesine ver, hastamız var. Hekimler bu gülün hastamıza derman olacağını söylüyor.

N rbalada demi :

- Hastanız varsa veririm. Ama kar ılı ında her birinizin kolunu damgalamalıyım.

O lanlar başka türlü bu gülü alamayacaklarını anlayınca, giysilerinin altındaki damgayı kimsenin göremeyeceğini düşünüp razı oldular. N rbalada her birinin sağ koluna bir damga vurup, gülleri onlara verdi. Kendisi de atına atlayıp bir dakikada gözden kaybolmuştu. Hemen tepenin arkasına varıp attan inmişti. Giysisini de i tirip, atı bırakıp eve dönmüştü. Bir-iki saat sonra, vezirle vekilin o lunun büyük bir yitlik yaptığı haberi bütün şehre yayılmıştı. Ama kollarındaki damgadan kimsenin haberi olmamıştı. Aynı gün vezirle vekil padi ahın yanına gelmişti. Vezir başını eğip demi :

- Padi ahım sağ olsun, benim o lum büyük bir yitlik gösterdi ve benim büyük kızının istediği gülü bulup getirdi. İmdi kız istemeye geldim, eğer izin verirsen büyük kızını o luma istiyorum.

Vezirden sonra vekil de başını eğip demi :

- Padi ahımız sağ olsun, izin ver ortanca kızını da benim o lana ni anlayalım.

Padi ah demi :

- Sizin çocuklar yitit olduklarını ispatladılar. Benim itirazım yok ama kızlarımın üçünün de düşününün bir arada olması lazım, bir de kızlarımın kendilerinin kime varmak istediklerini söylemesi lazım.

Padi ahın emri üzerine, ertesi gün herkes sarayın önüne toplanmıştı. Kızların üçü de balkonda oturmuştu, her birinin de eline bir elma vermişlerdi. Kim hangi o lanı istiyorsa elmayı ona atacaktı. Sonra o lanlar bir bir gelip balkonun önünden geçmeye başlamışlardı. Küçük kız elmasını atmamıştı, bütün o lanlar geçip bitmişti. Padi ah sonunda adam yollamıştı :

- Kızım niye elmanı atmıyorsun?

Kız yanıtılamı :

- Benim bekledi im hala gelmedi.

Hemen kimin gelip gelmedi ini dü ünmeye ba lamı lar, bulamamı lar. Çünkü ehrin bütün erkekleri geçmi . Sonunda adamlardan biri, bahçıvanın torununun kaldı ını söylemi .

Adam göndermi ler, o da gelmi . Aslında onu öylesine ça ırmı lar, hiç kimse padi ahın kızının ona elma ataca ına inanmıyormu ama i ba ka türlü olmu . N rbala gelip balkonun önünden geçerken küçük kız elindeki elmayı ona atmı . Bunu gören padi ah küplere binmi , demi :

- Madem ki bu hizmetçiye elmayı attı, artık o, benim kızım de il. Kendisini zorla bu hizmetçiye verece im ki herkes ona gülsün.

Padi ah büyük kızıyla ortanca kızına çok çeyizler verip çok güzel dü ün yaparken küçük kıza hiçbir ey vermeyip onu bahçıvanın evine göndermi . Bahçıvan, N rbala ve küçük kız bir evde ya amaya ba lamı lar. Ama kız güçlü biriydi , kendisi bu durumdan hiç endi etmiyormu , N rbala ile bahçıvanın da kendi hakkında endi e duymalarına fırsat vermiyormu .

Bu olayın üstünden biraz zaman geçmi , bir gün padi ah iyice fenala mı , bo azı öyle bir i mi ki bo azından hiçbir ey geçmemi , ne kadar derman denemi lerse bir türlü çare olmamı . Sonunda me hur bir hekim bulup getirmi ler. Hekim demi :

- Senin birkaç gün av etinin suyunu içmen gerek.

Damatlar bunu duyup atlarına binip ava çıkmı lar. Bu haberi duyan N rbala ku un tüyünü yakmı , beyaz giysisini giyip atına binmi . Aslan yanında, ku da ba ının üstünde bir pınara varmı ve attan inip hayvanlara demi :

- Burada ne kadar av varsa hepsini buraya toplayın.

Bir saatin içinde pınarın ba ı avla dolmu . Bir taraftan at, bir taraftan aslan, bir taraftan ku , bir taraftan da o lan dört yanı sarmı lar.

Damatlar her yanı arayıp halden dü seler de av bulamamı lar. Dönü te bakmı lar ki pınarın ba ı avla dolu. Oklarını çevirip avlamak istediklerinde N rbala çıkıp öyle demi :

- Ne yapıyorsunuz? Görmüyor musunuz onların sahibi var, buradayım. Damatlar bunun beyaz atlı o lan oldu unu fark etmi .

- Avın sahibi kim?

N rbala demi :

- Orada biraz durun. İmdi avların sahibi olup olmadı ını ö renirsiniz.

Bunu dedikten sonra N rbala kement atıp hayvanlardan birini avlamı . Sonra bir ısılık çalınca bir taraftan ku , bir taraftan at, bir taraftan da aslan onun yanına gelmi . Avların hepsi kaçıp gitmi . Bunun üzerine damatlar hayretler içinde kalmı lar. N rbala gülüp demi :

- Ben kayınbabanızın çok hasta oldu unu ve hekimlerin ona av etinin suyunun derman olaca ını söyledi ini biliyorum. Bak, bu avı ben sizin için tuttum ama bir artım var, İmdi her birinizin sol koluna bir damga vuraca ım.

Damatlar ba ka çareleri olmadı ı için razı olmu lar. Ve N rbala kollarına damga vurduktan sonra demi :

- Ama avın ba ını kesip ben götürece im.

Damatlar bunu da kabul etmi ler. N rbala avın ba ını kesmi , keserken demi

- Adı ba ına, tadı ba ına.

N rbala böylece i ini bitirmi ve avın kellesini alıp atına binmi . Aslan yanında, ku da ba ının üstünde be dakikada gözden kaybolmu .

Damatlar avı getirip gelmi ler. E leri hemen avı pi irip suyunu padi aha vermi lerse de padi aha hiçbir faydası olmamı . Çünkü N rbala'nın avı keserken dedi i “Adı ba ına, tadı ba ına.” sözü üzerine etin bütün tadı ba ına geçmi .

N rbala tepenin arkasına varmı , gene hayvanlarını bırakmı , üzerini de i mi . Avın kellesini de alıp eve dönmü . Bahçıvanla kız kelleyi görünce sormu lar:

- Bu nedir?

N rbalada demi :

- Padi ahın damatları av vurup ba ını kestikten sonra attılar. Ben de pi irirsiniz diye bunu eve getirdim.

Bahçıvan kıza, kız da bahçıvana bakmı ama bir ey dememi ler. O lan kıza demi :

- E er babanın iyile mesini istiyorsan o kelleyi pi irip suyundan bir tabak ona ver.

Kız kelleyi pi irmek istememi . Çünkü, babası onun yüzüne bakmak istemiyormu . Onun getirdi i yeme i yer mi? Yemek de yemek olsa, di er damatların vurdu u avın kellesinin suyu... Bahçıvan demi :

- Kızım, o ne diyorsa ilacı da odur. O, bir ey bilmezse konu maz.

Kız kelleyi pi irip, suyundan bir tabak babasına götürmü . Ama korkusundan kendisi onun yanına girememi . Bir ya lı dadısı varmı , ona verip göndermi . Padi ah kellenin suyundan bir ka ık içmi , gözleri ı ıldamı . Bir ka ık daha içince bo azı açılmaya ba lamı . Tabak ı iki eliyle tutup kafasına dikip bitirdikten sonra ba ırımı ki:

- Bundan biraz daha verin.

Dadı gidip küçük kızın çorba tenceresini getirmi , ak ama kadar padi ah kellenin suyunu içip bitirmi . Sabah sapasalam bir ekilde aya a kalkmı . Tüm ehre, damatlarının getirdi i avın suyunun padi ahı iyile tirdi i haberi yayılmı . Padi ah iyile mi , dadıyı yanına ça ırımı :

- Sen o çorbayı nereden almı tın, onun tadı farklıydı, damatlarımın vurdu u avdan de ildi.

Dadı bu durumu anlatmı , padi ah tek bir söz bile söylememi . Bu durum gizli kalmı . Damatları zaten kibirliymi ler, bundan sonra daha da kibirlenmi ler. Yere gö e sı mıyor, etrafa hava atıyorlarmı .

Bu i in üstünden bir süre geçmi , bir gün elçiler Dö güvar padi ahın yine ordusuyla onların üstüne geldi i haberini vermi ler. Bütün ahali ayaklanmı , çünkü bu yerin ahali Dö güvar padi ahın sava ını, zulmünü önceden de görmü .

Padi ah emir verip vezir ve vekillerini toplamı , orduyu hazırlamaya ba lamı lar. Üç gün sonra Dö güvar padi ah ordusuyla gelip ehrin etrafını sarmı , padi aha da öyle bir mektup yollamı :

- Padi ah, ehrini sardım. Tek bir lafımla ordum ehrinde ta ta üstünde bırakmaz. Sana üç gün zaman veriyorum, benim iki o lum, seninse iki damadın var. İlk gün benim Xanbala o lum senin büyük damadınla sava acak, ikinci günse B ybala o lum di er damadınla sava acak. Üçüncü günse seninle kendim sava aca ım. Kim yenilirse o taraf teslim olacak. Ya bu artı kabul edersin ya da ehri talan edip mahvederim.

Padi ah ehir halkını ça ırıp mektubu onlara okumu , çaresizce artı kabul etmi ler ve damatlar hazırlanmaya ba lamı lar.

Sabahleyin ordular kar ı kar ıya gelmi . Damatlar giyinip gitmi ler. N rbala küçük kıza demi :

- Git babana söyle, bana da bir kılıç ve at versin. Do ru, ben güçsüz olabilirim, sava a falan da katılmadım ama en azından orduya katılıp kalabalık yaparım.

Kız gitmek istememi . Çünkü sarayda herkes ona ve N rbala'ya kötü gözle bakıyorlarmı . Hem de dalga geçip gülüyorlarmı . Karde leri ile eni teleri N rbala'nın adını "deve çocu u" koymu lar. Biliyormu ki, imdi gidip at istese hepsi ona gülecek. Kız sonunda babasına gitmi .

- Baba, bize bir kılıç vermelerini emret.

Padi ah gülüp demi :

- Ne var, yoksa deve çocu u gayrete mi geldi?

Kız sinirlenip demi :

- Baba, neden bizimle dalga geçiyorsun?

Padi ah da sinirlenip cevap vermi :

- Sen öyle birine varmalıydın ki imdi ordunun önünde durmalıydı. Ama sen kime vardın? Bir hizmetçiye. Karde lerini görüyor musun?

Kız demi :

- Ne olmu , bütün karde ler akıllı olmaz, bütün damatlar da yi it olmaz. Padi ahın yüre i yumu amı . Bir de onun getirdi i yemek aklına gelmi .

Demi :

- Söyle de bileyim, sen o yeme i nereden alıp bana getirdin?

Kız durumu anlatmı :

- Öbür damatlar av vurup ba ını kesip atmı lar. N rbala da bunu eve getirdi. Ben yeme i o kelleden yaptım.

Padi ah dü ünüp demi :

- Güzel, peki senin bana yollamak nereden aklına geldi?

Kız demi :

- “N rbala, e er babanın iyile mesini istiyorsan o çorbadan götür.” dedi. Padi ah tek kelime etmemi . Ve N rbala’ya bir at ve kılıç verilmesini emretmi .

Ordunun ba ı dalga geçmek için N rbala’ya bir aksak, zayıf at; bir de yarısı kırılmı bir kılıç göndermi .

Bahçıvan zayıf at ile kılıcı görünce kuvvetlice gülmü ki o lan da kız da korkmu lar.

Bahçıvan demi :

- O lum, canını sıkma.

N rbala cevap vermi :

- Canımı niye sıkayım? Gel, görelim.

N rbala önde, bahçıvan da ardında zayıf atın ipinden tutup meydana gelmi ler.

Süpürgeciler ortalı ı süpürmü ler, davullar çalınmı . Dö güvar padi ahın tarafından Xanbala meydana çıkıp bir pehlivan istedi ini söylemi . Kar ıdan da büyük damat meydana çıkmı . Daha ilk vuru malarından damadın yenilece i anla ıldı ında N rbala bahçıvana demi :

- Sen burada bekle, ben imdi gelirim.

N rbala meydandan uzakla ıp, gizli bir yere çekilip tüyü yakınca ku gelmi ,
demi :

- Ne oldu N rbala?

N rbala cevap vermi ki:

- imdi atı ve kıyafetimi bana getir.

Be dakika geçmeden hepsi hazır olmu ve ata binip tepenin üstüne
vardı ında Xanbala'nın büyük damadın kollarını ba ladı ını görmü .

Xanbala'nın adamları, büyük damadı esir alıp götürmü ler. Dö güvar
padi ahın adamları sevinç davulu çalmı lar. Xanbala kibirlene kibirlene meydana
dolanıp pehlivan aramaya ba lamı .

N rbala atı sürmü . Bunun üzerine beyaz atlı adamın hızla geldi ini
görmü ler.

N rbala meydanı bir defa dolanıp Xanbala'ya demi :

- Xanbala fazla büyükleme. Padi ahın damadı benim. Senin imdi tutup
esir etti in, benim adamlarımdan biriydi. nanmazsan emir ver, kolundaki damgalara
baktır.

N rbala'nın dediklerini her iki taraf duymu . Bu taraf da çok a ırmı , bu
ki inin kim oldu unu ö renmek istemi ler.

Dö güvar padi ah hemen emir vermi . Esir edilmi büyük damadın kollarına
bakmı lar. Her iki kolunda da damga oldu unu görmü ler. Bunun üzerine asıl
damadın meydandaki o lan oldu unu, di erinin ise esir oldu unu zannetmi ler.

Hemen sava davulu vurulmu . Xanbala ile N rbala mücadele etmeye
ba lamı lar ama bu mücadele çok sürmemi . N rbala tek darbeye Xanbala'yı attan
dü ürmü , inip kollarını ba lamı , padi ahın önüne getirmi . Padi ah N rbala'yı
tanıyamamı . Çünkü onun yüzü örtülüymü . N rbala, Xanbala'yı teslim ederken
demi :

- Padi ah, ona hiçbir ey yapmadan zindanda hapset. Sabah olsun, ikinci
gün geçsin, üçüncü gün onu senden isteyece im.

Sonra N rbala atını Dö güvar padi ahın önüne sürüp demi :

- Padi ah, sava bitene kadar benim hizmetçim sizde kalacak, ba ına bir ey gelirse bahtına küs.

N rbala bunları söyleyip atını sürmü , gitmek istemi . Bu anda Xanbala'nın karde i olan B ybala ona bir ok atmı . Ok N rbala'nın koluna isabet etmi . N rbala dönüp demi :

- Ben, u anda oku atan ki inin B ybala oldu unu biliyorum. Ben de okla onu vurabilirdim ama ben namert de ilim. Sabah meydanda görü ürüz.

N rbala geriye dönüp di er tarafa geçmi . Yüzünü halka dönüp demi :

- Korkmayın, sabah bu vakitte yine gelece im.

Padi ah N rbala'nın kolundan kan aktı ını görünce hemen kendi mendilini çıkarıp onun yarasını sarmı . N rbala atı kırbaçlayarak bir dakikanın içinde gözden kaybolmu . Me er tepenin arkasına varmı , atı bırakıp yayan olarak bahçıvanın yanına dönmü .

Bahçıvan demi ki:

- O lum, ne oldu unu gördün mü?

N rbala demi :

- Hepsini gördüm. O çocuk, bana solmayan gülü verendi.

Halk geri dönmü . N rbala ile bahçıvan da eve dönmü ler. Haberler tüm ehre yayılmı ancak beyaz atlı o lanın kim oldu unu kimse bilememi .

Gece yatmı lar. N rbala'nın yarası onu rahatsız etmeye ba lamı . Bahçıvanla kız uyandıklarında N rbala'nın uykusunda sayıkladı ını görmü ler. Kız yorganı kaldırıp baktı ında N rbala'nın kolunun örtüyle sargılı oldu unu, sargının da kanlı oldu unu görmü . Olanları bahçıvana anlatmı . Bahçıvan N rbala'yı uyandırmı . N rbala her eyin ortaya çıkaca ını anlayınca demi :

- Sabah meydandayken bir askerin kılıcı koluma saplandı.

N rbala'nın yarasını açmı lar ve ilaç sürüp yeniden ba lamı lar. N rbala yatmı . Kız da örtüyü yıkayıp avludaki a acın dalına asmı .

Sabah olmu . Hepsi kalkmı . Bahçivan ve N rbala da aksak atı alıp meydana varmı lar.

Padi ah evin önünden geçerken önceki gün meydana vuru an o lanın koluna ba ladı ı örtünün küçük kızın a acına serili oldu unu görmü . Ve kızını ça ırıp sormu :

- Bu kimin örtüsü?

Kız demi :

- Dün meydanadaki bir askerin kılıcı N rbala'nın kolunu yaralamı . Bilmiyorum nereden geldiyse, bu örtüyü bulup koluna sarmı .

Padi ah dü ünçeye dalmı . Ancak bir karar verememi . Meydanda sava davulu vurulmu . Padi ah meydana gitmi .

Bugün de B ybala ile ikinci damat meydana çıkmı lar. Yine de N rbala bir bahaneyle bahçivani orada bırakıp, kendisi tepenin arkasına geçmi . Hayvanların onu orada beklediklerini görünce giyinip atına binmi ve gitmeye hazır bir vaziyette beklemi . Yarım saat geçmeden B ybala ikinci damadı attan dü ürüp kollarını ba lamı .

N rbala atı kırbaçlamı . Yine beyaz atlı o lanın yel gibi geldi ini görmü ler.

N rbala meydana varıp demi :

- Ben bugün de sizi aldattım. O tuttu unuz da benim kölem, inanmıyorsanız kolundaki damgalara bakın.

Baktıklarında bu o lanın da kollarının damgalı oldu unu görmü ler. Yeniden sava davulu vurulmu . N rbala, B ybala'yı da tutup kollarını ba lamı . Getirip padi aha vermi . Ama bu kez N rbala alnından yaralanmı , padi ahın aklına örtü olayı gelmi ve hemen cebinden yeni bir örtü çıkarıp onun alnına ba lamı . N rbala evlerine gelmi .

N rbala alnındaki kanı yıkayıp temizlemi , ilaç sürmü ve örtüyü bir tarafa atıp uyumu . Sabah kız bunu da yıkayıp a acın dalına asmı . Padi ah giderken bilerek yolunu bu taraftan geçirmi , çünkü örtünün de yıkanıp a aca asıldı ını görmü . Kızına sormu :

- Bu örtü de ne?

Kız N r bala'nın dedi i gibi cevap vermi :

- Askerlerden birinin kılıcı bu defa da alnını yaralamı . O da alnını bu örtüyle ba lamı . O örtüyü yıkadım.

Padi ah bunun nasıl bir sır oldu unu çözememi ve a ırmı kalmı . Ancak yine de olayı açı a kavu turacak vakti yokmu . Çünkü bugün onun mücadele günüyümü . Dö güvar padi ahla sava ması gerekiyormu .

Sava davulu çalınmı , Dö güvar padi ah meydana çıkıp padi ahı mücadeleye ça ırmı . Padi ah tam ata binmek istiyormu ki beyaz atlı o lan yine görünmü . Kendisi Dö güvar padi ahın yanına gelerek demi :

- Senin tarafından hala bana kuvveti yetecek adamın yok. Kanuna göre öncesen beni yenmelisin. Buyur.

Dö güvar zaten ona di biliyormu . Dö güvar padi ah öyle sinirlenmi ki a zından köpükler saçılıyormu ve kılıcını çekip N r bala'ya hücum etmi . N r bala kemendi atıp yarı yolda onun bo azına geçirmi , çekip attan dü ürmü . Her iki tarafın adamları alkı layıp "Sa ol!" demi ler. Sesleri gö e yükselmi . N r bala onu yerden kaldırmı , ellerini ba lamı . Sonra ata binip yüksek sesle her iki tarafa demi :

- Sava bitmi tir. Sabah bu vakitte tam burada anla ma yapaca ız. Bu anla mayı da ben yönetece im.

Her yerden alkı lamı lar. N r bala yüzünü Dö güvar padi aha çevirip demi :

- Emir ver, sabah tuttu unuz iki esiri buraya getirsinler. Bir de senin deveci kızı olan bir hanımının oldu unu duydum, o da sabah burada olsun.

Dö güvar demi :

- Ben onun imdi nerede oldu unu nerden bileyim?

N r bala demi :

- Bilmiyorum, sabah e er burada olmazsa hem senin, hem de o lanlarının ba ını kendi ellerimle keserim.

Sonra N rbala yüzünü öteki padi aha dönüp demi :

- Senin tarafından da sen kendin, vezirin, vekilin, üç kızın ve bir ya lı bahçıvanın burada olsun. Ve bir de bu padi ahın esir dü mü çocuklarını getirmelerini emret.

N rbala sözlerini bitirip atı hızla sürmü . At bir dakikanın içinde gözden kaybolmu .

Her iki taraf da sabahın olmasını beklemi ler. N rbala da evlerine gelmi . Bahçıvan demi :

- Çocu um, o o lan kimse çok büyük yi itlik yaptı, katliamı önledi. Kendisi de bizi sabah meydana ça ırdı.

N rbala demi :

- Söylediklerini iyice dinleyin, sonra gelip bana da anlatırsınız.

Gece yatmı lar. Sabah meydan süpürülmü . Her iki tarafın adamları meydana toplanmı lar. Beyaz atlı o lanın gelmesini beklemeye ba lamı lar.

Tam dünkü vakitte N rbala beyaz giyerek, beyaz atın üstünde meydanın ortasına gelmi . aret etmi . Kolları ba lı Xanbala'yı, B ybala'yı ve Dö güvar padi ahı getirip bir tarafa oturtmu lar. Sonra padi ah, vezir, vekil, kızlar ve bahçıvan gelmi . N rbala'nın annesini de getirmi ler. N rbala gizlice annesine bakıp onun ihtiyarladı nı, zayıflayıp, bir deri, bir kemik kaldı nı görmü .

N rbala atını hepsi onu görsün ve sesini i itsin diye meydanın ortasına sürmü . O, yüksek sesle demi :

- Ben biliyorum ki herkes benim kim oldu umu bilmek istiyor.

Her yerden demi ler:

- Do ru, bilmek istiyoruz.

N rbala demi :

- Burada oturanlardan ikisi, beni bu giyimle tanıyor. Onlar kimse aya a kalksın.

Hiç kimse kalkmamı . N rbala demi :

- Utanmayın. E er kalkmazsanız ben bo azlarından yakalayıp kaldıraca ım.

N rbala yüzünü padi aha dönüp demi :

- Bunlar senin damatların. Bunlar kahramanlık yapıp solmayan gülü getirdikleri için sen kızlarını bunlara verdin. İm di herkes duysun ki o gülleri ben verdim onlara. Kar ılı ında ise her birinin sa koluna damga vurmu tum. nanmıyorsanız bakın.

Açıp do ru oldu unu görmü ler. N rbala padi aha demi :

- Sen hastalandı ında bunlar ikinci defa kahramanlık gösterdi. Gidip senin için av yakalayıp getirdiler. O avı da bunlaraben vermi tim. Kar ılı ında da sol kollarına damga vurmu tum. nanmıyorsanız bakın.

Açıp bunun da do ru oldu unu görmü ler. N rbala demi :

- Hepsi gördü e er ben olmasaydım, onlar da esir olmu tu, sen de.

Hepsi demi :

- Do ru.

N rbala demi :

- Hepsi benim kim oldu umu görsün.

Bunu diyip N rbala yüzünü açmı . Üstüne giymi oldu u beyaz elbiseyi

çıkartmı . Hepsi, N rbala oldu unu anlamı . Bütün meydandakiler alkı lamı lar.

Küçük kızla bahçıvan birbirine sarılıp sevinçlerinden çocuk gibi a lamı lar. N rbala dönüp Dö güvar'ın tarafına gelmi , demi :

- Beni tanıyor musunuz?

Ne Dö güvar, ne Xanbala, ne de B ybala N rbala'yı tanıyamamı lar. N rbala annesinin önüne gidip demi :

- Sen beni tanıyabildin mi?

Kadın ona bakmı , gözlerini yummu . Sonra yeniden gözlerini açıp tekrar bakmı .

- N r bala! O lum!..

Deyip kendini onun üstüne atmı . Onlar sarılmı lar, öpü mü ler, sonra

yeniden N r bala sormu :

- Anne, söyle de bileyim, sen bu zamana kadar neredeydin?

Annesi demi :

- Dö güvar padi ah seni dervi e verdikten sonra, beni de zindana attı. Dün ak am beni oradan çıkarıp getirdiler.

Dö güvar padi ah onun N r bala oldu unu anlayınca ko mu , demi :

- N r bala, o lum.

N r bala onun yakasından tutup yerine oturtmu , demi :

- Ben senin o lun olsaydım, beni kurban vermezdin.

Sonra toplulu a dönüp demi :

- Bunlar da, di erleri de - Dö güvar ve yanındakileri, ayrıca di er padi ah tarafını göstererek - benimle hep dalga geçtiler. Benim bu annem; han kızı, bey kızı de ildi, yoksul bir devecinin kızı oldu u için bana “deve yavrusu” diyorlardı. Bu nedenle Dö güvar di er o lanlarını benden üstün tuttu. Beni dervi e verdi, annemi de hapse attı. Bu padi ah ise kendi küçük kızını evinden kovdu. Neden? Kızı, beni seviyordu. Beni evlatlık kabul edince ihtiyar bahçıvanı da çok incittiler. İmdi bunların hepsi benim elimde esir. Benim bunları öldürmeye hakkım var. Ama öldürmeyece im. Bunların hepsinin alnına bir damga vuraca ım. Bu damgaları kimin, niçin vurdu unu herkes bilsin.

Sonra bahçıvana dönüp demi :

- Baba, kalk, bunların hepsinin alnına bir damga vur.

Bahçıvan kalkmı , iki padi ahın, iki vezir ve vekilin, iki ah o lunun, iki ah kızının, iki damadın alnına kara damga vurmu . Sonra N r bala her iki tarafa demi :

- Cemaat, bakın, ben u iki da ın arasındaki kalede ya ayaca ım, kim size zulmederse bana söyleyin.

N rbalaya sözünü bitirip annesini, bahçivani, bir de küçük kızını götürüp kaleye gitmi .

Diyorlar ki N rbalaya ya adını müddetçe korkudan hiç kimse yoksullara zulmedemezmi .

2.9.OXXAY'LA HM D

Na ıl-nu ul bilm r m. Bils m d söyl m r m. ahdan g lmi nökr m , dinm , qabır alarını sök r m.²⁸ Size nereden anlatayım, kimden anlatayım? Geçmi te bir adam varmı . Bu adamın gözünün bebe i, bir tek o lu varmı . Bu adam o lunu çok severmi , ona hiçbir i yaptırmazmı .

Adam çok fakir bir halde ya armı , her gün gidip, denize a atıp balık tutarmı . Tuttu u balıkları satıp zar zor geçinirmi . Bu adamın o lunun adı hm d'mi .

Evet, ay dolanmı , yıl geçmi , hm d on dört ya ına gelmi . Adam demi :

- O lum, benim ilimden hiçbir haberim yok. Kendim okuma, yazmayı bile bilmem. Onun için ömrüm denize a atıp balık tutmakla geçti. İmdi görüyorsun ki ya lanıp güçten dü tüm. Artık a atmaya gücüm yok. O ul, senin de benim gibi olmanı istemiyorum. Bu nedenle de seni okutmak istiyorum. Belki bir ilim ö renip adam olursun. Ben gibi üzüntü, eziyet çekmezsin.

hm d demi :

- efkatli babacı ım, emir senin. Ne tavsiye edersen öyle yaparım.

Adam demi :

- Aferin o lum, hazırlan, iyi bir hoca bulalım. Sana ilim ö retsin.

Baba-o ul gece yatıp sabahın erken saatinde kalkmı lar. Çantalarına biraz öte

beri koyup yola çıkmı lar. Az gitmi ler, çok gitmi ler, bu kent benim, o kent senin dola mı lar. Sormu lar, güzel bir hoca bulamamı lar. Sonunda ormanda bir pınarın yanına gelip çıkmı lar.

²⁸“Masal falan bilmiyorum. Bilsem de söylemiyorum. ahtan gelmi bir hizmetçiyim, konu ma, kaburgalarını sökerim.” anlamına gelen kalıpla mı ifadedir.

Adam demi :

- O ul, çok yorulduk. Hem de acıktık. Gel bu pınarın ba ında biraz ekmek yiyip dinlenelim.

Baba-o ul biraz çökelektan, ekmekten yiyip pınarın suyundan içmi ler. Yazın sıca ında serin, buz gibi pınar suyu adamın çok ho una gitmi .

- Oxxay²⁹, ne güzel su, demi .

Öylece bu söz adamın a zından çıktı ı gibi suyun ortasından biri çıkıp demi :

- Ey insan, beni neden ça ırdın? Senin için ne yapabilirim?

hm d'in babası sudan çıkan adamı görüp çok a ırmı . Az daha korkudan

dili tutulacakmı . Bir süre sonra kendisine gelip demi :

- Karde im! Sen kimsin? Ben seni ne zaman ça ırdım?

Sudan çıkan adam demi :

- Peki, "Oxxay!" diyen sen de il miydin?

Adam demi :

- Evet, ne var ki, " Oxxay!" diyen bendim.

Sudan çıkan adam demi :

- Benim adım Oxxay'dır. Sen beni ça ırdın, ben de geldim.

Adam demi :

- Demek, senin adın Oxxay'mı .

- Ey adam, söyle bakalım, nereye gidiyorsun, amacın nedir?

Adam demi :

- Vallahi, durum öyle; o lunu okutmak için din adamı aramaya gidiyorum.

Oxxay demi :

- Benden iyi din adamını nereden bulacaksın? Ver o lunu, okutayım.

²⁹ "Oh be!" anlamındadır.

Gelecek yıl gel, al. O zamana kadar bütün ilimleri öğrenip anahtarlarını koysun cebine.³⁰

Adam kabul edip o lunu vermiş Oxxay'a. "Allah a kına, bir tane o lum var, ona iyi sahip çık." diyerek biraz da dil döküp yalvarmış .

- Endi e etme. Ona öyle bakacakım ki, çok rahat olacak. Ne zaman o lunu görmek istersen pınarın başına gel. Sudan iç. "Oxxay" de, o anda o lun yanında hazır olacak.

Adam o luyla öpüp ayrıldıktan sonra başlamış yürüyüp evine doğru gitmeye. Oxxay da ihm d'i yanına alarak sm-i Azam duasını okuyup suyun altına girmiş . ihm d bir de gözünü açıp görmüş ki bir kalenin içindeler. Ama üstü baş ıslanmamış , sanki suyun altına giren bunlar değilmiş . "Bu nasıl iş ?" diye a rırıp kalmış .

Bunlar kaleye vardıklarında Oxxay, ihm d'i götürüp bir odaya koymuş . Onun yerinin artık burası olacağını kendisine söylemiş . Kendisi de çıkıp gitmiş . Oxxay gittikten sonra ihm d kapıyı açmış dışarı çıkmış . Etrafa bakmış , dehşete kapılmış . ihm d büyük bir kalenin içinde olduğunu görmüş . Kalenin bir tu lası altından, bir tu lası gümüş tenmiş . Burası mücevherlerden, inci ve zümrüitten o derece süslenmiş ki insan bakınca gözleri kama rıyormuş . ihm d biraz ilerleyip kalenin bir tarafının tamamen baş bahçe olduğunu görmüş . Ama bu bahçede yetişen ne varsa hepsinin rengi kırmızıymış . Kalenin diğer tarafına geçince burada, görür görmez neredeyse insanın kalbini durduracak kadar korkunç hayvanlar olduğunu görmüş . Aslan, kaplan, ejderha, ayı, kurt, tilki, çakal, yılan, ne diyeyim, ne dersen var. Hemen, yavaş buradan uzaklaşarak kalenin diğer tarafına gitmiş . Burada ta tan, topraktan tut; suya kadar ne varsa her şeyin alev alıp yandığını görmüş . Alevler, dumanlar gökyüzüne ulaş yormuş . Buranın tam bir derya-yı umman olduğunu görmüş . Gözün görebildi i yere kadar her yer suymuş . ihm d bir o tarafa, bir bu tarafa bakıp suyun kenarında boş bir geminin olduğunu görmüş . "Demek ki Oxxay benim babamı kandırdı, en iyisi beni öldürmeden bu gemiye binip kaçayım." diye düşünmüş . ihm d gemiye binip gitmeye başlamış . Yedi gün, yedi gece suyun üstünde yol almış . Önünde dibi denizde, başı gö ün yedinci katında bir duvar

³⁰ Her türlü bilgiye sahip olmak.

oldu unu görmü . Duvar tamamen insan ba ından örülmü . hm d duvara yakla ınca doksan dokuz yerden ses gelmi :

- Delikanlı! Kendine acı, yapma, gemiden in. Aya ın yere bastı ında Oxxay seni de bizim durumumuza getirecek. Biz de zamanında senin gibi gençtik. Oxxay bizi kandırıp kendi kalesine getirdi. Sonra hepimizi bir bahaneyle öldürüp bu hale getirdi. Delikanlı, imdi nereye gidersen git, Oxxay gelip seni bulacak, nereye gitti ini soracak. “Canım sıkıldı, denizi gezmeye çıkmı tım.” de. O zaman Oxxay seni öldürmez, yine kaleye götürür. Biz ne kadar u ra tıysak bu kaleden çıkamadık. Bu kalenin sırrını onun kızından ba ka kimse bilmiyor. O kızdan sırrı ö renmeye çalı . E er ö renirsen ölmezsin. Ö renemezsen o zaman sen de bizim halimize dü eceksin.

Tam bu anda, hm d denizin ortasının pınar gibi fokurtuyla kaynadı ını görmü . Oxxay ba ını kaldırıp sudan çıkmı . hm d’e kızıp demi :

- Sen buralarda ne geziyorsun?

hm d demi :

- Baktım, yalnız kaldım. Canım sıkıldı. O nedenle biraz denizde gezerek üzüntümü da ıtmak için gemiye bindim.

Oxxay, hm d’e ba ka bir ey söylememi , onu yanına almı . Kaleye getirmi . Kendisine de söylemi :

- hm d, benim burada kırk odam var, sıkılınca, ara sıra birini, ikisini gezersin, üzüntün geçer. Al bu otuz dokuz odanın anahtarını sana vereyim. Ama kırkıncı odayı sakın açma.

hm d anahtarları alıp cebine koymu . Oxxay kapıdan çıktı ında odaları gezmeye ba lamı . Odalardan hangisini açsa burada hiçbir padi ahın hazinesinde bulunmayan bir zenginlik oldu unu görmü . Ku ili i, can dermanı, her ne dersen, burada bulmak mümkünmü . hm d otuz dokuz odanın hepsini gezmi . Gelip kırkıncı odaya ula mı . Kendi kendine demi : “Burada ne var ki Oxxay bu odanın anahtarını vermedi. Sen gel, bu kapıyı da aç. Ne olacak sanki?”

hm d kilidi kırıp içeri girmi . Kırkınıcı o danın onun gördü ü otuz dokuz odanın hepsinden farklı oldu unu görmü . çeride her ne varsa tamamen siyaha bürünmü . Yere çe it çe it halılar, zililer³¹ dö enmi . Hepsi kapkaraymı . Ev tamamen elmasla bezenmi ; kara tabaklarla, vazolarla, amdanlarla süslenmi . Evin en ba ında kara mermerden tahtın üstünde elmas gibi parlayan bir kız, yüzükoyun uzanıp a lıyormu . Kız ba ını kaldırıp sesin geldi i yöne do ru bakmı . hm d görmü , bu öyle bir kız ki, güzel yüzünü seyret. Elma gibi yanaklı, lale gibi dudaklı, inci gibi di li, ak gerdanlı... Gel beni gör, derdimden öl. hm d kızı görür görmez ona a ık olmu . Yakı ıklılık yönünden hm d de kızdan hiç de geri kalmıyormu . Kız da hm d'i gördü ünde onun güzelli ine hayran olup kalbinde ona kar ı sevgi duymu . Bir hayli dü ündükten sonra hm d kıza sormu :

- Ey nazlı güzel! Bana söyle. Sen kimsin, necisin? Bu kara odada tek ba ına ne yapıyorsun?

Kız demi :

- O lan! Sen ö ren ve haberdar ol ki, benim ba ımın tüyü sayısınca buraya yi itler, pehlivanlar geldi. Ben hiç birisine sır vermedim. Görüyorum ki sen marifetli, kabiliyetli bir insana benziyorsun. Bu nedenle sana sırrı söyleyece im. Ben Oxxay'ın kızıyım. Bu gördü ün kale babamın. Kendisi de yedi kat yerin dibinde ya ıyor. Burada her ne görüyorsan hepsi sihirli, tılsımlı. Bana zulmetti inden bu kara odadayım. Ben onlara yardım ederim diye yeni birini her getirdi inde beni büyüleyip bu odaya koyar. Ben de dertten, üzüntüden bu odayı karayla donatıp içinde oturuyorum.

Kız derdini söyleye söyleye hm d'le dı arı çıkmı . Kalenin dört tarafını gezerken demi :

- hm d kalenin önündeki bu bahçeye kırmızı bahçe diyorlar. Burada her ne ekersen hepsi kırmızı renkte yeti ir. Babam bu bahçede o kadar ba kesti ki a açlar, otlar, çiçekler su yerine kan içti. Bu nedenle de burada her ne biterse kıpkırmızı olur.

Kalenin di er tarafına geçip vah i hayvanları görmü ler. Kız demi :

³¹Halı türlerinden birinin adı.

- Bu gördü ün çe it çe it havyaların hepsi vaktiyle insandılar. Babam bunları sihirleyip her birini bir hayvan ekline soktu.

Sonra gelip kalenin di er tarafındaki ate ve aleve bakmı lar. Kız demi :

- hm d bu gördü ün ate ve alev babamın öldürdü ü adamların ah ve feryatlarından, öfkesinden meydana geldi.

Sonunda onlar gelip denizin yanına varmı lar, kız yine demi :

- Bu deniz haksız yere ölenlerin gözya ından meydana geldi. Görüyorum ki sen iyi birisin. Sana acıdım. Babamın seni de bunların durumuna getirmesini istemiyorum. Sana söyleyeceklerimi aklında iyi tut. Oxxay adamları getirip önce okutur. Onlara günde bir tılsım ö retir. Aradan doksan dokuz gün geçtikten sonra onları imtihan eder. yi bilenleri öldürür. Hafızası zayıf olanları kurda, ku a, hayvana dönü türür. Hiçbir ey bilmeyenleri bırakır. imdi sen babamın ö retti i tılsımların hepsini iyi ö ren. Ama imtihan etti inde her ne sorarsa bilmedi ini söyle. Ancak bu yolla onun elinden kurtulabilirsin.

Oxxay her gün hm d'e bir çe it hayvanın kılı ına girmeyi ö retmi . Doksan dokuz günün içinde hm d her ekle girmeyi ö renmi . Vakit tamamlanınca Oxxay gelip hm d'i imtihan etmi . Ona her ne sorsa hm d öyle dermi :

- Usta, aklımdan çıktı, hiçbir ey bilmiyorum.

Oxxay, hm d'i tehdit edip, korkutup bir hayli dövmü , sorguya çekmi .

- Hey, zalimo lu, ben sana bu kadar ders ö rettim. Hiçbiri de aklında kalmadı.

hm d demi :

- Usta, görmüyor musun? Hiçbir ey bilmiyorum. Bir ey bilsem söyleyip canımı kurtarırdım.

Tam bu esnada hm d'in babası pınarın ba ına gelmi . Doyana kadar sudan içip "Oxxay" demi . Oxxay da hm d'i götürüp pınarın ba ına gitmi . Babasına demi :

- O lun beceriksizin biri. Ne kadar u ra tıysam hiçbir ey ö renemedi. Bana böyle aciz çocuk lazım de il. Al, götür, bundan adam olmaz.

Adam o lunu alıp dönmü evlerine. hm d sevincinden ne yapaca ımı bilememi . Biraz gittikten sonra yolda babasına demi :

- Baba, sen önden git, ben imdi gelirim.

Adam kabul etmi . hm d biraz durup bir çalının arkasına girmi . ekil de i tirmi . Topal bir ku olmu . Babasının önünden o tarafa, bu tarafa kaçmaya ba lamı . Adam çok u ra mı ku u tutmak için. Tutamamı . Ku gidip yine aynı çalının dibine girmi . hm d yine insan ekline dönüp babasının yanına gelmi . Babası demi :

- O ul, ben senden hiç memnun olmadım. lim irfan sahibi olman için seni okuttum. Kazanıp getirirsin ben de bundan sonra rahat ederim diye okuttum. Akılsız çıktın, bu olmadı. imdi de önümde topal bir ku vardı. Ne kadar u ra tım, tutamadım. Hiç olmazsa yanımda olsaydın, onu tutup keserdik. Bir günlük azı ımız olurdu.

Babasının bu sözüne hm d kuvvetlice gülmü . Adam demi :

- O lum, niye güldün? Bunda gülünecek ne var?
hm d demi .

- Baba, yok bir ey, gülmemin sebebini sonra söylerim.

Yazık adam nereden bilsin o lunun bütün ilimleri, tılsımları ö rendi ini.

Kendisini deniyormu . hm d demi :

- Baba, hiç canını sıkma. Sen nasıl istiyorsan öyle olacak. Evde rahatça oturacaksın. Ben kazanıp senin geçimini temin edece im.

hm d demi :

- Madem ki böyle oldu, hemen söyleyeyim sen de ö ren. imdi ben güzel bir at olaca ım. Götürüp beni yüz manata³² satarsın. Ama sakın ola, eyerimi satma! E er seni aldatıp eyerimi alırlarsa benim yüzümü göremezsin.

hm d sözünü söylemi , bitirir bitirmez güzel, küheylan bir at olmu . Babası atı çeke çeke götürmü do ruca pazara. At o kadar güzlemi ki mü teriler

³²Azerbaycan'da kullanılan para birimi.

arasında kavga başlamı . O demi , “Ben alacağım”; bu demi , “Ben alacağım.”
Sonunda bir zorba çıkıp atı adamdan yüz manata almı . Atı alan ne kadar yalvarıp
yakarsa da adam eyerini satmamı . Bu parayla onlar bir süre geçinip gitmi ler.
Adamın keyfi yerine gelmi . Bir müddet sonra hm d yine insan ekline dönerek
evlerine dönmü .

Günlerden bir gün onların paraları bitmi . hm d yine at olmu . Bu defa atı
alan uzun boylu bir dervi adammmı . Çok ısrar edip eyeri zorla almı . Me er, bu defa
atı alan Oxxay imi . Adam eve dönüp ne kadar beklemi se de hm d gelmemi .
Birden hm d’in dedi i sözler aklına gelmi . Adam iki eliyle ba ına vurup demi :

- Aman Allah! imdi ben ne yapayım? Niye eyeri elimle verdim? Ben bir
daha hm d’in yüzünü göremeyece im.

Adam burada tek ba ına kalmakta olsun, bakalım hm d’in ba ına ne i
gelmi ? hm d at halindeyken ba ını kaldırıp eyerinin kendi ustasının elinde
oldu unu görmü . Oxxay hm d’i çeke çeke kendi kalesine getirmi . Atın eyerini
kızına verip demi :

- Bunu besle, kaçmasına izin verme. Gideyim, kılıç getireyim. Ba ını
keseyim.

Kız, gelenin hm d oldu unu anlamı , babası onu bu defa sa
bırakmayacakmı . Kız bir taraftan hm d’e acımı , bir taraftan da kalbinde ona kar ı
bir sevgi beslemi . Açıkçası, babasından korktu u için onu bırakamıyormu da. Bu
nedenle eyerin altını açıp e retini bırakarak demi :

- hm d, eyeri bo alttım. Ba ını bir defa hareket ettirirsen açılacak. Babam
geldi inde ba ını hareket ettirip kaçarsın.

Kız sözünü bitirir bitirmez Oxxay elinde yalın kılıç ile gelip atın önünde
durmu . Demi :

- hm d, bu ya ıma kadar beni aldatan olmadı. Ama sen aldattın. Bana
hiçbir ey bilmedi ini söyledin. imdi artık sorduklarıma ezberden cevap verirsin.
Oxxay hm d’in boynunu vurmak için kılıcı çekmi . At ba ını yukarı kaldırdı nda
eyer yere dü mü . O anda hm d sihir yapıp deli bir ceylan olmu . Ormana, da a

kaçmaya başlamı . Oxxay kılıcı yere atıp kendisi de bir sihir yapmı , maharetli bir avcıya dönmü . Elinde ok ve yayla ceylanın pe ine dü mü . Ceylan kaçmı , avcı kovalamı . Da lar a mı lar, dereler geçmi ler. Pınarlardan su içmi ler. Sonunda ikisi de yorulup güçten, kuvvetten dü mü ler. hm d, Oxxay’ın neredeyse onu yakalayaca mı fark etmi . Hemen bir kırmızı balık olup kendisini denize bırakmı . Oxxay da koca, ihtiyar bir balıkçıya dönü mü . Ba lamı denizde balık tutmaya. Balık kaçmı , balıkçı a atmı . hm d denizden çıkmı . Hemen bir ceviz a acı olup bahçenin bir kö esinde bitmi . Oxxay o anda bir ala kargaya dönmü . A açtan bütün cevizleri ta mıya ba lamı . hm d yine Oxxay’ın vazgeçmedi ini görünce kırmızı bir elmaya dönü mü . Bir sandı a girip gizlenmi . Oxxay koklaya koklaya hm d’in yerini bulmu . Sandı ı açmı . hm d hemen bir alaçehre³³ olmu . Oxxay da yırtıcı bir ku a dönü mü . Onu kovalamaya ba lamı . hm d kaçmı , Oxxay kovalamı . Biri kaçıp, biri kovalamakta olsun, gelip bir ehrin üstüne varmı lar. Aynı ehrin padi ahı e iyle yasemin bahçesinde oturuyormu . Oxxay, hm d’i kovalaya kovalaya bu bahçenin üstüne ula mı lar. hm d hemen bir deste kırmızı gül olup padi ahın e inin kuca ına dü mü . Oxxay bu i i böyle görünce bir dervi olup padi ahın yanında okumaya ba lamı . Oxxay yüksek sesle okumu , adamı kendine hayran etmi . Dervi okuyup bitirdikten sonra padi ah ona her ne verdiyse kabul etmeyip demi :

- Padi ah, e er bana iyilik etmek istiyorsan, e inin kuca ındaki bir deste gülü versen yeter.

Padi ah her ne kadar gülü vermek istemese de dervi sülük gibi yapı ıp vazgeçmemi . Sonunda padi ah pes edip gülü vermi . hm d i i böyle görünce bir dua okuyup, bir avuç darı olup yere dökülmü . O anda dervi bir civcivli tavuk olup ba lamı darıların teker teker yemeye. Oxxay darıyı yiyip bitirmi . hm d’in öldü ünden emin olmu . Me er, darının biri padi ahın aya ının altında kalmı . hm d hemen bir çakal ekline dönüp tavu u da civcivleri de bo up öldürmü . Oxxay’ı cehenneme göndermi .

hm d, Oxxay’ın sihrini bozup onu öldürdükten sonra çekip gitmeyi erkekli e yakı tıramamı . Kendi kendine: “Oxxay’ın kızı beni ölümden kurtardı. Kalenin bütün sırlarını bana ö retti. Büyük iyilikler yaptı. Ama ben onun babasını

³³ Güzel sesli, güzel görüntülü bir ku .

öldürdüm. İmdi en iyisi gidip Oxxay'ın kızını bulayım. Onu da keder ve eziyetten kurtarayım. Zaten kusursuz güzellikte bir kız. Eğer benimle evlenmeye razı olursa onu alayım, kendime e yapayım.” diye düşünmü . İhm d bir dua okuyup gö e kalkmı . Gö ün yedi katına uçup do ruca gelip aynı pınarın ba ına inmi . İhm d, Oxxay'ın bütün tılsımlarını bildi i için pınarın ba ına ula ınca kapalı olan kalenin kapısı tamamen açılmı .

İhm d kaleden içeri girip do ruca kırkıncı odaya gitmi . Kapıyı açınca gözlerine inanmamı . Odadaki kara eylerin hepsi rengarenk, bembeyaz olmu . Ama bir tek kız ba tan aya a kara giyinmi . İhm d içeri girip kızla görüşü mü , bir hayli dertle tikten sonra demi :

- Neden önceden kapkara bezenmi olan oda İmdi rengarenk bezendi? Kendin de kara giyindin? Beni bu konuda bilgilendirir misin?

Kız demi :

- İhm d ben her eyi biliyorum. Sen Oxxay'ı öldürdün. Ben buna bir yandan seviniyorum. İyi oldu, o, kendi cezasını buldu. Onun için kara bezedi İm odayı İmdi rengarenk bezedim. Öbür taraftan da üzülüyorum, ne de olsa, yine de babamdır. Onun için de kara giyindim.

Kız sözünü bitirip di er odaya gitmi . Kendisini yetmi yedi kat süsleyerek öyle pahalı kuma lardan elbiseler giymi ki insanın gözlerini kama tırıyor mu . Kız giyindikten sonra İhm d'in yanına gelmi . İhm d bakıp görmü kızın güzelli i önceden bir idiyse İmdi bin olmu . Az kalsın İhm d'in akli ba ından çıkacakmı . Görür görmez kıza a ık olmu , demi :

- Ey güzel kız! İmdi ne diyorsun? Ben, seni götürmeye geldim. Benimle evlenmeyi kabul ediyor musun?

Kız demi :

- Kabul ediyorum ama ben, sadık, yi it ve akıllı bir erkekle evlenmek istiyorum.

İhm d demi :

- Ben vefasız mıyım? Vefasız olsaydım, Oxxay'ı öldürdükten sonra senin

yanına gelmezdim. Yi it olmasaydım bütün dünyaya kan kusturan Oxxay'ı öldüremezdim. Akıllı olmasaydım, tılsımları bozamazdım.

Kız demi :

- Bu sözlerin hepsi do ru. Bunları sen, kendin yaptın. İmdi benim için ne yapabilece ini bilmek istiyorum. Gidip ak devin elmalarının sırrını ö renip, gelip bana söylersen o zaman ben seninle gelirim.

hm d elini gözünün üstüne koyup demi :

- Ba üstüne.

Hemen kaleden çıkıp yol hazırlıklarını yapmaya ba lamı . Az gitmi , çok durmu . Çok gitmi , az durmu . Gelip bir ormana ula mı .

hm d'i ormanda bırakalım, görelim, kız ne yapıyor? Bu tarafta kız gö e kalkıp uça uça do ruca hm d'in gitti i ormana gelmi . Kız güzellikte ona denk biri olmayan bir periye dönüp hm d'in önüne çıkmı . Kız, hm d'i görünce demi :

- O lan, sorması ayıp olmasın, nereden gelip nereye gidiyorsun?

hm d demi :

- Hiç, öylesine, yolumu kaybedince gelip buraya çıktım.

Kız demi :

- hm d, benden hiç gizleme. Ben filan padi ahın kızıyım. Bütün ilimlerden haberdarım. Oxxay'ın kızı babasının intikamını almak için, ona sihirli elmaların sırrını ö ren diye seni dönü ü olmayan yola gönderiyor. Gel, sen bu yoldan dön.

hm d demi :

- Ey güzel peri! Ben Oxxay'ın kızına söz verdim. Ölsün de, kalsam da, gidip elmaların sırrını ö renece im.

Kız demi :

- hm d, yoksa Oxxay'ın kızını kaybetmekten mi korkuyorsun? Benim ondan neyim eksik? Kabul edersen bizim ehre gideriz, orada evleniriz, seni dünya malından zengin ederim. Babam da ihtiyarlamı , onun tahtına, tacına sahip olursun.

hm d demi :

- Ey peri! Bana bir ey lazım de il. Ben, Oxxay'ın kızına söz verdim. Onu alaca ım.

hm d sözünü bitirip hiç arkasına da bakmadan yol almaya ba lamı . Biraz gider gitmez kız hemen ekil de i tirip bir pehlivan olmu . En kısa yoldan gidip

hm d'in önüne çıkmı . hm d ona do ru iri bir pehlivan geldi ini görmü . Boyu çınar kadar, her kolunda yedi de irmen ta ı. Ta ları öyle oynatırmı ki sanki elinde sinek oynatır, zannedermi sin. Pehlivan hm d'in yolunu kesip demi :

- Delikanlı! Nereye böyle?

hm d demi :

- Sihirli elmaların sırrını ö renmeye gidiyorum.

Pehlivan kuvvetlice kahkaha atıp demi :

- Bre! Zalimo lu! Ben güçlü bir pehlivan oldu um halde gidip o elmaların sırrını ö renemedim. imdi senin gibi küçük bir çocuk mu ö renecek?

hm d demi :

- Ö renebilir miyim? Bilmiyorum. Bu yolda ölmek var, dönmek yok.

Pehlivana sormu :

- Peki, iyi de pehlivan karde ! Sen nereye gidiyorsun?

Pehlivan demi :

- Genç! Oxxay adlı bir büyücünün güzel, akıllı bir kızı var. Oxxay'ın sa lı ında hiç kimse o kıza yakla amıyordu. imdi duydum ki Oxxay ölmü . Onun kızını zorla kaçırmaya gidiyorum.

hm d demi :

- Pehlivan! Sen de bil ki o kız benim ni anlım. Ben sa oldu um sürece onu kimse kaçıramaz.

Pehlivan bu sözleri i itince çok sinirlenmi , gözleri yuvalarından çıkmı . A zı köpüre köpüre demi :

- Hey! una bir bak, küçük bir çocuk bana meydan okuyor. Bu de irmen ta larından birini sana atarsam altında bir ha ıl³⁴ gibi ezilirsin.

hm d pehlivanın böyle co tu unu görünce kılıcını çekip demi :

- Hey pehlivan, çok da boyuna posuna, koluna güvenme, bo konu maktan bir ey çıkmaz. Bu meydan, bu eytan³⁵, kim kimi öldürürse kanı helaldir.

Kız hm d'in bu sınavdan da ba arılı ile çıktı nı görünce demi :

- Genç! Senin gibi çocukla mücadele etmek bana yakı maz. Bu nedenle de seni öldürmüyorum, çık, git.

Bu sözleri dedikten sonra kafasını kaldırmadan çıkıp gitmi .

hm d yeniden gitmekte olsun. Kız bu defa da eklini de i tirmi , ihtiyar kadın, ak dev kılı na girmi . Gidip hm d'in yolunun üstündeki harabe bir kalenin kapısında oturmu . hm d gidip kaleye ula tı nda kapıda ihtiyar bir kadının oturdu unu görmü . Bu kadının alt duda ı yeri süpürmekteymi , üst duda ı gö ü. Suratından dü en bin parçayımı . htiyar kadın hm d'i gördü ünde demi :

- nsano lu! Burası ku uçmaz, kervan geçmez bir yermi . Sen hangi cesaretle buraya ayak basıyorsun?

hm d demi :

- htiyar nine! Ben ak devdeki sihirli elmaların sırrını ö renmeye geldim. Kadın yüksek sesle gülüp demi :

- Benim ba ımın tüyü sayısınca pehlivanlar, yi itler geldiler ama bu sırrı ö renemediler, ba larını verdiler. Gel, bakalım imdi, sen ne yapacaksın?

Kadın hm d'i yanına alıp bir odaya götürmü . Bir altın tepsinin içinde üç tane kırmızı elma getirmi . Elmaların üçü de bir renkte, bir ölçüde, bir boydayımı . Kadın demi :

- O lum, önce sana bir artım var. O artımı yerine getirirsen senin akıllı

³⁴Unu suyla karı tırarak yapılan yemek. Üstüne yerine göre pekmez, bal ve tereya ı eklenip sıcak olarak genellikle kahvaltıda yenir.

³⁵Türkiye Türkçesindeki “ te hendek, i te deve.” anlamına gelen deyim.

bir o lan oldu unu anlayaca ım. Elmaların sırrını da ö renip, çıkıp gideceksin. Yok, artımı yerine getiremezsen ba ını bedeninden ayırıp, anneni a lataca ım.

hm d demi :

- htıyar nine, ben kabul ediyorum, de bakalım ne diyeceksen?

Kadın demi :

- Bu elmaların biri bir yıllık, biri iki yıllık, biri de üç yıllık. Bu sırrı benden ba ka hiç kimse bilmiyor. İmdi sen göster bakalım, bunlardan hangisi bir yıllık, hangisi iki yıllık, hangisi üç yıllık?

hm d demi :

- htıyar nine, bu benim için çok basit bir ey. Dur, bir bardak su getir, o zaman söyleyeyim.

Kadın bir bardak su getirmi , koymu hm d'in önüne. hm d, elmaların üçünü de suya atmı . Elmaların biri o anda suyun dibine batmı , ikincisi ortasında kalmı , üçüncüsüyse suyun üstünde yüzmü .

hm d demi :

- htıyar nine, suyun dibine çöken elma tazedir, hem de a ır. O bir yıllıktır. Suyun ortasındaki elma bir hayli olmu , suyunu çekti i için hafiflemi . Bu da iki yıllıktır. Hep suyun üstünde kalan elmaysa tamamen kurumu , suyunu çekmi . Bu da üç yıllıktır.

Kadın hepsini do ru söyledi ini görünce demi :

- Yavrum, o elmaların sırrı buydu, bunu da sen buldun. Görüyorum ki sen çok akıllı bir o lansın. Seni öldürmüyorum, İmdi çekip gidebilirsin.

hm d dönüp, çıkıp gidecekken kız, kadın eklinden önceki ekline dönmü .
“ hm d, hm d!” diye ona seslenmi . hm d geriye bakmı , gözlerine inanmamı .

Dev karısı, Oxxay'ın kızına dönü mü . hm d gözünü ovu turup kıza demi :

- Bu ne hal? Ben uykuda mıyım, nedir?

Kız demi :

- hm d, sen uykuda filan de ilsin. Bu gördü ün kadın, benim. Yolda senin önüne çıkan padi ah kızı da, pehlivan da bendim. Seni sınavdan geçirdim. Allah'a ükür, bütün sınavları ba ardın. imdi ben, seninim. Ne istersen yapalım.

hm d demi :

- En iyisi önce gidip kaledeki adamların hepsini tılsımdan kurtaralım. Sonra da hasretle beni bekleyen babamı sevindirmeye gidelim. Dü ünümüzü yapalım.

hm d'le kız gelmi ler kaleye. Oxxay'ın büyü yaptı ı adamların hepsini diriltmi ler. Bu adamlar hm d'le kızın ete ine yapı ıp demi ler:

- Siz ki bizi tılsımdan kurtardınız, ölünceye kadar size hizmet etmeye hazırız.

hm d demi :

- Bize hiçbir hizmet lazım de il. Biz imdi babamın yanına gidiyoruz. Orada dü ün yapıp evlenece iz. Tek ricam, bizimle gelip, dü ünde yiyip, içip mutlu olun. Sonra da kim nereye istiyorsa çıkıp gidebilir.

hm d'le kız Oxxay'ın malından, mülkünden pahada a ır, yükte hafif eylerden götürmü ler. Sonra adamlara demi ler:

- Kim ne istiyorsa bu hazineden götürsün.

Adamlar da istedikleri kadar altından, gümü ten alıp gitmeye ba lamı lar.

Gide gide hm d'lerin evlerine çıkmı lar. hm d'in babası, önde hm d'le güzel bir kızın, arkada ise bir ordu kadar insanın geldi ini görmü , o kadar kalabalıkmi ki i ne atsan yere dü mezmi . hm d gelip babasının yanına varmı . Baba-o ul öpü üp görü mü ler. Adam demi :

- O ul, bu askerler de ne? Bu zamana kadar nerelerdeydin?

hm d babasını oturtup ba ından geçen olayların hepsini bir bir anlatmı .

Ba lamı lar, derhal dü ün için gerekli olanları tedarik etmeye. Kırk gün, kırk gece öyle bir dü ün olmu ki fele in gözü imdiye kadar böyle dü ün görmemi . O lanla kız evlenip kendi arzularına ula mı lar. Siz de muradınıza ula asınız.

2.10.HAT M' N MASALI

Bir varmı , bir yokmu . Hat m adlı bir zengin varmı . Hat m çok cömert, eliaçık, fakir fukarayı dost bilen bir adamı . O, yedi yolun ayırımında bir saray yaptırmı , saraya kırk kapı koymı . Hizmetçilerine, cariyelerine: “Buraya gelenlere kapıdan her giri inde bir altın versinler.” demi . Böylece buraya gelen her adam kırk altın alıyormu .

Günlerden bir gün, bir dervi okuya okuya gelmi Hat m'in sarayına. Adete göre her kapıdan geçerek birer altın almı . Kırkıncı kapıya geldi inde burada Hat m'in kendisini bekledi ini fark etmi . Dervi okumaya ba lamı . Hat m bunun çok iyi bir dervi oldu unu anlamı . Çok da güzel sesi varmı . Hizmetçisine demi :

– Git, baba dervi e zahmet edip içeri buyurmasını söyle.

Bir altın da dervi e vermesi için hizmetçiye vermi . Hizmetçi altını hürmetle dervi e verip demi :

– Baba dervi , beyim zahmet edip içeri buyurmanı söylüyor. “Birkaç gün bize konuk olsun, biz de feyiz alalım.” diyor.

Dervi “ te geldim.” diyerek içeri girmi . Hat m hemen aya a kalıp hürmetle dervi e yer göstermi . Dervi selam verip oturmu . Hat m de oturmu , yemek getirmi ler. Allah ne verdiyse yemi ler, ekmeklerini yiyip bitirdikten sonra Hat m dervi e dönüp demi :

– Baba dervi , dervi dedi in dünyanın her tarafına giden, birçok eyler gören bir insandır. Bak bu gördü ün saray benimdir, kırk kapısı var. Senin de gördü ün gibi kapıdan her girene bir altın veriyorlar. Bu ihsanın hepsini ben yapıyorum. te yedi yıl oldu, bu sarayı in a ettirdim. Her gün böyle ihsan veriyorum. Bu yedi yoldan gelip geçen, kendi payını almadan gitmez. n allah, ömrüm boyunca bu ihsanı yapaca ım. imdi sen güngörmü birisin, söyle bakayım, hiç benim kadar cömert insan gördün mü?

Dervi biraz dü ünüp demi :

– Hat m! Evet, gördüm. Filan yerde kırk yolun a zında bir saray yapılmı , her yolda da bir hizmetçi bekleyerek o sarayın bir a açlık mesafesinden gelip geçeni ricayla, minnetle döndürüp getiriyorlar o saraya. Ona altın tepside, altın tabakta

yemek yediriyorlar, sonra birkaç gün kalman için yalvarıyorlar. Kaç gün kalırsa aynı usulle günde üç defa altın tepsi içinde, altın tabakta pilav veriyorlar. Her defasında yemek yedikleri tabakları da ayrıca yıkıyorlar. Sonunda giderken içinde yemek yenilen tabakların hepsini kendisiyle götürmesi için misafire veriyorlar. Böylece günde yüzlerce insan orada yemek yiyor. Giderken hangi tabaktan yemek yemi se onu da yanında götürüyor. Beni orada üç gün misafir ettiler. Giderken de hala birkaç gün daha kalmam için yalvardılar. Ancak ben kabul etmedim. Bana dünya malı lazım değil. İçinde yemek yediğim tabakları da götürmek istemedim ancak izin vermediler. “Buranın kuralı budur, tabakları götürmelisin.” dediler. İmdi, Hat m! Sen kendin dü ün. Sen mi cömertsin, yoksa o sarayın sahibi mi?

Hat m bir müddet dü ünümü , demi :

- Baba dervi , elbette, onun yanında benim cömertliğim bir hiç. Ancak da , ta da altın olsa bu cömertliğe dayanamaz, biter. Söyle, bakayım, onun sahibi kim? Burada üphesiz bir sır var.

Dervi demi :

- Hat m! Bil ve haberdar ol. Hırsanın sahibini kendinden, bir de Allah’tan ba ka hiç kimse tanımıyor. Eğer öğrenmek istersen kendin git, belki bir şey öğrenirsin.

Hat m yine de dü ünüp demi :

- Peki, dervi , ben oraya gideyim.

Hat m, geceyi dervi le geçirmi . Sabah olunca vedala ıp dervi gitmi kendi i ine. Hat m de yönelmi ucu buca ı olmayan çöle, dervi in gösterdi i yere do ru gitmeye. Hat m çar ını aya ına çekip yerin takatini keserek gidiyormu . Günde bir menzil gidip, bütün menzilleri katederek, masalarda menzil olmaz, az gitmi , uz gitmi , dere tepe dü z gitmi . Birkaç gün sonra dervi in gösterdi i yere gelip çıkmı . Uzaktan sarayı görmü . “Bakayım, göreyim, dervi in dedikleri gerçek olacak mı?” diye dü ünümü . Saraya do ru de il de ba ka bir tarafa do ru yönelmi . Ardından birinin seslendi ini fark etmi . Dönüp baktı nda gerçekten de bir hizmetçi yürüyerek yıldırım gibi bunun yanına geliyormu , demi :

- Yolcu! Allah a kına her kimsen, neciysen, bekle. Sana söyleyeceklerim

var.

Hat m bekleme . Hizmetçi yeti ip edeple selam verme . Cevap aldıktan sonra

demi :

- O lan, o görünen saraya benimle gitmelisin.

Hat m kasten bilmezlikten gelip demi :

- Benim o sarayda ne i im var? Yolumdan olurum.

Hizmetçi yine edeple demi :

- Görüyorum ki sen garipsin, yabancısın. O sarayda ihsanda bulunulur.

Buradan kırk yol geçiyor, bu yolların her birinde benim gibi bir hizmetçi duruyor. Bizim görevimiz yoldan geçenleri oraya götürüp kendi paylarını almalarını, ondan sonra gitmelerini sa lamak. İmdi Allah a kına, gel benimle, birlikte gidelim. Yoksa beni i ten kovarlar.

Hat m, dervi in ona söylediklerinin hepsinin do ru oldu unu görmü . Kendi kendine “Gideyim, bu sırrı sonuna kadar ö reneyim.” diye dü ünmü .

Yava yava gelmi ler, eve ula mı lar. Hat m dervi in dedi i her eyin gerçekle ti ini görmü . Her kim hangi tabaktan yemek yerse taba ı da giderken verirlermi , adam götürürmü . Hem de bu sarayda ne kadar tabak yapılırsa hepsi altındanmı .

Hat m kendi kendine “Bu olacak i de il. Bunda bir sır var. Bu sarayın sahibini görmeliyim.” demi . Hat m’e gerekti i gibi hürmet etmi ler. O anda altın tepsi içinde, altın tabaklarda yemek getirmi ler. Hat m yeme i yiyip erbeti içti inde hizmetçiler, cariyeler gelip, tabakları toplayıp Hat m’in heybesine koymu lar.

Hat m üç gün burada kalmı ama her geçen gün de saygınlı ının arttı ını görmü . Tabakları da her gün aynı ekilde toplayıp heybesine koyuyorlarmı . Hat m’in üpheleri ortadan kalkmı , de il bir gün, yıllarca da burada kalsa gündün güne saygınlı ının devam edece ini anlamı . Kendi kendine demi : “Bana para lazım de il, mal lazım de il, benim burada kalmam gereksiz. İmdi vakit kaybetmede nasıl maksadıma ula mam lazım.”

O anda Hat m hizmetçilerin birini i aret ederek ça ırmı . Hizmetçi hazır olup demi :

- Ne iste in var? Buyur. Canla, ba la yerine getireyim.

Hat m demi :

- Hizmetçi sahibi olasın, senden iste im yok. Ancak ben bu defa ihsan sahibini görmek istiyorum.

Hizmetçi gülüp demi :

- Bu çok zor bir mesele. Bak, ben yedi yıldır burada hizmet ediyorum, hala ihsan sahibini göremedim. Bilmiyorum, adı nedir, insan mı, cin mi, peri mi, ne? Burada gördü ün bu kadar hizmetçilerin hepsi de benim gibi. Hiç kimse onu görmedi de, tanımıyor da.

Hat m biraz dü ünüp demi :

- Hiç olmazsa, onun size emrini yerine getiren hizmetçiden, cariyelerden var mı?

Hizmetçi demi :

- Evet, bir cariye var, o gerekli emri verir, gerekli haberi getirir.

Hat m demi :

- Git, o cariyeyi ça ır. Buraya gelsin.

Hizmetçi, “Ba üstüne.” deyip o anda cariyeyi ça ırmı , cariye geldi inde

Hat m ona demi :

- Git, beyine e er izin verirse onu görmek istedi imi söyle.

Cariye ba ıyla reddederek demi :

- Bu mümkün de il, ben de onu hiç görmüyorum ancak perde arkasından konu uyoruz. Yeme ini de götürüp aynı perdenin arkasından koyup çıkıyorum. İmdiye kadar onun yüzünü bile görmedim.

Hat m demi :

- Git, beyine selam söyle, de ki e er perdenin arkasından onunla konu maya izin vermezse ben de bu ihsanların hiçbirini kabul etmeyece im.

Cariye, “Ba üstüne.” deyip gitmi . Biraz sonra dönüp demi :

– Beyim sana selam söyledi, diyor ki “Her ne istiyorsa vereyim, ne kadar mal mülk derse vereyim ancak benden böyle bir talepte bulunmasın.”

Hat m demi :

– A ana git, de ki, misafir, bana dünya malı lazım de il, benim onunla konu acak birkaç sözüm var, izin verirse gelirim, perde arkasından konu urum, izin vermezse çıkıp giderim, diyor.

Cariye, “Ba üstüne.” deyip yine gitmi . Biraz sonra geri dönüp gelmi .

Hat m’e dönüp demi :

– Beyim selam söyledi, “Ben yemin ettim. Bu kapıya gelenin ne ihtiyacı varsa yerine getirece im.” diyor. imdi sen de beyimle konu mak istiyorsan buyur, izin verdi.

Hat m bunu duyunca mutlu olmu , cariyenin pe ine dü mü . Birkaç oda geçip gelmi ler en sondaki odaya. Hat m odanın ortasından bir perdenin kapandı ını görmü .

Cariye Hat m’i perdenin arkasına koyup demi :

– Buyur, konu , beyim bu perdenin arkasında.

Sonra kendisi dönüp çıkmı . Hat m perdeye do ru gelip selam vermi .

Perdenin arkasından birisi cevap vermi . Sonra demi :

– Ey misafir! Söyle bakalım, neden benimle konu man lazım?

Hat m cevap vermi :

– Ey ki i! Bil ve haberdar ol ki, benim adıma Hat m diyorlar. Benim dünya malına ihtiyacım yok. Filan yerde yedi yolun ayrımında bir sarayım var. Bu sarayın da kırk kapısı var. Kim o kapıya gelse her kapıdan giri inde bir altın alır. Bir gün bir dervi geldi. Kırk altın alıp gitmek istedi inde ben onu misafir ettim, sohbet ederken senin cömertli inden bana bahsetti. Ben hayret edip kendi gözümle görmek için buraya geldim. imdi görüyorum, dervi ne dediyse hepsi do ru. Ancak bunun nasıl

bir sırrı var? Bilmiyorum. Bu ihsana da ta dayanmaz. İmdi sen bu sırdan beni haberdar etmelisin. Bu nasıl i tir?

O ki i perdenin arkasından cevap vermi :

- Hat m! E er benim sırrımdan haberdar olmak istiyorsan filan ehirde bir hekim var, ona gitmelisin, onun derdini ö ren, sonra gelip onun sırrını bana söyle, ben de kendi sırrımı sana söylerim.

Hat m artı kabul ederek adama söz verip hemen yola çıkmı . Az gitmi , uz gitmi , dere, tepe düz gitmi . Aynı ehre ula mı . Bir kervansarayaya varmı . Oda tutup dinlenmi . Ondan sonra hekimi sormaya ba lamı . Kervansaray sahibinden haber almı , kervansaray sahibi demi :

- O lum, o hekim yılda bir defa ehriin filan yerindeki meydana çıkıyor. O gün bütün ehirdekiler oraya toplanıyor. Hekim bir bir hepsinin nabzına bakıp herkesin ne derdi varsa dermanını söylüyor. İmdi sen bekle, o gün ben sana haber veririm, gideriz. Ben de gidece im. Hekim gelip hepsinin nabzını tutacak, derdini söyleyecek. Sıra sana gelince sana da diyecek ki senin derdin filandır, o zaman görürsün, ne diyorsa yaparsın.

Evet, Hat m bu haberi kervansaray sahibinden duyduktan sonra emin olup kendi odasına gitmi . Biraz zaman geçtikten sonra kervansaray sahibi haber vermi :

- Hat m, evladım, sabah erkenden kalkarsın, meydana gideriz.

O geceyi geçirmi ler. Sabah size hayır getirsin, öyle ki, sabah olmu , Hat m ile kervansaray sahibi meydana do ru gitmi ler. Varıp hepsinin sıraya girdi ini görmü ler. Bunlar da bir tarafta bekleme ler.

Biraz geçtikten sonra görmü ler, i te, hekim bir öküze binmi , bir hizmetçi de öküzü çekerek gelmekteymi ler. Hekim meydana ula nca öküzden inmi , ipini hizmetçiye vermi , hizmetçi de çekip öküzü bir yerde himaye etmi . Hekim meydanın bir tarafından meydana ula ıp adamlara bakmaya ba lamı . Birine demi :

- Senin dermanın filan eydir.

Bir di erine “Filan eydir.” derken sıra kervansaray sahibine gelmi . Ona da demi :

- Kervansarayını ustalıkla koru.

Hat m'in nabzını tuttu unda demi :

- O ul, senin derdin benliktir. Biraz bekle, i imi bitireyim, gidelim.

Hekim, me er meydanı dola mı , bitirmi , öküze binip Hat m'i de götürmü .

Gelmi evine.

Hat m, bu hekimin hiçbir padi aha böylesi kısmet olmayacak kadar güzel bir sarayı oldu unu görmü . Oturmu lar, ekmekten filan yedikten sonra ba lamı lar sohbet. Hat m sohbet arasında derdini açıp hekime demi . Hekim cevabında:

- Hat m! Senin derdin kolay. Ancak benim bir artım var. Onu kabul ettikten sonra sırrımı sana söylerim.

Hat m demi :

- Buyur, her ne artın varsa yerine getirmeye hazırım.

Hekim memnun olup demi :

- Hat m! Filan ehirde bir padi ah var. Onun gözleri yedi yıldır görmüyor. Müneccimler ona: "Senin gözünün dermanı atının tırna ının de medi i yededir." diyorlar. Aynı padi ahın da üç o lu var. Büyü ü han kızından, ortancası bey kızından, küçü ü de halktan bir kızdan. Her yıl padi ah han ile bey kızından olan o lanlarını gözünün dermanı için gönderir, onlar da gidip birçok yer gezerler. Sonunda "Bizim atımızın tırna ı ömründe hiç buraya de medi." derler. Hemen biraz ho larına giden ottan, yabani ottan, çiçekten toplayıp dönerler. Onların da hiçbir etkisi olmuyor ama küçük o lunun adı brahim'dir. Çok kez gitmek istedi, babası izin vermedi. "Benim hanzade, beyzade evlatlarım bir ey yapamadı, imdi sen gidip ne yapacaksın?" dedi. Onun için de brahim hep hüznüdüdür. Kendisi de fakir fukarayı, garip gurabayı dost biliyor. Gidersen aynı ülkeye hemen brahim'le dost olursun, sonra benden ona selam iletirsin, onun babasının gözünün dermanının Gülistan-i r m padi ahının kızının bahçesinde oldu unu söylersin. Ben sana bir ka ıt verece im, biraz da ilaç. Onları da brahim'e verirsin. O, ka ıtta yazılanları yerine getirsin, ondan sonra babasının gözünün ilacını bulur.

Hat m o geceyi hekimle geçirmi , sabah yola çıkınca hekim ona demi :

- Hat m, brahim periler padi ahının kızıyla evlenecek. Sen de kızı göreceksin. Kızı gördü ünde benim adıma onu selamlayıp benim kitabımı bulup vermesini söylersin. Kitabı bulup verince vakit kaybetmeden gel. Ondan sonra benim sırrımı ö renirsin.

Hat m mutlu olmu , hekimle görüş, öpüş ayrıldı .

Hat m derelerden yel gibi, tepelerden sel gibi, rüzgar gibi, da ların tabanıyla, yolların kenarıyla, günde bir menzil giderek, bütün menzilleri katederek, bir süre sonra gözü görmeyen padi ahın ülkesine ula mı . Arayıp brahim'i bulmu . Böylece onunla tanı mı . brahim, Hat m'in çaresizli ini ö renince onunla karde olmu . Hat m'i alıp evlerine gelmi . Anasına tembihlemi :

- Ana, Hat m benim karde im, gözün onun üstünde olsun.

Anası demi :

- Evladıma da kurban olayım, onun karde li ine de, ba ım üstünde yeri var. Peki, brahim ile Hat m burada kalsın. Size kör padi ahtan haber vereyim.

Kör padi ah bir gün vezirini ça ırıp hazırlık yapmaları için emir vermi . Büyük o luyla ortanca o lu onun gözüne derman bulmaya gideceklermi .

brahim bu durumu duyunca çok mutsuz olmu . Çünkü babası onun karde leriyle gitmesine izin vermiyormu .

Hat m, brahim'in keyifsizli ini görünce sebebini ö renmeye çalı mı . brahim önce söylemek istememi . Sonra Hat m'in üzüldü ünü görünce demi :

- Karde , biliyorsun ki, sabah karde lerim babamın gözüne derman bulmaya gidecek ancak babam benim de gitmeme izin vermiyor, onun için keyifsizim.

Hat m demi :

- Sen de git, niye üzülyyorsun?

brahim demi :

- Zaten ben de babamın müsaade etmemesini dert etmekteyim, benim halktan bir kızdı dünyaya geldi imi söylüyor.

Bunu deyip baba lamı brahim a lamaya. Hat m'in yüre i dayanamamı , kalkıp brahim'in boynuna sarılıp demi :

- Karde ! Bil, haberdar ol, ben bu i leri önceden biliyordum ancak sana bilerek demiyordum. İmdi bilmelisin, ben buraya senin derdine ilaç olmaya geldim, seninle de onun için tanıştım.

Hat m bütün durumu baba tan sona kadar brahim'e benim size söyledi im gibi söylemi . Bu şekilde hekimin durumunu anlatmı . brahim hekimin isteklerini i itti inde Hat m'in boynuna sarılıp demi :

- Acele et, ka ıdı, bir de dermanı bana ver, senin canın üstüne and içiyorum, ölümden olsa kabul edip gidece im.

Hat m hekimin ka ıdını çıkartıp verdi brahim'e. brahim hekimin ka ıdını okuyunca ka ıtta: “ brahim! Kibleye doğru üç gün at sür, dördüncü gün bir ormana ula acaksın. Orada bir dev var, yedi yıldır aya ına bir çınar dalı batmı , ölüm halinde. Onun aya ının altında bir kuyu kazıp içine girersin. Sonra haberi olmadan çınar parçasını onun aya ından çekip kenara atarsın, hemen kendini kuyuya gizlersin.” yazd ını görmü . Dev ça ırıp: “Beni böyle inciten! Elime dü seydin, etini küçük küçük do rar, kanını da ka ık ka ık içerdim.” diyecek.

Sen söylemeden, konu madan kuyuya oturursun. Öyle ki kan, irin akıp bitince dev yatıp rahat edecek. Sonra uyanıp: “Ah, beni böyle dinlendiren! Elime dü eydin, yemin ederim Süleyman peygamberin yüzü ünün nakı ına, her ne istersen verirdim.” diyecek.

O anda çıkarsın, aynı dermanı dökersin onun yarasına, yarası o anda iyile ir. Sonra o ne derse yaparsın.

brahim memnun oldu . Hat m ile vedala ıp gitmi padi ahın meclisine.

Babasına dönüp demi :

- Baba, bana da bir at ver, ben de gitmek istiyorum, belki Allah yardım

eder, gözünün dermanını bulurum.

Babası gülüp demi :

- Ahma ın söyledi i söze bak, benim hanzade, beyzade o lanlarım bulmuyor, imdi sen gelip derdime derman mı bulacaksın?

brahim mutsuz, kederli bir halde kalkıp geri dönmü . Hat m, brahim'i keyifsiz gördü ünde durumunu sormu . brahim durumun tamamını anlatmı .

Hat m demi :

- Sen üzülme, ben düzeltirim.

Kalkıp aya a yava yava gelmi , brahim'in anasının yanına. Demi :

- Ana, padi ah brahim'e babasının gözüne derman bulmaya gitmesi için at vermiyor. brahim de genç, babasının onu saymamasından incindi. Sen kendin git, padi ahı ikna et, zayıf bir at da olsa alabilir misin?

Ana kalbi yumu ak olur. brahim'in anasının yüre i yanmı , kalkmı , gitmi padi ahın yanına. Padi ah demi :

- Kadın! Ne var böyle?

Kadın cevap vermi :

- Padi ah sa olsun, ne olmu halktan bir kızıdan olduysa, yazıktır, kalbini kırma. Ahırda at ne kadar çok. Zayıf bir at da olsa brahim'e ver. O da gitsin. Allah'a da ho gelir.

Padi ah biraz dü ünümü , yüre i yumu amı , vezire demi :

- Vezir, ahırda bir gözü kör, bir aya ı da topal, zayıf bir at var. Onu da brahim'e ver, bırak o da cehennem olsun, gitsin.

Vezir emir vermi , o topal zayıf atı da brahim'e hazırlamı lar. Anası dönüp durumu brahim'e, bir de Hat m'e anlatmı . Her üçü de mutlu olup hazırlı a ba lamı lar. Neticede o geceyi sabahlayıp, sabah yüzünüze hayırla do sun, sabah oldu unda brahim de ufak tefek eyler götürüp, atın sırtına yükleyip kendisi de üstüne binmi . Hat m'i anasına emanet etmi , anasını da Hat m'e. Her ikisiyle de öpü üp, görü üp ayrılmı .

Evet, ehirden çıkıp güneye do ru yönelmi . Karde leri brahim'in güneye do ru gitti ini görmü , bunlar da ba ka yöne gitmeye karar vermi ler.

Bunları kendi yollarında koyalım, brahim'in ne halde oldu unu görelim.

brahim iki gün yol gitmi . Zayıf atının iyice yoruldu undan gitmedi ini görmü . Yere inip zayıf atını önüne katmı . Gide gide, az gitmi , çok gitmi , dere tepe düz gitmi , hekimin gösterdi i ormana çıkmı . Zayıf atının sırtından yükünü alıp yere koymu . Sonra atının dizginini ba ından çıkartıp ormana göndermi , demi :

- Nereye istiyorsan git, artık sen bana lazım de ilsin.

Ba lamı ormanı dola maya, ta ki bir yere gelip çıkmı , bir devin yere yatıp ba ırarak nara attı ını görmü . Artık ölmek üzereymi .

Hemen ba lamı bu devin ayaklarının oldu u bir yerden kuyu kazmaya. Kuyuyu kazdıktan sonra hemen kuyuya girmi , üstünü a aç dallarıyla örtmü . Elini çıkartacak bir yer koymu . Hemen çınar dalından tutmu . Ya Allah, deyip çekip devin aya ından çıkartmı , kenara atmı . Kendi de hemen kuyuda gizlenmi . Dev, bir nara atıp demi :

- Beni böyle inciten! Elime dü seydin, etini küçük küçük koparırdım, kanımı ka ık ka ık içerdim.

brahim çekilip kuyunun dibine saklanmı . Devin aya ından irin, kan sel gibi akmaya ba lamı . Biraz sonra dev rahatlayıp uyumu .

Uzun zamandır aya ının acısından uyuyamamı . Onun için dev üç gün, üç gece uyumu . Dördüncü gün kalkıp demi :

- Oh, beni böyle dinlendiren! Elime dü seydin, yemin ederim Süleyman peygamberin yüzü ünün nakı na, her ne istersen verirdim.

brahim o anda kuyudan sıçrayıp dı arı çıkmı , demi :

- Ben buradayım fakat senin aya na ilaç sürelim ki iyile sin, sonra konu alım.

Dev, brahim'in o yana ından, bu yana ından öpüp demi :

- brahim, sen beni ölümden kurtardın. Seninle ölünceye kadar karde im. Ne istersen yerine getirece im.

brahim hekimin gönderdi i ilacı devin aya ına sürmü , devin aya ı annesinden do du u gibi sapasa lam olmu . Ondan sonra deve dönüp demi :

- Karde , imdi senin beni Gülistan-i r m'e götürmen gerek. Benim babamın gözü kör. lacı Gülistan-i r m'de periler padi ahının kızı M l k xatun'ın bahçesindeymi .

Dev demi :

- Aman, karde , bu çok zor i tir. Aslında ben Gülistan-i r m nerede, bilmiyorum. Ama korkma, o tarafta üç aydır yolda olan bir karde im var, o benden yüz ya büyük. Oraya gideriz. O, bu i in çaresini bulabilir. Ancak karde , kendin gördün, ben yedi yıldır hastayım, çok zayıfladım. Birkaç gün avlan, biraz toparlanayım, sonra gideriz. Sen canını sıkma, Allah kerimdir.

brahim o anda ok ve yayını götürmü . Birçok geyik, ceylan, kel³⁶ vurup getirmi . Pi irip yemi ler.

Kısacası, her gün bu dev bir yabani hayvan yiyormu . Kırk günden sonra dev toparlanmı ve demi :

- Karde , imdi, bugün yola çıkabiliriz.

Dev, brahim'i de omzuna alıp, havaya kalkıp, yola koyulmu . Üç gün yol gittikten sonra gelmi ler, bir da ın ete ine inmi ler. brahim bu da ın ba ında bir oyuk görmü . Yava yava gelip buraya çıkmı lar, burada bir devin oturdu unu görmü ler. Boyu minare gibi, ba ı kubbe gibiydi . Bunları gördü ünde kalkmı , karde iyle kucakla mı . Sonra demi :

- Karde , ho geldin, be geldin, ne iyi ettin de geldin. Yedi yıldır neredeydin? Benim çoktan beri insan eti yemedi imi nereden anladın? Bana yemek için insan evladımı getirdin?

³⁶ Yaban öküzü.

brahim'le gelen dev demi :

- Karde , aklın karı masın. brahim bizim karde imiz. Yedi yıldır, benim aya ıma bir çınar dalı batmı tı. Filan ormandaydım. Beni ölümden brahim kurtardı. Kendisi de babasının gözünün dermanından dolayı Gülistan-i r m'e gidecek. brahim'i Gülistan-i r m'e götürmelisin.

Dev bunu i itince yerinden kalkıp brahim'i ba rına basmı . O yana ından, bu yana ından öpüp demi :

- Karde , Süleyman peygamberin tacına yemin ederim ki ben Gülistan-i r m'in ne tarafta oldu unu bilmiyorum. Ama yine de sen dert etme. Bizim büyük karde imiz benden üç aylık mesafe ötede oturmaktadır. O, benden üç yüz ya büyük. Seni onun yanına götüreyim, o çare bulur. Ancak birkaç gün benim misafirim ol, yol yorgunlu unu gider.

brahim üç gün burada kalmı . Öyle ki dinlenmi ler. Devlerin küçük karde leri burada kalmı . Ortanca karde leri brahim'i alıp sırtına gö e yükselmi . Tam üç ay yol gidip büyük karde inin yanına, yüksek bir da ın dibine inmi ler. Yine bu da da da bir ma ara varmı . Yava yava ma araya do ru çıkmı lar. brahim burada bir dev görmü ki di erleri bunun yanında cüce kalır. Dev bunları gördü ünde aya a kalkıp demi :

- Karde , bizi nereden hatırladın? Benim çoktandır insan eti yemedi imi nereden bildin?

Ortanca karde gülüp cevap vermi :

- Karde , hata yapma. brahim bizim karde imiz. O, bizim küçük karde imizi ölümden kurtardı. Kendisi de Gülistan-i r m'e gidecek, onu götürmen lazım.

Bütün durumu benim size anlattı ım gibi ortanca dev büyük karde e anlatmı . Büyük dev demi :

- Karde , ben brahim'i götürmesine götürürüm. Ancak bu, çok zor bir i . brahim'in ba ına bir kaza gelmesinden korkuyorum.

brahim demi :

- Karde , sen beni götür, gerisine karı ma.

Dev demi :

- Birkaç gün benim misafirim olun, dinlenin, sonra götürürüm. Ama ben ne dersem onu yapmalısın.

Tam bir ay dev, brahim'i misafir etmi . Her gün devler brahim'i ava götürüyormu , gezdiriyormu , av avlayıp, ku yakalayıp yine dönüyorlarmı . Neticede brahim'in üzülmesine izin vermiyorlarmı . Büyük karde brahim'i severken, öpüp kucaklarken, atıp tutarken ortanca karde diyormu :

- Karde , ne kadar da olsa, brahim insandır, onun bir canı var, brahim'i çok incitme.

Sonuçta bir ayın sonunda büyük karde le brahim gitmeye hazırlanmı lar.

Büyük karde dönüp ortanca karde e demi :

- Karde , biz brahim'le dönünce sen bizi burada bekle. Ben brahim'i getirip sana veririm, sen de götürüp küçük karde imize verirsin. O da kendi babasının ülkesine götürür.

Dev razı olmu . Ondan sonra büyük dev, brahim'i arkasına alıp havaya kalkmı . Gülistan-i r m tarafına gitmeye ba lamı . Biraz gittikten sonra brahim'e ü üyüp ü ümedi ini sormu .

brahim demi :

- Ü üyorum.

O zaman dev biraz a a ı inmi . Biraz gittikten sonra sıcak basıp basmadı ını sormu . brahim demi :

- Evet, ısındım.

imdi dev birazcık yukarı kalkmı . Böylece sıcak oldu unda yukarı kalkıyormu , so uk olunca a a ı iniyormu . Böylece ö leye kadar yol almı lar. Ö leden sonra çimenli e inmi ler. Ceylandan, geyikten avlayıp, pi irip yemi ler. Sonra dev yine brahim'i sırtına alıp havaya kalkmı . Gülistan-i r m tarafına

gitmeye başlamı . Ak ama kadar gidip yine güzel bir çimenli e inmi ler. Av avlayarak yemek hazırlayıp yemi ler. Geceyi de bir ma arada geçirip hemen yola çıkmı lar.

Her gün bir aylık yol gidiyorlarmı . Böylelikle tam kırk gün yol gitmi ler. Ta ki Gülistan-i r m'in sınırına gelip ula mı lar. Kırk birinci gün ö le vakti güzel bir çimenli e inmi ler. brahim burasının gördü ü yerlere hiç benzemedi ini fark etmi . Her taraf gül, çiçek, a aç; gökyüzüne ba ını kaldırsan bülbüller akıyor, vallahi, burasına cennetten bir kö e dersin. Dev, brahim'in a zının açık kaldı ını görmü , demi :

- Karde , daha bu ne ki? Sen periler padi ahının sınırlarındasın. Gülistan-i r m'e gitti inde orada daha neler görürsün.

Kısacası, av filan vurup ö len yeme ini yemi ler, sonra dev dönüp brahim'e demi :

- Karde , imdi ben buradan öteye gidemiyorum. Sen kendin tek ba ına gitmelisin. Ben, geldi inde burada bekliyor olaca ım. Ancak benim sana bir ey ö retmem gerek. Dediklerimi yapmalısın. imdi dinle. Bak, söylüyorum.

brahim demi :

- Karde söyle, ben dediklerini yapmaya hazırım.

Dev demi :

- Karde , öyle ki, periler padi ahının topra ına ayak bastın, sen gündüz gidemezsin. Gece gitmelisin. Sabah oldu unda kuyu kazıp gizlenmelisin. Buradan periler padi ahının kızı M l k xatn 'ın bahçesine kadar kırk menzil var. Her menzili bir gecede gitmelisin. Sen i ini öyle yap ki, sabah oldu unda kuyu kazıp gizlenebilmen için zamanın olsun. Yoksa seni devler yakalayıp parça parça ederler. Buradan oraya insan aya ı de medi, oralar tamamen devler, periler mekanıdır. Bir de, brahim, kırkinci kuyuyu periler padi ahının kızı M l k xatn 'ın bahçesinin kapısının tam a zında kazmalısın. Çünkü senin babanın gözünün dermanı o bahçede. O bahçenin kırk tane yedi ba lı dev nöbetçisi var. Onlar altı ay bahçede kalıyor, altı ay seyahate gidiyorlar. Altı ay avlanıp ku yakaladıktan sonra dönüyorlar. O devler gitti inde bir tılsım okuyorlar, kapılar açılıyor, bahçeden dı arı çıkıyorlar. Sonra yine

bir tılsım okuyorlar, kapılar kilitleniyor. E er o tılsımları bilmezsen, bin defa da u ra san, bahçeye giremezsin. Her tılsımı okundu u gibi ö renmelisin. Devler gidince kuyudan çıkarsın. Birinci tılsımı okursan kapılar örtülür. Bahçeyi gezmeye ba larsın. Önüne büyük bir a aç çıkacak, onun her yapra ının dibinde bir çanın asılı oldu unu göreceksin. Senin babanın gözünün dermanı bahsetti im a acın yapraklarıdır. O yaprakları çanı kıpırdatmadan koparmalısın. E er çan hareket ederse onun sesi altı aylık yola kadar gidecek. Devler o sesi i itecek. O anda bahçede olacaklar. Çünkü o devler altı aylık yolu bir saatte gelirler. Onlar geldikten sonra senin bin canın bile olsa birisi canlı kurtulmaz. Yava ça o a aca çıkmalısın, dikkatle o yapraklardan kopartmalısın, ne kadar lazımsa kuca ını, koltu unu doldurup yava ça a açtan inmelisin. Yine aynı tılsımları okuyup bahçeden çıkarsın. Aynı kuyularda gizlene gizlene geri dönersin. Ben, seni burada üç ay bekleyece im. Gelmezsen öldü ünü bilece im. Geri dönüp gidece im. Gelirsen seni götürüp kendi menzilime dönece im. Oradan da di er karde lerimle ülkene gidersin. Ancak benim dediklerimi aklında iyi tut.

Dev, brahim'le ak ama kadar oradan, buradan konu mu . Öyle ki ak am olmu , brahim devle vedala ıp yola çıkmı . O geceyi yolda geçirip sabaha yakın bir kuyu kazıp içinde gizlenmi . Ak ama kadar bekleyip el ayak çekildikten sonra yola çıkmı . O geceyi de yolda geçirip sabah oldu unda yine kuyu kazıp gizlenmi . Böylece gece yol gidip, gündüz kuyu kazıp gizleniyormu . Ta ki otuz dokuz gün geçmi , kırkıncı gün sabah olmak üzereyken sonuncu kuyuyu tam M l k xatun'ın kapısının a zında kazıp gizlenmi . Gelen giden olacak mı, görmek için birkaç gün bekle mi . Geceleri avlanıyor, ku yakalıyor; gündüzleri de gizleniyormu . Bahçede mi, yoksa avda mı oldu unu hiç bilmiyormu . Böylelikle üç gün geçmi . Dördüncü gün bahçe tarafından ses geldi ini fark etmi . brahim nefesini tutup dinlemi , i te devlerin geldi ini fark etmi .

Dikkat etmi , devler tılsımları okuduklarında bu da ezberlemi . Kapı açılıp devler dı arı çıkmı . brahim devleri gördü ünde vücudu titreyip korkusundan kendini kaybetmi . brahim ömründe böyle dev görmemi . Boyları minare gibi, kolları çınar gibi, boynuzları incir dalı gibiy mi . Her birinin yedi ba ı var mı . Hepsi yedi de irmen ta ını bir çınar a acının ba ına geçirip ellerine almı lar. brahim kendi kendine “E er bu im ir a acını da a vursalar da da ılır.” diye dü ün mü . Yine bir tılsım okumu lar, kapılar kapan mı , ondan sonra gürültüyle çıkıp gitmi ler. brahim

derhal ikinci tılsımı da ö renmi . Devler gittikten sonra biraz sakinle ip “Allah’ım, bana yardım et.” deyip kuyudan dı arı çıkmı . Birinci tılsımı okumu , kapılar tamamen açılmı . brahim bahçeye girmi . Ondan sonra ikinci tılsımı da okumu , kapılar yine her zamanki gibi kapanmı .

brahim etrafa bakıp görmü . Vallahi, burası bir bahçeymi , dersin ki cennetten bir kö ey mi . A açlar gökyüzüne dayanmaktaymı , güzel bir çimenlikmi . Her taraftan sular akıyormu , çiçekler açılıyormu , kokusu her tarafı kaplıyormu . Her a ık kendi yarına bin dille naz eyliyormu . brahim’in aklı ba ından gitmi , ne yapaca ını bilememi . Uçan ku lara bakmı , bülbülün gülle oynamasını seyretmi . Birden brahim’in kula ına bir çalgı sesi gelmi . Sesi i itti inde bir gülün arkasında gizlenmi . Bir grup kızın çala çala, okuya okuya geldi ini görmü . Vallahi, yeme, içme, bunların güzel yüzünü seyret. brahim hayran kalıp kendi kendine “Allah’ım, bu güzellikte de can, bu güzellikte de mekan olur mu?” diye dü ün mü .

Kızlar yava yava gelip brahim’in yanından geçmi ler. brahim kendi kendine “Vay be! Bunlar kimin nesidir? Nereye gidiyorlar? Onu bilmezsem hiçbir ey yapamam.” demi .

Beklemi , kızlar biraz uzakla ınca çalılıktan çıkıp kendisi de adım adım arkalarına dü mü . Onlar nereye gittiyse brahim de onların pe inden gitmi .

Bir an brahim, parıltısı gözleri kama tıran bir kale görmü . brahim biraz daha yakınlı ıp gizlenmi . Kızların gelip bu kaleye girdi ini görmü . brahim kendi içinden demi :

- Vay be! Hiç konu ma, ne varsa bu kalede var. Bunu ö renmeliyim. Devler hala altı ay avda olacaklar. Onlar dönene kadar ben çok i ler yapabilirim.

brahim gizlendi i yerden çıkıp yava yava kaleye do ru gelmi , buranın bir tu lasının altından, bir tu lasının gümü ten oldu unu görmü . Hayran kalıp geze geze kalenin kapısını bulmu . Kapıyı açık görmü . Allah yardımcım olsun, diyerek içeri girmi . Görmü ki önceki bahçe bunun yanında ne? Bu öyle bir bahçe ki benzerini Allah bir daha yaratmamı . Dünyada her ne meyve dersen burada varmı . Dünyada her ne gül, çiçek dersen burada varmı . Dünyada her ne ku dersen burada varmı . Kısacası Allah ne kadar güzel ey yaratmı sa sanki hepsini buraya toplamı . brahim bunları görüp etkilenmi . Hangisini seyredece ini bilmiyormu . Avare avare

dola arak bir yere çıkmı . Burada ta ının biri kırmızı yakuttan, biri zümrüitten olan büyük bir havuz varmı . Su hızlıca akıp havaya kalkıyor, sonra gül suyu gibi havuza dökülüyormu . brahim havuzun etrafında dolanıyormu . Ses geldi ini fark etmi . Hemen bir a acın dibinde gizlenmi . Bakmı , birkaç kızın ellerinde elbiselerle geldi ini görmü . Havuzun ba ında güzel bir yer seçip ipek halıları yere dö emi ler. Kızın biri di erine demi :

- Bacı, bugün hanım bahçeyi gezecek. Hiç olmazsa biz de biraz e leniriz. brahim bunu i itince kendi kendine demi :

- Hizmetçileri bu güzellikte olanın, kendisi nasıl olur acaba? Görelim.

Halıyı yaydıktan sonra kızlar gitmi .

brahim yerini sa lamla tırıp hanımın yolunu beklemeye ba lamı . Biraz geçmi , i te, bir grup kızın önde çala çala, oynaya oynaya geldi ini görmü . Bunların arkasında birbirinden güzel kırk ince kız, bir kızın saçlarını süsleyip saçları yere dü mesin diye altın tepsiye koyuyorlarmı . brahim o anda M l k xatun'ın bu oldu unu anlamı . Dikkat edip görmü , bu öyle bir güzelmi ki Allah iyi günde, iyi anda yaratmı . Nasıl güzel oldu unu insanın gözüyle görmesi gerekmi .

Nazlı bir dilbermi , melek davranı lıymı . Gel beni gör, derdimden öl, can alan, a ık öldüren, ince belli, nazik bedenli, sünbül saçlıymı .

Kısacası brahim bu kızı gördü ünde aklı ba ından gitmi , kendini kaybedip bayılmı . Bir süre sonra ayılmı , gün batmak üzereymi . Kız filan ne gezer, yerinde yeller esiyormu . Bunlar bir ekilde gelmi , bir ekilde gitmi . Hiçbirinden haberi olmamı . brahim bir ba ına vurmu , bir gözüne, demi :

- Aman Allah, ben bu i i nasıl yaptım? Kadın gibi bayıldım, hiç olmazsa, nereden gelip nereye gitti ini ö renseydim. Biraz dü ünüp sonunda sakinle mi . Kendi kendine: “Bu bahçeden çıkıp kaçmadı. Neredeyse bulurum. Ben bulamasam da elbette, kendisi hiç olmazsa, bahçeyi gezmeye çıkacak.” demi . Dü üne dü üne bahçeyi dolanıyormu . Uzakta bir sarayın oldu unu görmü . Sevinmi ve bu sarayın M l k xatun'ın sarayı oldu unu anlamı . Yava ça, gizlene gizlene saraya yakla mı . A açların yanında gizlenip bu sarayın tamamının beyaz mermerden yapıldı ını görmü . Dikkat etmi , devden, periden hiçbirinin olmadı ını görmü . Biraz emin

olup a açların, kolların³⁷ arkasına saklanarak pencerenin önüne gelmi . çeri bakıp görmü , vallahi, M l k xatın öyle bil ki on dört gecelik ay. Tahtın üstüne oturup önünde cariyeler el el üste koyup durmu lar. Onlar hanımın saçlarını gül suyuyla yıkayıp boynunun ortasında toplama lar.

Az kalsın, brahim bayılıyormu . Ancak bir ekilde kendine hakim olup dayanmaya çalı mı . Biraz geçtikten sonra yine çalıp okuyan kızlar gelmi ler. Kimi çalıyormu , kimi okuyormu , kimi de oynuyormu . Ta ki gece bir zaman geçmi . Hanım bu kızları serbest bırakıp yeme ini yemi . Sonra soyunup yatmı . Kızlar, bir altın amdan ba ının üstüne, bir altın amdan da aya ının altına koyup boy aynasının birini ba ının üstünden, birini de aya ının altından dayayıp gitmi ler.

brahim epey beklemi , kız yatınca kapıyı açıp içeri girmi . Önce elini yüzünü temiz temiz yıkamı , tertemiz silip kurulamı . Sonra kızın yeme ini önüne çekip, oturup edeple yemi . Kalkmı , yeniden elini yüzünü yıkamı . Silip kurulamı . Gelmi , perdeyi kaldırmı . Bir elini tahtın o tarafına, bir elini bu tarafına koyup M l k xatın'ın o yana ından, bu yana ından öpüp odadan çıkmı .

Gelip bahçede bir tenha yer bulup yatmı . Öylece sabah olmu . brahim'i yatmakta bırakalım. Size kimden haber vereyim? M l k xatın'dan.

M l k xatın yerinden kalkıp boy aynasına bakınca yüzüne bir leke dü tü ünü görmü . O anda öpüldü ünü anlamı . Bunu gizleyip kızlara izin vermi , elbiselerini getirmi ler. Gereken süslemeyi yaptıktan sonra yeme ini getirmelerini emretmi . Tepsiyi getirip üzerini açınca tepsinin bombo oldu unu görmü ler. Zannedersin ki, on defa yıkanmı . Kızlar öylece yerlerinde donup kalmı lar. Me er M l k xatın görmü , kızlar donup kalmı .

Demi :

- Ne oldu, niye gelmiyorsunuz?

Kızlardan biri cesaret edip demi :

- Hanım, vallahi, çok a ıraca ınız bir ey. Yeme i kim yediyse yemi , tepsi bombo .

³⁷Topraktan dal budak ekinde ayrılan alçak, a açsı bitki.

M l k xatın bunu i itti inde aklı ba ından gidip haykırmı :

- Utanmazlar, do rusunu söyleyin, bileyim, bu nasıl olur? Yemek yenmi , yüzümden öpülmü . Kim benim odama gelebilir? Burada sizden ba ka kim var?

Kızlar a ırıp demi ler:

- Hanım, sen do ru söylüyorsun. Buraya hiç kimse gelemez. Ama bir i de var ki, biz kız, sen kız, biz senin yüzünden niye öpelim? Bu bir. kincisi, e er biz yemek yemek istiyorsak Allah'a ükür yemekhanede dolu, orada yeriz. Bize “Niye yiyorsunuz?” diyen yok. Senin yeme ini niye yiyelim?

Bu sözlere M l k xatın inanıp dü ünümü . Bir müddet sonra ba ını kaldırıp

kızlara demi :

- Bak, bu sır birinizin a zından çıkmamalı. Bu söz yayılsa bunu yapan korkar, bir daha gelmez. Bırak güya yaptı ını anlayan olmadı ını zannetsin. O zaman ben ne yapaca ımı bilirim. Tuluma dadanan köpek bir daha gelir.³⁸

Ondan sonra kızlara emir vermi , yemekhaneden yeni yemek getirmi ler. Kız yeme ini yemi , elini yüzünü yıkayıp temizlemi , sonra bahçeyi gezmeye çıkaca ından hazırlık yapmaları için kızlara emir vermi . Bunlar aynı gün ihti amla bahçeye çıkmakta olsun, brahim ne yapmı ? Görelim.

Sabahın güzel rüzgarı da brahim'in yüzüne vurup onu uykudan kaldırmı . Hemen kalkıp pınarın suyuyla elini yüzünü yıkamı . Büyük havuza yakın bir yerde oturup ak amki durumu dü ünüyormu ki, ya Rab, gördükleri hayal mi, gerçek mi?

Birden kula ına çalgı sesi gelmi . Ba ını kaldırıp baktı ında dünkü toplulu un yine geldi ini görmü . Hayal olmadı ına emin olmu , bunların hepsinin gerçek oldu unu açıkça görmü . Aynı ekilde kızlar, yine ipek halıları dö emi . Ardından kırk ince kız M l k xatın'ın saçlarını altın tepside arkasından getirmi , önlerinde çalgıcılar çala çala, oynaya oynaya gelip beklemi ler.

³⁸ Aslı “Motala dadanan köp k bir d g l r” ekinde olan atasözünün anlamı: Alı mı kudurmu tan beterdir, bir defa yapılan bir ey ikinci defa da mutlaka yapılır.

Kızlar ba lamı lar okuyup çalmaya. Kimi oynuyor, kimi çalışıyor, kimi de okuyormu . Ama brahim bakıp görmü ki M l k xatın üzgünmü , hiç yüzü gülmüyormu . O anda anlamı ki hanım durumu biliyor. Kendi kendine demi :

- Vallahi, beni tamamen parça parça do rasan da senden vazgeçmem. Bu gecede seni aynı duruma dü ürece im.

Neyse, brahim o kadar beklemi ki kızlar ne elenip gitmi ler. M l k xatın gitti inde zannedersin ki brahim'in de canı onunla gidiyormu . Kızlar gözden kaybolunca brahim bahçeyi gezmek için kalkmı . brahim'in ba ı kızların zevk-i sefasına öyle dalmı ki yemeyi, içmeyi de aklından çıkartmı . imdi acıktı ını anlamı . Biraz o meyveden, bu meyveden doyana kadar yemi .

brahim bahçede o kadar dola mı ki, ak am olmu . Gün battı ında eve do ru yönelmi . Artık ö renmi . Aynı ekilde gelip pencerenin önünde gizlenmi . Kızlar dola mayı tamamlayana kadar beklemi , gidip cariyeler M l k xatın 'ın yeme ini getirmi ler. Sofra kurmu lar. M l k xatın biraz gönülsüz olarak yemekten filan yemi , bitirmi . O anda ba ka cariyeler gelip hanımın elbiselerini çıkartmı lar. Hanım oturup altın tahtın üstüne uzanmı . Ama M l k xatın uyumamak için ne kadar çalı mı sa dadayanamamı , uykusu gelip yatmı . brahim bir yerde saklanmı . Kız yatınca içeri girmi . Yine bir ekilde yeme i yemi . Kızın o yana ından, bu yana ından bir çift öpücük alıp yola çıkmı . brahim alı kanlık haline getirmi . Gelip her gece yattı ı yerde yatmı . Sabah olunca brahim yerinden kalkıp biraz öte beri yemi . Yine havuzun ba ına gelmi . Bir yerde gizlenip dikkatlice bakmaya ba lamı . Artık brahim alı kanlık haline getirmi . eytanın kızılıcak a acının dibini bekledi i gibi o da havuzdan gözünü ayırmıyormu .

Size kimden haber vereyim? Öbür tarafta M l k xatın hemen uyanıp aynaya bakmı , yine yüzünden öpüldü ünü görmü . O anda adamın yine geldi ini anlamı . Artık bir ey dememi , cariyeleri de ça ırmamı . Kendi giyinip yıkanmı , temizlenmi . Yalandan sofrayı kurup bo tepsiyi de getirip sofraya koymu . Cariyeler gelip durumu görünce tela a dü mü ler. Kız kasten gülüp demi :

- Dünkü olanlar nedeniyle ben gece uyumadım, sabaha kadar gözümü ayırmadım. Onun için de merhamet ettim, erkenden sizi kaldırmaya kıyamadım. Ekme imi kendim yedim.

Ondan sonra kızların bahçeyi dola mak için hazırlanmalarını emretti .

Kızlar yine aynı ihtimalle gezmeye çıkmışlar. Kızların hepsi bir tarafta çalmakta, arkı söylemekteymi . Ama M l k xatın görünürde mutlu olsa da iç yüzünde kan a lıyormu . brahim bunu görüp M l k xatın'ın bu gece onu nasıl olsa gözetleyece ini anlamı . Yine de her zamanki gibi kızlar ak am olunca geri dönmü ler. brahim de gezmeye ba lamı . O kadar gezmi ki iyice karanlık çökmü . Kendisi yava ça hanımın penceresine ula mı , etrafa bakıp nöbetçi filan olmadı ını görmü . Emin olunca eve girmeye ba lamı . Ama size M l k xatın'dan haber vereyim.

M l k xatın gezmekten dönünce yeme ini yiyip demi :

- Kızlar, bu gece ben çok yorgunum, yataca ım, onun için e lence yapmayalım. Hepiniz serbestsiniz, kendi yerlerinize, istirahate çekilin.

Kızların hepsi kendi odasına da ılmı . Ondan sonra M l k xatın'ın elbiselerini çıkartan kızları da gönderip bir elmas almı , parma ını elmasla kesip içine tuz basmı . Sonra gelip altın yata ın üstüne uzanmı . Parma ının sızısından uykusu tamamen kaçmı . Nice gündür kendisinin yeme ini yiyip, yüzünden öpenin kim oldu unu görmek için yalandan uyuyormu gibi yapmı . Gece biraz zaman geçtikten sonra, i te, kapı açıldı ını fark etmi . Gizlice bakıp bir insano lunun içeri girdi ini görmü .

Zaten böyle i leri insano lundan ba kası yapmaz.

Ama M l k xatın “Bu nasıl olur?” diye a ırıp kalmı . nsano lu buraya nereden gelip çıkabilir? M l k xatın bunun, Yusuf'un dirilip geldi ini zannettirecek kadar güzel bir o lan oldu unu görmü . Allah bunu iyi günde, iyi saatte yaratmı . M l k xatın görür görmez brahim'e a ık olmu . Kendi kendine demi :

- E er bu insano lunun edep anlayı ı benim dedi im gibiyse evlenece im. E er yok, olmazsa, yemin olsun Süleyman peygamberin yüzü ünün nakı na bunu öyle bir cezayla öldürece im ki dillere destan olacak.

M l k xatn bakıyormu , brahim önce edeple elini yüzünü yıkamı , silip kurulamı , sonra da sofrayı getirip edeple, kurallara uyararak, önüne açmı . Ondan sonra tepsiyi getirip sofraya koymu , ba lamı yeme i yemeye. Edeple yeme i yemi .

M l k xatn bakıyormu , görmü , yok, bu çok münasip o lanmı , çok mutlu olmu . brahim yeme i yiyip bitirdikten sonra aya a kalkmı . Kurallarına uyararak tepsiyi götürüp sofrayı itinayla toplayıp kaldırmı . Ondan sonra elini yüzünü temizce yıkamı , kurulamı , misk-i anberle a zını burnunu çalkalamı . Güzel kokular sürünerek yava yava M l k xatn'a do ru yönelmi . Hanım o anda gözünü yummu . Yalandan kendisi uyuyor gibi yapıp beklemeye ba lamı . O kadar beklemi ki brahim yanına gelmi . E ilip yüzünden öpmek için elinin birini altın tahtın bir tarafına koymu , birini de di er tarafına koymu . M l k xatn, brahim'in bile inden tutup demi :

- Namert o lu, namert! Söyle bakayım ne cesaretle benim yüzümden öpüyorsun? Yeme imi yedi in, benim bahçeme girdi in yetmiyor da yüzümden de mi öpüyorsun? Halin ne olur, imdi emir vereyim seni parça parça etsinler. Sonra da cesedini ate e atıp külünü de rüzgara versinler.

brahim bakıp görmü , korkmanın sırası de il. Kendi kendine demi : “Aman, nasıl olsa ölece im, neden korkuyorum, her ne olursa olsun.” Dönüp hanıma demi :

- Her ne istersen kabul etmeye hazırım. Ben bu canı her zaman için senin yoluna adadım. Bin defa ölüp dirilsem yine hepsini senin yolunda feda ederim. Ate e atıp yaksalar da “Of!” demem. Yar yolunda cefa çekmeyen ba kesilsin.

M l k xatn brahim'in çok akıllı ve edepli bir o lan oldu unu görmü . Onun konu maları ho una gidip demi :

- nsano lu! Önce söyle bakalım, kimsin? Necisin? Nasıl oluyor da benim bahçeme girebiliyorsun? Benim bahçemi kırk dev koruyor, her birinin yedi ba ı var, onların korkusundan ku bile benim bahçemin etrafında dolanamaz. Ben bütün perilerin padi ahıyım. Periler mekanına da bir insan ayak basamaz. Söyle göreyim, bu Gülistan-i r m topra ına nasıl gelebildin? Benim kapım büyüdü. Onu devlerden

ba ka hiç kimse bilemez. Sen o büyüü nasıl oldu da bildin? Bunların hepsini do ru dürüst anlat. Sana ne yapılması gerekti ine sonra karar veririz.

Ben nasıl size anlattıysam brahim de ba ına gelenleri kıza anlatmı . Kız

bunları i itince mutlu olmu , brahim'in hünerini takdir etmi . E er brahim'e sevgisi bir idiyse imdi bin olmu . Kız brahim'in alnından öpüp demi :

- brahim! Bil ki, senin her ne günahın varsa hepsini affettim. imdi bak, babam öleli yedi yıl oldu, onun yerinde padi ahım. Ne kadar periler, devler, melekler var, hepsi bana ba lı. Kendin de görürsün ki hiçbir ademo lunun padi ahında olmayan bir ihti amım var. Beni alırsan ölünceye kadar beraber hayat süreriz.

brahim bunu i itince çok sevinmi . Kendini hanımın aya ına kapamı , bilmiyormu ki ne yapsın. M l k xatın brahim'i ba rına basıp demi :

- Sevdi im, hiç dü ünme, in allah, sabah dü ünümüze ba larız. Allah seni bana ula tırdı.

Ondan sonra da brahim'i de soyundurmu . Her ikisi kucakla ıp yatmı lar.

Gece sabaha kadar birlikte kucakla ıp yatmı lar. Sabah oldu unda

M l k xatın emir vermi , brahim'i hamama götürmü ler. Seyahat elbiselerini çıkartıp bir takım padi ah elbiseleri giydirmi ler. brahim'in yakı ıklılı ı on kat daha artmı . Hamamdan döndüklerinde brahim, hanıma edeple ba e mi , hizmetine hazır olmu . M l k xatın da brahim'in elinden tutup kendi yanına oturtmu . Ondan sonra emir vermi , bütün periler padi ahının hükmünün geçti i yerde ne kadar tanıdık peri, dev, melek varsa hepsi hazır olmu . Bütün Gülistan-i r m aydınlanmı . Kırk gün, kırk gece dü ün olmu , lütuflar olmu . Kırk birinci gün perilerin kadısı M l k xatın ile brahim'in nikahını kıymı . Kızla o lan el ele vermi , onları tebrik ettikten sonra çekip gitmi ler.

brahim'le M l k xatın ba lamı lar ömür sürmeye. Bir gün M l k xatın, brahim'in çok keyifsiz oldu unu görmü . Demi :

- brahim! Bundan sonra senin derdin de mi olacaktı? Söyle bakayım, derdin nedir? Ben, senin keyifsiz olmana katlanamıyorum.

brahim a layıp demi :

- Hanım, ama ben babamın gözüne derman bulmak için gelmi tim. E er eve gidemiyorsam o zaman benim ne önemim var. nsanın sözünde durması gerekir.

Hanım, brahim'in yüzünden öpüp demi :

- brahim! Niye a lıyorsun? Yemin ederim, Süleyman peygamberin yüzü ünün nakı na, sana olan sevgim birken imdi bin oldu. Çünkü ben dü ündüm ki insano lu vefasız olur, diyorlar. E er brahim de benimle me gul olup annesini, babasını aklından çıkarırsa o da vefasızdır. Ama imdi bana vefasız olmadı nı ispatladın. Ben, seni gönderirim, babanın gözünün dermanını bulursun. Ama sana bir artım var, üç aya kadar geri dönmelisin.

brahim razı olmu , anla mı lar. O anda kız emir vermi , bir cariye gidip aynı yapraktan ne kadar lazımsa toplamı , getirmi , brahim'e vermi . M l k xatın emir vermi . Bir dev ça ırımı lar. O, brahim'i deve verip demi :

- brahim'i götürmelisin. Filan yerde bir dev var, ona vermelisin. yi oldu una dair onun yazdı ı ka ıdı alıp bana getir.

Dev, "Ba üstüne." deyip brahim'i arkasına alıp yola çıkmak istemi .

Hanım demi :

- Dev! Sana diyorum, brahim'i öyle götür ki gül kadar incinmesin. E er onun bir yeri incinirse vay senin haline.

Bir mektup da brahim'in dostu deve yazmı : "Benim topra ımda da korkusuzca gezebilirsiniz, brahim'i götürüp babasına verirken sonra da hepiniz bir arada Gülistan-i r m'e dönüp rahatlıkla ya arsınız." diye.

brahim'le öpü üp konu tuktan sonra dev brahim'i götürüp yola çıkmı . Kırk günlük yolu bir günde gidip inmi ler aynı devin yanına. Dev, brahim'i gördü ünde ba rına basıp demi :

- Karde im, söyle bakayım, bu nasıl i tir? Nasıl oldu da seni öldürmediler?

brahim mektubu deve verip durumu ona anlatmı . Dev, brahim'in M l k xatın'la evlendi ini ö rendi inde çok sevinmi , mutluluktan uçmu .

brahim'in rahatça girip çıkması için bir ka ıt da di er deve verip geri dönmü . Altı aylık yolu on günde gidip büyük karde inin bulundu u yere gelmi ler. Ortanca devin bunların yolunu bekledi ini görmü ler. Öpü mü ler, konu mu lar, durumu sorunca büyük dev demi :

- Karde im, gözünüz aydın. Karde iniz brahim, Gülistan-i r m padi ahı M l k xatın'la evlendi. imdi Gülistan-i r m'de karde imizin yanında olaca ız.

Ondan sonra bütün durumu ve ka ıt meselesini anlatmı . O da mutlu olup on gün orada kaldıktan sonra ortanca karde brahim'i de götürmü , öpü üp, konu up büyük karde ten ayrılmı lar. Altı aylık yolu on günde gelip ortanca karde in bulundu u yere ula mı lar. Küçük karde in bunların yolunu gözledi ini görmü ler. Onunla da öpü mü ler, kucakla mı lar, durumu ona söylemi ler. O da mutlu olmu . On gün burada kalmı lar. Ortanca karde le vedala tıktan sonra küçük karde le brahim babasının ülkesine do ru yola çıkmı lar. On gün yol gidip brahim'in babasının ya adı ı ehrin yakınına ula mı lar.

Dev, brahim'i yere koyup demi :

- Karde im, sa lıcakla kal. Ama kendini karde lerinden korusun. Onlar seni öldürecekler. Ben de seni aynı ormanda bekleyece im. ini bitirdikten sonra gelirsin, Gülistan-i r m'e gideriz.

brahim babasına do ru gitmeye, dev de kendi yerine dönmeye ba lamı .

Öyleki brahim evlerine gelmi . Hat m'le annesinin çok rahatsız olduklarını görmü . Bunun yolunu bekliyorlarmı . Annesi o lunu sa salım görünce sevincinden kendini kaybetmi . Kendine geldikten sonra o lunu ba rına basıp Allah'a ükretmi . brahim annesiyle ve Hat m'le öpü üp, konu up bütün olanları onlara anlatmı . Hat m, brahim'i M l k xatın'la evlendi ini hiç kimseye söylememesi için uyarmı . Biraz oturduktan sonra brahim'le Hat m kalkıp padi ahın yanına gitmi ler. Padi ahın di er o lanları yine de hiçbir ey bulamamı lar. Eli bo , yürüye yürüye, geze geze geri dönmü ler.

zin alıp, içeri girip padi aha ba e mi ler. Sonra brahim edeple babasına demi :

- Baba, artık üzülme, gözlerinin dermanını getirdim.

brahim'in bu sözüne inanmayıp o anda müneccimlerle, hekimleri

ça ırmı lar. Hekimler yapra a bakınca demi ler:

- Padi ahım, do ru, senin gözlerini iyile tirse ancak bu ilaç iyile tirebilir.

Padi ah mutlu olmu . brahim'i ba rına basmı . Hekimler hemen yapraktan

ezip padi ahın gözlerine merhem yapmı lar. On günün içinde padi ahın gözleri iyile mi . Sanki hiç kör olmamı . Babası gözleri açıldıktan sonra brahim'i bir an bile gözünden ayırmak istemiyormu . Her gün brahim Hat m'le padi ahın yanına geliyormu . Oturmu lar, sohbet etmi ler. Artık yemeklerini de bir yerde yiyorlarmı . Han, bey kızından olan o lanlarını padi ah göz ardı ediyormu . Onlar da padi ahın korkusundan brahim'e bir ey diyemiyorlarmı . Görünürde saygı gösteriyorlarmı . Ama aslında brahim'i görmek istemiyorlarmı . Bir gün büyük karde ortanca karde e demi :

- Karde im, bu nasıl i ki biz bey, han kızından olalım, babamız bizi istemesin, o ahlaksız birisini istesin. Babamız böyle devam ederse sonunda ölünce brahim'i kendi yerine padi ah yapacak. Biz uzaktan bakakalaca ız. Buna bir çözüm bulmalıyız. Ortanca karde demi :

- Karde im, sen do ru diyorsun ama biz ne yapabiliriz? Babamızın ölmesini beklemeliyiz.

Büyük karde demi :

- Karde im, biz o anı bekleyemeyiz. Vakti varken bir çare bulalım. Çünkü babamız ölünce brahim onun yerine padi ah olacak. O zaman hiçbir ey yapamayız.

Ortanca karde ba mını a a ı e ip biraz dü ündükten sonra demi :

- Karde im, senin dü üncen nedir? Söyle bakayım, nasıl bir yol buldun?

Büyük karde demi :

- brahim'i kendimizle ava götürelim. Orada öldürüp, elbisesini kana bulayıp, a laya a laya babamızın yanına dönelim. " brahim'i kaplan yedi." diyelim.

Ortanca karde demi :

- Karde im, bu, güzel bir yol. Ama babamız brahim'i gözünden ayırmıyor.

Büyük karde demi :

- Orasını bana bırak. Sen ne karı ıyorsun?

Her iki karde kabul edip anla mı lar.

Öbür gün büyük karde i vezirin evine gidip, "Babama deyin, biz ava

gidece iz. brahim'e de izin versin. Bizimle ava gitsin, karde imizdir, gönlümüz birlikte olmayı istiyor. O, kendi de, biraz av filan avlar, üzüntüsü da ılır. Kız filan de il ki brahim'i perde arkasında saklıyor." diye yalvarmı lar.

Vezir kabul etmi , i leri yoluna koyaca ına dair söz vermi . Ertesi gün padi ah her zaman oldu u gibi mecliste oturmu . Sa ında, solunda vezir, vekil; brahim'le de Hat m kar ısında sohbet ediyorlarmı . Padi ahın büyük o lu babasına dönerek demi :

- Padi ahım sa olsun, biz yedi günlük üne ava çıkaca ız. Senden rica ediyoruz brahim'e de izin ver. Bizimle ava gitsin, onun da üzüntüsü da ılır, gençtir. Biz de karde iz, gönlümüz onun da bizimle birlikte e lenmesinden yanadır.

Padi ah demi :

- O lum, ben ihtiyar biriyim, canım sıkılıyor. Bırakın brahim kalsın. Benimle sohbet etsin. Siz kendiniz gidin.

Büyük karde çok rica ettikten sonra vezir de onlara yardımcı olmu , izin almı . Ama Hat m brahim'e gizlice demi :

- Karde im, imdi gidiyorsun izin al, ben de seninle geleyim. brahim Hat m'e de izin alıp üç gün hazırlık yapmı lar. Dördüncü gün seyahate çıkmı lar. Üç gün yol gittikten sonra bir düzlükte çadır kurmu lar. Çok avlanıp yemi ler, sonunda susamı lar. Oraya bakmı lar, buraya bakmı lar. Asla, su bulmanın mümkün olmadı nı görmü ler. Ba lamı lar fikir alı veri ine.

brahim demi :

- Karde lerim, hiç buralarda su olan bir yer biliyor musunuz? Siz buralara çok gelip gidiyorsunuz. Ben yabancıyım.

Büyük karde dönüp brahim'e cevap vermi :

- Karde im, buradan üç saatlik yol mesafesinde bir kuyu görmü tüm, e er kurumamı sa onda su vardır.

brahim demi :

- O zaman gidip biraz su getirelim.

Üç karde , üçü de gitmeye hazırlanmı lar. Hat m demi :

- Ben de gidece im.

Büyük karde cevap vermi :

Yok, sen misafirimizsin, asla senin eziyet çekmene razı olamam.

Hat m ne kadar u ra mı sa da razı olmamı lar. Üç karde yola çıkmı lar. Kuyunun ba na geldiklerinde büyük karde dönüp di erlerine demi :

- Karde lerim, beni kuyuya salın, ben su vereyim, siz çekip kapları doldurun. Sonunda da beni çekersiniz, gideriz.

Ortanca karde cevap vermi :

- Karde im, hiçbir zaman bu olmaz ki, ben varken sen kuyuya inme. Sen, Benden büyüksün. Kuyuya girmek benim i im.

brahim demi :

- Karde lerim, sizin ikiniz de inemezsiniz. Ben hepinizden küçü üm. Onun içinde kuyuya girmek benim i im. Beni indirin. Onlar da Allah'tan istiyorlarmı ki brahim kuyuya insin.

Büyük karde le ortanca karde önceden kendi aralarında “Ben böyle diyece im, sen de böyle dersin. brahim'i kuyuya indiririz, su verir, kapları doldururuz, sonrası kolay.” diye anla mı lar. Onlar mutlu olup brahim'in elbisesini çıkarttırmı lar. Üstünde bir tek gömlekle içlik kalmı . Beline ip ba layıp kuyuya indirmi ler. Bu kuyunun derinli i kırk ar ınmı . Me er, brahim suya ula mı , tulumları bir bir doldurmaya ba lamı . pe ba lamı , karde leri çekmi . O kadar su vermi ki kapların hepsi dolmu . Ondandır ipi kendi beline ba lamı , demi :

- Karde lerim, hadi beni çekin gidelim.

Karde ler brahim'i çekmi ler. Me er brahim kuyunun a zına yakla mı . pi hançerle kesmi ler. brahim gürültüyle kuyunun dibine dü mü . Büyük karde ba ını kuyuya sokup demi :

- brahim imdi halin nasıl? Asıl padi ahlık yapaca ın yer burası. Hadi bakalım burada ne kadar istiyorsan padi ahlık yap.

Ondan sonra atlarının yanına dönüp gelmi ler. brahim'in atını birkaç yerinden yaralayıp gömle ini de didik didik edip atın kanına bulayıp yurtlarına do ru gitmeye ba lamı lar. Yurda yakla ınca yalandan a lamaya ba lamı lar. Biri diyormu : "Belimi kıran karde !" Öbürü diyormu : "Vay yüre imin dire i karde !" Bunların feryadına Hat m'le hizmetçiler ko up sormu lar: "Ne var, ne oldu?" diye.

Büyük karde demi :

- Ne olacak? Evimiz yıkıldı. brahim'i kaplan yedi.

Hat m o anda anlamı ki burada bir oyun var. Sormu :

- Nasıl oldu da yedi? Bir anlatın, görelim.

Büyük karde demi :

- Biz kuyudan su içmeye gittik. brahim'i biraz uza a bırakmı tık. Atları bekliyordu. Birden bir geyik çıktı. brahim geyi i kovalayıp tutmak için atına bindi. Ben ne kadar "Gitme." diye seslendiysem de bakmadı. Geyi i kovalamaya ba ladı. Biz hemen su çekip atlara yükledik. Sonra brahim'i bulmaya gittik. O zaman gördük, kaplan karde imizi parçalayıp yemi , atını da bu hale getirmi . Bu da kanlı gömle i.

Bunu deyip yine yalandan a lamaya ba lamı lar. O gece sabaha kadar yurтта hiçbir yatmayıp a lamı lar, inlemi ler. Sabah oldu unda yürümü ler. A laya a laya ehre do ru yönelmi ler. Üç gün sonra ehre ula mı lar. Padi ah bu haberi o lanlarından duyunca, brahim'in kanlı gömle ini görünce dayanamayıp bayıldı . Padi ahı kendine getirmi ler, yine bayıldı . Sonunda bir ekilde kendine gelmi . Ama padi ah brahim'in derdine dayanamayıp bir hafta sonra ölmü . Büyük o lu

padi ah olmu , ortanca o lu da vezir. brahim'in annesi de o günden sonra hasta olmu . Ama Hat m ona teselli verip demi :

- Anne, vallahi, sen korkma, brahim ölmedi. Bu oyun, hem de karde lerimin oyunu. Canını sıkma, nerede olursa olsun, yakında onu görürsün.

Kısacası o kadar böyle konu mu ki kadını sakınle tirmi .

Size kimden haber vereyim? brahim'den. Me er ipi karde leri kesmi .

brahim kuyuya inmi . Allah'tan kuyunun suyu çokmu . brahim suya inip suyun dibine dalmı . Sonra da su onu kaldırmı . O anda kendini kaybetmeyip bir ta a tutunmu , sudan dı arı çıkıp bir yerde oturmu , karde inin dedi i sözleri de duymu . O anda karde lerinin ona tuzak kurdu unu anlamı . Onun için cevap vermeme . Karde leri de brahim'i öldü zannetmi ler, çekip gitmi ler. brahim kuyuda kalmakta olsun. Size be kelime haber vereyim, M l k xatn'dan.

Her gün M l k xatn brahim'in yolunu gözlüyormu , onun tahammülü kalmamı . Belirledi i süre dolunca brahim'in ba nda bir i oldu unu anlamı . Biliyormu ki brahim'in yedi yerden zincirleseler de bir yolu olsa bir an beklemeden gelece ini bilirmi .

O anda emir vermi Gülistan-i r m'de ne kadar dev, peri varsa hepsi hazırlanmı . brahim'le karde olan devleri de götürüp on gün sonra brahim'in babasının ülkesine ula mı lar. Geceleyin ehri dört bir yanına etten duvar örmü ler. M l k xatn ehre girene dokunmamalarını ancak ehirden de bir kedinin bile çıkmasına müsaade etmemelerini emretmi . Sabah erkenden padi ah dı arı çıktı nda bakmı ki ne güzel ehri dört tarafı orman olmu . Bizim ehri etrafında orman yoktu, neler olup bitiyor ö ren, diye hemen bir elçi göndermi . Elçi biraz sonra rengi kaçmı , duda ı yarılmı bir halde dönüp haber vermi :

- Padi ahım, senin gördü ün orman de il. Bunların hepsi devlerin boynuzu. Gerçekte hepsi yedi ba lı dev. Ba ının çaresine bak. brahim'i istiyorlar. Bir kadın padi ahları var. Diyor ki, “ imdi padi ah brahim'i veriyorsa versin, vermiyorsa ehri tamamen altüst ettirece im, ta ta üstünde koymayaca ım.”

Korkusundan padi ahın duda ı yarılmı , ba lamı kanamaya. Yerinden kalkan durumu görüp divana kaçmı . Az zaman geçmeden bütün yürüyebilenler

divanın önüne toplanmı . Hepsi korkudan aklını yitirmi . Ne yapacaklarını bilmiyorlarmı . Bu sırada bir dev elinde mektupla gelip padi aha demi :

- Periler padi ahı M l k xatın diyor ki hemen brahim'i huzuruma getirin yoksa ehri alt üst ettirece im.

Padi ah mektubu okuyup: "Ama brahim ölmü , ben brahim'i nereden Bulayım da oraya götüreyim?" diye cevap vermi .

Dev demi :

- Ben bilmiyorum, o zaman kendin git, cevap ver.

Padi ah çaresiz kalmı , vezirini de götürüp M l k xatın'ın huzuruna gelmi .

Ba e ip yedi defa yeri öptükten sonra durumu anlatmı . M l k xatın demi :

- brahim öldü ünde sizden ba ka orada kim vardı?

Padi ah ba e ip cevap vermi :

- brahim'in öz karde i Hat m de oradaydı.

M l k xatın, Hat m'in adını brahim'den duymu . Hat m'in yalan

söylemeyece ini biliyormu . O anda Hat m'in ardından adam göndermi . Öbür taraftan da Hat m, brahim'in annesiyle oturup ona teselli veriyormu . Gürültüyü i itip dı arı çıkmı . Halkın o tarafa, bu tarafa kaçıtı nı görmü . "Ne var?" diye sormu . Durumu anlatmı lar. Hat m, M l k xatın'ın geldi ini i itince mutlu olup hemen içeri girmi . brahim'in annesini de durumdan haberdar etmi . Her ikisi de mutlu olmu , Hat m demi :

- Anne, ben bir M l k xatın'a gideyim. Bakalım, bir ey yapabilir miyiz?

Hat m vedala ıp evden çıkmı . Yolda gidiyormu , önüne pe inden gönderilen adam çıkmı . kisi beraber dönmü ler. M l k xatın, Hat m'i tanıyınca hürmet edip oturtmu . Ondan sonra dönüp Hat m'e demi :

- Hat m, cevap ver bakayım, brahim ne zaman öldü?

Hat m cevap vermi :

- Padi ahım, öldü ünü gerçekten bilmiyorum ancak kırk gün önce ortadan kayboldu.

M l k xatn bu sözü Hat m'den i itince yüzü kırmızı gül gibi açıldı .
Sevincinden gözünden ya akmaya başladı . Hat m'e dönüp aceleyle sordu :

- Nasıl? brahim'in öldü ünü sen gözlerinle görmedin mi?

Hat m cevap verdi :

- Hayır, padi ahım, hatta ben brahim'in ölümüne inanmıyorum. Onun
ba na ne geldiye bak, yanında duran bu padi ahla vezir yapmı tır. Bunlar onun
büyük karde leriydi. Bunlar onu kıskanıyorlardı.

Bütün durumu ba tan sona kadar M l k xatn'a anlatmı . M l k xatn
durumu ö renip brahim'in karde lerine dönüp demi :

- Do rusunu söyleyin bakayım, brahim'e ne yaptınız?

Onlar cevap verdi ler:

- Padi ahım, biz öz karde imize ne yapabiliriz? brahim'i kaplan parçaladı,
öldürdü.

M l k xatn emir verdi :

- i leri kızdırın.

i ler oca a dö enip kızdırılınca padi ah bakmı yalan söylemek bir i e

yaramıyor, çaresiz kalarak M l k xatn'a dönüp demi :

- Padi ahım, bir daha yapmayaca ız, izin ver do rusunu söyleyeyim.

M l k xatn cevap verdi :

- Söyleyebilirsin, izin veriyorum.

Padi ah demi :

- Filan yerde bir kuyu var, brahim'i oraya indirdik. Ölüp kaldı nı
bilmiyoruz.

M l k xatn bunu i itince bir mele e dönüp demi :

- Durma, hemen git, imdi brahim'in ölüsünü veya dirisini senden
istiyorum.

Melek “Ba üste.” deyip göz açıp kapayıncaya kadar yok olmu . Birkaç dakika sonra dönüp brahim’i yere bırakmı . M l k xatın kendini brahim’in üstüne atıp elini gö süne koyunca brahim’in canlı oldu unu görmü . Seslenmi :

- Eyvah, hemen hekim getirin!

O anda hekimi hazır etmi ler. Hekim, brahim’e bir ilaç vermi . brahim ba lamı hareket etmeye. Hekim demi :

- Padi ahım, hiç korkma. brahim’i sabah erkenden sapasa lam sana verece im.

M l k xatın, brahim’i ona vermi . Ondan sonra melek padi ahında, vezirin de boynunu civciv boynu gibi kopartmaları için emir vermi . Sonra ihti amla yürüyüp ehre girmi ler. Padi ahın sarayına yerle erek brahim’in annesini getirip durumdan onu da haberdar etmi ler. Sonra M l k xatun emir vermi , meclis kurulmu . brahim’in annesi, Hat m, bir de M l k xatın o gece sabaha kadar sevinmi ler. Bütün fakir fukaraya ihsanda bulunmu lar.

ehir halkı durumu böyle görünce çok mutlu olmu . Herkes rahatça kendi evine dönüp istirahat etmi ler. Sabah olunca hekim brahim’i giyindirip M l k xatın’ın huzuruna getirmi . Yeniden hepsi öpü üp, konu up mutlu olmu lar. Hekimin de bah i ini verip bırakmı lar. Ama brahim öyle zayıflamı ki bir deri, bir kemik kalmı . Bir yandan M l k xatın, bir yandan anası öyle ilgilenmi ler ki bir hafta içinde toparlanıp önceki haline dönmü .

Bir gün, M l k xatın, Hat m, bir de brahim oturup sohbet ediyorlarmı . M l k xatın demi :

- brahim, artık bizim burada oturmamıza gerek yok. Seni burada bırakarak ben Gülistan-i r m’de kalamam. Karde inin yerine bir padi ah bul, biz anneni de götürüp Gülistan-i r m’e gidelim.

brahim de kabul edip demi ki Hat m’i burada padi ah koyalım. Hat m razı olmamı , demi :

- Padi ahım, bana padi ahlık lazım de il. Benim ba ka bir iste im var.

M l k xatın demi :

- Her ne dile in varsa söyle.

- Padi ahım sa olsun, o hekim beni brahim'in pe inden gönderdi,

babasının gözünün dermanını söyledi. O, bana bir kitabının kayboldu unu demi ve seni görünce onu bulmanı rica etmemi istemi ti.

M l k xatın emir vermi , ne kadar melek varsa toplanmı . Onlara dönüp demi :

- Hepiniz bir bir gelip benim önümden geçmelisiniz.

Melekler bir bir M l k xatın'ın önünden geçmeye ba lamı lar. Hepsi geçip

bittikten sonra M l k xatın sormu :

- Meleklerden ba ka kalan var mı?

Demi ler:

- Padi ah sa olsun, filan yerde total bir melek var.

Onu da getirmi ler. Gelip M l k xatın'ın önünden geçince M l k xatın onu

durdurup demi :

- Ver kitabı.

Melek kitabın kendisinde olmadı na yemin etmi . M l k xatın demi :

- Ate yakın, bu melunu ate e atın. Melek i in kötü oldu unu görmü ,

demi :

- Hanım, beni ate e atmayın, kitabın yerini diyeyim.

- Söyle, atmayayım ancak bir daha böyle i yapmayaca na yemin et.

Melek yemin edip demi :

- Hanım, halk hekimi gelsin. Benim bu küre imi yarsın. Kitap orada etle derinin arasındadır, çıkartsın.

Halk hekimini ça ırmı lar, gelmi , mele in küre inin ortasını yarmı . Kitabı çıkartmı . Kitabı Hat m'e vermi ler. Hat m, brahim'le, M l k xatın'la vedala ıp

hekimin oldu u yere do ru yola çıkmı . Hat m'i gitmekte bırakalım, M l k xatın'la brahim ne yaptı? Görelim.

Birkaç gün brahim'le babasının ülkesinde kaldıktan sonra veziri orada padi ah olarak bırakıp M l k xatın brahim'i, anasını, bir de brahim'le karde olan üç devi de götürüp Gülistan-i r m'e gitmi , mutlulukla ya amı lar.

imdi bakalım, Hat m nerede kalmı ? Hat m, brahim'den ayrılıp günde bir menzil giderek, bütün menzilleri katederek, birkaç gün sonra aynı hekimin oldu u ehre ula mı . Gidip hekimin kapısını çalmı . Aynı hizmetçi ki öküzün ipini çekiyormu , gelip kapıyı açmı . Hat m'i görünce tanıyıp demi :

- Buyur.

Hat m içeri girip do ruca hekimin yanına gitmi . Hat m, hekimle görüşü p durumu ö rendikten sonra: "Kitabı getirdin mi?" diye sormu ki Hat m demi :

- Evet, getirdim.

Hat m çıkarıp kitabı vermi , hekim sevinip demi :

- Hat m, imdi önce benim yaptı m i leri görmelisin, ondan sonra sırrımı ö renirsin.

Hekim o anda seslenmi , hizmetçi hazır olmu . O demi :

- Hizmetçi, ver kitabı.

Bu defa da hizmetçi ba nını a a ı e ip konu mamı . Hekim bir daha demi :

- Hizmetçi, ver kitabı.

Hizmetçi yine cevap vermemi . Üç defa tamamlanıp cevap alamayınca hekim yukarıdan kılıcı alıp hizmetçinin boynunu vurmu . Ba yere dü mü , ondan sonra ba ı götürüp yerine koymu , bir ilaç sürmü , hizmetçi yine annesinden do mu gibi olmu . Hap ırıp yerinden kalkmı , hekim hizmetçiye demi :

- Sen serbestsin, git, öküzü buraya getir.

Kul "Ba üstüne." deyip öküzü hazırlamı , hekim öküze dönüp demi :

- Öküz, ver kitabı.

Cevap alamamı . Yine demi :

- Öküz, ver kitabı.

Öküz cevap vermeme , hekim bir daha demi :

- Öküz, sana diyorum, ver kitabı.

Yine cevap vermeme . Hekim cevap vermedi ini görmü , bunun da boynunu vurmu . Ba ı bir tarafa dü mü , cesedi bir tarafa. Ondan sonra hekim kalkmı aya a, öküzün ba ını koymu yerine. Bir ilaç sürmü , öküz de sapasa lam olmu . Aya a kalkmı , ba lamı melemeye. Öküzü de serbest bırakıp hizmetçiye demi :

- Git, köpe i getir buraya.

Hizmetçi gidip köpe i getirmi . Hekim köpe e dönüp demi :

- Köpek, ver kitabı.

Köpek konu mamı . Bir daha demi , köpek yine konu mamı , üçüncü defa demi . Yine cevap vermedi ini görmü . Köpe in de boynunu di erleri gibi vurmu , ba ı dü mü yere. Ondan sonra yine ba ı cesedin üstüne koyup, diriltip, onu da yerine göndermi . Ondan sonra bir kaplan getirtmi , demi :

- Kaplan, ver kitabı.

Buna da üç defa demi , cevap alamayıp onun da ba ını vurmu . Kaplanın da ba ını yerine koymu , bir ilaç sürmü . O da aynı kaplan olmu . Hat m'e dönüp demi :

- Gördün mü?

Hat m demi :

- Evet, gördüm.

- Hadi, o zaman kalk, arkamdan gel.

Hat m bir perde asıldı ını görmü . Kara köpek de buraya ba lanmı . Hekim gidip perdeyi kaldırmak istemi . Aynı kara köpek kurtulmaya çalı ıp, az kalsın zinciri kırıp hekimi ısıracaktı . Hekim yukarıdan bir kırbaç alıp köpe e o kadar vurmu ki sonunda köpek sakinle mi . Ondan sonra perdeyi kaldırıp görmü ki birisi uyuyormu , yüzü de bir örtüyle kapatılmı . Hekim örtüyü kaldırmı . Hat m görmü , vallahi, burada on dört gecelik ay zannedece in bir kız yatmı . Güzelin yüzü menek e gibi, Züleyxa'ya benziyormu . Hat m dikkatle kıza bakınca kız irkilmi .

Kız, M l k xatn'a o kadar benziyormu ki, zannedersin ki, bir elmaymı lar ve ortadan ikiye bölünmü ler. Hekim kitabı açmı , bir yerine bakmı , hemen yürüyüp dolabın birinden bir derman getirip kızın burnuna tutar tutmaz kız uyanıp aya a kalkmı . O anda gülümseyip demi :

- Hekim, ben ne çok uyudum?

Hekim demi :

- Evet, hanım, sen yedi yıldır uyuyorsun.

Hanım hayret edip demi :

- Ben öyle biliyordum ki, ya iki gündür veya üç gündür uyuyorum. Bu nasıl i ?

- Hayır, hanım, sen tam yedi yıldır uyuyorsun. İmdi sekizinci yıla giriyor. Seni ben ilaçla koruyordum.

Ondan sonra Hat m demi :

- İmdi gel buraya, seni bu gördü ün sırdan haberdar edeyim. Sen bana öyle iyilik ettin ki ölünceye kadar sana hizmet etsem de yine hakkını ödeyemem.

Hekim, Hat m'i de götürüp gelmi yine aynı odaya. Hat m'e dönüp demi :

- Hat m! O gördü ün kız, Gülistan-i r m padi ahının kızı M l k xatn'ın küçük karde i, benim ikinci e imdi. O gördü ün ba lı, siyah köpek de benim birinci e imdi. O öküz de benim ö rencimdi. Hizmetçi vardı ya, o da öyle hizmetçimdi. O kaplan da birinci e imin annesiydi, benim kaynanamdı. Yatan kıza kitabı götüren melek a ık olmu tu. Ben hep bu kızın oldu u odayı melekten bir kötülük gelmesin diye koruyordum. Hatta mele in bir aya ını da ben topal yaptım. Ondan sonra artık o melek kızın oldu u odaya giremedi. Girse ba ına bir i getirece imden korkuyordu. Ama kaynanamla birinci e im bu kızın güzelli ini kiskanıyorlardı. Hep beni gözetleyip ona bir zarar vermek için fırsat kolluyorlardı. Ben de onları gözden ayırmıyordum. Günlerden bir gün bu kızın ba ı a rıdı. Ne kadar ilaç verdim, fayda etmedi. Bu kitaba bakıp gördüm ki onu uyutmalıyım, sonra kafatasını açıp beynine bakmalıyım. Kızı yatırdım, kafatasını açıp bizi, yaptıklarımı, kimsenin görmemesi için kapıyı da arkadan kilitlemi tim. Çünkü bizi gören olsaydı, kızın uyandırmak zor olurdu. Neyse, kızın beynine bakınca gördüm ki bir küçük ye il kene kızın

kula ından girerek tam beyninin zarına yapı mı . Keneyi cımbızla koparmak istedim. Ö rencim beni kapının deli inden gözlüyormu . Birden haykırdı:

- Aman dikkat! Cımbızı ısıt. Ondan sonra keneyi kopart. Kene zara yapı mı . E er di lerini bırakmazsa zar yırtılır, kız ölür.

Ben bunu i itince sinirlenerek ö rencime ceza vermek için kapıyı açtım.

Ö renci di er odaya kaçtı. Ben sınırimden, bilmeden, kitabı yere atmı ım. Ö rencimi yakalayarak bir iki defa vurdum, sakinle tim, gidip kızı uyandırırım, dedim. Sonra seni kovaca ım, dedim. Gelip cımbızı ısıttım, keneyi tuttum, cımbız sıcak oldu undan kenenin a zı açıldı, kendi kendine koptu. Yine kızın kafatasını yerine koydum, bir ilaç verdim, hemen ba yine biti ip annesinden do du u gibi oldu. Ancak kızı uyandırmak için artık kitap lazımdı çünkü bizi görmü lerdı. Kitabı koltu umun altından çıkartmaya te ebbüs ettim. Baktım kitap yok. O anda ö rencinin arkasından giderken sinirlenip kitabı yere attı ım aklıma geldi. Yine aceleyle kitabı getirmek için öbür odaya gittim. Kitabın yerde olmadığını gördüm. Oraya baktım, buraya baktım, kitap neredeydi? Bulunmadı ki bulunmadı. Evde olanların hepsini toplayıp kitabı istedim, herkes haberi olmadığını dair yemin etti. Kah yalvardım, kah ödül verdim, kah korkuttum, yine bir ey olmadı. Çaresiz kalıp “Kitabı bulunca sizi günde on defa öldürece im.” diye and içtim. Bu yüzden her gün bunların hepsini bir yere toplayıp günde on defa kitabı istiyorum. Cevap gelmeyince öldürüyorum, yine diriltiyorum.

imdi, Hatem! Artık bir ekilde bu sıkıntıdan kurtuldum. Hemen ben bunların hepsini önceki duruma getirece im. Ben kitabı bunlar aldı, diye biliyordum. Ben sinirlendi imden kendimi kaybedip mele i görememi tim. O da fırsatı kaçırmayıp kitabı almı .

Hekim kendi sırrını anlattıktan sonra köpe i de, öküzü de, kaplanı da önceki hallerine döndürmü , öpü üp barı mı lar. Periler padi ahının kızını da hekim getirmi buraya. Hepsi kucakla ıp a lamı lar, bir daha birbirlerini kıskanmayacaklarına birbirlerine söz vermi ler. Hepsi mutlu olmu , Hat m’e dua etmi ler. Hat m gitmek istemi , hekim onu durdurup demi :

- Hat m! Al, sana bir ilaç veriyorum, o sırrı bilince lazım olacak.

Hat m ilacı alıp, hekimle görü üp, öpü üp, yola koyulmu . Çarı ı topu una

geçirip, yerin damarını kırarak³⁹, derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi, serseri rüzgar gibi, azıcık meyanlık, çok çok kamı lık, günde bir menzil giderek, tüm menzilleri katederek, geceyi gündüze katmı , gündüzü geceye, birkaç gün sonra gelip çıkmı aynı kırk yol ayırımına. Kendi içeri girmi . O anda hizmetçiler, cariyeler bunu bekletmi ler. Ekmek filan getirmi ler. Yiyip biraz kendine gelmi . Ondan sonra ba cariyeyi isteyip demi :

- Git, a ana “Hat m geldi” de, izin verirse geleyim, koydu unuz artı yerine getireyim.

Cariye “Ba üstüne.” deyip gitmi . Birkaç dakika sonra dönüp demi :

- A am, “Buyursun.” diyor.

Cariye öne dü mü , Hat m de onun ardından ihsan sahibinin oturdu u odaya gelmi ler. Cariye önceki gibi Hat m’i içeri bırakıp geri dönmü kendi i ine. Hat m ileri yürüyüp selam vermi . Cevap aldıktan sonra perdenin arkasından ses gelmi :

- Hat m! Söyle, göreyim, hekimin sırrını ö rendin mi, yoksa elin bo mu geldin? Niye geç geldin?

Hat m cevap verip demi :

- Hayır, eli bo gelmedim. Hekimin sırrını ö rendim.

- Öyleyse söyle, artını yerine getirelim, benim de sırrımı ö reneceksin.

Hat m mutlu olup ba ına bütün gelenleri, gördüklerini, i ittiklerini ba tan

sona kadar benim size anlattı ım gibi bir bir anlatmı . O taraftan, perdenin arkasından ses gelmi :

- Hat m! imdi dinle, ben de kendi sırrımı söyleyeyim. Göçmen kızıydım. Annem, babam çok dindar, Allah’tan korkan, garipleri dost edinen insanlardı. Bir gün bizim obamıza bir dervi geldi. Ba ladı kaside okumaya. Annem getirip buna bir hediye verdi inde dervi dedi:

- Bacı yorgunum, Allah a kına, beni bugün misafir et.

Annem dedi:

³⁹ Uzun yol katetmek, mesafeleri tüketmek.

- Baba dervi , Allah'a da kurban olayım, misafirine de. Buyur, otur.

Ba ımız üstünde yerin var.

Dervi gelip oturdu, ben de 16-17 ya ında bir kızdım. Bu dervi in bana baktı nı fark ettim. Ben önem vermedim. Biraz sonra babam da i ten döndü. Dervi i evde görüp çok mutlu oldu. Ho be edip oturdu, ekme filan hazırladık. Allah ne verdiyse yediler, içtiler, sonra babam dedi:

- Baba dervi , imdi söyle göreyim, nereden gelip nereye gidiyorsun? Biraz anlat, dinleyelim.

Dervi cevap verdi:

- Herkesin da a çıktı ı zamanda insan içine çıkayım, dedim. Biraz ya dan, peynirden, yünden filan topladım. imdi sizin obaya gelip çıktım. Birkaç gün burada kalmak niyetindeyim, sonra ba ka obaya giderim.

Babam dedi:

- Çok güzel olur, ancak baba dervi , bu obada kaldı n sürece gündüz gidip kısmetini toplarsın, ak am olunca yine buraya gelirsin. Bak utanma, kendi evin farz et. Görevimiz, elimizden geldi i kadar sana hizmet ederiz.

Dervi kabul edip obayı gezmeye çıktı. Ak ama kadar topladı ı kısmetini de bize getirdi. O, gece yatıyordu, sabah olunca ekme ini filan yiyip yine obaya çıkıyordu. Böylelikle kırk gün bizde kalıp artık evdeki insanlardan biri gibi oldu.

Bir gün de babamdan beni istedi. Babam da anneme akıl danı tıktan sonra beni dervi le evlendirdiler. Dervi de bizimle yaylaya göçtü. Kazayla yaylada babamla annem öldü. Dervi le ben kaldık. Bunu da söyleyeyim ki o günden sonra beni dervi e verdiler, dervi le evlendi imden beri aramızda karı-koca ili kisi olmadı. Görünü te bana çok sıcak davranıyordu. Ben de utancımın derdimi anneme ve babama da söyleyemedim. Babam ve annem de ölünce kimsem kalmadı. Annemin, babamın da öyle bildi in gibi çok malı mülkü yoktu. Kendi ya larında kavruluyorlardı. Dervi e danı arak at, e ek, ne varsa satıp annemin, babamın ruhuna yemek verdim. Az çok geride kalanını da götürüp yola dü tük. Nereye gitti imizi bilmiyordum. Dervi e de sormuyordum. Dervi in davranı ı bana önceki gibiydi. Hiç

de i memi ti. Ben de kendi kendime: “Belki dervi beni götürüp kendi yerinde e i yapmak istiyor, bırak biraz bekleyeyim.” diye dü ünüyordum.

Böylece on gün yol gittikten sonra gelip çıktık aynı kırk yolun ayırımına. Dervi burada bina yaptırmaya ba ladı. Bir tane de erkek maymun yavrusu aldı. Bu bina tamamlanınca içine toplandık. Bir oda bana verdi, bir odada da kendisi oturdu. Artık bana görünmüyordu da, öylece o maymunu besliyordu. Ta ki bu maymun büyüdü, i manladı. Bir gün dervi benim yanıma gelip dedi:

- Hanım, bu maymunla bir arada olmalısın.

Ben razı olmadım, ba ladı beni tehdit etmeye, dövmeye. Ben a ladım, olmadı, dervi dedi:

- Olmaz, maymunla bir arada olmalısın.

Ben gördüm ki bu dervi beni rahat bırakmayacak. Ne olursa olsun Allah’a sı ınıp kaçmayı dü ündüm. Dervi benim hareketimden dü üncemi anlayıp, elimden, aya ımdan çarmıha gerip maymunla beni görü türdü, dedi:

- Ben ho lukla olsun diyordum. İmdi razı olmuyorsan ben de böyle yapaca ım.

Maymunu benim yanıma verip dedi:

- Hanım, sen kendi e inin dedi ini dinlemedin ama ben yine seni ba ı lıyorum. Çünkü sen bilmiyorsun ki bu i böyle olmasaydı sen benim e im olamazdın. Burada tılsım var. İmdi bundan sonra sen, benim e imsin. Ancak bana biraz zaman ver.

Böyle böyle bana teselli veriyordu. Ama ben öylece a lıyordum. Dervi beni inandırmak için aynı maymunu da vurdu, gözümün önünde öldürdü. Ama ben artık bu dervi ten nefret ediyordum, göreceğim gözüm yoktu. O da benden vazgeçmiyordu, beni koruyordu. Bana da sözle teselli veriyordu. Artık bana dokunmuyordu. Bir müddet böyle geçti. Bir gün hamile oldu umu fark ettim. Dervi bunu bildikten sonra bana daha çok sevgi gösteriyordu. Günde bir defa yanıma gelip halimi

soruyordu. “Artık korkma, bizim vaktimize az kaldı. Kırk gün sonra tılsım tamamen bozulacak, ondan sonra biz karı koca olacağız.” diyordu.

Ben a layıp, gözya ı dökmekten ba ka cevap vermiyordum. O da çıkıp gidiyordu, ancak beni takip ediyordu. Neyse, vakit doldu, ben do um yapıp yükümden kurtuldum, bir o lum oldu. Ben çocu u emzirmek istemiyordum. Dervi yalvarıp yakarıp dedi:

– Bu çocu un günahına girme. Bunun suçu ne? Emzir, ölmesin.

Ben önce emzirmek istemiyordum, sonra Allah’tan korkup çocu u emzirdim.

Yava yava çocu a ısındım. Öyle ki kırk gün tamamlanınca dervi gelip çocu u benden aldı. Götürüp kendi bakmaya ba ladı. Ben “Çocu u ver, ben bakayım.” diye ne kadar yalvarsam da sonunda hiddetlenip beni de kovdu. Artık dervi beni hiç konu turmuyordu da. Aylarca birbirimizin yüzünü de görmedik. Öyle ki onun i i çocu u beslemek olmu tu, benim de i im a lamak. Çocuk yürüyüp ko maya ba ladı. Öyle i manlamı tı ki artık derisine bile sı mıyordu.

Bir gün dervi bir altın le en getirdi. Bu çocu un elini aya ını ba layıp gözümün önünde ba ını kesti. Ben ne kadar a ladım, yalvardım, dikkate almadı. Ondan sonra çocu un derisini soyup etini kavurdu. Ne kadar ya ı varsa çıkarttı, bir kaba doldurup sandı ına koydu, a zını da kilitledi. te bu gördü ün yemekhaneyi açıp, yoldan gelip geçene yemek vermeye ba ladı. Her kimin yeme ine o çocu un ya ından bir damla döktüyse yeme i yiyen adam lal ta ına, altına dönüyordu. Böylece yedi yıl bu yoldan gelip giden ne kadar insan varsa hepsini altına dönü türüp ambara topladı. Sonunda çocu un ya ı tamamen bitip kalıntısı kaldı. Dervi pilav hazırladı. Yedi yıldır bir kelime konu mamı tık. Geldi benim yanıma ve dedi:

– Hanım, korkma seni altın yapmam. E er öyle bir dü üncem olsaydı bunu yedi yıldır yapardım.

Ben, o günden sonra onun elinin de di i hiçbir eyi yemezdim. Her eyimi kendim hazırlayıp kendim yiyordum. Dervi de bunu biliyordu. Ama bilmezmi gibi davranıyordu. Dü ündüm, gitmekten ba ka çare olmadı ını anladım. Çaresiz kalıp gittim. Dervi in ikimize de bir taba a yemek koydu unu gördüm. Beni

üphelendirmemek için öyle yaptı nı ve ya ı yeme in benden tarafıma döktü ünü anladım.

Dervi ekme filan getirmeye gidince ben fırsat bulup taba ı döndürdüm. Dervi ten taraf benim önüme geldi. Benim tarafım da dervi in önüne geldi. Yeme e ba ladık. Yemekten bir iki lokma alır almaz dervi e tesir etti. Taba ı çevirdi imi anladı. Aya a kalktı, ben kaçmaya yeltendim. Ya lı elini üstüme salladı. Ya , benim bir tarafıma de di. O anda dervi lal, altın oldu. Benim de nereme ya de diyse oram altın oldu. İmdi, Hat m! Bir tarafım tamamen altın. Hekimin sana verdi i ilaçtan benim altın olan yerime sür.

O anda Hat m aya a kalkıp perdenin arkasına geçmi . Görmü , vallahi, bu öyle güzelmi ki e i benzeri yokmu . Ama bir tarafı tamamen altınmı . laçtan kızın vücuduna sürdü ünde kız, annesinden do du u gibi sapasa lam aya a kalkmı .

Kız demi :

- Dervi in insanlardan elde etti i altından yedi yıldır ihsanda bulunuyorum. Bin yıl da versem yine bitmez.

Hat m demi :

- Dervi i ne yaptın?

Kız cevap vermi :

- O melunu önce eritip taba a, ka ı a dönü türdüm.

Ondan sonra Hat m'le kız ambara inmi . Ambarın a zına kadar altın olmu insanlarla dolu oldu unu görmü . Hat m bir taraftan, kız da di er taraftan hekimin verdi i ilaçtan bu altınlara sürmeye ba lamı lar. Her kime bir damla sürmü lerse o anda aksırıp uyanıyormu . Bunlara dua okuya okuya yola çıkmı lar. Ak ama kadar bir tane bile altın kalmamı . Hepsini insana çevirip serbest bırakmı lar. Yerde kalan kalıntıları, sarayı da orada çalı an hizmetçilere, cariyelere ba ı lamı lar.

Ondan sonra Hat m imam getirip aynı kadının nikahını kendine kıydırmı . Sonra onunla birlikte bir çift at alıp binmi ler, yola çıkmı lar. Günde bir menzil, tüm menzilleri bu ekilde katederek, geceyi gündüze, gündüzü geceye çevirip memleketlerine ula mı lar. Mutlu bir ekilde gün geçirip, ömür sürmü ler.

Onlar yediler, yere geçtiler; siz yiyin devre geçin.⁴⁰

⁴⁰ Bunlar kalıpla mı ifadeler(formeller)dir. Anlamı: Onlar yediler, içtiler, hayatlarını ya adılar, bu dünyadan gittiler. Siz ise yiyin için ve zamanınızı ya ayın.

3. BÖLÜM

AKTARMA SORUNLARI VE ÖRNEKLER

3.1. Atasözü ve deyimler:

Atasözleri ö retici bir görev üstlenmi halk edebiyatı ürünleridir. İlk söyleyenlerini belirleyemedi imiz atasözleri hayat prensibi olacak fikir ve dü ünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek-görenek ile tabiat olaylarından, teknikten vb. çıkacak kuralları somuttan soyuta giden bir yolla söz ve yazıyla nesilden nesile aktarılan hikmetli cümlelerdir(Güzel ve Torun, 2003, s.202). Atasözleri çe itli söz oyunlarının arkasında derin anlamlar ta ıyan bilgilendirici, ö üt verici, etkili ifadelerdir.

ükürü Elçin, atasözünü: “Nazım, nesir, her iki ekli ile eski tecrübeleri “tam bir fikir” kompozisyonu içinde te bih, mecaz, kinaye, tezaat... gibi edebi sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız, hususıyla yeti ecek gençlere aktarılan sözler(Elçin, 1993, s.626)” ekinde tanımlamaktadır.

Atasözleri kendine ait çe itli özellikler ta ıyan, belirli kalıplarda olan sözlerdir. Atasözlerinin kavramsal de erleri, ifade ettikleri kural ve düsturlar ya da fonksiyonları hakkında u bilgileri vermek mümkündür:

a) Sosyal olayların nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- tarafsızca bildirir.

- b) Tabiat olaylarının nasıl olageldiklerini –uzun bir gözlem sonucu olarak- belirtirler.
- c) Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatırlar.
- d) Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece dü ünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösterirler.
- e) Töre ve gelenekleri bildirirler.
- f) Kimi inanı ları bildirirler(Aksoy, 1984, s.21-22).

Atasözlerinin biçim özelliklerini u ekilde ifade edebiliriz:

- a) Atasözleri kalıpla mı , kli e hale gelmi sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli kelimelerle söylenmi olup donmu bir biçimdir. çindeki kelimeler de i tirilemeyece i gibi, cümle kurulu u da bozulamaz.
- b) Atasözleri kısa ve özlüdür. Az kelime ile çok ey anlatılır.
- c) Atasözlerinin ço u bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır.
- d) Cümlelerde en çok geni zaman kipi, kimi zaman da (ö üt olan atasözlerinde) emir kipi kullanılmı tır. Bazı atasözlerinin fiilleri atılmı tır. (Yalancının evi yanmı kimse inanmamı , bana dokunmayan yılan bin ya asın, evvel taam sonra kelam.)(Aksoy, 1984, s.19–21).

Bu özelliklerden de yola çıkarak atasözünü; toplumsal hayata dair olayların meydana geli sürecini tarafsız bir ekilde gözlemleyerek anlatmak istedi ini dolaylı olarak vermeye çalı an, ders almamızı amaçlayan, de i mez kalıplar haline gelmi kısa ve etkili sözlerdir, diye tanımlayabiliriz.

Deyimler ise; en az iki sözcükten olu an, kendi öz anlamlarını yitirip yeni bir anlam içeren kalıpla mı sözcük öbekleridir(Özdemir, 1990, s.84). Aksoy'un

ifadesiyle deyimler “Çekici bir anlatım kılı ı ta ıyan ve ço unun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıpla mı sözcük toplulukları”dır(Aksoy, 1984, s. 49).

Deyimler, atasözlerinde oldu u gibi bir ö üt verme niteli i ta ımazlar; bir hayat gerçe ini de anlatmazlar. Fakat orijinal bir ekil ve anlatım güzelli i içinde konu mamıza canlılık getiren, anlamı derinle tiren ve mecaz yolu ile dü ünneyi kestirmeden anlatmaya yarayan söz kalıplarıdır. Bu nitelikleri ile dildeki kültür birikimini, geli mi li i ve zenginli i ifade ederler(Korkmaz, 1995, s.289).

Deyimlerin biçim ve anlam özellikleri ile fonksiyonları hakkında unları söyleyebiliriz:

a) Deyimler, kalıpla mı sözlerdir. Birço u mastar halindedir. Deyimlerdeki kelimeler de i tirilip yerlerine aynı anlamda da olsa ba ka kelimeler konulamaz.

b) Deyimler her zaman fiil kalıplarıyla kullanılırlar.

c) Deyimlerdeki bazı kelimeler isim ve fiil çekimlerine girerler: “A aca çıksa (çıkсан) pabucu(pabucun) yerde kalmaz.”

d) Hiçbir fiil kipi ta ımadıkları için cümle halinde bulunmayan deyimler vardır: “Kel ba a im ir tarak.”

e) Cümle halinde olmayan deyimlerin bir kısmında da kelimelerin bazıları çekime girerler: “ ki elim kanda olsa, darısı ba ına.”

f) Kafiyeli deyimler vardır: “ Azıcık a ım, a rısız ba ım.”

g) Deyimlerde eski kalıplara arkaik sözlere rastlanabilir: “Ne idü ü belirsiz.”

h) Kimi deyimler atasözleri, hikaye ve fıkralardan türemi lerdir: “ pe un sermek.”

i) Deyimlerin hikayeleri vardır: Baklayı a zından çıkarmak.

j) Deyimler, atasözleri gibi genel kural niteli inde sözler de ildir.

k) Deyimlerin amacı, bir kavramı özel kalıp içinde ya da çekici, ho bir

anlatımla belirtmektedir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir.

- l) Deyimler soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvururlar.
- m) Deyimlerdeki hayaller çok defa mantıksız ya da mübalahtadır.

Deyimler bazen süslü, bazen boş sözlerdir: “Balık kava a çıktı ı zaman.”(Oy, 1972, s.99-101; Aksoy, 1984, s.37-49; Elçin, 1993, s.643-644)

Azerbaycan masallarında yer alan atasözü ve deyimler de yukarıda belirtmi oldu umuz özellikleri taşıması sebebiyle TT.ne aktarımlarda zaman zaman sorunlar ya anmaktadır. Örneğin “yabaynan do a içmek” deyimini TT.ne aktarılırken oldu u gibi aktarmayı tercih ettik. Sahip oldu u anlamı “Yabayla toyga çorbası içmek: Gerçekle mesi imkansız olan işler yapmak. (Yaba: Çatal biçiminde tarım aracı.)” ekinde dipnotta verdik.

Milç k mindik, Kür keçdik, **yabaynan do a içdik.**

“Karasine e bindik, Kür ırma nı geçtik, yabayla toyga çorbası içtik.”

“aklına batmak” deyimini Türkiye Türkçesinde olmamasına rağmen ilk durumda akla olumsuz bir anlam gelmektedir. Dikkatsiz bir aktarıcı için bu durum sorun olabilir. Deyimin anlamı sanıldığı gibi olumsuz değildir. TT.ndeki “aklına yatmak” deyimiyile aynı anlamdadır. Bahsetmi oldu umuz sebepten dolayı aktarma sorunu oluşabilir.

Xoruzun sözü Pirimin **a lına batdı**, ev ged n kimi el d el di, arvadı dövüüb qovladı.

“Horozun sözü Pirim’in aklına yatmı , eve gider gitmez öyle de yapmı , e ini dövüüp kovmu .”

“K l kimi baxmaq” deyiminin TT.ndeki karşılığı “Öküzün trene baktı ı gibi bakmak” deyimidir. Bu deyim de “aptalca, hiçbir şey anlamadan bakmak” anlamını taşıdığı için burada kullanmak yersiz olacaktır “manda gibi bakmak” ekinde oldu u gibi aktarmayı tercih ettik. Ancak anlamını vermedi imiz için ve tam olarak yansıtamadığımız için aktarma sorununa yol açmıştır.

V zir arif adamdı, gördü ki, padişah kılı mayallax olannan sonra h kim lini belin qoyub **k l kimi baxır**, özü d su du adama ox ayır .

“Vezir akıllı adammu , görmü ki, padişah tepetklak olduktan sonra doktor elini beline koymu , manda gibi bakmaktadır, hem de suçlu birine benziyor.”

“papa ını yri qoymaq”, “keyfi yerinde olmak” manasındadır. Masaldaki bu deyimi TT.ne aktarırken anlamını dipnotta verdik.

Baxdılar ki, eytan **papa ını yri qoyub** burada dayanıb.

“Bir de bakmı lar ki, eytan külahını ba ına yan koyarak burada beklemektedir.”

A a ıdaki cümlede yer alan deyimi, göz önünde canlandırdı ı tasviri yok etmemek adına bire bir aktarmaya çalış tık ve kastetti i anlam olan “hı ımla, cesur bir eklide” anlamını dipnotta verdik.

Özün c ml dirdi, bir qo a t pik vurub atıldı, **t rlan turaca qonan kimi** qondu atın belin .

“Kendisini toplamı , bir çift tekme vurub atlamı , terlan turaca konar gibi binmi atın üstüne.”

A a ıda yer alan atasözü bizim atasözlerimiz arasında da vardır. Bu nedenle aktarmada cümlenin anlamını tamamlamak adına dipnotta “ Varını veren utanmazmı : Kendisinden bir ey istenen kimse elinde ne varsa onu verebilir; bunun az veya niteliksiz olmasından utanç duymamalıdır.” ekinde açıklama gere i duyduk.

Xanımlar, varın ver n utanmaz.

“Hanımlar, varını veren utanmaz.”

A a ıdaki atasözü masalın aktarımında ciddi soruna yol açmı tır. Çünkü atasözünün TT.ndeki kar ılı ı olarak “Alı mı kudurmu tan beterdir.” atasözünü kullansak dahi anlamı tam olarak kar ılayamamaktadır. Bu nedenle atasözünü oldu u gibi aktarma metnine alsak da tam olarak açıklık getirilmedi i için aktarma sorununa yol açmı tır.

Motala dadanan köp k bir d g l r.

“Tuluma dadanan köpek bir daha gelir.”

A a ıdaki cümlede ilginç bir deyim vardır. Bu deyim TT.nde kar ılı ı yoktur. Hazırlamı oldu umuz atasözleri ve deyimler sözlü ünde bu deyimle ilgili uzun bir açıklamaya yer verdik ancak kastedilen manayı cümle içerisinde net olarak veremedik. Bu da aktarmada kar ıla tı ımız önemli sorunlar arasında sayılabilir.

Tay brahim dadanmı dı, **eytan zo alın dibini k s n kimi**, hovuzu gözd n qoymurdu.

“Artık brahim alı kanlık haline getirmi . eytanın kızcılık a acının dibini bekledi i gibi o da havuzdan gözünü ayırmıyormu .”

3.2.Dua ve Beddualar:

Halk edebiyatının yaygın olarak kar ımıza çıkan örneklerinden biri de dua ve beddualardır. ükrü Elçin “dua” terimini açıklarken sadece hayır dua ve minnet duygularının ifadesi anlamına gelmedi ini ifade ederek öyle açıklamı tır: “ ptidai cemiyetlerde inanç, sihir, büyü ve fallardan unsur olarak beslenen dualar, sa lık ve hastalık hallerinde, mahsülün bereketli olmasında, ya murun ya masında, tehlike ve felaketin mal ve mülke gelmemesinde; do umdan ölüme kadarki bazı merasimlerde iyi ve do ru oldu una inanılan müsbet dileklerin ruhî ve fikrî ifadesini dilde kazanır. Türk cemiyetlerinde de bu dualar, amanizm, Budizm, Manihaizm kültür devrelerini aarak slamiyetle daha düzenli ve yeni bir zihniyetle geli mi bir ekilde ya amaya devam etti. (...) Türk milleti, slam dinini esaslarına uygun bu dualarla birlikte Tanrı’ya kar ı dilek ve niyazlarını ana dilinde manzum veya mensur olarak sade bir ekilde ula tırmaktadır. Umumiyetle anonim olan, bedenî, ruhî, iktisadî, içtimaî ve dinî inançların meydana getirdi i bu dualar, atasözü gibi “hüküm” bildiren müsbet dilek mahsülleridir(Elçin, 1993, s.662).

ükrü Elçin, beddua terimini ise öyle açıklamaktadır: “Beddua ise duanın aksi ve zıttı olan la’net, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Beddualar, insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak ahıslara, dü ünçe ve fikirlere kar ı davranı larının iddetli bir tepkisidir(Elçin, 1993, s. 662-663).”

Azerbaycan masallarında da dua ve beddua ifadeleri yer almaktadır. Beddua ifadeleri çok sayıda göze çarparken dua ifadelerine daha sınırlı sayıda rastlamaktayız. Her ikisini de iki ayrı başlık altında inceleyeceğiz:

3.2.1.Dualar:

“Gada almak” TT.nde “Dert ve üzüntüyü paylaşmak, sana gelen cezalar bana gelsin” anlamına gelmektedir. TT. a ızlarında bu ifade kullanılmaktadır. “Qadan alım.” ifadesini “Dert ve üzüntünü paylaşayım.” ekinde de il de “Kurban olayım.” biçiminde aktardık. Bu durumda bire bir anlam aktarılamamaktadır, ancak istedi imizi anlatmayı sağlayan, cümlede uygun dü en bir ifadedir.

Qadan alım, bir j daha suyun qaba ını k sib, h r gün onun a zına bir kız atırıq, qızı yey n q d r bir az su axır, biz d götürürük.

“Kurban olayım. Bir ejderha suyumuzun önünü kesmi , her gün onun a zına bir kız atıyoruz, kız yiyinceye kadar biraz su akıtıyor.”

Qarı n n n, **qadanı alsın**, öldürm k asandı .

“htiyar ninen sana kurban olsun. Öldürmek kolay.”

Masallarımızda yer alan slami motiflerden biri de dualardır. A a ıdaki örnekte de bunu görmekteyiz. “Barekallah”, “Bu nimeti benim için mübarek eyle.” anlamındadır. Ancak verdi imiz örnekte “aferin” ekinde aktarmayı tercih ettik. Bu da tam olarak do ru bir aktarım olmadı ve aktarmada soruna yol açmaktadır.

B rak llah, o lum, hazırla , bir yax ı molla tapaq, s n elm öyr tsin.

“Aferin, o lum, hazırlan, iyi bir hoca bulalım. Sana ilim ö retsin.”

Masallarda geçen az sayıdaki dualardan a a ıdaki örnekte aktarmada herhangi bir sorun ya anmamı tır. “Sa lıcakla kal.” ifadesi TT.nde de vardır.

Qarda , **sa lıqnan qal**.

“Karde im, sa lıcakla kal.”

3.2.2.Beddualar:

A a ıdaki cümlelerde yer alan bedduaları bire bir aktarmamız da mümkündür ancak bu durumda ta ıdı ı anlam tam olarak kar ılanmayacağından aktarma

sorununa yol açabilirdi, bu nedenle durumu en iyi şekilde ifade edecek bedduaları tercih ettik.

A ba ı batmı ki i, a ac axtarırsan, tapmırsan.

“Evi yıkılınca! A aç arıyorsun, bulamıyorsun.”

Ay ba ı küllü, evinizin üstün a ac tapmırsınız.

“Ey ba ı dertli! Evinizin üstüne a aç bulamıyorsunuz.”

Kül s nin ba ma, el bil s nd n savayı dünyada toyux yoxdu, s n olma, o biri olsun, g lmirs n, c h nn m g l, m n d Ovçu Pirim deyil m ki, arvadın dalınca dü üb yalvaram.

“Allah seni kahretsin, senden ba ka dünyada tavuk yok mu? Bilirsin, sen olmazsan bir ba kası olur, gelmiyorsan cehenneme kadar yolun var, ben Avcı Pirim de ilim ki e imin pe ine dü üp yalvarayım.”

3.3. kilemeler:

kileme, çe itli yollarla olu turulmu ve anlamı daha etkili kılmak amacıyla bir araya gelmi iki sözcü ün olu turdu u kelime grubudur. Hatibo lu'nun tanımıyla ikileme; anlatım gücünü arttırmak, anlamı peki tirmek, kavramı zenginle tirmek amacıyla aynı sözcü ün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut kar it olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcü ün yan yana kullanılmasıdır(Hatibo lu, 1971, s.9). kileme; süreklili i anlatmak, anlamı peki tirip zenginle tirmek, söyleyi e ahenk katmak, ses ve söz benzerli i sa layarak tabii sese daha çok yakla mak, iki kelimeyle bir kavramı adlandırmak, ortakla a yeni bir anlam elde etmek amacıyla birincil ya da ikincil biçimlerin tekrarlanması olarak tanımlanabilir(Zülfikar, 1995, s.161).

Ergin(1985, s.377) ise ikilemlere “tekrarlar” adını vermekte ve bu ögelere aynı türden iki sözcü ün getirilmesiyle olu an sözcük birlikleri olarak görmektedir. Bu sözcüklerin yardımıyla anlamın güçlendi ini, çokluk ve süreklilik de kazandı ını belirten Ergin, ikilemeleri öyle sınıflandırmaktadır:

- Aynen tekrarlar
- E anlamlı tekrarlar
- Zıt anlamlı tekrarlar
- laveli tekrarlar

kilemelerin tekrarı konusunda Ergin'in yaptığı bu sınıflandırma Korkmaz'ın *Grammer Terimleri Sözlü ü* (1992, s.82) adlı eserinde de görülmektedir. Korkmaz burada Ergin'in önerdiği "laveli tekrarlar" terimi yerine "Aynı sözcüğün ön sesinin de i tirilmesiyle yapılan tekrarlar" ifadesini kullanmaktadır. Hatibo lu da (1981, s.9) *Türk Dilinde kilemeler* başlıklı kitabında ikilemelerin Türkçenin çok önemli karakteristik bir özelliği olduğunu söylerken, ikilemelerin anlatım gücünü arttırmak ve anlamı peki tirmek için aynı, farklı ve zıt anlamlı ya da ses benzerli i olan sözcüklerin pe pe e sıralanarak yeni anlamlar kazanması sonucunda kuruldu una i aret etmektedir. Akay(1953, s.190) ikilemeleri "ikizlemeler" terimiyle adlandırmakta ve o da tıpkı Hatibo lu gibi ikilemelerin Türkçede gösterdikleri çe itlilik ve anlatım kolaylıklarından dolayı Türk dil bilgisinin en önemli konuları arasında yer aldığı nı vurgulamaktadır. Kanaatimizce ikilemeler, anlamı peki tirmek ve daha etkili kılmak amacıyla tayan, anlam ya da ses uyumu içerisindeki iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşu mu söz öbekleridir.

Akay, ikileme türlerini iki ana grupta toplamaktadır:

- Yalnız ikizlemeler
- Ba lı ikizlemeler

Akay, burada "Yalnız kizlemeler" ile aynı sözcüğün olduğu gibi, hiç de i tirilmeden iki defa yan yana getirilmesi olmasını, "Ba lı kizlemeler" ile de ekleri de i ik veya edatlarla kurulan ikilemeleri ifade etmektedir.

Bu tespitlere dayanarak bir dilin söz varlığı içinde de i ik i levlerle karımıza çıkan ikilemelerin ses ve söz dizimi yönünden belli kurallara ba lı kalıpla mı sözler olduğu nu ve kurucu iki ögesinden her birinin söz dizimi bakımından ayrı bir görevi olmadığını, tersine ikisinin birle erek tek bir bütün halinde anlamca az ya da çok de i ik yeni bir de er kazandıklarını söyleyebiliriz(Akta , 1996, s.565-566).

Yaptığımız çalışmada da Azerbaycan masallarında ikilemelerin geniş yer tuttuğunu görmekteyiz. Ancak kimi ikilemeler aktarma yapılırken sorun teşkil etmektedir. “ola-ola” ikilemesinin yer aldığı a a ıdaki cümle TT.ne aktarırken ikileme kullanılmadan aktarılabilir. İkilemeyi TT.ne olduğu gibi aktardığımızda tam manasıyla aktarım söz konusu olmayacağından ikileme kullanmadan aktarmayı tercih ettik.

Mən pad ah **ola-ola** baxımdaki almaya həsrət qalam, heç ondan yeməyim.

“Ben padi ah oldu um halde bahçedeki elmaya hasret kalayım, ondan hiç yemeyeyim.”

Zıt anlamlı iki kelimeyle oluşturulmuş ikilemenin yer aldığı a a ıdaki cümlede de ikilemenin aktarımında sorun çıkmaktadır. Sıfat göreviyle kullanılan bu ikilemeyi “biricik” kelimesiyle aktarılmasının daha uygun olacağını düşündük. Ancak bu durumda ikileme kullanarak aktaramadık. Bu da aktarma için sorun oluşturmuştur.

Pad ahın gözünün **a ı-qarası** bir qızı var, sabah onu ejderhanın a zına atacaklar.

“Padi ahın biricik kızı var. Sabah onu da ejderhanın a zına atacaklar.”

A a ıdaki örnekte olduğu gibi aynı sözcüğün tekrarıyla oluşturulmuş ikilemeyi T.T.ne “önce önce” ekinde ikileme olarak aktarmamız mümkün değildir. Bu nedenle ikileme yapmadan aktarmak gerekmektedir.

vv l- vv l qarı qalar pad ahının verdiyi q n di oda tutub bütün qarı qaları yanına yığdı.

“Önce karıncalar padi ahının verdi i kanadı yakıp bütün karıncaları yanına topladı .”

Bazı ikilemeler de bir araya gelerek ses uyumu meydana getirmektedir. “alaxana-balaxana” ikilemesinin yer aldığı cümlede ikileme olarak aktaramamakla birlikte var olan ses uyumunu da göz ardı ederek aktarma yapılabilir.

A ki i, s nin evin yox, yeməy çör yin yox, bu cür **alaxana-balaxanani** qoyub hara gedirsən, el qal burada olax.

“A adam, senin evin yok, yemeye ekme in yok, böylesi rahatı bırakıp nereye gidiyorsun? En iyisi kal, burada ya ayalım.”

A a ıdaki örnekte yer alan ikilemeyi de “naz nimetleri” ekinde aktarmak do ru de ildir. Çünkü T.T.nde böyle bir ikileme yoktur. O nedenle “nimetleri” ekinde ikileme yapılmadan aktarılmı tır.

Süfr y dünyanın bütün **naz-nem tl ri** düzülmü dü.

“Sofrayı dünyanın bütün nimetleriyle donatmı .”

“ne zaman” anlamına gelen kelimeyle olu turulmu ikilemeyi “ne zamandan ne zaman” ekinde aktarmak anlamı tam olarak veremememize yol açmaktadır. O nedenle bu ikilemeyi “bir süre sonra” ekinde aktarmanın do ru olaca ını dü ündük.

Qız haçandan-haçana ayıldı.

“Bir süre sonra kız kendine gelmi .”

“taxt-tac” ikilemesini “çix-” fiiliyle birlikte kullandı ımızda TT.ne aktarırken anlatım bozuklu u olmaktadır. “tahta çık-” anlam kazanmaktadır ancak “taca çık-” anlamlı bir bütün olu turmamaktadır. O nedenle bu ikilemeyi “tahta çık-” olarak aktardık.

Bu pad ah **taxt-taca** çıkan günd n camaatın günü lap qara olmu du.

“Bu padi ah tahta çıktı ı günden itibaren halkının günü kapkara olmu .”

“al- lvan” ikilemesini TT.ne “kırmızı rengarenk” ekinde aktarmanın do ru olmadı ını dü ünerek “rengarenk” sözcü ünü kullanmanın yeterli olaca ını dü ündük.

Ona gör d qara b z diyim ota ı indi dönd rib **al- lvan b z** mi m.

“Onun için kara bezedi im odayı imdi rengarenk bezedim.”

Biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle yapılmı ikilemeler dilimizde yer aldı ı gibi AT.de de yer almaktadır. “tör-töküntü” bu ikilemelerden biridir. kilemeyi aynı olu um biçiminde aktaramamanın yanında ikileme olarak da aktarmanın anlam açısından do ru olmayaca ı kanaatindeyiz.

Yerd qalan **tör-töküntünü**, imar ti d ba ı ladılar orda i l y n qullara, k nizl r .

“Yerde kalan kalıntıları, sarayı da orada çalı an hizmetçilere, cariyelere ba ı lamı lar.”

3.4.Peki tirmeler:

Dil, kendini sıradan bir şekilde ifade etmemek için, vermek istediğini daha etkili hale getirmek için çeşitli yollara başvurur. Peki tirmeler, dilin bu amaçla başvurduğu yollardan biridir. Uyguner'e göre dilin içten içe sürüp giden, zaman zaman ayrılmı sezdiren bir mantığı vardır. Bu mantık gereği, etkin olmak için çeşitli yöntemler uygulamaya zorlar bizi. Vurgu, ton, tonlama gibi peki tirme de anlamı daha etkili, güçlü ve belirgin kılmak amacına yöneliktir(Uyguner, 1973 s.419).

Peki tirme sıfatlarının yapı özelliğini şöyle belirtebiliriz:

1. Sözcüğün ilk hecesinin sonunda sesli harf varsa bu heceye doğrudan doğruya “m,p,r,s” harflerinden biri eklenerek asıl kelimenin başına getirilir: kapkara, yemyeşil, tertemiz...

2. Eğer kelime sonunda sessiz bir harf varsa bu harf kaldırılarak uygun bir peki tirme harfi getirilir: besbelli, kısıklıvrak, kıpkırmızı...

3. Sapasallam, güpegündüz, yapayalnız, düpedüz, sırlısıklam, çırılçıplak, paramparça sözcükleri başlarına iki heceli peki tirme ekleri almışlardır. Bunların anlamları ve yapıları bakımından genel duruma ve kurala aykırılık gösterirler:

a) Eklemesi iki heceli olan peki tirme sıfatları tek heceli eklemelerden anlamca daha güçlüdürler: sapsallam sıfatı sapsallam'dan, çepeçevre sıfatı çepeçevre'den çırılçıplak sıfatı çırılçıplak'tan anlamca daha üstündür.

b) Eklemesi iki heceli olanlardan bir bölümünün tek heceli eklemesi de bulunduğu halde bir bölümünün ise yalnızca iki heceli eklemesi vardır: sapsallam, sapsallam; yapayalnız, yapıyalınız.

c) Çevre, sallam, gündüz sözcüklerinde ilk heceye eklenen “p” peki tirme

harflerinden sonra “e,a” seslerinden biri getirilerek asıl sözcü e ba lanır. Çepeçevre, sapasa lam, güpegündüz.

4. İlk hecesinin sonu “r” harfi olan Farsçadan gelen “parça” sözcü ünün peki tirilmesi de bamba ka bir özellik gösterir. Birinci heceden sessiz harf atılmadan (a)m harfleri eklenerek yapılır: paramparça.(Gök en, 1964, s.279-282)

Muxtar Hüseyinzad *Muasir Azərbaycan Dili* adlı eserin 3. cildinde Azerbaycan dilinde sıfatların üç derecesi oldu unu vurgulamı tır ve sıfatlarda peki tirmeyi “Ço altma derecesi” ba lı ı altında ele almı tır (Hüseyinzad , 2007, s.79). Burada verilen bilgiye göre Azerbaycan Türkçesinde de Türkiye Türkçesinde oldu u gibi sıfatın ilk hecesinden sonra “m,p,r,s” harflerinden uygun olanı getirilerek peki tirme yapılmaktadır.

Masallarda yer alan peki tirmeler aktarılırken birkaç örnek haricinde genellikle bir sorunla kar ıla ılmamı tır. A a ıdaki örnekte yer alan peki tirme TT.ne oldu u gibi aktarılabilir ancak peki tirme yapılırken kullanılan harfte bir de i iklik söz konusudur.

Keç l gördü yanında bir q ıng bulax var ki, suyu **dumduru** göz ya ı kimi.

“*Kel yanında suyu dupduru, gözya ı gibi güzel bir pınarın oldu unu görmü .*”

“düm-a appaq” peki tirmesi de aktarılırken “bembeyaz” ekinde aktarılmı tır. Aktarma yapılırken peki tirmenin ses yapısında oldukça fazla de i iklik yapılmı tır.

Otaqdaki kara eyl rin hamısı dönüb, al- lvan, **düm-a appaq** olmu du.

“*Odadaki kara eylerin hepsi rengarenk, bembeyaz olmu .*”

A a ıdaki cümlede de yer alan peki tirmeyi Türkçenin kurallarına uygun bir ekilde aktarmayı tercih ettik.

Davadan qızın ndamına ç k n kimi qız oldu anadando ma, **sappasa** , qalxdı aya a.

“ laçtan kızın vücuduna sürdü ünde kız, annesinden do du u gibi sapasa lam aya a kalkmı .”

Peki tirmeler aktarılırken kar ıla ılan birkaç problemin dı nda Azerbaycan Türkçesinde yer aldı ı ekliyle Türkiye Türkçesine aktarabiliriz. A a ıdaki cümlede yer alan peki tirmeyi buna örnek olarak göstererek “t r-t miz” peki tirmesini TT.ne oldu u gibi aktarabiliriz.

v v lc , l-üzünü t miz-t miz yudu, **t r-t miz** silib kuruladı, sonra kızın xör yini ç kib qaba ma, yl ib d bn n yedi, durdu t z d n l-üzünü yudu.

“Önce elini yüzünü temiz temiz yıkamı , tertemiz silip kurulamı . Sonra kızın yeme ini önüne çekip, oturup edeple yemi . Kalkmı , yeniden elini yüzünü yıkamı .”

3.5.Yansıma Kelimeler:

Yansıma kelimeler, do adaki ses taklitleri ile olu turulmu kelimelerdir. Dikkat çekici taraf ise aynı sesin farklı lehçelerde farklı ekilde ifade edilmesidir. Algılanan sesin aynı olmasına ra men de i ik biçimlerde ifade edilmesi aktarma açısından üzerinde durulması gereken bir konudur. Bitkilerin ve hayvanların da içinde yer aldı ı, en geni kapsamı ile bütün nesnelere de i ik durumlarından, tabiat olaylarına veya benzeri hareketlere ba lı olarak birbirlerini çok çe itli yönlerden etkilemeleri sonucu ortaya çıkan ve yaygın kar ılı ı ile “yansıma” diye adlandırılan seslerle, bunlardan alınan ilhamların zihinde uyandırdıkları ça rı ımlarla, daha çocukluk yıllarından itibaren, özellikle konu ma dilinin zaman zaman vazgeçilmez unsurları oldu u görülmektedir(Çelik, 1997 s.236). Masallar da sözlü edebiyat ürünü oldu u için ve konu ma dilinden de faydalandı ı için yansıma kelimeler de aktarmamız açısından önem ta ımaktadır.

Türkçe sözcüklerden kurulan ikilemelerin önemli bir bölümü yansımalarıdır. Yansımalar do anın verdi i sesi yansıtmaya çalı an sözcüklerdir. Su sesini andıran çe itli yansımalar oldu u gibi, tahta, ta ya da ya mur ve benzeri tabiat olaylarını ve seslerini yansıtmaya çalı an sözcüklerimiz çoktur ve çok defa da ikileme biçiminde kullanılırlar(Koca, s.2).

Azerbaycan Türkçesinden aktarmı oldu umuz masallarda yansıma kelimelere oldukça fazla yer verilmiştir. Yansıma kelimelerin zaman zaman ikilemeler de olur turması dikkat çekicidir.

Hamza Zülfikar'ın *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler* adlı eserinde “Yansımalar da kelimeler” başlığı altında bu konuya değinerek “Sürekliliği anlatmak, anlamı pekiştirip zenginleştirmek, söyleyişi ahenk katmak, ses ve söz benzerliğini sağlayarak tabii sese daha çok yaklaşmak, iki kelimeyle bir kavramı adlandırmak, ortaklaşa yeni bir anlam elde etmek amacıyla birincil ya da ikincil biçimlerin tekrarlanması”(Zülfikar, 1995) şeklinde bir açıklama getirmiştir.

Muxtar Hüseyinzad 'nin hazırladığı oldu u *Muasıir Azərbaycan Dili* adlı eserde (Hüseyinzad , 2007, s.268) Azerbaycan Türkçesindeki yansıma kelimeler iki grupta incelenmiştir:

1. Ses yansımaları: Tabiat seslerinin ve insanların istem dışı çıkarttıkları seslerin taklit edilmesidir. Örneğin *cik cik*, civcivin çıkarttığı ses; *öhö*, insanın öksürürken çıkarttığı ses.

2. Görünümlü Yansımaları: Görme hadisesinin ortaya çıkarttığı tasvire başlı olarak dış görünümün, diğer hadiselerinin meydana getirdiği durumu ifade eden yansıma kelimelerdir. Puçur puçur (damla damla), gildir gildir (tane tane) gibi.

Yansıma kelimeler doğadaki ses taklitleri olduğu için, farklı dillerde ya da lehçelerde aynı durum, farklı yansıma kelimelerle ifade edilmiştir. Mesela köpeğin çıkarttığı ses her dilde veya lehçede farklı şekilde yansıtılır. Bu seslendirmeler de o dilin mensuplarının doğayı algılamasıyla alakalıdır. Masalların aktarımında da bu nedenle sorunlar çıkmaktadır. Aktarmayı yaparken yansıma kelimelerin dilimizdeki ekli Azerbaycan Türkçesindekinden farklı olduğu için bazen olduğu gibi aktaramadık.

Ayrıca örnekte “gurultu” kelimesinin aktarımında bir sorun çıkmazken “n rilti” kelimesinin aktarımında sorun yaşanmaktadır. Aktarımı yansıma kelimeyle gerçekleştirebilmekteyiz ancak bu kelime her iki lehçede de aynı ses taklidiyle meydana gelmediği için sorun yaşanmaktadır.

Sübh yaxın gördü ki, bir **gurultu**, bir **n rilti** qopub, ta n t h r...

“*Seher vaktine yakın öyle bir gürültü, öyle bir patırtı kopmuş ki anlatamam.*”

Masalların aktarımında yansıma kelimelerden türetilmiş sözcüklere de rastlamaktayız. Ancak aktarma sırasında kullanılmış olduğu umuz “tokat” kelimesi

yansıma olmadı ı için cümlede yer alan yansıma kelimedenden türetilmi “ apalaq” kelimesinin yerini -yansıma sözcük olamaması nedeniyle- tam manasıyla tutamamaktadır.

Üçüncü d f M likm mm d devin aya ını d l nd dev yerd n qalxıb qıza bir **apalaq** vurdu.

“M likm mm d devin aya ını üçüncü defa oyunca dev yerinden kalkarak kıza bir tokat atmı .”

“Bir eyin ba ka bir eye veya birine dokunmasıyla meydana gelen ses” manasındaki *appıltı* kelimesi TT.ne aktarılırken aynı kökten türetilmi yansıma kelime kullanılamamı tır, bu kelimeye kar ılıklı gelebilecek *gürültü* kelimesi tercih edilmi tir.

Bunların paxıllı ı tutdu, yarı yolda M likm mm din k ndirini k sdil r. O, **appıltıyanan** quyunun t kin dü dü.

“Bunların kıskançlı ı tutmu , yarı yolda M likm mm d’in ipini kesmi ler. O, gürültüyle kuyunun dibine dü mü .”

“ nleyerek havlamak” manasındaki *zingildemek* kelimesiyle olu turulmu yansıma kelimelerden olu turulmu ikileme TT.ne aktarılırken problem ya anmaktadır. Köpe in çıkardı ı sese kar ılıklı “havlaya havlaya” yansıma ikilemesiyle aktaracak oldu umuzda “inleyerek havlama” manasını veremeyece imiz için “inleyerek havlayarak” ekinde aktarmayı uygun gördük.

El qalıb **zingild y -zingild y** .

“ nleyerek havlayarak öylece kalmı .”

Aktarma yaparken AT.de yansıma kelime olmadı ı halde TT.de kar ılıklı olarak yansıma kelime kullanarak yaptı ımız aktarmalar da olmu tur. A a ıdaki cümlede geçen “s s-küy” ve “hay-h ir” buna örnektir. TT.ne aktarımında yansıma köklü “gürültü” ve “haykırı ” kelimelerini kullandık.

Bird n a zına apardı ki, görsün çalınırımı, el birc d f üfürümü dü ki, bir d gördü ki, e ikd n bir s s-küy g lir, bir hay-h ir var ki, az qalır yer-göy l rz y g lsin.

“Çalıyor mu diye birden a zına götürmü . Bir defa üfürünce dı arıdan bir güürültü, bir haykırı koptu unu, neredeyse yerin gö ün titredi ini görmü .”

TT.de uyurken çıkartılan horlama sesine kar ılık “fısıltı” kelimesini kullanmamız yanlı olur. Bu nedenle a a rdaki cümlelerin aktarımında dilimizde yer alan “fısıltı” kelimesi yerine “horultu” kelimesini kullanmanın daha do ru olaca ı dü üncesindeyiz.

Gördül r pad ah taxtın üst fishafısnan yatır.

“Padi ahın tahtının üstünde horultuyla yattı ını görmü ler.”

3.6.Birle ik Zamanlı Fiiller:

Birle ik zamanlı fiiller, ek-fiil yardımıyla birden fazla zamanın üst üste geldi i fiillerdir. Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, ö renilen geçmiş zamanda veya art ekinde ortaya çıktı ını veya çıkaca ını ifade etmek için birle ik çekimlere ba vurulur. Birle ik çekim; iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir.

Türkçede birle ik çekimde asıl fiil önce, yardımcı fiil sonra gelir. Birle ik çekimi tam olarak adlandırırken de önce asıl fiil kipini, sonra yardımcı fiil kipini söylüyoruz: *imdiki zamanın hikayesi, gelecek zamanın rivayeti, gelecek zamanın artı* gibi(Ergin, 2004, s.319-320). Azerbaycan Türkçesinde de birle ik çekimli fiillerde aynı durum söz konusudur.

Türk masalları “duyulan geçmiş zaman eki”yle çekimlenmi fiillerden olu mu tur. Dolayısıyla Azerbaycan masallarını Türkiye Türkçesine aktarırken ikinci zamanı duyulan geçmiş zaman olarak aktardık. Ancak bunun yanında fiile gelen ilk zaman ekini de Türkiye Türkçesine aynı kip ekiyle aktarıp anlamda eksikliklere yol açmak yerine cümlelerin anlamı do rultusunda en uygun kip ekini seçmeye çalı tık.

A a ıdaki iki cümlede Azerbaycan masallarındaki birle ik çekimli fiili TT.ne aktarırken basit çekimli fiil olarak aktardık. “Bu elmayı kim **yeseymi** on be ya ında bir gence dönü ürmü .” ve “ *imdi de ben seni **görmüyordum.***” ekleinde aktarmak, aktarma sorununa yol açardı.

Bu a ac birinci gün çiç k açarmı , ikinci günd çiç yini tök rmi , üçüncü günd bar ver rmi . Bu almanı h r k s **yes ymi** , on be ya ında o lan olarmı .

*“Bu a aç, birinci gün çiçek açarmı , ikinci gün çiçe ini dökermi , üçüncü gün ise meyve verir mi . Bu elmayı kim **yerse** on be ya ında bir gence dönü ürmü .”*

N n , tapdım, bu papa ı kim ba ına qoyursa, göz görükmür, indi d m n s ni **görmürdüm.**

*“Nine, buldum. Bu kalpa ı kimin ba ına koyarsan görünmüyor. imdi de ben seni **görmüyorum.**”*

A a ıdaki iki cümlede Azerbaycan masallarında ço unlukla kar ımıza çıkan ki’li cümle yapısını aktarırken kullanmadı ımızdan cümlede yer alan birle ik çekimli fiili, fiilimsiyle aktarmayı cümle yapısı açısından uygun gördük.

Bir zaman aylıb gördü ki, alma a acda yoxdur, **d rilibdi.**

*“Bir süre sonra uyandı ında elmaların a açta olmadı ını, **toplandı ını** görmü .”*

El bir az **oturmu du** ki, gördü bu a aca bir jdaha dırma ır. jdaha bir az yuxarı **qalxmı dı** ki, a acın ba ından çoxlu qu balasının s si g ldi.

*“Öylece **otururken** bu a aca bir ejderhanın turmandı ını görmü . Ejderha yukarı **turmanırken** M likm mm d a açtan ku yavrularının sesini duymu .”*

A a ıdaki örnekte de ilk birle ik çekimli fiili akıcılı ı sa lamak için zarf-fiille aktardık. Cümleinin yüklemine de “atmı tılar” ekleinde birle ik çekimli fiille aktarmamız gerekirken basit zamanlı fiil kullanmanın daha do ru olaca ını dü ündük. Bu da cümleinin aktarımında yapı itibariyle aktarma sorunu meydana getirmi tir.

O biri kür k n l r ov **vurmu dular**, ba ını k sib **atmı dılar**.

“*Öbür damatlar av **vurup** ba ını kesip **atmı lar**.*”

3.7.Özel simler:

Özel adlar, benzeri bulunmayan, tek olan varlıkları kar ılayan isimlerdir. Azerbaycan masallarını aktarırken özel adların aktarımında sorunlarla kar ıla tık. Masallarda geçen isimlerden bazıları Türkiye Türkçesinde kullanılmakla birlikte bazıları kullanılmamaktadır. Aktarma sırasında -Türkiye Türkçesinde olsun, olmasın- özel adları de i tirmek yerine masallarda nasıl geçiyorsa -öylece- aktarmı oldu umuz metne almayı tercih ettik.

A a ıdaki örnek cümlelerde de masallarda geçen hemen hemen her isme yer vermeye çalı tık. Örneklerde de görülece i gibi isimlerde hiçbir de i iklik yapmadan, hatta Türkiye Türkçesinde olmayan bazı harfleri içeren isimlerde dahi de i iklik yapmadan, aktarma metnine aldık.

hm d’i Ahmet, M lik M h mm d’i Melik Muhammet, Nardanxatun’u Nardanhatun, Züleyxaya’yı Züleyha eklinde aktarabilecekken bütün isimlerde belli bir standardı yakalamak için hepsini Azerbaycan Türkçesindeki haliyle aktardık.

hm d bir o t r f , bir bu t r f baxıb görür ki, suyun qıra ında bir bo g mi var, fikirl ir ki, dey s n, **Oxxay** m nim atamı aldatdı, yax ısı budu m ni öldürm mi el bu g miy minim qaçım.

“ ***hm d** bir o tarafa, bir bu tarafa bakıp suyun kenarında bo bir geminin oldu unu görmü . “Demek ki **Oxxay** benim babamı kandırdı, en iyisi beni öldürmeden bu gemiye binip kaçayım.” diye dü ünümü ..”*

M lik M h mm d l M lik Cüm üd t rke ata mindil r.

“***M lik M h mm d** ile **M lik Cüm üd** birlikte ata binmi ler.*”

Nardanxatun da da g z -g z gedib, qarda larının qaldı ı ma araya çatdı.

“***Nardanxatun** da da geze geze gitmi , karde lerinin kaldı ı ma araya ula mı .”*

Qolları ba lı **Xanbalanı**, **B ybalanı** v **Dö güvar** pad ahı g tirib bir t r fd oturdular.

*“Kolları ba lı **Xanbala**’yı, **B ybala**’yı ve **Dö güvar** padi ahı getirip bir tarafa oturtmu lar.”*

N rbala neç d f ist mi di ki, qaçıb getsin, amma anası qoymamı dı.

*“**N rbala** çok defa qaçıp gitmek istese de annesi buna izin vermezmi .”*

Ged rs n h min vilay t , çox tezlikn n o brahimn n dostla arsan , sonra m nd n ona salam yetir rs n, dey rs n, onun atasının gözünün d rmanı **Gülüstani r m** pad ahının qızının ba çasındadı.

*“Gidersen aynı ülkeye hemen brahim’le dost olursun, sonra benden ona selam iletirsin, onun babasının gözünün dermanının **Gülistan-i r m** padi ahının kızının bahçesinde oldu unu söylersin.”*

Hat m gördü, vallah, burda bir qız yatıb, el bil ki, on dörd gec lik aydır. X tti-xalı b n f kimi, **Züleyxaya** b rab rdi. Hat m diqq tl qıza baxanda qız diksindi. Qız **M l k xatn** a o q d r ox ayırdı ki, el bir bir almaydı ortadan iki yer bölünmü dü.

*“**Hat m** görmü , vallahi, burada on dört gecelik ay zannedece in bir kız yatmı . Güzelin yüzü menek e gibi, **Züleyxa**’ya benziyormu . **Hat m** dikkatle kıza bakınca kız irkilmi . Kız, **M l k xatn**’a o kadar benziyormu ki, zannedersin ki, bir elmaymı lar ve ortadan ikiye bölünmü ler.”*

3.8.Hitaplar:

Her toplumda kar ıdaki insana seslenmek ve hitap etmek için kimi sözcükler kullanılır. Toplumsal ve kültürel yapıya ba lı olarak toplumdan topluma hitap biçimlerinde kimi farklılıkların olu ması kaçınılmaz olur ve bire bir örtü me her zaman gerçekte mez.

Hitapta, hitap eden ve hitap edilen ki i, bunların arasındaki yakınlık derecesi, hitabın yapıldı ı yer, zaman, ortam ve daha birçok neden önemli rol oynar. Ki inin

kendi adı ya da ki i adlı dı ında ad, sıfat, ünlem gibi dildeki ba ka sözcük türleri de hitapta seçilebilir(Zengin, 2006, s.178).

Sa olmu , bel i l r m nim limd su içimi kimi bir eydi. Günü bu gün taparam, amma g r k m n x l t ver s n.

“Padi ah sa olsun, böyle i ler bana su içmek kadar basit gelir. Hemen bugün bulurum ama bana bah i vermen gerek.”

Burada “Sa olsun.” ekinde aktarım kime hitap edildi i konusunda yeterince açık de ildir. Padi aha hitap edildi i için biz bu ifadeyi “Padi ah sa olsun.” ekinde aktardık. Ancak bu durum Azerbaycan masallarında bulunmamaktadır.

A a ıdaki iki örnekte hem ünlem hem hitap bir arada bulunmaktadır. Masallarda ba tan sona kadar her masalda bu durum kar ımıza çıkmaktadır. Biz ünleme de yer vermeyi gereksiz bulduk, bu nedenle sadece hitabı aktarma metnimizde kullandık.

Ey **cavan**, kims n, n kar s n? Heyfs n, kaç gizl n. Dev yaralanıb, acı ı tutub. Ayılıb, s ni bir d qiq d sa qoymayıb yey c k.

“Delikanlı! Kimsin? Necisin? Kaç gizlen. Dev yaralandı ı için çok kızgın. Uyanırsa seni bir dakikada yer, sa bırakmaz.”

Ay **usta**, s n n olub ki, h r yer ged nd ba ma-gözün döy döy qayıdırsan?

“Ustam! Sana ne oldu ki her nereye gitsen ba ını, gözünü döve döve geri dönüyorsun?”

A a ıdaki örnekte de “ay m ni ist y n” ekindeki hitabı aktarmada koruyamadık ve ko ul anlamı ta ıyan bir cümle olarak aktarabildik. Bu da aktarma sırasında sorunlara yol açmı tır.

Ay **m ni ist y n**, d rziy x l t!...

“Her kim beni seviyorsa terziye bah i versin!”

“Dad” ünlemi “aman, imdat, vay” anlamlarını ta ımaktadır. A a ıdaki cümlede “ay aman” ekinde bir ünlem vardır ancak biz bu ünlemi hitapla aktarmanın daha yerinde olaca ını dü ündük. Dolayısıyla Azerbaycan masallarında yer alan ünlemi “Aman Allah” hitabıyla aktardık. Bu durum aktarma sırasında kar ıla tı ımız sorunlar arasındaydı.

Ey dad, bu n i idi m n el dim, arvad kimi ür yim gedib, barı heç olmasa, bilm dim hardan g ldi, hara getdi.

“Aman Allah, ben bu i i nasıl yaptım? Kadın gibi bayıldım, hiç olmazsa, nereden gelip nereye gitti ini ö renseydim.”

3.9.Ünlemler:

Ünlemler, duygu bildiren veya seslenme ifade eden sözcük türleridir. Ünlem, söz içinde konu anın acıma, be enme, sevinç, korku, çaresizlik, a kınlık, üzüntü, dua, hayret, pi manlık, kıskançlık, özlem gibi çok çe itli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya; kar ınsındakilere seslenmeye, ça ırmaya, cevap vermeye, göstermeye, sormaya, onları onaylamaya, redde veya tabiattaki sesleri taklit yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür(Korkmaz, 2009, s. 1140).

Azerbaycan masallarında ünlemler bir hayli fazladır. Zaman zaman bu ünlemler aktarma sorunlarına yol açmı tır. A a ıdaki cümlede kendisine seslenilen ki ilerın dikkati çekilmek istendi inde adın ba ına getirilen bir seslenme sözü olan “ey” ünlemi aktarım sırasında TT.deki cümlenin manasına denk dü memektedir. Bunun için de seslenme veya ilgi çekmek, dikkat çekmek için söylenen “hey” ünlemini tercih ettik.

Ey, lind olan q f si m n ver, bu qu u için qoyaca am .

“Hey, elindeki kafesi bana ver, bu ku u içine koyaca m.”

Be enme, zevk, ne e ve övgü ifadesi olan “P h, p h” ünlemi bizce a a ıdaki cümlede uygun de ildir. Çünkü “sen u i e bir bak” ekinde aktarabilece imiz ifade cümleye be enme anlamı katmaz. Zaten cümlenin anlamına baktı ımızda bir be eni de sözkonusu de ildir. Azerbaycan masallarında uygun bir kullanım olmadı ı gibi TT.ne aktarımda da uygun bir ünlem de ildir. Buna ra men ünlemi “peh peh” ekinde aktarmamız aktarmada soruna yol açmı tır.

P h, p h... Bir adamın ki, babası d v çi ola... Gör onun axırını n olar da...

“Peh peh... Bir ki inin büyük babası deveci olursa onun sonu ne olabilir ki...”

Hayret, teessüf, keder gibi duyguları ifade eden “paho” ünlemini aynı duyguları ifade edemeyen “aman” ünlemiyle aktarabildik. Bu da duyguyu tam manasıyla ifade etmekte yetersiz kalmı tır.

Paho, qarda , bu, çox ç tin i di.

“Aman, karde , bu çok zor i tir.”

A a ıdaki cümlede de iki tane ünlem kullanılmı tır. Ancak aktarma metninde ikisini de kullanmamız gereksiz olaca ı için sadece birini -“eyvah” ünlemi- kullandık. Ancak aktarmada iki ünlemin de olmaması nedeniyle aktarma sorunu meydana gelmi tir.

“Ay aman, h kim g tirin!”

“Eyvah, hemen hekim getirin!”

3.10.Tekerlemeler:

Tekerlemeler, masalarda da kullanılan halk edebiyatı türleridir. Olu turulurken seçilen kelimeler dolayısıyla ahenkli bir söyleyi elde eden tekerlemeler masal türünde yer alırken çe itli görevler üstlenmi lerdir.

Pertev Naili Boratav’ın tanımıyla tekerleme “Kimi sözcüklerin, seslerin yinelenmesi, ölçü, uyak gibi öğelere ba lı kalınması yoluyla olu turulan anlamlı ya da anlamsız, belirli bir konusu olmayan söz dizelerine verilen addır. Belirleyici özelli i herhangi bir ana konudan yoksun olu udur. Tekerleme ba uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ve ça rı ımlarla birbirine ba lanıvermi , belirli bir iir düzenine uydurulmu , birbirini tutmaz birtakım hayallerle dü üncelerin sınırlanmasından meydana gelmi tir. Tekerlemede dü ünceye sadece bu iirlik öğeler kılavuzluk eder; içerik öteki halk edebiyatı türlerinden oldu undan daha kararsızdır. Tekerleme birbirine aykırı dü ünceleri, olmayacak durumları bir araya yı ıp mantık dı ı birtakım sonuçlara varmakla a ırtıcı bir etki yaratır(Özdemir, 1990, s. 272-273).

Tekerlemeler, okuyana bir ey anlatmayı ya da ö retmeyi amaçlamaz. Ele aldı ı belli bir konu da yoktur. Ancak sahip oldu u özellikler dolayısıyla olu turdu u ahenk ile dikkat çekici bir türdür. çinde mantıksal ifadeler barındırmak zorunda olmadı ı için de masal türü için gayet i levseldir. Örne in, masalarda bir anda olup bitmesi gereken olaylarda, hemen geçivermesi gereken zamanlarda tekerlemelere ba vurulur.

Tekerlemeler, sınırları ve muhtevası tam tespit edilmemiş halk edebiyatı ürünleridir. Nazım veya nesir olmaları, konuları, muhtevaları ve ekil özellikleri tam bir kesinlik arz etmez. Bunun en önemli sebebi, hiç üphesiz pek çok halk edebiyatı ve folklor türüyle (türkü, bilmece, ağız şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikayesi, halk tiyatrosu vb.) yakın ilişki kisinin olmasıdır. Ancak başka hangi türle ilişkilili olursa olsun yine de tekerlemeyi farklı kılan ekil, muhteva ve anlatım özelliklerinin var olduğunu dikkati çekmektedir(Duymaz, 1998, s.172-180).

Tekerlemelerin anlatım ve içerik özellikleri Duymaz tarafından şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Tekerlemeler, belirli bir ana konudan yoksundurlar. Başlı buldukları türle ilişkileri itibariyle manalarından çok fonksiyonlarıyla değerlendirilebilirler.

2. Tekerlemeler, mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla başlanmıştır, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş, birbirini tutmayan hayallerle düncelerin sınırlandırılmasından meydana gelmiştir.

3. Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, artırma, tuhaflık ve güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır ve yuvarlanır.

4. Tekerlemede düşünceye sadece bu nazım unsurları kılavuzluk eder; muhteva diğer halk edebiyatı türlerinde olduğundan daha kaypak, kararsız ve tutarsızdır.

5. Bazı tekerlemeler karılıklı soru-cevap şeklinde ve zincirleme diyalog halinde gider.

6. Tekerlemeler, muhteva ve anlatım bakımından yakın ya da yabancı halklarla benzerlik gösterir(Duymaz 2002, s.21-22; 2003, s.213- 215).

Masallardaki kalıp ifadeler olan tekerlemeleri “formel” kavramıyla ifade ederiz. Masallarda anlatımı monotonluktan kurtaracak canlılık ve hareket unsuru, kelimeler arasındaki ses benzerlik ve uyumundan kaynaklanan bazı kelime oyunları ile sağlanmıştır (Korkmaz, 1995, s.284). Bahsettiğimiz gibi bu ses uyumunu sağlayan tekerlemeler, masalların üç farklı yerinde üç farklı görevle karşımıza çıkar. Formeller masalda buldukları yere göre başlangıç formelleri, geçiş formelleri ve bitiş formelleri olmak üzere üç farklı isimle karşımıza çıkar. Başlangıç formelleri dinleyicileri masala hazırlar. Masalçının ve dinleyicinin isteklerine ama masalçının ustalığına göre uzun ve kısa şekilleriyle masal başlamadan söylenir (Özçelik, 1996, s.41). Başlangıç formellerinin bir uyarma edasıyla masalın gerçek dünyeyle bağlantıyı sağlamak ve ibret vermek için uydurulmuş örnekler olduğu, olayların, uydurma da olsa, çok eskiden geçmişi kabul edilmesi gerektiğini belirtmek gibi bazı görevleri vardır (Boratav, 2003, s.96). Geçiş formelleri; masallarda olay örgüsünün akışını sağlamak, bir olaydan diğerine geçmek için kullanılan formellerdir (Yolcu, 2011, s.81). Bir masalın sonuç kısmı, kahramanların kaderlerini tayin eden bölüm olarak tiyatrodaki perde kapanışına benzer şekilde, hafızalarda kalacak kısa bir tekerleme ile nihayet bulur. Masaldaki olayların çözüm bölümünden sonra, dinleyiciye masalın bittiğini bildirmek için kafiyeli kalıp ifadeler kullanılır. Bunlar bitiş formelleridir. Bu formeller, dinleyicinin dikkatine ve ilgisine göre uzun ya da kısa tutulabilir (Sakaolu, 2002, s.257).

Azerbaycan masallarını aktarırken karşılaştığımız formelleri ses uyumunun meydana getirdiği etkiyi yok etmemek adına genellikle olduğu gibi alıp TT’ne aktarımını dipnotta vermeye çalıştık. Aşağıdaki örnekleri masallardaki haliyle aktarma metnine alarak TT’ne aktarımını dipnotta verdik. Böylelikle formellerin meydana getirdiği ses ahengini bozmamış olduk.

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içində, x lbir saman içində, d v d il klik el r köhn hamam içində. Hamamçının taşı yox, baltaçının baltası, buradan bir tazı keçdi, onun da xaltası yox. Qarı qa ıllaq atdı, d v nin budu batdı. Milç k mindik, Kür keçdik, yabaynan do a içdik. Günl rin bir gününd , M mm d N sir tinind , biri varıydı, biri yoxuydu, bir Ovçu Pirim varıydı.

“Dönen fele in rüzgarı hamam hamam içinde, kalbur saman içinde, develer tellaklık yapar eski hamam içinde. Hamamcının taşı yok, baltacının baltası, buradan

*bir tazı geçti, onun da tasmaı yok. Karınca tekme attı, devenin budu kırıldı.
Karasine e bindik, Kür ırma ını geçtik, yabayla toyga çorbası içtik. Günlerden bir
gün M mm d N sir kö esinde biri varmı , biri yokmu . Bir Avcı Pirim varmı .”*

Na ıl-nu ul bilm r m. Bils m d söyl m r m. ahdan g lmi nök r m ,
dinm , qabır alarını sök r m. Siz hardan danı ım, kimd n danı ım, keçmi l rd bir
ki i var imi .

*“Masal falan bilmiyorum. Bilsem de söylemiyorum. ahtan gelmi bir
hizmetçiyim, konu ma, kaburgalarını sökerim. Size nereden anlatayım, kimden
anlatayım? Geçmi te bir adam varmı .”*

A a ıdaki formelde kelimeleri bire bir TT.ne aktardık ancak anlamın yetersiz
geldi i dü üncesiyle dipnotta “Onlar yediler, içtiler, hayatlarını ya adılar, bu
dünyadan gittiler. Siz ise yiyin için ve zamanınızı ya ayın.” açıklamasını yaptık.

Onlar yeyib, içib yer keçdil r. Siz d dövr keçin.

“Onlar yediler, yere geçtiler; siz yiyin devre geçin.”

A a ıdaki formelleri de dipnotta vermek yerine aktarmayı tercih ettik ancak
ses tekrarlarında ve ahenkte kısmen bozulmaların olması aktarmada sorunlara yol
açmı tır ve metnin aslındaki etkiyi aktarmada meydana getiremememize neden
olmu tur.

B li, Hat m ç kib çarı ın dabanını, qırıb yerin amanını, gün bir m nzil,
teyyi-m nazil, na ıllarda m nzil olmaz, az getdi, üz getdi, d r -t p düz getdi, bir
neç günd n sonra g ldi çıxdı h min d rvi ni an verdiyi yer .

*“Hat m çarı ını aya ına çekip yerin takatini keserek gidiyormu . Günde bir
menzil gidip, bütün menzilleri katederek, masalarda menzil olmaz, az gitmi , uz
gitmi , dere tepe düz gitmi . Birkaç gün sonra dervi in gösterdi i yere gelip çıkmı .”*

Hat m d r l rd n yel kimi, t p l rd n sel kimi, badeyi-s rs r kimi, da ları
dabanıyan, yolların k narıyan, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, bir müdd td n
sonra g lib çıxdı h min kor pad ahın vilay tin .

“Hat m derelerden yel gibi, tepelerden sel gibi, rüzgar gibi, da ların tabanıyla, yolların kenarıyla, günde bir menzil giderek, bütün menzilleri katederek, bir süre sonra gözü görmeyen padi ahun ülkesine ula mı .”

Hat m d rmanı alıb, h kimn n görü üb, öpü üb, dü dü yolun a ına. Ç kib çarı ın dabanın, qırıb yerin damarın, d r l rd n sel kimi, t p rd n yel kimi, badeyi- s rs r kimi, acı biyanlıq, çox-çox qamı lıq, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, gec ni gündüz qatıb, gündüzü gec y , bir neç günd n sonra g lib çıxdı h min qırx yolun ayrıcına.

“Hat m ilacı alıp, hekimle görü üp, öpü üp, yola koyulmu . Çarı ı topu una geçirip, yerin damarını kırarak, derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi, serseri rüzgar gibi, azıcık meyanlık, çok çok kamı lık, günde bir menzil giderek, tüm menzilleri katederek, geceyi gündüze katmı , gündüzü geceye, birkaç gün sonra gelip çıkmı aynı kırk yol ayırımına.”

3.11.Edatlar:

Edatlar, tek ba larına anlamları olmasa da cümleye farklı anlamlar yükleme gücüne sahip olan sözcük türleridir. Korkmaz’ın tanımıyla edatlar “Yalnız ba larına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya ba lı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çe itli anlam ili kileri kuran görevli sözlerdir(Korkmaz, 2009, s.1052).

Azerbaycan masallarının aktarımında edatlar da sorun te kil etmektedir. A a ıdaki cümlede TT.de benzetme anlamı kuran “gibi” edatı AT.de zaman anlamı ta ımaktadır. Ancak TT.ne aktarıırken zaman anlamı ta ıyan bir edat tercih etti imiz için “gibi” edatını kullanmadık.

Bunun i i-pe si sabahdan ax ama **kimi** da da-da da, me d ovçuluq el m k idi.

“O, bütün gününü sabahtan ak ama kadar da larda, ormanlarda avcılık yapmakla geçirmekteymi .”

Aktardığımız masallarda bazen ekin yerine edat kullandık ve anlamı bu ekilde vermeye çalıştık. Bazen de AT.de edat kullanıldığı halde aynı bağlacı kullanmamız anlam açısından eksikliklere neden olup aktarma sorunu meydana getireceğinden edat kullanmak yerine anlamı tamamlayacak bir ek kullanmayı tercih ettik. Aşağıdaki iki örnek bu durumu açıklar niteliktedir.

Qabaxlarına salıb ilanlar pad ahının imar tinin qapısının a zınatan qovdular.

“Önlerine katıp yılanlar padi ahının sarayının kapısına kadar kovalamı lar.”

Nardanxatun da d n dü n yerl yeri yirdi.

“Nardanxatun da yemin dü tü ü yerden yürüyormu .”

TT.de sebep-sonuç ili kisi genellikle “için” edatıyla kurulur. AT. ise bu “göre edatıyla sağlanmaya çalışılmı tır. Aynı edatı aktarmada kullanacak olursak aktarma sorununa sebep olabilir.

brahimin salamat g lib çıkmasına gör , bir ka ız da o biri dev verib, geri qaytardı.

“ brahim’in rahatça girip çıkması için bir ka ıt da di er deve verip geri dönmü .”

3.12.Ba laçlar:

Ba laçlar, aynı görevdeki sözcükleri ya da cümleleri birbirine bağlayan ve tek başlarına anlamları olmayan sözcüklerdir.

Türkçede çok geni bir yer tutan ba laçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları ekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri i levler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ili kileri kuran gramer öğeleridir.

Ba laçlar, cümle içinde yükledikleri sıralama, denkle tirme, karşılaştırma, bağlama, peki tirme, nöbetle me, açıklama, sonuç bildirme, üsteleme, sebep ve zıtlık

gösterme gibi çok yönlü i levleri ile Türkçenin anlatım gücüne derinlemesine incelikler katan bir kelime sınıfıdır(Korkmaz, 2005, s. 118-125).

Ba laçlar da Azerbaycan masallarının aktarımında zaman zaman sorun olu turmu tur. A a ıdaki örnekte “d ” ba lacı gereksiz kullanılmı tır, ba laç kullanımını gerektirecek bir durum yoktur. Aktarma yaparken biz “de” ba lacını kullanmadık.

Axırda keç l dedi ki, ay Allahın heyvanları, niy na ükürlük el yirsiniz , yeyin **d** .

“Sonunda Kel, “Allah’ın hayvanları! Niçin ükürsüzlük ediyorsunuz? Yesenize.” demi .”

imdi verece imiz örnekte “d ” ba lacı TT.ne aktarma sırasında kullanılamaz. Onun yerine cümlenin anlamının gerektirdi i do rultuda “daha” kelimesi kullanılmı tır.

Quyuya sallanan adam bir **d** geri qayıtmaz, qalib orada öl rmi .

“Kuyuya sallanan adam bir daha geri dönmez, orada kalıp ölmüü .”

Azerbaycan masallarında bazen de gere inden fazla ba laç kullanıldı ını gördük. A a ıdaki cümlede yer alan iki ba laçtan birini çıkartırsak da verilmek isteneni verebiliriz. Biz “ancak” ba lacını çıkartarak aktarmayı tercih ettik.

irzad a qu un bu h r k tind n çox p rt oldusa **da, ancaq** canını di in tutub bir söz dem di.

“ irzad ak ku un bu hareketine çok bozulmu sa da, istemeyerek de olsa, bir ey dememi .”

“...hem ... hem de” ba lacı TT.nde iki unsuru birbirine ba lamak için kullanılmı tır. Ancak imdi verece imiz cümlede yalnız bir unsur olmasına ra men bu ba lacın “hem de” kısmı kullanılmı tır. Bu durum da aktarma yaparken soruna yol açmı tır. TT.ne aktarmada ba laç kullanılmamı tır.

Qız baxdı ki, yox, N rbala **h m d** igid o landı.

“Kız, N rbala’nın korkusuz bir yi it oldu unu anlamı .”

3.13.“ki”li Cümle Yapısı:

“ki”, tipik bir bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır. Sonuna geldiği unsuru kendisinden sonra gelen bir unsura bağlar. Bu bağlama izah ve netice ifadesi içinde olur. Yani ki’den sonra gelen unsur kendisinden önce gelen unsurun izahı ve neticesi mahiyetindedir. Böylece “ki” sonuna geldiği unsuru bir izaha ve neticeye bağlayarak belirtir(Ergin, 2004, s.361).

Azerbaycan masallarında “ki”li cümle yapısı oldukça fazladır. Ancak bunun yerli yersiz kullanılması akıcılığı ve anlamda bütünlüğü yok etmektedir. Neredeyse her cümlede yer alan “ki” edatı metindeki bütünlüğü sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle biz aktarma sırasında “ki”li cümle yapısını uygun düşene indirilmiştir. Bu nedenle biz aktarma sırasında “ki”li cümle yapısını uygun düşene indirilmiştir. Bu nedenle biz aktarma sırasında “ki”li cümle yapısını uygun düşene indirilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerin aktarımında “ki”li cümle yapısını gereksiz gördük. Burada “ki” edatını kullanmadan da cümleleri daha düzgün ve akıcı bir şekilde aktarmanın söz konusu olabileceğine kanaatindeyiz.

A bala, kirimi cə otur yerində, sən bir keçənin biri, yatmaya heç yorandan döyündə yoxdu, el gözəl qızlar pad ahlarda olur, onu da ki, sən verməzli r.

“A evladım, sessizce otur yerinde, sen kelin tekisin. Yatmak için yorganın, yatağın yok. Öyle güzel kızlar padi ahlarda olur, onu da sana vermezler.”

Qorxuram ki, qardaşların görür ki, mən o birilərdən gözəl m, paxıllıqları tuta, kəndir ki sən quyuya salalar.

“Benim diğerlerinden daha güzel olduğumu görünce kardeşlerimin kıskançlıktan ipi keserek seni kuyuda bırakmalarından korkuyorum.”

Qoca fikirlədi ki, bu itnin pişik buna kömək edə bilər. Odu ki, balığın qarnını yarıb, içalatının pişiyin qabağına atdı ki, yazıxdılar, acdılar, yeyib doysunlar.

“Həmişə, “Bu köpek kədi bana yardım ettilər.” deyirdim. Bu nedenle balığın karnını yarıb iç organlarını “Çaresizlər, açlar, yiyib doysunlar.” deyərək köpek kədinin önünə atmışam.”

Axı, mənim qapımın tilsimi var, onu devlərdən başqa heç kim bil bilməz, necə oldu ki, sən o tilsimliyi bildin?

“Benim kapım büyüdü. Onu devlerden başka hiç kimse bilemez. Sen o büyüğü nasıl oldu da bildin?”

Aşağıdaki örnekte de “ki”li cümle yapısı oldukça fazla kullanılmıştır. Biz ise aktarmayı gerçekleştirenken sadece uygun düşecek yerlerde kullandık.

Narbaladervinin bahçesini gezmiştim. Bahçede bir bahçe idi ki, neceyranlar, gül bülbülü, bülbül güllü çarırды. Burada elgözlü meyveler, güller, çiçekler vardı ki, Narbala bunları öz atasının memnurlarında da görmüştü. Narbala oğurdığı gibi, lap yorulubaldıydı. Axırda yadı meyveleri yedi, bulağın başında uzanıp yatdı. Az yatdı, çok yatdı, bilmidi, bir vaxt gözlerini açanda gördü ki, at bir tarafında, aslan da o bir tarafında durub, quda başının üstünde ki da da oturub.

“Narbala dervinin bahçesini dolaşmaya başladım. Bahçe öyle bir bahçeymiş ki, nasıl derler, gül bülbülü, bülbül de güllü çarırды. Burada öyle güzel meyveler, güller ve çiçekler varmış ki Narbala bunları kendi öz babasının emnurlarında da görmemiştir. Narbala öyle çok gezmiş ki çok yorulubaldıydı. Sonunda topladığı meyveleri yemiştir. Pınarın başına uzanıp uyumu. Az mı yatmış, çok mu yatmış bilmemiştir, bir an gözlerini açtı. İnda bir tarafında at, bir tarafında aslanın durduğunu görmüş, baş tarafındaki da da oturuyormuş.”

3.14.Anlatım Zamanları:

Azerbaycan masallarında genellikle anlatım zamanı olarak görülen geçmiş zaman kullanılmıştır. Ancak Türk masallarının genel özelliklerinden biri duyulan geçmiş zaman kullanılarak anlatılmasıdır. Türkiye Türkçesine aktarım söz konusu olduğu için biz de Türk masallarının özelliğine uygun olarak aktarma sırasında duyulan geçmiş zaman kullanmayı tercih ettik.

Xaççini çıkarıp, parmanın başını yarıp, yerine tuz döktü. Gecetası her kimi parmanın ağızından yatabilmidi.

“Haççini çıkarıp parmanın başını yarıp, üstüne tuz dökmüştü. Gecedensabaha kadar parmanın ağızından uyuyamamıştı.”

Yolda qaba ına bir ceyran çıxdı, tez oxu çill y qoyub ceyranı vurdu, g tirib evd d risini soyub, tini i l r taxıb kabab bi irm k ist di.

*“Yolda önüne bir ceylan çıkmı , hemen oku yaya koyup ceylanı vurma .
Getirip evde derisini yüzerek etini i lere takıp pi irmek istemi .”*

Bir az da ged nd n sonra qaba ına bir örtülü qapı, bir açıq qapı çıxdı, örtülü qapını açdı, açıq qapını örtüdü.

*“Biraz daha ilerledikten sonra kar ısına bir örtülü kapı, bir açık kapı çıkmı .
Örtülü kapıyı açmı , açık kapıyı örtmü .”*

Bel likl , düz altı ay yol getdi, yeddinci aya dön nd bird n at dayandı, bir finxırıb aya ın yer döydü, bir d ki, dönüb dala baxıb kü n di, özün c ml dirdi. B li, irzad bildi ki, at bundan o yana getm yir.

“Böylece, tam altı ay yol gitmi . Yedinci aya gelince at birden durmu . Ses çıkartarak aya ını yere vurma . Sonra dönüp arkasına bakmı , ki nemi , dikkat kesilmi . Evet, irzad atın buradan ba ka yere gitmeyece ini anlamı .”

Aktardı ımız on masaldan sadece bir masalda görülen geçmi zaman de il de imdiki zaman kullanılmı tır. Ancak biz bunu da Türk masallarındaki yapıya uygun olması için duyulan geçmi zamanla aktardık.

Bunlar qalaçaya çatan kimi Oxxay hm di aparıb, bir ota a qoyur. Özün d tap ırır ki, s nin yerin bura olacaq. Özü d çıxıb gedir. Oxxay ged nd n sonra hm d qapını açıb, çöl çıxır, trafa baxır, onu vahim bürüyür.

*“Bunlar kaleye vardıklarında Oxxay, hm d'i götürüp bir odaya koymu .
Onun yerinin artık burası olaca ını kendisine söylemi . Kendisi de çıkıp gitmi .
Oxxay gittikten sonra hm d kapıyı açıp dı arı çıkmı . Etrafa bakmı , deh ete kapılmı .”*

Yukarıda verdi imiz örnekleri farklı masallardan seçtik. Görüldü ü gibi Azərbaycan masallarında kullanılan görülen geçmi zaman ve imdiki zaman, aktarma sonrası duyulan geçmi zaman olmu tur. Bu da Türk masallarının duyulan geçmi zamanla anlatılmasından kaynaklanmaktadır.

3.15.Masala Hakim Olan Devrik Cümle Yapısı:

Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle iirde ahenk endi esi di er ögelerin oldu u gibi yüklemde yerini de i tirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde, yazılı dile oranla daha fazla kullanılmı tır(Karahan, 2006, s. 100). Masallarda sözlü kültür ürünü oldukları için devrik cümle yapısıyla kar ıla maktayız. Ancak bu durum Azerbaycan masallarında gere inden fazla kar ımıza çıkmaktadır. Bu da aktarma sorunlarına yol açtı ı gibi akıcı anlatıma da engel olmaktadır.

A a ıdaki cümlelerde devrik cümle gereksiz yere kullanılmı tır. Aktarma sırasında cümleyi kurallı cümle yapmanın daha do ru olaca ı dü üncesiyle devrik cümle yapısıyla aktarmadık.

hm d ist di razı olmasın.

“ hm d kabul etmek istememi .”

Sabahısı gün öz adamlarından bir d st gönd rdi padi ahın z n ninin yanına.

“Sabah olunca kendi adamlarından bir kısmını padi ahın e inin yanına göndermi .”

N rbala il d rvi az getdil r, çox getdil r, s h r az qalmı çatdılar iki da ın arasına.

“N rbala ile dervi az gitmi ler, çok gitmi ler, gün a arırken iki da ın arasındaki bir yere varmı lar.”

Ki i o lu il öpü üb xudahafızl nn n sonra, ba ladı daban alıb, evin sarı qayıtma a.

“Adam o luyla öpü üp ayrıldıktan sonra ba lamı yürüyüp evine do ru gitmeye.”

B li, h rd n çıxıb, üz qoydu qibl t r f getm y .

“Evet, ehirden çıkıp güneye do ru yönelmi .”

3.16.Kültürel Unsurların Masallara Yansıması:

Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü (Türkçe Sözlük, 2005, s.1282) olarak tanımlanabilecek kültür, sözlü edebiyat ürünleri olan masalarda da kendini göstermektedir. Masalarda yer alan bazı kültürel unsurlar hedef lehçede aynı etkiyi meydana getirmedikleri için aktarma sırasında sorunlar meydana getirmektedir.

Aşağıdaki cümlede “ *Il zin ni zb rd n oxuyacaqsan.*” ifadesiyle içinde bulunulan korku anı neticesinde bildiği tüm duaları okuyacağı anlatılmak istenmektedir. Masalda yer alan bu slami unsur aktarma sırasında taşıdığı anlamı ve etkiyi yitirmiştir. “Nas suresini ezberden okuyacaksın.” ekinde aktardığımız ifadenin Azerbaycan Türkçesindeki etkiyi meydana getirmedikliği açıktır.

*Pad ah, m n s ni bu d f yax ı eliy c m, amma sonra m n x yan t el s n, and olsun atamın rvahına, s n bir divan tutacam, **Il zin ni zb rd n oxuyacaqsan.***

“Padi ah ben seni bu defa iyile tirece im ama sonra bana hainlik edersen, yemin ederim babamın ruhuna, sana bir ceza verece im ki Nas suresini ezberden okuyacaksın.”

slami unsurlardan biri de “ smi Azam duası” ifadesidir. smi Azam, Allah’ın isimlerinin en büyüğüdür ve bu isimle yapılan duanın geri çevrilmeyeceğine inanılır. Olağanüstü durumların gerçekleştiği bir anda kullanılan bu ifade, deşinimi oldu umuz duruma göndermede bulunmaktadır. Ancak kültürün yüklediği bu mana bilinmeden aktarmanın amacına ulaşması mümkün değildir.

*Oxxay da hm di qoltu una vurub, bir **ismi- z m oxuyub**, batır suyun altına.*

“Oxxay da hm d’i yanına alarak sm-i Azam duasını okuyup suyun altına girmi .”

Karıla tı k kızın güzelliğini ifade etmek için kullanılan “mugan turnası” ifadesini de kültürel unsurlar arasında görebiliriz. Bu hayvanın özelliğini ve daha da önemlisi kültürel anlamda yüklenen manayı bilmediğimiz sürece aktarmada problem yaşanır. Masaldaki ifadeyi olduğu gibi aktarmaya çalıştığımızda ancak bu şekilde onun

yüklendi i güzellik anlamını vermeyi ba aramadık ve aktarmada sorun meydana gelmi oldu.

G ldi çatdı qızın b rab rin . Gördü qız, n qız. Do rudan , el bil **Mu an durnası**.

“Gelmi , ula mı kızın yanına. Görmü kız, ne kız. Sanki, Mugan turnası.”

Unu suyla karı tırıp ezerek kaynatılması ve üzerine pekmez dökülerek yenен özel bir yemek olan “ha ıl”ı da masallarımızda geçen kültürel unsur olarak sayabiliriz. Bu yeme in yapımıyla ili ki kuruldu u için kullanılan benzetme, bilinmedi i takdirde, aktarmada soruna yol açacaktır.

El bu d yirman da larının birini üstün salsam , altında **xa ıl** kimi zil rs n.

“Bu de irmen ta larından birini sana atarsam altında bir ha ıl gibi ezilirsin.”

A a ıdaki cümlede de “qıbl ” kelimesini kültürel unsur olarak sayabiliriz. Kible güneyde oldu u için yön bildirmek adına “kible” kelimesini tercih etmi tir. Ancak bu kelimeye anlamını kültürel unsurlar yükledi i için bilmeyen birisi bu anlamı çıkartamayabilir. Böyle bir durumda aktarma kastedilen istenilen anlamı tam olarak dile getiremez.

B li, h rd n çıxıb, üz qoydu qıbl t r f getm y .

“Evet, ehirden çıkıp güneye do ru yönelmi .”

A a ıdaki cümlede yer alan “ eytan zo alın dibini k s n kimi” deyimini mahalli kültür unsuru olarak kabul edebiliriz. Genelde halk arasında “Tilkinin kızılıcak a acının dibini bekledi i gibi” anlamında kullanılan bu ifade Azerbaycan masalında “ eytanın kızılıcak a acının dibini beklemesi” ekinde kullanılmı tır. Kızılıcak a acı en erken çiçek açan ama meyvesi en geç olgunla an bir a aştır. Tilki kurnazlık göstererek erken çiçek açan kızılıcı ın dibine oturur ve meyvesinin de erken olgunla aca ını dü ünerek onu bekler. Ama kurnazlı ına ra men hesapladı ı gibi olmaz. Kızılıcak a acının bu özelli ini bilmeden deyim an anlamını tam olarak kavrayıp do ru bir aktarma yapmak olanaksızdır.

Tay brahim dadanmı dı, eytan zo alın dibini k s n kimi, hovuzu gözd n qoymurdu.

“Artık brahim alı kanlık haline getirmi . eytanın kızcılık a acının dibini bekledi i gibi o da havuzdan gözünü ayırmıyormu .”

3.17. iirsellik:

iir, di er türlerden farklı olarak estetik bir gaye ta ıyan, bünyesinde çe itli özellikler barındırması gereken ve etkisi di er türlere nazaran kat kat fazla olan, sözü daha etkileyici bir biçimde dile getiren edebi türdür.

iir; duygulardan, imgelerden, dü lerden, özelemlerden olu mu bir ya antı birikiminin ürünüdür(Özdemir, 1990, s.263). iirde sözcüklerin anlamlarına de i ik anlamlar yüklenerek, imgelerden, söz sanatlarından, ritimden, uyumdan, ölçüden vs. yararlanarak dil içinde özel bir dil yaratılır. Dolayısıyla iir, estetik duygular uyandıran sanatsal, edebî bir üründür(Zengin, 1990, s. 114).

Masallarda da iirsel özelliklerden olan ahenk, ritim, uyum, estetik kaygı, dolaylı anlatım gibi bazı niteliklerden faydalanılan bölümler vardır. Masallar bu edebi türe do rudan ba vurmasalar da iir türünün özelliklerini etkileyici bir anlatım için ba tan sona kadar varlı ında barındırır.

iir dili yazınsal yapıtların en zorlusu oldu u için yüzyıllar boyu bir dipsiz kuyu niteli i görmü tür. iir dilinde dil dı ı ve dilbilim yapılarından ba ka, dil ötesi yapılar da önemli etkiler meydana getirir. Günlük dilde de dili kullananlar, anlatmak istediklerini her zaman do rudan do ruya söylemekten daha çok, dinleyen ki inin birtakım beyinsel çabasını gerektiren dil kullanımlarını ye lerler(Özünü, 2001, s.41-42.). iir dilini farklı kılan özelliklerin arasında sözdizimi alanına girebilecek uyak, vurgu, tonlama, devrik yapı, duygusal ögeler, devrik cümleler, belirsizlik vb. gibi unsurlardan da bahsedebiliriz.

Yazı ve konu ma diliyle iir dili kar ıla tırıldı ı zaman, ço u kimseye göre iir dilini anlamamanın ve yorumlamanın güç oldu u ortaya çıkar. iir dilindeki güçlükler, iir dilinde oldukça sık kullanılan sözbilim kurguları ve dilbilim yapıları sonucunda göze çarpan ola an dil kullanımlarının dı ındaki yapılardan kaynaklanmaktadır(Özünü, 2001, s.73).

İrsel anlatım, Türkçede masal, hikaye, destan gibi edebi türlerde görülen ve oldukça eskiye dayanan önemli bir özelliktir. Nesirde kafiyeli bir anlatımın söz konusu olduğu bu anlatım *seci* (Türkçe Sözlük, 1998, s.1927) olarak adlandırılır. Bu anlatım biçiminin unutmamayı, kalıcı olmayı, daha sonraya aktarmayı salama gibi bazı önemli özellikleri vardır. Dolayısıyla amacı sadece belli bir şiirsellik ya da sanatsal yapı salamak değildir. Bu özellikler masallarda da görülmektedir. Masallarımızda görülen en belirgin özelliklerden biri, dikkat çekecek derecede belli bir şiirseliğin yer almasıdır. Bu şiirsel anlatım biçiminin aktarmada hedef dile de salanması gerekir. Aksi halde bunun kaynak dildeki şiirsel, yani estetik işlevi hedef dilde gerçekleşmemiştir olur (Zengin, 2006, s.115).

Azerbaycan masallarında yer alan kimi şiirsel ifadeleri aktardığımızda TT.de bu şiirseliğin yakalanamadığı fark edilir. Bu da aktarım sırasında sorunlara yol açmaktadır. Aşağıdaki cümlede “hal” ve “cəmal” kelimeleri belli bir uyak oluştururken aktarma sırasında bu uyum salanamadı ve “güzel yüz” tamlamasını kullandık.

həmd görür bu el bir qızdı, yem , içm , x **tti-xalına, gül-camalına** tama a el .

“ *həmd görmü , bu öyle bir kız ki, güzel yüzünü seyret.*”

“iyil yib-çüyl yib” ikilemesi kendi içinde bir şiirsellik meydana getirmiştir ancak TT.ne aktarırken kullandığımız ikileme aynı şiirseliği yakalamamızı salayamamıştır.

Oxxay **iyil yib-çüyl yib** həmdin y rini tapır, sandığı açır həmd tez dönüb, bir alac hır olur.

“*Oxxay koklaya koklaya həmd'in yerini bulmu . Sandığı açmış . həmd hemen bir alaçehre olmu .*”

“ç kib-qırıb”, “çarı ın-yerin”, “dabanını-amanını”, “m nzil-m nazil” kelimelerinin kendi içinde oluşturduğu uyum aktarma sırasında yok olmuştur. TT.de bu uyum yakalanamadığı için aktarmada sorun yaşanmıştır.

B li, Hat m  kib arı n dabanını, qırıb yerin amanını, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, na ıllarda m nzil olmaz, az getdi, z getdi, d r -t p düz getdi, bir ne gnd n sonra g ldi ıxdı h min d rvi ni an verdiyi yer .

“Hat m arı nı aya na çekip yerin takatini keserek gidiyormu . Günde bir menzil gidip, bütün menzilleri katederek, masalarda menzil olmaz, az gitmi , uz gitmi , dere tepe düz gitmi . Birkaç gün sonra dervi in gösterdi i yere gelip çıkmı .”

A a ıda da verdi imiz di er örneklerden farklı olarak kaynak dilde yer alan ifadenin aktarımındaki iirsellik hedef dilde byk ölçüde yakalanabildi ancak bu durum metnin geneline hakim olmadı ndan aktarma sorunları meydana getirmi tir.

Hat m d r l rd n yel kimi, t p l rd n sel kimi, badeyi-s rs r kimi, da ların dabanıyan, yolların k narıyan, gün bir m nzil, teyyi-m nazil, bir müdd td n sonra g lib ıxdı h min kor pad ahın vilay tin .

“Hat m derelerden yel gibi, tepelerden sel gibi, rüzgar gibi, da ların tabanıyla, yolların kenarıyla, günde bir menzil giderek, bütün menzilleri katederek, bir süre sonra gözü görmeyen padi ahın ülkesine ula mı .”

3.18.Konu ma Dili:

Konu ma dili bir ulusun, bir dilbirli inin dilinin yazıyla ili kili olmayan ve e itli söyleyi özellikleri ta rıyan yönüdür. Konu ma dili, yazı diline oranla daha hızlı bir de i me, geli me içindedir. Bu de i mede kısa anlatım, e itli vurgulama istekleri gibi ruhsal nedenlerin yanında, söyleyi ten ileri gelen etkenlerin payı vardır(Aksan, 2009, s.85).

Masallar da halkın ürünü oldu una gre do al olarak halkın diline ili kin özellikleri içerir(Zengin, 2006, s.150). Ancak Azerbaycan masallarında konu ma dilinde yer alan bir ifade (ede, arı, a ki i, ay o ul, he, e, ay vb.) masalların aktarımı sırasında standart dile aktarılarak verildi i için ta ıdı ı samimiyeti ve do allı ı aktarma sırasında kaybetmi tir. Bu da aktarma esnasında problemlere yol açmı tır.

A a ıdaki örnekte geçen “tay” sözcü ü konu ma diline aittir, aktarmada ise bu kelimenin ölçünlü dildeki anlamı olan “artık” kelimesiyle aktarmayı tercih ettik.

“**Tay** brahim dadanmı dı, eytan zo alın dibini k s n kimi, hovuzu gözd n qoymurdu.”

“*Artık brahim alı kanlık haline getirmi . eytanın kızılçık a acının dibini bekledi i gibi o da havuzdan gözünü ayırmıyormu .*”

“aha” konu ma dilinde yer almaktadır ve kabaca göstermeyi amaçlamaktadır. Aktarmada da daha uygun olaca ını dü ünerek “i te” gösterme edatını kullandık.

Aha, almanı aparın bu imi .

“ *te, elmayı çalan buymu .*”

“ ”, Azerbaycan Türkçesinde konu ma dilinde “lan, ulan” anlamına gelmektedir. Ancak aktarma sırasında bu ifadeyi kullanmak do ru olmayaca ı için “Ee” ekinde öfke ve a kınlık halinde kullanabilece imiz bir ünlemle aktarmayı tercih ettik. Konu ma dilinin ifadesini kullanmadı ımız için aktarmada soruna yol açtı ı dü ünçesindeyiz.

, ac olsanız, el siz d o urlayarsınız da, alın bu ipi verim siz , o pi iyi verin m n .

“*Ee, aç olursanız, siz kendiniz de çalarsınız, alın bu ipi vereyim size, o kediyi bana verin.*”

“gari” kelimesi Türkiye Türkçesinde de konu ma dilinde kullanılan bir ifadedir. AT.de de yer almaktadır. Daha önce de belirtti imiz gibi aktarmanızı ölçünlü dile göre yapmanın daha uygun ifadeler içerece i dü ünçesindeyiz, bu nedenle kelimeyi “ihtiyar kadın” olarak aktarmayı do ru bulduk.

Qarı, m n küçük qızı mı s nin n v n verir m.

“ *htiyar kadın ben küçük kızımı senin torununa veriyorum.*”

“g d ” AT.de konu ma dilinde erkek çocu una seslenme eklidir. Bunu “o lan” ekinde aktardık ancak bu da tam kar ılı ı de ildir. O nedenle aktarmada sorun ya anmı tır.

A g d , o gülü s n g tirib s n?

“*O lan, o gülü sen mi getirdin?*”

“ad ” konu ma dilinde genellikle erkek çocuklarına söylenen seslenme nidasıdır. Ancak bu cümlede do ru bir kullanım olmadı ını dü ündümüz için, o anki

a kınılı ı dile getirebilece ini dü ündü ümüz “aman Allah” ekinde bir ünlem tercih ettik. Ancak konu ma dilinde yer alan bir ifadeyi do ru bir ekilde aktaramamı olduk.

Baxdı ki, **ad** , el h min çıra ın tayı.

“Bakmı ki, aman Allah’ım, aynı lambanın e i.”

“h ” konu ma dilinde TT.de de yer almaktadır. Biz bu ifadeyi “evet” ekinde aktararak ölçünlü dili kullanmı olduk. Bu durumda da konu ma dilindeki do allı ı aktarmada sa layamadık.

H , ay o ul, neç il idi ki, o kis sandıxda dururdu, m n n bil ydim ki, bu kis bel ymi .

“Evet, o lum, kaç yıldır o kese sandıkta duruyordu. Ben nerden bileyim ki bu kese böyleymi .”

3.19.Ekler:

Ekler, yeni kelimeler türeten ya da geldi i kelimeye cümle içerisinde anlamlar katan dil birlikleridir.

Ekler, kelimenin yapısında yer alan, tek ba ına kullanılmayan, kökler ile birle erek gövdeler, gövdeler ile birle erek de yeni kelime gövdeleri olu turan yahut da kelimeler arasında geçici anlam ili kileri kuran görevli ekilerdir. Dilimiz kelimeler arasında yönlendirici birtakım anlam ili ki ve ba lantıları kurmak, onların söz içinde anla ılırlı ını sa lamak için de yeni eklere ba vurmu tur. Böylece ekler, ancak köklerle birle erek birer anlam kazanabilmi lerdir(Korkmaz, 2009, s.15).

A a ıdaki cümlede duyulan geçmi zaman ekinin kullanılmasına gerek yoktur, aktarırken fiilimizi emir kipiyle çekimledik. E er duyulan geçmi zaman ekini kullanarak aktarsaydık aktarma sorununa neden olurduk.

Görür ki, burada h r n varsa, da dan, torpaqdan tut**mu** suya q d r h r ey alı ıb yanır.

*“Burada ta tan, topraktan **tut**; suya kadar ne varsa her eyin alev alıp yandı ını görmü .”*

A a ıdaki cümlede de aynı durum söz konusudur. Kullanılan ayrılma hali ekiyle aktarma yapıtı ımızda yanlı ek kullanımından do an bir aktarma sorunu meydana getirmi olurduk. Onun için TT.ne aktarımında bulunma hali eki kullandık.

M likm mm d yuxudan duran kimi, qızları ba ına yı ıb, v znd n yüngül, qiym td n a ır eyl rd n götürüb quyunun t kin g ldi.

“M likm mm d uykudan uyanır uyanmaz kızları ba ına toplayıp yükte hafif, pahada a ır eylerden alarak kuyunun dibine gelmi .”

A a ıdaki örnekte de metnin aslında olmayan bir eki aktarma sırasında ekleme ihtiyacı duyduk. Aktarmada kullandı ımız ilgi hali ekini kullanmamı olsaydık anlamda bozulma meydana gelirdi ve aktarma sorunu gerçekleşle mi olurdu.

Ovçu Pirim gördü ki, ev hazırdı, özü d pad aha verdiyi v d tamamdı.

“Avcı Pirim sarayın hazır oldu unu görmü , hem de kendisinin padi aha verdi i söz yerine gelmi .”

A a ıdaki örnekte de vasıta hali eki kullanılmı tır. Ancak aktarmada da bu eki kullanarak aktarmamız soruna yol açaca ı için ayrılma hali ekini kullandık.

Keç l zindanda qalmaxda olsun, siz kimn n deyim, keç lin n n sind n, itn n pi ikd n.

“Kel zindanda kalmakta olsun, size kimden haber vereyim? Kel’in ninesinden, köpekten, kediden.”

3.20.Yalancı E De er Kelimeler:

Kaynak lehçedeki bir kelimeye, hedef lehçedeki bir ya da birden fazla kelime e de er olabilir(U urlu, 2004, s.35). Bu durum lehçeler arası aktarmayı ve anla mayı kolayla tırır. Ancak bazı kelimeler aynı kökten gelmelerine ve aynı seslerle ifade edilip aynı ekilde yazılmalarına ra men kullanıldı ı lehçeye göre farklı anlamları kar ılıyor olabilirler. Bu türden kelimelerin ise lehçeler arasında hatalara yol açtı ı ve anla mayı zorla tırdı ı görülür(Yıldız, 2008). Bu duruma neden

olan yalancı e de erlik kavramını öyle açıklayabiliriz: Yalancı e de erler; yazılı veya söyleni bakımından benzerlik gösterdiği halde anlam bakımından kısmen ya da tamamen farklılık arz eden sözcüklerdir. Çünkü sözcüklerin kimi zaman toplumdaki de i melere ba lı olarak yeni bilgilenmelerin dile yansımaları sonucu anlamları de i ebilir. Bunun yanı sıra deyim aktarmaları, ad aktarması, somutla tırma gibi anlam olayları da sözcüklerin anlamlarının de i mesine neden olabilir(Ertu , 2007, s.1). Bu da, ba langıçta e de er olan sözcüklerin yalancı e de er olmasına neden olabilir.

Fatih Kiri çio lu'nun yaptığı ara tırmaya göre aktarma hatalarının % 20'si yalancı e de erlikten, % 16'sı metnin aslını korumadan, % 14'ü metnin aslını uyarlamadan, yine % 14'ü birle ik veya tasviri fiillerin yanlı aktarılmasından, % 13'ü yanlı ek seçiminden, % 8'i atasözleri ve deyimleri yanlı aktarmadan, % 8'i cümlenin ögelerini düzgün yerle tirememeden, % 7'si ise di er sebeplerden kaynaklanmaktadır(Kiri çio lu, 2006, s.31).

Yalancı e de erlik sorunu, çevirmenin bilgisine ve hafızasına güvendi inden dolayı kaynaklara bakmayı ihmal etmesinden, bir anlık dalgınlı a kapılmasından ya da kullandı ı kaynakların güvenilir ve tam çeviri için yetersiz kalmasından kaynaklanır(Yıldız, 2008). Azerbaycan masallarında da yalancı e de er kelimeler vardır. Dikkat edilmedi i takdirde bunlar ciddi aktarma sorunlarına neden olabilmektedir.

Yalancı e de er kelimeleri iki ba lık altında inceleyebiliriz:

3.20.1.Tam Yalancı E De er Kelimeler:

Aynı kaynaktan gelen veya aynı kaynaktan geldikleri dü ünülen ve anlam alanları hiç örtü meyen kelimelere tam yalancı e de er kelimeler denir(Zal, 2009, s.439).

Azerbaycan Türkçesinde **azar** kelimesi “1. Hastalık. 2. Eziyet, azap, cefa. 3.Bahane, maksat, kalbindeki arzu, istek.” anlamlarına gelirken TT.de **azar** kelimesi “1. Paylama. 2. Dert, sıkıntı.” anlamlarına gelmektedir. Her iki lehçede de farklı anlamlara geldi i için bu kelime tam yalancı e de er kelimeler arasındadır. Dikkat

edilmedi i durumda “paylama” anlamının aktarma yapan ki iyi a irtaca ını söyleyebiliriz.

M n h mi o kız olan ota ı qoruyurdum ki, f ri t d n ona **azar** toxunmasın.

“Ben hep bu kızın oldu u odayı melekten bir kötülük gelmesin diye koruyordum.”

AT.de **azarlamaq** kelimesi “Hastalanmak.” anlamında kullanılırken TT.de “Kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, takdir etmek.” anlamındadır. Her iki lehçede de farklı anlamlara geldi i için tam yalancı e de er kelimedir. Aktarmada hataya yol açabilir.

X b r gedib pad aha çatdı ki, b s ba banın agirdi onun küçük kızına bir d st solmayan gül g tirib, o biri kızlar da buna döz bilm yib, **azarlayıblar**.

“Me er bahçıvanın çıra ının küçük kızına bir deste solmayan gül getirdi i, öbür kızlarının da bunu kıskanarak hastalandı ı haberi padi aha ula mı .”

AT.de **çingil** kelimesi “Çakıl ta ı, çakıl.” anlamındadır. TT.de ise “1.Ufak ve seyrek taneli üzüm salkımı. 2. nci, boncuk, gümü ve altından yapılmı süs e yası. 3. Su veya süt ta ınan kap, kova, bakraç. 4. Kıvılcım. 5. Kumlu, çakıllı toprak. 6. Da ve a aç doru u, ucu. 7.Gelinlerin ba örtülerine takılan pul dizisi. 8. Boncuk, nazarlık. 9. Cam bilezik. 10. Kalemin ucunu korumak için yapılan metal ba lık. 11. Püskül, kuyruk. 12. Kayalık. 13. Zil; çingirak.” anlamlarına gelmektedir. Her iki lehçede de örtü en anlam yoktur ve kelime tam yalancı e de erdir.

O, quyuya dü üb gördü bu quyuda o q d r l l-cavahir, almaz v ba qa yatır var ki, d r t p l rd , **çingillarin** sayı var, onların sayı yoxdu.

“M lik M h mm d kuyuya inince görmü ki kuyuda o kadar çok mücevher, elmas, altın, gümü var mı ki dere tepelerdeki çakılların sayısı var mı , onların yokmu .”

AT.de **dinc** kelimesi “1. Ba kasını rahatsız etmeyen, eziyet etmeyen, rahat, sükut. 2.Barı sever, sükut. 3. Barı ve huzur içinde geçen, emniyetin hüküm sürmesi.” anlamlarındadır. TT.de ise “1. Gücü ve sa lık durumu yerinde, canlı.

2.Canlı, zinde bir biçimde. 3.Emin, mutmain, selâmet; fari , sâkin, âsude, müsterih.” anlamlarını karıştırmaktadır. Örtü en anlam olmadığı için tam yalancı e de er kelimedir.

Arvadımın dili **dinc** dursaydı, mende nın sirri soru masaydı, belki olmazdı.

“*Karım dilini tutsaydı, bana sırrı sormasaydı, böyle olmazdı.*”

AT.de **kol** kelimesi sadece “Topraktan dal, budak ekinde ayrılan alçak, açığı bitki, çalı.” anlamına gelmektedir. Türkiye Türkçesinde ise “1. İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. 2. Vücudunun bu bölümünü saran kısmı. 3. Makinelerde tutup çevirmeye, çekmeye yarayan açığı veya metal parça. 4.Koyun, dana, kuzu vb.nde ön ayağın üst bölümü. 5. Açıklarda gövdeden ayrılan kalın dal. 6. Bazı çalgıların elle tutulan sap bölümü. 7. Koltuk, divan vb.nin yan tarafında bulunan dayanmaya yarayan parça. 8. Bir şeyin ayrıldığı bölümlerden her biri, dal, kısım, ucu, branş. 9.Karakol. 10. Takımı, ekip, grup. 11.Kanat. 12. Dizi, düzen. 13.Bir halat olu turan bükülmüş lif demetlerinden her biri. 14. Susuz dere. 15. Koyak, vadi. 16. Kiler. 17. Miza. 18. Kök, köken. 19. Orman. 20. Yapılarda kullanılan on-on beş santimetre çapında dört köşeli biçimli açığı. 21. Avcılıkta gözetleme deliğinin çevresine ve bu deliğe giden yolun iki yanına konan çalı çırpı. 22. Boynuzlu olması gerektiği halde, boynuzsuz ya da kısa ve kırık boynuzlu olan hayvan. 23. Ortaoyunu adı çıkmadan önce dans, gösteri, benzetme ve her türlü oyun oynayan topluluklara verilen ad. 24. Devlet buyruklarının ulaştırılmasında izlenmek üzere belirtilmiş kentler üzerinden geçen yollar. 25. Raks, temsil, taklit ve her türlü oyun oynanan topluluk. 26. Taraf, yan, cihet. 27. El. 28. Devriye gezen asker, bekçi. 29. Acının dibinden çıkan sürgünler.” anlamlarındadır. AT.de de TT.de de aynı anlamı taşımadığı için tam yalancı e de er kelimedir.

El atından düğün tuzcuğ kilmi di bir **kolun** dibini ki, h min sesi yendi e idib başın kaldıranda, ağı u başının üstünde gördü.

“*Öylece, attan inmi , bir acının dibinde durdu u anda aynı sesi yine i itmi , başını kaldırdı nda ak ku u başının üstünde görmü .*”

AT.de **tin** kelimesi “1. Bir şeyin iki tarafının, yüzeyinin birleştirilmesi, kesiştirilmesi yer. 2. Bir şeyin kenarı, köşesi. 3. Kişinin kesiştirilmesi yerinde olan, kenarda olan.

4. s, duman.” anlamlarındadır. TT.de ise “1. Ruh. 2. Birtakım fizik ötesi kurucularının, gerçe i ve evreni açıklamak için her eyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dı ı varlık. 3.Sincap. 4. Dokuma tezgâhlarında çözüğü unutularda dı arda kalmı tekilmek. 5. Can. 6. Bir eyin tepesi. 7. Tel. 8. İmik. 9. Su vb. lerinde so ukluk, keskinlik, sertlik.” anlamlarında kullanılmaktadır. ki lehçede de ortak anlam söz konusu olmadı ı için tam yalancı e de er kelimedir.

Tam yalancı e de er kelimeler dikkatsiz ve yeterince donanımsız bir aktarıcı tarafından ele alındı ında aktarma sırasında hata yapılması kaçınılmazdır. Tam yalancı e de er kelimeler aktarmalarda önemli sorunlara yol açmaktadırlar.

Günl rin bir gününd , M mm d N sir **tin**ind , biri vardı, biri yokuydu, bir Ovçu Pirim vardı.

“Günlerden bir gün M mm d N sir kö esinde biri varmı , biri yokmu .”

3.20.2.Yarım Yalancı E De er Kelimeler:

Yarım yalancı e de erlik, kaynak lehçedeki bir kelimenin ses ve yapı bakımından aynı olan veya lehçeler arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen eklemin hedef lehçede bulunması; fakat bu iki kelimenin anlam alanlarının birbiriyle tam olarak de il de kısmî oranda örtü mesidir(Zal, 2009, s.438).

AT.de **ayna** kelimesi “1. I ı ın yansıması yoluyla insanın kendisini görmesi için yapılmı parlak madeni levha veya cam. 2. Pencere camı, pencere. 3. Saflık, duruluk, parlaklık, effaflık. 4. Halk arasında toz çama ır deterjanına verilen genel isim.” anlamlarına gelirken TT.de “1. I ı ı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözü, mirat. 2. Karagöz oyununda perde. 3. Do ramacılık ve yapıcılıkta çerçeve içine geçirilen tahta veya ta levha 4. Atların diz kapa ı. 5. yi bir durumda, yolunda. 6. Bir olayı, bir durumu yansıtan, göz önünde canlandıran olay, durum, ey. 7.Küre in yassı uç bölümü. 8.Gemilerde i aretçi erlerin kullandı ı dürbün. 9.Akıntı ve anaforun birle ti i yerde olu an su burgacı. 10. Anne, hey ana anlamında hitap. 11. a ma bildiren ünlem. 12. yi bir halde, yolunda [argo] 13. Tütün balyalarının düz ve parlak olan yüzü. 14. Ördek avı için özel olarak hazırlanan

temiz gölcük. 15. Röntgen, radyoskopi. 16. Tütün kurutmak için özel olarak yapılmı kurutaç. 17. I ıldak. 18. Kayıkların arka tarafındaki düz yüzey. 19. Ön yön, cephe, antre. 20. Pullu un topra ı deviren bölümü. 21. Büyükba hayvanların but kısmının iç yüzünde, üstte çanak kemi inden, altta diz eklemine kadar uzanan, 3-4 kg a ırlı ındaki kemiksiz et parçası, tranç.” anlamlarına gelmektedir. Her iki lehçede de ortak bir anlamı bulunmasına ra men farklı anlamları da vardır. Bu nedenle bu kelime yarım yalancı e de er bir kelimedir, aktarmada hatalara neden olabilir. A a ıdaki cümlede dikkat edilmedi inde “aynadan dı arıya baktı ı” anlamı da çıkartılabilir. Bu da aktarma sırasında hataya neden olur.

El bu vaxtıydı ki, pad ahın qızı **aynadan** küç y baxırdı.

“Evet, bu sırada padi ahın kızı pencereden soka a bakıyormu .”

AT.de **çöl** kelimesi “1. Kumlu, susuz düzlük, sahra, bozkır. 2.Tarla. 3. kon. Dı arı, evin bahçesi.” anlamlarında kullanırken TT.de “ 1. Kumluk, susuz ve ıssız geni arazi, sahra, 2. Tarla. 3. Oturulan yer, yurt. 4. Tarlaların su biriken, çimenli ve bataklık olan yerleri. 5. Sazlık yer. 6. Azıcık kazılınca su çıkan yer, çıkan su. 7. But, sa rı. 8. Arazi. 9. Düz yer, ova. 10. Çerçöp.” anlamlarındadır. Görüldü ü gibi ilk iki anlam her iki lehçede ortakken di er anlamlarda farklılık vardır. Dolayısıyla bu kelime yarım yalancı e de er kelimedir.

Çöl çıxmaq ist y nd gördü taxta yapı ıb.

“Dı arı çıkmak istedi inde tahta yapı tı ını fark etmi .”

AT.de **dal** kelimesi “1. A acın verdi i sürgünler, kollar. 2.Vücudun boyundan kalça kemi ine kadar olan bölümü, arka. 3. Arka tarafta olan. 4. Netice, akıbet, son. 5. Geri. 6. Bir eyin arka kısmı, kar ı tarafı, aksi taraf. 7. Arap alfabesinde onuncu harf.” anlamlarına gelmektedir. TT.de ise “1. A acın gövdesinden ayrılan kollardan her biri. 2. Arka, sırt. 3. Bir bilim alanının içinde yer alan ana bilim dalında alt alanı. 4. Canlıların bölümlenmesinde, sınıfların bir araya gelmesiyle olu an birlik, ube. 5. Bran . 6. Kol. 7. Omuz. 8. Boyun, ense. 9. Zayıf, ince(hayvan için). 10. Boynuz. 11. Çıplak. 12. Tam. 13. p üzerine dizilmi fıstık, badem ya da cevizli pestil. 14. Lahana ya da yapra ı. 15.Tek, e . 16. A aç. 17. Palamut a acı. 18. Damlara konulan mertek, kalınca direk. 19. Tohumluk olarak ayrılan mısırların birbirlerine ba lanmasıyla yapılan iki metrelik örgü. 20.Yemeniye

benzeyen bir giyim e yası. 21. De il. 22. Belirli bir bölgede, çok de erli karma ık bir i levin de erlerinden birisini alan ve türeyen karma ık i lev.” anlamlarındadır. Her iki lehçede de ortak olan iki anlam vardır. Di er anlamlar ise farklılık gösterir. Bu durumda “dal” kelimesine yarım yalancı e de er kelimedir, diyebiliriz. A a ıdaki cümle aktarılırken “a acın arkasında gizlenmesi” anlamı de il de “a acın gövdeden ayrılan kolunda gizlenmesi” anlamı çıkarılarak yanlış bir aktarın söz konusu olabilir.

Durub a acın **dal**ında gizl ndi ki, görsün bu n dir.

“Kalkıp a acın arkasında gizlenmi . Bir de ne görsün?”

AT.de **ötü m k** kelimesi “1.Yarı mak. 2. Gelip geçmek, geçmek. 3. Ko uda birbirini geçmeye çalı mak. 4. Geçinip gitmek, ya amak, geçinmek.” anlamındadır. TT.de ise “1. Birlikte veya kar ılıklı ötmek. 2. yi geçinmek.” anlamlarında kullanılmaktadır. ki lehçede de “ yi geçinmek, geçinip gitmek.” anlamı vardır. Di er anlamları ise farklıdır. Bu kelime yarım yalancı e de erdir. Aktarmada soruna yol açacak bir kelimedir.

kinci rtim odu ki, kızım h r qoluna bir d yirman da ı taxıb qaçacaq , s n d h r qoluna bir d yirman da ı taxıb g r k kızımnan **ötü** s n, onu öt bils n, onda qızı s n ver r m.

“ kinci artım udur ki, kızım her koluna bir de irmen ta ı takıp kaçacak, sen de her koluna bir de irmen ta ı takıp kızımna yarı acaksın. Onu geçebilirsen o zaman kızı sana veririm.”

AT.de **dava** kelimesi “1. Küfürle me, kavga etme, vuru ma. 2. Muharebe, sava . 3. Halledilmesi gereken mesele, münaka a, iddia. 4. Mahkemeye müracaat, kar ı tarafı mahkemeye vermek, dava.” anlamlarında kullanılır. TT.de ise “1. Korunmanın bir hüküm ile sa lanması için yargı organlarına ba vurma. 2. Sav. 3. Sorun. 4. Ülkü. 5. Sevgili. 6. Dava, i , olay.” anlamlarındadır. AT.deki dördüncü anlam ile TT.deki birinci anlam ortaktır. Di er anlamlar da farklı oldu u için kelime yarım yalancı e de er kelimedir.

Qırx gün, kırk gec ilanların **davas**ı oldu.

“Kırk gün, kırk gece yılanların vuru ması olmu .”

Azerbaycan Türkçesinde **qızıl** kelimesi “1. Altın. 2. Al, kırmızı. 3. Sosyalizm ile ilgili. 4. Altın renginde olan, parlak sarı, altın gibi ılık saçan. 5. Çok kıymetli, çok değerli, çok güzel, çok iyi. 6. Açık konuşan, lafı yüze karşı söyleyen. 7. Hiçbir şeyden çekinmeyen, yüzsüz, utanmaz.” anlamlarındadır. TT.de ise “1. Parlak kırmızı renk. 2. Bu renkte olan. 3. Ayrı derecede olan. 4. Komünist. 5. Genellikle küçük yaşlarda görülen, bulamıyıcı, yüksek ateşli, kırmızı renkte genital lekeler döktüren, kuluçka dönemi üç dört gün süren tehlikeli hastalık. 6. Altın. 7. Bakır. 8. Öfkeli, sert, kırılcı. 9. Kıvılcımlı renkli küçük küp. 10. Akciğer. 11. Geçimsiz, idaresiz. 12. Uyuz. 13. Genç, toy, bilgisiz. 14. Tembel, iş görmez. 15. Kasıkta çıkan bir çeşit çibani.” anlamlarındadır. Her iki lehçede de “kırmızı” ve “altın” anlamları ortaktır. Diğer anlamları da farklıdır. “Qızıl” kelimesi yarım yalancı eylemde yer almaz.

Yuxarıda **qızıl** taxtın üstündə yek bir ilan oturub, baında da l-cavahirdən bir tacı var ki, adam baxanda gözü qamaır.

“Yukarıda altın tahtın üstüne kocaman bir yılan oturmuş, baında da mücevherden bir tacı varmı ki görenlerin gözleri kamaıyormuş .”

3.21.Zamirler:

Zamirler, nesnelere temsil ve işaret suretiyle karıştıran kelimelerdir. Zamirler, nesnelere dildeki gerçek karıştırmaları olmayan fakat gerektiğinde onları ifade edebilen kelimelerdir. Bu işlevi zamirler nesnelere temsil etmek veya göstermek suretiyle yaparlar. Bu bakımdan isim cinsinden diğer kelimelerle zamirler arasında büyük bir fark vardır. Zamirler temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelere gerçek karıştırmaları olmadıklarından ancak o nesnelere ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler. Yani zamirlerin tek başlarına kelime olarak anlamları yoktur. Bir zamir tek başına hiçbir nesneyi karıştıramaz, hiçbir şeyin adı değildir. Ancak nesne biliniyor ve bir zamirle ifade ediliyorsa o nesne ile zamir arasında bir bağ kurulur, zamir o nesneyi karıştırmaz(Ergin, 2004, s.262-263). Azerbaycan Türkçesinde bu kelime türü “vazirlik” ismiyle anılır.

Azerbaycan masallarında yer alan kimi zamirler, aktarma sırasında çeşitli problemlere neden olmuştur. Ancak bunu diyebiliriz ki zamirler şimdiye kadar bahsetmiş olduğumuz diğer nedenlere nazaran daha az sorun teşkil etmektedir.

Aşağıdaki cümlede yer alan “herkessən” ifadesi TT.deki “herkes” belirsizlik zamiriyle ses özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir. Ancak bu ifadeyi “her kimsen” şeklinde aktarması gereken aktarıcı, dikkat etmediği takdirde yanlış anlaşılma ihtimali yüksektir ve “herkes” şeklinde yanlış bir aktarım yapılabilir.

Herkessən, buraya gelmişən, biraz möhlət ver yatayım, sonra gene güle iriz.
“Her kimsen, buraya gelmişin, biraz izin ver, yatayım, sonra gene güle iriz.”

Azerbaycan Türkçesinde Türkiye Türkçesindeki dönümlük zamiri olan “kendi” kelimesi yerine “öz” kelimesi kullanılmaktadır. Ancak kaynak dilin gramer kurallarına yeterince hakim olmayan aktarıcı bu kelime nedeniyle yalancı edeler tuzağına düşebilir. “öz” kelimesinin Türkiye Türkçesindeki anlamına baktığımızda “kendisi” anlamı da vardır ancak bu anlamıyla işlevsel olarak karşımıza sıklıkla çıkmaz. O nedenle yanlış bir anlam yüklememek adına aktarma yaparken bu zamire dikkat etmeliyiz. Bu duruma aşağıdaki cümleyi örnek verebiliriz. Azerbaycan masallarında geçen cümlede “öz” kelimesi varken biz aktarım sırasında bu kelimeye gerek duymadık ve onun yerini tutacak başka bir kelimeye ya da zamire de yer vermedik.

Gece ni gündüz çatdı, gelib öz hırların çatdı.

“Geceyi gündüze, gündüzi geceye çevirip memleketlerine ulaşmaları.”

“heç zad” zamirini dilimize bire bir aktaracak olursak “hiç şey” olarak aktarabiliriz. Bu da Türkiye Türkçesi açısından doğru bir aktarım olmaz. Bunun yerine “hiçbir şey” zamirinin daha doğru bir kullanım olacağını düşünüyoruz.

Vezir, ne qədər ki tutuqu u var, Məlik Məhəmməd heç zad elməz olmaz.

“Vezir, papa an oldu u sürece Məlik Məhəmməd’e hiçbir şey yapamayız.”

“ne kimsenesen” ifadesi içinde *kimse* zamirini barındırarak karşımıza çıkmaktadır fakat ifade Türkçeye yabancı bir yapıdadır ve aktarma sırasında problem meydana getirebilecek niteliktedir. Aktarma geçtikten sonra zamir görevinde bir sözcük bulunmaması da ayrı bir sorundur. Kaynak lehçedeki cümlede var olan

zamir hedef lehçede yerini artık soru sıfatına bırakmı tır. Bu da farklı görevde kullanılması dolayısıyla aktarma sorununa neden olmu tur.

S n n kims n s n ki, öz pad ahının arvadına sata maq ist yirs n?

“Sen nasıl bir insansın ki padi ahının e ine zarar vermeye kalkı ıyorsun?”

Yukarıda sorun olaca ından bahsetti imiz “öz” zamiri imdi verece imiz örnekte de bulunmaktadır ve aktarma sırasında “kendi” eklinde aktardı ımızda sorun ya anacak bir kelimedir. Bu nedenle “özü” zamirini “kendi” zamiriyle de il de “kendim” dönü lülük zamiriyle aktarmanın daha do ru olaca ı dü üncesindeyiz.

O ul, m nim heç bir elmd n x b rim yoxdur, özü d yazı-pozu bilmir m.

“O lum, benim ilimden hiçbir haberim yok. Kendim okuma, yazmayı bile bilmem.”

SONUÇ

Bu çalı mada, Azerbaycan masallarından on tanesi seçilmi ve bu masallar Türkiye Türkçesine aktarılmı tır. Aktarma sırasında aynı gruba dahil iki lehçe arasında dahi çe itli sorunların çıkabilece i tespit edilmi tir.

Çalı mamız giri ve üç bölümden olu maktadır. Bunun dı nda aktardı ımız masalarda geçen atasözü ve deyimlerin anlamlarının yer aldı ı atasözleri ve deyimler sözlü ü, kelimelerin yer aldı ı sayfaları gösteren bir dizin, atasözü ve deyimlerin yer aldı ı sayfaları gösteren atasözü ve deyimler dizini yer almaktadır.

Tezin giri bölümünde masalın tanımına, Azerbaycan masallarına ve tasnifine, Azerbaycan masalları üzerine yapılan çalı malara, Türk masalları üzerine yapılan çalı malara, aktarma kavramına, aktarma sorunlarına ve bu alanda yapılan çalı malara de inilerek çalı mamızın konusal alt yapısı hazırlanmı tır. Masalın tanımı yapılırken pek çok kaynaktan farklı ki ilerin tanımlamasına yer verilmi tir. Giri te, Azerbaycan masalları ile ilgili bilgi verildikten sonra birçok ara tırmacının Azerbaycan masallarının tasnifiyle ilgili görü lerine de inilmi , en do ru tasnifin kaynak eserimiz olan “Azerbaycan Na ılları” adlı eserin önsözünde bahsedilen hayvan masalları, sihirli masallar ve mai et masalları oldu u kanaatine varılmı tır. Azerbaycan masalları ve Türk masalları üzerine yapılmı yüksek lisans ve doktora tezleri ile bu konuda hazırlanmı birçok makaleden bahsedildi i için çalı mamız bu alanda kaynak olabilecek bir çalı madır. Bu bölümde, çalı mamızın ana konusunu olu turan aktarma kavramının tanımı yapılarak aktarma sorunları çe itli ara tırmacıların görü leri do rultusunda listelenmi tir.

Birinci bölümde aktarma için seçti imiz Azerbaycan Türkçesinde Kiril alfabeli masal metinlerine yer verilmi tir. Aktardı ımız on masalın tamamı “Azerbaycan Na ılları” adlı eserden alınmı tır.

İkinci bölümde Azerbaycan masallarından belirlediğimiz on masalın Türkiye Türkçesine aktarımına yer verilmiştir. Her bir masal aktarma sırasında defalarca gözden geçirilmiştir, en ufak ayrıntının dahi üzerinde titizlikle durularak en doğru aktarım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, masalları aktarırken karşılaştığımız aktarma sorunları başlıklar halinde belirlenip durumu açıklayacakını düşündüğümüz örneklere yer verilmiştir. Bu bölümde, aktarma sorunları, atasözü ve deyimler, dua ve beddualar, ikilemeler, pekiştirmeler, yansıma kelimeler, birleştik zamanlı fiiller, özel isimler, hitaplar, ünlemler, tekerlemeler, edatlar, bağlaçlar, -ki'li cümle yapıları, anlatım zamanları, masala hakim olan devrik cümle yapısı, kültürel unsurların masallara yansımaları, şiirsellik, konuşma dili, ekler, yalancı edeler kelimeler, zamirler olmak üzere yirmi bir başlık altında ele alınmıştır.

Çalışmamızda, giriş ve üç ana bölümün ardından atasözleri ve deyimler sözlüğü; dizin, atasözleri ve deyimler dizini yer almaktadır. Aktardığımız masallarda geçen atasözleri ve deyimleri büyük bir emek ve titizlikle tek tek tespit ederek ileriki çalışmalarda da faydalı olması amacıyla hazırlayıp çalışmamızın sonuna yerleştirdik. Zira tezimizi hazırlarken böyle bir sözlüğün yokluğunu fazlasıyla hissetmiştik. Tezin sonunda, bilinmeyen kelimelerin, atasözleri ve deyimlerin masallar içerisindeki yerinin kolay belirlenmesi amacıyla sözcüklerin yer aldığı bir dizin, bunun haricinde bir de atasözleri ve deyimlerin yer aldığı bir başka dizin de bulunmaktadır.

Çalışma sonucunda, masalların aktarımı konusunda şu kanaatlere varılmıştır:

Atasözü ve deyimler, öğretici ve etkileyici sözler olduğu için masalların aktarımında önem arz etmektedir. Ders verici ve öğretici bir görevi olan atasözü ve deyimler aktarılırken hedef lehçede karşılaştıkça varsa onunla aktarılmalı, yoksa kaynak lehçedeki haliyle verilip anlamı dipnotta açıklanmalıdır. Çalışmamızda Türkiye Türkçesinde karşılaştığımız olan atasözü ve deyimleri kolaylıkla aktardık. Türkiye Türkçesinde karşılaştığımız olmayan atasözü ve deyimleri ise kaynak lehçedeki haliyle alıp anlamını dipnotta verdik.

Masallar, sözlü kültür ürünü olduğu için halkı yansıtmalıdır. Folklor ürünü olmasının verdiği samimiyet neticesinde masallarda dua ve beddualara geniş yer verilmiştir. Dualarda da görülmekle birlikte, özellikle beddualarda kelimeler hedef

lehçedeki bire bir karılıyla aktarılmaya çalışıldı. İnda, kaynak lehçedeki samimiyet ve etki yok olmaktadır. Bu durum aktarma sırasında mümkün oldu unca korunmaya çalışılarak aktarılmalıdır. Biz de çalışmamızda dua ve bedduların aktarımına dikkat ederek konuşma dilindeki samimiyeti vermeye çalıştık.

İkilemeler, anlamı peki tiren ve kuvvetlendiren sözlere dir. İkilemeler, belli ekollerde meydana getirilen kelime gruplarıdır. Aktarma sırasında ikilemelerin oluş turulma ekli hedef lehçede kimi zaman korunamamaktadır. Özellikle anlamsız kelimelerden oluş mu ikilemeler aktarmada dikkat edilmesi gereken kelime gruplarındandır. Aktarma yaparken ikilemelerin anlamını korumanın yanında oluş turulma ekline de dikkat etmeye özen gösterdik.

Yansıma kelimeler do adaki ses taklitleridir ve farklı lehçe mensuplarının aynı sesi dile getirme tarzı farklı olmu tur. Aktarma sırasında yansıma kelimeleri - her iki lehçede de farklı ses birlikleriyle de olsa- zihinde olabildi ince aynı sesi ça rı tıracak ekilde aktarmak gerekmektedir.

Masalların aktarımında sorun olan unsurlardan biri de birle ik zamanlı fiillerdir. Türkiye Türkçesinde masallar genellikle duyulan geçmiş zamanla oluş turulur. Azerbaycan Türkçesinde ise bu böyle de ildir. Zaman uyumsuzlu u bire bir aktarmaya mani olmaktadır. Masal türünün Türkiye Türkçesindeki özelliklerini koruma gayretiyle aktarmalarımızı duyulan geçmiş zaman eki kullanarak yaptık.

Aktarma metinlerini Türkiye Türkçesindeki masal özelliklerine uygun olarak oluş turmanın daha do ru olaca ı dü üncesiyle metinlerimizi duyulan geçmiş zamanda çekimlenmi fiillerle aktardık. Birle ik zamanla çekimlenmi fiillerde, di er zamanımızı ise anlama en uygun olacak zaman ekini kullanarak tespit ettik.

Masallarda yer alan özel isimler kimi zaman Türkiye Türkçesinde kullanılan, kimi zaman ise kullanılmayan isimlerdir. Aktarmada standardı yakalamak için özel isimleri kaynak lehçedeki haliyle aktarmanın do ru olaca ına karar verdik. Ayrıca, Azerbaycan Türkçesindeki “açık e” harfini de özel isimlerde oluş u gibi muhafaza ettik.

Kaynak lehçede hitapların sürekli ünlemler e li inde yer alması aktarmayı güçle tirmektedir. Tüm hitaplara ünlem ekleyerek hedef lehçede kullandı ımızda akıcılı ı olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle genellikle hitapların yanında ünlem

kullanmamaya dikkat ettik, gerekti i durumlarda ise kullanmaktan kaçınmadık. Bu ekilde aktarmanın daha uygun biçimde yapılaca ına karar verdik.

Masalların aktarımı sırasında kar ıla tı ımız problemlerden biri de ünlemlerdir. Kaynak lehçede verilmek istenen duyguyu hedef lehçede ifade edecek ünlemler kullanılmadı ı takdirde anlam eksik kalabilmektedir. Bu da aktarmanın tam manasıyla gerçekleşmesi için neden olur. Her iki lehçede de aynı duyguyu ifade edecek ünlemleri aktarma sırasında kullandık.

Masal aktarımında en önemli unsurlardan biri de tekerlemelerdir. Masal türünün özelliklerinden olan tekerleme kullanımında esas olan ses uyumudur. Hedef lehçe ve kaynak lehçede bu uyumu yakalamak bazen mümkün olmamaktadır. Masallarda yer alan tekerlemeleri aktarırken anlamı daha etkileyici kılan ses uyumu göz ardı edilmemelidir. Aktarma sırasında masallarda yer alan tekerlemelerin ses uyumunu korumaya dikkat ettik.

Kaynak lehçede yer alan edatlar ve ba laçlar ço unlukla Türkiye Türkçesinde de bulunmaktadır. Ancak kaynak lehçedeki bu kelime gruplarını aktarma sırasında kullanmak zaman zaman yerinde olmamaktadır. Bu nedenle masalların aktarımında edat ve ba laçlara dikkat edilmelidir. Çalı mamızda kaynak lehçeden aktarma yaparken anlamı en iyi sa layacak edat ve ba lacı tercih etmeye özen gösterdik.

Masalların aktarımı sırasında en sık kar ıla tı ımız sorunlardan biri de masalların geneline hakim olan -ki'li cümle ve devrik cümle yapısıdır. Sürekli bu iki durumun kar ımıza çıkması anlatımda akıcılı ı etkilemektedir. Çok uzun cümlelere neden olan -ki'li cümle yapısı anlam olarak bütünlü ü korumayı güçle tirmektedir. Devrik cümle yapısının sürekli kullanılması hedef lehçe için sorun olaca ından bu iki özellik masalların aktarımında dikkatli bir ekilde uygulanmalıdır. Biz de aktarma sırasında ancak uygun dü tü ü takdirde -ki'li cümleyi ve devrik cümle yapısını kullanmaya dikkat ettik.

Masalların aktarımı sırasında kar ıla tı ımız kültürel unsurlar kelimedeki derinlik fark edilmedi i takdirde aktarma sorununa yol açmaktadır. Kelimelerin anlamının ötesinde kültürel bir derinli i de içermesi, bazen aktarıcının gözünden kaçmakta ve kaynak lehçedeki anlamın hedef lehçede tam olarak verilmesini engellemektedir. Bu nedenle aktarıcı her iki lehçenin kültürüne de hakim olmalı ve

böylece yüzeysel bir aktarımdan uzaklaşılmalıdır. Biz de aktarma sırasında kültürel unsurlarda var olan anlam derinliğini göz ardı etmemeye çalıştık.

Masalın özelliklerinden biri de özünde var olan şiirseldir. Aktarma sırasında hem anlamı korumak, hem de metindeki şiirselliği yakalamak zor olacaktır. Çünkü kaynağın metninin kaynak lehçedeki halini aktarma metnine olduğu gibi alıp anlamı dipnotta vermek yerinde olacaktır. Çalışmamızda şiirselliği bozmamak için özellikle bazı formellerin Azerbaycan masallarında yer alan orijinal halini yazarak anlamını dipnotta açıkladık.

Masallar, sözlü kültür ürünü olduğundan içinde konuşma dilinin izlerini barındırabilirler. Ancak aktarma sırasında bunu yazı dilinde var olan ekliyle aktarırsak ifadedeki doğallığı ve samimiyeti yitiririz. Bu nedenle, masal aktarımında, kaynak lehçedeki konuşma dili unsurunu hedef lehçeye aktarırken masallardaki tabiiyetin korunabilmesi için mümkün olduğunca konuşma dilinde var olan kelimeler tercih edilmiş ve bu durum masalların anlam bütünlüğünü sağlamıştır.

Masallar aktarılırken kaynak lehçede kullanılan bir ek hedef lehçede kullanamayabiliriz, bu durumda önemli olan aynı ek kullanmak değil, kaynak lehçedeki cümlenin anlamını hedef lehçede de ifade edebilecek olan ek kullanmaktır. Çalışmamız sırasında kaynak lehçedeki ek olduğu gibi almak yerine Türkiye Türkçesinde anlamı karşılayabilecek olan ek tercih ettik.

Masalların aktarımında yalancı e de er kelimelerin varlığı sebebiyle aktarıcı çok dikkatli olmalıdır. Yalancı e de er kelimeler her iki lehçede de aynı seslerle ifade edilmesine rağmen anlam bakımından kısmen ya da tamamen farklılık gösterebilir. Aktarıcının dikkatiyle bu farklılık göz önünde bulundurulursa aktarma işi doğru bir şekilde yapılır. Biz de aktarmamızı yalancı e de er kelimelerdeki anlam farklılıklarına dikkat ederek gerçekleştirdik.

Son olarak masallar aktarılırken zamirlere de dikkat edilmelidir. Her iki lehçede her zaman aynı zamirle anlam sağlanamayabilir, bu nedenle kaynak lehçedeki zamir hedef lehçeye aktarılırken istenilen anlamı sağlayacak olan hangisi ise o tercih edilmelidir. Çalışmamızda kaynak lehçedeki anlamı hedef lehçede de verebilecek olan zamiri kullanmaya özen gösterdik.

Aynı kaynağa dayanan lehçeler arasında dahi olsa aktarma işi zordur. Bu zorluğa bir de masal türünün kendine has özelliklerini aktarma sırasında koruma gayreti de eklenirse bu güçlük ikiye katlanır. Aktarıcının, aktarma işinin sanıldığı kadar kolay olmadığını farkında olarak işi dikkatle ve özenle yapması gerekir. Ancak bu şekilde aktarma hatalarının önüne geçilebilir veya en az seviyeye indirilebilir.

Lehçeler arası aktarmalar yapıldığından beri aktarma sorunları da gündeme gelmiş ve bu alanda araştırmacılar tarafından bilimsel makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmıştır. Aktarma sorunları günümüzde de önemini korumakla birlikte bu zamana kadar özellikle Azerbaycan masallarının aktarılması sahasında bu tarz bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca daha önce masalların aktarımı da tezimizde olduğu gibi konunun teorik altyapısı hazırlanarak, daha önceki çalışmalardan bahsedilerek, içerikte masallara geniş kapsamda yer verilerek ve karıştılabilecek tüm aktarma sorunları üzerinde tek tek durularak ele alınmamıştır. Çalışmamızın kapsamı itibarıyla ileride yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceği temennisindeyiz.

Azerbaycan masallarının aktarılması ve aktarma sorunları üzerine yaptığımız çalışma, bu alanda ilk olması hasebiyle elbette eksiklikleri olacaktır. Bu konuda bize yönlendirilecek olan yapıcı eleştirilerle çalışmamız tamamlanacaktır.

ATASÖZÜ VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

Aba ı batmı ki i: “Evi yıkılasıca” anlamında kalıpla mı bir beddua ifadesi.
Acı ı soyumaq: Sakinlemek, hiddeti geçmek.
Acı ı tutmaq: Kızmak, hiddetlenmek.
Acıq el m k: Küsmek.
Adam saldırmaq: Emrindekileri bir i için göndermek.
A acın o biri ba ımı çevirm k: Aba altından sopa göstermek.
A ız gözünü ym k: Yüzünü ek itmek, memnuniyetsizli ini bildirmek.
A lı ba ından çıxmaq: 1. Vurulmak, a ık olmak. 2. mec. Kötü yola dü mek, yolunu azmak.
A lı ba ından getm k: 1. Aklını kaybetmek, aklını oynatmak, deli olmak, sersemlemek. 2. Mec. Do ru yoldan çıkmak, azmak, kötü yola dü mek. 3. Mec. Meftun olmak, vurulmak, a ık olmak.
A lı k sm k: 1. Aklına yatmak, inanmak, ümit etmek, itiraf etmek. 2. Anlamak, idrak etmek.
A lı k sm m k: 1. Anlayamamak, idrak edememek. 2. Mümkün bilmemek, ümit etmemek.
A lına batmaq: nanabilmek, inanmak, mümkün olacağını hesaplamak.
A zı açılmaq: 1. Azarlamaya ba lamak, küfretmeye ba lamak. 2. Toplu halde, hep beraber gelmeye, akıp gelmeye, yürümeye ba lamak.
A zı açıla qalmaq: Hayret etmek, çok

a ırmak.

A zın açıl gözün yummak, gözün açıp a zın yummaq: A zına geleni söylemek.

A zından köpük da danmaq: Çok sinirlenmek, çok hiddetlenmek.

A zını büzm k: Memnuniyetsizli ini bildirmek, be enmemek, memnun olmadı ını yüzünün ifadesiyle bildirmek.

Ah-zar el m k: f. Ah çekmek, sızlanmak, feryat etmek, inlemek.

Alaxana-balaxananı qoymaq: Rahattan vazgeçmek, rahatı bırakıp gitmek.

Allah rast salsın: Allah rast getirsin.

Allaha xo getm k: Allah’ın rızasını kazanmak.

Allaha p nah el m k: Allah’a emanet etmek.

Alt doda ı yer, üst doda ı göy süpürm k: Çirkin, biçimsiz, somurtkan, acayip kimse.

Altını ç km k: Pi man olmak, yaptı ı i in kötü neticesine muhatap olmak, zararını görmek.

Alt-üst el tdirm k: Alt-üst ettirmek, harap ettirmek, düzenini bozmak.

Anadang lm olmaq: Çıplak kalmak.

Anasının südün and içm k: Yemin etmek, söz vermek.

And-aman el m k: f. Yemin etmek, kar ısındakini inandırmaya çalışmak.

Arzularına çatmaq: ste ine ulaşmak, dile i yerine gelmek.

Asimana qalxmaq: f. Gökyüzüne çıkmak, yükselmek.

A a ın z rlı baxmaq: Küçük

görmek.

Ay ba ı küllü: ünl. Ba ına kötü bir olay gelen insanlar için “A ba ı batmı ” manasına gelen bir beddua ifadesi.

Aya a durmaq: Birisi gelince ona hürmeten aya a kalkmak.

Aya a salmaq: Kıymetini dü ürmek, itibarını sarsmaq, gözden dü ürmek, küçük dü ürmek.

Aya ı yer tutmaq: Gezebilmek, yürümeye gücü olmak.

Aya ını yerd n qaldırmaq: Aya ını yerden kesmek.

Aya ını bo qoymaq: Sendelemek.

Ayaq basmaq: Bir yere girmek, gelmek.

Ayaq qoymaq: Bir yere girmek, dahil olmak, gelmek.

Ayaq saxlamaq: Durmak.

Ba rı çatlamaq: 1. Tahammül edemeyerek ölmek. 2. Korkudan, heyecandan, sıkıntıdan ölmek. 3. Çok sıkılmak, üzölmek.

Ba rı yarılmaq: 1. Ölmek. 2. Çok korkmak.

Ba rına basmaq: Sevgiyle kucakla mak.

Bari-h ml yi yer qoymaq: Yükünü yere koymak, bo altmak.

Barma ını di l m k: Bir eyi hatırlayarak irkilmek, anlamak, idrak etmek, hissetmek, duymak, hayret etmek, a ırmak.

Ba ç km k: Halini, hatrını sormak, durumdan haberdar olmak için yanına gitmek, yoklamak.

Ba -beynini aparmaq: Usandırmak, ba ının etini yemek.

Ba endirm k: E ilmek, ba ını indirerek selam vermek, tabi olmak.

Ba götürüb getm k: Ba ını alıp gitmek, kaçmak.

Ba ym k: 1. Hürmet etmek, e ilerek selam vermek. 2. Tabi olmak, itaat etmek, alçalmak.

Ba a dü m k: Anlamak, idrak etmek.

Ba bir el m k: Evlendirmek.

Ba bir olmaq: Evlenmek.

Ba ı buluddan, bin si yerd n n m ç km k: Çok yüksek, gösteri li binalar veya saraylar için yapılan benzetme.

Ba ı b la ç km k: Ba ı dertten kurtulmamak.

Ba ına b la açmaq: Kötü bir olay dolayısıyla dert sahibi olmak.

Ba ına h rl nm k: Etrafına dolanmak; o tarafına, bu tarafına geçmek.

Ba ına oyun açmaq: Rezil, kepaze etmek, ba ına çorap örmek, tahkir edici laflar söylemek.

Ba ını a a ı salmaq: Utançtan ba ını a a ı indirmek.

Ba ını batırmaq: Yok etmek, ortadan kaldırmak, kaybetmek.

Ba ını itirm k: Aklını kaybetmek, kendini kaybetmek, a ırmak.

Ba ının üstünü k sm k: Hemen yeti mek, kontrol etmek, ba ında bitmek.

Ba ımdan r dd ol: Birisini kendinden uzakla tırmak için, kovmak için kullanılır, “Defol!” anlamında.

B rk -bo a ç km k: Zorluklar kar ısında denemek, imtihan etmek.

Bihu olmaq: 1. Bayılmak, kendini kaybetmek. 2. Hayran olmak, mest olmak, kapılmak.

Bir d ri, bir sümük qalmaq: Çok zayıflamak, bir deri, bir kemik kalmak.

Bir könüld n min könüld a iğ olmaq: Delicesine a ık olmak.

Bir r keçm k: Kötülü e u ramak.

Boynunu qatlamaq: Boynunu bükme.

Bu gün salmaq: Bu hale dü ürmek.

Bu meydan, bu eytan: te hendek, i te deve.

Bu yolun a rısı canından çıxa: Yol yorgunlu unu atmak.

Car ç km k: f. 1. esk. Yüksek sesle bir eyi halka duyurmak, ilan etmek, bildirmek. 2. mec. Herkese yaymak, bildirmek, haber vermek, herekese ula tırmak (haber, söz vs.).

C h nn m vasil el m k: Cehennemi boylatmak, sevilmeyen bir ki iyi kötü duruma dü ürmek.

Cındırından cin hürkm k: Üstü ba ı yırtık, dökük, yıpranmı , yırtılmı giysiler giymi insanlar için söylenir.

Cildini d yi m k: Ba ka bir ekle bürünmek, kılık de i tirmek, duruma göre kendini ayarlamak.

Cin atına minn k: Çok sinirlenmek, zıvanadan çıkmak.

Civolu lin verm k: Dizginleri eline vermek.

Çar qılmaq: Çıkı , kurtulu yolu bulmak, halletmek, çaresini bulmak.

Çar si k silm k: 1. Çıkı yolu bulamamak, çaresi kalmamak.
2. Yardımsız kalmak.

Çarx h rl ndi, c l bo azladı:
Zaman geçti, ecel yakaladı.

Çarı m dabanını ç km k, yerin amanını qırmaq: Uzun yol katetmek, mesafeleri tüketmek.

Ça ba qalmaq: Ne yapaca ını bilmemek, ne edece ini a ırmak, kesin bir karara varamamak, dü üncesi karı mak, a ırmak.

Ç r n-p r n el m k: f. Bo laflar etmek.

Daban almaq: Yürüyüp gitmek, ko mak.

Dabanına tüpürm k: Hızlı yürüyüp gitmek, ko mak.

Da -da l rz y g lm k: Da ı ta ı titretmek.

Dama ı ça : Ne eli, kaygısız, keyifli, keyfi yerinde.

Dardan qurtarmaq: Çetin ve zor vaziyetten kurtarmak.

Da da üst qoymamaq: Büsbütün da ıtmak, darmada ın etmek, yıkıp viran etmek.

D rd ç km k: 1. Acı ve ıstırap veren bir olayı hatırlayarak çok kederlenmek, üzülmek, manevi ıstırap çekmek. 2. Bir ey veya birisi için kaygılanmak.

D rdini açmaq: Sırrını, içindekileri açıp söylemek.

D risin sı mamaq: 1. Son derece

i manlamak. 2. Kibirilenmek, çok kasılmak, gururlanmak, övünmek.

D rman axtarmaq: Çare bulmak.

Dibi yerd n, ba ı buludan n m

ç km k: Çok yüksek, gösteri li binalar veya saraylar için yapılan benzetme.

Did rgin salmaq: Derbeder etmek, yurdundan yuvasından mahrum bırakmak.

Dil açmaq: 1. Konu mak, konu maya ba lamak, derdini söylemek.

2. Yalvarmak, rica etmek.

Dil tutmaq: Tatlı dile tutarak birini memnun etmeye, yola getirmeye, bir eyi elde etmeye çalı mak.

Dili dinc durmamaq: A zında bakla ıslanmamak, dilini tutamamak.

Dilini vurmamaq: A zına almamak.

Di itil m k: 1. ntikam almak, bir eyin kar ılı nı çıkarmak, hınç almak için sebep aramak, intikam için hazırlanmak. 2. Bir eye göz dikmek, ele geçirmek için hazırlanmak, tedbir almak.

Di ç km k: Isırmak.

Dona dü m k: Kılık de i tirmek, ekil de i tirmek.

Dövrän sürm k: Ya amak, hayat sürmek, ömür sürmek.

Dövr keçm k: Ça ı ya amak, günü ya amak, anı ya amak.

Duz kimi yalamaq: A ırı ihtimam göstermek, ba rına basarak sınırsız sevgi göstermek, kucaklamak, çokça öpmek, öpüp koklamak.

Dünya malından q ni etm k: Paraya, hediyeye bo mak.

Ev yıxmaq: Birine kötülük etmek, mutsuz etmek.

dal tin güc el m m k: Haksızlık etmemek.

hdi k silm k: Çok yorulmak, gücünü, kuvvetini yitirmek.

l-ayag yı ilmaq: El ayak çekilmek, ortalıkta hiç kimse kalmamak.

l ç km k: 1. Bırakmak, vazgeçmek, alakasını kesmek. 2. Alı kanlık edindi i bir eyi bırakmak, terk etmek, vazgeçmek. 3. Vazgeçmek, dönmek

(fikrinden). 4. Geçmek, hiçe saymak. 5. Yüz çevirmek, artık kendinden saymamak, ili kisini kesmek. 6. Rahat bırakmak, yakasını bırakmak. 7. Bir eyden çok korkmu birinin ba mını ok ayıp dua okuyarak yapılan merasim.

l götürm k: bak. İç km k.

l vurmaq: 1. Dokunmak, temas etmek. 2. Karı mak, giri mek, dokunmak, müdahale etmek. 3. Alkı lamak. 4. Yemin etmek.

lacı k silm k: Çaresi kalmamak.

lacsız qalmaq: Çaresiz kalmak.

l-aya ma dö nm k: Yalvarmak, elini aya mını öpmek.

l salmaq: 1. Ele geçirmek, elde etmek, bulmak. 2. mec. Kandırmak, maskara etmek, dalga geçmek, alay etmek, oynatmak.

ld n-ayaqdan dü m k: Çok yorulmak, takatten kesilmek.

ld n dü m k: 1. Zayıflamak, takatten dü mek, halsizle mek. 2. Yoksulla mak. 3. Yıpranmak, eskimek, kullanılmaz hale gelmek.

ld n verm k: Devam ettirememek, elinden tutamamak.

li bo almaq: Kolu kanadı kırılmak.

lind n g l ni ikin qaba ç km k: “Her ne yapabiliyorsan yap, hiçbir eyden korkum yok.” Anlamında, elinden geleni ardına koymamak.

lind n yanıqlı olmaq: 1. Di bilemek. 2. Ba kasının zararına u ramı olmak.

lin dü m k: Pençesine dü mek.

lini a dan-qaraya vurmamaq: Hiçbir i yapmamak, bo durmak, elini sıcak sudan so uk suya sokmamak.

ll zin yi zb rd n oxumaq: Nas suresini ezberden okumak, korku durumunda bildi i bütün duaları okumak.

m l g lm k: 1. Meydana gelmek, ortaya çıkmak, do mak, türemek, olu mak. 2. i manlamak, iyile mek, durumu düzelmek, sa lı ı yerine gelmek.

ncam ç km k: Bitmesine,

halledilmesine yardım etmek, çığı yolu bulmak.

r getm k: Kocaya varmak, nikahlanmak, evlenmek.

r verm k: Kocaya vermek, kendi kızını, karde ini vs. kocaya vermek, birisiyle evlenmesine rıza göstermek.

r s t iv n salmaq: Ba ırıp ça ırarak kıyameti koparmak.

tini a ı ıcan el m k, qanını qa ı ıcan el m k: “Etini küçük lokmalara bölmek, kanını da ka ıklı içmek” anlamında korkutma, tehdit, gözda ı bildiren bir ifadedir.

v zi çıxmaq: ntikam almak, öcünü almak.

F nd i l tm k: 1. Tuzak kurmak, hile yapmak. 2. mec. Bir i i yapmak için çe itli yollardan yararlanmak.

F nd qurmaq: Birine kar ı tuzak kurmak, hile yapmak.

F ndi-fel keçm k: Tuza a ba vurmak.

Fikir götürm k: Dü üceye dalmak, kafasını me gul etmek, tela a, rahatsızlı a sebep olmak.

Fikir verm k: Dikkat etmek, kulak kabartmak.

Fikir verm m k: Önemsememek, ehemmiyet vermemek, dikkat etmemek, kulak ardına armak.

Fikre dü m k: Bir ey yapma kararına varmak, bir i yapmak için niyetlenmek.

Fikr getm k: Dü ünme, dalmak.

Fikri c lb olunmaq: Dikkatini toplamak.

Fikri ça maq: a ırmak, ne yapaca mını bilmemek, akılı karı mak.

Fövt verm m k: Fırsatı kaçırmamak.

Fürs t axtarmaq: Bir i i yapmak için elveri li zaman aramak, fırsat aramak, fırsat kollamak.

Fürs t tapmaq: Bir i i yapmak veya bir sözü söylemek için elveri li zaman bulmak, fırsat bilmek, fırsat bulmak.

Fürs ti q nim t bilm k: Fırsatı kaçırmamak, kar ısına çıkan fırsattan en iyi ekilde yararlanmak.

Gec ni gündüz salmaq: Çok çalı mak, haddinden fazla çalı mak, gece de gündüz de çalı mak.

Geyinib keçinm k: Güzel giyinmek, giyinip ku anmak, süs e yaları takmak, süslenmek.

Göyd axtarıb yerd lin dü m k: “Gökte ararken yerde bulmak” anlamına gelen deyim.

Gözd n itm k: Gözden kaybolmak, görünmez olmak, yok olmak, hemen çıkıp gitmek.

Gözd n salmaq: 1. Dikkat etmemek, önem vermemek, unutmak.
2. Uzakla tırmak.

Göz llikd misli-b rab ri olmamaq: E i benzeri olmamak.

Gözleri h d q sind n çıxmaq:
1. Çok sinirlenmek. 2. Son derece hayret etmek, hayretten donup kalmak.

Gözl ri k ll sin çıxmaq: 1. Çok sinirlenmek, öfkelenmek.
2. Haddinden fazla hayret etmek, gözleri yerinden çıkmak.

Gözl ri siçan tutmu pi ik kimi dörd olmaq: Hırstan, i tahtan gözünü dört açmak.

Gözl ri tutulmaq: Kör olmak.

Gözl rin inanmamaq: Fevkalade bir durum kar ısında çok a ırmak.

Gözl rini a artmaq: Tehdit etmek, korkutmak.

Gözü dü m k: 1. Görüp a ık olmak, vurulmak, sevmek. 2. Aniden görmek, gözüne ili mek.

Gözü götürm m k: Çekememek, çekememezlik yapmak.

Gözü qama maq: 1. Görmeyi engellemek (kuvvetli ı ık). 2. mec. Çok güçlü etki etmek.

Gözü su içmem k: nanmamak, itimat etmemek, üphe etmek.

Gözünün ya mı sel kimi axıtmaq: Çok a lamak.

Gözün açıb a zın yummaq: Öfke ile, sonunu dü ünmeden a zına gelen bütün a ır sözleri söylemek.

Gözün d ym k: Aniden görmek, gözüne takılmak.

Gözünün a ı-qarası: Ailenin tek

çocu u, evladı için kullanılır.

Güc verm k: 1. Bir eyi kaldırmak veya yerinden kıpırdatmak için fiziki güç sarfetmek. 2. Yaptı ı bir i i daha da güçlendirmek.

Gücü çatmaq: 1. Bir i i yapmak için gücü yetmek, ba armak. 2. Maddi durumu yetmek, iyi olmak, bir i i yapacak parası olmak.

Güc g lm k: Bir i i kuvvet sarfederek yapmak.

Gücd n dü m k: 1. Gücünü, kuvvetini kaybetmek, güçsüzle mek.
2. Nüfuzunu, kudretini yitirmek, kaybetmek.

Günaha batmaq: Dine aykırı bir fiil i lemek.

Günahından keçm k: Ba ı lamak.

Hala g lm k: Kendine gelmek, gücü kuvveti yerine gelmek, zindele mek.

Hay-h ir salmaq: Kıyameti koparmak.

Hay-küy dü m k: Gürültü patırtı kopmak.

Hay- iv n ba lamaq: Ah-ı zar etmek, a layıp inlemek.

Hay- üy n salmaq: Gürültü koparmak, heyecanlanmak, kıyameti koparmak.

H min kök salmaq: Aynı hale dü ürmek.

H mzatı tutmaq: Gözü dönmek, cinleri ba ına toplanmak.

H zm-rabed n keçirm k:

ak. 1. Yemek, yutmak. 2. mec. Kendine almak, kendine mal etmek, sahiplenmek, yutmak.

Hiyl y keçm k: Hileye ba vurmak.

Hörünü salmaq: Sevmek, ısınmak.

Hu a g lm k: Ayılmak, akli ba ına gelmek, kendine gelmek.

Hu u ba ından çıxmaq: Aklını kaybetmek, kendini kaybetmek.

Hün rin af rin oxumaq: Maharetini takdir etmek, övmek, methetmek.

X b r çıxmamaq: Gitmi veya yola çıkmı birinden veya beklenen bir i ten haber gelmemek, bir ey duyulmamak.

X b r tutmaq: Sorup ö renemek, malumat almak.

Xo u g lm k: Be enmek.

ç ri bazarına od dü m k: Yüre i yanmak, a ırı derecede heyecanlanmak, a ık olmak.

ki aya ını bir ba ma a dirim k: Sıkı tırmak, iki aya ını bir pabuca sokmak.

ki da m arasında qalmaq: Kararsız kalmak.

lim-ilim itm k: Tam anlamıyla yok olmak, iz bırakmadan kaybolmak.

lmin anahtarını cebine koymaq: Her türlü bilgiye sahip olmak.

manına qurban olum: manlı, insafli davranı ndan dolayı sana minnettirim.

nsafı götürm m k: Vicdanı kabul etmemek, reva görmemek.

nsafı q bul el m m k: bak. nsafı götürm m k.

st yin çatmaq: Arzusuna, muradın ermek.

salmaq: Hareket ettirmek, kullanmaya ba lamak, kullanmak.

ıq salmaq: 1. I ıklandırmak, nurlandırmak, etrafı aydınlık hale getirmek. 2. Parlamak, ı ık saçmak.

tkin salmaq: Birisini kaybettirmek.

yn atsan yer dü m z : Çok kalabalık, çok insanın bulundu u yer için kullanılır.

Keçi su bulandırması el m k: Bir i i kendisi yapmayıp veya yapamayıp ba kalarının yapmasına da engel olmak, birisine zarar vermek için herhangi bir bahane uydurmak, haksızlık yapmak. Pi mi a a su katmak.

Kef ç km k: Ne elenmek, zevk almak, vaktini ne e ile geçirmek, keyif yapmak.

Kefi kök, dama ı ça olmaq: Ne eli olmak, sevinç içinde olmak, morali iyi olmak, derdi gamı olmamak.

Kefi kök olmaq: Ne eli olmak, sevinç içinde olmak, morali iyi olmak, derdi gamı olmamak, keyfi yerinde olmak.

Kefi p jmurd olmaq: Morali bozuk olmak.

Kefi kök lm k:Ne elenmek, keyiflenmek, morali düzelmek, kederi dü üncesi yok olmak.

Ke ik ç km k: Korumak, müdafa etmek.

Keyf-dama nan gün keçirm k: Ho vakit geçirmek.

K bin k sm k: Evlenme merasimini icra etmek, nikah kıymak.

K bin k sdirm k: Nikah kıydırmak.

K l kimi baxmaq: Öküzün trene baktı ı gibi bakmak.

K ll sin cin vurmaq: Gözü dönmek. Cinleri tepesine çıkmak.

Kor n ist r iki göz, biri yri, biri düz: “Körün istedi i bir göz, Allah verdi iki göz.” Anlamına gelen deyim ki inin istedi i eyin oldu unu belirtir.

Köçd n azmaq: Sürüden ayrılarak kaybolmak, gruptan ayrılarak kaybolmak.

Kökünü k sm k: Kökünü kazımak.

Kül ba ma: kon. Kargıma, beddua ve küfür ifadesi.

Qaba ını almaq: 1. Bir olayın olmasına engel olmak, mani olmak, zamanında tedbir almak, olayın çıkmasına müsaade etmemek. 2. Önünü kesmek, yolunu kesmek.

Qaba ını k sm k: 1. Engel olmak, mani olmak, önünü kesmek. 2. Soymak gayesiyle yolunu kesmek.

Qadan alım: Yalvarı veya ok ayı la rica bildirir.

Qahmar çıxmaq: Arka çıkmak, tarafını tutmak.

Qan uddurmaq: Azap vermek, eziyet etmek, ıtırıp çektirmek, hayatını zindan etmek.

Qapısını döym k: mec. Sata mak, rahatsız etmek.

Qa qaba ı yern n getm k: Haddinden fazla hiddetli ve sinirli olmak, yüzü sirke satmak.

Qa qaba ınnan z hrimar tökül m k: Yüzünden dü en bin parça.

Q m ç km k: Gam çekmek, dü ünceye dalmak, dert çekmek.

Q m el m k: f. Gam çekmek, dert çekmek.

Q m yem k: bak. Q m ç km k.

Q rar tutmaq: 1. Bir yerde veya bir i te karar kılmak, durmaq, çalı mak, de i tirmemek. 2. Yava lamak, sakinle mek, rahat olmak.

Q rara g lm k: Karar çıkarmak, karara varmaq.

Q t çıxmaq: Gezmek, yürümek.

Q yb ç kilm k: Gözden kaybolmaq, yok olmak.

Qeyr t g lm k: Cesaret etmək.

Qeyr ti götürm m k: Namusu el vermemek, namusuna dokunmaq.

Qırxı çıxmaq: Adet olarak ölen bir ahıs için tutulan yasın kırk gündən sonra bitmesi.

Qır-saqqız olmaq: Sülük gibi yapı mak, rahatsız etmək, ba ının etini yemek.

Qiyim t d a ır, ç kid yüngül: Yükte hafif, pahada a ır.

Qoltu una vurmaq: Koltu unun altına almak.

Qol-boyun olmaq: Kucakla mak, sarma dola olmak.

Qolun qarısı sıxılmaq: Eli aya ı tutmamak, elinde aya ında derman kalmamak.

Qonaq saxlamaq: Yatılı olarak misafir a ırlamak.

Qorxusundan doda ı yarılmaq: Korkudan duda ı uçuklamak.

Qo un ç km k: f. Hücum etmək, sava a ba lamak.

Qula ı batmı adam kimi qalmaq: Sa ır gibi sessiz kalmak, bir ey diyememek, a zı dili tutulmaq.

Qulaq asmaq: 1. Dinlemek.

2. Kula ını dayayarak dinlemek, muayene etmək. 3. Gizlice dinlemek, haber, bilgi ö renmek maksadıyla dinlemek, duymak. 4. Söylenen eyi yapmak, söz dinlemek, söyleneni kabul etmək. 5. Üzerine titremek, sahip olmak, korumak, nezaret etmək, gözü üzerinde olmak.

Qulaq verm k: 1. Dinlemek.

2. Söylenen eyi yapmak, söz

dinlemek, söyleneni kabul etmək, üzerinde dü ünme.

Qullu unda durmaq: 1. e girmek. 2. Bakmaq, hizmet etmək, kaygılanarak yardım etmək. 3. mec. Bir eyin olması için çalı mak, bir gayeye hizmet etmək.

Qu g ls qanad salar, qatır g ls dırnaq salar: Tehlikelerle dolu, hayvanların bile u rayamayaca ı korkunç bir yer, ku uçmaz, kervan geçmez yer.

Qu iliyi, can d rmanı: Hayattaki her eyi, bollu u, dünyanın bütün nimetlerini ifade eden bir deyim.

Laf l ng y dön m k: Bir deri bir kemik kalmak.

L l köçüb, yurdu qalıb: Kimse kalmamak.

Mat qalmaq: Hayret etmək, a ırmak, a kınlı a u ramak.

Mat-m tt l qalmaq: Hayret etmək, a ırmak, a zı açık kalmak.

Mehriban dolanmaq: yi geçinmek.

M tt l qalmaq: 1. Hayret etmək, a ırmak, ne yapaca ını bilememek, a ırıp kalmak. 2. Yetersiz kalan bir eyden dolayı i siz kalmak, i yapamamak, beklemek.

M h bb t ba lamaq: Yürekten ba lanmaq, sevmek.

M h l qoymamaq: tina göstermemek, takmamak, meraklanmamak, önemsememek.

M lul durmaq: Kederli durmaq, üzgün olmak.

Motala dadanan köp k bir d g l r: Alı mı kudurmu tan beterdir. Bir defa yapılan bir ey ikinci defa da mutlaka yapılır.

Murada çatmaq: Arzusu yerine gelmek, niyeti olmak, maksadına ulaşmak, muradına nail olmak.

Müsib t dü m k: Ba ına bela gelmek.

Na lac qalmaq: Çaresiz kalmak.

Naxo lu a vurmaq: Kendisini hasta gibi göstermek.

Namus güc g lm k: Gayrete gelmek, cesaretlenmek.

Namusuna toxunmaq: Haysiyetine, erefine dokunmaq, a la ılamak, tahkir etmek.

Namusunu ç km k: Haysiyetini korumak.

Narazı qalmaq: Razi olmamak, memnun olmamak, incinmek.

N gündüz s bri, n gec q rarı olmamaq: Deli divane olmak.

N itin azıb?: Sana ne, neyine gerek, seni ne ilgilendirir.

N m-nüm el m k: kon. Nazlanmaq, görünü olarak memnuniyetsiz tavrı takınmaq, kem küm etmək.

N r ç km k: Nara atmaq.

Nıx dem k: nat etmək, sözünden dönmemek; Nuh deyip, peygamber dememek.

Ni an verm k: Tanıtmaq, göstermək, bildirmək, adını vermək.

Nitqi tutulmaq: Konu amamak, dili tutulmaq, konu ma yetene ini kaybetmek.

Oda salmaq: Tehlikeye, zor i lere bula tırmak, ate e atmaq.

Özün c ml dirm k: Dikkat kesilmek.

Özünd n getm k: Bayılmak, kendini kaybetmek.

Özün g lm k: 1. Aklı ba ına gelmek, kendine gelmek, kendini toplamak. 2. Aklını, hafızasını toplamak, kendini toplamak, zor durumda iradesini sarsmamak, kendini kaybetmemek, sakin olmak. 3. mec. Önceki duruma gelmek, iyile mek, düzelmek.

Özün zor el m k: Kendisini zorlamak, canını di ine takmaq.

Özünü ç km k: Kibirlemek.

Özünü itirm k: Kendisini kaybetmek.

Özünü tülkülü qoymaq: Kurnazlık yapmak.

Papa ını yri qoymaq: Keyfi yerinde olmak.

Paxıllı ı tutmaq: Haset etmək, kıskançlık etmək, çekememek.

Pe k verm k: Hibe etmək, kar ılıksız olarak vermek.

P rt olmaq: Bir söz, hareket vs.den dolayı bozulmaq, kalbi kırılmak, asabı bozulmaq.

Pis gün salmaq: Kötü duruma dü ürmek.

Pis n z rl baxmaq: Kötü gözle, kötü niyetle bakmaq.

Pislik el m k: Kötülük etmək, alçaklık etmək, zarar vermək(birisine).

R hm t oxumaq: yilikle anmaq, iyili inden konu mak.

Salamat qalmaq: 1. Ölmemek, sa kalmak, ya amak, beladan kurtulmaq. 2. Bütün halde kalmak,

dokunulmamak, noksansız olmak.

Salamat qurtarmaq: Ölmemek, sa kalmak, ya amak, beladan kurtulmaq.

S bri aramı k silm k: Sabrı tükenmek.

S h r üzünüz xeyr açlısın: Sabah yüzünüze hayırla açlısın.

S mt g lm k: Rast gelmek, denk gelmek.

S ni and verir m Allah'a: "Allah a kına" anlamına gelen bir ifadedir.

S rm st olmaq: Sarho olmak, kendinden geçmek.

S s-küy qaldırmaq: Gürültü yapmak.

S s-s mir k silm k: Sakinlik, sessizlik olması, sesizli in hakim olması.

Sımsırı ını sallamaq: Ka larını çatarak, alnını kırırarak yüzüne hiddetli ve ho nut olmadı ını bildiren bir hava vermek.

Sirr açmamaq: Sır vermemek, sırrı açıklamamak.

Sirri açmaq: Sırrı söylemek.

Sir-sif tinden z hrimar tökül m k: Yüzü sirke satmaq, yüzünden dü en bin parça.

Su içimi kimi g lm k: Çok kolay gerçeikle tirilen i için kullanılan deyim.

Suya dönm k: Çok ıslanmaq, sırlıslamak olmak.

eytan zo aln dibini k s n kimi:

Genelde halk arasında "Tilkinin kızcılık a acının dibini belledi i gibi"

anlamında kullanılan bu ifade Azerbaycan masalında “ eytanın kızılıcak a acının dibini beklemesi” ekinde kullanılmı tır. Kızılıcak a acı en erken çiçek açan ama meyvesi en geç olgunla an bir a açtır. Tilki kurnazlık göstererek erken çiçek açan kızılıc ın dibine oturur ve meyvesinin de erken olgunla aca ını dü ünerek onu bekler. Ama kurnazlı ına ra men hesapladı ı gibi olmaz.

eytana papaq tikm k: eytana pabucunu ters giydirmek.

kl dü m k: Herhangi bir ekil almak, ekle bürünmek, simasını de i mek. Kılık de i tirmek.

rini k sm k: errinden, kötülü ünden kurtulmak.

rt ba lamaq: Bir ey hakkında anla arak yazılı veya ifahi ekilde kar ılıklı uhdelik almak.

rti k sm k: Önceden anla mak, uzla mak, söz birli i etmek.

ox salmaq: I ık saçmak, avk vermek.

Taq td n dü m k: Takati kesilmek, gücü tükenmek.

T dbir görm k: Bir eyi elde etmek için dü ünüp yollar aramak, yol bulmak.

T dbir tökm k: Çare bulmak.

T l qurmaq: mec. Bir kimseyi aldatmak için tuzak kurmak, tedbir almak, hile yapmak.

T ng g lm k: Bezdirmek, bıktırmak, usandırmak, canına tak ettirmek.

T rlan turaca qonan kimi: Hı ımla, cesur bir ekilde.

T rif aparmaq: Gitmek (Hürmet ve nezaket ifadesi olarak).

Tilsim salmaq: f. Tılsım yapmak, efsunlamak.

Toqqasının altını b rkitm k: Doyuncaya kadar yemek.

Turp km k: Viran etmek, mahvetmek, da ıtmak. Oca ına incir a acı dikmek.

Tükl ri dik-dik durmaq: Tüyleri diken diken olmak.

Tüstüsü gedib ür yin dolmaq: mec. A k derdiyle tutu up yanmak.

Uca tutmaq: Yüksek tutmak, yükseklere kaldırmak, ereflendirmek, onurlandırmak.

Ürcah olmaq: Kar ıla mak, tesadüf etmek, rastlamak.

ÜR kd n a iq olmaq: Kalpten sevmek.

ÜR k-dir k verm k: Teselli vermek, sakinle tirmek.

ÜR y da ç km k: Yüre ini da lamak, ci erini da lamak.

ÜR y yatmaq: Aklına yatmak.

ÜR yi açılmaq: Gamı, kederi, üzüntüsü da ılmak, sevinmeye, keyiflenmeye ba lamak.

ÜR yi darıxmaq: çi sıkılmak.

ÜR yi zilm k: Kalbi sıkılmak, içi sıkılmak.

ÜR yi getm k: 1. Bayılmak. 2. Çok acıkmak, yemek ihtiyacı hissetmek.

ÜR yi ist m k: Canı çekmek.

ÜR yi kövr lm k: Etkilenmek, hassala mak, yüre i yufkala mak.

ÜR yi qısılmaq: Kederlenmek, gamlanmak.

ÜR yi partlamaq: 1. Hasretten, kederden, kötü haberden dolayı son derece üzölmek, heyecanlanmak, içi parçalanmak. 2. Kalp faaliyetinin durması neticesinde ölmek.

ÜR yi soyumaq: 1. Sakinle mek, rahatlamak. 2. ncinmek, kalbi kırılmak.

ÜR yi yanmaq: Merhamet etmek.

ÜR yi yum almaq: Siniri, hiddeti gİtmek, sakinle mek.

ÜR yin v sv s dü m k: çine kurt dü mek, üphelenmek.

ÜR yini xarab el m k: Tasalanmak, dertlenmek, gam çekmek.

ÜR yini qısılmaq: Sıkılmak, dert çekmek, dert etmek, dü ünme.

ÜR yini sındırmaq: ncitmek, kalbini kırmak.

ÜR yini yum altmaq: Kalbi yumu amak, merhamete gelmek, sakinle mek.

Üstünd dava dü m k: Bir eyin yüzünden kavga çıkması.
Üstünü vurmamaq: Hakkında konu mamak, gizli tutmak, dokunmamak.
Üz getirm k: Ba mın etini yemek, rahatsız etmek, bir i te ısrar etmek.
Üz qoymaq: 1. Yönelmek, yönelip gitmek. 2. Genelde fillerden sonra gelerek bu fiilin ifade etti i harekete, i e ba lamayı ifade eder.
Üz tutmaq: 1. Bir ey söylemek için yüzünü birisine çevirmek, yüzünü çevirerek söylemek. 2. Yönelmek, yönelip gitmek. 3. Ba lamak.
Üz verm k: 1. Ortaya çıkmak, meydana gelmek, olmak; tesadüf etmek, birinin ba ına gelmek. 2. Genelde kötü bir eyi yapmasına engel olmamak kayıtsız kalmak, kötü i yapmasını tasdik eder görünmek. 3. Hücum etmek, üzerine yürümek, üzerine atlamak.
Üz vurmaq: 1. Bir i i yapmasını veya yapmamasını dostça, arkada ça istemek, rica etmek, ısrar etmek. 2. kon. Kasaya vs. doldurulan meyvelerin iyilerini üst kısma dizmek.
Üzd n gözd n salmaq: Rahatsız etmek, kafasını i irmek, sürekli istemek.
Üze vurmamaq: Kalbinde olanı veya gördü ü bir eyi bildirmemek, söylememek, hissettirmemek. Çaktırmamak.
Üzü açılmamaq: Yüzü gülmemek, ne elenmemek.
Üzün h sr t qalmaq: Yüzüne hasret kalmak.
Vahim bürüm k: Çok korkmak, deh ete kapılmak.
Varın ver n utanmaz: Çam sakızı çoban arma anı.
Vec g lm m k: Umursamamak.
V d verm k: Bir eyi yapaca ına dair söz vermek.
V d verm k: 1. Söz vermek. 2. Önceden söylemek.
V hm basmaq: Çok korkmak, deh ete kapılmak.

V znd n yüngül, qiymetce a ır: Altın, kıymetli ta vs. yükte hafif, pahada a ır eyler.
Viran qoymaq: Da ıtmak, yıkmak, mahvetmek, harabeye çevirmek.
Yabaynan do a içm k: “Yabayla çorba içmek.” Olarak aktarabilece imiz bu deyim “Gerçekle mesi mümkün olmayan, bo i lerle u ra mak.” anlamındadır.
Yada dü m k: Akılda, hafızada canlandırmak, akla getirmek, hatırlamak.
Yada salmaq: bak. Yada dü m k.
Yadda saxlamaq: Unutmamak, her zaman hatırlamak, hafızasında tutmak.
Yaddan çıxarmaq: Akıldan, hafızadan çıkarmak, unutmak.
Yadında qalmamaq: Unutmak, hafızasından silinmek.
Yadından çıxmaq: Unutmak, hafızasından silinmek.
Yanına dü m k: Birlikte gitmek.
Yanına salmaq: Kendisi ile birlikte, yanında tutmak.
Yarımcı dü m k: Takatsız kalmak, halsizle mek.
Yas saxlamaq: 1. Ölen bir kimse için matem meclisi olu turmak ve belirli adetleri yerine getirmek. 2. Yasını tutmak, yasta olmak.
Yasa batmaq: Çok kederlenmek, üzölmek, sarsılmak.
Yazı ı g lm k: Acılamak, merhamet etmek.
Yer-göy l rz y g lm k: Da ı ta ı titretmek.
Yer -göy sı ı mamaq: Yere gö e sı amamak, çok mutlu olmak.
Yer qoymaq: Bir daha yapmamak, vazgeçmek, terk etmek, kurtulmak.
Yer keçm k: Ölmek, vefat etmek.
Yer salmaq: 1. Dü örmek, indirmek, devirmek. 2. mec. Reddetmek, yerine getirmemek, nazarı itibara almamak.
Yerind turp km k: Berbat olmak, harabeye dönmek, yıkılmak, yerle bir olmak.
Yerin yetirm k: Yapmak, icra etmek, hayata geçirmek.

Yoxa ç kilm k: Bulunmamak, kıtlı ı olmak, ortadan kaybolmak, piyasadan çekilmek.

Yol getm yin binasın qoyma a ba lamaq: Yola koyulmak.

Yola dü m k: Gitmek, hareket etmek.

Yola düz lm k: Yaya yola çıkmak.

Yola getm m k: Beraber ya ayamamak, karakterleri uymamak, aralarında iyi münasebet olmamak, devamlı olarak kavga etmek, münaka a etmek.

Yola salmaq: Eve gelip giden bir kimseyi kapıya kadar geçirmek veya sefere çıkan birisini binek vasıtasına kadar götürmek.

Yolun a ma dü m k: Yola koyulmak.

Yuxusu ç kilm k: Uykusu kaçmak.

Yüz ilin x st sin ox amaq: Çok bitkin olmak.

Z hl si getm k: Nefret etmek.

Z hm t ç km k: 1. Bir eyi elde etmek için çok emek harcamak, çalı mak, didinmek, u ra mak.

2. Rahatsız olmak, eziyet çekmek.

Z mini- d b öpm k: f. Edeple yeri öpmek.

D Z N

A

- a ba ı batmı ki i, 100, 399, 448
acı ı soyuyannan, 62
acı ı tutdu, 93
acıq el yib, 59
acıqlandı, 122
acıqlanıb, 157, 210
acıqlanmı dı, 130
acmı ıq, 155
açar, 111, 128
açarını, 157
açarlardan, 128
açarları, 157
açarların, 156
açıq-a kar, 161
adam saldırdı, 66
adam yey ndi, 127
ad , 112, 431
ad mizad, 181
agah el , 74, 158, 162
agah el y s n, 173
agah ol, 53, 87, 92, 158, 170, 173, 176
agah olmaq, 173
a , 43, 51, 52, 57, 90, 112, 113, 114,
115, 116, 117, 137, 138, 140, 143,
147, 149, 150, 151, 153, 158, 163,
166, 186, 333, 340, 420, 436
a acliq, 56
a acliqda, 44
a acliqdan, 57
a artdı, 106
a illı, 66, 81, 85, 127, 135, 136, 139,
146, 163, 165, 166, 167, 191
a illıdı, 139
a ız-gözünü ydi, 104
a ızlarını, 178
a lı ba ından çıxardı, 58
a lı ba ından çıxıb, 187
a lı ba ından çıxmı dı, 184
a lı ba ından çıxsın, 66
a lı ba ından gedib, 186
a lı k smir, 106
a lına batdı, 60, 107, 395
a lına batıb, 187
a zı açıla qalıb, 182
a zı açıla qalır, 87
a zı açıldı, 61, 385
a zın açıb gözün yumdu, gözün açıb
a zın yumdu, 62
a zınatan, 51, 419
a zında oynatdı ı, 56
a zından köpük da dandı, 53
a zını büzüb, 134
ah-nal sinn n, 159
ah-zar el yib, 60
alac hr , 162, 429
alaqdan, 175
alaxana-balaxanını qoyub, 74, 402
Allah rast saldı, 177
Allaha da xo ged r, 178
Allaha p nah el yib, 209
almalı z n ndi, 115
alov, 156
alt doda ı yer süpürür, üst doda ı göy,
166
altmı ç k c ks n, 64
alt-üst el tdir c y m, 199
alver el di, 89
al- lvan, 162, 163, 402, 404
al mind , 91
aman günüdü, 127
aman-zaman, 154

anadang lm , 79, 179, 203
 anadang lm oldu, 79
 and-aman el y nn n, 81
 apar, 54, 63, 66, 69, 70, 76, 78, 81, 82,
 84, 105, 107, 111, 116, 122, 156,
 159, 181
 apara, 49
 aparaca ıq, 151
 aparacam, 151
 aparacaq, 63, 157
 aparacaqsan, 169
 aparam, 56, 163, 192
 aparan, 38, 81, 430
 aparanda, 93
 aparannan, 82
 aparar, 182
 apararam, 62, 86, 180, 181
 apararıq, 92
 apararlar, 75
 apararsan, 192
 apararsınızmi, 86
 aparasan, 179, 180, 181, 192
 aparax, 73, 75
 apardı, 39, 43, 54, 58, 60, 63, 66, 73,
 82, 87, 105, 128, 136, 144, 408
 apardılar, 45, 49, 56, 191
 aparıb, 44, 54, 55, 58, 61, 65, 66, 70,
 71, 74, 75, 80, 106, 107, 109, 110,
 115, 116, 137, 156, 172, 182, 193,
 209, 210, 423
 aparıblar, 123
 aparıbmı , 206
 aparım, 50, 54, 70, 113, 119, 122, 199
 aparın, 73, 86
 aparır, 69, 86, 160, 166, 169, 171
 aparıram, 76
 aparırdı, 93, 137, 181
 aparırdım, 51
 aparırsan, 58
 aparmadı, 105
 aparma a, 74, 122, 181
 aparmayım, 113
 aparsınlar, 101
 ar acı, 95
 arıqlamı dı, 201
 arıqlayıb, 152
 ar ın, 114, 293
 arvad, 55, 59, 60, 65, 71, 72, 75, 83,
 84, 90, 94, 109, 126, 152, 162, 178,
 186, 199, 209, 413
 arvada, 59, 60
 arvadam, 68
 arvaddan, 95, 126
 arvadı, 59, 60, 61, 73, 77, 93, 94, 99,
 100, 101, 109, 126, 127, 198, 395
 arvadım, 55, 71, 77, 206, 209
 arvadımdı, 205
 arvadımı, 55, 76
 arvadımın, 70, 435
 arvadımsan, 209
 arvadın, 60, 78, 89, 109, 126, 151,
 211, 399
 arvadına, 59, 82, 109, 441
 arvadından, 94
 arvadının, 69, 81, 93, 100, 108, 109,
 162
 arvadıynan, 162
 arvadlar, 126
 arvadları, 144
 arvadlarına, 126
 arvadlarından, 126
 arxayın, 140, 156, 162, 189
 arxayın el di, 198
 arxayın olub, 174
 arxayınla ıb, 186
 arzularına çatırlar, 168
 asandı, 94, 99, 174, 398
 asimana qalxır, 156
 asqırdı, 76
 asqırıb, 99, 211
 astanasında, 58
 a bazxanada, 187
 a ırılıb, 91
 at çapdı, 47, 115
 at çapdısa, 48
 at çapırdı, 47
 at çapı ında, 47
 at çapma ına, 48
 ata, 39, 59, 68, 77, 99, 101, 102, 105,
 107, 110, 125, 128, 130, 132, 141,
 142, 150, 151, 192, 209, 214, 235,
 277, 279, 280, 283, 285, 289, 292,
 309, 310, 311, 319, 326, 329, 411
 atadı, 163
 atalarından, 112
 atalarımı, 90
 atam, 59, 111, 139, 158, 159, 176,
 191, 208
 atama, 195
 atamdan, 127, 208

atamı, 89, 139, 156, 167, 410
 atamın, 81, 159, 168, 176, 179, 192, 425
 atamındı, 158
 atamız, 194, 195
 atamızın, 195
 atamnan, 209
 atan, 78, 126, 144, 148, 327
 atana, 145
 atanın, 146, 183, 192
 atası, 66, 77, 131, 132, 144, 155, 159, 168, 175, 176, 194
 atasına, 39, 49, 75, 90, 110, 144, 159, 177, 193, 194, 195
 atasından, 38, 133
 atasını, 89, 125, 162, 168
 atasının, 37, 38, 49, 78, 109, 131, 146, 160, 164, 168, 175, 177, 178, 180, 182, 193, 198, 202, 203, 411, 422
 atasınnan, 161
 atasıydı, 117
 atayi-mehriban, 155
 atı çapdı, 114, 151
 atı çapıb, 47
 atı vurdu, 114, 115, 147, 148
 atı vurub, 101, 141
 atıl, 43
 atıla, 194
 atıldı, 114, 396
 atılıb, 103, 193, 198
 atılıb-dü m y , 103, 193
 avazla, 162
 axı, 74, 99, 131, 134, 190, 191, 195, 422
 axır, 182
 axıra, 176
 axıracan, 171
 axırda, 37, 38, 60, 63, 93, 119, 127, 130, 142, 146, 161, 175, 186, 194, 196
 axırı, 198
 axırına, 82, 140
 axırncı, 46
 axirül mr, 112
 axsaq, 147, 160
 axsaya, 46
 axsayırsan, 46
 axtara, 73
 axtaraq, 121
 axtardı m, 41
 axtardılar, 91
 axtardım, 55, 77
 axtardıq, 105
 axtardıqlarımı, 121
 axtardısa, 64
 axtarıb, 51, 65, 94, 143, 452
 axtarır, 75, 77
 axtarıram, 77
 axtarırdı, 79, 93, 108
 axtarırdılar, 206
 axtarırdım, 86
 axtarırsan, 75, 77, 100, 399
 axtarma a, 55, 143, 156, 176, 177, 178
 axtarmırdın, 82
 axtarsın, 66
 axurun, 95
 ay ba ı küllü, 100, 399, 449
 ayıldı, 123, 186, 402
 ayıldıb, 70
 ayıldım, 206
 ayılıb, 40, 412
 ayılırdı, 211
 ayılmaq, 206
 ayından-oyundan, 178
 ayınnan, 155
 aynadan, 66, 75, 77, 437
 aynasının, 77, 366
 ayrı, V, 4, 8, 13, 23, 33, 40, 71, 88, 90, 126, 133, 136, 141, 143, 170, 178, 188, 304, 312, 394, 398, 400, 441
 ayrıca, 169, 332, 348
 ayrıcına, 207, 209, 418
 ayrıcında, 173
 ayrısı, 120
 ayrısını, 106
 azad el di, 87
 azad el dil r, 201, 211
 azad el yib, 186, 204
 azar, 205, 434
 azarladı, 118, 142
 azarladılar, 136
 azarlayanda, 152
 azarlayıb, 80
 azarlayıblar, 136, 434
 azca, 56, 122, 182
 azuq miz, 160

B

- baba, 169, 208, 255, 296, 306, 307, 348, 388
babamız, 269, 270, 374
babası, 213, 214, 339, 356, 374
baca, 75
bacadan, 75, 252, 253
bacarmayacaq, 57
bacarmıram, 129
bacarsam, 98
badeyi-s r s r, 175, 418, 429
badi-badi giriftar, 50, 226, 417
ba , 133, 156, 184, 185, 312, 335, 440
ba a, 37, 38, 134, 136, 138, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 310, 312, 314, 316
ba ban, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 142, 144, 147, 148, 149, 151, 154
ba bana, 133, 139, 140, 144, 147, 149, 154
ba bandan, 139
ba banı, 142, 149, 153, 154
ba banın, 134, 136, 142, 148, 151, 434
ba banıyam, 132
ba banla, 134
ba ça, 131, 422
ba çada, 187
ba çadan, 183
ba çadı, 156
ba çama, 190
ba çasındadı, 175, 179, 411
ba çasını, 131, 422
ba da, 133, 139, 183, 188, 312
ba dadı, 183, 184
ba dan, 184, 186
ba dı, 184, 185
ba ı, 13, 133, 134, 136, 183, 186, 188, 311, 312
ba ım, 86, 264
ba ıma, 191
ba ımda, 141, 319
ba ımdakı, 38
ba ımı, 191
ba ımın, 191
ba ına, 183
ba ında, 37, 162
ba ımın, I, 183
ba ı la, 95, 101, 273
ba ı ladı, 102, 198, 209
ba ı ladı ı, 89
ba ı ladılar, 211, 402
ba ı ladım, 191
ba ı layıb, 87
ba ı layım, 50
ba ı layıram, 209
ba ladı, 43, 47, 48, 99, 124, 128, 132, 148, 149, 150, 151, 197, 210
ba ladı ı, 149, 327
ba ladılar, 39, 127, 149
ba lamı am, 106
ba lamı dı, 149, 150
ba lamı dim, 206
ba landı, 73, 184
ba lanıb, 130, 204
ba lanır, 183, 404
ba lanmı dı, 205
ba layıb, 39, 47, 87, 128, 197, 210
ba layım, 43
ba layır, 147, 158
bala, 43, 44, 54, 59, 65, 71, 72, 89, 128, 129, 136, 147, 151, 155, 168, 174, 230, 421
balaca, 38, 43, 49, 59, 99, 129, 135, 136, 143, 181, 182, 206, 207
balaları, 43
balalarım, 76, 119
balalarımı, 44, 119
balalarına, 44
balalarımı, 44, 119
balalarımın, 64
balam, 50, 57, 64
balama, 176
balası, 59, 64, 126, 134, 146, 153, 304
balasını, 64
balasının, 43, 64, 409
bar ver rmi , 37, 409
barı, 43, 186, 413
barıdan, 112
barının, 112
barıya, 110, 112, 113
basa, 123
basaca am, 143
basacaq, 147
basdı, 49, 67, 74, 130, 143, 180, 189, 194
basdılar, 47
basdırılan, 124
basdırmı dılar, 124
basıb, 94, 129, 141, 191, 193, 194

basıbsan, 166
 basıldı, 145
 basır, 205
 basmalısın, 150
 basmalıyam, 141
 bata, 58, 117
 batan, 156, 188
 batdı, 38, 48, 50, 149, 198, 226, 417
 batıb, 54, 177
 batır, 156, 167, 426
 batırmaq, 50, 449
 batınd , 189, 194
 batma, 210
 batmı , 77, 100, 214, 346, 356, 399,
 448, 454
 batmı dı, 180
 batsın, 186
 bayaq, 138
 bayıra, 93, 96, 109, 184
 bazara, 54, 61, 62, 71, 86, 137, 160
 bazarda, 61, 62
 bazardan, 85, 87, 89
 bazub nd, 109
 bazub ndi, 109
 beli, 66, 244
 belimi, 197
 belim , 102
 belind , 109, 114, 115
 belind n, 87, 104, 178
 belini, 114, 292
 belinin, 114, 115, 292
 belin , 39, 43, 46, 47, 80, 104, 114,
 178, 197, 396
 bel , 37, 40, 51, 52, 54, 55, 58, 59, 66,
 67, 70, 78, 79, 81, 84, 85, 86, 89,
 92, 93, 101, 109, 110, 114, 115,
 117, 121, 125, 128, 130, 132, 141,
 142, 143, 145, 159, 162, 164, 165,
 168, 169, 177, 178, 179, 182, 183,
 184, 190, 191, 194, 197, 198, 199,
 201, 202, 209, 210, 412, 435
 bel c , 124, 148
 bel di, 69, 117, 127, 134, 139, 156
 bel likl , 111, 182, 184, 208, 423
 bel likn n, 169
 bel siz, 134
 bihu darı, 70, 78
 bikef, 43, 44, 51, 75, 100, 176, 177,
 192
 bikef oldu, 176
 bikef oldu unu, 44
 bikef olma ına, 192
 bikef olur, 176
 bikef olursan, 51, 176
 bir neç , 85, 93, 133, 173, 180, 184,
 201, 203, 207
 bir q d r, 39, 91, 97, 108, 132, 134,
 170, 182, 184, 195
 bir xeyli, 54, 82, 89, 159, 160, 162,
 167
 biraylıq, 112
 birba , 114
 birc , 46, 48, 66, 73, 74, 77, 78, 79,
 80, 125, 133, 145, 154, 156, 161,
 162, 197, 408
 birt h r, 64, 68, 79, 85, 154, 186, 198,
 199, 209
 birt h r el y , 199
 biryolluq, 190
 biv fadı, 192
 biyanlıq, 207, 418
 biz n habiz n, 90
 bo azını üzdü, 42
 bo azını üz rdi, 106
 bo azladı, 90, 450
 bo qabda, 105
 boxçasına, 51
 boylandı, 123
 boylandılarsa, 76
 boylanırdı, 76
 böyürd n, 73
 brilyanta, 158
 buda ı, 177, 180, 184
 buda ına, 149, 150
 budu, 43, 50, 73, 90, 91, 92, 93, 113,
 140, 147, 149, 156, 162, 169, 170,
 174, 184, 185, 186, 190, 191, 226,
 410, 417
 bula m, 82, 131, 143, 155, 156, 159,
 162, 188, 422
 bulaq, 155, 157
 bulaqlardan, 161
 b db xt el m , 127
 b db xtlikd n, 51, 52
 b dheyb t, 52, 63, 79, 87
 b d nnüma, 187
 b li, 45, 51, 54, 56, 58, 61, 62, 63, 78,
 80, 88, 89, 91, 99, 105, 106, 108,
 111, 113, 115, 116, 117, 119, 120,
 132, 136, 138, 139, 154, 170, 172,

174, 176, 178, 182, 203, 204, 205,
417, 423, 425, 426, 429
b lk , 62, 66, 72, 108, 115, 170, 177,
209
b l dl mi di, 189
b ni-ad m, 87, 118, 123, 180
b nna, 89
b rk, 39, 51, 55, 62, 74, 82, 94, 104,
106, 114, 142, 143
b rkd n, 59, 104, 160, 165, 166
b rkidib, 112, 186
b rkisin, 108
b rkitdi, 188
b rk , 159
b rri-biyabana, 170
b r d , 189
b r k llah, 155
b s, 56, 58, 60, 62, 66, 68, 80, 84, 104,
108, 129, 134, 136, 146, 189, 190,
434
b sdir, 85
b y ndi, 100
b y nir, 106
b z diyim, 163, 402
b z k, 71, 156, 163
b z k-düz k, 156, 163
b z mi m, 163, 402
b z nib, 58, 158, 162
b z nmi , 162
b z yib, 158, 186

C

cahi-calal, 58, 74
camaat, 44, 45, 48, 61, 62, 199
camaata, 148, 153
camaatın, 125, 402
car ç kdirdi, 66
car ç kirl r, 80
cavan, 40, 41, 42, 127, 157, 164, 165,
412
cavandı, 178, 195
cavanlıqdan, 125
cayna nda, 115
cehiz, 142
ceyran, 50, 51, 131, 161, 197, 423
ceyrandan, 180
ceyranı, 50, 197, 423
ceyranın, 50, 161
cıqqasına, 180
cır, 79

cırıq, 70, 78
cızımı dı, 150
cilovunu, 178
cücü, 158
cüc li, 162
cüc l ri, 162
cür, 50, 54, 74, 114, 142, 159, 191,
197, 402
cürb cür, 158
cür tl , 52, 87, 166, 190
cüt, 112, 113, 116, 189, 211
cüt d n, 112
c h-c h vurur, 182
c lal, 68, 87, 89, 157
c lalı, 69, 89, 90
c lalım, 191
c lalına, 75
c lalnan, 188, 189, 201
c ld, 42, 92, 97, 130
c lddi, 55
c m el yib, 90
c md yi, 117
c md yini, 190
c ml dirdi, 111, 114, 396, 423
c ng , 110
c rg yn n, 174

Ç

çala, 82, 94, 185, 186, 188, 364, 365,
367
çala an, 162
çalar, 94
çaldılar, 147
çalıb, 54, 186
çalınırmı, 73, 408
çalır, 188
çalırdı, 186
çalma, 73, 251
çalma a, 188
çalmaqda, 189
çalmayım, 73
çalsam, 74, 252
çalsın, 95
çapdı, 47, 48
çarhovuz, 185
çarmıxa, 114, 209
çarmıxdan, 114
çarmıxlı, 114
çar-naçar, 38
çarpayının, 189

çarx, 90, 450
 çar el di, 108
 ça , 66
 çata, 55, 59, 75
 çataçatdaydı, 113
 çatan, 40, 87, 100, 124, 156, 162, 174, 423
 çatanda, 109, 116, 126, 151, 166, 174
 çatasınız, 168
 çatdı, 51, 64, 77, 103, 104, 111, 112, 114, 119, 122, 132, 136, 144, 163, 190, 197, 411, 426, 434, 441
 çatdılar, 56, 75, 87, 88, 91, 93, 116, 118, 119, 127, 171, 193, 198, 424
 çatdıq, 128
 çatdır, 147
 çatdıraq, 132
 çatdırarsan, 140
 çatdırdılar, 125
 çatdırım, 119
 çathaçatdı, 161
 çatıb, 109
 çatım, 59
 çatın, 83
 çatır, 154, 163, 168
 çatırlar, 162
 çatı mayan, 54
 çatmadı, 39, 64, 99
 çatmamı , 92
 çatmaq, 125, 448, 452
 çatmaxda, 80
 çatmayacaq, 108
 çatmazdı, 128
 çatmı am, 161
 çatmı dı, 69, 112
 çatmı dılar, 116
 çatsınlar, 109
 çingılların, 93, 435
 çıra ban, 192
 çıraç, 112, 116
 çıraçdan, 111
 çıraçdı, 111
 çır-çırpı, 64
 çırpdı, 41, 42, 92
 çibin, 164
 çill y , 50, 51, 110, 423
 çimdi, 82
 çimirl r, 54
 çimm k, 54
 çirk, 179
 çiyinin , 79, 80, 180
 çiyinin salıb, 79, 80
 çolaq, 149
 çov un, 117
 çov unda, 117
 çoxlu, 43, 65, 66, 80, 89, 92, 142, 196, 409
 çöl, 180, 437
 çöld , 116
 çöld ki, 119
 çöld n, 119, 120
 çöll ri, 124
 çöl , 135, 140, 156, 183, 184, 198, 199, 423
 çör k, 51, 61, 62, 71, 75, 88, 119, 128, 129, 130, 135, 155, 211
 çör kd n, 55, 67, 155, 174, 208
 çör kl rd n, 129
 çör kl ri, 129
 çör kl rini, 62, 71, 169, 194
 çör ksiz, 62
 çör yi, 84, 129, 130
 çör yimi, 189
 çör yimiz, 128
 çör yin, 74, 402
 çör yini, 85, 208
 çuxalı, 137, 138
 ç k, 84, 92, 211
 ç kdi, 44, 64, 87, 91, 92, 106, 113, 144, 197
 ç kdil r, 39, 43, 83, 197, 198
 ç kdirdi, 93
 ç kdis , 64
 ç kdiyini , 52
 ç kib, 38, 39, 40, 44, 47, 49, 55, 96, 105, 106, 114, 117, 121, 124, 132, 133, 145, 150, 165, 167, 169, 170, 174, 177, 179, 182, 184, 187, 188, 192, 197, 209, 405, 417, 429
 ç kildi, 47, 72, 109, 181, 189
 ç kili, 114
 ç kilib, 58, 66, 67, 77, 147, 156, 179, 205
 ç kilin, 189
 ç kilmi di, 113, 436
 ç kim, 38
 ç kin, 39, 40, 196, 197
 ç kir, 54, 159, 161
 ç kirdi, 75, 84, 203
 ç kirdil r, 145

ç kirs n, 51
ç kir m, 163
ç kmis n, 92
ç kmi ik, 106
ç km , 79, 194
ç km di, 47, 59, 88, 101, 146, 148
ç km dil r, 93
ç km yin, 80
ç km y , 88, 191
ç km y c k, 72, 77
ç km y s n, 154
ç ksin, 65, 181
ç ksinl r, 43, 87
ç k , 38, 160, 161, 174
ç k c k, 90
ç k n, 188, 211, 405
ç k rsiniz, 196
ç k s n, 196
ç m nd , 90
ç m ni-bas fa, 182, 184
ç m nlik, 118
ç m nlikd , 91
ç ng , 94, 100
ç p ll r, 187
ç r n-p r n el m yn n, 62

D

dad, 72, 186, 413
dad-f ryad el di, 72
dadi-bidad, 185
dal, 105, 365, 435, 438
dala, 111, 114, 423
dalca, 59
dalda, 147, 173
daldakı, 59
daldalanmasaz, 115
daldan, 114
dalıma, 80
dalımca, 204
dalın, 110
dalına, 59, 80, 140, 141, 144, 148,
149, 160, 161, 164, 180, 182, 192,
211, 327, 328
dalınca, 39, 47, 48, 49, 59, 60, 63, 64,
67, 105, 109, 127, 170, 173, 185,
186, 188, 199, 200, 206, 399
dalıncan, 207
dalında, 38, 57, 172, 186, 438
dalındadı, 173

dalından, 137, 172, 173, 207, 208,
314, 358
dalısı, 107
dallarınca, 168
damcı, 210, 211
dam ı, 143
dam nind , 109
dandı, 124
danı , 94, 173
danı a, 138
danı aq, 179
danı aram, 172
danı arıq, 128
danı arsız, 151
danı dı, 55, 75, 107, 113, 121, 145,
146, 198
danı dı ı, 177
danı dılar, 74
danı ib, 52, 55, 88, 112, 130
danı ı ı, 151
danı ım, 154, 417
danı in, 105
danı iq, 151
danı iqları, 191
danı ır, 127, 133
danı ırıq, 172
danı ırsan, 74
danı ma, 94, 95, 100
danı madı, 145
danı ma a, 172
danı ma ından, 128
danı mamı dıq, 210
danı maq, 173
danı maqdan, 165
danı maz, 199
dara ib, 98
darıxanda, 157
darıxdı, 70
darıxıb, 120
darıxır, 157, 195
darıxıram, 69, 78, 133
darıxırdı, 157
darıxırsansa, 131
darıxma, 135, 198
darıxma a, 131
darıxmaz, 77
dari- üm adı, 184
dartıb, 106, 111
dartım b, 205
darvazadan, 49

dava, 37, 38, 63, 145, 148, 160, 175,
201, 204, 206, 439, 456
davada, 57
dava-dala el m yin, 102
davadan, 211, 405
davam, 170, 198
davani, 211
davası, 57, 439
davasını, 145
daxmada, 84
daxmalarında, 78
dayan, 115, 116
dayana, 146
dayanasan, 140
dayandı, 59, 79, 92, 107, 111, 112,
132, 145, 149, 170, 186, 423
dayandılar, 87, 88, 91
dayandırdı, 202
dayandırıb, 111, 207
dayanıb, 85, 86, 87, 96, 102, 116, 145,
396
dayanın, 143
dayanır, 157, 161, 163
dayanırdı, 129
dayanırlar, 159
dayanmayıb, 175
dayanmaz, 173, 352
dayanmazdı, 198
dayanmısan, 132
dayanmı dı, 106, 129
day , 145
day ni, 145
day si, 144
dem , 43, 51, 80, 86, 109, 161, 162
den n, 159, 195
de ib, 119
de ik, 76
de iyind n, 123, 206
dı ırlana, 127
dırma ıb, 76, 113
dırma ır, 43, 409
dırma ırdı, 44
dibi, 54, 93, 129, 157, 335
dibind , 44, 55, 90, 91, 93, 111, 183,
185
dibind n, 91
dibini, 93, 189, 271, 368, 397, 427,
430, 455
dibin , 43, 50, 51, 58, 87, 113, 156,
160, 167, 179, 181, 197, 436
dik, 95, 114, 319, 456
dikba , 140
diksindi, 205, 411
diksini, 128
dil-a ız el yib, 156
dili-qafil, 113
dimdik, 51, 53, 59, 106, 228, 230, 236
dimdiyi, 106
dimdiyın , 44
dinc, 70, 435, 450
dincini alsın, 79
dincl rin, 180
dinc ldi, 42
dinc ldim, 98
dinc ld n, 177, 179
dinc lin, 181
dinc lm k, 79
dinc l k, 155
dindirmirdi, 210
dinm , 154, 185, 333, 417
dinm di, 203, 204
dinm z-söyl m z, 62, 86, 177
diqq t el yib, 186
dirilik suyu, 99
dir ndi, 59
dir y , 69
divanxananın, 199
divanxanaya, 199
diz c n, 114
do rudan, 114, 426
dolan, 72, 310
dolana, 191
dolanaca ıq, 128, 131
dolanarmı , 154
dolanarsan, 132
dolandı, 60, 118, 126, 131, 188
dolandıraca am, 160
dolandıracaqsan, 160
dolanıb, 92, 147
dolanır, 108, 154
dolanıram, 68
dolanırdı, 185, 186
dolanırdılar, 124
dolanırlar, 160
dolanırlarmı , 61
dolanma a, 118
donqar, 66
dost tutan, 168, 208
dost tutur, 175
dostla arsan, 175, 411

doyuzdurub, 82
dön, 164, 217, 343
döndü, 165, 387
dönd rdi, 114, 117
dönd rib, 163, 402
dönd rir, 159
dönmü , 47, 213, 214, 224, 227, 231,
237, 239, 263, 274, 277, 294, 295,
297, 320, 322, 327, 338, 339, 340,
346, 356, 372, 381, 387, 419
dönmü dü, 78
dönm y c k, 78
dönüb, 71, 74, 79, 96, 99, 101, 111,
124, 148, 153, 161, 162, 167, 210,
404, 423, 429
dön nd , 111, 423
dön si, 112
dövl t, 127, 128, 172
dövl ti, 68, 69, 209
dövl tli, 168
dövl t , 93
dövr el di, 174
dövr an eyl yirdi, 67
dövr l nib, 73
dözdü, 125
döz , 66, 125, 136, 192, 434
dum-a appaq, 162
dura, 78, 196
duracaq, 93
duram, 71
duran, 21, 43, 78, 104, 128, 137, 199,
200, 282, 380
duranda, 115
durarsan, 174
durdu, 80, 104, 114, 145, 149, 154,
169, 173, 178, 187, 188, 191, 204,
211, 405
durdular, 174
dur uzma a, 189
durmadı, 152
durmasalar, 152
durmasın, 110
durmayıb, 108
durmu du, 52, 189
dursaydı, 70, 435
dursunlar, 152
durub, 37, 41, 42, 47, 48, 58, 61, 62,
65, 68, 70, 72, 73, 78, 81, 85, 120,
121, 129, 131, 136, 137, 138, 146,
153, 157, 169, 171, 174, 176, 177,
186, 187, 188, 194, 422
durublar, 186
durun, 322
dururdu, 72, 431
dururlar, 155
duru , 133
duruxdu, 138
dükana, 47, 48
dükanda, 48
dükanı, 47, 48
dükanının, 46, 93
dürm k, 79
dü , 114
dü dü, 38, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 59,
61, 63, 64, 69, 73, 75, 76, 79, 80,
81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 91, 93,
102, 103, 104, 105, 109, 110, 111,
112, 113, 114, 115, 123, 124, 127,
128, 129, 131, 132, 141, 143, 146,
150, 173, 174, 180, 184, 185, 188,
189, 193, 197, 198, 201, 203, 204,
207, 211, 407, 418, 422
dü dük, 209
dü dül r, 46, 61, 87, 91, 109, 125,
131, 136, 143, 180, 182, 189, 193,
196, 211
dü dün, 113
dü mü , 77, 151, 214, 217, 218, 219,
222, 225, 238, 241, 242, 245, 254,
259, 261, 272, 282, 288, 302, 308,
309, 310, 329, 340, 352, 364, 376,
383, 384, 387, 407, 422
dü mü dü, 75, 128, 198
dü mü m, 154
dü m k, 115, 449, 450, 458
dü m sin, 186
dü m yi, 159
dü m y , 129
dü m z, 73, 168, 453
dü sün, 92, 124, 192, 302
dü s , 78
dü s n, 46, 56
dü üb, 41, 60, 72, 75, 79, 86, 87, 93,
108, 111, 112, 113, 115, 117, 118,
125, 129, 133, 148, 160, 162, 164,
174, 187, 198, 399, 435, 436
dü ün, 102, 349
dü ür, 63, 110, 160, 161, 162, 166,
167

dü ürdü, 82, 119
 dü ürdül r, 211
 dü ürdüs , 108
 dü ürl r, 155, 161
 dü ürt, 125
 dü ürtü, 125
 dü , 114, 115, 165, 177, 179, 180,
 191
 dü c ks n, 43, 157
 dü n, 119, 188, 419
 dü nd , 129, 175
 dü rg el dil r, 109
 dü rg d , 198
 dü rg y , 197
 dü rs n, 72
 dü s n, 117, 157, 184
 dü ydin, 177
 düz, 39, 45, 51, 55, 58, 59, 61, 62, 63,
 66, 67, 68, 73, 75, 77, 78, 79, 81,
 82, 83, 92, 96, 98, 111, 112, 130,
 138, 160, 162, 164, 167, 170, 173,
 178, 194, 205, 215, 221, 227, 245,
 255, 256, 290, 349, 353, 358, 417,
 418, 423, 429, 437, 453
 düz dedi, 167
 düz dem mis n, 138
 düz deyir, 62, 81, 83
 düz deyirs n, 83, 194
 düzdü, 117, 138, 173, 194
 düzülmü dü, 89, 402
 düzülüb, 48, 113, 200
 düzün, 187
 düzünü, 138, 200
 düz ldib, 82, 90, 143, 182
 düz ld r, 195
 düz ld r m, 177
 düz lt, 99
 düz ltdin, 56
 düz ltmi m, 69, 74, 133
 düz ngahda, 196
 d hn -yüy ni, 114
 d hn -yüy nind n, 111
 d lil-d lal t el di, 59
 d lil-d layil el di, 116
 d ll k, 202
 d ll klik, 50, 226, 417
 d lm y , 40, 42
 d l nd , 40, 42, 407
 d m-d sgahın, 90
 d n, 44, 103, 119, 130, 419

d ni, 130
 d nin, 119
 d nl m y , 162
 d ns n, 103
 d rdl dil r, 72
 d rdl m y , 70
 d rdl k, 74
 d rdl nd n, 162
 d rib, 37, 79
 d rilib, 37, 38, 136
 d rilibdi, 37, 409
 d rim, 111
 d rman, 126, 141, 142, 143, 144, 150,
 176, 177, 179, 192, 194, 203, 205,
 206, 207
 d rmam, 82, 126, 157, 175, 176, 177,
 179, 183, 207, 411, 418, 454
 d rmanın, 81, 174
 d rmanından, 180
 d rmanını, 81, 175, 177, 192, 194, 202
 d rmannan, 205
 d rmis n, 137
 d rm mi m, 137
 d rm yin, 134
 d rm y , 82
 d rya, 159
 d ryada, 157, 161
 d ryadan, 161
 d ryanı, 157
 d ryanın, 63, 64, 157, 159
 d ryaya, 64, 154, 161
 d rzi, 46, 47, 48
 d rzid , 49
 d rzini, 49
 d rziy , 49, 413
 d r siniz, 134
 d smal, 132, 149, 150
 d smaldı, 149, 150
 d smalı, 149, 150
 d smalı, 148
 d smalla, 140, 149, 150
 d st, 47, 48, 89, 128, 132, 140, 191
 d st maz alıb, 70

E

ehsan, 169, 170, 171, 173, 192, 201,
 207, 209, 211
 ehsanı, 169
 ehsanın, 170, 171, 173
 ehsanların, 172

ehtiyatnan, 183
elçi da mın, 56
elm, 154, 155, 398
elmd n, 154, 441
elml rd n, 164
elml ri, 156, 160
el tdirirdil rs , 108
e ikd , 60
e ikd n, 73, 408
ev tikdi, 99
ev tikdirm k, 94
ev tikib, 83
ev tikm k, 83
ev tiksın, 95
ev-e ik, 72, 119, 120
eybi, 65, 106
eyb c r, 92
ey -i r t, 189
ey -i r tin , 188
ey -i r t , 110
eyvanda, 142
eyvanın, 142

d bi-qanaca ı, 190
hd el mi m, 106, 173
hd-peyman el yib, 173
hval, 193
hvalat, 145
hvalata, 88
hvalatdı, 49, 107, 167, 198
hvalatdır, 107
hvalatu, 46, 49, 61, 70, 80, 88, 90,
105, 107, 109, 113, 116, 119, 124,
143, 145, 146, 150, 176, 177, 178,
181, 189, 191, 193, 194, 199, 200,
201
hvalatın, 58, 112
hvalatını, 176
hvalatların, 168
hvalımı, 210
hvalını, 177
hval-pürs n olandan, 203
jdaha, 43, 44, 45, 61, 156, 398, 409
jdahadır, 114
jdahanı, 44
jdahanın, 44, 45, 401
jdahaya, 45
kdir m, 78
km yib, 139

ks n, 158
k c y m, 145
l çaldılar, 153
lac, 79, 82, 115, 176, 179, 180, 194,
206, 211
lac el m y , 176
lac el r, 180
lac el sin, 179
lac el y , 79
lac el y k, 194
lac olmadı, 206
lam t, 73
lini çırpdı, 211
lüstü, 184
l k-v l k el mi m, 67
mlik, 124
mma, 185
mr el di, 51, 54, 55, 56, 66, 67, 81,
106, 111, 127, 142, 148, 176, 178,
187, 188, 189, 191, 192, 198, 200,
201, 202
mr el r m, 54
mr el yib, 145
mud, 90
muda, 92
m l el din, 44
m l el m y , 183
m l el rs n, 174
m l el y r, 175
m l el y s n, 181
m l etm s niz, 44, 90, 174, 175, 177,
181, 183
m lli-ba lı, 109
ndamina, 211, 405
ng zd , 60
pp k, 70, 71
r-arvad olaca ıq, 210
r -f l y , 182, 184
rvahına, 81, 425
rzuman, 44, 45
sdi, 115
sg rin, 149
sirik, 130
ski, 122, 123
skikdir, 164
skiklik, 165
sl, 66, 148, 171, 197
slind , 129, 142
tirl nib, 190
yandır, 163

yanları, 107
yildi, 190
yilib, 129
yils m, 130
yir, 70
yirib, 61, 62, 70
yl di, 108, 130, 169, 208
yl dil r, 188
yl ib, 40, 129, 169, 187, 405
yl mi di, 42
ynind , 84, 197
y , 62, 82
zab- ziyy t, 154
zab- ziyy td n, 162
zazil, 125

F

fa ır fūq raya, 201
fa ır-fūq ranı, 168, 175
fınxırıb, 111, 423
fırılđa nan, 79
fishafısnan, 76, 408
fı ıltı, 51, 228
Fikir el di, 170
Fikir el dim, 209
fikir el mirdi, 142
fikir el m , 191
fikir el m y , 142
fikir el yib, 178, 186
fikir el yirdi, 188
fikir el yirdim, 209
fikir el yirs n, 131
fikirl , 170
fikirl di, 50, 63, 64, 79, 91, 111, 112,
113, 422
fikirl dil r, 63, 141, 142
Fikirl ib, 211
fikirl ir, 156, 410
fikirl irdi, 59, 62
fikirl irdim, 192
fikirl ir m, 66
fikirl , 186
fikirl nd n, 195
fikri pisdi, 109
firavan, 125
fit, 143
fürs t, 108, 206, 211
fürs tdi, 68
fürs ti, 73, 80, 92, 206

f hl , 89
f ras tsiz, 160
f ri t , 186, 192, 202, 205
f ri t l r, 191
f ri t l rd n, 202
f ri t l r , 201
f ri t ni, 206
f ri t nin, 203, 206
f ri t y , 201
f r , 186
f sill rind , 132
f vvar verib, 185

G

gavalı, 79, 80
gavalıdan, 79
gavalıdı, 79
gavalını, 79, 80
gavalıynan, 79
gethaget, 168, 178
giley-güzar el m y , 60
gil , 56
girv nk , 85
görs t, 166
görükür, 73, 74, 409
görükürdü, 209
görükürs , 158
gör b nd, 186
götür, 92, 96, 100, 105, 119, 122, 158,
230, 240, 243, 246, 247, 254, 256,
259, 260, 262, 275, 282, 283, 285,
289, 294, 301, 325, 338, 360, 372
götürdü, 38, 39, 70, 72, 113, 123, 130,
144, 174, 180, 205
götürdüyü, 86
götürdüyün , 153
götürür, 64
götürürdü, 210
götürürdü, 113, 133
götürürdü, 211
götürür di, 51, 110
götürür y c k, 209
götürür y m, 169
götürür y s n, 113
götür-qoy el mi m, 66
götür-qoydan, 51
götürsün, 168, 275, 347
götürsünl r, 50
götürs n, 122

götürüb, 37, 38, 39, 42, 43, 47, 48, 51,
53, 54, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 70,
71, 74, 76, 79, 87, 90, 93, 95, 96,
97, 101, 105, 108, 111, 116, 118,
119, 125, 127, 130, 135, 140, 144,
145, 146, 149, 154, 159, 168, 175,
178, 184, 189, 190, 193, 198, 199,
201, 203, 205, 206, 208, 209, 211,
432, 449
götürün, 61, 264
götürür, 44, 246, 264, 265, 336, 361
götürürl r, 168
götürürük, 45, 398
götür c k, 43
götür c y m, 143
götür k, 57
götür m, 104
götür s n, 170
göy, 57, 73, 85, 118, 119, 206, 408,
448, 457
göy guruldadı, 42
göyç k, 52
göyd , 51, 67, 79, 86
göyd n, 61, 83
göyl , 119
göyn n, 119
göyün, 46, 70, 77, 108, 157
göy , 57, 63, 66, 67, 77, 79, 80, 81,
100, 101, 109, 115, 145, 151, 162,
164, 180, 457
gözl , 99, 102, 174, 193
gözl di, 37, 38, 57, 73, 75, 86, 91,
112, 113, 129, 130, 184, 187, 188,
190
gözl dil r, 151
gözl diyim, 142
gözl m y , 132, 151, 186, 190
gözl rs n, 86
gözl sin, 75, 116
gözl yib, 38, 82, 184
gözl yim, 209
gözl yir, 105, 193
gözl yirdi, 108, 197, 198
gözl yirik, 88
gözl yirl r, 149, 193
gözl yirmi l r, 88
gözl yirs , 161
gözl yir m, 132
gözl y c y m, 183, 184, 193
gözl y k, 194

gözl y rs n, 132, 182
göz l-göyç k, 68, 162, 165
göz tçi, 89
göz tçid n, 89
guppultuynan, 58, 197
gurhagurnan, 184
gurubbaz, 58
gurultu, 38, 41, 65, 87, 406, 407
gurultuynan, 42, 58, 67
gu sidi, 182, 184
gu y , 47
güc el di, 113
güc el m sin, 112
güc el sin, 114
güddü, 67
gülâb, 185
gülâbnan, 186
gül-camalına, 40, 42, 428
güldanlarla, 158
gülümsünüb, 205
gül dil r, 41, 42
gül ib, 42
gül m y , 41, 42
gül rik, 41, 440
gümrah, 109
günb z, 180
güngünn n, 76
günorta, 182, 183
günortaüstü, 69
günortaya, 182
güv , 98
güzgünün, 187
güzgüy , 187, 189
g mu el yib, 45

H

hacıleyl kdi, 67
hac ti, 173
haçandan-haçana, 123, 402
hal-q ziy , 69
hal td , 95
haman, 41, 65, 77, 116, 168
hamısı, 54, 58, 61, 68, 71, 101, 108,
111, 128, 130, 132, 142, 143, 147,
153, 158, 162, 163, 167, 169, 171,
173, 188, 191, 192, 197, 198, 199,
201, 404
hamısın, 191
hamısından, 158

hamısını, 45, 56, 57, 58, 61, 81, 89,
 90, 101, 129, 143, 157, 159, 167,
 168, 169, 185, 191, 206, 210
 hamısının, 54, 156
 hannan-hana, 155
 haqdı olur, 51
 hara, 55, 59, 60, 68, 70, 73, 74, 78, 84,
 94, 100, 155, 156, 157, 164, 165,
 168, 178, 185, 186, 208, 209, 402,
 413
 haradan, 44, 74, 100, 139, 146, 190
 harasıdı, 182
 harasında, 113
 haray, 161
 haraya, 126, 189
 harayına, 87
 harda, 77, 132, 153, 180, 186, 198,
 203
 hardadı, 49, 58, 151, 179
 hardan, 50, 68, 69, 94, 95, 100, 105,
 137, 141, 145, 146, 154, 156, 164,
 181, 186, 199, 208, 413, 417
 hardansa, 47, 149
 hardasan, 103, 104
 hardasansa, 92
 hasarı, 132
 hasarın, 132, 133
 hasarla, 73
 havaxt, 43
 hayanlıq el yirdil r, 75
 hay-küy, 61, 80
 hayladı, 87
 hazırla , 74, 155, 398
 hazırla dılar, 196
 hazırla ır, 129
 hazırla ırdılar, 138
 hazırla ma a, 138, 145
 hazırla sınırlar, 189
 heç zad, 45, 101, 107, 441
 heyb , 111
 heyfsil nib, 47
 heyfs n, 40, 412
 heyl , 210
 himn n, 77
 hirslidi, 126
 hirsl ndiyimd n, 206
 hirsl nib, 60, 134, 146, 206
 hiyl g r, 128, 130, 139
 hiyl g rlikd , 110
 hoppanıb, 76
 hökm n, 109, 113
 hörm t, 194, 200
 hörm ti, 171
 hörm tl , 89, 169
 hörm tn n, 169
 hörülüb, 157
 hündür, 63, 65, 73
 hündürboylu, 57, 161
 hündürdü, 54
 hürdü, 63
 hüröyün, 77
 h d l m y , 209
 h d -qorxu g lib, 159
 h l , 62, 70, 83, 108, 129, 132, 142,
 150, 161, 169, 171, 179, 180, 182,
 185, 194, 201
 h l lik, 138
 h min, 84, 86, 87, 89, 109, 110, 112,
 113, 129, 132, 133, 140, 141, 143,
 146, 149, 150, 160, 162, 169, 170,
 171, 172, 173, 174, 175, 177, 178,
 179, 183, 188, 189, 192, 193, 200,
 203, 204, 205, 206, 207, 209, 211,
 411, 417, 418, 429, 431, 436
 h mi , 57, 71, 126, 131, 134, 153,
 175, 205, 434
 h mi ki, 79, 189
 h mi lik, 206
 h m n, 58, 67, 194
 h m nki, 204, 205
 h nd v rin , 191
 h nd v r , 82
 h nirti, 184
 h nir , 78
 H r k s, 135, 201
 h r k sin, 174
 h r k ss n, 440
 h r k s , 130
 h rd n, 157
 h rl dim, 211
 h rl ndi, 79, 90, 450
 h rl n k, 64
 h r , 58, 111, 124
 h r mizi, 157
 h r ml ri, 107
 h r nin, 61
 h r niz, 102
 h r nizin, 141, 143
 h r si, 184
 h r sind , 171

h r sini, 158, 206
h r sinin, 141, 154
h r sin , 152
h sirin, 70
h sirn n, 58
h y td , 85
h y td ki, 149
h y td n, 149

X

xahi edirik, 195
xahi edir m, 138
xahi el di, 116
xahi el yim, 202
xahi el yir m, 140
xahi i el m sin, 172
xahi im, 168
xalça, 63, 64, 66, 69, 75, 77, 82, 96,
97, 98
xalçaları, 96, 97
xalçamın, 66
xalçan, 74
xalçanı, 70, 75, 76, 81
xalçanın, 63, 65, 66, 69, 70, 76, 77, 81,
82
xalçası, 63
xalçaya, 64
xalçaynan, 81
xalis, 53, 125
xaltası, 50, 226, 417
xarab, 95, 129, 133, 456
xarabalıxda, 67, 77
xarabdı, 110, 202
xa ıl, 165, 426
xeli, 79
xeyr, 107, 139, 171, 196
xına, 200
xınadan, 200
xırda, 93, 108
xırdalayıb, 89
xırdalı ından, 109
xırhaxırnan, 76
xırıldamaq, 190
xı ıltı, 51, 57
xı ma, 67, 77
xidm tçil r, 56
xidm tind , 107
xirt kl yib, 76
xonça, 187
xonçanı, 189, 190

xonçaya, 111
xorhaxor, 85
xo b xt olasınız, 125
xo b xtlikn n, 203
xo layır, 85
xör k, 89, 119, 120, 121, 122, 131,
144, 145, 146, 169, 171, 187, 188,
210, 211
xör kd n, 146, 188, 211
xör kl rd n, 89
xör kl ri, 88, 106
xör yi, 106, 120, 121, 123, 144, 145,
146, 171, 189, 190, 210
xör yimi, 190
xör yimizi, 106
xör yin, 211
xör yini, 172, 183, 187, 188, 189, 190,
405
xör yin , 210
xudahafizl ib, 170, 200
xudahafizl nd n, 193
xudahafizl nn n, 156, 425
xudav nda, 185
xurcun, 97
xurcundadı, 97
xurcundakı, 79, 80
xurcunu, 79, 97, 98
xurcununa, 79, 171
xurcununnan, 79
xurcununu, 80
xülas , 178, 181, 182, 183, 185, 186,
198
x bis, 108
x cal tl rind n, 104
x lbir, 50, 226, 417
x lv tc , 58, 75, 195
x lv ti, 73
x l t, 49, 67, 80, 206, 412, 413
x l tini, 201
x nc rini, 40
x nc rn n, 197
x nd k, 114
X tti-xalı, 205, 411
x tti-xalına, 40, 42, 158, 185, 428

icaz al, 101
icaz alam, 133
içalatı, 119
içalatını, 65, 118, 422

igid, 110, 130, 139, 141, 142, 146,
 163, 421
 igiddi, 110
 igidi, 151
 igidlik, 141, 151
 igidl r, 158, 166
 igidsiniz, 110
 iki lli ba ına qapaz vurub, 161
 il, 25, 48, 72, 83, 118, 135, 136, 137,
 154, 156, 171, 175, 210, 211, 431
 ıldırım, 42, 63, 115, 147, 170
 ildi, 44, 169, 171, 175, 177, 180, 191,
 205, 211
 ild , 126, 174, 210
 ild n, 118
 ilidi, 210
 ilin, 124, 458
 ili ib, 49, 68
 ill rdi, 79
 il , 41, 86, 87, 89, 90, 93, 97, 99, 100,
 101, 106, 107, 109, 112, 114, 116,
 118, 119, 121, 123, 125, 127, 128,
 130, 133, 134, 137, 138, 139, 140,
 142, 145, 146, 147, 148, 149, 156,
 157, 205, 424, 425
 imar t, 50, 51, 54, 58, 65, 67, 70, 71,
 89, 168, 169, 186
 imar tdi, 54, 66
 imar tdir, 122
 imar td , 66, 170, 171
 imar td n, 123
 imar ti, 58, 73, 90, 169, 174, 211, 402
 imar tidi, 186
 imar tim, 173
 imar tin, 66, 67, 89, 169, 171
 imar tind n, 58
 imar tinin, 51, 73, 82, 419
 imar tin , 47, 48, 125, 168
 imar tl , 70
 imar tl rin , 81
 imar tn n, 78
 imar t , 168, 169, 170, 171, 186, 188,
 189
 im kl y , 112
 irili-xırdalı, 51
 ir li, 39, 45, 59, 61, 156, 207
 ir li durub, 61
 isindim, 210
 islanmayıb, 156
 ismarı , 54
 ismi- z m, 156, 426
 isti, 40, 155, 182, 206
 istiliyini, 129
 istil nmirs nmi, 182
 istil nmi m, 182
 istirah tçilik el sin, 112
 istiydi, 82
 ist , 52, 125
 ist di, 44, 50, 57, 58, 59, 61, 63, 69,
 72, 77, 79, 86, 87, 89, 112, 114,
 121, 125, 147, 148, 192, 205, 207,
 208, 423, 424
 ist dil r, 39, 140
 ist dim, 206
 ist dis , 115
 ist diyi, 81, 141
 ist diyin , 69
 ist mir, 55, 68, 85
 ist mirdi, 144, 146
 ist mirdil r, 194
 ist mirdim, 53, 95, 210
 ist mirs n, 59, 69
 ist mir m, 44, 45, 69, 80, 82, 101,
 138, 154
 ist mi di, 126, 132, 411
 ist m , 127
 ist m di, 69, 81, 144, 146, 176
 ist m dim, 52
 ist r, 68, 78, 453
 ist rs nmi, 45
 ist r m, 110, 141
 ist sin, 172, 194
 ist s , 53, 68, 146, 156
 ist s m, 74
 ist s n, 63, 67, 69, 79, 80, 82, 112,
 130, 170, 177, 179
 ist s ydin, 59
 ist yib, 175, 207
 ist yir, 52, 59, 100, 130, 152, 162,
 168, 195, 209
 ist yirdi, 44, 68, 78, 110, 123, 129,
 150, 194
 ist yirdim, 51, 53
 ist yirdin, 52
 ist yirik, 152
 ist yirl r, 88, 105, 112, 139, 142, 199
 ist yirmi , 154
 ist yirs , 142, 168

ist yirs n, 41, 44, 52, 54, 73, 80, 81,
87, 101, 109, 115, 127, 144, 162,
173, 178, 197, 441
ist yirs ns , 146, 173
ist yir m, 52, 53, 65, 66, 76, 94, 101,
138, 139, 154, 163, 171, 172, 177,
201, 206
ist y c y m, 148
ist y n, 49, 116, 412, 413
ist y nd , 41, 45, 54, 74, 91, 92, 107,
143, 173, 438
i ar el di, 106
i ar yn n, 171
i ıqlandı, 110, 144
i ıqlanmamı , 132
i i-pe si, 50, 419
i l di, 92
i l dıkc , 156
i l dirdil r, 126
i l nirs , 171
i l tsin, 63
i l y k, 133
i l y n, 211, 402
i l y s n, 85
i qabın, 205
itdi, 47, 141, 144, 148, 151
itib, 46, 202
itirdi, 184
itirib, 164, 206
itirmi di, 199
itirm yib, 198
it l di, 106
it n, 188
iyl yib-çüyl yib, 162, 429

K

kabab, 50, 64, 180, 423
kababdan, 182
ka ız, 55, 175, 193, 419
ka ızda, 175
ka ızı, 176, 192, 193
ka ızını, 177
kaha, 111, 180
kahada, 111
kahanın, 79
kar olub, 73
kasıb, 68, 84
kasıbçılı nan, 154
kasıbın, 71
kasıblıxnan, 61

keç l, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 82, 83, 404, 433
keç ldi, 81
keç li, 66, 72, 75, 80, 82, 83
keç lin, 62, 64, 65, 68, 69, 70, 72, 75,
76, 77, 78, 81, 82, 421, 433
keç l , 61, 62, 65, 71, 75, 76, 78, 81
keç papaq, 103
kef el rik, 185
kef el yib, 110
ke ikçil r, 109
kıs vurub, 61
kifay tdir, 162
kifirlikd , 52
kirimı c , 65, 421
ki i, 11, 30, 55, 60, 74, 83, 84, 85, 94,
116, 154, 155, 160, 165, 189, 231,
352, 402, 412, 417, 430
ki id n, 160
ki ilikd n, 71, 75, 115, 162
ki il r, 132
ki ini, 161
ki inin, 11, 35, 86, 154, 155, 232, 305,
326, 327, 414, 428, 453
ki iy , 55
ki iy m, 195
ki mi , 122
Ki mi i, 122
koldan, 185
kolların, 186, 365
kolun, 113, 160, 436
kolunun, 185, 241, 308, 327
kor, 37, 38, 51, 59, 60, 64, 68, 78, 105,
175, 176, 178, 194, 307, 418, 429
korladın, 125
Kor-pe man, 37, 38, 113
kotan, 63, 79
köçüb, 54, 70, 201, 208, 454
köç ri, 208
köhl n, 160
köhn , 50, 59, 70, 71, 78, 109, 132,
226, 417
köhn -kürü , 71
kök ldi, 65, 209
kök lir, 160
kök lmi di, 71, 210
köm k, 57, 58, 61, 64, 77, 86, 104,
116, 117, 129, 130, 142, 144, 158,
422

köm k edim, 86
 köm k edirdi, 129
 köm k el di, 64
 köm k el dil r, 64, 422
 köm k el m di, 142, 144
 köm k el m yim, 158
 köm k el m y , 130
 köm k el yib, 58, 116
 köm k el y c k, 104
 köm kçi olub, 195
 köm yıl , 54
 köm yin , 132
 köm yiyn n, 69
 köm y , 54, 56
 körpünü, 56
 körüyü, 63
 kö k, 126, 134
 köz rdi, 129
 küç , 85
 küç y , 48, 66, 85, 437
 külf ti, 109
 kül fir ngid , 110
 kül fir nginin, 67
 kül fir ngiy , 67
 kül k, 115
 kül kd , 115
 kül y , 190
 küncünd , 161
 künd l di, 129
 küp, 54, 66, 67, 94, 98, 230, 244, 439
 küp qarısını, 77
 küp qarısınnan, 77
 küpd n, 67
 küpün, 67, 77, 244, 255
 küpünü, 77, 255
 kür k n, 147, 148, 149
 kür k ni, 147, 149
 kür k nin, 145, 147, 148, 154
 kür k ninl , 145
 kür k nl r, 146, 410
 kür k nl ri, 144
 kür k nl rimin, 145
 kür k nl rin, 144
 kür k nl rindi, 152
 kür yimi, 202
 kür yinin, 203
 küt, 129
 k bird n-s ir , 45
 k cav y , 109
 k ffar ver , 66
 k fn d fn el dil r, 90
 k ld n, 180
 k ll -mayallax, 79
 k l f, 61, 62, 71
 k l fi, 61, 62
 k l k, 197
 k l kdi, 198
 k miltifat, 178
 k m nd, 90, 110, 143
 k m ndd n, 113
 k m ndi, 113, 150
 k nara, 39, 44, 45, 93, 98, 103, 104, 106, 177, 179, 194, 195, 198
 k narda, 97, 195
 k narına, 193
 k narında, 84, 86, 132
 k narıyan, 175, 418, 429
 k ndb k nd, 89
 k ndir, 39, 43, 88
 k ndiri, 39, 40, 43, 50, 87, 421
 k ndirini, 43, 407
 k niz, 172, 192
 k nizd n, 172
 k nizi, 172, 207
 k nizin, 173
 k nizl r, 171, 186, 188, 207
 k nizl ri, 189
 k nizl rin , 168
 k nizl r , 211, 402
 k niz , 172
 k nkan, 58
 k rmu el y nd n, 199
 k rpici, 58, 65, 66, 156
 k rpicinin, 185
 k rpicli, 81
 k s, 37, 63, 66, 97, 122, 123, 142, 152, 157, 171, 187, 409
 k sdi, 87, 113, 118, 144, 192, 198, 210
 k sdil r, 43, 143, 197, 407
 k sdirdi, 211
 k sib, 43, 44, 45, 46, 50, 76, 89, 110, 123, 143, 144, 146, 158, 164, 398, 410, 421
 k sildi, 46, 53, 69, 70, 72, 84, 85, 114, 115, 130
 k silib, 62, 145, 199, 200, 206
 k silmi di, 198
 k silsin, 123
 k sin, 61, 128, 141
 k smir, 67

k sm di, 75
k sm k, 102, 448, 449, 453
k sm y , 114
k s , 88, 108, 144, 194
k s c kl r, 43
k s c y m, 115, 151
k s k, 161
k s n, 94, 189, 397, 427, 430, 455
k s nd , 144
k s rdik, 160

Q

qabaq, 105
qabaqca, 105, 113, 125, 128, 150
qabaqda, 59, 75, 127, 147, 168, 186
qabaqdan, 197
qabaqkı, 207
qabaqlarına, 106
qabaqlarında, 188
qaç, 40, 41, 42, 412
qaça, 55, 75, 79, 87, 92, 127, 157
qaçaca am, 209
qaçacaq, 56, 439
qaçam, 211
qaçar, 102
qaçardım, 55
qaçarsan, 97, 161
qaçdı, 38, 48, 51, 97, 199, 206
qaçdılar, 88
qaçdım, 206
qaçıb, 55, 80, 126, 133, 143, 145, 162, 411
qaçım, 156, 410
qaçır, 61, 76, 115, 161
qaçırdam, 165
qaçırdı, 75
qaçırdılar, 63
qaçırsan, 74
qaçırtdı, 115
qaçı ır, 199
qaçma a, 50, 60, 87, 160, 161
qaçmaq, 74, 87, 131
qaçmayacaq, 186
qaçmı , 198
qaçsan, 126
qaçsaydı, 127
qaçsın, 63, 79
qa a, 51
qalaça, 115, 158, 185
qalaçada, 154, 185

qalaçadakı, 167
qalaçadan, 157, 162, 163
qalaçanın, 156, 158
qalaçası, 115
qalaçasına, 110, 157, 161
qalaçaya, 116, 154, 156, 157, 166, 167, 185, 423
qalxızdı, 187, 198
qalxızıb, 188, 205
qalxızsın, 205
qamarlayıb, 109
qanaca ına, 135
qan-çirk, 177
qapa ı, 130
qapa ın, 130, 206
qapa ını, 130, 206
qapını döyüb, 133
qarabaqara, 185
qaraltı, 44, 145
qaranlıq dü dü, 91
qaranlıq dü nd n, 132
qaravulçu, 189
qarı, 61, 66, 67, 68, 69, 70, 82, 83, 84, 166, 167
qarı, 45, 61, 62, 65, 67, 68, 69, 70, 77, 83, 84, 94, 97, 98, 99, 100, 166, 167, 398, 431
qarıdan, 45
qarıdı, 66
qarınaltısını, 112
qarını, 67, 68, 77, 84, 99
qarının, 68, 84, 94
qarısı, 66, 94, 98, 167, 454
qarı qa, 50, 226, 417
qarı qalar, 56, 57, 401
qarı qaları, 57, 401
qarı qaların, 56
qarıya, 67, 68, 69, 78, 83, 94, 97, 100
qarovul ç kdi, 91
qarovul ç k c y m, 91
qarovulçusu, 183
qasid, 110, 198
qasidl r, 145
qasidl rin, 109
qasidl rl , 109
qa -da , 87
qa lı, 52, 53
qa qabaqlı, 117
qatar, 86
qayçı, 122, 123

qayçısını, 47, 48
qayda, 195
qaydasıdı, 190
qaydasıynan, 184
qaydaynan, 169, 171, 188, 189
qayıracaqsan, 38
qayırdı m, 102
qayırtırdım, 211
qayı baldırların, 88
qayıtdı, 37, 38, 48, 51, 55, 59, 60, 62,
64, 85, 99, 119, 133, 148, 149, 177,
207, 208
qayıtdılar, 38, 107, 189, 200
qayıtma a, 156, 193, 425
qayıtmı dılar, 194
qayıtsın, 60, 112
qaytara, 59
qaytararam, 206
qaytaraydın, 64
qaytardı, 111, 173, 193, 419
qaytarıb, 169, 207
qazandı, 71
qazandın, 86
qazanın, 130
qazanımı, 145
qıbleyi-al m, 55
qılçalarımnda, 68
qılçası, 66
qılınıcı sivrrib, 45
qır, 125, 162
qıra ma, 55, 85, 129
qıra mnda, 64, 67, 123, 129, 156, 159,
410
qıra mndakı, 111, 118
qıra ıynan, 63
qıraxda, 82
qıraxdan, 194
qır mın, 151
qırıb, 55, 133, 170, 205, 207, 417, 418,
429
qırılan, 110
qırıldayıb, 118
qırıldı, 110, 125
qırılmı , 147
qır-qırıntıdan, 68
qırx, 41, 42, 44, 45, 50, 54, 57, 58, 75,
90, 93, 101, 108, 111, 114, 116,
130, 157, 168, 169, 170, 173, 182,
183, 186, 188, 191, 192, 197, 200,
207, 208, 209, 210, 418, 439

qırxı, 47
qırxıncı, 87, 130, 157, 158, 162, 168,
183, 184
qısıla, 186
qısıldı, 179
qısılır, 66
qıs-qıvraq, 48
qı qıracaq, 114
qı qırdı, 97, 114, 144, 187, 206
qı qırdılar, 113
qı qırdısa, 130
qı qırıb, 74
qı qırı ma, 51
qı qırta, 115
qıvraq, 38, 47
qızıl, 49, 51, 54, 58, 66, 67, 71, 73, 74,
77, 81, 87, 94, 100, 105, 111, 115,
117, 161, 166, 168, 169, 170, 171,
173, 186, 188, 189, 190, 200, 210,
211, 439
qızıla, 89
qızıldan, 51, 65, 156, 168, 211
qızıldandı, 171, 185
qızıldı, 111, 211
qızılı, 67, 77, 169
qızılılara, 211
qızılıları, 54, 89
qıyamatacan, 78
qıyam td , 115, 117
qoca, 64, 68, 84, 116, 124, 125, 132,
144, 151, 153, 161, 166, 195
qocadan, 132
qocaların, 125
qocalıb, 152, 154, 164
qocanın, 64, 125
qocaya, 64, 125
qoçaq, 163
qoçaqla ıb, 85
qonaq, 88, 89, 105, 112, 169, 172,
173, 180, 181, 208
qonaq ça ıracaqlar, 105
qonaq ça ıracaqsan, 89
qonaq ça ırdı, 89
qonaq ça ırır, 105
qonaq el , 208
qonaq olsun, 169
qonaq xurcundan, 112
qonaqların, 88
qonaqlı ma, 105
qonaqlıq, 106

qonaqsan, 105
qon uluqda, 133
qonur, 122
qorxuzdum, 206
qo a, 114, 396
qo du, 39
qo ulub, 86, 92, 132
qo un, 47, 48, 73, 145, 454
qo un ç kib, 133
qo una, 145
qo undan, 110
qo undu, 168
qo unlar, 145
qo unlarım, 56
qo unnarı, 55
qo unu, 57, 145
qo onun, 145, 146
qova, 162
qovaca am, 206
qovacaq, 43
qovarlar, 171
qovdu, 153, 210
qovdular, 51, 419
qovladı, 60, 395
qovma a, 162, 197
qovmaqda, 162
qovub, 126, 197
qovur, 161
qovurdu, 75, 210
qoy, 52, 57, 66, 79, 111, 113, 116,
122, 124, 127, 170, 178, 209
qoyaca am, 102, 166, 413
qoyam, 71
qoyan, 58, 72
qoyanda, 201
qoyaq, 70, 93, 164, 178, 187, 201, 203
qoyaram, 73
qoyarlar, 74
qoyarsan, 97
qoyasan, 80
qoydu, 39, 46, 50, 66, 72, 74, 76, 80,
93, 97, 98, 110, 113, 116, 119, 123,
124, 130, 136, 140, 157, 170, 178,
179, 182, 189, 190, 201, 203, 204,
210, 425, 426
qoydu u, 198
qoydu unuz, 207
qoydular, 56, 58, 75, 105, 109, 118,
126, 171, 192, 195, 197, 198
qoydum, 206, 210
qoydun, 183
qoyma, 114, 161
qoymadı, 115, 117
qoymadılar, 44, 169
qoymadım, 117, 208
qoyma a, 55, 163, 457
qoymamı dı, 126, 411
qoymayaca am, 102, 199
qoymayıb, 40, 412
qoymazdı, 111
qoymazmı , 154
qoymazsınız, 198
qoymur, 176, 195
qoymurdu, 58, 129, 142, 189, 194,
210, 397, 427, 430
qoymurdular, 181
qoymurdum, 206
qoymu am, 191
qoymu du, 75, 168
qoymu dular, 146
qoymu dun, 97
qoymu duq, 197
qoysan, 74
qoysun, 156
qoyub, 40, 41, 42, 43, 46, 50, 51, 65,
66, 67, 73, 74, 76, 77, 78, 80, 93,
97, 102, 111, 130, 133, 149, 155,
161, 163, 172, 173, 186, 187, 190,
193, 203, 204, 211, 396, 402, 423
qoyublar, 166, 186
qoyulmu du, 39
qoyum, 102
qoyun, 61, 63, 124, 125
qoyur, 156, 157, 167, 423
qoyuram, 110
qoyurdu, 211
qoyurdum, 78
qoyurlar, 171
qoyursa, 73, 409
qoz, 85, 87, 161
qozları, 85, 162
qozu, 89
qul, 169, 171, 174, 203
qula, 169, 174, 203, 204
qulaq yolda ın, 122
quldan, 172
qullar, 171, 207
qullara, 211, 402
qullarımdan, 148
qullarına, 168

qullu um, 171
 qullu un, 171
 qullu unda, 191
 qulluq, 37, 47, 48, 155, 168, 171
 qulluq el m y , 168
 qulluq el s m, 205
 qulluq el yirdi, 47
 qulluq el y k, 208
 qulluqçu, 126
 qulluqçular, 197
 qulluqçuları, 186
 qulluqçuların, 171
 qul-qaraba , 49
 quludu, 148
 qulumdu, 150, 205
 quluna, 169
 qulunda, 59
 qulununu, 59
 quluynan, 55
 qumrov, 183
 qura dır, 98
 qura dırdı, 99
 qur aqdan, 125
 qurtar, 76, 107
 qurtara, 61, 159
 qurtaraca nda, 128
 qurtaracaq, 104
 qurtaram, 162
 qurtaran, 76, 79, 85, 160
 qurtarana, 148
 qurtarandan, 52, 55, 68, 106, 144, 162,
 169, 190, 193, 202
 qurtaraq, 167
 qurtarar, 170
 qurtararam, 46
 qurtarardım, 159
 qurtardı, 44, 46, 75, 87, 99, 113, 142,
 144, 145, 151, 162, 174, 177, 180,
 188
 qurtardılar, 91
 qurtardım, 206
 qurtardın, 44, 45, 179
 qurtardınız, 168
 qurtardıqdan, 130
 qurtarıb, 45, 68, 126, 131, 151, 154,
 163, 164, 181, 210
 qurtarım, 174
 qurtarır, 86, 161, 162
 qurtarmamı , 75
 qurtarmaq, 61, 63, 450

qurtarmaz, 183, 211
 qurtarmı dı, 87, 161
 qurtarsın, 58, 79, 88
 qu ladılar, 90
 qu layandan, 183
 qu layır, 184
 q birsanlı a, 96
 q ddi, 180
 q fild n, 177
 q hq h ç kib, 165
 q l mi i l y n, 192
 q l tdi, 107, 200
 q m el m , 177
 q mgin, 135
 q mgindi, 175, 188
 q m , 109
 q pik-quru , 71
 q rib-qürübü, 175
 q r z, 66, 109, 116
 q sd n, 52, 129, 130, 131, 134, 150,
 170, 176
 q sid , 208
 q sr, 87
 q srdır, 87
 q ssab tük nind n, 62
 q ng, 51, 58, 65, 77, 78, 79, 82, 83,
 155, 160, 404
 q ngdi, 50, 82
 q viheyk l, 113
 q za, 132, 181
 q zadan, 208
 q zavü-q d r, 108
 q zavü-q d rd n, 74
 q zavü-q d ri, 44, 49
 q ziyy , 156
 q ziyy sini, 113
 q z binn n, 159
 q z bl ndirdi, 84
 q z bl nib, 53, 55, 79
 q z bl nmi di, 150
 q z bl ns , 52

L

la ım atıb, 60
 lap, 42, 46, 50, 63, 64, 65, 66, 68, 71,
 73, 79, 85, 91, 99, 104, 106, 110,
 115, 120, 125, 128, 131, 132, 134,
 135, 139, 143, 155, 158, 171, 173,
 176, 178, 183, 184, 187, 188, 189,
 206, 208, 210, 211, 402, 422

lava , 63, 240
layiqli, 190
lazimi, 134, 172, 187
lazimi hörm t el dil r, 171
lebbeyk, 169
le i, 204
le in, 65, 242
lov a, 145, 147
lov alanma, 147
lov alanma a, 145
lövh oxuyub, 80
l l, 57, 93, 111, 156, 210, 211, 435,
439
l l-cavahirat, 58
l l-cavahiratdan, 71, 156
l l-cavahiratdandır, 51
l l-cavahiratdı, 82
l l-cavahiratı, 92
l l-cavahiratla, 87, 89
l li, 56, 57, 111
l ll rl , 111
l rz , 184
l rz dü üb, 184
l rz y , 57, 73, 79, 114, 408, 450
l v ndin, 194
l y n, 210

M

madyan, 59
mahir, 161
mahmızladı, 149
manat, 86, 264
manata, 160, 339
manatı, 86, 264
maraldan, 180, 182
marçamaç, 70
marıtdama a, 189
mayala, 210
mayaladım, 210
mayalamaç, 210
mayallaq a ma a, 104
mehi, 188
mehriban, 60, 84
mehribandı, 209
mehribanlıq el yirdi, 210
meht rlik, 93
me , 79, 90, 91, 92, 198, 199
me d , 50, 55, 59, 155, 180, 193, 419
me d n, 55, 79
me lik, 118

me likd , 164
me l rd , 100
me l rn n, 161
me ni, 178
me nin, 82
milç k, 50, 226, 395, 417
minn tn n, 169
minval, 116
minvalla, 115
minvalnan, 41
mirvari, 156
mirvariyn n, 58
mirz , 160
misli, 164, 211, 452
mislini, 185
miyan, 186
miyoldadı, 88
miyoldama a, 75
miyoldaya, 75
miyoltusu, 75
molla, 155, 156, 211, 398
möhk m, 75, 114, 115, 192
möhk m ola, 192
möhk ml tdi, 114
möhl t, 41, 58, 100, 145, 209, 440
Mu an durnasıdı, 114, 426
mu ayat ol, 156, 175
mu ayat oldular, 201
mu tuluq, 49
mu tuluqçu, 45
mu tuluqdu, 181
mübahis el dil r, 83
mübar kbazlıq el y nd n, 192
müdd t, 60, 89, 142, 145, 174, 186,
210
müdd tdi, 130
müdd td , 118, 153
müdd td n, 175, 418, 429
müdd tin , 51, 195
mülk, 74, 249, 305, 306, 351
mün cciml r, 175
mün cciml rn n, 194
müqabilind , 170
mür xx s buyurdu, 110
mü k- mb rn n, 190
müxt s r, 180
müy ss r, 174
m clis, 201
m clisd , 195
m clisin , 177

m cm yinin, 87, 166
 m hl y , 110, 112
 m h bb t, 158
 m h bb ti, 83, 161, 191
 m h bb tim, 192
 m h lli-m xsuda, 114
 m kan, 185
 m kana, 87
 m kamdı, 122
 m kanına, 181, 191, 193
 m lh m, 194
 m lul, 95, 177
 m lun, 92
 m lunu, 202, 211
 m lunun, 81, 109
 m nzil, 46, 112, 170, 175, 203, 207,
 211, 417, 418, 429
 m nzil tutub, 173
 m nzildi, 183
 m nzili, 183
 m nzilim , 184
 m nzilind , 201
 m nzilin , 112, 174
 m qs di, 129
 m qs dim , 171
 m qs din, 155
 m rdimazar, 48
 m sk ni, 113
 m sk nidir, 183
 m sl h t, 155
 m sl h tim , 113
 m sl h tl ib, 209
 m sl h tl m y , 196
 m sl h tl nd n, 208
 m tl bi, 78
 m yus el yirdi, 82

N

nab l ds n, 170
 nab l d m, 196
 na il, 61, 154, 333, 417
 na il el di, 44, 46, 49, 105, 176, 177,
 178, 181, 193, 194, 200, 208
 na il el dil r, 199
 na il el yib, 49
 na il el yin, 197
 na il el y n, 181, 208
 na il el y nd n, 207
 na illarda, 170, 417, 429
 nahaq, 91

nam , 108, 199
 nam ni, 199
 nam rbud, 190
 nam rd, 148
 nam rdliyi, 117
 naqqa , 206
 naqqa ı, 206
 naqqa nan, 206
 nar, 87, 266, 308
 narı, 89, 267
 narın, 89
 na ı, 133
 na ükürük el yirsiniz, 64, 420
 nat r s qızı nat r s, 74
 naxo am, 108
 naxo lamı am, 106
 naxo lu a, 106
 naxo lu una, 198
 naz-nem tl ri, 89, 402
 naz nin, 40, 42, 93, 158
 na lac, 211, 454
 nec , 58, 59, 69, 72, 77, 84, 86, 89,
 113, 116, 122, 131, 150, 153, 163,
 171, 173, 178, 186, 187, 190, 191,
 193, 194, 198, 205, 422
 nec di, 197
 neç , 44, 47, 48, 49, 50, 66, 72, 79, 82,
 85, 108, 118, 126, 130, 133, 143,
 159, 169, 170, 172, 175, 180, 181,
 185, 189, 197, 200, 203, 207, 208,
 411, 417, 418, 429, 431
 neç y , 141
 niz , 90
 niz si, 149, 150
 nök r, 93
 nök ri, 94
 nök rim, 148
 nök rl r , 67
 nök r m, 154, 333, 417
 növb , 39, 43, 103, 111, 174
 növb si, 150
 növb t çatdı, 174
 n bad , 157, 160
 n t h r, 37, 38, 106, 107, 186, 189,
 407
 n c b, 180

O

o cür, 111

o saat, 38, 41, 43, 46, 51, 53, 58, 63,
64, 66, 67, 69, 73, 75, 76, 77, 80,
81, 88, 101, 102, 103, 140, 148,
156, 161, 163, 167, 169, 172, 177,
179, 180, 183, 186, 190, 194, 197,
203, 206, 211
o saatda, 48
oca a, 200, 380
oca ı, 122
oca ı qaladı, 123
oca ın, 122, 123, 300, 301
od, 122, 123, 202
od k sib, 123
oda, 44, 45, 56, 57, 129, 190, 202,
272, 308, 309, 342, 352, 388, 401
oda tutarsan, 56
oda tutub, 57, 401
od-alov, 159
oddan, 122, 123, 129
odu ki, 45, 57, 58, 59, 63, 64, 71, 75,
78, 79, 80, 82, 138, 154, 157, 161,
167, 206, 422
odun, 50
odunu, 122
o lan, 37, 38, 39, 44, 45, 46, 66, 70,
83, 110, 111, 119, 127, 135, 137,
138, 139, 143, 147, 149, 150, 151,
157, 158, 164, 192, 214, 215, 220,
247, 261, 272, 289, 313, 315, 316,
317, 321, 325, 326, 329, 330, 345,
369, 370, 371, 409, 431
o lana, 141, 146, 163, 249, 289, 308,
319, 320
o lanam, 137
o landı, 138, 139, 143, 148, 149, 190,
191, 421
o landır, 93
o lanı, 119, 142, 297, 320
o lanın, 70, 126, 149, 150, 243, 247,
297, 317, 318, 327, 328, 330
o lanlar, 142, 316, 320
o lanları, 39, 137, 194, 373
o lanlarım, 177, 356
o lanların, 110, 288
o lanlarına, 90
o lanlarından, 198, 377
o lanlarını, 39, 90, 126, 151, 153, 175,
194, 332, 354, 374
o lanlarının, 142, 151, 329
o lanlarımız, 141
o lannan, 168
o lansan, 82, 159, 166, 167
o runu, 38
o urlandı, 103
o urlanıb, 97, 104
o urlayan, 205
o urlayanı, 37, 38
o urlayarsınız, 62, 430
o urlayıb, 62, 75, 82
ortancıl, 37, 39, 43, 47, 48, 84, 104,
111, 141, 142, 176, 180, 181, 182,
193, 194, 197, 198
ortancılı, 175
ortancılını, 50
otaq, 58, 111, 130, 158, 162, 173, 209
otaq tikdirm s n, 94
otaq tikdir r, 94
otaq tikdir s n, 94
otaqda, 87, 116, 157, 158, 169, 209
otaqdakı, 162, 404
otaqdan, 128, 187
otaqlar, 87
otaqları, 122, 157
otaqların, 157
otarır, 61
otarırdı, 118
otur, 65, 74, 129, 242, 251, 308, 387,
421
oturacaqsan, 160
oturandan, 194
oturanlardan, 152, 330
oturarsan, 60, 177
oturdu, 42, 47, 77, 81, 82, 120, 129,
130, 142, 198, 208, 209, 387, 388
oturdub, 63, 81, 168
oturdular, 174
oturma ımıza, 201
oturmayaca am, 59, 94
oturmu am, 72
oturmu du, 43, 48, 195, 409
oturmu mu , 162
oturtdu, 153, 192, 200
oturtdular, 152, 411
oturub, 51, 56, 63, 65, 70, 72, 73, 74,
110, 112, 120, 131, 160, 166, 180,
181, 188, 199, 201, 422, 439
oturubdu, 41
oturur, 166, 427, 456
otururam, 158
otururdu, 207

ovçuluq, 50, 419
ovla, 143
ovlamalıyam, 60
ovlayıb, 90, 118, 131, 182, 183
ovlayır, 184
ovlayırdılar, 181
ovuc, 64, 162
oxalayır, 64
ox amır, 46, 182
ox ayır, 74, 80, 124, 134, 135, 396
ox ayırdı, 89, 126, 205, 411
ox ayırsan, 68, 132, 158
oxxay, VII, 155, 156, 157, 159, 161,
162, 165, 334, 335, 336, 337, 338,
340, 341, 342, 343, 344, 346, 347,
410, 423, 426, 429
oxxaya, 156
oxxaydı, 155
oxxayı, 162, 163
oxxayın, 158, 162, 164, 165, 167, 168
oyanar, 41
oyandı, 120
oyandılar, 109, 149
oyandım, 121
oyanıb, 113, 120
oyanırdı, 128
oyanma ma, 114
oyaq, 91
oyatdı, 128, 136, 149
oyatmadı, 119

Ö

ölüm-zülüm, 79
öpü alıb, 189
örtük, 39, 205
örü , 79
örü , 79
ötdü, 48, 184
ötüb, 57, 169
ötürdü, 178
ötü m y , 57
ötü sün, 57
ötü r, 57
ötü s n, 56, 439
öt , 56, 57, 139, 439
öyr n, 129, 157, 159
öyr ndi, 45, 54, 85, 184
öyr ndim, 69
öyr nib, 131, 154, 156, 160, 163, 166
öyr nim, 129, 130, 171

öyr nir, 159
öyr nmi di, 85, 188
öyr nmi m, 207
öyr nm y , 165, 166
öyr nsin, 104
öyr n , 157, 159, 165, 166
öyr n c ks n, 165, 207
öyr n c y m, 164
öyr n m, 185
öyr n s n, 164, 170, 183
öz, 38, 46, 51, 54, 55, 58, 59, 63, 66,
68, 70, 73, 76, 77, 78, 81, 82, 87,
88, 89, 91, 104, 106, 108, 109, 110,
111, 115, 116, 123, 125, 130, 131,
133, 135, 136, 140, 148, 150, 151,
153, 157, 161, 162, 163, 168, 169,
170, 171, 173, 174, 178, 182, 184,
185, 186, 189, 192, 193, 194, 197,
199, 200, 201, 206, 207, 208, 209,
309, 379, 380, 393, 422, 424, 440,
441
özl ri, 142, 197
özl rini, 198, 209
özl rin , 50, 108
özü, 49, 54, 56, 57, 59, 62, 63, 66, 73,
80, 85, 86, 87, 89, 93, 108, 110,
116, 120, 125, 126, 128, 130, 134,
137, 141, 143, 144, 149, 154, 169,
171, 173, 178, 179, 186, 189, 190,
195, 198, 209, 210, 396, 432, 436,
441
özüdür, 89
özüm, 38, 46, 53, 58, 113, 130, 145,
152, 162, 167, 173, 176, 188, 189,
210, 211
özümü, 117, 169, 199, 206, 210
özümüz, 62, 93, 134
özümüz n, 195
özümüz , 131
özüm , 65, 128, 162
özüm m, 167
özün, 109, 111, 112, 113, 126, 134,
135, 151, 162, 167, 169, 170, 178,
179, 183, 198, 199, 423
özünd n, 49, 111, 115, 137, 148, 163,
170
özünl , 84, 105
özünü, 61, 68, 69, 75, 77, 78, 82, 110,
116, 127, 129, 130, 140, 143, 150,

153, 161, 170, 177, 184, 188, 189,
190, 193, 201, 203, 211
özünün, 68, 131, 134
özünüz, 99, 131, 134, 195
özünüzl , 86
özünüzü, 110
özüyn n, 54, 63, 169

P

padnos, 171
padnosa, 186
padnosda, 188
padnosun, 169
pad ahyana, 89, 191
pah pah, 198
Paho, 179, 414
palçıq, 54
paltar, 47, 48, 49, 89, 132, 140, 163,
185
paltar biçm y , 47
paltarı, 80, 84, 89, 134, 143, 153
paltarından, 134
paltarımı, 141, 144, 187, 188, 189, 195,
197
paltarlarını, 82
paltarlı, 47
papaq, 110, 140, 456
papaqlı, 137, 138
partlar, 114
partlasın, 156
paxıl, 118
paxıllı ı, 43, 50, 407
paxıllıq el m sinl r, 207
paxıllıq el yirdil r, 200, 206
paxıllıqdan, 136
paxıllıqları, 43, 421
payız, 132
paytaxtıdı, 131
penc r, 124
penc rd n, 124
penc ri, 124
pe m, 83, 210
pe n, 83, 133
pe si, 59, 210
peyda olub, 121
pıqqapıq, 157
pırılıtynan, 67
pi ik, 62, 63, 64, 67, 75, 76, 82, 86,
87, 88, 89, 198, 422, 452
pi ikd n, 75, 433

pi ikl , 75
pi vaz el dil r, 111, 116
piyada, 148
plov, 169, 210
puçunu burdu, 67
pul, 71, 72, 86, 171, 435
pulları, 161
pulnan, 160
pulu, 74
pulum, 86
pulunu, 54
pusa, 186
pusacaq, 189
pusan, 75
pusdum, 189
pusub, 75, 206
pusurmu , 206
p hl van, 57, 109, 147, 164, 165, 167
p hl vana, 113
p hl vandan, 165
p hl vanın, 55, 165
p hl vanıydım, 55
p hl vanlar, 166
p hl vansan, 44
p l ng, 156, 195, 197, 200
p l ti, 110
p l tin , 115

R

razı oldu, 39, 41, 55, 57, 58, 73, 86,
87, 102, 112, 182, 192
razı oldular, 39, 144
razı olmadı, 43, 83, 85
razı olmadılar, 196
razı olmadım, 169, 209, 389
razı olmaram, 196
razı olmasın, 72, 86, 424
razı olmayasan, 139
razı olmayıb, 201
razı olmurdu, 93
razı olmursan, 43, 209
razı olsan, 164
razı olub, 156, 195, 201
razı olur, 160
razıla dı, 132
razıla dılar, 141
razıla ıb, 195
riz -riz , 78
r dd olsun, 93, 99
r dd olub, 94

r iyy t, 175, 176, 178
r iyy tin, 108
r mmal, 66
r mmallar, 66
r ngb r ng, 51
r vadırmı, 50

S

saba atan, 54
sabah açılana, 61
sabah açıldı, 91, 105
sa , 67, 83, 125, 130, 151, 262, 309,
329, 412
sa ala, 179
sa alacaq, 177
sa alacaqsan, 80
sa aldıb, 145
sa almasını, 146
sa am, 165
sakit, 40, 42, 137, 205
sakit oldu, 205
sakit olub, 40, 42
sakite , 106
sal, 50
salacaq, 157
salalar, 43, 421
salam yetir rs n, 175, 411
salamatla dı, 101
salamatla ıb, 104
salan, 70, 79, 140, 158
salar, 87, 166, 454
salaram, 130, 192
saldılar, 126, 153
salarıq, 61
saldı, 39, 48, 61, 69, 71, 75, 76, 77, 85,
90, 94, 104, 111, 114, 128, 129,
141, 148, 150, 153, 189, 207
saldı ımız, 69
saldılar, 70, 75, 106, 127
saldın, 71
saldıqlarımı, 135
saldırmı am, 169
salıb, 47, 48, 51, 68, 70, 78, 84, 85, 87,
88, 110, 116, 117, 119, 121, 127,
132, 146, 157, 158, 161, 166, 190,
191, 195, 197, 201, 203, 206, 207,
209, 419
salınıb, 75
salınmı , 128
salır, 67, 89, 158, 163, 166, 167

salırdı, 71
salladılar, 39, 87, 93, 197
sallama a, 39
sallamı dılar, 39
sallan, 129
sallana, 113
sallanan, 86, 265, 420
sallandı, 130
sallarıq, 197
sallayanda, 40
sallayaq, 87
sallayasınız, 39
sallayıb, 60, 86, 88
sallayın, 39, 93, 196
salma a, 50, 136
salmaq, 130, 449, 450
salmı am, 110, 132
salmı dı, 75, 118, 168, 194
salmı dım, 71
salmı ıq, 200
salsam, 165, 426
salsın, 44, 68, 79, 130, 159, 448
salsınlar, 50
sanı, 158, 166
sap, 123, 435
sapı, 123
sapın, 123
sappasa , 179, 201, 211, 405
sarı, 47, 53, 54, 61, 156, 164, 170,
173, 188, 223, 229, 425, 439
sarıdılar, 75
sarımı dı, 115
sarma ıb, 51, 52
sata maq, 109, 441
savayı, 60, 68, 77, 81, 399
saxla, 47, 71, 159, 161, 174, 184
saxladı, 47, 82, 111, 174, 181
saxladılar, 90, 169
saxladım, 173
saxlama a, 210
saxlarsan, 148
saxlarsanmı, 93
saxlasın, 112
saxlaya, 84, 112
saxlayaxmı, 77
saxlayıb, 83, 160
saxlayır, 66, 195
saxlayırdım, 71, 205
saxlayırıq, 134
sayı, IX, 51, 93, 435

saymırdı, 126
 seçilir, 29, 158
 sehir, 77
 sehirdi, 53
 sehr oxudu, 107
 sehr oxuyub, 161
 sen tim, 85
 sıçrayıb, 41, 42, 43, 59, 76, 95, 128,
 130, 179, 180
 sı al verdi, 67
 sı alladı, 65, 75
 sınacaq, 210
 sınaqdan, 165, 167
 sınaqlardan, 167
 sındıra, 163
 sındıraca am, 114
 sındıran, 197
 sındırdı, 89
 sındırıb, 42, 162
 sındırır, 158
 sındırma, 178
 sındırmasan, 41
 sınıb, 82
 sınır, 178
 siçovul, 88
 sifari gönd rir, 108
 silkindi, 114
 simsarları, 107
 siyirm , 161
 solmadı, 136
 solmasın, 136
 solmayacaq, 136
 solmayan, 136, 140, 149, 152, 315,
 318, 327, 330, 434
 solmur, 137
 solub, 124
 solur, 136
 soraqla ıb, 175
 soraqla ırlar, 155
 sorax, 66
 soraxla a, 79
 soru du, 45, 62, 84, 89, 126, 129, 134,
 138, 139, 140, 149, 150, 153, 177,
 182, 200, 202, 203
 soru dular, 124, 141, 144, 197
 soru dum, 137
 soru maq, 164
 soru masaydı, 70, 435
 soru mayaca am, 60
 soru murdum, 209
 soru sa, 68, 159
 soru ub, 112
 soru un, 116
 soru ur, 158, 165
 soru urdu, 210
 soyuq, 182
 sövd l ib, 89
 söyd ydi, 115
 söy k yib, 187
 söyündüyünd n, 159
 söy , 113
 suvarırdı, 118
 sübh, 37, 155, 184
 sübh , 38, 407
 sübut el dil r, 141
 süfr saldılar, 188
 süfr salındı, 88
 süfr l rind n, 68
 süfr ni, 85, 189, 190
 süfr nin, 85
 süfr y , 89, 402
 sümük, 54, 88, 97, 152, 201, 449
 sümükl ri, 54, 98
 sümükl rini, 54
 sürhasür, 102
 sürtdü, 204
 sürtm y , 131
 sürtüb, 46
 sürü üb, 64
 süvar oldu, 96
 süvar oldular, 90
 süysünün , 78
 s b t, 113, 116
 s b td ki, 113
 s b ti, 113
 S b tin, 113
 s b tl r, 113
 s b tl ri, 113
 s b tl rin, 113
 s b t , 113
 s f r çıxasan, 86
 s f r getm yin, 90
 s hralıq, 86
 s hv el m , 181
 s hv el yib, 64
 s hvsiniz, 196
 s h r, 45, 65, 69, 71, 86, 88, 92, 116,
 128, 132, 133, 134, 135, 136, 140,
 145, 149, 150, 151, 174, 191, 198,
 455

s h r açılan, 198
 s h r açılana, 184
 s h r açılarda, 183, 208
 s h r açıldı, 86, 92, 140
 s h r açılmamı , 132, 135
 s h rd n, 118
 s h ri, 91
 s h rin, 188
 s h rl r, 134
 s h r , 38, 88, 127, 128, 423, 424
 s liq li, 130
 s liq yn n, 190
 s mt, 102, 106
 s mtind n, 179
 s ngiy nn n, 60
 s n m, 42, 158, 163, 186
 s n mi, 93
 s rh dind s n, 182
 s rtövl d , 114
 s rtövl y , 114
 s s vurdu, 109
 s s-küy, 73, 113, 408
 s s-küyü, 199
 s s-küy , 107
 s sl , 85, 151, 152
 s sl di, 87
 s sl dim, 197
 s sl ndi, 201
 s sl yir, 167
 s xav tli, 168
 s xav tliš n, 170
 s yah t gedill r, 183
 s yah t getmi di, 109

ad oldu, 39, 93, 175, 177, 190, 193,
 199, 208
 ad oldular, 201
 ad olub, 173, 175, 178, 191, 193, 194,
 197, 199, 207
 adlıq el y siniz, 168
 agird, 133
 agirdi, 136, 434
 allaq, 205
 appıltıynan, 43, 407
 aqqa, 44, 45, 46
 aqqıltıynan, 81
 ax- v ln n, 179
 ı ıdı, 115
 ı ıyib, 115

ıllaq, 50, 226, 417
 ikar, 195
 ikara, 50, 90, 195
 ikara gedirdi, 50
 ikara ged nd , 90
 ikardan, 182
 il-küt olub, 61
 il-kütün, 67
 ir, 41, 109
 irin, 68, 69, 75, 106, 128, 132, 233
 irindi, 46
 iv n, 77, 451
 iv nin , 197
 iv n , 72, 452
 ordan, 155
 ü , 41, 125
 ü d , 42, 125
 ü d di, 41
 ü ni, 41, 42, 125
 ü nin, 41
 h rb h r, 89
 ll yib, 59
 riki, 61
 t l, 72, 78
 v , 158
 xs, 173, 205
 xsin, 116
 xsn n, 173
 yatins n, 74
 yird, 47, 48
 yirdi, 206
 yirdimdi, 205
 yirdin, 206
 yird , 206

T

taam, 169, 393
 taamın, 186
 tab, 114, 176
 tabedi, 191
 tainki, 209
 talan el di, 133
 talayıb, 133
 tamah, 113
 tamah el yib, 113
 tamam el di, 188
 tamam el yib, 90
 tamam kamal, 70
 tama a el , 40, 42, 158, 185, 428
 tama a el di, 188

tama a el sin, 112, 185
tama a el yirdil r, 48
tanı , 112, 132, 175, 176
tanı oldu, 112, 175
tanı olma ım, 176
tap, 77, 95, 103
tapa, 64, 67, 72, 77, 95, 100, 102, 103,
104, 121, 137, 138, 142, 143, 150,
155, 186
tapaca ıq, 131
tapacam, 72
tapacaq, 100, 140, 157
tapacaqsan, 177
tapan, 111
taparam, 140
taparıq, 100
taparsan, 156
tapasan, 95, 100, 202
tapax, 66, 75
tapdı, 94, 109, 122, 175, 185
tapdılar, 51, 65, 75, 92
tapdım, 73, 177, 409
tapdın, 103, 167
tapıb, 50, 51, 58, 62, 66, 71, 80, 95,
118, 126, 138, 139, 140, 141, 142,
149, 152, 162, 175, 187, 211
tapılacaq, 130
tapılıb, 110
tapılmadı, 99, 206
tapılmasa, 139
tapılmayan, 82
tapılmaz, 88
tapılmır, 122
tapım, 50, 94, 96, 100
tapın, 137
tapıncan, 206
tapır, 162, 429
tapmadılar, 76, 91
tapmadıq, 105
tapma a, 94, 176, 197
tapmalısan, 100, 135
tapmamısan, 100
tapmamı , 112
tapmaq, 130, 157, 196, 451
tapmır, 177
tapmırıq, 62
tapmırsan, 100, 399
tapmırsınız, 100, 399
tapmı , 112
tapmı am, 49
tapmı ıq, 63
tapsan, 122
tapsın, 44, 100
tap ırdı, 62, 90, 146, 175, 178, 194,
201
tap ırdılar, 142
tap ırıb, 192
tap ırır, 156, 157, 423
tap ırmı dı, 109, 168, 202
taqsırı, 62
taq t, 68
taq td n, 61
taq tim, 154
taxçada, 41
taxçadakı, 42
taxçadan, 41
taxsırım, 52
tay, 109, 113, 115, 178, 190, 194, 199,
206, 208, 210, 430
taybatay, 162, 184
tayı, 112, 236, 431
teyyi-m nazil, 170, 175, 203, 207,
417, 418, 429
teyz n, 82
tezlkn n, 175, 198, 411
tikdil r, 54
tikdir, 50, 99
tikdirdi, 71, 89, 110
tikdirdiyin, 100
tikdirdiyini, 89
tikdirib, 89, 90
tikdirm s n, 51
tikdirm y , 209
tikdir n, 100
tikdiyi, 84
tikib, 99
tikili, 83
tikilib, 169, 186
tikilmi , 58
tikirdi, 47
tiksin, 94, 96
tik , 62, 84, 87, 92, 95, 165, 188
tik c ks n, 84
tik n, 95, 102, 110
tik r, 83, 84, 90
tik rl r, 54
tik si, 50, 94
tik y , 79
tilsim, 108, 159, 209, 210
tilsimd n, 167, 168

tilsimi, 191, 422
tilsimkarın, 165
tilsimlidi, 158
tilsiml ri, 160, 163, 191, 422
tilsiml rin, 159
tilsiml rini, 162
tilsiml yib, 158
tilsim , 167
tilsim saldı ı, 167
tinind , 50, 226, 417, 436
tir, 10, 101
tirl ri, 101
tiyan, 129
tiyanın, 129, 130
tor, 154
torçu, 161
toru, 64
torun, 161, 249
toruna, 64
torunu, 64, 238, 249, 253, 262
toxdadı, 186
toxdadıb, 184
toy el di, 90, 142
toy el dil r, 108
toy el yib, 116, 168
toy el yir, 47
toysuz-na arasız, 84
toyu u, 60, 162
toyu un, 60
toyuq, 60, 162
töküldü, 47, 88, 91, 103
töküldül r, 47
töküldül rs , 48
tökülsün, 123
tökülüb, 49, 51, 54, 103, 113
tökülür, 66, 162, 166, 185
tökül c k, 119
tör-töküntünü, 211, 402
tövl di, 130
tövl d , 99, 131, 178
tövl y , 74, 89
tulladı, 43
tuluq, 44, 45
tuluqları, 87
tumundan, 140
turac, 160
turaca, 114, 292, 396, 456
turacı, 160
tuta dı, 41
tük, 82, 103, 104

tükdü, 82
tüklü, 103
tükl ri, 46, 56, 114
tükl rinin, 103
tükn n, 82
tükü, 45, 132, 133, 140, 147, 158, 166
tükümü, 44
tükün, 135
tükünd n, 46, 132, 133
tükünü, 47, 48, 143
tükün , 103
tüpür, 52
tüpürç yim, 52, 53
tüpürç yind n, 46
tüpürdü, 53
tüpürs m, 53
tüpürüb, 67
tüpür n, 52
tüstüd n, 129
tüstüsü, 93, 456
t bil, 147
t bili, 147, 148, 149, 150
t darükü, 168
t hvil ver, 116
t hvil verdi, 150
t hvil verib, 116, 148
t h r, 99, 186
t ki, 180
t kind , 158
t kin , 40, 43, 58, 407, 432
t k-t nha, 158, 161
t lisin, 78
t l sik, 200
t nbeh oluna, 38
t ndir, 128, 129
t ndird ki, 129
t ndiri, 128, 129
t ndirin, 129, 130
t ndir , 127, 129, 130
t nur el di, 80
t pik, 114, 130, 396
t qsiri, 210
t rke , 99, 411
t rp dib, 77, 161
t rp ndi, 114
t rp nir, 129
t rp nm k, 85
t rp nm y , 84, 183
t rp ns , 183
t rp n , 51

t r p t s n, 161
t r f, 48, 61, 76, 85, 91, 102, 110, 112,
115, 130, 132, 140, 145, 148, 151,
153, 170, 174, 177, 181, 182, 185,
190, 193, 197, 198, 203
t r f d , 78, 148, 152, 174, 189, 411
t r f d i, 180
t r f d n, 57, 61, 73, 78, 88, 99, 108,
115, 123, 124, 143, 147, 150, 161,
163, 164, 184, 189, 199, 208, 211
t r f i, 143, 153, 156, 184, 198, 211
t r f i m, 211
t r f i n, 150, 151
t r f i n d , 131, 134, 422
t r f i n d n, 51, 108, 147, 150, 151, 187
t r f i n i, 82, 110, 158
t r f i n , 47, 156, 158, 169, 190
t r f , 55, 56, 67, 76, 85, 102, 110,
113, 122, 123, 148, 150, 151, 154,
156, 160, 170, 178, 204, 410, 425,
426
t v q q e l d i, 38
t v q q e l y n d n, 195
t z i m e l y i b, 191
t z c , 113, 436
t z d i, 167
t z d n, 48, 55, 79, 90, 149, 166, 187,
405
t c c ü b e l y i b, 173, 205

U

uca, 132, 140, 151, 152, 181, 183
ucadan, 147
ucaldı, 151
ulaqdan, 209
u a q, 109, 210
u a q d i, 109
u a q l a r, 126
u a q l a r d a n, 127
u a q l a r ı n, 127
u a q l ı, 88
u a q m ı , 109
u a q n a n, 59
u a q s a n, 133

Ü

üz, 39, 45, 75, 106, 108, 112, 113,
145, 170, 173, 178, 182, 197, 198,
417, 425, 426, 429
üzd n, 106, 161

üzüb, 41
üzünd n, 49, 108, 116, 179, 180, 187,
189, 190, 192
üzünn n, 70
üzünü, 45, 84, 90, 113, 117, 135, 140,
151, 152, 153, 154, 161, 167, 172,
179, 183, 187, 188, 190, 195, 196,
200, 201, 204, 210, 405
üzünü, 148, 177, 200, 202, 204, 205
üzün , 43, 44, 46, 57, 66, 70, 73, 83,
103, 104, 106, 163, 187, 188, 205
üzüqoylu, 158
üzür, 167
üzüyn n, 69, 75
üz , 75, 76, 130, 145
üz n, 42
üz s n, 183

V

vahim , 156, 423
vahim li, 156
valey el yir, 162
valey olub, 158
var-dövl t, 71, 72
var-dövl ti, 69, 74
var-dövl tind n, 168
var-dövl tini, 125
var-dövl t , 93
varlandı, 71
vasil el di, 110
vasil el yir, 162
vaxt, 37, 38, 43, 46, 47, 48, 49, 56, 57,
78, 89, 98, 108, 130, 131, 136, 137,
148, 150, 151, 155, 156, 157, 159,
171, 185, 186, 196, 198, 210, 422
vaxta, 114, 115, 135, 136
vaxtacan, 156, 168
vaxtdan, 71
vaxtdı, 174
vaxtı, 38, 70, 78, 194
vaxtıdır, 208
vaxtık n, 194
vaxtım, 117
vaxtımıza, 210
vaxtına, 122
vaxtında, 93
vaxtıydı, 66, 437
vaxtil , 157, 158
vaxtlarda, 109
vaxtli, 93

veyll n , 185
 vidala ıb, 177, 184, 203
 vilay td n, 51
 vilay tind , 203
 vilay tin , 113, 116, 175, 182, 184,
 193, 198, 418, 429
 vilay t , 175, 411
 vird oxuyub, 162
 vuru aca am, 145
 vuru acaq, 145
 vuru an, 149, 327
 vuru ardı, 125
 vuru dular, 61
 vuru ma, 148, 439
 vuru ma a, 61, 148
 vuru malı, 150
 vuru sam, 165
 v kil, 49, 50, 67, 108, 141, 152, 195
 v kili, 77, 145
 v kilin, 50, 137, 139, 140, 141, 151,
 154
 v kilini, 176
 v sv s , 110, 456
 v zir, 58, 77, 83, 104, 106, 107, 108,
 110, 145, 152, 154, 176, 195, 198
 v zird n, 141
 v ziri, 54, 57, 58, 70, 107, 108, 203
 v ziridir, 109
 v zirin, 50, 106, 137, 139, 140, 151,
 195, 201
 v zirind n, 108
 v zirini, 54, 66, 199
 v zirin , 54, 55
 v zirl , 141
 v zir , 107, 178
 v znini tutan, 174

Y

yabaynan, 50, 226, 395, 417
 yabı, 147, 178
 yabıdan, 178
 yabını, 149, 178
 Yabının, 178
 yad el din, 181
 yalvar-yapı el di, 78
 yaman, 59, 69, 78, 82, 133
 yamanlıq el mi ik, 105
 yamanlıq el m yib, 98
 yamaq-sökükd n, 47
 yandır, 46

yandırarsan, 132
 yandırdı, 47, 48, 112, 129, 135, 140,
 143, 147
 yandırıb, 128, 133
 yandırın, 202
 yandırmalıyıq, 128
 yandırsalar, 191
 yapı , 78
 yapı dı, 39, 104, 107, 179, 198
 yapı dılar, 107
 yapı dırar, 108
 yapı dırdı, 46
 yaraqlanıb, 118
 yardı, 38, 203, 423
 yarıb, 65, 92, 189, 422
 yarılıb, 199
 yarılır, 38
 yarılmı , 198, 378
 yarımcan, 123
 yarsın, 202, 382
 yastıladı, 129
 yatır, 76, 93, 114, 237, 408, 435
 yatırı, 93
 yaxaladı, 190
 yax ı, 46, 62, 64, 69, 71, 72, 73, 74,
 79, 80, 81, 93, 99, 108, 111, 112,
 113, 124, 133, 136, 137, 142, 144,
 151, 155, 156, 159, 160, 165, 169,
 184, 194, 195, 208, 398, 425
 yax ı el di, 46
 yax ı el s , 194
 yax ıca, 119
 yax ıdı, 134
 yax ılıq el mis n, 101, 205
 yax ılıq el mi , 52
 yax ılıq el m k, 51, 162
 yax ılıq el yib, 98
 yax ılıq el y k, 75
 yax ısı, 156, 162, 410
 yay, 118, 121, 124, 296, 302
 yayı, 59, 161, 235, 299
 yayıldı, 110, 141, 145, 149
 yayılsa, 188, 367
 yayın, 13, 180
 yayını, 51, 61, 213, 214, 227, 237, 359
 yayla a, 208
 yaylaq, 110
 yaylaqda, 208
 yaz, 557
 yazı, 428, 563

yazı-pozu, 154, 441
yazıq, 51, 61, 115, 160
yazıqdı, 178
yazıqsan, 41
yazıxdılar, 65, 422
yedizdir nd n, 119
yed yini, 174, 203
yegan , 118
yek likd , 165
yer salıb, 70
yerb yer, 88, 98
yerb yerind dir, 120
yerin de iyind n, 54
yer döydü, 111, 423
yer yıxıb, 69
yetir, 64
yetirdi, 57, 58, 116, 140, 143, 189, 203
yetirdil r, 198
yetirib, 150, 191
yetirim, 171, 199, 207
yetirm y , 175
yetirr k, 56
yetirs n, 56, 166
yetir , 56, 166
yetir c y m, 179
yetir n, 172
yetir r m, 119
yeti di, 39, 114, 141
yeti dil r, 125
yeti ib, 170
yeti n, 37, 38, 49
yeznl ri, 146
yı , 85, 137
yı a, 85, 123
yı acaqlar, 169
yı arsan, 208
yı dı, 57, 77, 145, 192, 210, 401
yı dı ı, 131, 208, 422
yı ıb, 38, 43, 56, 57, 64, 109, 124,
136, 171, 175, 206, 432
yı ıblar, 185
yı ılandan, 184
yı ıldı, 108, 199
yı ılıb, 50
yı ım, 208
yı in, 143
yı ırdı, 122
yı ı dı, 142
yı ı dıq, 209
yı ı dırdı, 190
yı ı dırıb, 171
yı ı ır, 174
yıx, 60
yıxa, 41, 42
yıxasan, 83
yıxdı, 149
yıxılaram, 130
yıxıldı, 49, 67, 130, 186, 197
yıxıldım, 68
yıxıldın, 68
yıxılıb, 42, 59, 91, 92, 178, 189
yıxılın, 92
yıxmaqdır, 83
yıxmayan, 83
yollandı, 54, 149
yolx rci, 110
yoxladı, 129
yoxlayırmı , 160
yubanma ım, 171
yumaq, 123
yumarladı, 63
yun, 70
yundan, 208
yuxu tutdu, 95
yuxu tutub, 189
yuxudan ayılan, 95
yuxudan ayılıb, 44, 77, 189
yuxudan ayılmayıb, 70
yuxudan ayıldı, 188
yuxudan duran, 432
yuxudan duranda, 114
yuxuya getdi, 135, 179
yüngüll ib, 167
yüyürdü, 122, 153
yüyürüb, 205
yüyürü üb, 197
yüyür , 170
yüyür n, 210
yüy n, 161
yüy ni, 160, 161
yüy nimi, 160
yüy nin, 161
yüy nini, 114, 161
y h r, 115
y h r qa ına, 115
y h rli, 117
y qin, 68, 70, 111, 170, 171, 198, 200
y qin el di, 171, 198
y qin el di, 188

Z

zad, 44, 74, 92, 98, 145, 167, 186, 189,
195, 211
zaddan, 55, 67, 70, 71, 174, 175, 178,
180, 182, 183, 188, 207, 208
zadını, 208
zadnan, 79
za za asınnan, 71
zahir oldu, 114
zahird , 188, 189, 209
zarıldayır, 149
zarıma a, 67
zil, 158
zilil r, 158
zindana salardı, 126
zindana salınmasından, 127
zingild y , 61, 407

zor el yib, 186
zülm el s , 154
zülm el yir, 158
zülm el y , 154
zülmkar, 125
z b rcat, 58
z b rcatdan, 156
z mini- d b öpdü, 110
z mini- d b öpüb, 111
z nn el dil r, 148
z n ni, 108
z n nini, 108
z n ninin, 108, 424
z n nin , 108
z rb d , 148
z rb d n, 38
z r-ziba, 87
z r-zibadan, 163

ATASÖZÜ VE DEYİMLER DİZİNİ

A

acı ı soyuyannan, 62
acı ı tutdu, 93
acıq el yib, 59
adam saldırdı, 66
a acın o biri ba ını çevirib, 107
a ız-gözünü ydi, 104
a lı ba ından çıxardı, 58
a lı ba ından çıxıb, 187
a lı ba ından çıxmı dı, 184
a lı ba ından çıxsın, 66
a lı ba ından gedib, 186
a lı k smir, 106
a lına batdı, 60, 107, 395
a lına batıb, 187
a zı açıla qalıb, 182
a zı açıla qalır, 87
a zı açıldı, 61, 385
a zın açıb gözüün yumdu, gözüün açıb
a zın yumdu, 62
a zından köpük da dandı, 53
a zını büzüp, 312
alaxana-balaxananı qoyub, 402
Allah rast saldı,, 177
Allaha da xo ged r., 178
Allaha p nah el yib, 209
altını ç k c ks n, 64
alt-üst el tdir c y m, 199
anadang lm oldu, 79
anasının südüün and içm y , 114
anasının südüün and içm y ., 114
arzularına çatırlar, 168
a a ın z rl baxırdı, 126
ay ba ı küllü, 100, 399, 449, 464, 541

aya a durdu., 145
aya a durub, 129
aya ı yer tutan, 199
aya ına salıb, 191
aya ını bo qoyub, 67
ayaq basa, 123
ayaq basıbsan, 166
ayaq basır, 205
ayaq qoydular, 126
ayaq qoydun, 183
ayaq saxlayıb, 160

B

ba rı çatlasın, 63, 87
ba rı yarıılır, 38
ba rına basdı, 49, 180
ba rına basıb, 191, 193, 194
bari-h ml mi yer qoydum, 210
barma ını di l di, 70, 95
barma ını di l yib, 38
ba ç kib, 182, 184
ba endirdil r, 194
ba endirib, 37, 38, 49
ba götürüb getdil r, 118
ba yib, 77, 141
ba a dü dü, 73, 75, 79, 102, 103, 110,
129, 188
ba a dü dü l r, 131
ba a dü mü dü, 128
ba a dü n, 188
ba -beynini apardı, 60
ba bir el y s n, 93
ba bir olasan, 209
ba ı bulutdan, bin si yerd n n m
ç ksın, 65

ba ıma b la açdım, 51
ba ımızdan r dd olsun, 93
ba ına oyun açaca am., 105
ba ını a a ı saldı, 90
ba ını a a ı salıb, 195, 203
ba ını a a ı salır, 166
ba ını batırmaq, 50
ba ını itirmi di, 199
ba ladı hay- iv n , 72
bihu oldu, 194
bihu olub, 186
bir d ri, bir sümük qalıb, 152
bir d ri, bir sümük qalmı dı, 201
bir könlü d n min könlü ona a iq olur,
158
boynunu qatlayıb, 106
bu meydan, bu eytan, 92, 165, 344,
449, 542
bu yolun a rısı canından çıxa., 180
b rk -bo a ç kir, 159

C

cındırından cin hürkür, 84
cildini d yi ib, 164, 167
cildini d yi ir, 166
cin atına mindi, 142
cin vurur k ll sin , 165
civolu vermi di lin , 94
c h nn m vasil el di, 110
c h nn m vasil el yir, 162

Ç

çarı ın dabanını, qırıb yerin amanını,
170, 417, 429
çar qıl, 199
çar qılaq., 194
çar l ri k silib, 145
ça ba qaldı., 79

D

daban aldı, 75
daban alıb, 156, 425
dabanına tüpürüb, 67
da -da l rz y g lib, 79
da -da l rz y g l c k, 114
dama ı ça , 38, 43, 453, 547
dardan, 46
da da üstünd qalmaz, 145

dibi yerd n n m ç kir, ba ı buluddan.,
54
did rgin salan, 70
dil açıb, 75, 95
dili dinc dursaydı, 70, 435
dil tut, 178
dil tutma a, 85
dil tutub, 81
di l rini itil di, 97
di l rini itil y c k, 97
di ç km y , 88
dona dü ün, 102
dövrän sürm y , 192
dövrän sür rik, 191
dövr keçin, 50, 212, 417
duz kimi yaladı, 49
dünya malından q ni ed r m., 164
d rd ç kir m, 163
d rdini açıb, 174
d risin sı mırdı., 210
d rman axtarma a, 177

li bo aldı, 92
ll zin ni zb rd n oxuyacaqsan, 425

E

ev yıxasan, 83
ev yıxmaqdır, 83

l götürm y c k, 209
lac k sildi, 53, 70, 84, 85
lac k silib, 62, 199, 200
lacsız qalıb, 53, 123
l-aya ına dö nib, 167
l-ayaq yı ılandan, 184
lind n g l ni ikin qaba ç k, 92
lind n yanıtılı, 150, 550
lini a dan-qaraya vurma a, 154
r s t- iv n saldı, 77
tini a ı ıcan, qanını qa ı ıcan, 177

F

fikir götürmü dü, 133
fikir verdi, 184
fikir verirdi, 128
fikir verm , 135
fikir verm dil r, 91

fikir verm yib, 111
fikri buna c lb olundu, 103
fikrini ça dırma, 180
fikr getdi, 139
fövt verm di, 73
fürs t axtarırdı, 108
fürs t axtarırdılar, 206
fürs t tapıb, 211
fürs ti q nim t bilib, 206
f nd i l tsin, 63
f nd qurub, 57
f ndi-fel keçdi, 101

G

gec ni gündüz saldı, 111
geyinib kecin mn n, 163
geyinib-kecinib, 58
göyd axtarırdım, yerd lim dü dü,
86
gözd n itdi, 47, 141, 144, 148, 151
gözd n itib, 46
gözd n it n, 188
gözd n saldılar, 106
gözd n salıb, 161
gözl ri çıxdı k ll sin , 53
gözl ri h d q sind n, 165
gözl ri siçan tutmu pi ik kimi dörd
oldu, 67
gözl rini a artdı, 106
gözl rin inanmadı, 113
gözl rin inanmır, 162, 167
gözü qama ır, 51, 439
gözünün a ı-qarası, 45, 154, 401
gözünün ya ını sel kimi axıdıb, 76
göz llikd misli-b rab ri olmayan,
164
güc g ldi, 52
güc g l , 41
güc verdi, 114
gücd n dü dü, 41
gücd n dü ür, 110
gücü çatmadı, 39, 64
gücü çatmazdı, 128
günahına batma, 210
günahından keç r, 51

H

hala g ldi, 207
hala g lib, 180
hay-küy dü dü, 80

hay- üy n saldı, 69
hiyl y , 103
hörünü salmı dı, 75
hu a g l nd n, 194
hu u ba ından çıxsın, 163
hün rin af rin oxudu, 191
h mzatım tutub, 78
h zm-rabed n, 63

X

xorradı., 111
xo u g ldi, 132
x b r çıxmadı, 58
x b r tutdu, 66
x b r tutmadı, 127

iç ri bazarına od dü dü, 93
iki aya ını bir ba ma a diriyib, 59
ilim-ilim itsin, 51
imanına qurban olum, 94
insafım q bul el m z, 131
ist yin çatmaq, 125
i salıb, 68
itkin salıb, 119, 121
iyn atsan yer dü m z, 73, 168

K

keçi su bulandırması el yir, 107
kef ç kdil r, 83
kefi kök ldi, 65
ke ik ç kdi, 91
keyf dama nan gün keçirm y ., 58
kor n ist r iki göz, biri yri, biri düz,
68, 78
köçd n azıb, 77
kökünü k s , 88
kök salaca am, 188
kül s nin ba ına., 60, 399
k binini k sdi, 192
k binini k sdirdi, 211
k l kimi baxır, 80, 396
k sdi ba ının üstünü., 87

Q

qaba ını aldı, 151
qaba ını k sib, 44, 45, 398
qadan alım, 45, 398, 453, 547

qahmar çıxılır, 61
 qaldı mat-m t t l, 116
 qalmı dım iki da n, 82
 qan udduran, 163
 qapısını döydü, 203
 qa qaba ı yern n gedir., 69
 qa qaba ınnan da ki lap z hrimar
 tökülür, 66
 qeyb ç kilib, 77
 qeyr ti götürm di., 51
 qırma nan qurtarmaq, 61
 qır-saqqız olub., 162
 qırxı çıxdı, 47
 qiym td a ır, ç kid yüngül, 168
 qol-boyun olub, 191
 qoltu una vurdu, 64
 qoltu una vurub, 156, 426
 qolumun qarısı sıxılır, 66
 qonaq qalasan, 180
 qonaq qaldılar., 88
 qonaq qalın, 181
 qonaq saxladı, 181
 qonaq saxladım, 173
 qula ı batmı adam kimi qalıb, 77
 qulaq as, 43, 114, 183, 208
 qulaq asandan, 43
 qulaq asanların, 83
 qulaq asağ, 208
 qulaq asarsınız, 151
 qulaq asdı, 184
 qulaq asıb, 128
 qulaq asmadılar, 40
 qulaq asmadın, 113, 209
 qulaq asmayıb, 42
 qulaq asmayın, 39
 qulaq ver, 113
 qulaq verdi, 127
 qulaq verib, 128
 qullu unda durdu, 191
 qu g ls , qanad salar, qatır g ls ,
 dırnaq salar., 87
 qu iliyi, can d rmanı, 157, 454, 548
 q m ç km , 194
 q m ç ksin, 181
 q m yem , 96
 q rar tutub, 201
 q rara g ldi, 51
 q rara g l , 149

L

laf l ng y dönmü dü, 78
 l l köçüb, yurdu qalıb, 70, 454

M

mat qalmı dılar, 88
 mehriban dolandı, 60
 motala dadanan köp k bir d g l r.,
 188, 397
 müsib t , 113
 m h bb t ba layır., 158
 m h l qoymadım, 208
 m lul durub, 177
 m t t l qaldı., 50, 65, 81
 m t t l qaldılar, 71, 143
 m t t l qalıb, 187
 m t t l qalmalı, 187
 m t t l qalmı dı, 85, 190

N

namusuna toxunub, 51
 namusunu ç kdiyın , 52
 narazı qaldı, 83
 naxo lu a vur., 106
 na lac qalıb, 211
 nıx dedi, 59
 ni an verdiyi, 170, 178, 417, 429
 nitqi, 155
 n itin azıb, 59
 n m-nüm el di, 77
 n r ç kib, 179
 n r ç k , 38

O

oda salıb, 190

Ö

Ö

özün c ml dirdi, 114, 396
 özünd n getsin, 49
 özünü itirdi, 184
 özünü tülkülüy qoyub, 78
 özün g ldi, 198
 özün g lib, 155
 özün zor el yib, 186

P

paxıllı ı tutdu, 43, 50, 407
pe k verir m, 64
pis n z rl baxdı, 146
pislik el mi m, 116

R

r hm t oxudular, 92

S

salamat qal, 119
salamat qurtardılar, 91
sımsırı mı sallayıb, 60
sirr açmamı am, 158
sirri açıb, 59
sirri açsan, 59
sir-sif tind n z hrimar tökülür, 166
su içimi kimi, 67, 166, 412
suya dönmü , 47
s bri-aramı k silmi di, 198
s h r üzünüz xeyr açılısın, 174, 455,
550
s mt g lmirdi, 106
s mt g lm z, 102
s ni and verir m Allaha, 170, 171
s s-küy qaldırdılar, 113
s s-s mir k sildi, 114

eytan zo alın dibini k s n kimi, 189,
397, 427, 430
eytana papaq tik n, 110
ox salan, 158
kl dü m yi, 159
rini k sm k, 102
rt ba lamı am, 106

T

taq td n dü dül r, 61
toqqasının altını b rkitdi, 188
turp kdir m, 78
turp k c y m, 145
tükl ri dik-dik durdu, 114
tüstüsü gedib ür yin doldu, 93
t dbir gör, 66
t dbir gördüs , 109
t dbir tökdü, 110
t l qurmu lar, 198
t ng g ldi, 79

pislik el m r m, 44
p l ti açıb, 110
p rt oldu, 106
p rt oldusa, 115, 420
p rt olub, 162

t ng g lib, 37
t rlan turaca qonan kimi, 114, 396
t rif aparıb, 109

U

uca tutan, 140

Ü

ürcah oldu, 97
ür k-dir k verib, 92
ür kkeçm naxo lu una dü mü dü,
198
ür kt n a iq oldu, 42
ür yi açılar, 195
ür yi getdi, 198
ür yi getsin, 186
ür yi kövr ldi, 146
ür yi partlasın, 156
ür yi yamb, 178
ür yi yum aldı, 61, 178
ür yi zilirdi, 79
ür yim açılısın, 157
ür yim darıxır, 157, 195
ür yim darıxırdı, 157
ür yim gedib, 186, 413
ür yim qısılır, 66
ür yim soyudu, 206
ür yim da ç kmis n, 92
ür yim yatdın, 133
ür yin açılar, 157
ür yini, 95, 147, 178, 180
ür yini qısma, 180
ür yini xarab el m k, 95
ür yini yum altdı, 68
ür yin ox d yirdi, 101
ür yin v sv s dü dü, 110
üstünd dava dü ür, 160
üstünü vurmayıb, 187
üz qoydu, 113, 170, 178, 182, 425,
426
üz qoydular, 75, 197, 198
üz ver r, 108
üz vurdular, 106
üzünü tutdu, 113, 117, 200

üzünü tutub, 179, 183, 196, 200, 201,
204
üzün h sr t qalarmı , 43

V

vahim bürüyür, 156, 423
varın ver n utanmaz, 135, 396
vec g lm di, 109
viran qoyub, 133
v d verdi, 49
v hm basdı, 74
v znd n yüngül, qiym td n a ır, 43

Y

yabaynan do a içdik, 50, 226, 395,
417
yaddan çıxartmı dı, 188
yadıma saldı, 71
yadına dü dü, 59, 82, 86, 128, 129,
146, 150
yadına dü dü, 63
yadına dü mü dü, 75
yadına dü ür, 161, 162
yadında, 159, 184
yadından çıxartmazsan, 105
yadından çıxdı, 95, 123
yanına dü üb, 86
yanına dü ürdü, 82
yanına salıb, 84, 87, 157, 166
yanına salsın, 68
yarımcan dü dü, 123
yas saxladılar, 90
yasa batdı, 48
yazı ı g ldi, 51, 61, 67, 77
yazı ı g lib, 47
yazı ı g lir, 88, 161
yer-göy l rz y g lir, 57
yer-göy l rz y g lsin, 73, 408
yerin yetirdi, 57, 58
yerin yetirim, 171, 207

yerin yetirm y , 175
yerin yetirr k, 56
yerin yetirs n, 56, 166
yerin yetir , 56, 166
yerin yetir c y m, 179
yerin yetir k, 207
yerin yetir m, 173
yerin yetir n, 172
yer keçdil r, 50, 108, 212, 417
yer qoydu, 74, 93, 130, 201
yer qoydular, 75
yer qoyub, 46, 193
yer salarlar, 102
yer saldı, 48
yer saldı ımız, 69
yer salıb, 117, 206
yer salınıb, 75
yer -göy sı ı mirdılar, 145
yol getm yin binasını qoyma a
ba layır, 163
yola dü dü, 45, 48, 87, 88, 109, 111,
112, 127, 189, 193
yola dü dü l r, 46, 87, 91, 125, 182
yola dü üb, 125
yola dü ürl r, 155
yola dü , 180
yola dü nd , 175
yola dü rs n, 72
yola dü z ldi, 116
yola getm zdi, 125
yola salaram, 192
yola saldı, 39, 94, 141
yola saldıqdan, 100
yoxa ç kildi, 72
yoxa ç kilib, 66, 67
yüz ilin x st sin ox ayır, 124

Z

z hl m gedirdi, 210
z hm t ç kib, 169
z hm t ç km yin, 80

KAYNAKLAR

- Abdullayev, İlvost vd.,(2007), *Müasir Azərbaycan Dili, Sintaksis*, Dördüncü Cild, Bakı: Rəq-Qərb.
- Abdullayev, Bəhriz, Şəhri, Mirzə, Zərinzadə, Həsən, (2005), *Klassik Azərbaycan dilində ləznət və Fars Sözləri Lüğəti 1-2*, Bakı: Rəq-Qərb.
- Adıgüzel, Sedat, (2012a), “Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasında Aktarma Üzerine Bazı Problemler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.47, 51-56.
- Adıgüzel, Sedat, (2012b), “Bazı Azerbaycan Masallarında Yarı ve Rekabet Örnekleri”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 30-38.
- Akay, Mehmet Ali, (1953 Ocak), “Kizlemeler Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.2, S.16, 189-191.
- Akay, Mehmet Ali, (1955), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Yeni Matbaa
- Akar, Hatice, (2006), *Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbaba Ergönenç, Dilek, (2007), “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Edepler”, *Bilig*, S.42, 151-176.
- Akgün, Yılmaz, (2000), *Trabzon Masalları Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Akkoyunlu, Ziyat, (1996), “Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.1, 1-12.
- Aksan, Doğan, (2009), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara:TDK Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım, (1984), *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*, Ankara:TDK Yayınları.
- Aktaş, Tahsin, (1996 Kasım), “Yapı ve Anlam Bakımından Almanca ve Türkçede Kilemeler”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.2, S.539, 565-575.
- Akyol, Esra, (2010), *Muğla Masalları (Metin- İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Çidem, (2009), “Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar İnceleme-Metinler”, *Milli Folklor Dergisi*, S.84, 192-193.
- Alkan, Hanife, (2012), “Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Edepler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği)”, *Turkies Studies Dergisi*, C.7, S.4, 671-688.
- Alkan, Osman, (2002), *Aksaray İlinde Anlatılan Masalların Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Alkayı , M. Fatih, (2009), “Ça da Türk iveleri Arasında Aktarma Meseleleri (Yeni Uygur Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örne i)”, *Turkish Studies Dergisi*, C:4, S.3, 60-70.
- Alptekin, Ali Berat, (2000), “Hayvan Masallarının Formel Yapısı”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Ara tırmaları Dergisi*, S.7, 157-185.
- Alptekin, Ali Berat, (2002), *Ta eli Masalları*, Ankara:Akça Yayınları.
- Alptekin, Ali Berat, (2009), “Türk Masal ve Halk Hikayelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine”, *Milli Folklor Dergisi*, S.81, 18-26.
- Altaylı, Seyfettin, (1994a), *Azerbaycan Türkçesi Sözlü ü 1*, stanbul: MEB Yayınları.
- Altaylı, Seyfettin, (1994b), *Azerbaycan Türkçesi Sözlü ü 2*, stanbul: MEB Yayınları.
- Altaylı, Seyfettin, (2003 Yaz), “Azerbaycan Türkçesinde Kullanılan ki Deyimin Tarihi ve Sosyolojik Karakteri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.16, 35-44.
- Altın ık, Yasemin, (2010), “Kırgız Türkçesinden Yapılan Edebi Çevirilerde Kültürel Ögelerin Aktarımı (Sıngan Kılıç Romanı Örne inde), (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıcı, Ali Fuat, (2001), *İkö retim Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Ö renci E itimine Katkıları*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arsoy, Naciye, (2011), *Türk Masallarında Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Aslan, Namık, (1994), *Yozgat Masallarında Motif ve Tip Ara tırması (nceleme-Metinler)*, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Atay, Ayten, (2005 Güz), “Nogay Masallarında Formeller”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.19, 7-21.
- Atlı, Sagıp, (2011), *Kastamonu Masalları (Ara tırma- nceleme-Metin)*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Axundov, A amusa, (2004), *Azerbaycan Dilinin Orfoqrofiya Lü ti*, Bakı: Lider Ne riyat.
- Aydın, Aliye, (2008), *Azerbaycan Masalları -2- Üzerine Bir Ara tırma (Masalların Propp Metoduyla ncelenmesi)*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aydın, Hidayet, (2012), *İ dır Masalları: nceleme-Metin*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kır ehir.
- Ayyıldız, Ferit, (2001), *spir ve Pazaryolu Yöresine Masalları (Metin ve ncelemeler) (2 Cilt)*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bakırcı, Nedim, (2000), *Ni de Masalları*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ni de Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ni de.
- Bakırcı, Nedim, (2004), *Türk Dünyası Co rafyasında Tespit Edilmi Hayvan Masalları Üzerine Bir nceleme (1-2 Cilt)*, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ba , Bayram, (2012), “Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir De erlendirme”, *Milli Folklor Dergisi*, S.93, 125-134.
- Bayram, Pervane, “Anamın Na ılları”nda Kaybolmaya Yüz Tutan Milli-Manevi De erler”, *Azerbaycan Cumhuriyeti E itim Bakanlığı , Qafqaz Üniversitesi*,

- Azerbaycan Yazarlar Birliyi ve Türkiye Yazarlar Birli inin Düzenledi i "II. Uluslararası Türk Halkları Çocuk Edebiyatı Kongresi", 11-13 Ekim 2012, Bakü.*
- Bayrı, M. Halit, (1936), "Halk Masalları Hakkında", *Halk Bilgisi Mecmuası ve Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, C.5, 185.
- Baytok, Aysel, (2003), *Kırgızcadan Türkçeye Çeviri Meseleleri*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berki, Meltem, (2003), *Hakkari Masalları Üzerine Bir Ara tırma*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Birdal, Alikadir, (2004), *Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir nceleme*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Boratav, Pertev Naili, (1982), *Folklor ve Edebiyat 1*, stanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili, (2003), *Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı*, stanbul: K Kitaplı ı Yayınları.
- Ça layan, Deniz, (2006), *Türk Masallarında Hayvan Motifleri*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakmakçı, nci, (2001), *Dü sel mgeler ve Masallar*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, Ne e, (1997 Güz), "Prof.Dr.Hamza Zülfikar, Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler (nceleme-Sözlük)", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.4, 236-252.
- Çelik, Suzan, (2000), *Türk Masallarında Ölüm ve Yas*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazı .
- Çetinkaya, Zeynep, (2007), *Masalların Türkçe Ö retimindeki Yeri ve Önemi*, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, E itim Bilimleri Enstitüsü, zmir.
- Çevik, Mehmet, (2008 Güz), "Türkiye'de Batı Masalları ve Çocuklarımız", *Gazi Üniversitesi Türkiyat Dergisi*, S.3, 115-130.
- Çıblak, Nilgün, (2005 ubat), "V. Propp'un Masal Çözümleme Metodu", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.89, S. 638, 127-140.
- Çolak, Faruk, (2000), "Masal Ara tırmaları", *Milli Folklor Dergisi*, S. 45, 88.
- Çorbacı, Çi dem, (2000), *Türk Masallarında Yardımcı htihar Motifi*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazı .
- Da ı, Satiye, (2008), *Safranbolu Masalları*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demir, Nurettin, (1997), "Bir Tuva Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılması" (Emine Gürsoy Naskali, Yay. Haz.), *Sibiryaya Ara tırmaları*, 379-389.
- Demir, aziye im ek, (1995), *Aya Halk Masallarının Tip ve Motif Katalo u*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, Rasim, (1992), *Kayseri Masalları*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Derman, Serdar, (2002), *Anadil (Türkçe) Ö retiminde Masal Metinlerinin Kullanılması*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Devellio lu, Ferit, (2005), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Do an, Mehmet, (2003), *Do an Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Do ramacıo lu, Hüseyin, (2002), *Kilis Masalları Derleme ve Tahlil Çalı ması*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler

- Enstitüsü, Gaziantep.
- Dolu, Arzu, (1997), Diyarbakır ve Yöresi Masallarda Motif İncelemesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Dursun, Aysun, (2008), Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Duymaz, Ali, (1998 Bahar), “Türkmen Tekerlemelerinin İnkilap ve Tür Özellikleri Üzerine”, *Türk Dünyası ve Edebiyat Dergisi*, S.5, 172-189.
- Duymaz, Ali, (2002), *İnkilap Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara: Akça Yayınları.
- Duymaz, Ali, (2003), “Tekerlemeler”, *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, 3.c., Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Dirimci, Abdülaziz, (2007), *Müasir Azerbaycan Dili, Fonetika, Orfoepiya, Orfoğrafiya (I Cild)*, Bakı: Neşriyyat Qrb.
- Efendiyev, Paşa, (1981), *Azerbaycan İnkilap Halk Edebiyatı*, Bakü: Maarif Neşriyyatı.
- Eker, Süer, (2009), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları,
- Ekinci, Ümran, (2004), Türk Masallarında Çocuk Edebiyatıyla İlgili Unsurlar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Elçin, İsmet, (1981), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, İsmet, (1993), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akça Yayınları.
- Emiroğlu, Seyit, (1996), Meram İncisi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Emmez, Can Berivan, (2008), Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican, (1992), “Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar”, *Dil Dergisi*, S.5, 28-42.
- Ercilasun, Ahmet Bican, (1994), “Lehçelerden Türkiye Türkçesine Aktarma”, II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı, 8-10 Aralık 1994, Türkiye Dilim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği, 41-45.
- Ercilasun, Ahmet Bican, (1996), Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican vd., (2007), *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akça Yayınları.
- Erdem, Kerim Aydın, (1995), “Günümüz Masalı Nasıl Olmalı?”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 1995/I, S.519, 285-288.
- Eren, Metin, (2001), Bitlis Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Ergin, Muharrem, (1981), *Azeri Türkçesi*, İstanbul: Ebru Yayınlar.
- Ergin, Muharrem, (1985), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bozdağı Yayınları.
- Ergin, Muharrem, (2004), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Ergun, Pervin, (2005), “Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tatarakay-Keloğlan”, *Milli Folklor Dergisi*, S.68, 78-84.
- Ergül, Aysel, (1999), “Binbir Gece Masallarında Aşk Kadın Tipi: Aziz ve Azize Masalı”, *Milli Folklor Dergisi*, S.41, 36-46.
- Ergün, Metin, (1988), Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Erdoğan, İbrahim, (2011), Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Erzurum.

Ertu , Sadiye, (2007), O uz Grubu Türk Lehçelerindeki Hareket Fiillerinde Yalancı E De erlikler, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Eser, Ruhiye Eda, (2000), Türk Masallarında Çocuk Motifi, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazı .

Göde, Halil Altay, (1997), Yalvaç Masalları Üzerine Bir nceleme, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Gökbulut, Burak, (2010), Kıbrıs Türk Masalları ve Uygur Masalları Üzerinde Kar ıla tırmalı Bir Ara tırma (nceleme-Metinler), (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, zmir.

Gökdemir, Gönül, (2008), Kıbrıs Türk Kültüründe Masal Gelene i, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gök en, Enver Naci, (1955), “Masalın mkanları ve Ana Dile Hizmeti”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.4, S.45, 546-550.

Gök en, Enver Naci, (1962), “Masalın Dünü ve Bugünü”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 11, S.124, 240-242.

Gök en, Enver Naci, (1964), “Eklemeli Peki tirme Sıfatları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.13, S149, 279-282.

Gözaydın, Nevzat, (1998), “Türk Masalları Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.55, S.434, 102-108.

Gözütok Kodal, Türkan, (2008), “Güney Azerbaycanlı Yazar Samed Behrengi’nin Hikaye ve Masal Dünyası”, *Modern Türklük Ara tırmaları Dergisi*, C.5, S.2, 31-51,

Güleç, smail, (2002), “Bir Varmı , Bir Yokmu , Masalların Farklı Anla ılması Üzerine Bir Deneme”, *Us Dü ün ve Ötesi*, S.7, 183-186.

Gülmez, Gülcan, (2008), Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin- nceleme), (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, zmir.

Günaltılı Gündüz, Özlem, (2008), O uz Tansel’in Masal Kitaplarının E itim De eri ve Türkçeye Katkısı, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), önü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Güven, Meriç, (1995), Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Ara tırması (Metin- nceleme), (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Güzel, Abdurrahman, Torun, Ali, (2003), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akça Yayınları.

Hafızo lu Berrak, Elif, (2005), Azerbaycan Masalları Üzerine Bir Ara tırma (Masalların Propp Metoduyla ncelenmesi), (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Harmancı, Meriç, (2010), Türk Masallarında Kelo lan Tipi, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Hatibo lu, Vecihe, (1971), *kileme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Hatibo lu, Vecihe, (1981), *Türk Dilinde kileme*, Ankara: TDK Yayınları.

Hüseynzad , Muxtar, (2007), *Müasir Az rbaycan Dili, Morfologiya (III Cild)*, Bakı: rıq-Q rb.

I ık, Ne e, (2009), Türk Masallarının Sembolik Açından Çözülmesi, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazı .

nan, Abdülkadir, (1958), “Türk Destan ve Masallarında Kırklar Motifi”, *Türk Dili*

Dil ve Edebiyat Dergisi, C.7, S.77, 222-224.

nas, Seher, (2011), Masal Kavramının Çocukta Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Cahit Zarifoğlu Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Kaplan, Essin, (2010), Anadolu Türk Masallarında Kılık Değişimi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kara, Mehmet, (2009), “Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar”, *Turkish Studies Dergisi*, C.4, S.4, 1056-1082.

Kara, Ruhi, (1996), Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler)(II Cilt), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, (1962), *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul: Okat Yayınları.

Karadoğan, Ahmet, (2004), Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları (Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Karahan, Leyla, (2006), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akça Yayınları.

Karaköse, Saadet, (2003), “Masalların Metafiziği Üzerine”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 58, 93-105.

Karakuş, Ertuğrul, (2008), İlköğretim İkinci Kademedeki Türkçe Öğretiminde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Açısından Masallar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Karasu, Cihat, (2002), Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Kasımoğlu, Handan, (2011), “Van Halk Masal ve Hikayelerinin İncelenmesi Olarak Divanhane (Duvakhane) Geleneği”, *Milli Folklor Dergisi*, S.89, 170-178.

Kasımoğlu, Handan, (2010), Van Yöresine Ait Masallar, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kayman, Faruk, (2011), Bingöl’de Anlatılan Masalların Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Ketre, Melek, (1998), Adana Masalları Araştırması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Khalily, Reza, (2012 Temmuz), “Azerbaycan Masallarında Şah Abbas’ın Tebdil-i Kıyafetleri”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 118-139.

Kıraç, Ekrem, (1996), Divriği Masalları (İnceleme-Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Kirişcioğlu, Fatih, (2006), “Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.20, 21-35.

Koca, Ergün, Kırgız-Türk Dillerindeki Yansıma Sözcüklerden Oluşan İsimler, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, 1-26.

Korkmaz, Zeynep, (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Zeynep, (1995), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 2*, Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Zeynep, (2005), “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.89, S. 638, 118-125.

Korkmaz, Zeynep, (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri* İkinci Bilgi, Ankara: TDK Yayınları.

Köksel, Behiye, (1995), Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Köktürk, Şahin, (1996), Azerbaycan ve Türkiye’den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Kumartalıoğlu, Satı, (2006), Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Mehmedoğlu, Alaeddin vd; (1994), *Karşılaştırmalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü Türkiye Türkçesi-Azerbaycan Türkçesi-Rusça-İngilizce*, İzmir: Nil A. .

Mert, Esra, (2009), Türkçenin Söz Varlığı Açısından Eflatun Cem Güney’in Derleyip Yazdığı Masallar, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Musaoğlu, Mehman, (2003a), “Türkçede Çeviri ve Aktarma”, *Bilig*, S.24, 1-22.

Musaoğlu, Mehman, (2003b), “Türkçenin İlevsel Dilbilgisi ve Metin Kompozisyonu”, *Dil Dergisi*, S.120, 22-40.

Musaoğlu, Mehman, (2009), “Türk Dünyasında Aktarma Çalışmaları ve Kemal Abdulla’nın Eserleri Türkiye Türkçesinde”, *Gazi Türkiyat*, S.5, 217-244.

Namazov, Gara, (1976), *Azerbaycan Sovyet Ülkü Edebiyat Antolojisi*, Bakı: Gençlik Neşriyatı.

Nazlı, Atiye, (2011), Binbir Gece Masalları’nın Anadolu Türk Masallarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özgenç, M. Öcal vd., (2007), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Özgenç, M. Öcal, (2010), “Türkiye’de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tipli Halk Öyküsü”, *Milli Folklor Dergisi*, S.85, 36-45.

Orçan, Suzan, (2011), Türk Masallarında Renk İmgesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Orucov, İlhiyev vd., (2006), *Azerbaycan Dilinin Zenginliği Ciltleri 1,2,3,4*, Bakı: Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası.

Ourokova, Lazzat, (2001), Anadolu’daki Keltlerin Masalları ile Kazakistan’daki Toza Bala Masallarının Mukayesesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Oy, Aydın, (1972), *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul: Türkiye Bankası Kültür Yayınları.

Öcal, Ahmet, (2002), “Bulgaristan Türk Masalları ile Yozgat (Karakuyu) Masallarının Karşılaştırılması”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.13, 113-123.

Ölçer, Evrim, (2003), Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekan İlişkisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Önay, Yılmaz, (1995), Van Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Öncül, Kürat, (2009), “Masallardaki Devlet Kültür Motifi”, *Milli Folklor Dergisi*, S.84, 175-181.

Özçelik, Mehmet, (1993), Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma (2 Cilt), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özçelik, Mehmet, (1996), *Afyonkarahisar Masallarının Formel Yapısı*, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri Kitabı, Ankara:

Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özdemir, Emin, (1990), *Örneklili Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özdemir, Emine, (2004), Masalların Türkçe Edebiyatındaki Yeri ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Özer, Nilay, (2004), “Zincirleme Masallarda Yapı ve İsim”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 63, 5-10.

Özkan, Asuman, (2008), Karakter Özellikleri İtibarıyla Erzincan Masallarındaki Tipler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özkan, Fatma, (1999), “Bugünkü Türk Lehçelerindeki İsim Zorla Kullanılan Kelimeler”, 3. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı, 1996, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları*:678, 883-889.

Öztürk, Göksel, (1993), Azerbaycan Atasözleri ve Deyimleri (Metin-Tercüme-Endeks), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Özünlü, Ünsal, (2001), *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual.

Pekacar, Çetin vd., (2010), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve Kültürel Ögelerin Aktarılması Üzerine”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi, 19-25 Nisan 2010, İzmir*.

Polat, Ömer Faruk, (2009), Oğuz Tansel’in Masallarında Çocuk ve Edebiyat Teması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Qasımlı, Meherrem, (2004), “Azerbaycan Folklore: formation and historical semantics”, *Folklor ve Etnografiya, No:01*, 9.

Quliyev, Şerif, (2004), *Azerbaycan Nalmaları*, Bakı: Çağdaş Nispetiyatı.

Resulov, Asker, (1995), “Akraba Diller ve ‘Yabancı Edebiyat’ Sorunu”, *Türk Dili*, S. 524, 916-924.

Sadıç, Aysun, (2008), Masallarda Kadın (Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz Masal Örnekleri), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Sadzawiczny, Magdalena, (2003), Türkiye Masallarında İnanç Ögeleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sakaoğlu, Saim, (1973), *Gümü hane Masalları*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Sakaoğlu, Saim, (2001), “Türk Masal Tipleri Kataloğu Taslağı Üzerine”, *Milli Folklor Dergisi*, S.86, 43-49.

Sakaoğlu, Saim, (2002), *Gümü hane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akça Yayınları. Sakaoğlu, Saim, (2009), “Masalların Oluşumu Üzerine Farklı Bir Yaklaşım”, *Milli Folklor Dergisi*, S.84, 13-17.

Sarı, Ahmet, (2007), “Türk ve Alman Masallarında İnanç Yiyicilik”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.35, 229-249.

Sarıçiçek, Fevzi, (1997), Arapgir Masalları (İnceleme ve Metinler), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Sayar, Ela, (2009), Samsun İli ve İlçelerinde Anlatılan Masalların Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Serebrennikov, B.A., Gadjeva, N.Z., (2011), *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı*

- Tarihi Grameri* (Tevfik Hacıyev, Mustafa Öner, çev.), Ankara:TDK Yayınları.
- Sever, Mustafa, (1995), *Erciyes Yöresi Masallarında Tipler*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sever, Mustafa, (2003), “Bir Silifke Masalı ve Masal Üzerine Dü ünceler”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.85, S.617, 470-477.
- Seyido lu, Bilge, (1985), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.6, stanbul: Dergah Yayınları.
- Seyidov, Nureddin, (1961), “Azerbaycan Na ılları Hakkında”, Bakü: Azerbaycan ifahi Halq Edebiyyatına Dair Tedqiqler.
- S lim, C f rov, (2007), *Müasir Az rbaycan Dili, Leksika, II Cild*, Bakı: rıq-Q rb.
- ahin, Mustafa, (2011), “Masalların Çocuk Geli imine Etkilerinin Ö retmen Görü leri Açısından ncelenmesi”, *Milli Folklor Dergisi*, S.89, 208-219.
- en, Sevim, (2008), *Anadolu Masallarında Kadının Yeri*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazı .
- im ek, Esmâ, (1990), *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Ara tırması* (2 Cilt), (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazı .
- im ek, Esmâ, (2001a), “Kıbrıs’ta Anlatılan Zengininan Fukara Adlı Masal Üzerine Bir nceleme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.11, 191-202.
- im ek, Esmâ, (2001b), *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Ara tırması*, C.1-2, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tantekin, Hatemi, (2004), *Sehrli Na ılların Ongon ve Esatiri Suretleri*, Bakı: ırvan Yayınları.
- Tezel, Naki, (1968), “Türk Halk Edebiyatında Masal”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 19, S.207, 447-457.
- Tuncel, U ur, (2011), *Sürelî Yayınlardaki Masalla İlgili Çalı maların Açıklamalı Bibliyografyası*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), stanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, stanbul.
- Tunç, Talha, (2008), *Manisa Masalları Üzerine Bir nceleme*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Türkan, Kadriye, (2008), “Azeri Masallarında Av Kültü ve Av Anlayı ı”, *Milli Folklor Dergisi*, S.80, 70-76.
- Türkan, Kadriye, (2009), “Türk Masallarında Mimari: Hamam ve levleri”, *Milli Folklor Dergisi*, S.84, 162-174.
- Türkan, Kadriye, (2012), “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü”, *Milli Folklor Dergisi*, S.93, 135-148.
- Türkçe Sözlük*, (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkyılmaz, Dilek, (2009), “Masal Bilmece Ba lamında Türk Masallarında Bilmece Unsurları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Ara tırmaları Dergisi*, S.10, 155-163.
- U urlu, Mustafa, (2001), “Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi” (Yay.: Nurettin Demir-Emine Yılmaz), *Do u Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, 197-206.
- U urlu, Mustafa, (2004), “Türk Lehçeleri Arasında Kelime E De erli i”, *Bilig*, 29, 29-40.
- U urlu, Mustafa, (2009 Güz), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve ‘Abay Yolu’ Romanı”, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.15, 59-83.
- Ulu, Emin, (1990), *Tokat Çevresinde Cin Fıkraları ve Masalları*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Usta, Çi dem, (2008), “Lehçeden Lehçeye Aktarma Sorunlarına Ek: mla ve

Noktalama Hataları”, *Turkish Studies Dergisi*, C.3, S.6, 668-691.

Uyguner, Muzaffer, (1973 Eylül), “Türkçede Peki tirme”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.18, S.264, 419-422.

Ya ar, Seyfullah, (2002), A rı Masalları Üzerine Bir Ara tırma, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Yıldız, Hüseyin, (2008), “Karay Türkçesinde Yalancı E De er Kelimeler”, *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Ö renci Kongresi TUDOK stanbul, stanbul Kültür Üniversitesi*.

Yılmaz, Kemale, (2006), “Azerbaycan Masallarının Analizine Dair Bir Deneme”, *Journal of Qafqaz University*, S.18, 72-82.

Yılmaz Ertizman, Ay e Arzu, (2003), Türk Masalları ile Kitapların Halkbilimi Ara tırma Yöntemleri Açısından De erlendirilmesi (1928-2002), (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), stanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, stanbul.

Yolcu, Mehmet Ali, (2011), “Azerbaycan Masallarında Formeller ve Formel Unsurlar”, *Nev ehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.1, 75-88.

Zal, Ünal, (2009), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve ‘ ki A aç’ iir Kitabı Üzerine”, *Gazi Türkiyat Bilimi Ara tırmaları Dergisi*, S.5, 431-455.

Zengin, Dursun, (2006), *Almancaya Çevrilen Türk Masallarında Çeviri Sorunları*, Ankara:TDK Yayınları.

Zülfikar, Hamza, (1995), *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, Ankara:TDK Yayınları.

<http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>

<http://www.turkishstudies.net/OncekiSayilarDetay.aspx?Sayi=Volume+7+Issue+4-I>

http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/ergun_koca_kirgiz_turk_dilleri_yansimalar.pdf

ÖZ GEÇM

Kişisel Bilgiler

Adı, SOYADI: Sermin YUMU AK
Doğum Yeri ve Tarihi: Kütahya / 1987

Eğitim Durumu

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
[Lisans]	Balıkesir Üniversitesi	2009
[Lise]	Tavşanlı Atatürk Anadolu Lisesi	2005

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri:

“Geleneksel Süsleme Sanatlarımızdan Ebru ve Bir Ebru Sanatçısı Üzerine Araştırma: Neliman Özkarasu”, 2. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, 4-6 Ağustos 2008.

Deneyimi (Çalıştığı Kurumlar):

Kurum Adı	Görev	Yıl
Derecik İ.Ö.O. (Kütahya)	Türkçe Öğretmeni	2009
Gülpınar İ.Ö.O.(Aksaray)	Türkçe Öğretmeni	2009-

İletişim

Yazışma Adresi: Gülpınar İ.Ö.O.
Gülağaç / AKSARAY
E-Posta Adresi: s-yumusak@hotmail.com

